

INSTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINU

K

637/2



019530107

COBISS •

РОДНА СКУПШТИНА ДФЈ



ТРЕЋЕ ЗАСЕДАЊЕ
**АНТИФАШИСТИЧКОГ ВЕЋА
НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ**
И
ЗАСЕДАЊЕ
ПРИВРЕМЕНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

7—26 августа 1945

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

БЕОГРАД

2. лист

ПРИВРЕМЕНА НАРОДНА СКУПШТИНА ДФЈ



ТРЕЋЕ ЗАСЕДАЊЕ

**АНТИФАШИСТИЧКОГ ВЕЋА
НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ**

ЗАСЕДАЊЕ

ПРИВРЕМЕНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

7—26 августа 1945

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ



БЕОГРАД

НАРОДНА СКУПШТИНА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
Београд

637/II



D 17-09-1990 / 488

ИЗДАЊЕ
ПРЕЗИДИЈУМА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ ФНРЈ

ТРЕЋЕ ЗАСЕДАЊЕ
**АНТИФАШИСТИЧКОГ ВЕЋА
НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ**
У БЕОГРАДУ

7—10 августа 1945

АНТИФАШИСТИЧКО ВЕЋЕ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Први претходни састанак

(7 августа 1945)

Почетак у 17,20 часова.

Претседавао претседник др Иван Рибар.

Присутни сви чланови Савезне владе на челу са Претседником Министарског савета маршалом Југославије Јосипом Брозом Титом. Појаву маршала Тита одушевљено су поздравили, дугим и френетичним аплаузом, народни претставници и многобројна публика која је испунила све галерије до последњег места.

Претседник: Другови и другарице, већници и већнице, отварам први претходни састанак Већа. Записник састанка водиће секретар друг Миле Перуничкић.

На овом састанку најпре ће се извршити преглед и оверавање пуномоћија оних већника којима још нису оверена. Према томе, одређујем прозивку свих позваних већника. Молим нове већнике да на прозивку изволе предати своја пуномоћија секретару. Молим друга секретара Мила Перуничкића да изврши прозивку. Већнике који се на прозивку не одазову, прозваће још једном.

Секретар Миле Перуничкић: Прво ћемо у циљу утврђивања кворума прозвати оне већнике чији су мандати верифицирани (чита):

Јосип Броз Тито, Аларгић Јудита, Андрејевић-Кун Ђорђе, Аугустинчић Антун, Авшич Јаков, Андонов Методије-Ченто, Андрејев Бане-Ронката, Апостолски Михаило, Бабовић Спасенија, Беловуковић Милан-Дева, Балац Борис,

Бален Шиме, Бакарић др Владимир, Барбалић Иван, Белинић Марко, Берус Анка, Бибер Јосип, Болт Иван, Божанић Андрија, Божовић Никола, Бркић Душан, Брозина инж. Никола, Бубањ Андрија, Буљан Вице, Божићевић Иван, Беблер др Алеш, Бевк Франце, Брецељ др Маријан, Бабић Анте, Бабић Љубо, Бегин Јуре, Бјелица инж. Јанко, Бркић Хасан, Брстина Душан, Бутозан др Васо, Бјеладиновић др Бошко, Вукосављевић Сретен, Веселинов Јован, Видовић Никола, Вркљан Анте, Вавпетић др Владо, Видмар Јосип, Вилфан др Жоже, Випотник Албин, Веиновић Светозар, Вујасиновић Тодор, Вукић Свето, Вулин Сава, Вујачић Марко, Вукмановић Светозар, Влахов Димитар, Грујић Радован, Груловић Аћим, Груловић Никола, Гажи Фрањо, Гиздић Драго, Грегорић др Павле, Гржетић Маца, Губеровић Никола, Глухић Омер, Грк Душан, Гргурић др Јаков, Грбић Михаило, Давидовић Радивоје, Дедијер Владимир, Димитријевић Милорад-Микан, Детони Маријан, Драушник Јурица, Даниловић инж. Угљеша, Дошен Илија, Дугоњић Рато, Добрашиновић Милоје, Дапчевић Пеко, Ђурић Љубодрог, Ђурић Момчило, Ђарић Љубан, Ђукановић Перо, Ђилас Милован, Ераковић Симо, Жујовић Сретен, Жанко др Милош, Зечевић Влада, Жигић Раде, Златарић Бранко, Зечевић Стево, Земљак Жоже, Зоговић Радован, Илић Павле, Ивековић др Младен, Иванчић Марија, Ивовић Душан, Јовановић Исо, Јовановић Живко, Јовановић-Брадоња Радивоје, Јосиповић Србољуб, Јакша Урош, Јакац Божидар, Јерас Јосип, Јокић Шпиро, Јосиповић Душан, Јовановић Арса, Караматијевић Јевстатије, Краус др Херберт, Косовац Вујо, Кохаревић др Александар, Комадина Перо, Крамжелић Иван, Крце Павао, Крстуловић Вицко, Кршуљ Мате, Крајачић Иван, Куоч Ивица, Кардељ Едвард, Кавчич Стане, Кидрич Борис, Коцбек Едвард, Крајгер Борис, Крмељ Макс, Кржишник др Антон, Карабеговић Осман, Кецмановић др Војислав, Ковачевић Митар, Куленовић Скендер, Курт Хуснија, Крстајић Перо, Колишевски Лазар, Лековић Воја, Лакуш Филип, Ливада Душан, Лескошек Франц, Лубеј Франце, Луначек др Павел, Љујић Војо, Марковић Момчило, Мијушковић Радован, Милојевић Милоје, Милосављевић Милосав, Милић Милош, Митровић-Ђилас Митра, Мутаповић Драгослав, Мраз Фрањо, Мразовић-Цофек Карло, Мачек Иван, Мижуж др Метод, Мајцен Санди, Максумић Омер, Манџић Пашага, Марић Игњат, Мاستиловић Новак, Медан Сава, Мијатовић Цвијетин, Микулић Јуре, Малишић Панто, Марковић Блажо, Мир-

ковић Јосо, Марковски Венко, Недељковић др Душан, Нешковић др Благоје, Назор Владимир, Николиш др Гојко, Немец Иван, Новак Иван, Нинковић Дмитар, Нацева Мара, Опачић-Чаница Станко, Омановић Хамдија, Оровић Саво, Петровић Никола, Петровић Срећко, Петровић Душан, Поповић Милентије, Пијаде Моша, Поповић Коча, Поповић Јован, Павић Јанко, Пејновић Ката, Почуча Миле, Половић Марко, Прибићевић др Раде, Првчић Стјепан, Полич Зоран, Пенца Јоже, Перковић Миле, Побрић Едхем, Прибишић Лазо, Пуцар Ђуро-Стари, Перунички Миле, Попивоца Крсто, Радић Војислав, Радосављевић Добривоје, Ранковић Александар, Рибар др Иван, Рибникар Владислав, Румбак Иван, Рупена-Осолник Мара, Рус Јосип, Реџић Енвер, Радовић Јоксим, Савић Павле, Софијанић Ратко, Стамболић Петар, Стевић Лука, Стефановић Риста, Стефановић Светислав, Смодлака др Јосип, Сорић Мате, Сремец др Златан, Сремец Нада, Стилиновић Маријан, Светек Франце, Станте Петар, Семић Стане-Даки, Савић Брано, Савић Саво, Солдат Митар, Суботић Т. Митар, Симоновић Јагош, Тодоровић Мијалко, Тиљак Ђуро, Тодоровић Симо, Туђман Стјепан, Трбовић Раде, Ђамић др Едхем, Ђемерлић Асим, Ђемерлић Хамдија, Ђуковић Стево, Урошевић Средоје, Фрол Фране, Фајфар Тоне, Филиповић Сулејман, Хебранг Андрија, Хрибар Јанез, Хоџић Мујо, Хумо Авдо, Хаџи-Смаиловић Мухамед, Цази Јосип, Церовац Антун, Цетина Јосип, Чалић Душан, Чолаковић Родољуб, Шаламон Стјепан, Шашић Јевто, Шкаре Станко, Шнудерл др Макс, Шландер-Маринко Мица, Шкерљ Франц, Шегрт Владо, Шиљеговић Бошко, Шкундрић Михаило.

Секретар Миле Перуничкић: Сад ћу прозвати оне већнике чији мандати треба да буду верифицирани, па их молим да по реду прозивке предаду своја пуномоћства (чита):

Андрић Ратомир, Антуновић Риста, Аугустинов Мата, Агоди Кемал, Богавац Благоје, Бајовић Војин, Бошковић Милан, Бериша Рифат, Брајовски Страхил, Блажевски инж. Јордан, Богданов Петар, Брашњеров Панко, Варга Иштван, Васиљевић Живан, Веслијевски Наум, Вражалски И. Никола, Гаш Аљуш, Грковић Радован, Глухић Омер, Дамњановић Божидарка-Кика, Девеџић Душан, Дулић др Војислав, Ђаковић Спасоје, Ђорђевић Драгослав, Ђуровић Михаило, Зековић Вељко, Јарамазовић Лајчо, Јовановић Љубисав, Јовановић Радош, Јовичевић Павле, Јордан Марија,

Јосиповић Душан, Јовановић Блажо, Карделис Андрија, Кек Жига, Крстић Бошко, Крстић Ратко, Крстић Светозар, Криезиу Хасан, Кведер Душан, Калајџијев Лазо, Кутуреџ Тома, Лучић Михаило, Лукшић Коријолан, Луковић дон Нико, Маснић Петар, Милатовић Милорад, Милосављевић Љубинка, Мундрић Петар, Миљковић Милутин, Мугош Душан, Моч др Александар, Махмутчехајић Џемал, Милески Владо, Миљовски Кирил, Милошевски Тихомир, Минчев Никола, Михајловски Кирил, Мицев др Никола, Нађ Коста, Недељковић Раја, Николић Драгољуб, Николић Живојин, Нимани Цавид, Наумовски Наум, Ношпал Тоде, Олах Александар, Пастовници Јеврем, Петровић др Милан, Поповић Добривоје, Пенезић Слободан, Пешић Видоје, Петровић Славољуб; Пајковић Ђоко, Петрушева Олга, Пирузе Петар, Полежиноски др Владимир, Попандонов Епаминонд, Рајић Блашко, Радовић Момчило, Ристић Милан, Радојчић Игњат, Рашовић Милош, Сабо Ђерђ, Савић Животије, Смиљанић Милан, Солдатовић Стојадин, Стојановић Брана, Станковић др Симиша, Стајић Васа, Соколов Лазар, Стојанов Тодор Звездан, Татарац Светислав, Тодоровић Радомир, Трајковић Александар, Трифуновић Борислав, Толо Нико, Темелковски Борко, Тренески Злате, Ћетковић Јован, Узуновски Цветко, Филиповић Крсто, Хоџа Фадил, Хоџа Мехмед, Цветковић Витомир, Цветанов Трајко, Чакић Бошко, Чаловска Љиљана, Чукаловски Вангел, Чучков Емануел, Шаћири Исмет, Шукрија Али, Шевић Александар и Шоти Пал.

(Сваки прозвани већник предао је своје пуномоћје).

Претседник: Ако има ко од већника да није прозван, а који би требало да преда пуномоћје, може се пријавити секретару, казати своје име и предати пуномоћје. (Нико се не јавља). Пуномоћја предају само нови већници. Већници који су били на Првом и Другом заседању АВНОЈ-а и који су у овом периоду кооптирани у Претседништво не треба да предају пуномоћја; та су пуномоћја већ верифицирана.

Ако има још неко од већника који није прозван, а има пуномоћје, још има времена да се до састанка Мандатног одбора пријави секретару и да преда своје пуномоћје. Они већници који нису дошли на овај састанак, а треба да предају пуномоћства, могу их послати поштом, или преко већника или накнадно директно секретару.

Прелазимо на избор Мандатног одбора.

Ја предлагем, у име Претседништва, да се овај одбор састоји од 7 лица. Свака јединица шаље у одбор по једног члана, дакле шест — и седми као претседник.

Прима ли Веће овај мој предлог? (Прима). Они који су против, нека изволе устати. (Сви седе). Не јавља се нико. Објављујем да је примљен предлог да се бира Мандатни одбор од 7 лица.

Одређујем гласање. Постоји предлог већника Шиме Балена и другова да се избор Мандатног одбора изврши акламацијом. Ја ћу овај предлог ставити као први на гласање. Ако предлог не би био примљен, онда ћемо гласати тајно, листићима.

Предлог гласи:

„Предлажемо да у Мандатни одбор уђу ови већници: Грујић Радован — Србија, Првчић Стјепан — Хрватска, Авшич Јаков — Словенија, др Васо Бутозан — Босна и Херцеговина, Ивовић Душан — Црна Гора, Апостолски Михаило — Македонија и Марковић Момчило — као седми члан.”

Стављам на гласање овај предлог Шиме Балена и другова, који траже да се избор изврши акламацијом. Прима ли се овај предлог Шиме Балена и другова? (Прима). Они другови и другарице који га не примају, нека изволе устати. (Сви седе). Не устаје нико. Објављујем да је предлог Шиме Балена и другова да у Мандатни одбор уђу: Грујић Радован — Србија, Првчић Стјепан — Хрватска, Авшич Јаков — Словенија, др Васо Бутозан — Босна и Херцеговина, Ивовић Душан — Црна Гора, Апостолски Михаило — Македонија и Марковић Момчило као седми члан, — примљен једногласно.

Позивам Мандатни одбор да се састане и конституише, да изабере претседника, записничара и известиоца и да поднесе писмени извештај.

Док буде Мандатни одбор радио и док сврши свој посао, одређујем одмор. Пошто ће Мандатни одбор вероватно убрзо завршити рад, молим другове већнике и другарице већнице да се не удаљују из зграде.

(После одмора)

Претседник: Претходни састанак се наставља. Саопштавам да се Мандатни одбор конституисао овако: претседник Момчило Марковић, а извештач Јаков Авшич. Пошто је Мандатни одбор завршио рад на верификацији пуномоћија

већника Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије, дајем реч известиоцу Јакову Авшичу.

Известилац Мандатног одбора Јаков Авшич (чита):

ПРЕТСЕДНИШТВО

АНТИФАШИСТИЧКОГ ВЕЋА
НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ
Мандатни одбор

ИЗВЕШТАЈ

МАНДАТНОГ ОДБОРА, ИЗАБРАНОГ НА ПРВОЈ СЕДНИЦИ III ЗАСЕДАЊА АНТИФАШИСТИЧКОГ ВЕЋА НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ ОД 7 АВГУСТА 1945 ГОДИНЕ, ПОДНЕСЕН ПЛЕНУМУ АВНОЈ-а У НАСТАВКУ ИСТЕ СЕДНИЦЕ

На својој седници одржаној 7 августа 1945 године Мандатни одбор прегледао је пуномоћија већника чији мандати још нису били верифицирани и предлаже:

А) Да се верифицирају мандати следећих посланика:

Гаши Аљуш, Шоти Пал, Маснић Петар, Лукшић Коријолан, Смиљанић Милан, Станковић др Симиша, Сабо Ђерђ, Пешић Видоје, Петровић Славољуб, Недељковић Раја, Пастовнички Јеврем, Савић Животије, Тодоровић Радомир, Трифуновић Борислав, Цветковић Витомир, Мундрић Петар, Милатовић Милорад, Николић Драгомир, Крстић Светозар, Кек Жига, Јарамазовић Лајчо, Јовановић Љубисав, Јовановић Редош, Ђуровић Михаило, Ђаковић Спасоје, Аугустинов Мата, Антуновић Риста, Бошковић Милан, Бајовић Војин, Васиљевић Живан, Варга Иштван, Блажевски Јордан, Бајовски Страхил, Богданов Петар, Вражалски Никола, Веслијевски Наум, Јовановић Блажо, Калајџијев Лазо, Минчев Никола, Михајловски Кирил, Гиновски Лазар, Цветанов Трајко, Ђетковић Јован, Чучков Емануел, Зековић Вељко, Рашовић Милош, Махмудчехајић Џемал, Мугош Душан, Миљковић Милутин, Крстић Ратко, Криезиу Хасан, Милосављевић Љубинка, Лучић Михаило, Грковић Радован, Глухић Омер, Бериша Рифат, Богавац Благоје, Бајалски Ристо, Андрић Радомир, Девеџић Душан, Дамњановић Божидарка-Кика, Дулић Војислав, Јовићевић Павле, Малески Владо, Миљовски Кирил, Минчев Никола, Николић Живојин, Ношпал Тоде, Нимани Цавид, Поповић Добросав, Пајковић Ђоко, Пенезић Слободан, Радовић Момчило, Ристић Милан, Солдатовић Стојадин, Попандонов Еламинонд, Соколов Лазар, Трајковић Александар, Темелковски Борко, Узунов-

ски Цветко, Филиповић Крсто, Хоџа Мехмед, Хоџа Фадил, Чакић Бошко, Шаџири Исет, Шукрија Али, Крстић Бошко, Јордан Марија, Кведер Душан, Луковић дон Нико, Татарџац Светислав, Аголи Кемал, Пирузе Петар, Стојановић Брана, Петрушева Олга, Карделис Андрија, Нађ Коста, Глигоров Кирил, Борђевић Драгослав, Шевић Александар, Радојчић Игњат, Толо Нико, Чукалоски Вангел, Кутуреџ Тома, Милошевски Тихомир, Стојанов Тодор, Полежиноски др Владимир, Моч др Александар и Олах Александар.

Б) Да се одбију пуномоћија Козбек Жожа и Турихер Едмунда која су они предали као заменици већника Сенића Дакија и Мице Шландер-Маринко зато што су ти већници живи а нису поднели оставку на свој посланички мандат.

Мандатни одбор констатује да укупан број посланика АВНОЈ-а износи 368. Од тога броја на седници је присутно 318 посланика, а отсутних 50 посланика.

За известиоца је одређен Јаков Авшич, генерал-лајтнант.
7. августа 1945 године

Београд

Известилац

Претседник
Мандатног одбора

Јаков Авшич, с. р.

Момчило Марковић, с. р.

Претседник: Чули сте извештај Мандатног одбора. Да ли ко жели да говори? (Не јавља се нико). Прелазимо на гласање. Стављам на гласање извештај Мандатног одбора. Сви већници који не примају извештај Мандатног одбора, нека изволе устати. (Сви седе). Пошто нико није устао, констатујем да је, према томе, АВНОЈ, односно Веће оспособљено за рад.

Прелазимо на отварање седнице Трећег заседања АВНОЈ-а. Молим секретара друга Мила Перуничича да изволи прочитати указ о сазиву Трећег заседања АВНОЈ-а.

Секретар Миле Перуничич (чита):

ПРЕТСЕДНИШТВО

АНТИФАШИСТИЧКОГ ВЕЋА
НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

У К А З

**О САЗИВУ АНТИФАШИСТИЧКОГ ВЕЋА НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА
ЈУГОСЛАВИЈЕ НА III ЗАСЕДАЊЕ**

На основу члана 4 Одлуке о Врховном законодавном и извршном народном претставничком телу Југославије као привременом органу врховне народне власти у Југославији,

Претседништво Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије

о д л у ч у ј е :

да се Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије сазове на дан 2 августа ове године на III заседање.

11 јула 1945 године
Београд

Секретар

М. Перуничкић, с. р.

Претседник

др И. Рибар, с. р.

ПРЕТСЕДНИШТВО
АНТИФАШИСТИЧКОГ ВЕЋА
НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

У К А З

На основу члана 4 Одлуке о Врховном законодавном и извршном народном претставничком телу Југославије као привременом органу врховне народне власти у Југославији, Претседништво Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије

о д л у ч у ј е :

да се сазив Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије заказан за 2 август о. г. одлаже за 3 август о. г.

17 јула 1945 године
Београд

Секретар

М. Перуничкић, с. р.

Претседник

др И. Рибар, с. р.

ПРЕТСЕДНИШТВО
АНТИФАШИСТИЧКОГ ВЕЋА
НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

У К А З

На основу члана 4 Одлуке о Врховном законодавном и извршном народном претставничком телу Југославије као привременом органу врховне народне власти у Југославији, Претседништво Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије

одлучује:

да се сазив Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије заказан за 3 август о. г. одлаже за 7 август о. г.

30 јула 1945 године
Београд

Секретар

М. Перуничкић, с. р.

Претседник

др И. Рибар, с. р.

Претседник: Отварајући у име Претседништва Треће заседање АВНОЈ-а, дозволите ми да вас пре свега све поздравим, и старе већнике са Првог заседања у Бихаћу 1942 године, и оне са Другог, историског заседања у Јајцу 1943 године, као и нове којима су пуномоћства оверена у овом, Трећем заседању АВНОЈ-а.

Одлуке Другог заседања у Јајцу реална су подршка за све народе Демократске Федеративне Југославије. Оне су диктиране народном вољом израженом у Народноослободилачком покрету, у Народноослободилачкој борби; оне су јасан путоказ за вођење наше праве народне политике којом руководи наш омиљени друг, маршал Тито. (Буран и одушевљен аплауз). Пут на који ове одлуке указују заливен је крвљу и посут гробовима стотине и стотине хиљада наших првобораца и тим путем треба да пођу сви родољуби, сви који воле своју отаџбину. Другог правог пута осим овога нема. А нема ни споредних путељака и заобилазних кривина које би водиле непосредно истом циљу.

Наши народи стекли су славу херојских народа. Сада, када је рат завршен, открива се у читавој величини историска улога наших слободољубивих народа, њихове јуначке и поносне Народноослободилачке војске, Југословенске армије, којој је на челу генијални војсковођа, народни херој маршал Тито. (Аплауз). Њему је успело да у Народноослободилачкој борби уједини све светле народне традиције и све здраве демократске снаге, као и заједничке животне интересе наших народа.

У Народноослободилачкој борби остварио се и наш прави борбени југословенски патриотизам, патриотизам који не раздваја него напротив чврсто здружује све наше народе у јединствену братску породицу, у јединствени Народни фронт који својом моралном снагом крепи, храни и брани пријатељство свих нација, удружених у демократском

блоку антифашистичке коалиције, односно у блоку Уједињених нација.

Велики задаци стављају се пред ово заседање АВНОЈ-а. На основу и у оквиру смерница одлука донесених на Другом заседању, треба да их решимо до краја, како би извршили нашу дужност, као што смо је извршили у Бихаћу и Јајцу.

За извршење задатака који су постављени у декларацији Владе, Претседништво АВНОЈ-а, на предлог Владе, донело је већ низ одлука и закона који ће вам бити изложени у извештају Претседништва. А осим тога, ово заседање треба да донесе нарочите законе који ће загарантовати пуну слободу избора за Уставотворну скупштину. То су, да их не набрајамо, сви они закони који се односе на Уставотворну скупштину, односно, који су у органској вези са доношењем Устава.

Владин Предлог закона о аграрној реформи и колонизацији, а који се спомиње у декларацији Владе, узмеће Веће на решавање још у овом заседању. Предлози закона о чиновницима, држављанству, браку, судовима, такође ће бити стављени на дневни ред.

О свим законима који ће се ставити на дневни ред, а о којима говори и наш извештај, Претседништво ће обавестити Веће одмах након експозеа који ће дати у овом високом дому Претседник Владе друг Јосип Броз Тито.

Пре него што пређемо на утврђивање дневног реда ове прве седнице, света нам је дужност да се сетимо не само свих наших мртвих другова већ и свих мртвих бораца и јунака који су пали у Ослободилачком рату. (Слава им!). Наши другови који су пали у међувремену од Другог до Трећег заседања су следећи: Иван Милутиновић, (Слава му!) др Миливој Јамбришек, (Слава му!) Томо Стрижић, (Слава му!) Јоаким Раковац, (Слава му!) Вид Сокол (Слава му!) Франц Бецеле, (Слава му!) Франц Розман, (Слава му!) Мујкић Хаџимехмед, (Слава му!) Омер Осмић, (Слава му!) Чедомир Филиповски, (Слава му!) и Тодор Цишовски, (Слава му!).

Стајањем и ћутањем да одамо пошту нашим мртвим друговима, уједно и свима палим борцима и јунацима. Нека им је вечна хвала и слава! (Сви већници устају са својих места и једним минутом ћутања одају последњу пошту).

А сада да се и са овог заседања сетимо наше ослободитељке, херојске Народноослободилачке војске, наше Југо-

словенске армије, свих њених бораца, подофицира, официра, генерала, на челу са Врховним командантом маршалом другом Титом. (Буран аплауз). Нека их вечно прати благодарност отаџбине и наших народа.

У овом великом моменту, пригодно отварања Трећег, последњег заседања Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије, нека ми је слободно да у име Претседништва и, дозволите, у име свих вас другова и другарица, у име свих народа Југославије, кажем једну вечну истину. У натчовечанским напорима, у огромним жртвама наших народа, у организованој снази наших народа, у организацији наше јединствене херојске омладине, у организацији наших пожртвованих жена, и нарочито у организацији херојских партизанских одреда, херојске Народноослободилачке војске, херојске Југословенске армије, са њеним генијалним руководством, ми смо извршили наше народно, велико дело ослобођења, велико дело јединства и братства наших народа, ми смо извршили организовање народне власти, извршили смо организовање новог уставног поретка, организована је нова Демократска Федеративна Југославија. (Буран аплауз).

Па онда да поздравимо са овог Трећег заседања, као што смо то учинили и са Првог и Другог, наше велике савезнике: Совјетски Савез, Америку и Енглеску, да им захвалимо на обилно указаној помоћи. А нарочито да захвалимо братској непобедивој Црвеној армији, (Сви већници устају, бурно и дуготрајно аплаудирају)... која је у братству и јединству са Југословенском армијом ослободила престолицу Демократске Федеративне Југославије, наш Београд, у коме данас отварамо Треће заседање Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије.

Верујем да ћу погодити жељу свих већника из свих федералних јединица ако са овог места, у име Претседништва, изјавим нашу тврду веру да ће у слободној, новој Демократској Федеративној Југославији бити уједињени сви наши народи, сви наши крајеви, на целом непрекинутом нашем етнографском подручју. Тако би заувек и вечно нестале све могућности поробљавања свих оних крајева које наши народи с правом траже, тако би воља и оправдани захтеви наших народа, као и у борби извојевано и стечено право, дакле правда, нашли своје пуно задовољење. (Буран и дуготрајан аплауз).

Тако уједињена Демократска Федеративна Југославија биће код свег родољубивог и слободољубивог демократског света, а нарочито код наших великих савезника, најбоља гаранција за трајан мир и напредак на Балкану, а истовремено важан чинилац за остварење праве демократије, која је једина снажна брана на Балкану против евентуалног агресивног фашизма, ма у којем се облику он појавио, а све то и у духу најновијих одлука савезничке конференције у Потсдаму.

Јединствени народноослободилачки фронт Демократске Федеративне Југославије чуваће и браниће јединство и братство њених народа, равноправност народа и федералних јединица и јединствену општесавезну, демократски образовану државну власт Демократске Федеративне Југославије, а истовремено и братство са свим осталим народима на Балкану.

Објављујем у име Претседништва АВНОЈ-а да су седнице отворене. (Буран аплауз).

АНТИФАШИСТИЧКО ВЕЋЕ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Прва редовна седница

(7 августа 1945)

Наставак у 18,15 часова.

Претседавао претседник др Иван Рибар.

Претседник: Отварам прву редовну седницу Трећег заседања АВНОЈ-а.

Записник ове седнице водиће секретар друг Миле Перуничкић.

Треба најпре да утврдимо дневни ред ове прве седнице. Ја у име Претседништва предлажем овај дневни ред: извештај Претседништва АВНОЈ-а о раду у периоду између Другог и Трећег заседања АВНОЈ-а. Овом извештају прикључен је предлог за одобрење свих одлука и закона које је Претседништво АВНОЈ-а донело у том периоду. Такође је прикључен и предлог за проширење АВНОЈ-а, у смислу владине декларације од 9 марта 1945 године.

Као другу тачку дневног реда предлажем извештај Претседништва о Предлогу пословника и, као трећу тачку, полагање заклетве већника.

Прима ли Веће предложени дневни ред? (Прима). Ако има неко ко не прима, нека устане. (Нико не устаје). Не устаје нико. Објављујем, према томе, да је предложени дневни ред једногласно примљен.

Пре прелаза на дневни ред, саопштавам већницима: да је Предлог пословника, као и извештај Претседништва о раду, штампан и већ раздат већницима. Других саопштења нема. Исто тако нема ни питања упућених на Претседништво и министре.

Прелазимо сада на дневни ред. На дневном реду је као прва тачка: извештај Претседништва АВНОЈ-а о раду у минулом периоду између Другог и Трећег заседања АВНОЈ-а. Овај извештај поднеће у име Претседништва потпретседник друг Моша Пијаде. Он ће истовремено вршити дужност известиоца по овој тачки.

Молим друга Мошу Пијаде да изволи поднети извештај.

Известилац потпретседник АВНОЈ-а Моша Пијаде: Период рада, за који Претседништво АВНОЈ-а има част поднети извештај овом високом претставништву, обухвата 20 месеци, од којих 17 ратних. Било је у томе раздобљу много значајних догађаја и промена које би пружале довољно разлога за сазивање овог дома, али услови рата и саобраћаја нису то до данас допуштали. Истина, ово претставничко тело настало је усред Ослободилачког рата и успело је одржати два заседања у западној Босни када су услови саобраћаја били такође ванредно тешки, када су се посланици АВНОЈ-а морали из удаљених крајева пробијати кроз непријатељске линије, а неки дати и живот ради извршења те своје дужности према народу. Па ипак, баш када је ослобођена територија знатно била повећана прошле јесени коначним ослобођењем Војводине, Србије, Македоније и Црне Горе, били су технички услови за одржање заседања АВНОЈ-а компликованији него раније. За сав тај период, прилично дуг с обзиром на толике значајне догађаје и промене који су се у његовом току одиграли, вршило је Претседништво поред својих извршних функција и законодавну власт у име АВНОЈ-а на основу члана 4 Одлуке број 2 донете на Другом заседању у Јајцу.

Ово Треће заседање АВНОЈ-а држи се под условима потпуно ослобођене отаџбине, када Ослободилачки рат наших народа већ стоји за нама. Оно је један од највећих резултата победе за коју је и АВНОЈ дао свој велики допринос. Ово заседање биће уједно и последње заседање АВНОЈ-а и већ због тога има посебан значај и задатак, претстављајући једну нарочиту етапу ка решењу питања унутрашњег уређења наше земље на скоро претстојећој Уставотворној скупштини. У циљу олакшања тог задатка биће после овог извештаја извршено и проширење овог претставништва.

I

Од свога оснивања, које је само собом претстављало важан датум у Ослободилачкој борби наших народа, АВНОЈ

је одиграо улогу која ће му у историји наших народа обезбедити часно место као првом истински народном претставништву. Но кроз то време његова улога није била једнака.

Крајем новембра 1942, када је било прошло тек годину и по од почетка народног устанка, одржано је у Бихаћу Прво заседање, на коме се АВНОЈ конституисао. У тадашњим условима АВНОЈ још није могао себи дати онај карактер који је добио годину дана касније у Јајцу. Он, тада још није могао себе прогласити врховним органом власти у држави, јер још нису били сазрели услови за образовање једне народне владе као извршног органа Већа. Тако је АВНОЈ у Бихаћу добио карактер политичког руководства наших народа у њиховој Ослободилачкој борби. Резолуција Првог заседања у Бихаћу од 26 новембра 1942 казала је о томе:

„Огромни размах Народноослободилачке борбе, високи ступањ на који се испела наша борба, многобројни и све сложенији задаци који се на том ступњу борбе намећу свима нама, захтевају стварање једног тела које ће још више и боље уједињавати велике народне напоре за коначну победу. Због тога претставници из свију земаља Југославије окупљени у слободном Бихаћу одлучују да се конституишу у Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије као највиши политички израз створеног чврстог јединства народа Југославије, израз њихове несаломљиве воље за победу над окупаторима и свима њиховим слугама и помагачима, као тело које ће још више развити и уједити напоре народноослободилачких одбора и свих других народних масовних антифашистичких организација у ослобођеним и у још неослобођеним деловима наше земље. (Аплауз).

У АВНОЈ-у окупљени су претставници свих народности, вера и антифашистичких политичких партија и група, који су се на делу показали верни и одани народу, који су издржали сва искушења тешке борбе за народно ослобођење. АВНОЈ и из његове средине изабрани Извршни одбор стајаће поред Врховног штаба Народноослободилачке војске и партизанских одреда Југославије, као врховног војничког руководства Народноослободилачке борбе, на челу те борбе као њено политичко претставништво.

Основни задатак АВНОЈ-а биће даље развијање јединствености напора свих народа Југославије за извојевање коначног ослобођења за све њих и за стварање услова за пуну њихову слободу и равноправност у ослобођеној братској

заједници, коју нико неће моћи разорити јер ће се исковати у огњу заједничке борбе." (Аплауз).

Такав је, дакле, био карактер, такви су били задаци АВНОЈ-а које је себи поставио код свог оснивања. Али и поред тога садржавао је АВНОЈ и тада у извесној мери карактер врховног органа државне власти. Он је изабрао свој Извршни одбор у коме је сваки његов члан преузео одговорност за један ресор државне управе. Тако су основана повереништва за просвету, народно здравље, унутрашње послове, социјалну политику, привреду, финансије, пропаганду и вере, а на челу тих повереништава стајао је по један члан Извршног одбора.

Поред тога био је Извршни одбор највиши орган који је водио надзор и који је руководио радом народноослободилачких одбора, који су у оно време, на ослобођеној територији, већ имали карактер органа власти, што констатује и сама резолуција.

Поред великог политичког значаја у даљем организовању народа за борбу против окупатора и његових помагача, стварање АВНОЈ-а имало је као последицу појачани рад на учвршћивању и развијању органа народне власти. Извршни одбор непосредно је деловао тада на једној прилично пространој ослобођеној територији. Остављајући по страни многе ослобођене територије на разним странама наше државе, које међу собом нису биле повезане, као и два подручја у Славонији и једно у Жумберку, од којих је главна ослобођена територија такође била одвојена пределима које је држао окупатор, потпуно повезана ослобођена територија имала је 11 подручја са тридесет и неколико срезова на којима је не само била свуда спроведена организација грађанских и војних власти (месни, срески и окружни народноослободилачки одбори, команде места и подручја) него је цела област била добро повезана и телефонском мрежом. Били су ујесен 1942, пре заседања АВНОЈ-а, спроведени и општи слободни избори за месне одборе у целој Босанској Крајини, Лици и Кордуну. Извршни одбор развио је одмах рад на учвршћивању одбора и почео решавати разна привредна и социјална питања. Али тај рад није трајао дуго, јер је концем јануара 1943 отпочела четврта непријатељска офанзива против ослобођене територије и та је територија опет привремено дошла под власт окупатора.

Један од значајних аката АВНОЈ-а у оно време јесте изјава коју је Извршни одбор потписао у фебруару 1943 заједно са Врховним штабом. Та је изјава садржала основне принципе на којима је била заснована и по којима је тада поступала народна власт.

Та је изјава била потребна због тога што је у оно време иностранство, потпуно одрезано од нас (ми смо тада били мала оаза слободе у огромном европском и средоземном простору којим су владали фашисти) било скроз необавештено о стварном стању у Југославији, а издајничке емигрантске владе трудиле су се свима силама да наше западне савезнике и читав свет лажно обавештавају износећи против Народноослободилачког покрета и војске, против АВНОЈ-а као и против наших органа власти, најгоре лаж и клевете које су налазиле широк публицитет, док ми нисмо могли доћи до речи. Ова је изјава први пут обавестила иностранство о стварним циљевима Народноослободилачког покрета и његовог политичког и војног руководства. Поред тога, из тог истог периода значајна је и једна нота, коју су Извршни одбор и Врховни штаб упутили савезничким владама у знак протеста против издајничког рада емигрантске владе и где су савезници били упозорени на право стање у земљи.

У току скоро шестомесечне IV и V офанзиве није Извршни одбор могао развити готово никакву делатност. Затим је дошла капитулација Италије, после које су били створени услови за одржање Другог заседања АВНОЈ-а.

Али, пре но што пређемо на то историско заседање, треба да изложимо да је Прво заседање имало поред помнутих још једну ванредно важну последицу. Отпочео је у свима нашим земљама снажан рад на једнообразном организовању органа народне власти и Народноослободилачког покрета, а у томе раду најзначајније је организовање већа по појединим земљама где их још није било.

Иако је после свршене пете офанзиве и капитулације Италије главна ослобођена територија опет остала у западном делу наше државе, ипак је она била далеко већа него пре четврте офанзиве. Наша војска, која је поред партизанских одреда пре IV офанзиве бројала тек неколико дивизија војске која је већ имала карактер редовне војске и свега три корпуса (два босанска и један хрватски) знатно се увећала и реорганизовала. У исто време народноослободилачки одбори на ослобођеним територијама били су пот-

пуно изгубили карактер привремених органа власти и консолидовали су се као стални облик органа државне власти који је народ у потпуности прихватио. Пред Другог заседања АВНОЈ-а била је, дакле, завршена трећа етапа наше Народноослободилачке борбе, како је њу маршал Тито (Буран аплауз) ... означио у свом реферату на Другом заседању, етапа у којој су народноослободилачки одбори прерасли у праву народну власт и у којој је створен АВНОЈ. Отварала се тада четврта етапа — претварање АВНОЈ-а из општепартиског политичког тела у највише законодавно тело и стварање Националног комитета ослобођења Југославије као привремене народне владе. У поменутом реферату, пошто је изложио унутрашњу и спољашњу ситуацију, овако је маршал Тито поставио задатке четврте етапе:

„У овој четвртој етапи, у вези са унутрашњим и вањским догађајима, намеће се потреба стварања таквих народних органа, политичких и законодавних, као и извршних који из њих проистичу, који ће бити кадри да савладају све тешкоће у овој ситуацији и који ће достојно претстављати народе Југославије, како у самој земљи, тако и изван ње, који ће бити способни спријечити сваки покушај, дошао он са било које стране, који би ишао за тим да онемогући остварење тежњи за које је наш народ пролио толико крви у овој великој Ослободилачкој борби. Данас је потребно да АВНОЈ постане заиста највише законодавно и извршно тијело народа Југославије. Данас је већ дошло вријеме да се створи један извршни орган у форми једне привремене владе, који ће бити способан да руководи свима пословима које мора да врши једна права народна влада.”

Друго заседање АВНОЈ-а у потпуности је извршило овај задатак.

Најзначајнија политичка одлука Другог заседања АВНОЈ-а јесте његова декларација и три одлуке које из ње проистичу:

1) Одлука о врховном законодавном и извршном народном претставничком телу Југославије и о Националном комитету ослобођења Југославије као привременим органима врховне народне власти у Југославији за време Народноослободилачког рата;

2) Одлука о одузимању права законите владе Југославије такозваној Југословенској влади и иностранству и о забрани повратка у земљи краљу Петру II Карађорђевићу, и

3) Одлука о изградњи Југославије на федеративном принципу.

По првој од ове три одлуке АВНОЈ се конституисао „у врховно законодавно и извршно народно-претставничко тело“ наше државе за време Ослободилачког рата. На његовом челу стоји Претседништво које се састоји од претседника, пет потпретседника, два секретара и најмање 40 чланова. По члану 4 те одлуке Претседништво АВНОЈ-а „претставник је, у име Већа, народног и државног суверенитета Југославије и врши све његове функције, законодавне и извршне, у времену између заседања Већа, коме одговара за свој рад“.

Члан 5 предвиђа да Претседништво АВНОЈ-а именује Национални комитет ослобођења Југославије, док следећи члан одређује да је Национални комитет највиши извршни и наредбодавни орган народне власти у Југославији, преко кога АВНОЈ остварује своју извршну функцију. Чланови 7 и 8 ове одлуке констатују да Национални комитет има сва обележја народне владе, да он одговара АВНОЈ-у и да се састоји од претседника, три потпретседника и одговарајућег броја повереника.

Друга одлука, мотивисана издајничким и противнародним радом избегличке владе и чињеницом да је краљ Петар II Карађорђевић давао поверење таквим владама и њеном „министру војске, морнарице и ваздухопловства“ Дражи Михаиловићу, кога је унапредио у армиског генерала и учинио га начелником Врховне команде, иако му је био познат његов издајнички рад, да је давао унапређења и одликовања издајницима и злочинцима, који су у служби окупатора и који су криви за многобројне злочине и издајства свога народа; да је, с друге стране, лишио чина оне официре бивше југословенске војске који су од првог дана устанка били у редовима народних бораца и многи пали херојском смрћу, као и чињеницом „да су под заставом краља и монархије вршена и да се још врше гнусна издајства и страшни злочини против свих народа Југославије“ — дакле, са таквом мотивацијом одузео је АВНОЈ у овој другој одлуци сва права законите владе такозваној Југословенској влади у иностранству, а наполе право да пред страним државама заступа народе Југославије, док се краљу Петру Карађорђевићу забрањује повратак у земљу „с тим да ће питање краља и монархије решити народ сам својом властитом вољом после ослобођења читаве земље“.

Трећа од поменутих основних одлука Другог заседања ударила је темељ изградњи Југославије на принципу федерализма. То је одлука на којој почива данашње уређење наше државе као федеративне заједнице шест федералних јединица које имају овога народна претставништва и своје народне владе, остављајући АВНОЈ-у израду општег законодавства важећег за целу државу и оквирног законодавства по коме федералне јединице израђују своје законе, као и остављајући централној влади одређене заједничке послове у којима се огледа јединство наше сложене савезне државе.

Све ове одлуке Другог заседања имале су снажан и дубок одјек у земљи и у иностранству и довеле су до важних резултата. У прво време, ма да су биле поштоване и озбиљно оцењене, ове одлуке нису добиле званично признање од стране наших великих савезника, док су у земљи наишли на пуну потврду код свих наших народа.

На бази ових одлука, антифашистичка већа која су постојала у свима нашим земљама и покрајинама, ма да под различитим именима, одржала су своје скупштине у року од јануара до новембра прошле године и претворила се у парламенте федералних јединица. Како пре признања Националног комитета као владе од стране наших савезника није било услова за стварање народних влада по федералним јединицама, у њима су функцију народних влада привремено узела на себе претседништва федералних парламената поверавајући појединим својим члановима бригу око разних ресора. Када је, међутим, дошло до образовања садашње Савезне владе на основу споразума Тито—Шубашић, образоване су убрзо затим и федералне народне владе. Данас, после прикључења Косовско-метохијске Области и Аутономне Покрајине Војводине федералној јединици Србији, вољом становништва тих области, довршена је у основним цртама изградња Југославије на принципима које је поставило наше Друго заседање. На тај начин сви народи Југославије преко својих земаљских народних претставништава у потпуности су и на делу потврдили све одлуке Другог заседања АВНОЈ-а и кренуле на своју унутрашњу изградњу као и на сарадњу у изграђивању нове, демократске и федеративне наше државне заједнице.

Ма да се АВНОЈ није прогласио нити се могао прогласавати за Уставотворну скупштину, он је на свом Другом заседању уствари извршио знатан уставотворни рад и ње-

гова прва и трећа одлука имају јасан уставотворни карактер, иако привремен, јер АВНОЈ, иако је претстављао вољу наших народа ипак је хтео да коначну одлуку о целокупном уређењу државе остави слободној вољи народа за час када ће се она моћи изразити у пуној слободи, дакле после ослобођења целе земље.

Претседништво које подноси овај извештај изабрано је на Другом заседању и ступило у функцију за време самог заседања, те је на лицу места донело неколико одлука које су Другом заседању саопштене и од њега једнодушно одобрене. То су следеће одлуке:

Одлука о додељивању назива Маршала Југославије Врховном команданту Народноослободилачке војске и партизанских одреда Јосипу Брозуну Титу (Буран и дуготрајан аплауз); Одлука о именовану Националног комитета; Одлука о прикључењу Словенског Приморја, Бенешке Словеније, Истре и хрватских јадранских отока Југославији и Одлука о образовању Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача.

Од ових одлука данас није више у важности одлука о Националном комитету, који је одлуком Претседништва АВНОЈ-а укинут приликом образовања садашње Савезне владе, а одлука о прикључењу наведених неослобођених области нема међународно важење пошто је за то потребна међународна одлука.

Није потребно нагласити тешке услове који су такође сутрадан по завршеном Другом заседању настали за рад Претседништва. Свега десет дана после заседања отпочела је шеста непријатељска офанзива против наше војске с једном снагом која је прелазила пола милиона војника и била технички снажно опремљена. Настао је опет један вишемесечни период крвавих и непрекидних борби на живот и смрт, у коме Претседништво АВНОЈ-а није могло развити неку нарочиту делатност. Шеста офанзива прешла је у пролеће прошле године у седму десантом на Дрвар. Уже Претседништво АВНОЈ-а отишло је из западне Босне у Словенију а после неколико месеци на Вис, да са ослобођењем Београда пређе у престоницу. Тек тада су били дати услови за сталан живи рад Претседништва, нарочито на законодавном пољу. Али требало је да прође још пола године до коначног ослобођења целе земље.

За време док су се уже Претседништво АВНОЈ-а, Национални комитет и Врховни штаб налазили на Вису, постигнут

је у сагласности са овим Претседништвом споразум између Националног комитета и дезигнираног Претседника Краљевске владе г. Ивана Шубашића, споразум на основу кога је г. Шубашић образовао своју владу у Лондону.

Овим споразумом било је утврђено да Краљевска југословенска влада мора бити састављена од напредних демократских елемената који се нису компромитовали у борби против Народноослободилачког покрета и одређене су дужности тој влади која има да сарађује с Националним комитетом. У члану 3 споразума стајало је да Национални комитет сматра да у том тренутку није потребно истицати и заостравати питање краља и монархије, јер то у то време није претстављало сметњу за сарадњу Националног комитета и владе др Шубашића „пошто је са обе стране прихваћено да ће коначно решење државног уређења довести народ после ослобођења целе земље”. Споразум је обавезао владу др Шубашића да изда декларацију у којој ће „признати националне и демократске тековине извојеване од народа Југославије у току њихове трогодишње борбе, којима су постављени темељи демократском федеративном уређењу наше државне заједнице и проведена привремена управа земље средством организације АВНОЈ-а и НКОЈ-а као његовог извршног органа”; да даде „пуно признање борбеним народним снагама организованим у Народноослободилачкој војсци под командом маршала Југославије Јосипа Броза Тита (Буран аплауз) и осуду свих издајника народа који су јавно или прикривено сарађивали с непријатељем”; да упути „позив целом народу да се све борбене снаге уједине с Народноослободилачком војском у један јединствени фронт”.

Са своје стране Претседник НКОЈ-а маршал Тито имао је да објави изјаву о сарадњи с владом др Шубашића у којој би поново нагласио да НКОЈ за време трајања рата неће покретати питање коначног државног уређења.

Други важан акт из тога времена био је споразум који је по овлашћењу Претседништва АВНОЈ-а закључио Претседник Националног комитета са Совјетском врховном командом.

Захваљујући помоћи коју је нашој земљи на основу овог споразума пружила братска Црвена армија (Сложан и буран аплауз)... која нас је задужила вечитом благодарношћу, ослобођени су брзо Србија и Војводина и Београд

је опет могао да постане центар нашег државног и политичког живота.

Али је сада то био један Београд на који су сви наши народи гледали као на свој заједнички главни град, а не више као на центар политичке и социјалне реакције и националног утњетавања.

Ситуација, која је у то време била створена, омогућила је да се споразум Тито—Шубашић од 16 јуна 1944 допуни 1 новембра новим споразумом на основу кога су после неколико месеци укинута и Национални комитет и Краљевска влада и образована садашња Савезна влада која је 7 марта 1945 године положила заклетву народу пред Претседништвом АВНОЈ-а.

Због важности тога документа који као и први представља такође један моменат у нашем новом уставном развоју цитираћемо тај споразум детаљније.

Споразум стоји на принципу државног континуитета Југославије са међународно-правног гледишта и на јасно израженој вољи свих народа Југославије у њиховој четворогодишњој борби за једну нову, на принципима демократије изграђену, независну и федеративну државну заједницу. У жељи и настојању да народна воља буде на сваком кораку и од сваке стране поштована, колико у погледу унутрашње државне организације, толико у погледу облика владавине, стао је споразум на становиште „придржавати се темељних и општих начела оне уставности која је својствена свим истински демократским земљама”.

У другом ставу споразума утврђује се да ће се Југославија, пошто је призната у друштву Уједињених народа у свом старом облику, представљати пред спољним светом у томе облику „док наша државна заједница, будућа демократска федеративна Југославија, не добије, слободном одлуком народа, свој дефинитивни облик владавине”. „До тога часа, каже се даље у споразуму, споразумели смо се да краљ Петар II не улази у земљу док народи о томе не донесу своју одлуку, а у његовој отсуности краљевску власт да врши Краљевско намесништво”. Ово намесништво поставља се уставним актом краља, на предлог Краљевске владе, а по споразуму Претседника Националног комитета ослобођења Југославије са Претседником Краљевске владе; Намесништво полаже заклетву краљу, а влада полаже заклетву народу.

Даље, споразум утврђује састав владе у пуној сагласности са Претседништвом АВНОЈ-а, наглашавајући да такав облик владавине остаје до одлуке Уставотворне скупштине, тј. до доношења коначног уставног уређења државе. На крају споразум обавезује нову владу на декларацију која ће садржати основна начела демократских слобода и завршава овим речима:

„Сувереност народних индивидуалитета унутар државне заједнице биће у пуној равноправности поштована и чувана како је то решено на Другом заседању АВНОЈ-а. Свака превласт једног народа над другим биће искључена”.

Познато је да је краљ Петар био уложио велике напоре да осујети остварење овог споразума који је и њега обавезивао на поштовање одлука нашег Другог заседања. Био је то последњи велики покушај монархије да спречи природни развитак наше државе на бази демократских тековина Ослободилачког рата које су нашле израз у одлукама нашег Другог заседања. Ово је изазвало низ великих масовних народних манифестација свуда у ослобођеним деловима земље, а нарочито снажно у Србији, на којима је народ дао видан и недвосмислен израз своје протесту због локушаног напада на његове демократске тековине. Те је тековине народ и одбранио од тога напада. Став који је у томе спору имао Национални комитет заједно с владом г. Шубашића наишао је не само на подршку наших народа него и наших савезника, те је најзад у марту ове године дошло до укидања аномалије да једна земља има две владе, једну у земљи и једну у иностранству, обе признате и обе непризнате, а које су међу собом биле у споразуму и сарађивале једна с другом.

Држање краља Петра у овој ствари било је доследно државање оне линије које се он држао од првог дана свог избеглиштва из земље, а о чему је ово Веће довољно јасно казало своје мишљење, како у резолуцији Првог, тако и у одлукама Другог заседања.

II

После доласка у Београд, Претседништво АВНОЈ-а могло је развити жив рад на законодавном пољу. Од новембра прошле године до овог заседања донет је цео низ законских одлука. Као и све одлуке Претседништва донете после Другог заседања, до ослобођења Београда, тако и све

одлуке и закони донети у Београду, очекују потврду од овог дома. Они су сви унети у посебан списак.

О нашем законодавном раду имамо да кажемо следеће:

Између предратне и данашње Југославије нема у погледу њеног унутрашњег уређења никаквог континуитета. (Аплауз). Са становишта унутрашњег уређења данашња Југославија претставља, дакле, једну нову државу. Континуитет са старом Југославијом остао је само још у међународним односима наше државе.

Они који тврде да постоји континуитет и у унутрашњим односима објашњавају то тиме да је Југославија продужила свој живот и после извршене окупације од стране фашистичких освајача и да порицање континуитета значи признање правне ваљаности непријатељске окупације. Овакво тврђење потиче наравно са оне стране која је сарађивала са окупатором, а њихов прекор признања правне ваљаности окупације упућен је људима који су се кроз четири године бескомпромисно борили против свих окупатора и њихових различитих слугу. Ако нема континуитета са старом Југославијом у унутрашњем погледу, није то последица чињенице што је земља била окупирана. Наши народи нису ту чињеницу хтели ни да признају ни да трпе и зато су такорећи од првог дана окупације ступили у оружану борбу против окупатора. Они нису признали стање створено окупацијом, раскомадање земље које су окупатори извршили. Али у својој оружаној борби против окупатора наши народи наишли су на страни окупатора и на унутрашње непријатеље који су се ставили у службу окупатора. Многобројни су генерали и високи официри бивше југословенске војске који су постали најамници окупатора. То исто важи за огромну већину високих носилаца државних функција, за већину званичних руководства некадашњих владајућих странака и за готово читав државни и самоуправни апарат. Емигрантске владе стале су у исти ред народних непријатеља и оне су све до образовања владе г. Шубашића помагале издајничке војничке формације, а нарочито четничке банде Драже Михаиловића. На тај начин је народ у својој борби, која је била антифашистичка и која је почела против окупатора и њихових првих и отворених слугу, Павелића и Недића, морао да савлађује и отпор унутрашње реакције која се са окупатором тесно везала и која је под заштитом окупатора претстављала

стару реакционарну, угњетачку и профашистичку власт у Југославији. Тукући тако стару реакцију као најамника окупатора, наши су народи раскинули са прошлошћу и у току борбе изградили једну нову власт и изврнули унутрашње уређење наше државе. Стару власт, према томе, није ликвидирао окупатор, већ сами наши народи. Демократске тежње наших народа однеле су победу над снагама старе реакције и створили тако потпуно нову државу, демократску и федеративну. То је био плод демократске општенародне револуције. Зато је и законодавство старе Југославије народ исто тако одбацио као и окупаторске законе, јер на њиховој основи није могао изградити ништа што би га помогло у борби, на шта би се могла ослањати његова Ослободилачка борба.

Ова дубока промена огледа се и у нашем новом законодавству, не само почев од Другог заседања АВНОЈ-а, него још од самог почетка народног устанка, од првих народноослободилачких одбора и од првих партизанских јединица које су у току борбе прерасле у данашњу Југословенску армију. Године Ослободилачког рата нису за Југославију биле само четири године ратовања, него у исти мах и четири године њеног новог уставног развитака. Тако је наш нови уставни развитак израстао из Ослободилачке борбе на природни и логични начин, следећући потребама и захтевима борбе за ослобођење. Читаво наше ново законодавство било је подређено томе великом циљу ослобођења наше земље, оно је долазило да учврсти промене у њеном унутрашњем животу које је нужно доносила са собом сама борба. А од прошле јесени нарочито, и од онда све више, наше је законодавство имало да решава цео низ питања унутрашњег живота, учвршћујући народну власт и остале основне тековине демократскога рата наших народа, изграђујући даље организацију државе на оним демократским начелима која чине садржину одлука Другог заседања овога дома. Тако ће нови уставни развој најзад довести до Конституанте и до новог Устава. Овај ће, дакле, доћи као резултат четворогодишњег новог уставног развитака. Зато, не крпећи ни у чему сувереност Конституанте, коју на овом заседању имамо да припремимо, можемо рећи да ће Конституанта имати да потврди ново чињенично стање створено слободном вољом народа у оружаном борби. Устав ће бити круна наших демократских тековина, последњи закључак извучен из Ослободилачке борбе, јер ће и

сама Конституанта бити њен последњи велики резултат. А да ће предстојећа Конституанта бити уистини суверена, показаће се баш у томе што ће потврдити, учврстити и развити велике демократске тековине Ослободилачког рата и тиме довршити дело АВНОЈ-а.

Сви наши досадашњи закони носе печат једног новог истинског народног демократизма. Но има и таквих, а то је једино наш буџет, где тај принцип досад није могао у потпуности да буде спроведен, и који још није могао бити прилагођен општој новој линији нашег целокупног законодавства. Никаква политичка група и никакав појединац који је иоле демократски расположен, није и не може да стави замерке нашем законодавству. Друга је ствар са самом применом закона у пракси. Ту је досад било и има недостатака који у појединачним случајевима иду чак до неизвршења закона од стране органа којима је дужност да их у живот спроводе. Има у томе, разуме се, и много неукости нових кадрова, али има и саботаже од стране прикривених непријатеља који су се увукли у органе власти. Сви позвани органи неуморно раде на томе да спровођење закона у пракси одговори висини на којој стоје сами закони.

Изградња једне нове државе, а нарочито сада када се ради о њеној обнови и мирној изградњи које траже што брже нормализовање унутрашњих односа, поставља огромне задатке и законодавном телу. Не постављајући никад ништа доктринарно, већ увек идући ва захтевима стварног развика у правцу који је одредила Ослободилачка борба, сви фактори који имају законодавну иницијативу трудили су се да тим захтевима стварности одговоре према њиховој хитности и важности у одређеном моменту. Иако су на томе пољу постигнути досад веома значајни резултати, ипак се много шта још није постигло, и зато ће овај дом на овом заседању имати да донесе, осим закона који су у непосредној вези са изборима и сазивом Уставотворне скупштине, и један низ закона у циљу даљег нормализовања нашег унутрашњег живота и учвршћења демократског поретка. Неки од њих, иако нису у непосредној вези са Уставотворном скупштином, ипак претстављају неопходну припрему услова за правилно вршење избора и за слободни изражај народне воље. Ту спадају на првом месту законски пројекти о штампи, о зборовима и удружењима, о судовима, о уређењу и надлежности војних судова у Југословенској армији итд.

Међу другим законима који ће бити изнети пред овај дом на овом заседању, и чије се доношење не може одлагати, налазе се Закон о браку, Закон о држављанству, Закон о аграрној реформи и колонизацији, Закон о кажњавању злочина и престапа против отаџбине и други.

Апелујући на овај високи дом да потврди законске одлуке које је ово Претседништво донело у току свога рада, ми смо уверени да ће овај дом на време извршити своју дужност на доношењу поменутих закона.

III

Овај извештај не би био потпун ако се не би осврнуо и на један велики недостатак у раду Претседништва, а то је готово потпуно одсуство тесних веза између Претседништва АВНОЈ-а и претседништава федералних народних претставништава. Такве тесне везе неизоставне су, али њих није било. Потребно је било да Претседништво АВНОЈ-а буде стално обавештавано о законодавном раду федералних претставничких тела, да добија редовно федералне званичне органе и све њихове законске одлуке, како би могло пратити развитак федералног законодавства и вршити ону своју функцију која се састоји у томе да то законодавство координира и контролише, како не би застрањивало од основних начела на којима данас почива наша држава. На томе пољу требаће дакле поправити досадашњи озбиљни пропуст.

IV

Један од важних задатака овог заседања јесте и проширење овог дома новим посланицима према предлогу Савезне владе који ће вам бити прочитан и образложен иза овог извештаја. Тако ће ово заседање радити у допуњеном саставу који ће такође бити израз сређивања наших унутрашњих односа и опште тежње за давањем могућности да утичу на развитак државе свима оним политичким групама и појединцима који су антифашисти и који се, чак и у случају узимања извесног броја посланика из скупштине од 1938 године, нису компромитовали каквим било везама са окупатором.

Високи доме, Ослободилачки рат завршен је победоносно. Сада су пред нама тешки и озбиљни задаци довршења наше државне зграде и привредне и културне обнове

земље. Ово заседање имаће да допринесе велики удео у томе правцу. Стојећи чврсто и непоколебљиво на бранику великих демократских тековина Ослободилачког рата, овај ће дом учинити све да народи Југославије и коначно изразе своју суверену вољу о основним питањима уређења наше нове, демократске и федеративне државне заједнице. На овоме дому је сада да оцени рад овог Претседништва и да му да своју сагласност и потврду. (Дуго и бурно одобравање).

Претседник: Чули сте извештај Претседништва. Молим друга секретара Перуничића да прочита извештај о променама у чланству АВНОЈ-а у времену од Другог заседања у Јајцу до данас.

Секретар (чита):

АНТИФАШИСТИЧКОМ ВЕЋУ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Београд

Претседништву је част известити Веће о променама у Претседништву Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије, које су извршене у времену од Другог заседања до данас.

Изабрано Претседништво на Другом заседању састојало се од 64 члана.

1) У току времена искључени су из Претседништва, а према томе и из Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије: Прека Александар, Маговац Божићар, Сузукa Мухамед и Томов Поп Владо.

2) Др Нико Миљанић престао је бити члан Претседништва Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије, зато што није поново изабран за већника.

3) Престали су бити чланови Претседништва Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије, па према томе и већници зато што су добили друге дужности: Мандић др Анте, Леонтић др Љубо и Голубовић Радоња.

4) Кооптирани су у Претседништво Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије: Миле Перуничић, Лазар Колишевски, Бане Андрејев-Ронката, Венко Марковски, Мара Нацева, Фрањо Гажи и др Јаков Гргурић.

Претседништво АВНОЈ-а подноси предлог Већу на одобрење ових извршених промена.

Претседништво

Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије

7 августа 1945 године
Београд

Секретар

М. Перуничкић, с. р.

Претседник

др И. Рибар, с. р.

Претседник: Друг секретар ће даље прочитати извештај, односно списак свих закона и одлука што их је донео АВНОЈ између Другог и Трећег заседања.

Секретар (чита):

**АНТИФАШИСТИЧКОМ ВЕЋУ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА
ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Београд

У вези члана 4 Одлуке Другог заседања Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије о врховном законодавном и извршном народном претставничком телу Југославије и Националном комитету ослобођења Југославије као привременим органима врховне народне власти у Југославији за време Народноослободилачког рата, Претседништву Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије част је поднети Већу предлог за одобрење свих законских одлука које је ово Претседништво донело од Другог заседања до данас, уколико поједине одлуке нису измењене другим каснијим одлукама истог Претседништва а које су такође наведене у истом предлогу у списковима под 1) и 2).

Претседништво

Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије

7 августа 1945 године
Београд

Секретар

М. Перуничкић, с. р.

Претседник

др И. Рибар, с. р.

СПИСАК ЗАКОНА

КОЈЕ ЈЕ ПРЕСЕДНИШТВО АВНОЈ-а ДОНЕЛО У ВРЕМЕНУ
ОД 7 МАРТА ДО 3 АВГУСТА 1945

1) Закон о укидању члана 5, 6, 7 и 8 Одлуке о Врховном законодавном и извршном народном претставничком телу Југославије и Националном комитету ослобођења Југославије као привременим органима врховне народне власти у Југославији за време Народноослободилачког рата од 7 марта 1945 године;

2) Закон о распуштању Националног комитета Југославије од 7 марта 1945 године;

3) Закон о повлачењу и замени окупационих новчаница од 5 априла 1945 године;

4) Финансиски закон о државном буџету расхода и прихода за буџетски период IV—VI 1945 године од 5 априла 1945 године;

5) Закон о контролно-рачунској комисији од 5 априла 1945 године;

6) Закон о курсевима за повлачење окупационих новчаница и о регулисању обавеза од 5 априла 1945 године;

7) Закон о државном печату од 5 априла 1945 године;

8) Закон о грађанској мобилизацији медицинског особља од 6 априла 1945 године;

9) Закон о сузбијању недопуштене шпекулације и привредне саботаже од 23 априла 1945 године;

10) Закон о стављању државног печата на законе и о чувању закона донетих од Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије од 23 априла 1945 године;

11) Закон о укидању Врховног државног правобраништва, државних правобраниоштава, Врховног државног тужиоштва, виших државних тужиоштава и државних тужиоштава од 23 априла 1945 године;

12) Закон о укидању Државног савета и управних судова од 23 априла 1945 године;

13) Закон о увођењу Ордена рада од 1 маја 1945 године;

14) Закон о спровођењу социјалног осигурања на подручју Демократске Федеративне Југославије од 2 маја 1945 године;

15) Закон о изменама и допунама прописа о таксама од 2 маја 1945 године;

16) Закон о изменама и допунама прописа о државној трошарини од 2 маја 1945 године;

17) Закон о поступању са имовином коју су сопственици морали напустити у току окупације и имовином која им је одузета од стране окупатора и њихових помагача од 24 маја 1945 године;

18) Закон о одузимању ратне добити стечене за време непријатељске окупације од 24 маја 1945 године;

19) Закон о заштити народних добара и њиховом управљању од 24 маја 1945 године;

20) Закон о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора од 24 маја 1945 године;

21) Закон о грађанској мобилизацији ветеринара од 24 маја 1945 године;

22) Закон о прибирању, чувању и расподели књига и других културно-научних и уметничких предмета, који су постали државна својина према Одлуци Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије од 21 новембра 1944 од 24 маја 1945 године;

23) Закон о оснивању Фонда за обнову земље и помоћ пострадалим крајевима од 7 јуна 1945 године;

24) Закон о исплати потврда издатих на делимично замењене окупационе новчанице и о располагању са потраживањима на везаним рачунима од 7 јуна 1945 године;

25) Закон о курсевима за повлачење окупационих новчаница и о регулисању обавеза на подручју Босне и Херцеговине од 7 јуна 1945 године;

26) Закон о орденима и медаљама Демократске Федеративне Југославије од 9 јуна 1945 године;

27) Закон о конфискацији имовине и о извршењу конфискације од 9 јуна 1945 године;

28) Закон о Уговору о пријатељству, узајамној помоћи и послератној сарадњи између Југославије и Савеза Совјетских Социјалистичких Република од 10 јуна 1945 године;

29) Закон о курсевима за повлачење окупационих новчаница и о регулисању обавеза на подручју Хрватске од 21 јуна 1945 године;

30) Закон о курсевима за повлачење лирских бонова и окупационих новчаница и о регулисању обавеза на новчаним подручјима италијанске лире, немачке марке и пенге (Словенија) од 21 јуна 1945 године;

31) Закон о руководству и надзору над медицинским и фармацеутским факултетима и стручним здравственим школама од 21 јуна 1945 године;

32) Закон о устројству Канцеларије Краљевског намесништва од 21 јуна 1945 године;

33) Закон о давању амнестије и помиловања од 5 јула 1945 године;

34) Закон о решавању радних спорова од 5 јула 1945 године;

35) Закон о изради штамбиља, печата и жигова од 5 јула 1945 године;

36) Закон о врстама казни од 5 јула 1945 године;

37) Закон о демобилизацији старијих годишта обвезника, жена и хранилаца у Југословенској армији и морнарици од 19 јула 1945 године;

38) Закон о повлачењу металног окупациског новца од 23 јула 1945 године;

39) Закон о ковању ситног новца Демократске Федеративне Југославије од 23 јула 1945 године;

40) Закон о стављању пловних објеката, бродоградилшта, лука и пристаништа на мору под управом Министарства саобраћаја Демократске Федеративне Југославије од 23 јула 1945 године;

41) Закон о радничким повереницима од 23 јула 1945 године;

42) Закон о пољопривредној машинској служби од 23 јула 1945 године;

43) Закон о заштити споменика културе и природњачких реткости Демократске Федеративне Југославије од 23 јула 1945 године;

44) Закон о измени чл. 9 Закона о демобилизацији старијих годишта обвезника, жена и хранилаца у Југословенској армији и морнарици од 30 јула 1945 године;

45) Финансиски закон о државном буџету расхода и прихода за буџетски период VII—XII 1945 године од 30 јула 1945 године;

46) Закон о заступању надлештава, установа, предузећа и организација јавног карактера од 3 августа 1945 године;

47) Закон о решавању нерешених предмета инвалида из ранијих ратова од 3 августа 1945 године;

48) Закон о државним пољопривредним добрима од 3 августа 1945 године;

49) Закон о ревизији додељивања земље колонистима и аграрним интересентима у Македонији и у Косовско-метохијској Области од 3 августа 1945 године.

7 августа 1945 године
Београд

Секретар
М. Перуничкић, с. р.

Претседник
др И. Рибар, с. р.

СПИСАК ОДЛУКА ПРЕТСЕДНИШТВА АВНОЈ-а ИЗ 1943, 1944 И 1945 ГОДИНЕ

1) Одлука о постављењу др Владимира Бакарића, досадашњег политичког комесара Главног штаба НОВ и ПОЈ Хрватске, за повјереника без портфеља у Националном комитету ослобођења Југославије;

2) Одлука о именовану Ивана Милутиновића за замјеника повјереника за финансије у Националном комитету ослобођења Југославије;

3) Одлука о именовану Сретена Жујовића-Црног, повјереника за саобраћај у Националном комитету ослобођења Југославије, за замјеника повјереника за грађевине;

4) Одлука о именовану Тодора Вујасиновића, повјереника за економску обнову у Националном комитету ослобођења Југославије, за замјеника повјереника за исхрану;

5) Одлука о именовану Едварда Коцбека, повјереника за просвјету, за замјеника повјереника за социјалну политику;

6) Одлука о постављењу др Љубе Леонтића за помоћника повјереника за информације у Националном комитету ослобођења Југославије;

7) Одлука о постављењу за потсекретара Повјереништва за унутрашње послове Пекића Павла, досадашњег шефа Отсјека за заштиту народа при Врховном штабу НОВ и ПОЈ;

8) Одлука о објављивању одлука и прогласа Антифашистичког вијећа народног ослобођења Југославије, његовог Претседништва и Националног комитета на српско-хрватском, словеначком и македонском језику, од 15 јануара 1944 године, број 18;

9) Одлука о именовану др Златана Сремеца за повјереника за народно здравље у НКОЈ-у, од 15 јануара 1944 године, број 19;

10) Одлука о уважењу оставке Божицара Маговца на положај потпретседника НКОЈ-а и именовану Фрање Гажија за потпретседника НКОЈ-а, као и именовану Емануела Чучкова за повјереника пољопривреде, од 30 августа 1944 године, број 24;

11) Одлука о именовану Леонтића др Љубе за потсекретара Повјереништва за спољне послове, од 2 октобра 1944 године, број 48а;

12) Одлука о именовану Хебранга Андрије за повјереника трговине и индустрије у НКОЈ-у, од 31 октобра 1944 године, број 49;

13) Одлука о укидању јавних биљезника и јавно-биљезничких комора од 17 новембра 1944 године, број 68;

14) Одлука о општој амнестији лица која су у четничким јединицама Драже Михаиловића учествовала или их помагала или су учествовала у јединицама хрватског и словеначког домобранства, од 21 новембра 1944 године, број 69;

15) Одлука о прелазу у државну својину непријатељске имовине, о државној управи над имовином неприсутних лица и о секвестру над имовином коју су окупаторске власти присилно отуђиле, од 21 новембра 1945 године, број 70;

16) Одлука о укидању Повјереништва шума и руда, од 7 децембра 1944 године, број 88;

17) Одлука о укидању Повјереништва за економску обнову, од 7 децембра 1944 године, број 89;

18) Одлука о именовану Сулејмана Филиповића за повјереника шума у НКОЈ-у, од 9 децембра 1944 године, број 90;

19) Одлука о именовану Тодора Вујасиновића за повјереника руда у НКОЈ-у, од 9 децембра 1944 године, број 91;

20) Одлука о укидању Повјереништва исхране, од 1 фебруара 1945 године, број 125;

21) Одлука о оснивању Повјереништва трговине и снабдијевања, од 1 фебруара 1945 године, број 126;

22) Одлука о оснивању Повјереништва индустрије, од 1 фебруара 1945 године, број 127;

23) Одлука о наименовању Андрије Хебранга за повјереника индустрије, од 1 фебруара 1945 године, број 128;

24) Одлука о именовану инж. Николе Петровића, за повјереника трговине и снабдијевања у НКОЈ-у, од 1 фебруара 1945 године, број 129;

25) Одлука о увођењу једнообразног рачуноводства, од 1 фебруара 1945 године, број 130;

26) Одлука о једнообразном рачуноводству, од 1 фебруара 1945 године, број 131;

27) Одлука о укидању и неважности свих правних прописа донетих од стране окупатора и њихових помагача за вријеме окупације, о важности одлука које су за то вријеме донете; о укидању правних прописа који су били на снази у часу непријатељске окупације, од 3 фебруара 1945 године, број 132;

28) Одлука о установљењу и надлежности Јавног тужиоца Демократске Федеративне Југославије, од 3 фебруара 1945 године, број 133;

29) Одлука о оснивању Врховног суда Демократске Федеративне Југославије, од 3 фебруара 1945 године, број 134;

30) Одлука о именовану Претседника Врховног суда Демократске Федеративне Југославије, од 3 фебруара 1945 године, број 135;

31) Одлука о именовану Јавног тужиоца Демократске Федеративне Југославије, од 3 фебруара 1945 године, број 136;

32) Одлука о наименовању чланова контролно-рачунске комисије, од 18 маја 1945 године, број 208;

33) Одлука о проглашењу 9 маја народним празником побједе; од 9 маја 1945 године, број 198;

34) Одлука о именовану судија Врховног суда Демократске Федеративне Југославије, од 21 јуна 1945 године, број 241.

7 августа 1945 године
Београд

Секретар

М. Перуничих, с. р.

Претседник

др И. Рибар, с. р.

Претседник: Изволите сада чути извештај о одобрењу предлога за одобрење резолуција о решавању положаја Санџака и Косова и Метохије.

Секретар (чита):

АНТИФАШИСТИЧКОМ ВЕЋУ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Београд

Претседништву је част поднети Већу предлог за одобрење резолуција о решавању положаја Санцака и Косова и Метохије:

1) Антифашистичко веће народног ослобођења Санцака на својој седници, одржаној 29 марта 1945 године, донело је одлуку којом је решило положај Санцака на тај начин што су срезови: прибојски, милешевски, златарски, сјенички, дежевски и штавички припали федералној Србији а срезови бјелопољски и пљеваљски федералној Црној Гори, као и да се Антифашистичко веће народног ослобођења Санцака распусти.

2) Претставници Обласне скупштине Косова и Метохије на свом заседању, одржаном 8, 9 и 10 јула 1945 године у Призрену, донели су резолуцију којом се територија Косова и Метохије прикључује федералној Србији.

Претседништво Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије одобрило је ове резолуције.

Претседништво

Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије

7 августа 1945 године
Београд

Секретар

М. Перуничкић, с. р.

Претседник

др И. Рибар, с. р.

Претседник: Изволите чути предлог Претседништва за проширење АВНОЈ-а.

Секретар (чита):

АНТИФАШИСТИЧКОМ ВЕЋУ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Београд

Министарски савет Савезне владе расправљао је на седници од 4 августа о. г. питање проширења АВНОЈ-а у духу споразума Тито—Шубашић и донео о томе закључак, који је доставио Претседништву АВНОЈ-а.

При решавању овог питања Министарски савет стао је на гледиште да треба до крајњих граница могућности изаћи у сусрет савету који нам је учинила Конференција савезничких руководилаца у Јалти. Међутим, будући да је Народна скупштина која је произашла из избора од децембра 1938 била изабрана под врло недемократским околностима, а њени посланици за време окупације у већини се држали издајнички, то је врло мали број могао доћи у обзир за проширење АВНОЈ-а, у смислу поменутог савета. Због тога је Министарски савет закључио да осим извесног броја посланика изабраних 1938 предлози за проширење АВНОЈ-а и посланике из постојећих политичких партија и група, као и известан број појединаца.

Полазећи са тог становишта, Министарски савет доставио је Претседништву АВНОЈ-а свој предлог за проширење АВНОЈ-а, који је и Претседништво усвојило.

Према томе, Претседништво АВНОЈ-а предлаже, у сагласности са Савезном владом, следећа лица за народне посланике АВНОЈ-а:

I) Посланици изабрани на изборима у децембру 1938 године:

Риста Аранђеловић, Стаменко Стошић, др Милорад Влајковић, Миљивоје Илић, др Божидар Спасовић, Радован Јевтић, Светолик Станковић, др Ђорђе Раденковић, Ангун Бабић, Томо Војковић, Андрија Папа, др Иван Шубашић, Нико Типико, Иван Сигурњак, др Симеон Крунић, Фрањо Борић, др Карло Жуњевић, Грга Хећимовић, Андрија Павлић, Никола Срдовић, Дане Милетић, др Винко Микуличић, Франц Сној, Јурај Коце, Штрцин Иван, др Бранко Чубриловић др Јурај Шутеј, Душан Милошевић, Тришко Жугић, Димитрије Беширов, Данило Ђуровић, Сима Андонов, Михаило Костев, Дионисије Продановић, др Ђуро Станковић, Јосип Вуковић-Ђидо.

II) По споразуму који је резултат разговора са разним политичким странкама и групама, предлажу се за народне посланике АВНОЈ-а:

Милан Грол, Савко Дуканац, Радмило Стојиљковић, Никола Ђонович, Драгутин Ранковић, Миладин Јаковљевић, Димитрије Чичевић, Илија Стојановић, Петроније Поповић, др Драгић Јоксимовић, Љубомир Трандафиловић, Јован Јовановић, Јован Боровић.

Косан Павловић-Брђански, др Милош Московљевић, Мита Станисављевић, Јефто Павић, Милан С. Поповић, До-

бросав Томашевић, Радмило Митровић, Коста Костић, Мато Русковић, Спасоје Димитријевић, Часлав Спасић, Милојко Ђирић.

Дане Шкарица, Богомир Брајковић, Анте Мартиновић, Јерко Златарић, Мартин Сучић, Божо Барбарић, Јоза Миливојевић, Иван Рехоровић, Имро Филаговић, Павао Поцрнић, инж. Фрањо Гажи, Иван Бандић, Иван Штефанац.

Косановић Сава, Кризман др Хинко, Цветојевић др Никола, Бошковић др Дуда, Ероп Симо, Поп Кокановић Рајко, Дивић Милош, Хајдуковић др Станко, Гашпарац Јурај, Радека Милан, Жижка др Александар.

Јаша Продановић, Алекса Томић, Влада Симић, Драгољуб Илић, др Виктор Новак, Витомир Јефтић, Радмила Манојловић, Миладин Урошевић, Душан Поповић, Живојин Јоцић, Младен Трифуновић.

Др Драгољуб Јовановић, Радомир Тодоровић, Нинко Петровић, др Светислав Живковић, Драгољуб Продановић, Живота Ђермановић, Александар Марковић, Слободан Ивановић.

Недељко Дивац.

У овом броју није попуњено још 6 места.

III) Као појединци предлажу се за народне посланике АВНОЈ-а:

Др Драго Марушић, др Стеван Јаковљевић, Владимир Туцовић, Милош Царевић, др Александар Белић, Ђуро Салај, Лазар Стефановић, Душан Васиљевић, Заим Шарац, Божин Симић, Станоје Симић, Триша Кацлоровић, др Васо Чубриловић.

Претседништво

Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије

7 августа 1945 године

Београд

Секретар

М. Перуничкић, с. р.

Претседник

др И. Рибар, с. р.

Претседник: Чули сте извештај АВНОЈ-а, тако исто и све остале извештаје и предлоге Претседништва АВНОЈ-а. Отварам дискусију о овим извештајима и предлозима. Молим већнике који желе да говоре нека се изволе пријавити секретару Перуничкићу. Само бих био слободан да скренем

пажњу већницима да се држе предлога и извештаја, да не улазе у разматрања политичке ситуације, било спољне или унутрашње, јер ће за то имати прилике поводом експозеа Претседника Министарског савета, који ћемо чути на сутрашњој седници.

Одређујем одмор од 5 минута.

(После одмора)

Претседник: Седница се наставља. Молим другове да изволе заузети своја места. За реч се пријавио друг Шиме Бален.

Шиме Бален: Другови и другарице, у вези са извештајима друга Моше Пијаде и друга Мила Перуничиха, ја сам слободан да вам овде предложим следеће:

Саслушали смо извештај Претседништва о раду са предлогом да се одобре закони донесени између II и III заседања и с предлогом за проширење АВНОЈ-а према списку који нам је прочитан.

Мишљења сам да извештај с предлозима треба у целојности примити без икакве мотивације и на тај начин дати Претседништву пуно поверење за његов рад.

Предлажем стога прост прелаз на дневни ред. (Аплауз).

Претседник: Нико се више није пријавио за реч. Дајем реч известиоцу другу Моши Пијаде да се изјасни да ли прима предложени прост прелаз на дневни ред.

Известилац потпретседник Моша Пијаде: У име Претседништва АВНОЈ-а изјављујем да прима предложени прост прелаз на дневни ред. (Аплауз).

Претседник: Стављам овај предлог на гласање. Они који су против овога предлога, нека изволе устати. (Сви седе). Не устаје нико, објављујем да је једногласно примљен прост прелаз на дневни ред, који је предложио друг Шиме Бален, а који је у име Претседништва усвојио известилац, потпретседник друг Моша Пијаде. Усвајањем овог предлога одобрени су уједно и сви закони и одлуке донесени у периоду од последњег заседања у Јајцу до овог данашњег; а примљен је такође и предлог о проширењу АВНОЈ-а. Објављујем да су за већнике АВНОЈ-а изабрани сви они које је предложило Претседништво АВНОЈ-а и које је прочитао секретар друг Миле Перуничих.

Позивам новоизабране чланове да уђу у салу, уколико већ нису овде, и да заузму своја места. Јесу ли сви овде? (Гласови: Јесу). Прозивку нећемо вршити, јер је имена нових већника друг секретар већ прочитао, али молим другове новоизабране чланове АВНОЈ-а да изволе после закључења седнице накнадно предати секретару своје веродостојнице, односно пуномоћства, односно позиве за ово заседање, као што су то учинили и сви остали.

Другови и другарице, ја поздрављам новоизабране чланове. У име свих вас који сте од раније чланови АВНОЈ-а могу и смем да кажем да смо убеђени у то да ће новоизабрани чланови АВНОЈ-а са нама заједно издржати у јединственем, сложном и конструктивном раду, како би се сви законски предлози који ће се ставити на дневни ред овог заседања што пре примили и тако што пре пошли на изборе за Уставотворну скупштину.

Сада би требало да пређемо на другу тачку дневног реда, на извештај и претрес предлога пословника. Постоји предлог да се пословник не чита, јер је подељен свима вама и сигурно сте га већ прочитали. Прима ли се тај предлог? (Прима се). Они који не примају, нека изволе устати. (Сви седе). Не јавља се нико. Објављујем да је предлог примљен и Пословник АВНОЈ-а неће се читати. (Видети прилог на крају књиге).

Отварам претрес по предлогу пословника. Жели ли ко да говори? (Нико се не јавља). Не жели нико. Објављујем да је претрес завршен. По пословнику се не води претрес у појединостима, а и гласање се врши само једном, као по резолуцијама. Прима ли Веће Пословник АВНОЈ-а како га је предложило Претседништво? (Прима се). Пошто га примате, ја објављујем да је предлог пословника примљен и да је овога часа ступио на снагу. У име Претседништва АВНОЈ-а ја, као претседник, и секретар оверавамо га.

Као претседник надам се да ће се другови и другарице у својим говорима држати одредаба пословника, а и ми из Претседништва, такође, уверавамо вас да ћемо спроводити у вођењу седница и у вођењу скупштинског рада овај пословник строго — како он гласи.

Прелазимо на трећу, последњу тачку дневног реда: заклетва посланика.

У пословнику се више не говори о већницима него се говори о посланицима. Према томе и ја сада настављам овај претрес са посланицима уместо досадашње речи — већници.

Заклеће се они посланици који су данас предали пуномоћства, чија су пуномоћства оверена, као и они који су малочас примљени. Молим све посланике да изволе устати. (Сви устају). Посланици који полажу заклетву изговараће за мном следеће речи — сваки ће казати своје име:

„Ја заклињем се чашћу свога народа да ћу верно и неуморно служити народу, да ћу своју дужност по законима вршити савесно и непристрасно, чувајући и бранећи тековине Народноослободилачке борбе за срећу и напредак Демократске Федеративне Југославије.”

Молим другове и другарице који су данас положили заклетву да изволе потписати образац заклетве и да тако потписан после седнице предаду секретару.

Тиме је дневни ред исцрпен.

Пре но што ћу предложити дневни ред за идућу седницу, ја молим и Народноослободилачки фронт, који је јединствен, као и оне политичке групе које су ван Фронта, да се сутра пре подне састану и изабере претставнике, који ће онда сачињавати Одбор претставника група, да образују парламентарне клубове и да то образовање, такође, пријаве Претседништву, јер ће само онај клуб моћи да живи овде у Скупштини који буде пријављен и организован. Имена претставника група треба одмах саопштити, већ ујутру после 8 сати, јер ће већ пре подне бити сазвана седница претставника група ради избора Претседништва и појединих одбора, које ћемо ставити на дневни ред.

Предлажем за сутрашњу седницу следећи дневни ред:

- 1) Експозе Претседника Министарског савета маршала Јосипа Броза Тита;
- 2) избор Претседништва АВНОЈ-а;
- 3) избор Законодавног одбора;
- 4) избор Финансиског одбора;
- 5) избор Имунитетног одбора;
- 6) избор Административног одбора и
- 7) избор Одбора за молбе и жалбе.

Прима ли се овај дневни ред? (Прима).

Они који не примају, нека изволе устати. (Сви седе). Не устаје нико. Објављујем да је овај дневни ред примљен. Пошто је примљен, ја данашњу седницу закључујем, а идућу заказујем за сутра у 4 сата после подне са примљеним и утврђеним дневном редом. (Аплауз).

(Седница је закључена у 20,30 часова.)

ANTIFAŠISTIČKO VEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

Druga redovna sednica

(8 avgusta 1945)

Početak u 16,20 časova.

Pretsedavao pretsednik dr Ivan Ribar.

Pri ulasku u veliku dvoranu, Pretsednika Ministarskog saveta maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita, članove Vlade i Pretsednika AVNOJ-a dr Ivana Ribara narodni poslanici i mnogobrojna publika pozdravljaju burnim i dugotrajnim aplauzom.

Pretsednik: Otvaram drugu redovnu sednicu Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Zapisnik će voditi sekretar drug Mile Peruničić. Molim sekretara druga Peruničića da pročita zapisnik prethodne sednice. Izvolite čuti zapisnik prošle sednice.

Sekretar Mile Peruničić čita zapisnik prvog prethodnog sastanka i prve redovne sednice od 7 avgusta.

Pretsednik: Ima li ko kakvu primedbu na zapisnik? (Nema). Ne javlja se niko. Primedaba nema. Objavljujem da je zapisnik primljen.

Pre prelaza na dnevni red imam sledeće saopštenje:

Juče je pri prozivci novih poslanika pogreškom ispalo ime dr Tome Jančikovića, koji je bio predložen i kome je takođe bio upućen poziv. Da bi se ta pogreška ispravila, treba da donesemo danas odluku. U ime Pretsedništva predlažem da se Tomo Jančiković smatra većnikom jer se radi o greški pri jučerašnjem čitanju predloga za proširenje AVNOJ-a i da se uvrsti u spisak članova AVNOJ-a.

Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je dr Tomo Jančiković primljen za većnika AVNOJ-a.

Dalje, ovde imam jedan pismeni akt koji je uputilo Predsedništvu AVNOJ-a Predsedstvo Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta od 8 o. m., koji glasi:

Dne 8-VIII-1945

POTRDILO IN LEGITIMACIJA

Predsedstvo Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta potrjuje da je bil tovariš inž. Dušan Serneč na Kočevskem zboru dne 3. 10. 1943-delegiran v AVNOJ, tovariš Miha Marinko pa je bil izvoljen za njegovega namestnika.

Ker je bil tov. inž. Dušan Serneč imenovan za kraljevega namestnika ter s tem izgubil članstvo AVNOJ-a, zato Predsedstvo SNOS-a predlaga, da III. zasedanje AVNOJ-a potrdi mandat tovariša Miha Marinka, dosedanjega izvoljenega namestnika tov. inž. Dušana Serneča.

Smrt fašizmu. — Svoboda narodu!

Sekretar

Lubej France, s. r.

Predsednik SNOS-a

Josip Vidmar, s. r.

Prima li se ovaj izveštaj? (Prima se). Objavljujem da mesto druga Dušana Serneča, koji je kraljevski namesnik, dolazi za većnika AVNOJ-a Miha Marinko.

Isto tako stigao je od Ministarstva za Konstituantu sledeći akt Predsedništvu Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Molim sekretara da izvoli pročitati ovaj akt.

Sekretar Mile Peruničić (čita):

MINISTARSTVO ZA KONSTITUANTU
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Br. 524
8 avgusta 1945 godine
Beograd

PRETSEDNIŠTVU ANTIFAŠISTIČKOG VEĆA NARODNOG
OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

Beograd

Ministarstvo za Konstituantu je dostavilo Predsedništvu Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije svoj predlog da se iznesu na ozakonjenje na Trećem zasedanju Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije pro-

jekti ovih zakona, koje je usvojila Savezna vlada: Predlog zakona o biračkim spiskovima, Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini i Predlog zakona o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu.

Ovom prilikom upućujemo vam predlog da se na prvoj sednici AVNOJ-a proglasi kao hitan predmet raspravljanje Projekta zakona o biračkim spiskovima, jer sadrži odredbe od izvanredno velike važnosti za sprovođenje izbora u našoj državi a naročito za sprovođenje izbora za Ustavotvornu skupštinu. Pomoću biračkih spiskova utvrdiće se uživanje aktivnog i pasivnog biračkog prava građanima naše države. Bez biračkih spiskova ne može se otpočeti ni sa jednom izbornom radnjom, jer, kao što je normalno i opravdano, samo građani koji uživaju biračko pravo mogu da se pojave kao subjekti u izbornom sistemu.

To pokazuje da je neophodno sastaviti u najkraćem vremenu biračke spiskove. Projekat našeg zakona predviđa jedan objektivn postupak u sastavljanju biračkih spiskova, koji će se obavljati pod kontrolom naroda i sa pravom svakoga pojedinca da se žali ako smatra da je povređen u svojim pravima. Za obavljanje ovakvoga postupka mora da protekne izvesno vreme. Kad se tome doda još da sastavljanje biračkih spiskova traži jedan savestan i duži tehnički rad, zatim da su naša naselja na mnogim mestima odvojena jedna od drugih i od sreskih centara, najzad, da su još u mnogim našim krajevima slabe komunikacije, jasno će se videti da je potrebno najmanje mesec dana da se obave sve potrebne radnje za sastavljanje biračkih spiskova. Iz ovoga proizilazi da bi odlaganje u donošenju Zakona o biračkim spiskovima izazvalo neizbežno odlaganje obavljanja izbora za razne organe naše narodne vlasti a naročito za Ustavotvornu skupštinu.

Na osnovu svega ovoga mi činimo predlog Predsedništvu da prvom prilikom iznese na dnevni red Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Projekat zakona o biračkim spiskovima i da traži u ime Ministra za Konstituantu hitnim raspravljanje Projekta zakona o biračkim spiskovima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Ministar za Konstituantu
Edvard Kardelj, s. r.

Pretsednik: Čuli ste zahtev Ministra za Konstituantu, kojim se traži hitnost za Predlog zakona o biračkim spisko-

vima. Zakonski predlog o biračkim spiskovima već je otštampan i razdeliće se narodnim poslanicima.

Pošto se traži hitnost, imamo da postupimo po članu 40 našeg poslovnika, koji kaže: ako se traži hitnost, može se primeniti kraći postupak. Odluku o kraćem postupku u ovome slučaju donosi Veće većinom glasova po saslušanju jednog govornika za i jednog protiv.

Ima li ko od drugova koji je protiv toga da se oglasi ovaj zakonski predlog hitnim? (Nema). Nema niko. Objavljujem da je Predlog zakona o biračkim spiskovima oglašen za hitan, a postupiće se u smislu člana 40 poslovnika, tj. stavice se kao prvi na dnevni red. Ovaj zakonski predlog neće ni ići u Zakonodavni odbor, nego odmah dolazi pred plenum.

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: ekspozicija Predsednika Ministarskog saveta maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita.

Predsednik Ministarskog saveta maršal Jugoslavije Josip Broz Tito: Podnoseći pred ovim visokim pretstavništvom ovaj izveštaj, smatrao sam za potrebno da u njemu obuhvatim u najkraćim crtama period od Drugog zasjedanja AVNOJ-a 29 novembra 1943 godine pa do danas.

To je bio vrlo značajan period naše Oslobođilačke borbe ne samo po vojnim, nego i po političkim događajima.

Drugo zasjedanje AVNOJ-a održano je u vrijeme kada je u našoj zemlji bjesnila borba svom žestinom. Tek su se bile svršile dvije velike neprijateljske ofanzive — četvrta i peta — koje su bile od svih najžešće i imale za cilj da unište našu Narodnooslobodilačku vojsku, i uguše čitav oslobodilački pokret, — i već je bila započeta šesta neprijateljska ofanziva. U takvoj situaciji, na Drugom zasjedanju AVNOJ-a, osim donošenja niza vrlo važnih odluka, bio je obrazovan i Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije, koji je dobio karakter privremene vlade, sa zadatkom preduzimanja svih mjera radi daljnjeg uspješnog vođenja rata, učvršćivanja narodnih vlasti i pravilnog funkcionisanja istih, radi organizacije privrede na oslobođenoj teritoriji, radi preduzimanja svih mjera za odbranu tekovina Narodnooslobodilačke borbe, radi preduzimanja mjera za ublaženje bijede u krajevima koje je oslobodila Narodnooslobodilačka vojska, radi uspostavljanja veza s našim velikim saveznicima i traženja priznanja postojećeg stanja u Jugoslaviji, odnosno Narodnooslobodilačkog pokreta i odluka AVNOJ-a na Drugom zasjedanju.

Razumije se, rad Nacionalnog komiteta Jugoslavije bio je vrlo otežan zbog rascjepkanosti slobodne teritorije i zbog nestabilnosti iste. Neprijatelj je uvijek upravljao glavne udarce na teritoriju i na mjesto gdje je bilo sjedište Vrhovnog štaba, a pošto je to obično bilo i sjedište Nacionalnog komiteta i AVNOJ-a, to je neprijatelj činio još veće napore da nas ne samo istisne iz dotične teritorije ili mjesta, nego i da nas uništi. Takav je slučaj bio s napadom neprijatelja na zapadnu Bosnu, odnosno na Jajce, u vrijeme šeste ofanzive i, kasnije, u sedmoj ofanzivi, na Drvar. Pod takvim okolnostima jedan dio članova Nacionalnog komiteta i AVNOJ-a morao je otići na slobodnu teritoriju Hrvatske i Slovenije, gdje je mogao ipak da vrši koristan rad na uspostavljanju i učvršćivanju narodne vlasti.

Istom poslije napada na Drvar, kada se Vrhovni štab preselio na otok Vis, mogao je i Nacionalni komitet da se okupi na Visu i pristupi efikasnijem izvršavanju svojih zadataka.

U to vrijeme saveznici nisu priznavali Nacionalni komitet već samo Vrhovni štab. Prema tome, ja sam, u svojstvu vrhovnog komandanta, mogao rješavati sa saveznicima mnoga krupna pitanja, kao što će se vidjeti iz ovog izvještaja. Ta pitanja rješavana su preko savezničkih vojnih misija koje su bile kod Vrhovnog štaba, a isto tako i preko naše Vojne misije koja se nalazila kod savezničkih komandi u Kairu, Italiji i poslije u Engleskoj. Tako smo, pomoću saveznika, prebacili iz Italije u Afriku preko 25 hiljada izbjeglica s djecom. Osim toga, pomoću aviona, prebačeno je u Italiju i na Maltu preko 10 hiljada naših ranjenika (danas je velika većina tih izbjeglica i ranjenika prebačena u domovinu). U sporazumu sa saveznicima stvorili smo u Bariju svoju vojnu bazu koja je, osim rada na snabdijevanju naših vojnih jedinica, svršavala i naprijed navedene poslove. Sada je baza u Bariju u likvidaciji, jer je prestala potreba njenog postojanja u Italiji.

S odlaskom naše misije, na čelu s general-majorom Velebitom, najprije u Kairo pa onda u London, bio je uspostavljen prvi kontakt s političkim krugovima u savezničkim zemljama. Preko te naše vojne misije mi smo uspjeli da savezničku javnost u velikoj mjeri upoznamo sa stvarnošću u Jugoslaviji. Osim toga, to je omogućilo sastanak s gospodinom Šubašićem, mandatorom kralja za sastav nove vlade u Londonu. Sastanak je održan na otoku Visu 16 juna 1944 godine, gdje je sklopljen sporazum o saradnji vlade gospodina Šubašića sa

Nacionalnim komitetom : o ulasku u njegovu vladu trojice ministara iz zemlje.

Poslije sastanka s gospodinom Šubašićem ja sam u Italiji imao sastanak sa savezničkim vrhovnim komandantom gospodinom Vilsonom i nekim drugim rukovodećim ljudima po vojnim pitanjima i tom prilikom sastao sam se i s gospodinom Čerčilom. Taj sastanak s gospodinom Čerčilom bio je u vezi s ubrzanjem stvaranja jedne jedinstvene vlade i pretresana su neka pitanja u vezu s koordinacijom operacija. Tom prilikom bilo je isto tako riješeno pitanje predaje ratne mornarice Jugoslaviji, ali, na žalost, taj sporazum, krivnjom nekih ljudi koji nam nisu naklonjeni, mogao je biti realizovan tek prije par dana. Prije par dana to pitanje je definitivno skinuto s dnevnog reda, jer je naš predstavnik u Italiji, na pregovorima sa savezničkim vojnim vlastima, postigao da jugoslovenska ratna mornarica odmah pređe u naše luke. Posadama na brodovima ostavljeno je da biraju ili da s brodovima dođu u Jugoslaviju ili da ostanu u inostranstvu. U tom slučaju saveznici su se obavezali da će ih internirati u logore.

U septembru mjesecu 1944 godine ja sam otputovao u Moskvu s ciljem da tražim pomoć radi bržeg istjerivanja okupatora iz naše zemlje. Pošto je Crvena armija već skoro bila stigla na granicu naše zemlje, bilo je potrebno da se sporazumijemo o koordinaciji operacija, a osim toga ja sam zamolio sovjetsku vladu da trupe Crvene armije pređu preko granice u istočnu Srbiju i da našim snagama pomognu osloboditi Srbiju i Beograd.

Nijemci su u to vrijeme imali vrlo jake svoje i kvislinške snage u Jugoslaviji, s kojima smo mi vodili neprekidno teške borbe. Osim toga, Nijemci su još imali jake snage u Grčkoj i na otocima, koje su trebalo da se povlače preko Jugoslavije. Sve to iziskivalo je temeljitu pripremu u vojnom pogledu kako bi se naša zemlja čim prije oslobodila i kako bi neprijatelj bio spriječen da potpuno uništi ne samo naše komunikacije nego i fabrike i gradove pri svojem povlačenju.

Naročito je bilo važno da čim prije oslobodimo Beograd i na taj način stvorimo uslove kako za rad Nacionalnog komiteta, tako i svih drugih organa vojnih i civilnih vlasti. To je bilo potrebno radi efikasnijeg vođenja rata i bržeg oslobođenja naše zemlje. Sporazumjeli smo se da jače snage Crvene armije pređu preko Dunava u istočnu Srbiju, i da u zajednici s našim snagama oslobode Beograd. Osim toga Sovjetski Savez dao je veliku količinu naoružanja svih vrsta od pušaka

do tenkova i avijacije, za našu Armiju, s kojim smo mogli naoružati mnogo naših divizija. Pomoću slavne Crvene armije brzo je oslobođen Beograd i Srbija, a uz pomoć bugarske armije oslobođena je Makedonija.

Sa oslobođenjem Beograda mi smo došli u mogućnost da izvršimo sve pripreme za vojne operacije većeg zamaha, jer je sada naša Armija, blagodareći pomoći Sovjetskog Saveza, bila tehnički silno ojačana, a isto tako mogli smo izvršiti mobilizaciju novoga ljudstva.

Osim naprijed navedene pomoći, Sovjetski Savez nam je preko svoje riječne flotile omogućio snabdijevanje Beograda gorivom i namirnicama, tako da su osvjetljenje, voda i ishrana Beograda bili osigurani. Najzad, sovjetska vlada nam je dala 50 hiljada tona žita, za prehranu ne samo Beograda nego i nekih drugih krajeva.

S druge strane, i naši saveznici, Engleska i Amerika činili su velike napore u snabdijevanju naših trupa, osobito u Dalmaciji, Sloveniji i Bosni. Tu pomoć doturali su avioni, najčešće noću. Ja smatram svojom dužnošću da odam priznanje i zahvalnost svim onim engleskim i američkim avijatičarima koji su pod najvećom opasnošću, danju i noću, letjeli i snabdijevali naše borce ratnim materijalom i namirnicama. Ja odatim priznanje svim onim sovjetskim avijatičarima koji su, ne štedeći svoje živote, nosili ratni materijal našim borcima danju i noću i tako pomagali našu tešku borbu.

Da, naši veliki saveznici pomagali su nam u borbi i mi smo im na tome zahvalni. To je bila zaslužena pomoć naravnopravdnim naporima i žrtvama za zajedničku savezničku stvar, jer smo mi kroz dvije i po godine vodili beskompromisnu borbu protiv okupatora, bez ičije pomoći. To je bila opravdana pomoć, jer su se odgovorni ljudi velikih savezničkih zemalja uvjerali da je u Jugoslaviji samo Narodnooslobodilački pokret beskompromisnog otpora protiv okupatora, a sve drugo je bila laž kojom su Draža Mihailović i njegovi istomišljenici u inostranstvu varali svijet.

Dok smo mi do oslobođenja Beograda imali uglavnom dobrovoljačku vojsku, koja je u to vrijeme brojala oko 350 hiljada boraca, to smo odmah poslije oslobođenja Beograda počeli s redovnom mobilizacijom, tako da se taj broj podvostručio. Organizovali smo pomoću sovjetskih instruktora jaku artiljeriju, odličnu avijaciju i tenkovske jedinice. Sve to nam je omogućilo da u proljeće ove godine preduzmemo na čitavom frontu od Srijema pa do Dalmacije energičnu ofanzivu,

koja se svršila našom potpunom pobjedom i izbijanjem na Soču i Karavanke. U toj konačnoj ofanzivi potpuno je razbijena ne samo njemačka nego i Pavelićeva vojska, koja je brojala preko 200 hiljada vojnika. Uslijed jakog otpora uništen je ogroman broj Nijemaca i ustaša, a preko 200 hiljada je zarobljeno, zaplijenjena je ogromna količina ratne spremene: hiljade kamiona i topova, svakovrsnog oružanja, municije i tako dalje.

Važno je pri tom spomenuti da se neprijatelj nije htio predavati ni kapitulirati ni poslije kapitulacije Njemačke. Svaku stopu naše zemlje, sve do granice, naše jedinice morale su svojom krvlju osvajati, dok neprijateljske snage, koje su htjele da se predaju samo snagama saveznika, nisu bile u Sloveniji opkoljene i uništene.

To je bila slavna i zaslužena pobjeda naše u borbi stvorene narodne Armije. Tu pobjedu izvojevala je Armija koja se iskovala u procesu borbe od 1941 godine i koja je narasla do velike, dobro naoružane Armije pobjednice i vjernog čuvara onih tekovina za koje su ginuli najbolji sinovi naših naroda. Toj Armiji bit će zahvalna buduća pokoljenja za svoju sreću.

Prvog novembra 1944 godine došlo je do novog sastanka s gospodinom Šubašićem na našoj teritoriji, gdje smo se sporazumjeli o sastavu jedinstvene vlade. 7. marta 1945 godine obrazovana je u Beogradu jedinstvena vlada u koju su ušli članovi Nacionalnog komiteta i članovi vlade gospodina Šubašića. U svojoj deklaraciji Vlada je označila smjernice svoje politike demokratizacije i obnove zemlje, koje je do danas striktno sprovođila kao i savjete velike trojice sa Konferencije na Jalti, o čemu najbolje govore dosadašnje mjere i projekti zakona koje Vlada podnosi na odobrenje zasjedanju proširenog AVNOJ-a.

Zadaci, koji su stajali pred Nacionalnim komitetom poslije dolaska u Beograd i pred jedinstvenom vladom koja je stvorena, vrlo su teški. Trebalo je stvarati iznova skoro čitav državni aparat, jer je stari aparat bio razbijen od okupatora ili je služio okupatoru. Organizacija ministarstava i poslanstava nije zbog pomanjkanja savjesnih i rodoljubivih činovnika i stručnjaka, do danas završena ili još nije na onoj visini koja bi odgovarala potrebama pojedinih resora za pravilno vršenje svih poslova na korist države. Isto je tako bilo i u svim federalnim vladama i nižim nadležstvima, kao i u mnogim državnim i privatnim preduzećima. Okupator i narodni izdaj-

nici ostavili su duboke tragove u svim oblastima našeg društvenog života: privrednog, kulturnog i političkog.

Vlada je činila i čini ogromne napore da sve te nedostatke ukloni i da čim prije osposobi državni aparat i aparat narodne privrede za pravilno funkcionisanje. Mnogi zlonamjerni ljudi nisu razumjeli i još uvijek neće da razumiju ili ne mogu razumjeti sve teškoće s kojima ova Vlada mora da se bori. Naprotiv, te teškoće zlonamjerni ljudi iskorišćavaju u svoje reakcionarne ciljeve protiv narodnooslobodilačke vlasti i pokreta.

U svom nastojanju da što prije obnovi privredni život, Vlada je, zbog haosa u novčanom sistemu, koji je okupator stvorio, morala da pristupi razmjeni raznovrsnih novčanica — okupatorskih i kvislinških — za novi dinar Demokratske Federativne Jugoslavije. To je bio i još uvijek jeste vrlo složen posao. U toj operaciji ima izvjesnih nedostataka, naročito u Bosni, Hrvatskoj i Sloveniji. Ti nedostaci izgledaju kao izvjesna nepravda prema pomenutim federalnim jedinicama, ali oni nemaju subjektivni već objektivni karakter, i Vlada nastoji da ih ispravi i ispraviti će ih.

Na obnovi naše industrije i stavljanju iste u pogon, kao i na obnavljanju naše privrede uopće i našeg saobraćaja, učinjeni su, pomoću federalnih vlada, ogromni naponi i postignuti su vrlo lijepi rezultati. Najbolji rezultati postignuti su na uspostavljanju saobraćaja: na izradnji mostova, popravci željezničkih linija i drumova. Najveća zahvalnost za sve te uspjehe ide našoj omladini, našim radnicima našim ženama, našim vojnicima koji su radili i rade, najčešće besplatno, s nevidenim elanom i željom da se naša zemlja čim prije podigne iz ove razorenosti. Mase najboljih rodoljuba uložile su mnogo rada na dobrobit čitave zajednice i to mora da služi kao primjer svima onima koji stoje po strani skrštenih ruku i samo kritikuju, a neki i direktno sabotiraju.

Veliki je napor učinjen u prehrani stanovništva u opustošenim krajevima u Crnoj Gori, Dalmaciji, Gorskom Kotaru, na Kordunu, u Bosni i Hercegovini, u Sloveniji itd. U tome smo postigli dobre rezultate, uprkos pomanjkanju saobraćajnih sredstava. Dosada je raspodijeljeno razne hrane i drugih predmeta, potrebnih za život, preko 400 hiljada tona. Skoro jedna četvrtina od toga dobijena je od UNRE.

Problem prehrane postaje, uslijed velike suše u pomenutim krajevima, još više aktuelan i iziskuje ogromne napore da bi se onamošnji narod spasio od gladi. Te krajeve moramo

snabdjeti potrebnom hranom do zime, dok ne zapadnu veliki snijegovi, kad će biti svaki transport nemoguć. Vlada čini velike napore da te krajeve snabdije također sitnom i krupnom stokom te je u tu svrhu dala kredit od 50,000.000 dinara za nabavku 200.000 komada, i već je otkupljeno preko 100.000 komada sitne i krupne stoke u Makedoniji, Srbiji i Bugarskoj. Osim toga naša vojska stavila je na raspolaganje prihvreda oko 45 hiljada konja.

Iz svega toga jasno se vidi da naša država podnosi velike terete i napore da čim prije zaliječi rane koje nam je zadao okupator.

Naša je zemlja strahovito opustošena i opljačkana. Glavni krivci za to pustošenje su Nemačka i Italija. Oni nam dosada ništa nisu vratili od onoga što su izvezli i opljačkali iz naše zemlje, čakamoli nadoknadili učinjenu ratnu štetu. Jedino je dosada Madarska, na račun 70 miliona dolara reparacija, koliko je pripalo Jugoslaviji, počela izvršivati svoje obaveze prema nama. Opća cifra sveukupne štete koju je pretrpjela Jugoslavija u toku ovoga rata procijenjena je na 61 milijardu dolara. Razumije se, jedan dobar dio toga otpada na Italiju, i baš zato čovjeka mora da iznenadi drskost onih reakcionarnih elemenata u Italiji koji se danas iz krivca pretvaraju u tužitelja i klevetnika naših naroda, kojima su baš oni zadali toliko zla i pustošenja. Nama je jasno da one desetine hiljada naših žena, djece i ljudi, poklanih i postrjeljanih od talijanskih fašista u Sloveniji, Dalmaciji, Crnoj Gori, Hercegovini, Lici itd. nikad više ne mogu biti nadoknadeni, ali ona popaljena sela i razoreni gradovi, i sve ono što je opljačkano u tim krajevima, mora biti nadoknadeno na teret tih reakcionara, a za to treba da se pobrine talijanski narod.

Pitanje plaćanja reparacija od strane Njemačke stvar je za našu zemlju vrlo hitna. Gledajući realno, naša zemlja može dobiti samo naknadu u naturi za učinjenu štetu i to uglavnom tako da naša zemlja dobije iz Njemačke čitave fabrike, potrebne za obnovu. Takav zahtjev naša delegacija će staviti pred saveznike.

Kako Nacionalni komitet tako i jedinstvena Vlada nastojali su i nastoje da naši odnosi sa saveznicima budu čim bolji. Još više, u interesu uklanjanja svega onoga što je bilo negativno u vanjskoj politici naše zemlje u prošlosti, mi smo čvrsto riješili da pružimo ruku pomirnicu susjednim zemljama koje su bile uvučene u rat protiv naše zemlje od strane profašističkih, vladajućih krugova u tim zemljama. Ja sam još prošle jeseni,

na sastanku u Krajovi, učinio jedan sporazum s predstavnicima Bugarske o prijateljstvu, bratstvu i saradnji i zajedničkom vođenju rata protiv Njemačke. Taj prvi naš korak urodio je dobrim plodom, to je primljeno i kod našeg i kod bugarskog naroda s velikim simpatijama. Otečestvenofrontovska Bugarska, po vlastitoj inicijativi, počela nam je u raznim oblicima pomagati iako se sama nalazi u dosta teškom ekonomskom položaju. A bugarska armija zajednički je s našom vojskom oslobadala Makedoniju. Sve to svakog dana učvršćuje bratstvo obeju zemalja i uklanja onaj jaz koji su nekad umjetno stvarali reakcionarni upravljači Bugarske i Jugoslavije. I danas već imamo normalne diplomatske odnose i ekonomsku i kulturnu saradnju sa otečestvenofrontovskom Bugarskom. Još više, danas su ti odnosi takvi da narodi obeju zemalja mogu mirno gledati u svoju srećnu budućnost, sigurni u ostvarenje svojih vjekovnih težnji.

Zajednička borba i patnja albanskog naroda i našeg naroda za svoju slobodu tijesno su povezali naše dvije zemlje. Odnosi Jugoslavije i Albanije su vrlo srdačni i svi pokušaji raznih neprijatelja da pomute te odnose ostaju uzaludni. Mi smo prvi priznali demokratsku albansku vladu, uspostavljajući s njom normalne diplomatske odnose. Naše zemlje saraduju na ekonomskom i kulturnom polju. Od okupatora razorena albanska zemlja i osiromašeni albanski narod zaslužio je, svojim žrtvama i doprinosom u borbi, najveću simpatiju i svaku pomoć koju mu naši narodi mogu pružiti, tim više što su se neke albanske jedinice poslije oslobođenja Albanije, pridružile našoj vojsci i zajednički se borile za istjerivanje okupatora iz Crne Gore i Sandžaka. Ova zajednička borba stvorila je nerazorive veze između demokratske Albanije i Demokratske Federativne Jugoslavije.

Najznačajniji vanjsko-politički akt u historiji nove Jugoslavije izvršen je 11 aprila 1945 godine, u Moskvi, potpisivanjem Ugovora o uzajamnoj pomoći, prijateljstvu, ekonomskoj i kulturnoj saradnji sa Sovjetskim Savezom. Ovaj veliki historijski čin svi naši narodi pozdravili su sa oduševljenjem. Ovome aktu težili su dugo i uporno svi naši narodi. Ali tek sada, 26 godina poslije postanka stare Jugoslavije, tek poslije ove velike katastrofe koja je zadesila našu zemlju 1941 godine, tek pošto su narodi Jugoslavije u Oslobodilačkoj borbi uzeli svoju sudbinu u svoje ruke i uklonili sve one koji su ometali zbliženje s bratskim sovjetskim narodom, — tek poslije svega toga konačno su ostvarene vjekovne težnje naših naroda i

uspostavljena nerazoriva veza sa Sovjetskim Savezom, koja će biti garancija naše sigurnosti i velika korist za razvitak naše zemlje.

Što se tiče Poljske, Jugoslavija je bila jedna od prvih zemalja koja je pozdravila privremenu demokratsku vladu Poljske i uspostavila normalne odnose s njom. Ovaj akt naše vlade bio je radosno primljen od našeg naroda, jer on želi da živi s bratskim poljskim narodom, čija je sudbina bila slična našoj sudbini, u najboljim odnosima i bratskoj saradnji.

S bratskom Čehoslovačkom naši odnosi nisu pretrpjeli nikakvih bitnih promjena. Oni su ponovo normalizirani s oslobođenjem Čehoslovačke i još će se više učvrstiti i produbljivati na korist obeju zemalja. Sada se radi na tome da se obnovi ekonomska i kulturna saradnja s bratskom Čehoslovačkom, prema kojoj naši narodi gaje duboke simpatije.

Što se tiče naših velikih saveznika Amerike i Britanije, s njima naša zemlja ima također normalne diplomatske odnose. Vjerujem da izražavam misli svih vas ako kažem da mi želimo i da ćemo nastojati da naša saradnja i veza sa ove dvije velike zemlje budu isto tako čvrste i u miru kao što su bile i u ratu. I više od toga mi želimo da one budu još srdačnije. Neki reakcionarni elementi iz pobjedenih zemalja pokušavaju da putem kleveta izazovu neraspoloženje naših saveznika prema Jugoslaviji. Patnje i žrtve i doprinos naroda Jugoslavije općoj savezničkoj stvari toliko su veliki i nepobitni, da mi na osnovu toga duboko vjerujemo da naši opravdani zahtjevi neće biti na mirovnoj konferenciji osporavani.

S oslobođenom Francuskom naša Vlada sada uspostavlja normalne diplomatske odnose. Ništa ne stoji na putu da se između slobodoljubivog francuskog naroda i naroda Jugoslavije uspostave najprijateljskiji odnosi, kulturna i ekonomska saradnja na dobro obeju zemalja.

Sa susjednim zemljama Rumunijom i Mađarskom, koje sada imaju demokratske vlade, mi smo već uspostavili izvjesne odnose i to dobre odnose koji će se još više produbljivati. Pomirljivi i prijateljski stav Jugoslavije prema narodima tih zemalja, koji su bili uvučeni u rat na strani Njemačke protiv svoje volje, radosno se prihvata u tim susjednim zemljama i stvara uslove za odnose koji će biti trajna garancija da se više neće moći ponoviti žalosna historija iz prošlih vremena.

Dakle, u periodu od 20 mjeseci, uz ogromne napore, postignuti su kako na bojnopolju, tako i na polju izgradnje naše zemlje, lijepi rezultati. Najveći i najteži zadatak izvršila

je naša slavna Armija koja je po cijenu ogromnih žrtava oslobadala našu zemlju i konačno je oslobodila, uz materijalnu pomoć naših saveznika i uz vojnu i materijalnu pomoć slavne Crvene armije.

Na polju organizacije i učvršćenja narodne vlasti postignuti su veliki uspjesi, iako ima još mnogo slabosti. Naročito kad se uzme u obzir vrlo kratak period otkako je naša zemlja potpuno oslobođena.

U pogledu organizacije i funkcionisanja državnog aparata učinjeno je također mnogo, iako još mnogo šta ne klapa i treba ispraviti.

U pogledu obnove naše zemlje postignuti su tako veliki uspjesi da nam pružaju najoptimističkiju perspektivu za daljnju izgradnju.

U pogledu odnosa naše zemlje s drugim državama mi danas stojimo bolje no što je ikad stajala stara Jugoslavija. Blagodareći žrtvama koje su dali naši narodi za zajedničku stvar pobjede nad neprijateljem, mi danas imamo više prijatelja u svijetu nego ih je ikada imala naša zemlja.

Naša zemlja, iako je iz ovog rata izišla razorena i osiromašena materijalno, izišla je u isto vrijeme duhovno preporodena, spremna na najveće stvaralačke napore. Izišla je ujedinjena i u bratstvu smirena, nova Demokratska Federativna Jugoslavija.

I na koncu, neizmjerne žrtve i patnje naših naroda u toku ovoga rata nadoknadene su najvećim tekovinama koje su naši narodi ikada izvojevali: uništen je pakleni plan okupatora i domaćih izdajnika da sijanjem međusobne mržnje spriječe stvaranje snažne Jugoslavije; stvoreno je nerazorivo bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije; stvorena je narodna vlast koja je garancija pravednog socijalnog poretka i demokratije; stvorena je snažna državna zajednica ravnopravnih naroda Jugoslavije.

Pretsednik: Po predmetu ekspozea maršala Jugoslavije druga Josipa Broza Tita, Predsednika Ministarskog saveta i Ministra narodne odbrane, otvaram diskusiju. Oni drugovi i gospoda poslanici koji žele da govore u ime svoje, ili u ime svojih grupa, neka se izvole prijaviti sekretaru drugu Milu Peruničiću. Dok se govornici prijave, a i zbog značaja samog ekspozea Predsednika Ministarskog saveta, predlažem odmor od 15 minuta.

(Posle odmora)

Pretsednik: Sednica se nastavlja. Reč ima drug Rade Pribičević. (Aplauz).

Dr Rade Pribičević: Drugovi narodni poslanici, u ime Srpskog kluba većnika Narodnog sabora Hrvatske dajem izjavu da prihvatam u celosti ekspozice Predsednika Vlade, druga maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita (Aplauz).

Kako je drug Maršal napomenuo na svršetku svoga ekspozice, bratstvo naših naroda je temelj njihove sreće. Bratstvo Hrvata i Srba predstavlja tri četvrtine jugoslovenskog problema, a više nego polovinu južno-slovenskog problema. Jer, kako je rečeno, zbliženje između bugarskog i jugoslovenskih naroda odgovara vekovnim težnjama i Jugoslavije i bugarskog naroda. (Aplauz). Naše narode je spasilo u ovoj teškoj borbi bratstvo i jedinstvo, bratstvo i jedinstvo u koje je povelu Komunistička partija Hrvatske. Hrvatsko-srpsko bratstvo u Hrvatskoj predstavlja kičmu odnosa između Hrvata i Srba, i svih naroda Jugoslavije, jer Srbi u Hrvatskoj žive u srcu, u najvitalnijem centru Hrvatske. I ustanak koji je povelu u našoj zemlji, u Srbiji, Bosni, Hrvatskoj, i svugde redom, povelu su u Hrvatskoj zajedno Srbi sa najboljim sinovima hrvatskog i srpskog naroda. Posle je počelo masovno pristupanje, najpre onih iz Dalmacije, a zatim u celom hrvatskom narodu. To bratstvo iskovano u herojskoj borbi nešto je tako veliko, što naši narodi ne pamte u svojoj dugoj istoriji. Ono se produbilo i proširilo posle svršetka rata na novooslobođenoj teritoriji kao što je to već bilo na ranije oslobođenim teritorijama. Ja sam slobodan da vam napomenem samo nekoliko divnih izražaja bratstva naših naroda, hrvatskog i srpskog naroda u Hrvatskoj. Evo, u Lici; narod hrvatski dao je pomoć Srbima. Ko je imao dve-tri krave, dao je jednu ili dve onome Srbinu koji nije imao. Spomenuću vam primer jednog seljaka iz Smilja, čije ime ne znam, a koji je od šezdeset komada stoke, koliko je imao, dao 14 komada Srbima koji nisu imali ništa.

Prilikom proslave ustanka u Petrinji, koja je obavljena 27 jula o. g., izneti su, tako isto, divni primeri. Sam petrinjski kotar dao je 600 kuća za Srbe koji su bez kuća: od toga sama opština Sunja 280. Jedan seljak, Ivo Sović, koji je imao 7 staja i nekoliko kuća, dao je šest i rekao: »Daću i poslednju onome kome treba, jer njima više treba nego meni«. Radnici iz Siska radili su i danju i noću, nisu tražili nikakvu nagradu

da pomognu popaljenim srpskim selima. Zagreb je skupio preko 200 vagona robe, koja ide u pasivne krajeve, i od koje su pretežan deo dobili popaljeni srpski krajevi. Osijek je radio isto tako. Glavni se odbor obavezao da će izgraditi 3 sela na potpunoj sanitarnoj osnovi: jedno u Lici, drugo u Kordunu, a treće u Baniji. Isto tako oseća se udarničko takmičenje pri podizanju železničkih pruga, tako da je siromašna Lika nedavno poklonila sama oko 50.000 pragova za železnice, a nabaviće još 100.000, ako treba. Takmiče se i pojedini srezovi ko će više da učini.

Medumurje je skupilo 200 pari konja sa kolima : potpunom opremom i poklonilo Lici.

Evo, drugovi, ja sam spomenuo nekoliko primera koji najrečitije govore kako je misao bratstva i jedinstva, ljubavi, razumevanja i solidarnosti među našim narodima čvrsta, kako ima korena i ništa ih ne može pokolebati.

Drug predsednik Bakarić i mi — u ime Vlade Hrvatske razgovarali smo kako će biti teško kad se vrate ustaške porodice iz Ud bine, bojeći se da ne dođe među narodom do glazanja i ispada. Međutim, narod je pokazao silnu zrelost tako da su Srbi seljaci iz Ud bine išli u Gospić i dovezili ustaške porodice, koje su dolazile na svoja ognjišta. Time je srpski narod pokazao da luči ustaške zlikovce od njihovih nevinih žena i dece. (Aplauz).

Drugovi, ne samo što je ostvareno bratstvo i jedinstvo između Hrvata i Srba, nego su Hrvati u ovoj herojskoj borbi ostvarili i jedinstvo srpskog naroda. Jedinstvo srpskog naroda ostvarivano je u borbi protiv reakcije kojoj je bio na čelu Petar Karadorđević, i od 1941. godine pa dalje to je bilo svakodnevno glasanje, krvavo glasanje, plebiscitarno glasanje, jer je kralj bio zapovednik onih koji su lili krv u našem narodu, koji su ubijali i naš srpski narod.

Srbi su pomoću hrvatskog naroda likvidirali kraljevu vojsku u otadžbini i o njoj se ne može govoriti kao o ozbiljnoj snazi četnika još od 1943. godine. Oni su se zbili u ustaške bunkeré i garnizone i tamo su pod ustašama, Nemcima i Talijanima širili kraljevo ime Karadorđevića. I zato u srpskom narodu u Hrvatskoj vlada stručno ogorčenje i gnev i kod samog pomena kraljevog imena. Kad se pomene kraljevo ime, to se smatra kao teška uvreda, jer je narod tamo nezadovoljan izdajom koju je učinio protiv interesa naših naroda i naše zemlje. (Aplauz. — Jedan glas: Dole kralj!).

Kod Srba u Hrvatskoj sve je u Frontu. Tamo nema razlike između fronta i pozadine, tamo nema razlike između boraca i neboraca. Svako zna da će i dete u kolevcu, ako ostane u kući kad navale ustaše, biti preklano. I zato treba da shvatite da su tamo svi prožeti dubokom ljubavlju i zahvalnošću prema našem Narodnooslobodilačkom pokretu i mržnjom prema onima koji su nam stajali na putu.

Jedinstvo srpskog i hrvatskog naroda toliko je jako i silno da ga ne može ništa pokolebati. Moram da istaknem na ovome mestu, istine radi, da između srpskog kao i ostalih naroda u Hrvatskoj i Komunističke partije postoji prisan odnos. Kod srpskog naroda naročito, jer je on usled svog naročitog položaja u Hrvatskoj, usled posebnih prilika, prisustva okupatora i razbijanja bratstva naših naroda, bio ostavljen i prepušten samom sebi.

Ja sam slobodan da pozdravim drugove koji su došli u prošireni AVNOJ, i ukoliko su oni Srbi iz Hrvatske, mi ih molimo da shvate da je misao o jedinstvu kod srpskog naroda jaka i moćna i da pomognu tu misao da se još jače produbi, jer ko bi pokušao da cepa jedinstvo između srpskog i hrvatskog naroda ne bi u tome uspeo.

Danas je naša zemlja na putu brze i snažne konsolidacije. Ta konsolidacija ide tako gigantskim korakom, i to ne samo u političkom nego i u ekonomskom pogledu, da mi možemo sa vedrinom gledati u budućnost. Svi pomagači fašističkih režima, fašističke sluge, ideolozi fašizma, prevrnuše se preko noći u šampione demokratije. Njima se, međutim, ne radi o demokratiji nego o vlasti i vlasništvu. Njihova je glavna misao da istrebljuju narod. Kad to ne mogu, oni su nezadovoljni. Naša je dužnost da oni budu nezadovoljni. Ne bi bilo dobro kad bi oni bili zadovoljni, jer onda bi naši narodi imali razloga da budu nezadovoljni. (Aplauz). Naša je dužnost da od njih odvojimo one koji su zavedeni pa da ih privučemo na našu stranu. To treba da bude naša uloga da sve te koji su bili po strani privučemo u naš narodni i slobodarski front.

Drugovi i drugarice, ceo svet i Evropa gleda danas u nas, kao što je gledao i u herojsku borbu naših naroda, jer su naši narodi stvorili prvu oazu slobode u Evropi.

I tako taj naš svet hoće da mu mi pokažemo političku mudrost i razumevanje da se prihvati opštih gledišta, koja je Narodni front izneo. Mi smo dužni da to učinimo. To je dug naš prema našim palim drugovima iz herojske Armije,

to je naš dug prema svima našim narodima. Budimo dostojni naših naroda.

Da živi Demokratska Federativna Jugoslavija! Da živi naš voda maršal Josip Broz Tito! (Buran aplauz).

Pretsednik: Reč ima general-lajtnant Peko Dapčević.

General-lajtnant Peko Dapčević: Drugovi poslanici, ja se u potpunosti slažem sa ekspozeom Pretsjednika Vlade maršala Tita. Dužan sam da ovdje kažem nekoliko riječi onima koji su, kao što je rekao maršal Tito, u Narodnom frontu još od prvoga dana. No, ja ću prethodno da govorim o vojsci, koja je uz podršku Narodnooslobodilačkog fronta uspjela da onako slavno završi oslobodenje naše otadžbine. Smatram takode za dužnost da istaknem ulogu koju je pri oslobodenju naše države odigrala Crvena armija. (Aplauz). Svi borci, a i svi narodi Jugoslavije, kad su pošli u ovaj sveti otadžbinski rat znali su da iza nas stoje narodi Sovjetskog Saveza, a u prvom redu Crvena armija. Eto, tu je bila ona moralna snaga koja je kripila borce naših armija, naših jedinica u prvim danima ustanka. A do opšteg poleta u čitavoj Jugoslaviji došlo je onda kada su jedinice Crvene armije, lomeći Hitlerovu vojsku, lomeći vojsku Dučea, došle na granicu naše zemlje, i kad je, osjećajući i potrebe i dužnosti našeg naroda, Pretsjednik Vlade maršal Tito zamolio Pretsjednika vlade Sovjetskog Saveza generalisimusa Staljina i sovjetsku vladu da Crvena armija pruži bratsku ruku našoj vojsci i da nam pomogne u što bržem čišćenju naše zemlje od neprijatelja.

Drugovi, u to vrijeme ja sam bio kod Valjeva ili nešto južnije i vodili smo još teške i krvave borbe protiv njemačkih divizija i kvislinških nedičevskih i Dražinih trupa. I tada sam dobio telegram od druga Koče u kome mi kaže: »Sastali smo se sa Crvenom armijom kod Klokočevca. Ura, ura, ural!« Ova vijest izazvala je među našim vojnicima oduševljenje koje se ne može opisati. Ja mislim da je takvo oduševljenje bilo i kod svakog građanina naše zemlje, a da i ne govorim o borcima naše Armije. (Aplauz).

Naša Armija, pod rukovodstvom maršala Tita, formirala se na jedan specijalan način. Nijedna vojska na svijetu nije imala takvu istoriju; nijedna vojska na svijetu nije prošla kroz teškoće za koje svi znate, kroz teškoće koje su se graničile često sa nemogućnostima. Nijedna vojska nije uspjela da tako brzo, nemajući često ni najosnovnijih potreba, uništava fabrike i sve ono što bi moglo da podmiri potrebe

vojske, ali i potrebe neprijateljske vojske. Nijedna vojska na svijetu, i pod takvim uslovima, nije se tako brzo formirala u modernu vojsku. Naša vojska, drugovi, nije formirana u kabinetima, niti je formirana zato što su to htjeli ovi ili oni pojedinci, naša vojska se formirala na bojnopolju, ona je rasla na bojnopolju, ona se čeličila na bojnopolju, ona se razvijala kao cvijet iz svoga naroda, rasla i razvijala se zato jer je za sobom imala svoj narod. I zato je naša vojska, u pravom smislu riječi, narodna vojska i maršal Tito je u svojim pozdravima vojsci nekoliko puta, a i pred vašim očima, rekao s pravom da su borci, oficiri i politkomesari naše vojske najbolji sinovi našeg naroda. Najbolji sinovi zato što su bili spremni da do posljednjeg daju svoje živote, da daju komad po komad svoga tijela za dobro i sreću svoga naroda. Naši borci i oficiri svojim pregalaštvom učinili su da mi danas u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji možemo s pravom reći da imamo vojsku udruženih bratskih naroda i da imamo zemlju koja je jedinstvena i obezbijedena jednom takvom vojskom da može biti sigurna za svoju budućnost i za budućnost svojih pokoljenja. (Aplauz).

Ovdje su se sastali pretstavnici narodne vlasti naše otadžbine. Ja mislim da ne smijemo zaboraviti, ili, bolje rečeno, treba istaći: da je naša vojska, i to ne samo politkomesari, ne samo oficiri, nego i onaj posljednji borac naše vojske doprinio da naša otadžbina može da ima onakvu vlast kakva je danas kod nas. Mnogi od nas sjećaju se da su naši borci, da su naše jedinice, u periodu od 1941—1942 i 1943 god. a i kasnije, pomagale našim rukovodiocima i organizatorima narodne vlasti, da bi ta vlast bila narodna i demokratska. Patriotizam kojim je bila zadojena cijela naša vojska, patriotizam koji je ona crpjela iz osjećanja naših naroda, iz svoje prošlosti, bio je taj koji je pokretao našu vojsku u teškim, često vrlo teškim momentima, i koji je dao mogućnosti našoj vojsci i našim narodima da svi zajedno izdrže onako veliki broj neprijateljskih nasrtaja, da budu, ako hoćete, više gospodari u svojoj zemlji nego okupator, koji je mislio da je gospodar tu. Otadžbina, za koju smo se borili i izvojevali pobjedu nad okupatorom, i Tito, koji nas je vodio u toj borbi, bili su za nas zvijezde vodilje, bili su oličenje onoga što je najviše i najbolje za svakog poštenog građanina ove zemlje, bili su oličenje sviju nas. I to nam je omogućilo da mi, i pored svih teškoća, ne samo uspješno vodimo borbu, nego i da na kraju rata — što nije uspjelo ni mnogo jačim zemljama u

Evropi nego što je naša — izidemo ne samo kao pobjednici, nego i sa jednom moderno formiranom vojskom. (Aplauz). I zato su naši narodi danas sigurni da će bezbjednost naše zemlje, ukoliko to bude zavisilo od naše vojske, ne samo biti osigurana, nego će naša zemlja, naša otadžbina, ako naši zahtjevi ne budu zadovoljeni na način na koji mi to tražimo, ili ako neko bude tražio da nam još nešto ugrabi, odbraniti ono što imamo i dobiti ono na što imamo nesumnjivo pravo. (Buran aplauz).

Naša vojska je u prvim danima u svakom selu, svuda gdje je došla pomagala seljaku da podigne makar izbu, da bi osigurao sebi bar privremeno najosnovnije uslove života. A danas, u periodu obnove, naša vojska je rado primila na sebe obavezu da našoj otadžbini pomogne u izgradnji porušene zemlje. Kao najbolji primjer za to može nam poslužiti primjer IV armije u Sloveniji, koja je do danas izgradila 412 mostova i dala ih federalnoj Vladi Slovenije kao svoj doprinos obnovi naše zemlje. (Burno odobravanje).

Mi znamo da i pred svojim narodima imamo obavezu da u što kraćem vremenu od naše vojske stvorimo jednu od najjačih vojski u Evropi. Mi smo, drugovi, uvijek bili optimisti, a u ovome možemo slobodno biti, jer danas u Evropi, pored Crvene armije, mi možemo s punim pravom reći da imamo politički najjaču i najnarodniju vojsku. (Buran aplauz).

Mi imamo vojsku koja je jača od francuske vojske. A vi znate kako su se, i to generali kralja Petra, poslije prošlog rata zanosili francuskom vojskom. Naša vojska je stvorena ne da bi otimala nešto tuđe, već da bi branila svoju otadžbinu, da bi osigurala tekovine Narodnooslobodilačke borbe i da bi naši narodi imali dostojnu oružanu snagu. (Odobravanje).

Vi se svi sjećate kako je izgledala jugoslovenska vojska, recimo 1924 godine: naoružana starim francuskim trometkama, manliherkama, naoružana svim mogućim preostalim poluistrošenim oružjem iz Grčke, naoružana, a ustvari — obezoružana.

Vi ste vidjeli svojim očima da naša vojska ima najmodernije oružje. Sovjetska vlada se ponijela prema našoj vojsci ne bratski, ne kao stariji brat prema mladem, nego kao otac prema sinu mezimčetu. Ona nam je dala oružje, tako da mi možemo biti sigurni da ovladavši tim oružjem, to jest kad spremimo potrebne kadrove koji će u potpunosti vladati modernom vojnom tehnikom i vojnom naukom, da će naša voj-

ska biti vojska koja će moći da stane blizu boka Crvene armije, ispred svih armija u Evropi. (Aplauz).

Vi se svi vrlo dobro sjećate generala, oficira, činovnika i natčinovnika bivše jugoslovenske vojske. Vi se svi sjećate kako su oni jevtino prodali 1941 godine svoj naduveni »nacionalizam«, svoje »kajmakčalanstvo«. Prodali su ga zato što oni ne samo da u tom periodu nijesu znali šta je patriotizam, ne samo što nijesu znali šta je ljubav prema svojoj otadžbini, nego oni nijesu imali nikakve veze sa svojim narodima. Nijesu imali veze, jer su ih tako vaspitavali dvor i monarhija u našim vojnim akademijama, jer je tako htio, jer je tako trebalo Aleksandru Karadžorđeviću ili Petru II Karadžorđeviću. Za njih je bilo mnogo skuplje vaspitati vojsku u narodnom duhu, nego prodati svoje zemlje, predati svoje oružje, prodati čast svojih naroda nemačkom i italijanskom okupatoru.

Naši narodi danas u našoj vojsci gledaju, i s pravom gledaju, sebe samo. Maršal Tito je rekao na Kongresu Jedinstvenog narodnog fronta da se vojska razlikuje od naroda utoliko što vojska ima na sebi uniforme.

Zato mi danas možemo biti sigurni da tako čvrsta i ujedinjena, moralno i politički prekaljena Jugoslovenska armija, koja pretstavlja oličenje drugarstva i bratstva naših naroda, koja pretstavlja oličenje svih naših tradicija, oličenje svega zdravog i poštenog u našem narodu, neće nikad i ni u kakvoj situaciji poći protiv svog naroda, nego će čuvati da se ne okrnji i najmanji njegov interes, kako u toku mira tako i u periodu rata.

Ljubav naše vojske i naših naroda, a naročito naše vojske prema Crvenoj armiji bila je iskorišćena u duhu učvršćivanja veza između naše i Crvene armije. Vi znate da smo mi uz ogromnu i vodeću pomoć Crvene armije zajedno s njom oslobodili ovo mjesto gdje danas zasijedamo, da je naša vojska, zahvaljujući pomoći Crvene armije, uspjela da brzo očisti našu otadžbinu od neprijatelja i da na granicama naše zemlje pobode svoju nacionalnu zastavu. Crvenoj armiji i njenim oficirima koji se nalaze kao instruktori u našim jedinicama, mi dugujemo posebnu zahvalnost. Oni su nam pomogli da u toku izgradnje naše zemlje učinimo korake koje mi ne bismo mogli napraviti bez tako izdašne i svesrdne njihove pomoći. Naša vojska zna da danas pred njom, kao i pred svima narodima Jugoslavije, stoje velike obaveze. Ona zna da će u periodu izgradnje morati i da se stijesni i da podnese izvjesne

žrtve da bi naša zemlja što prije bila obnovljena, da bi naši narodi, a naročito naša nova pokoljenja, osigurali što prije sebi srećnu budućnost. Naša vojska za sve ovo, za položaj koji ona uživa u svojoj otadžbini, za autoritet koji ima u svijetu, za ono što je postignuto u toku njenog formiranja i u toku velikog Oslobođilačkog rata mora da zahvali, i biće duboko zahvalna, kao što će to biti i naša daleka pokoljenja, svome Vrhovnom komandantu maršalu Titu, koji je znao organizovati takvu vojsku, voditi je i dovesti do takve slave i pobjede, i koji danas, u toku mirne izgradnje, u toku obnove naše zemlje, pomaže i rukovodi da naša vojska što prije stane uz bok našeg primjera — Crvene armije, i da naša vojska postane vojska koja će u svakoj situaciji moći da svjesno ispuni dug prema svojoj otadžbini. (Aplauz). Živjela naša Jugoslovenska armija! (Buran aplauz. — Složni povici: Živela!)

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik drug Marko Belinić.

Marko Belinić: Drugarice i drugovi, vijećnici i vijećnice, htio bih da kažem nekoliko riječi o pomoći koju su primili hrvatski i srpski narod u Hrvatskoj od naše Savezne vlade. Naša Vlada, koja je nikla iz herojske borbe naših naroda, postavila je pred sebe zadatke koji su jasno formulisani u njezinoj deklaraciji. Prvi put u historiji naroda Jugoslavije mi imamo vladu koja i slovom i duhom ispunjava one zadatke koje je istakla u svojoj deklaraciji.

Prvi zadatak koji je postavila Vlada sebi u svojoj deklaraciji bio je: što brže oslobodenje od neprijateljskih bandi. Ja mislim, a vjerujem da se s tim slažu i svi naši narodi, da je naša Savezna vlada, na čelu sa našim kormiralom drugom Titom, u cijelosti i potpuno ovu zadaću izvršila. No ona se nije zaustavila samo na tome. Vrlo je važno i to što je Savezna vlada u svojoj deklaraciji istakla i potrebu rješavanja socijalnih problema, koji su od bitne i životne važnosti za naše narode. Razni zakoni i uredbe, a naročito Uredba o regulisanju plata radnika i namještenika, zatim oštre mjere protivu zločinaca, špekulanata i ratnih bogataša bez sumnje su u najširim redovima naroda u dobroj mjeri poboljšali život. To stanje još uvijek ne zadovoljava, ali ja mislim da sve ove mjere koje su od strane Vlade preduzete jasno govore da smo mi zaista pošli onim putem koji odgovara osnovnim interesima najširih narodnih masa u Jugoslaviji. Ja time ne mislim reći da su riješena baš sva pitanja, ali su ipak riješena mnoga

i to ona pitanja koja su se prema situaciji mogla riješiti. Mnoga pitanja su i dalje u rješavanju.

Mislim da ovdje treba istaći jedno važno pitanje kako za srpski i hratski narod, tako i za sve ostale narode u Jugoslaviji. To je nacionalno pitanje. Ono je kod nas riješeno i to rješenje je uslovalo dalje učvršćenje bratstva i jedinstva ne samo Hrvata i Srba, nego i svih naroda Jugoslavije.

Mi smo više puta slušali riječi našega druga maršala Tita o potrebi saveza radnika i seljaka kao osnovnoj bazi za izgradivanje naše nove Demokratske Federativne Jugoslavije. U našoj prošlosti i u prošlosti Jugoslavije mi nismo imali nikada prilike da čujemo iz usta državnog poglavara ovakve riječi koje predstavljaju osnovne težnje širokih narodnih masa. Danas imamo mogućnosti da sve ove težnje uz pomoć same Vlade uspješno riješimo i da ostvarimo nerazdvojni savez radničke klase i seljaštva.

Sad, dozvolite, da nešto kažem i o posljednjoj amnestiji, koja naoko za izvjestan dio ljudi može biti nije predstavljala tako važnu činjenicu u sređivanju opštih demokratskih prilika u našoj zemlji. No ja mislim da je Vlada ovdje pravovremeno i pravilno postupila otklanjanjem toga problema. Svi zainteresovani u Hrvatskoj duboko su zahvalni Pretsjedniku Savezne vlade maršalu Titu na ovoj amnestiji.

Htio bih da kažem još nešto u vezi sa vladinom deklaracijom. U njoj je jasno istaknuto jačanje međunarodnog položaja Jugoslavije. Mjere koje su poduzimane naporima Savezne vlade i njenog pretsjednika druga Tita za jačanje međunarodnog položaja Jugoslavije i obezbjeđenje njezine nezavisnosti naišle su na ogromno odobravanje najširih narodnih masa u čitavoj našoj zemlji.

Sporazum između druga Tita i visokih sovjetskih državnika, pakt o uzajamnoj pomoći nesumnjivo je kod širokih narodnih masa naišao na najveće odobravanje, jer su mase tek tada osjetile da su stvoreni svi uslovi da Jugoslavija bude zaista slobodna, nezavisna i sigurna da neće biti ugrožena bilo sa koje strane.

Govoreći o jačanju međunarodnog položaja Jugoslavije, hoću još da se dotaknem i pitanja Istre. Naša je Armija prolila mnogo krvi za oslobodenje Istre i Slovenskog Primorja i doprla je do poslednjeg mjesta u tim krajevima. Oslobodenje Istre i Slovenskog Primorja zasluga je i tekovina naše Armije, zasluga je naših naroda: Hrvata, Slovenaca i ostalih u Istri. Naša je Vlada za oslobodenje Istre i Slovenskog Primorja uči-

nila ogromne napore. Narod tih krajeva je to i razumio pa se i sam borio da Istra i Slovensko Primorje dođu u sastav svoje matice, da dođu u sastav Demokratske Federativne Jugoslavije. Po svim demokratskim principima Istra ima na to i pravo.

Nema sumnje da kod nas ima još mnogo teškoća kod utvrđivanja narodne vlasti i te teškoće naši narodi uspješno otklanjaju. Ima doduše i neprijatelja, a to su uobražene političke veličine kojima se ništa ne sviđa, kojima sve smeta i nastoje da ubijede narod da i njemu to smeta. Oni su kratkovidni u svojim tumačenjima i shvatanjima, jer ne vide da ni narod sa njima ni oni sa narodom nemaju ničeg zajedničkog. Baš njihovo nezadovoljstvo potvrđuje da je narod na pravom putu i da je narod zadovoljan idući naprijed u izgradnji i učvršćivanju narodne demokratske vlasti.

Smatram, drugovi i drugarice, da je potrebno da ovdje istaknem još jednu činjenicu, a to je: pomoć gladnim krajevima. Dalmacija je u januaru, februaru, martu pa i aprilu o. g. stajala pred velikom opasnosti od gladi.

Napori koje je tada učinio Nacionalni komitet da se Dalmaciji pomogne spasli su Dalmaciju. Dalmacija je primila žito i ostale životne namirnice. Narod neće nikad zaboraviti pomoć koju mu je pružila Savezna vlada. Isti je slučaj sa Likom. Pre mesec i po dana imali smo u Lici 52.000 gladnih, čiji se broj stalno penjao. Zahvaljujući pomoći koju su narod i ostali krajevi Hrvatske pružili Lici, kao i pomoći koju je Lika primila u životnim namirnicama prevoznim sredstvima od Savezne vlade, Lika se postepeno oslobodava te velike opasnosti.

Isti je slučaj, drugarice i drugovi, sa Gorskim Kotarom.

Uzevši sve ove činjenice koje sam nabrojao, ja ne mogu ništa drugo nego da kažem da ekspozicija Predsednika Savezne vlade druga Tita smatramo svojim i možemo ga samo prihvatiti. (Odobranje).

Predsednik: Ima reč narodni poslanik drug dr Hinko Krizman. (Aplauz).

Dr Hinko Krizman: Drugovi poslanici, dužnost mi je da ispred poslanika samostalnih demokrata, kao članova Jedinog narodnog fronta, govorim povodom ekspozicije Predsednika Ministarskog savjeta maršala Tita, koji u cjelosti odobravamo i usvajamo.

Moja riječ biće kratka iako je srce puno i prepuno, kratka, jer smatram i hoću da ovaj dom ne bude samo kuća govora i

razgovora nego da bude dom rada i djela narodnog, velikog, bratskog i stvaralačkog.

Demokratija nije samo riječ i diskusija, demokratija nije samo promjenljiva metoda reprezentativnog sistema. Demokratija je vjera u čovjeka i u narod; demokratija je pravilo kako treba da živi čovjek sa narodom, čovjek sa čovjekom i narod sa narodom. Demokratski živjeti znači svakog časa i svim životnim naporom stremiti i raditi na velikom njenom cilju: na oslobođenju naroda od siromaštva i od neznanja.

To ima, drugovi poslanici, da bude misao vodilja i jedina mjera i ocjena svakoga rada i djelovanja.

Mi smo ovdje, i Vlada i poslanici, veliki narodni dužnici. Mi smo se prihvatili najtežeg djela: na ruševinama, na zlu i nesreći da gradimo novu državu, novu veliku narodnu kuću, kuću mira, sloge, slobode, rada i blagostanja. Mi svi hoćemo našu novu narodnu i socijalističku državu. Ali narodne države nema bez narodne vlasti, a socijalističke države nema bez socijalističke privrede. Privreda treba da odgovara što više svojoj socijalnoj svrsi i da privrednom radu ne bude svrha dobit i užitak nego blagostanje širokih narodnih slojeva.

Koliko su velike teškoće i nedostaci u izgradnji narodne vlasti, kao što je spomenuo i Pretsjednik Vlade u svome ekspozecu, i koliko ima teškoća i zapreka u organizaciji nove privrede, utoliko više treba imati istrajnosti. Nemojmo gledati uvijek na ono što je bilo, ne okrećimo se natrag. U novoj vjeri i zanosu idimo uvijek naprijed i samo naprijed. Obnova našeg narodnog i državnog života može da se izvrši samo odozdo, preko velikog Narodnooslobodilačkog pokreta, a taj pokret pokreće i ujedinjuje sve zdrave stvaralačke narodne snage.

Junačka zajednička Narodnooslobodilačka borba pod genijalnim vođstvom narodnog maršala Tita slomila je sve zapreke, stvorila je psihološke pretpostavke i dala politički temelj našeg novog državnog života. Ne na konferencijama, ne u političkim pogodbama i sporazumaškoj trgovini, nego u borbi, u stradanju i krvi, u šumi, u staroj domovini našoj, rodila se nova Jugoslavija. (Buran aplauz). Narodnooslobodilački pokret riješio je životni historiski problem svih jugoslovenskih naroda, a taj problem i taj historiski zadatak jedan je i uvijek jednak: uređenje i izgradnja zajedničkog života kao jedino jamstvo i preduslov za zamostalnost, za kulturni razvoj i privredni napredak naroda slovenskog juga.

Ima ih još koji su slijepi i koji sumnjaju. Ali mi njih pitamo, posl'je svih žrtava i svih mučeništava naših naroda, kroz

ove teške, krvave četiri godine, zar može da se opet poslije njih vrati i produži onaj sramni, nerazumni, nekulturni srpsko-hrvatski spor i sve naše slabosti i sramote?! (Aplauz).

Ne znam da li slijepci mogu progledati, ali znam: dok živi jedan narodni borac koji je preživio ovu narodnu kalvariju, da se staro vratiti neće. (Buran aplauz). Takozvani nacionalizam i ove karikature malih imperijalizama: srpskog, bugarskog, hrvatskog, ti su se izživjeli i preživjeli, oni su u borbi i oprjeci donosili svojim narodima nesreću za nesrećom.

Potpuno i istinsko zadovoljenje narodnih interesa i težnji jugoslovenskih naroda može se ostvariti samo u slobonoj demokratskoj zajednici Jugoslavije. Da ona može u miru da izvrši svoju historisku zadaću treba bezobzirno da se obezbijedi od svakoga uticaja iznutra i spolja koji bi jedinstvo, temelje i rezultate naše Narodnooslobodilačke borbe ugrožavao. Treba dalje raditi na ostvarenju našeg državnog programa, na razbijanju i suzbijanju predrasuda i na uklanjanju negativnih elemenata koji našu zajednicu sabotiraju.

Drugovi narodni poslanici, posla je mnogo, a i pogrješaka ima mnogo. Samo dobrom voljom, narodnom pomoći i dobrim radom sve ćemo pogrješke ispraviti. Politički čovjek, drugovi poslanici, mora vjerovati, mora imati duboko i iskreno povjerenje da će to biti. Moja vjera kao Hrvata, Jugoslovena, kao samostalnog demokrate bila je uvijek da jedinstvo Jugoslavije leži u demokratskoj i socijalnoj pravdi. Samo u takvoj Jugoslaviji moguće je ostvarenje narodne slobode i jamstvo narodne budućnosti. Ista ova mjera vodila je u borbu do pobjede narodnoga pokreta. Ona rukovodi radom i djelovanjem naše narodne Vlade pod vođstvom maršala Tita. Ja kao samostalni demokrate koji pripadam Narodnooslobodilačkom frontu izjavljujem narodnoj Vladi i maršalu Titu povjerenje. (Aplauz).

Pretsednik: Ima reč poslanik drug Šime Balen.

Šime Balen: Drugovi i drugarice, htio bih sa nekoliko riječi da se u ime Hrvatskog Primorja osvrnem na jedan dio ekspozea našeg maršala druga Tita. To je problem reparacija. Taj problem interesuje naš narod u Hrvatskom Primorju i u čitavoj Hrvatskoj. Ogromni dio Hrvatske, a naročito južna Hrvatska, južno od Save i Kupe, a to su: Kordun, Banija, Lika, Dalmacija i velik dio Hrvatskog Primorja i Gorskog Kotara, potpuno je uništen. Da vam u ciframa to pokažem, ja ću iznijeti samo jedan slučaj iz Hrvatskog Primorja. Naš mali kraj, koji se proteže vrlo usko uz obalu Jadranskog Mora, ima 3.000 uništenih kuća. Drugovi i drugarice, te su

kuće popalili fašistički imperijalisti. Zato je sasvim razumljivo da danas naš narod traži da se te kuće obnove — kad već ne mogu da uskrсну one velike žrtve, one hiljade i hiljade ljudi koje su italijanski fašisti pobili.

Kakav je slučaj sa Hrvatskim Primorjem, takav je i sa Likom, Kordunom i ostalim krajevima Hrvatske. I zato mi narodni poslanici Hrvatske, prihvatajući ekspozice Predsednika Vlade druga maršala Tita, naročito podupiremo težnju da se našim krajevima što prije dadu pune reparacije, kako bi naša zemlja u okviru Federativne Demokratske Jugoslavije mogla da prosperira i da svojim narodima osigura puno blagostanje.

To je, drugovi i drugarice, što se tiče ekonomskih problema. Što se tiče političkih problema, tu, drugovi i drugarice, otvoreno i iskreno da vam kažem u ime naroda Hrvatskog Primorja, naš kraj stoji uz Narodnooslobodilački front, mi uz Vladu Hrvatske sa Saveznom vladom i uz svog maršala Tita stojimo svi kao jedan čovek. (Aplauz). Kod nas nema i ne može biti problema tzv. mačekovštine. Naš narod, narod Hrvatskog Primorja, što možda nekim krajevima Jugoslavije nije poznato, stupio je u Narodnooslobodilačku borbu 1941 godine. Stupio je u borbu onda kad je dr Maček preko radija pozivao hrvatski narod da se pokori i da saraduje sa Pavelićevom ustaškom vladom. Narod Hrvatskog Primorja odmah je prvih dana slao Srbima u Lici puške i sam je osnivao logore nekoliko kilometara daleko od italijanskih i ustaških garnizona. Narod Hrvatskog Primorja, odbijajući poziv dr Mačeka, suprotstavio se otvoreno, s puškom u ruci, zlikovačkoj politici Pavelićevoj. On je, počevši još od prvih dana Narodnooslobodilačke borbe, stvarao u Hrvatskoj front zajedno sa braćom Srbima. Na toj političkoj liniji narod Hrvatskog Primorja uza sve teškoće koje ima, naročito u ekonomskom pogledu — a te su teškoće vrlo velike, — produžice smjelo i neustrašivo, dajući punu podršku svojoj Vladi i svome vodi drugu Titu.

Eto toliko, drugovi i drugarice, htio sam da kažem u ime Hrvatskog Primorja. Smrt fašizmu, sloboda narodu! (Aplauz).

Predsednik: Reč ima drug Kiril Miljovski.

Kiril Miljovski: Drugovi narodni poslanici, u ime narodnih poslanika iz Makedonije ja prihvatom ekspozice Predsednika naše Savezne vlade maršala Jugoslavije druga Tita.

Ja ću se ukratko zadržati na nekim problemima koji u ovom momentu živo interesuju makedonski narod. Makedon-

ski narod u toku 23 godine nije se nijednog momenta u bivšoj Jugoslaviji osećao kao kod svoje kuće. On je bivšu Jugoslaviju shvatio kao negaciju svojih najosnovnijih nacionalnih prava. Zato se on nije za nju, za probleme koji su interesovali celokupnu državnu zajednicu, ili uopšte nije interesovao, ili je pak prema njima imao negativan stav.

Danas imamo potpuno drugi odnos. Danas makedonski narod vidi u novoj Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji puno ostvarenje svojih vekovnih ideala i svoje nacionalne slobode. Prvi put makedonski narod u novoj Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji dobija ono za što su pokolenja davala svoje živote. Odatle se javlja jedno novo osećanje u širokim masama makedonskog naroda. Staru mržnju prema bivšoj Jugoslaviji zamenila je ljubav prema novoj Jugoslaviji, i prema njenom vodi maršalu Titu. Danas se u širokim masama makedonskog naroda stvara jedan nov, zdrav patriotizam, patriotizam koji nema ničega zajedničkog sa nekim nacionalizmom koji bi težio za osvajanjem, za prigrabljivanjem tuđih teritorija. Danas se u širokim narodnim masama stvara bratstvo, i ono se oseća kao potreba, kao uslov života makedonskog naroda. To pitanje bratstva i jedinstva naših naroda nije kod nas fraza. Ono je postavljeno kod nas krvlju naših naroda, a ljubav prema novoj Jugoslaviji je već toliko puta javno i na delu pokazana. Jedan od važnih fakata je to: da mi posle oslobođenja Makedonije nismo imali ni jednog jedinog Makedonca koji bi se odmetnuo. Makedonski narod u većini je shvatio novu Jugoslaviju kao svoju državu, kao svoju zajednicu koja mu je ne samo dala slobodu, nego mu garantuje i puni prosperitet u budućnosti. Druga važna činjenica je da smo mi na izborima dobili preko 95 od sto glasova za Front. Makedonski narod je shvatio da se tu ne radi o tome da li ćemo izabrati ovog ili onog odbornika i kako će naši odbori izgledati. Makedonski narod je shvatio da se tu glasa za novu Jugoslaviju ili protiv nove Jugoslavije. I makedonski narod se izjasnio jasno i odlučno. On je sa 95 od sto dao svoj glas za novu Jugoslaviju, za novu državnu zajednicu. Ali ne samo na političkom polju, nego i u drugim manifestacijama makedonski narod jasno ispoljava to novo svoje osećanje, taj svoj novi jugoslovenski patriotizam. U danima kad se govorilo da li će Trst ostati onako kako naši narodi misle i žele, ili će se to pitanje odložiti, meni su dolazili seljaci iz udaljenih krajeva Makedonije i interesovali se za Trst i naše granice na zapadu, kao što se interesuju za svoju braću u Jegej-

skoj Makedoniji. To je još jedna manifestacija toga zdravog patriotizma koji se ne stvara dekretima, već koji se izgrađuje na krvi i kostima najboljih sinova naših naroda.

U ekonomskom pogledu mi smo imali još jednu probu tog našeg patriotizma. Trebalo je kupiti vunu za našu Armiju. Aktivisti naši razišli su se po narodu i govorili mu da od otkupa vune zavisi kako će biti obučena naša Armija. Naš narod je shvatio važnost te stvari i stotine hiljada kilograma vune došlo je našoj Armiji. Iz ovoga jasno izlazi da je makedonski narod u novoj Jugoslaviji našao potpunu afirmaciju svojih prava i svojih ideala.

Ali, ima jedan problem koji tješti makedonski narod, a to je ono tlačenje kome su izvrgnuta naša braća u Jegejskoj Makedoniji. Nevolje i patnje te naše braće rastu iz dana u dan i mnogo uznemiravaju naše široke slojeve.

Mi znamo da će naša Savezna vlada učiniti sve što je potrebno da prestane teror i da se tom našem narodu osiguraju minimalna prava koja jedan narod zaslužuje. (Odobranje).

Ja na kraju kličem: da živi naša Savezna vlada! Da živi naš veliki vođa i učitelj maršal Tito. (Odobranje).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik drug dr Branko Čubrilović.

Dr Branko Čubrilović: Drugovi i drugarice narodni poslanci, u ime zemljoradničke grupe iz Fronta, slobodan sam povodom ekspozea Predsjednika Ministarskog savjeta druga maršala Tita da kažem koju reč. Sam ekspoze sadrži tri dijela. Prvi je dio opštepolički, drugi privredno-obnovni, treći spoljno-politički.

Pošto su predgovornici već iskoristili dosta vremena i mnogi kazali našu zajedničku misao, ja ću biti kratak.

Politički dio ekspozea u periodu od 20 mjeseci unazad sadrži rad Nacionalnog komiteta i Savezne vlade, formirane 7 marta 1945 godine.

Iz toga dijela ekspozea jasno se vidi kolike je napore i trud morao da ulaže Nacionalni komitet, i pored ogromne krvi koju su naši narodi dali u borbi sa unutrašnjim i spoljnim neprijateljima, da pred svijetom brani i osigurava naše opravdane zahtjeve.

Ja sam sudjelovao u pokretima i u spoljnim događajima i svjedok sam da je još onda kada su saveznici priznali maršala Tita u vrhovnim komandama u Americi i Engleskoj bio je veliki problem da li da ga priznaju i politički.

Iz ekspozea druga Predsjednika Savezne vlade vidimo da je to zaista bilo teško, ali na kraju se pobijedilo. Pobijedilo se onoga dana kada su borbene jedinice jugoslovenskih naroda sa nepobjedivom Crvenom armijom osvojile Beograd, novu prestonicu naroda Jugoslavije.

Onda je bila zapečaćena politička sudbina svih unutrašnjih reakcija i banditskih pokreta. Tada su i saveznici bili stavljeni pred svršen čin.

Iz ekspozea Predsjednika Vlade, koji je skroman, tako ne prožilazi, ali iz osjećanja koje je narod imao u onome času kada je svoju prestonicu svojom krvlju oslobodio izišlo je da je zemlja stupila u pravu političku demokratiju i pošla putem normalizovanja, osvajanja i pridobijanja narodne vlasti.

Za našu narodnu demokratiju i istinsku narodnu vlast imamo da zahvalimo vama rukovodiocima i borcima Narodnoslobodilačkog pokreta, kao i milionima i hiljadama žrtava palih od dolaska Južnih Slovena ovdje, a naročito žrtvama koje su dali naši narodi od 1941 godine do dana oslobodenja našeg novog i slobodarskog Beograda.

Iz čitavog ekspozea danas vidi se da je temelj naših demokratskih pogleda na državu i društvo: bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije. Ja sam imao sreću i nesreću da učestvujem još kao omladinac iz Mlade Bosne na ostvarenju ideja narodnog jedinstva. Što mi noću sagradimo, to čaršija i reakcija sutra poruše; što mi za mjesec prođemo, to čaršija za jedan dan izdubi. Što mi nismo imali velikog uspjeha za vrijeme 20 godina borbe Mlade Bosne i rada na bratstvu i jedinstvu, to je zato što nijesmo imali saveznika. To se mora radi istorije, radi svijeta da prizna. Mi nijesmo imali avangardu za demokratiju Južnih Slovena, radničkog otvorenog pokreta, nije bilo Komunističke partije, koja je trebalo sve naše grijehе da uvidi i da nas organizuje. Mi smo 1941 godine na slomu i zgarištu starih ideala i slomljenih kičmi vidjeli da je Komunistička partija uzdigla barjak slobode i demokratije svih Južnih Slovena: Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca, Crnogoraca i svih drugih naroda na Balkanu.

U bratstvu i jedinstvu osjećamo garantiju da se stvara ono najnovije, što je Narodni front uzeo kao svoju novu vjeru protkanu žrtvama i krvlju najboljih sinova.

Zadržaću se nešto na ekonomskoj obnovi. Dosta je da se krene kroz našu zemlju, dosta je da pogledate najmlade, najstarije, muško, žensko, pa da se vidi da je sve prionulo na rad. Ja sam imao sreću da posmatram kako se u prošlu ne-

delju otvarao prvi most u Bosni i Hercegovini, kod Doboja i Maglaja. To je bilo djelo dvomjesečnog rada. Ja nijesam inženjer, nijesam nikakav stručnjak, ali nije teško vidjeti onaj naporan rad, rad uma, rad fizički, rad sa sviju strana, kojim se za dva mjeseca izgradilo onoliko koliko, na moju dušu, u staroj Jugoslaviji ne bi ni za tri godine. Evo zašto ne bi izgradili. Vi koji ste mladi borci, vi koji nijeste doživljavali što smo mi doživljavali ne znate to. Kad se nešto gradilo, prvo se vršila licitacija. Kad se raspiše licitacija — traži se čar. Kad se dobije čar — obori se licitacija, pa se raspisuje druga licitacija. Dok se tako piše i obara prođe godina dana, prođe i druga i treća godina, a narod gliba po blatu, po slabim putevima, a čuprija stoji nesagrađena. Ovo što sam vidio da se napravilo za ova dva mjeseca, zaista je nešto veliko, novo, dealno, udarničko. To ste vi svojom borbom organizovali i postavili na bazu stalne masovne organizacije. (Aplauz).

Sa ovakvom Narodnom skupštinom, sa ovakvom Saveznom vladom, sa ovakvim federalnim vladama, sa našim dragim i vrlim vođom maršalom Titom nećemo dugo čekati, pa ćemo biti za pet do deset godina ako ne Amerika, a ono barem pola Amerike. (Odobranje).

Drugovi narodni poslanici, spoljno-politički dio ekspozee druga Maršala je dosta optimistički. Ja mislim da on kao Predsjednik Vlade zaista zna i ono tajno i ono što je otvoreno u spoljnoj politici. Stare diplomatije tri dana su spavale, četvrti dan pile viski ili neko piće, a šesti dan jedne druge varale. Nova demokratija i njena spoljna politika osnivaju se na otvorenom traženju radnih masa, vojničkih pobjedničkih masa da se više zakulisno ne mogu da rješavaju problemi pojedinih naroda. Narodnooslobodilački pokret i žrtve koje su stvorile novu Jugoslaviju, stvorile su i optimizam našem Predsjedniku u spoljno-političkim događajima. Ali i pored tog optimizma, ima nešto u ovom ekspozeu što treba još više da nas okuraži, a to je vječita tvrdnja, onda 1941 godine kao i danas, da novoj Jugoslaviji stoje na raspolaganju svi narodi Jugoslavije, a što je skoro najvažnije njoj stoji iza leđa veliki nepobjedivi Sovjetski Savez. (Buran aplauz). Od Katarine II do Staljina, nikada Rusija u zaleđu crnomorskog basena nije imala sigurnije narode kao svoju avangardu ne samo za Balkan, nego i za Južnu Rusiju, kao što ima sada u južnoslovenskim narodima. Od Katarine II do Staljina nikada Južni Sloveni nijesu imali veću, jaču i pobjedničku vojničku Sovjetsku Rusiju, koja im je garancija, i dok je ona živa, živjeće po-

koljenja i pokoljenja jugoslovenskih naroda u federativnoj slobodnoj velikoj Jugoslaviji. (Buran aplauz).

Tješi me i ono što se drug Maršal obazreo oko nas i što se Balkan smirio.

Naročito me tješi ono o bratskoj Bugarskoj. Ja sam pripadao generaciji — možda nije oportuno da ovo govorim — koja je bila pristalica spoljne politike bratstva i jedinstva sa bugarskim narodom, ali na bazi jedne države od Varne do Trsta. Ta država, prema ovom ekspozu, već se izgrađuje i to s osnovnim načelom da se prvo zaliječe stare rane. Naša nova Demokratska Federativna Jugoslavija izgleda da je danas pošla pravim i normalnim putem. Odnosi sa Bugarskom vrijede za Jugoslaviju isto onako kao i bratstvo i jedinstvo samih naroda u Jugoslaviji.

Što se tiče odnosa sa saveznicima, moglo se čuti u Beogradu prepričavanje kako se naše baterije pojačavaju više nekog brda, kako su telefoni prekinuti sa inostranstvom i kako se očekuje rat između Britanije i Amerike, s jedne, i Sovjetskog Saveza, s druge strane. A kako danas stoji situacija i kako nam ekspozu tvrdi, mi produbljujemo odnose sa velikim saveznicima, isto onako kao što smo ih u ratu produbljivali tukući fašizam, okupatore i bijednike staroga svijeta.

I na kraju, drugovi narodni poslanici, kad promotrimo čitav ekspozu, nalazimo u njemu jednu državničku hladnokrvnost, smirenost, koja počiva na borbenosti naših naroda. U ekspozu mi vidimo odmjerenu riječima i djelu, ne vidimo fraze, već djela, i ja iz svih tih razloga od srca prihvatam ovaj ekspozu u ime naše grupe i odobravam ga sa poklikom: da živi Demokratska Federativna Jugoslavija! Da živi vođ, drug Tito! (Buran aplauz).

Pretsednik: Reč ima drug Ivan Nemeć.

Ivan Nemeć: Tovar ši in tovarišice! Govorim v imenu Kluba enotne Narodno-osvobodilne fronte — sekcije Osvobodilne fronte.

Ekspozu v celoti sprejemamo. Iz sleherne besede maršala Tita zveni veličina narodov Jugoslavije, zveni veličina, moć in herojska pot narodov Jugoslavije. Zato so besede, ki naj bi jih dodal, res skromne in bi veličino izrečenih besed mogle le zmanjšati. Le če poudarim nekatere misli, ki jih je tako mojstrsko iznesel, ki prikazujejo veličino borbe naših narodov, če poudarim, kako silno se izraža v njegovih besedah duh narodov protiv vsemu zunanjemu svetu.

Vsi imamo prav v dobrem spominu čase, ko nas je integralni jugoslovanski fašizem na eni strani strl in nam izbrisal sleherni kožček svobode, dokler nas ni speljal in prodal, kar dobro vemo mi, ki smo preživeli zadnja štiri leta borbe. In danes, tovariši in tovarišice, po tej vojni, po tej veliki in gigantski borbi podaljamo roko bratstva tudi tistim narodom, ki so po nesreči ali na kakršen koli drug način bili potegnjeni v borbo proti nam. Mi, dragi tovariši in tovarišice, z neko posebno silo, ki je res samo last borbenih narodov, prenašamo to veličino na vse sosede na naših mejah. To kazujemo vsem sobojevnikom brez razlike, za veličino vsega človeštva.

Mi Slovenci, tovariši in tovarišice, še prav posebno občutimo to veličino. Saj se prvič po 1300 letih Slovenci počutimo na slovenski zemlji kot gospodarji. Prvič občutimo svobodo, prvič čutimo, da je beseda »svoboda« res prešla v nas. Prej je to bila samo pisarija in prazna fraza, s katero so nas farbali.

Danes pa sleherna vas, sleherna bajta občuti to svobodo, izraženo v narodni oblasti. Mi Slovenci zato še s posebno ljubeznijo čutimo in izražamo svojo pripadnost tej novi veliki svobodni domovini narodov Jugoslavije. Ko gledamo, kar se dogaja tam v Makedoniji v teh dneh, se slehernemu Slovencu krči srce, ko vidimo, kako grški fašisti preganjajo makedonske brate. Mi čutimo to posebno ljubeznijo, zlasti tam na severu, na Koroškem in Primorskem, ker smo tiranijo tujca v strahoviti obliki občutili na svoji grbi. Zato, tovariši in tovarišice, prenašamo vso to ljubezen do nove domovine Demokratske Federativne Jugoslavije hkrati na vse narode Jugoslavije.

In kakšna je ta ljubezen našega naroda, naj vam prikaže naslednji primer. Pred kratkim sem videl v neki vasi v Sloveniji blizu Maribora, kako se po večerj zbira mladina, žene in straci po vaseh okrog slike našega Maršala, okrašene z vso ljubeznijo slovenskega dekleta z najlepšimi nageljni. In ta slika ne predstavlja samo maršala Tita, ampak predstavlja večino vseh narodov Jugoslavije, vsega našega herojsva! (Ploskanje).

Tovariši in tovarišice, mi Slovenci to na tem visokem mestu izražavamo in pripovedujemo vsemu svetu, da bi se videlo, kako smo navezani na to našo svobodno domovino, ker v njej gledamo resnično svobodo. Naše ljudstvo zaupa naši Zvezni vladi, ki jo vodi maršal Tito, ne zato, ker je to Tito, ampak zato, ker je v njem resnično vsa veličina našega naroda in naše borbe.

Tovariši in tovarišice! Jaz to poudarjam ponovno, da smo po 1300 letih prvič gospodarji na svojih tleh. Morda vi tega tako ne razumete. Najlepši naši gozdovi so bili: v rokah tujca, najlepši vinogradi in najlepši naši rudniki in tovarne so delali za tujca, na slovenskih tleh smo bili sužnji: vseh mogočih tujcev, na slovenskih tleh na naši zemlji smo bili sužnji vsakogar, kdor je prišel na slovenska tla. Le s to gigantsko borbo smo se dvignili in postali prvič gospodarji vsega, kar je v Sloveniji, vsega, kar je na slovenskih tleh v zemlji in na zemlji, in vse to je postalo last vse Demokratske Federativne Jugoslavije. (Ploskanje).

Zato, tovariši in tovarišice, mi v svobodni domovini, mi Slovenci resnično prinašamo slehernega Slovenca v skupnost našega naroda, v skupnost, kakršne Slovenija še nikdar ni doživela, v skupnost, ki je skovana v najtežjih dneh borbe, v skupnost, ki je skovana iz najširših plasti našega naroda. In to prinašamo in vlivamo v našo novo domovino iz ljubezni — in radi ničesar drugega — ker to, kar imamo, imamo tudi z vašo pomočjo in bomo vrnili iz svega svojega srca vse, kar ste nam dali. Zato danes prvič resnično delamo za sebe. Prej so nas priganjali: delaj, delaj! Danes nas ni treba priganjati. Mi sami iz lastne pobude gradimo, kar je bilo porušenega, ustvarjamo nove vrednote, v tovarnah, na polju in dvigamo s tem naše bogastvo, napredek in prosperiteto. Mi danes delamo to zato, ker se prvič zavedamo, da vodijo našo usodo ljude iz ljudstva in da se naša pot nikdar več ne bo vrnila na stranpotje, na pota stare Jugoslavije. Mi se tega zavedamo in čutimo in zato to prenašamo na vso našo domovino, do slehernega človeka, ki naj bi to občutil, ki naj bi občutil veličino narodne oblasti, ki je resnično skovana iz naroda.

Mi zato z vsem tem, kar je lastno našemu narodu, zupamo našemu vodstvu, veličini in delu, ki ga to vodstvo doprinaša v težavnih današnjih dneh, in vemo, da bomo z zlastnimi silami in močni kot v preteklosti, tudi v bodočnosti skovali tako gospodarsko hrbtenico, ki bo našo Demokratsko Federativno Jugoslavijo dvignila na tisto višino, kot še nikdar dosedaj.

Mi, tovariši in tovarišice, vemo, da nas vodijo ljudje iz ljudstva, in zato lahko brezskrbno uztrajamo, ker vemo, da gradimo prvič za sebe, za svoj narod, za vse narode Jugoslavije in za vse človeštvo.

Jaz vas, tovariši in tovarišice, pozdravljam in kličem: Naj živi naša Zvezna vlada, naj živi naš dragi maršal Tito!

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik drug Ante Vrkljan.

Ante Vrkljan: Drugovi i drugarice, slušajući koncizan ali iscrpan, gotovo rekao bih lapidaran ekspozé našeg Predsjednika Vlade, čovjek dobiva dojam kakav nikada dosada nismo imali. Mi se svi sjećamo ekspozéa predsjednika vlada bivše Jugoslavije. Ti su se znali čitati nekada i po čitav dan. Sve je bilo na riječima, a na djelima ništa. Ekspozé našega Predsjednika Vlade je jasan i kratak.

Ja bih se obazreo samo za jednu njegovu riječ. On je pri koncu rekao, misleći tu na uspjehe, i to velike uspjehe spoljne politike: »Nikada naša zemlja nije imala više prijatelja nego danas«. Ja kažem ne samo da zemlja i njena politika nije imala više prijatelja vani, nego nikada nije imala više pristalica i u samoj zemlji. Zašto je to? To je jasno, ako pogledamo uspjehe vanjske politike. Bacimo pogled unatrag i podimo od 1943 i stanja u periodu neposredno prije Drugog zasjedanja Antifašističkog vijeća u Jajcu. U ono doba iako je naš pokret već bio postigao velike uspjehe, iako je bilo proliveno za opštu savezničku stvar i za naše oslobođenje dosta krvi, ipak su u svijetu još uspijevali neprijatelji našega pokreta da ga tu i tamo kleveću, da skrivaju istinu o nama, da skrivaju istinu o našoj borbi. Situacija je bila teška. I mi, eto, kad govorimo o radu u periodu od Drugog do Trećeg zasjedanja AVNOJ-a, onda se moramo sjetiti i zasjedanja u Jajcu. Tada smo stvarno ušli u jednu veliku prekretnicu, i mi smo pokazali čitavom svijetu na čijoj je strani istina, ko se istinski bori protiv okupatora i fašizma i ko je na strani saveznika. Od toga nas časa čitav svijet počinje da priznaje. A svih tih uspjeha ne bi bilo da nije bilo Nacionalnog komiteta, koji je uzeo na sebe taj zadatak, pa ga je nakon 20 mjeseci izvršio, i čak prešao očekivanja mnogih od nas. Ako ništa drugo, pogledajmo vojsku i sjetimo se kakva je ona bila, iako je i tada bila strah i trepet neprijatelja, a kakva je danas, šta ona danas predstavlja samo u pogledu njene organizacije, snage, tehnike i opšte opreme. Danas naša vojska može da se smatra jednom od najboljih vojski u Evropi.

Pogledajmo spoljnu politiku. Dobro je drug Maršal rekao: »Nikada nismo imali većih prijatelja nego danas.« Zašto to? Zato jer je naš drug Maršal svojom glavom vodio jednu odlučnu ali mudru, dalekovidu, obazrivu politiku. Mi to najbolje vidimo u ovim trenucima kada reakcija, potučeni ostaci fašizma koji su se sklonili kod svojih zaštitnika, stranih međunarodnih reakcionarnih centara, pokušava da digné glavu

i da nas kleveće. Čuli ste iz usta Maršala čemu teži klevetnička kampanja. Ali on je mirno i hladnokrvno o svemu tome govorio, uvjeren da će blato koje bacaju na nas pasti na njih. Naši odnosi sa saveznicima su najbolji. Jedan od najvećih uspjeha jeste Ugovor o prijateljstvu, uzajamnoj pomoći i poslijeratnoj saradnji sklopljen sa Sovjetskim Savezom. Kad imamo u vidu značenje i zamašnost tog ugovora, onda ga vidimo u svoj veličini. Ne treba nam ništa drugo nego da se osvrnemo na položaj našeg naroda u sličnoj fazi razvitka prošle, stare, pokojne Jugoslavije. Kako su onda naši narodi stajali u svijetu? Stajali su vrlo slabo, jer su ih zastupali političari koji nisu osjećali sa narodom.

Političari koji su bili u emigraciji nisu mogli između sebe da se slože ni u pogledu vanjske, ni u pogledu unutrašnje politike. Mi znamo kako su se slagali u pogledu unutrašnje politike. Mjesecima i godinama bilo je natezanja da se stvori ona krpa papira kao što je bila Krfska deklaracija. Krfska deklaracija nije bila ništa drugo za ondašnje političare nego krpa papira. Mjesecima i godinama su se natezali da se slože da bi stvorili nekakvu deklaraciju kao što je bila Krfska deklaracija, Ženevski pakt itd.

Mi vidimo kako su oni radili, vidimo da su čekali samo priliku da pogaze deklaraciju na kojoj su se složili i da preko nje pređu. Kako se radilo u spoljnoj politici? Svi naši narodi stajali su u strepnji, a napose stajao je u strepnji hrvatski narod. Hrvatski narod znao je za zloglasni Londonski pakt koji je išao za tim da se Italiji za nagradu, što je kasnije pristupila ratu, prepuste naši nacionalno najčistiji krajevi, dio Dalmacije, da se prepuste Italiji isto tako i jadranski otoci. I šta smo tada vidjeli? Pojedini čestiti i poštenu ljudi, kao što je bio Supilo, bili su protiv toga pakta. Vidimo, s druge strane, jedan nemar, pogadanje, neslaganje. Ono što je bilo u zemlji, što se u zemlji stoljećima nakupljalo kad je neprijatelj širio bratsku mržnju, to vidimo i van zemlje. Nije bilo homogenosti i ujednačenosti pogleda naročito kod političara, nije bilo osjećanja bratstva kod onih koji su trebalo da vode politiku zajednice Južnih Slovena. Kad se govorilo o Rijeci i Istri, da se spase Rijeka i jedan dio Istre, ondašnji predstavnici zvanične politike naglašavali su: pa šta tu vrijedi toliko insistirati kad nemamo uspjeha, dobićemo jedan dio od albanske teritorije. Ovako se pogadalo i mešetarilo sa vlastitim narodom, a sve zato jer se nije imalo ljubavi za njega. Međutim, znamo da ni naši narodi nisu mogli imati ugleda i poštovanja

u svijetu kad su davali sliku takve strašne neozbiljnosti. Uporedimo ondašnji položaj sa našim današnjim pa ćemo vidjeti veliku razliku. Znamo kako su se svršili tadanji mirovni pregovori, kako je mučan i težak period koji je hrvatski narod preživio od 1918 godine, od sklapanja Rapalskog ugovora i Neptunskih konvencija. Znamo za onu stalnu strepnju naroda da će se njegovi najčistiji krajevi otuditi i prepustiti Italiji. To se i dogodilo tako da smo čak i Rijeku, koju nam je dao Londonski pakt, izgubili. Izgubili smo čitavu Istru i otoke. Samo jedan dio Dalmacije se spasao, ali zato smo Zadar morali da ustupimo.

Sada treba da shvatimo i vidimo svu veličinu ove naše Narodnooslobodilačke borbe i sav njen zamašaj, sav zamašaj dalekovide, mudre državne politike maršala Tita, pa da vidimo kako mi danas međunarodno-politički stojimo.

Danas mi sasvim drukčije stojimo nego što smo stajali 1918 godine. Mi danas imamo savez sa Sovjetskom Rusijom koji je sklopljen na 20 godina, a ja vjerujem da će on biti vječan. Sa tim ugovorom, sa tim savezom mi se danas osjećamo jakim, jer se nalazimo ujedinjeni sa čitavim slovenstvom. Mi znamo da kad se bude radilo o našim krajevima, o našoj teritoriji, kao što je danas, na primjer, sporno pitanje Koruške i Trsta, mi znamo da će čitav Sovjetski Savez stajati na našoj strani, te neće biti kao što je bilo 1918 godine.

Mi smo podigli svoj ugled i vojničkim bitkama. Ali taj ugled treba sačuvati jednom mudrom, pametnom, obazrivom politikom. Mi smo se uvjerali u to, a i danas to smo vidjeli iz ekspozea maršala Tita, da on vodi takvu politiku. Mi Primorci to znamo i iz toka događaja u Trstu i mi vidimo kako se tu mudro postupa. Mi prosto osjećamo kako se, možda, kriju neki ostaci fašizma koji se vesele i misle da će nas provocirati, nas i našu junačku vojsku. Međutim, ne može nas niko provocirati. Mi smo svjesni svojih prava i danas tamo sa potpunom mirnoćom i hladnokrvnošću, kao što nastupa i maršal Tito, posmatramo šta se dešava u spoljnoj politici. To shvataju i naši narodi. To je politika jednog disciplinovanog držanja.

Vidite šta se događa i u Trstu i u Makedoniji. Niko nas ne može da provocira. Mi treba svojim držanjem da sačuvamo postignuti ugled. U tome i jeste zamašaj politike Vlade maršala Tita. Mi možemo mirno i spokojno da posmatramo ono što se događa u spoljnoj politici, jer ugled današnje Jugoslavije nije ugled koji je Jugoslavija imala 1918 godine.

Ne samo u spoljnoj nego i u unutrašnjoj politici. Sjetimo se samo deklaracije Vlade i zadataka koje je ona sprovela u djelo. Mi vidimo da su Vlada maršala Tita i AVNOJ, preko svoga Predsjedništva, za nekoliko mjeseci od oslobođenja sproveli kroz zakonodavni rad niz zakona, da se taj rad uveliko razlikuje od onog ranijeg zakonodavnog rada u prošloj Jugoslaviji, što su oni sada svršili za osam mjeseci, u bivšoj Jugoslaviji ne bi se izvršilo ni za godinu dana. Tu je čitav niz zakona i odluka koji idu za stvaranjem novog ustavnog poretka, za izgradnjom narodne vlasti.

Ja, koji govorim u ime Izvršnog odbora Hrvatske republikanske seljačke stranke, vidim da je ovo što je Vlada iznijela kao svoj program, a ukoliko se odnosi na interese seljačkog naroda, nastojala i da izvrši. Tu je i pitanje saobraćaja, a biće iznesen i Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji. Ta pitanja najviše tište seljaka.

Sjetimo se 1918 godine. Koliko je od tada trebalo čekati da bi se riješilo agrarno pitanje i pitanje kolonizacije. Svi smo mi svjedoci kako se i koliko se dugo to rješavalo i na koji način. Međutim, naša Vlada zajedno sa Predsjedništvom Antifašističkog vijeća Jugoslavije izradila je sve te zakone i vidjećemo da će ona brzo raditi i na donošenju drugih potrebnih zakona. Doneseni su socijalni zakoni koji regulišu plate i nadnice. Zakon o činovnicima je već gotov i o njemu će se rješavati i biće izglasan. Mi iz svega toga vidimo da je Vlada ispunila sve svoje zadatke koji su bili teški i zato narod stoji uz nju.

Ja sam već rekao da nikad nijedna zemlja nije imala više prijatelja kako van tako i u samoj zemlji. Mi smo svi svjedoci događaja koje smo preživjeli i mi koji smo bili prilikom zasjedanja u Jajcu, 29 i 30 novembra 1943 godine, osjećamo veliku sreću i zadovoljstvo, jer vidimo iz zasjedanja Kongresa Fronta i AVNOJ-a da je krunisano djelo za koje je palo toliko života. Mi smo uvjereni da će Vlada sa maršalom Titom na čelu ići i dalje tim putem, jer su to ljudi od akcije i rada. Mi to sve vidimo i zato ja u ime Izvršnog odbora Hrvatske republikanske seljačke stranke primam u cjelosti i pozdravljam ekspozu ministra predsjednika druga maršala Tita.

Pretsednik: Reč ima drug Aleksandar Marković.

Aleksandar Marković: Drugovi i drugarice narodni poslanici, čuli smo ekspozu druga maršala Tita, i ja u ime Narodne seljačke stranke izjavljujem da ga primam u celosti. Borba

naših naroda za ovu novu, narodnu federativnu Jugoslaviju bila je teška. Našim partizanskim odredima pravljene su velike teškoće, a najveća je bila u tome što se jedan mali deo našeg naroda izdvojio u grupe i grupice, pa je tako bilo i grupa izdajnika. Jedna od njih bila je i grupa Draže Mihailovića. Mi smo, partizani i narodna vojska, išli putem časti i poštenja da gonimo i da potučemo neprijatelja. Izdajnici su mogli to isto da čine. Međutim, oni su činili nešto sasvim drugo — pomagali su neprijatelja i njegove pomagače i nikad nijedan čovek u našoj zemlji, koji je rodoljub, ne može to odobriti i ne može reći da je to bilo dobro i ispravno. Međutim, najgora je stvar bila ta, što su oni ubijali Srbe i ostale Jugoslovene, pa je njihov put postao put nepravde, put izdaje. Kao takve narod ih je i okarakterisao i počeo da napušta. U Srbiji i drugim krajevima naše zemlje oni su kamom, paljenjem kuća, klanjem ne samo onih koji su sposobni da uzmu pušku u ruke nego i dece, staraca i žena, naterivali mnoge ljude da im služe. Tada se razvila nepoštena borba koja je bila vrlo štetna za narod. Zahvaljujući ispočetka maloj grupi narodnih partizana koji nisu štedeli sebe i svoju krv, a koji su docnije uz podršku naroda ojačali svoju grupu, stvorio se Narodni front iz koga je izišla Narodnooslobodilačka vojska, pa se pomoću nje došlo do ovoga što smo danas dočekali. Ja ću da istaknem nekoliko tekovina koje su izvojevane Narodnooslobodilačkom borbom. Kao prva tekovina naše ispolinske narodne borbe jeste narodna Jugoslovenska armija, druga tekovina je bratstvo i jedinstvo jugoslovenskih naroda, a treća — narodna vlast.

Narodno-demokratska vlast koja je stvorena kroz borbu za narodno oslobođenje je prava demokratska vlast. Neprijatelji, reakcija, nabacuju nam da to nije demokratska vlast, da nije birana ovim ili onim putem. A ja vam, drugovi i drugarice, kažem, a to kaže i ceo narod, da je ovo najviše parlamentarno predstavništvo, da je ovo najdemokratskija vlast, i to ne samo od 1929 pa do danas — nego možda i pre 1929 godine. (Aplauz). Mi narodni poslanici u ovom najvećem parlamentarnom telu nismo birani kuglicama, ali smo birani kroz borbu i svaki koji je ovde došao, došao je u ime naroda, i on svakako više zastupa narod svoga kraja nego ma koji poslanik iz ondašnjih vladajućih partija, koje nije birao narod nego žandarmski režimi.

Ima jedna vrlo važna tekovina naše borbe, upravo koju je stvorila naša narodna vlast posle oslobođenja, a to je savez

sa Sovjetskim Savezom, koji ceo narod pozdravlja iz dubine svoga srca. Poznato je da ne može biti opstanka niti bezbednosti našim jugoslovenskim narodima bez sporazuma i saveza sa Sovjetskim Savezom. Stari režimi to nisu shvatili i zato smo mi mnogo štošta pretrpeli i nas je ova borba koštala mnogo više nego ijednu drugu zemlju. Koštala nas je krvi i života 1,700.000 ljudi. Zbilja, nije preterano kad se kaže da nas je sloboda koštala more krvi i brda kostiju. Jer, ako se tačno promotri i izračuna, stvarno tako i jeste. Zato svaki onaj koji bi hteo nešto drugo, nešto staro, on nije svestan, on je izdajnik i s njim treba postupiti kao sa otpadnikom, kao izdajnikom.

Uspeh naše vlasti jeste i uspostavljanje odnosa sa susedima. Naš narod, naročito seljački narod, koji voli da živi u miru, želeo je uvek dobre odnose sa bratskom Bugarskom. Danas su ti odnosi tako dobri kakvi nikad nisu bili.

Kao jedna od glavnih tekovina Narodnooslobodilačke borbe, rekao sam malopre, jeste bratstvo i jedinstvo jugoslovenskih naroda, a to je Demokratska Federativna Jugoslavija. Raniji reakcionarni režimi imali su za cilj da nas Srbe i Hrvate zavade, jer su oni na našoj zavadi i svađi uspevali da vladaju. Govorilo se da Srbin hoće da srbuje na račun Hrvata, a Hrvat da hrvatuje na račun Srba. Možda je među nama Srbima bilo i takvih, ali naš narod nije takav, a možda je i među Hrvatima bilo takvih, ali hrvatski narod nije takav. Kakve štete imamo mi Srbi — ako Hrvati hoće da hrvatuju u njihovoj federalnoj Hrvatskoj? A kakve štete imaju Hrvati, — ako mi Srbi hoćemo da srbujemo u našoj federalnoj Srbiji? Nikakve. Na taj način se srušila ona provalija koja nas je razdvajala i koja je dosta doprinela slomu stare Jugoslavije. Sve ove tekovine najbolje će se očuvati kroz jedinstvo naših naroda, kroz Jedinštveni narodni front. Ovih dana organizovan je potpuno naš Jedinštveni narodni front i povezane su u njemu sve partije koje će raditi na ostvarenju daljih ciljeva Narodnooslobodilačke borbe. Naša borba bila je teška za sve jugoslovenske narode, za sve one koji su bili rodoljubi i borili se za ovu stvar, ali najteža je bila za široke narodne slojeve, za seljački narod. Naš seljački narod je najviše dao u krvi, životima i materijalu. Naša Narodnooslobodilačka vojska se i stvorila iz najširih narodnih slojeva i, pomagana od njih, mogla je da postane onako jaka i silna. Reakcija je govorila: »To nije ništa. Kakvi su to generali koji nisu učili škole«. Međutim, pokazalo se da su ti generali koje je narod postavio za vođe bili daleko bolji, daleko sposobniji i daleko odaniji svome narodu, nego oni bivši ge-

nerali, i to baš zato što su iznikli iz samog naroda. Sve ono što je stvoreno veštački, odozgo, ne može postojati ni napredovati. A ono što je stvoreno odozdo, iz samog naroda, to će i opstati i napredovati. Dokaz nam je za to naša današnja Demokratska Federativna Jugoslavija i naša narodna vlast. Najširi slojevi našeg naroda, naši seljaci, davali su sve od sebe u Narodnooslobodilačkoj borbi, ne žaleći ne samo svoje živote, nego ni živote svoje dece i svojih milih i dragih, ne žaleći ni svoje kuće, ni svoju imovinu, koja je popaljena i upropašćena. Ima i celih srezova i krajeva koji su popaljeni, pa ima i u Srbiji mnogo popaljenih kuća. Oni su i onda davali, a i sada daju s voljom sve što treba, u nadi da će se rezultati od toga videti dočnije. Oni znaju da su neprijatelji i njegovi pomagači iznutra upropastili našu zemlju.

Svršila se vojnička borba, svršio se rat, ali sada nam pretstoji druga velika borba — borba za obnovu i izgradnju naše zemlje.

Obnova zemlje ne može se izvesti bez obnove industrije, bez obnove poljoprivrede. Zato je potrebno da sve daju sa svoje strane oni proizvodni krajevi koji to mogu. Oni zaista i daju sve od sebe u nadi da će široki narodni slojevi imati koristi od toga. A grad je svestan svog nacionalnog oslobođenja. On je uglavnom nosio teret rata, pa i razume današnje teškoće i nemaštinu. On očekuje socijalnu pravdu i ekonomsku jednakost koju još danas baš zbog oskudice i nema.

Reakcionari nabacuju i kažu da naša vlast nije dobra. A jesu li bile dobre one vlasti koje su vladale pre, kad smo imali svega i svačega što je trebalo zemlji, pa nisu mogle da udovolje u punoj kući, nisu mogle da očuvaju državu, iako su imal moderno naoružanu vojsku. Znači — nisu htele. Kako će onda moći ova današnja vlast da zadovolji sve potrebe, da krene napred, kada je sve odneto, sve upropašćeno! Narodu je, razume se, sve jasno, i reakcionari uzalud na taj način podbadaju.

Naša narodna vlast postavlja sebi jedan cilj, koji se, razume se, ne može odmah ostvariti: obnovu i poboljšanje uslova života širokih narodnih slojeva, u prvom redu seljaka i radnika.

Drugovi i drugarice, završavajući svoj govor kličem: Živela narodna Demokratska Federativna Jugoslavija! Živeo drug Tito! (Odobranje).

Pretsednik: Drugovi narodni poslanici, predlažem da današnju sednicu zaključimo. Prima li se? (Prima se). Ako se prima, ostaje isti dnevni red. A kao osmu, novu tačku uz ovaj današnji dnevni red predlažem: Predlog zakona o biračkim spiskovima, čiji ste tekst danas primili. Prima li se ovako dopunjen dnevni red? (Prima se). Pošto se prima, današnju sednicu zaključujem, a sledeću zakazujem za sutra po podne u 17 časova.

(Sednica je zaključena u 20,25 časova).

АНТИФАШИСТИЧКО ВЕЋЕ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Трећа редовна седница

(9 августа 1945)

Почетак у 17 часова.

Претседавао председник др **Иван Рибар**.

Претседник: Отварам трећу редовну седницу Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије. Молим секретара друга Мила Перуничића да изволи прочитати записник прошле седнице.

Секретар Миле Перуничић чита записник друге редовне седнице.

Претседник: Има ли ко какву примедбу на записник? (Нема). Пошто примедаба нема, објављујем да је записник примљен.

Пре него што пређемо на дневни ред, другови и господо народни посланици, изволите саслушати следећа саопштења.

Накнадно су приспела пуномоћија следећих већника: Тренески Злате, Брашнарова Панка, Моча др Александра, Олаха Александра и Петровића др Милана. Ова се пуномоћија упућују Мандатном одбору, по којима ће Мандатни одбор дати свој извештај.

Даље, имамо предлог другова Сретена Вукосављевића, проте Јевстатија Караматијевића и Саве Косановића да се позове у АВНОЈ Тодор Михаиловић, учитељ из Косовске Митровице. Овај се предлог упућује Мандатном одбору.

Павле Јововић тражи да буде позван у АВНОЈ, јер је био посланик 1938 год. Захтев ће се упутити Мандатном одбору.

Савез земљорадника, Секретаријат, Београд подноси предлог да се позове за члана АВНОЈ-а проте Ђорђе Вра-

њешевић из Бања Луке. Овај предлог такође се упућује Мандатном одбору да поднесе свој изештај.

Др Јаков Гргурић, члан АВНОЈ-а, народни посланик, јавља да не може присуствовати седницама, јер је болестан. Предлажем да му се одобри отсуство. Прима ли Веће овај предлог? (Прима). Пошто Веће прима, одобрава се већнику др Јакову Гргурићу отсуство од 8 дана.

Стигао је из Америке од Уједињеног комитета Американаца југословенског порекла из Детроита поздрав члановима АВНОЈ-а и свима народима Демократске Федеративне Југославије, који се завршава покликом: „Да живи нова, слободна Југославија! Да живи маршал Југославије Јосип Броз Тито!”

Других саопштења нема.

Прелазимо на дневни ред: наставак дискусије о експозеу Претседника Министарског савета и Министра народне одбране маршала Југославије Јосипа Броза Тита.

Реч има народни посланик друг Јован Ћетковић.

Јован Ћетковић: Другови и господо народни посланици, Друго засједање АВНОЈ-а било је у Јајцу. За Треће засједање АВНОЈ-а наш учитељ маршал Тито казао је да ће бити у Београду, у слободном Београду. И догодило се да ми засједавамо данас у слободном граду Београду. Од Другог до Трећег засједања АВНОЈ-а догодили су се крупни војнички и политички догађаји, као што сте чули из експозеа нашег Претседника Владе, друга маршала Тита. За ових 20 мјесеци, ми смо имали значајне политичке и војничке успјехе, чији су резултат ослобођење наше земље од окупатора и друге крупне тековине извојеване у нашој борби за слободу. У тој борби ми смо створили искрено пријатељство и братство са сусједним народима као и вјечни савез и братство са народима Совјетског Савеза. По свршетку рата, као што сте чули из експозеа Претседника Владе, у овом кратком времену мирног развитка од ослобођења до данас, уложени су крајњи напори за обнову наше ратом опустошене и оштећене Југославије, на подизању и снажењу наше демократске народне власти, као и на учвршћивању и продубљивању истинског братства и јединства наших народа, искованог кроз тешке и крваве борбе. У име Народног фронта Црне Горе и у име народних посланика Црне Горе и Боке, ја у цијелости прихватам и поздрављам експозе Претседника Владе, са изјавом да ће Црна Гора и у овом

периоду мирног развитака, после ослобођења наше земље, уложити све своје снаге и силе, као што је и у вријеме Отаџбинског рата била уложила све своје снаге за извојевање слободе, за очување наших крвљу стечених тековина и за што брже подизање наше ратом опустошене земље.

Другови и другарице и господо народни посланици, ја ћу као црногорски народни посланик говорити сада с љубављу и поштовањем на прилике и стање наше мале али јуначке Црне Горе. Двапут је досада, и то у овом вијеку, мали црногорски народ падао у ропство, и оба пута кривицом својих краљева и њихових доглавника. Прва народна катастрофа 1916 године, коју је доживио мали црногорски народ, заједно са ондашњом јуначком Србијом, била је тешка. За ту тешку народну катастрофу, за оно тешко ропство, црногорски народ казнио је свога краља и своје управљаче.

За другу катастрофу, коју су доживјели Црногорци заједно са осталим народима Југославије у априлу 1941 године тешку и огорчну одговорност носе пред историјом и пред народима Југославије Петар Карађорђевић и Симовићева влада. Они су у отсудном моменту, када се питало „ко је вјера, а ко је невјера“, када је требало проговорити јуначким језиком наших народа, побјегли главом без обзира, а оставили овај народ, односно све народе Југославије бацили у једно тешко ропство, у најстрашније политичко ропство.

И ову одговорност не може избјећи ни Петар Карађорђевић ни ондашња Симовићева влада. Послије бјегства Петра Карађорђевића и његових пратилаца, ви знате, другови и браћо и господо народни посланици, шта се догодило. У Црној Гори планула је тринаестојулска пушка, организована од Комунистичке партије, а потпомагана од свих истинских родољуба бивших партија. Устали су на оружје сви Црногорци. У „Горском вијенцу“ пише за онај цевердар Томановића Вука: „Девет пута једнако се чује“, а ова устаничка пушка, историска тринаестојулска пушка, чула се три стотине пута по свима крајевима Југославије. (Одобравање). И сви Црногорци скочили су на ноге. Мали црногорски народ устао је против мрског италијанског окупатора и његових измећара, његових малобројних слугу сакупљених у цетињској тзв. петровданској скупштини. Онда је планула тринаестојулска пушка.

Тринаестојулски устанак, под вођством Комунистичке партије, био је бојни зов за све Црногорце; за све наше на-

роде, бојни зов у Отаџбински рат против окупатора и њихових најамника у рат за част и слободу. Тринаестојулска пушка црногорског народа била је у исто вријеме и јуначки отпор овога малог народа против фашистичких освајача и нападача на нашу вјековну мајку и заштитницу Русију. Тринаестојулска црногорска пушка била је одговор фашистичком окупатору да народ ове мале земље не мисли онако како су мислили његови бивши управљачи из пропале Југославије, који су побјегли и оставили га у ропству, већ да је готов да сав изгине у одбрани своје части и своје слободе.

Четворогодишња борба под вођством нашег славног маршала Тита доказала је то. Безбројни су примјери прегнућа нашег малог народа, као и свих народа Југославије, у току ове четири године борбе у којима смо ми доказали и показали читавом свијету како народи Југославије бране своју слободу. У тој борби мали црногорски народ није штедио ни својих глава, ни својих имања. Све је уложио у борбу. Петнаест хиљада најбољих наших синова бораца за слободу изгинуло је у овом Отаџбинском рату, петнаест хиљада младих најбољих глава Црне Горе и Боке узидано је у темеље наше Демократске Федеративне Југославије. Народна веровање каже да нема тврде грађевине док се у њене темеље не узидају најбоље главе народа. И, ако је вјеровати томе народном предању, заиста је наша грађевина Демократска Федеративна Југославија вјечна и трајна. Поред крви наших најбољих синова, дали смо све што смо имали за част и слободу нашег народа. Ако пођете данас по Црној Гори и погледате је каква изгледа, ви ћете се, другови и браћо народни посланици, увјерити да је то заиста једна велика истина. Подгорица, наш највећи град, из темеља је срушена; Никшић, Беране, Шавник, Колашин и други наши градови страшно су страдали. Села су опустошена, али зато нигдје у Црној Гори не чујете ни протеста, ни лелека ни знака очајања.

Војничка нам је срећа донијела да смо три и по године дана ми били ратно попрште и наших и туђинских војски. Бацали смо све у борбу против окупатора, његових најамника и измећара. Поред просуте крви и датих глава, ми, као што рекох, имамо срушене вароши, опустошена наша села. Али, просте биле наше жртве свеколике. Ову реченицу не кажем ја, већ сви Црногорци од реда. Зашто? Зато што смо ове дане доживјели, јер смо дочекали оно за чиме смо тежили, за што смо се борили.

У овом рату стекли смо тако велику тековину: истинско братство и јединство наших народа. Оно што није успјело свима државницима и политичарима бивше Југославије, то је успјело нашем славном маршалу Титу: да створи заиста истинско братство и јединство наших народа. (Аплауз). А ми у Црној Гори имали смо једну раку рану која се појавила послје Првог свјетског рата, онда кад је свргнут краљ Никола, тада смо се ми Црногорци међусобно подијелили на такозване „бјелаше” и „зеленаше”, пуне двадесет и три године овај дубоки јаз остао је између самих Црногораца. И за 23 године није успјело ником на премости овај јаз међу Црногорцима. Чињеница је, другови, да данас више тога јаза нема и да је Народноослободилачки покрет под вођством нашег славног Маршала премостио и тај јаз тако да данас међу Црногорцима, међу тзв. „бјелашима” и „зеленашима” постоји неразрушиво братство и пуно јединство. Отпали су и с једне и с друге стране они који су га кочили, отпале су сепаратистичке вође, с једне стране, и четничке вође са Бајом Станишићем и Блажом Ђукановићем, с друге стране, а црногорски народ остао је чврсто повезан у Народноослободилачком покрету, као једна јединствена снага. Ја малоприје рекох, господо, просте биле наше жртве свеколике, које смо дали у крви и главама, јер знам зашто смо дали, јер ми имамо данас исковано братство, јединство, имамо нашу нову Демократску Федеративну Југославију, коју ћемо чувати као зеницу у оку. А уз то ми имамо и братство са свим сусједним народима и вјечни братски савез са Совјетском Русијом, са нашом вјековном мајком и заштитницом. Имали смо за шта војевати.

Овај рат је оставио огромну пустош у читавој Европи и у свијету. Код нас, у малој Црној Гори, његови трагови су нарочито тешки. Ми смо у току овога рата имали ту худу срећу да паднемо под два фашистичка окупатора: под Италијане и под Немце. Ужасне злочине починила су оба окупатора. Фашистички Италијани су предњачили. Слаби на оружју, али су познати по својим злочинима и по својим прљавим траговима, који одишу нечовјештвом и грозним злочинима. Фамозна владавина Пирција Биролија помињаће се задуго, док је Црне Горе и Црногораца. Страшни трагови његове владавине нарочито су обележени у мученичким гробљима у Забјелу код Подгорице, у Колашину, у Беранима, Умцима код Цетиња, у Никшићу и другим мјестима, гдје почивају најбољи наши синови. Трагови Пирција Биролија тешко смрде нечовјештвом и злочинством.

Другови и господо народни посланици, ми имамо данас слободну Југославију. Слободна је и малена Црна Гора, о којој вам сада говорим. Као што сте чули, ми смо у овој борби унели и дали од себе све оно што смо могли дати. У борбама за ослобођење наше отаџбине ми смо уложили све своје снаге, а сада смо прегли да Црну Гору подигнемо ударнички, са чврстим убјеђењем да ће и остале наше федералне јединице помоћи наше напоре.

Другови и господо народни посланици, из експозеа нашег Претсједника Владе чули смо, између осталог, да је један од најзначајнијих аката у историји нове Југославије, Уговор о пријатељству и узајамној помоћи и сарадњи са Совјетским Савезом, потписан 11 априла 1945 године у Москви. Ове ријечи друга маршала Тита заиста су израз душе и осјећања свих народа Југославије, јер је Совјетска Русија, која је на својим плећима изнијела побједу — наше највеће уздање и наша највећа нада. (Бурно одобравање).

На крају, другови и господо народни посланици, ви старији знате какви су били покушаји, послје Првог свјетског рата, од стране разних реакција: хтјели су да нашем народном тијелу задају што више удараца. И збиља, злочиначки фашистички Италијани нанијели су нам онда тешке ударце. Ви се добро сјећате по злу чувеног Данунција који је радио у Ријечи. Резултат рада тих империјалистичких кругова у Италији био је, као што знате, одузимање извјесних дијелова наше земље као што су: Задар, Ластово, Ријека и остала мјеста.

А сад тучена али недотучена фашистичка Италија опет диже главу, потпомогнута од неких реакционарних европских кругова, она опет покушава да од нашег живог тела, да од нашег југословенског тела, одузме извјесне крајеве, да нам узме Трст и Истру, крајеве гдје живи наш народ. Ми већ мјесецима чујемо крике тог народа који вапије и тражи помоћ од нас, од браће своје, а ми стрпљиво чекамо. Чекамо, јер се надамо да ће наши савезници, Енглеска и Америка, као и сви остали слободољубиви народи свијета, умјети да процјене права нашег народа из Трста, Корушке и Истре за самоопредјељење. Ми тражимо да им се пружи пуна слобода да кажу шта желе. Ми вјерујемо да ће савезници, а у првом реду наша вјековна мајка и заштитница Русија, умјети да схвате сву важност овог питања и да ће оно напослетку добити своје праведно и достојно рјешење. Питање Истре, Трста и Корушке није, другови и господо народни по-

сланици, само питање словеначког или хрватског народа, већ је то питање свих народа Југославије. (Одобравање). На томе питању ми смо повезани по оној народној „један за све — сви за једног”. Ми никада нијесмо били империјалисти, али ми не дамо да се наш народни организам комада и распарчава. Ми поручујемо нашој браћи у Трсту, Истри и Корушкој: Сви народи Југославије су са вама, за вашу праведну ствар. Чекаћемо резултате мировне конференције, јер вјерујемо да ће ти резултати праведно ријешити питање ових крајева, али у исто вријеме ми, уједињени народи Југославије, поручујемо свима фашистичким и империјалистичким круговима да ће наћи уједињене све југословенске народе на бранику наших крвљу извојеваних народних тековина, на бранику наших крајева. Ми у туђе не дирамо, али без крви своје не пуштамо. (Одобравање).

Претседник: Реч има генерал-лајтнант, народни посланик Јаков Авшич.

Јаков Авшич: Високи доме, друг Маршал је као Врховни командант и Претседник Националног комитета и Владе у времену између II и III заседања АВНОЈ-а био стављен пред многобројне врло тешке и компликоване проблеме, проблеме који су већ сада врло интересантан и поучан предмет за анализу како војних тако и других научника и историчара.

По своме садржају и обиму задаци су били такве природе да су типично спадали у компетенцију само таквог органа власти, који је у истој личности сједињавао како способности војсковође најширег стила, тако и државника истог квалитета. Иако су стратегија и политика засебне науке, оне су у практичном примењивању тако повезане и испреплетане, да одлуке било с једне или друге стране могу бити судбоносне и непоправљиве за цео народ. У овоме рату имамо доста негативних примера чије последице носе и носеће чак и невина људства целих народа. Напротив, код нас сваки осећа колико је порасла самосвест сваког нашег борца, сваког нашег активисте, сваког поштенот припадника наших народа и чврста вера у осећај који нам каже да смо на потпуно правом путу. Наше војно и државно вођство није чинило грешке, јер наш Маршал и Претседник Владе води наше народе чврстим и сигурним корацима ка новој, бољој будућности, са дубоким саосећајем и повезаношћу са најширим народним масама.

Због краткоће времена ја ћу споменути само главне карактеристике војничког вођства:

1) Иако су у претходном периоду вођене операције стратегског стила, ипак су онда снаге распоређене по групама, са најчешће локалним задацима чије је извршење било у зависности од дате ситуације у дотичном сектору. Касније се постепено прешло на стратегиске директиве са задацима тачно одређеним, а извршење није више било алтернативно, већ стиктно и скопчано са војничком одговорношћу највиших штабова.

Типично и карактеристично за стратегију Маршала, заправо његова специјална црта у вођењу операција била је да је он увек успевао да натера непријатеља на деконцентрацију снага. Он је у сваком тешком моменту у право време наређивао својим јединицама прелаз у офанзиву чиме је олакшавао ситуацију нападнуте групе и искоришћавао најпогоднији моменат за наношење удара и жртва непријатељу, што је управо основно начело сваког правилног вођења рата.

2) Формиране су више стратегиске јединице — армије. То је онемогућавало вођење војске која је бројно нарасла. Значајне операције овог времена су: разбијање непријатељских група у Херцеговини, у Црној Гори, ослобођење Сарајева, ослобођење Хрватског Приморја, продор из Босне у западну Србију.

3) Образовање чврстих, пространих и дефинитивно ослобођених територија повезаних са савезничким територијама, што је омогућило формирање свих помоћних служби у армијама и довоз из позадине као и регуларно снабдевање војске.

4) У даљем развоју операција дошло је до стратегиске и тактичке повезаности са савезничким армијама и кооперација на сектору Македоније, западне и централне Србије и Војводине, што је омогућило уређивање наших позадинских извора снабдевања.

5) Извршење задатака које је наше вођство примило из општег савезничког налета на последња европска упоришта фашистичке војске. Из овог су проишле операције наше Југословенске армије долином Драве и Саве правцем Загреб—Љубљана—Марибор—Целовец и оне из Хрватског Приморја, правцем Сушак—Ријека—Трст—Горица—Бељак, комбиноване кооперацијом наше морнарице десантом преко Кварнера, правцем Истра—Пуљ.

Извршењем ових задатака наша Југословенска армија није само извршила све задатке на своме операциском правцу између совјетских и англо-американских снага, већ их је извршила потпуно успешно и против очекивања брзо. Једна од најсјајнијих операција у овом погледу је заузеће и ослобођење Трста. Елан наших бораца овде свакако има најдубље основе. Годинама и деценијама је наше људство осећало и тешко сносило неправду туђе, италијанске окупације Приморја и њеног главног града Трста. Неправда рађа отпор и нове борбене снаге. Није случај да је људство Приморја у овоме рату од 1941 године улагало толико храбрости и проливало толико крви за заједничку савезничку ствар у уверењу да ће тиме извојевати своју слободу. Приморац тамо не може замислити слободу без мора и без Трста, који је центар целокупног материјалног, политичког и културног живота. Не само Приморци него и сви народи Југославије сматрају да нема слободе за нас без ослобођеног Трста.

Само вера у Маршала и његов огроман ауторитет у војсци и народу могао је навести наше борце да изврше трагично напуштање Трста у чврстој нади и убеђењу да је овај диктат савезника извршен ради задовољења захтева војничког вођства и у вери да ће народи Енглеске и Америке ову неправду као и ону у Корушкој и Македонији, поправити.

Уколико се тиче народа у Приморском који је живео у Италији, а који добро познајем, могу изјавити да мир без слободног Трста, укљученог у Југославију неће признати. Сигуран сам и да у крви стечено братство и солидарност тршћанских Талијана са Словенцима и Хрватима неће попустити, јер су они били сложни у најтежим моментима рата, па и у садашњим околностима.

Да би могли боље оценити величину збивања под руководством нашег Маршала у овоме раздобљу између II и III заседања АВНОЈ-а, да се обазremo бар на неке покушаје ометања главног задатка ослобођења домовине од мрског окупатора.

Иако су престали ранији позиви емигрантских влада „да још није време за борбу против окупатора” и да се ступа у редове војске Драже Михаиловића, ми смо на терену имали још увек значајну и издајничку силу у борби против нас. Југословенске квислиншке војске су у то време већ биле толико чврсто организоване и огрезле у крви да је

њихово комбиновано вођство, ослањајући се на политичке реакционарне елементе из бивших влада, као што су др Крек, Пурић, Живковић и други, као и они са терена из групе др Мачека и словеначких католичких кругова из групе бискупа Рожмана, имало довољно материјала за лажну пропаганду и лагање несвесне масе, коју су потрзали у својим јединицама. Значајно је да инострана реакција још и данас покушава да се служи овим политичарима, иако су ратне формације које су они посредно или непосредно помагали биле отворено саставни део немачке војске.

Део одговорности за то што су квислиншке формације устрајале до самог њиховог војничког пораза на страни окупатора, лежи на самом краљу Петру Карађорђевићу. Оне су у Словенији и Србији формиране већином у његово име. Политичари и војници који су их формирали вршили су то дело издајства у његово име, и он се никада није ограддио од њих, није их осудио. Он је био дужан да то учини да би скинуо са себе кривицу за непотребно проливање крви. Нас се тај његов рад не тиче, као што се нас није тичало ни лишавање чинова официра који су се борили на страни Совјетског Савеза и осталих савезника, ни претње о стављању под суд наших бораца, ни срамна капитулација старе Југославије после свега 8 дана рата, ни његово бекство из земље и неучествовање у рату; иако је према својим годинама и здравственом стању био у обавези да то учини, као и многи покушаји разбијања наших снага. По свему се види да он не осећа интересе и потребе народа, да заступа само интересе двора и своје личне, за које држи да су угрожени, па се зато и разишао с народом.

Свакако су војничке последице емигрантске ненародне политике првих година рата биле велике, док наши народи нису прозрели махинације круне и осудили цео краљевски дом и емигрантске владе. Данас они више не рачунају са монархијом. У овоме је рату свако увидео каква је то кочица развоја и напретка и какве су огромне жртве у крви дали наши народи док су се ослободили интрипа и дворских клика, због којих и пред овај последњи рат наша земља није могла доћи до савеза са моћним народом СССР-а, са братским руским и словенским народима:

Све препреке које је чинила реакција у земљи и изван ње да се не изврше задаци примљени на Другом заседању савладане су.

Наша моћ је упркос свему огромно нарасла, војска је остала чврсто повезана са народом и постала јак политички фактор у земљи. Радник и сељак подједнако су свесни својих права и обавеза.

Нарочито борци из Србије, који су, носећи офанзиву преко Босне, Хрватске и источне Словеније, одиграли у овом ратном периоду врло значајну улогу. Ти достојни наследници легендарних јунака из прошлих ратова тесно су се повезали са осталим народима у тешким ратним напорима за исту идеју слободе и сковали борбено јединство и братство народа Југославије.

Свакако је наша највећа снага у томе, што је наш Маршал сељачки син, сам највећи радник чврсто повезан са народом. Он се бори за интересе радника и сељака, у чему му помаже Комунистичка партија, која се чврсто држи Лењинових и Стаљинових начела која су, слободно могу казати, у овоме рату спасла човечанство, и посебно Словенство, од фашистичке опасности, која је претила да уништи напредак и слободу човечанства. (Одобравање).

Претседник: Реч има народни посланик друг Родољуб Чолаковић.

Родољуб Чолаковић: Другови и господо народни посланици, у име посланика Босне и Херцеговине изјављујем да се у потпуности слажем са експозеом Претседника Савезне владе маршала Тита. Дубоко сам увјерен да ће тај експозе испунити срца свих патриота наше отаџбине радошћу и поносом. Славан смо ми пут прешли од Другог до Трећег засједања АВНОЈ-а. Наша отаџбина, којој смо ударили темеље на Другом засједању АВНОЈ-а, израђује се и учвршћује упркос настојању извјесне домаће и стране реакције да нас омете у томе великом историском дјелу. Унутрашња чврстина наше отаџбине заснована је на братској равноправности наших народа, на истинској народној власти, на савезу радника, сељака и осталих трудбеника наше земље, искованом у току овога Ослободилачког рата. Њен углед у свијету резултат је огромних напора које су наши народи учинили у току рата борећи се за велике ратне циљеве Уједињених нација. Повезани смо пријатељством и ратним друпарством са западним савезницима, братским односима са словенским државама, а нарочито тијесним везама са Совјетским Савезом, чије нам је пријатељство најдраже.

На тај је начин наш спољно-политички положај такав да можемо са спокојном сигурношћу гледати у будућност. Отишла је у неповрат стара трула Југославија, тамница народа, земља полициске самовоље и корупције, кула реакције на Балкану, жандарм према слабима, а удворица према моћним фашистичким разбојницима. На њеним рушевинама створена је нова Југославија, земља равноправних народа, земља истинске народне демократије, тврђава слободе, која далеко преко својих граница зрачи својим слободарством, које је нетријатељ реакције и мрачњаштва. Зато је данас славно и часно бити грађанин Демократске Федеративне Југославије, зато је срце сваког нашег патриоте испуњено оправданом гордошћу што је син ове земље, чији су народи, под Титовим руководством, извршили ово славно историско дјело.

Босна и Херцеговина су биле крваво разбојиште готово пуне четири године. Тек прије четири мјесеца оне су дефинитивно ослобођене. Фашистички окупатори и њихове четничке и усташке слуге оставили су за собом у Босни и Херцеговини праву економску пустош. Духовно уједињени народи Босне и Херцеговине налазе се на развалинама своје уже домовине. Дозволите да вам то илуструјем са неколико цифара. За вријеме рата у Босни и Херцеговини погинуло је у борби или побијено од окупатора и његових усташких и четничких слугу око 700.000 лица. Отерано је у логоре и на принудне радове око 200.000 лица. Има око 50.000 сто по сто онеспособљених за рад, а 150.000 лица је за 50% онеспособљено за рад.

Свјесни да се од саме слободе не може живјети и да нам бољи и срећнији живот, за који смо се борили, неће нико поклонити, као што нам ни слободу нико није поклатио, народи Босне и Херцеговине прегли су на рад да својим напорима, а уз помоћ наше Савезне владе, дижемо из рушевина своју ужу домовину. Прву бригу посветили смо снабдијевању становништва основном животном намирницом — хљебом, и ту бригу ми смо углавном збринули, уз помоћ наше Савезне владе која је омогућила довоз жита из Војводине и Србије, и уз помоћ коју смо добили од наших западних савезника преко УНРЕ. Кажем — углавном смо збринули, што значи да нам нико није умро од глади. Даље, посветили смо пажњу збрињавању наших инвалида и ратне сирочади партизанских породица, којих има огроман број у Босни и Херцеговини.

У нашој економској обнови бацили смо главне снаге на саобраћај. То нам је од почетка изгледало и још нам увијек изгледа као главна карика у низу привредних задаћа које стоје пред нама у Босни и Херцеговини. Ма који привредни задатак да смо узели да рјешавамо, увијек смо наилазили на питање саобраћаја. И зато смо морали главне снаге бацили на то подручје. Од 306 порушених мостова успјели смо у току 6 мјесеци да поправимо 240, а у градњи и пред завршетком градње налазе се још 22 места. Од поправљених мостова има крупних жељезничких мостова, као велики мост код Маглаја, дуг 260 м. Радило се са врло примитивним средствима. Успјех је постигнут ударничким радом наших радника, наше омладине и инжењера, а уз помоћ Југословенске армије, тако да смо прије неки дан отворили жељезничку пругу Сарајево—Босански Брод. Успостављен је саобраћај од Сарајева преко Јајца са цијелом Западном Босном и Крајином, прикључком на Шипадову жељезницу. У току септембра оспособиће се жељезничка пруга Сарајево—Дубровник, тако да ћемо прије јесенских киша имати успостављен жељезнички саобраћај од мора до Босанског Брода. Надамо се да ће у току мјесеца октобра бити изграђен и мост на Дрини код Вишеграда, тако да ће Сарајево бити повезано жељезничком везом и са нашом пријестоницом Београдом.

Оспособљење жељезничког и друмског саобраћаја услов је за могућност снабдијевања Босне и Херцеговине храном, на чији смо увоз били упућени и прије рата, а поготово сада, нарочито последице суше која је озбиљно погодила љетину у Босни и Херцеговини. Стога ми топло поздрављамо изјаву друга Тита о мјерама Савезне владе за благовремено помагање довозом хране из житородних крајева наше земље у Босну и Херцеговину. Међутим, оспособљење саобраћаја има далеко већи значај за обнову производње у Босни и Херцеговини. Треба покренути рад у нашим сачуваним и обновљеним фабрикама и рудницама и омогућити извоз нашег дрвета. Тако ћемо не само бацили на наше сиромашно тржиште робу, него ћемо у исто вријеме запослити народ Босне и Херцеговине и створити му услове за рад и опстанак.

Позитивна је чињеница да огромна већина народа Босне и Херцеговине не жели да стално живи од помоћи, макар та помоћ долазила из братске руке. Народи Босне и Херцеговине у огромној својој већини свјесни су да се

живот у људском достојанству и благостању може обезбиједити само властитим радом.

Са овим у вези ја молим Савезну владу да размотри питање могућности давања ванредних већих кредита за обнову, за јавне радове, нарочито у Херцеговини, која је опустошена и поробљена ратом, пострадала ове године нарочито од суше, а чији поносни народ жели рада.

Осим тога, ми радосно поздрављамо изјаву Претсједника Савезне владе о репарацијама. Није ми познато какве су ту могућности, али сам чуо да се из Трста извозе многе машине. Ја мислим да су нашој земљи, мислим читавој Југославији, као и Босни и Херцеговини, потребне многе машине из Трста и на те машине имамо исто онолико права као и наши западни савезници. Исто тако потребна је и набавка машина из Њемачке како би што прије природна богатства Босне и Херцеговине могла да послуже читавој Југославији, а истовремено да народима Босне и Херцеговине омогући рад и егзистенцију честитог радног човјека.

У вези са експозеом Претсједника Владе дотакао бих се и још једног питања. То је питање изградње нашег државног апарата. Ми смо у том погледу постигли извјесне успјехе, то јест, организована су министарства, повезали смо се са окружним одборима, а они са среским одборима. Али, све је то још далеко од тога да будемо задовољни стањем у нашем државном апарату. У чиновничком апарату који смо наслиједили остало је, и поред многих чишћења, окорјелих бирократа, старих чиновника који се врло тешко ослобађају бирократских навика, бездушног односа према народу, људима и раду, који раде као од биједе, споро, несавјесно, круто, тако да је понекад тешко утврдити гдје је бирократска навика, а гдје почиње свјесна саботажа. (Одобравање).

Ова бирократска плијесан штетна је свугдје, а нарочито је одвратна у установама социјалне политике, гдје се ради о рјешавању послова који се тичу оних који су за нашу борбу највише дали и који су у нашем рату највише пострадали. Стога је потребно да се предузму мјере, и ту мислим да ће бити потребна и помоћ Савезне владе, како бисмо што прије кроз нашу јуначку омладину преко стручних курсева дигли ниво чиновничког кадра, који ће бити у стању да замијени окорјеле бирократе. То није лак посао, нити се он може свршити брзо, али мислим да томе послу треба одмах приступити.

Другови и другарице посланици, радећи на привредној обнови своје уже домовине, тежећи за тим да што прије и у што већем обиму кренемо производњу, настојећи колико толико да ублажимо невољу која је притисла велики број становника Босне и Херцеговине, инвалиде, партизанску сирочад, удовице итд., изграђујући државни апарат у духу наших начела, ми одговарамо на тај начин реакцији из иностранства и оној у земљи, на клевете да смо ми тобож неспособни да организујемо државу. Више то вриједи, мислим, него стотине чланака и других изјава.

Могу с правом рећи да огромна већина народа Босне и Херцеговине схвата значај борбе на фронту рада, зна да је то учвршћивање наше слободе, и на том фронту народ Босне и Херцеговине ради са оним самопријегором са којим се тукао у Ослободилачком рату, бије се и на том фронту, без обзира на оскудицу, без обзира на лишавање, и не пада духом. За огромну већину становника Босне и Херцеговине наша слобода није некакав режим који је, ето, дошао, па ко му га зна кад ће отићи, него је то његова властита побједа за коју он није жалио ни крви ни материјалних добара и коју ће он бранити и зубима и ноктима. (Дуготрајно одобравање).

Претседник: Има реч народни посланик друг Косан Павловић.

Косан Павловић: Браћо, другови и другарице народни посланици, у експозеу Претседника наше Савезне владе јасно су изложене тегобе кроз које су Влада и војска прошле од 1941 године до данас. Ми смо веома захвални за оно што је урађено, а ја се надам да ће се у будућности највећа пажња посветити широким народним слојевима, који очекују да и у социјалном смислу буде поправљен стандард живота како сељачких радних маса тако и радног света у вароши и поштене интелигенције.

Корупције је у нашој земљи било много. Њој је овај нови поредак стао ногом за врат. Она се никад више неће и не може повратити. Ми морамо изграђивати државу у новом правцу. И ми ћемо у то све уложити. Ми земљорадници желимо да се нама, пошто ми у овој нашој аграрној земљи, земљи сељака, чинимо 80%, посвети довољно пажње. Сељацима треба омогућити напредак, а тада ће и осталим сталежима стандард живота порасти, изузев профиташа, картелиста и људи који су обноћ стварали милионе и зидали

по Београду многе палате. Ја мислим да је томе данас учињен крај.

Ми имамо на челу наше државе не само највећег војсковођу Балкана, него и највећег и далековидог државника и мудрог политичара, ми имамо нашег драгог Тита, који зна и уме да води. Њему има највише да се захвали као и његовим ближим и даљим сарадницима, што је створио чуда у доба кад је све било пропало. Он је држао дух, окупљао и развио фронт, фронт свију оних који нису погли главе и постали слуге окупатора, него су пошли у шуму да се боре, да истрају, да мушки истрају до коначне победе. Његова Влада имала је исто тако тежак проблем да успостави државу која правно треба да буде призната. И у том правцу успело се, јер је наша земља у међународном положају призната и цењена од великих савезника.

Прошли крвави режими који су владали нашом земљом тровали су наш народ разним лажима и хтели су наш народ, који је увек у срцу тајио огромну љубав према Русији, да одвоје од ње и претстављали су да у Совјетској Русији влада пакао и невоља. Нико није веровао тој трулој и поквареној господи. Али је наш народ морао да трпи и стење. То најбоље знају они мученици који су се после Обзнане нашли у Лепоглави и казненом заводу у Сремској Митровици. После Комунистичке партије дошла је на ред Земљорадничка странка, чији сам ја председник. Та странка прошла је кроз исту тешку шибу као и Комунистичка. Те две странке нашле су се раме уз раме кад је требало ослобађати нашу земљу, а и убудуће оне ће ићи заједно докле год не извојују бољи живот широким народним слојевима. (Буран аплауз).

Браћо и другови, нећу много да говорим, јер треба још неко да говори, а имамо и хитних законских предлога које треба да свршимо, али сам још хтео да кажем да се ми налазимо пред тешком обновом земље. То је тек рат. У том рату ми треба да покажемо своју снагу. Народ је упропашћен. Привреда је разорена, стока је умањена; ми немамо чиме да радимо, немамо алата, народ једва прода понешто, али нема шта да купи. Видите браћо, ја нисам демагог, али је мени ово и старо и ново одело, ово је најбољи доказ како је у народу. Могао сам се и ја обући да не изгледам као бела врана овде, али хоћу само да вам покажем како је у народу. Ми морамо посветити сву бригу да се народу помогне. А кад се народу помогне, и кад народ буде задо-

вољан, онда ће све ићи како треба. Наш народ је вредан и он саосећа са свима народима Југославије у њиховим патњама. Сваки је наш борац прошао кроз све федералне јединице и зна како свуда народ живи и какве су његове потребе. Овај рат је, уопште, донео страховите злочине и страховита истребљења и уништења.

Још неколико речи хоћу да кажем о напредној пољопривреди. Она се не може ни замислити без употребе природног и вештачког ђубрива. Природно ђубриво не може се добити када је стока умањена. Ако употребимо машинизацију у производњи, ако употребимо тракторе и друге савремене справе, онда ћемо одмах морати да рачунамо и на вештачко ђубриво. Мораћемо га набављати у иностранству. Сем тога број стоке је врло умањен. Мора се све учинити да се она умножи због великих користи које нам даје у млеку, месо, кожи и другом. Дакле, морамо бити штедљиви у трошењу меса. Ми смо преживели тешке дане, када је често била у питању и кора хлеба, навикли смо да трпимо, па ће нам бити лакше да штедим, а нешто ће нас помоћи и наши савезници.

Што се тиче сигурности наше земље од стране најезде, то је брига нашег господина Министра иностраних дела и Владе. Ја мислим да су они далековидо учинили један велики државни акт остварењем пријатељства са великим Совјетским Савезом, са руским народом, који је наш народ вековима у души волео, воли га данас и волеће га увек. (Буран аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик др Благоје Нешковић.

Др Благоје Нешковић: Другови и другарице народни посланици, мислим да, изражавајући мишљење свих чланова Владе Србије, није нарочито потребно да изјавим да ми у потпуности прихватимо експозе Претседника Владе друга Тита. Мислим да то није потребно утолико више што ми у нашој Влади сматрамо свој рад као саставни део рада Савезне владе и што, уствари, у експозеу Претседника Владе друга Тита ми видимо и један део свога рада.

Сем тога, тај рад ми у нашој Влади посматрамо као наставак оног рада који је спровођен у току Народноослободилачке борбе, рада који данас спроводимо под другим условима. Експозе Претседника Владе друга Тита за нас није обичан извештај. Експозе Претседника Владе прет-

ставља за нас крупан допринос у борби за остварење бољег живота свих наших народа. Као и у току Народноослободилачке борбе тако и данас, речи Председника Владе друга Тита претстављају за нас и читав наш народ једини путоказ за савлађивање свих препрека ка остварењу бољег живота свих наших народа. Иако се у експозеу друга маршала Тита то не види, ми ипак знамо са каквим се огромним тешкоћама бори и ради наша Савезна влада. У остварењу задатака који се пред нас постављају није потребно да нас нико други исправља сем друг Тито, или као што се жели да каже, да се те мере које ми предузимамо и спроводимо „ублажавају”. Наша вера у правилност рада државног руководства на челу са другом Титом надахњује нас и данас, као што нас је крепила у току Народноослободилачке борбе. Ако неко сматра да има право да нас исправља, ми се можемо онда запитати где је он раније био и шта је радио, и да ли данас може правилно да оцени свој јучерашњи рад. Морамо бити резервисани према свима онима који на свој прошли рад, који често није најисправнији, не гледају са довољно самокритичности. Сматрам да без потребне самокритичности немају довољно ни квалификација да нам указују на некакве тобожње грешке, или да им верујемо да тобоже желе добро нама и нашем народу. Ми можемо бити уверени да нама и нашем народу жели добро само онај ко искрено прихвата и искрено се залаже за очување тековина Народноослободилачке борбе. Нас и наш народ надахњивала је у току Народноослободилачке борбе вера у правилност руководства Народноослободилачког покрета. Данас та вера мора још више и још јаче да надахњује све честите људе наше земље, јер је то руководство на челу са другом Титом хиљадама пута доказало своју оданост народу, јер је та вера равна вери у срећну будућност нашега народа.

Нарочито ми који учествујемо у решавању тешких економских проблема знамо да оценимо напоре које чини наша Савезна влада за обнову привредног живота наше земље. Ти напори нису мањи од оних које је наш народ и наше руководство улагало у току рата. Као што смо у рату голоруки отпочели борбу за ослобођење, тако и данас голоруки градимо нову државу; као што смо у рату крвљу свога народа плаћали ослобођење земље и градили нашу народну Армију, тако и данас напорима и знојем раднога народа савлађујемо све тешкоће у обнови разорене земље; као што

смо се у рату нападали вером у победу, вером у правилност политике Народноослободилачког покрета, на челу са другом Титом, тако се и данас нападамо вером у сигурно савлађивање пустоши и разорености, коју је оставио иза себе окупатор и његове слуге.

Уверени смо да у тим напорима народ Србије неће изостајати иза осталих братских народа Демократске Федеративне Југославије. А то је највећа гаранција за срећну будућност наше земље. Сем савлађивања привредних тешкоћа данас, можемо рећи, нема других фактора који би озбиљно могли да угрозе нашу срећну будућност. Политички је непријатељ претрпео потпун пораз у свима земљама Југославије, па и у Србији. Међународни наш положај, као што је изложио Претседник Владе друг Тито, такав је да можемо очекивати помоћ од наших великих савезника. Значи, остаје да се савладају у првом реду привредне тешкоће у нашој земљи.

Сматрам за нужно да овде изјавим да су узалудне наде Петра Карађорђевића да ће моћи кога да заведе на пут злочина, на пут борбе против наше народне државе, Демократске Федеративне Југославије. Његов последњи гест у вези са намесништвом само је доказ немоћи непријатеља наших народа који живе у иностранству и у нашој земљи.

Реакција, реакционарни елементи, профашисти, и у иностранству и у нашој земљи, очекивали су да ће помоћу краљевом, односно помоћу тобожње везаности народа Србије за краља успети да разбију Народноослободилачки покрет, успети да разбију борбу коју су водили сви народи Југославије. Међутим, ја бих могао овде да изјавим да су те наде давно и давно пропале. Ми смо имали хиљаде доказа о томе да се реакција и непријатељи нашег народа узалудно надају да ће српски народ поћи другим путем, а не оним којим иду сви остали народи Југославије.

Ја бих могао овде само тако успут да назначим да је последњих дана изашао на видело још један доказ о томе за ким иде и шта мисли српски народ, народ у Србији. Последњих дана вршени су избори за делегате за конгрес Народног фронта Југославије. У тим изборима, који су били тајни, слободни, и такорећи општи, ма да су то били избори присталица Народног фронта у Србији, учествовало је нешто око милион људи. То је у најмању руку милион грађана Срба, и то уже Србије, без Косова и Метохије и,

наравно, без Војводине, која још није у саставу Србије. То је милион грађана Србије. То је милион гласача.

Ја не знам тачан проценат, али онај који жели и кога то интересује, може израчунати и видети колико је то породица и за ким оне иду. Насупрот тврдњи коју смо имали у нашој земљи и у иностранству, у самом Београду изашло је на гласање око 95% од укупног броја гласача. И на овим изборима се јасно манифестовала оданост народа Србије Народноослободилачком покрету. Те изборе непријатељи нашег народа хтели су да искористе да се врше за Фронт и против Фронта и у томе су, наравно, претрпели потпуни крах. Они су ишли дотле да су покушавали да протуре паролу да се врше избори за краља и за Тита. Међутим, као што сам рекао, овако велики одзив и учествовање присталица Народноослободилачког фронта на изборима доказ је да српски народ нема никакве везе са непријатељима нашег народа ни у земљи ни у иностранству, и да је српски народ чврсто за Народни фронт. У једну руку, ти избори значили су и плебисцит. Баш зато што су непријатељи протурали паролу „за краља” и „за Тита”, огромна већина народа Србије, и то баш онога који ће сутра изаћи на гласање, фактички је гласала за друга Тита. И самим тим ово у неку руку значи да је Петар Карађорђевић сам себи потписао да неће више бити краљ не само у Југославији него ни у Србији, где је још мислио да ће нешто имати. Народ је у Србији овим изборима јасно показао да неће помагати издајничку политику коју жели да спроводи Петар Карађорђевић.

Можемо бити сигурни да што год буде радио Петар Карађорђевић на челу наших непријатеља у земљи и ван земље, неће успети и на нама је да мирно наставимо рад на обнови и изградњи земље. И тај његов последњи акт убележиће се у списак злочина које је учинио у току ове четири године против наших народа. (Бурна аплауз).

Ја сам уверен да ће доћи и дан кад ће се он вратити у земљу, али не као краљ-владалац, већ као краљ-издајник, коме ће наши народи изрећи праведну казну. (Бурно и дуго-трајно одобравање).

Претседник: Има реч народни посланик друг Радован Мијушковић.

Радован Мијушковић: Другови и господо народни посланици, саслушавши експозе Претседника Министарског

савета маршала Јосипа Броза Тита, Веће му изражава своје пуно поверење и захвалност за његово истрајно и мудро руковођење нашом унутрашњом и спољном политиком и за генијално вођење Народноослободилачког рата. (Аплауз).

Предлажем прост прелаз на дневни ред.

Претседник: Реч има Претседник Министарског савета Јосип Броз Тито да изјави да ли прима предложени прост прелаз на дневни ред.

Претседник Министарског савета маршал Југославије Јосип Броз Тито: Примам предлог за прост прелаз на дневни ред. (Буран и дуготрајан аплауз).

Претседник: Пошто је предложени прост прелаз на дневни ред примљен једногласно и пошто је на њега пристао друг Претседник Министарског савета Јосип Броз Тито, питам још једном да ли се прима предложени прост прелаз на дневни ред онако како га је поставио Радован Мијушковић? (Сви присутни народни посланици поново акламацијом и бурним аплаузом усвајају предлог посланика Мијушковића).

Објављујем да је предлог за прост прелаз на дневни ред примљен једногласно. Тиме је прва тачка дневног реда исцрпена.

Прелазимо на другу тачку дневног реда: избор Претседништва АВНОЈ-а.

Пре тога имам да саопштим господи и друговима народним посланицима да се по Пословнику АВНОЈ-а избор Претседништва, као и осталих одбора врши тајно — листићима. Пословник предвиђа и Одбор претставника група и предвиђа да се, ако се једногласно сложе чланови тога Одбора о једној листи за избор Претседништва и осталих одбора, она одредба пословника, која налаже да се избори врше тајно, не извршава. Према томе, ако ви, господо и другови народни посланици, примате одлуку претставника група, вршиће се избор Претседништва и осталих одбора акламацијом, а не тајно. Примате ли ову одлуку претставника група? (Прима се). Пошто је примате, то ће се и избор Претседништва и осталих одбора који су на дневном реду, вршити акламацијом.

Секретар ће прочитати предложену листу Претседништва АВНОЈ-а, како ју је предложио Одбор претставника група. Чим је будете примили акламацијом, Претседништво ће се сматрати изабраним.

Молим секретара да изволи прочитати споразумну листу кандидата за Претседништво АВНОЈ-а.

Секретар Миле Перуничих (чита):

АНТИФАШИСТИЧКОМ ВЕЋУ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Одбор претставника група, на основу члана 13 пословника, споразумео се да Већу предложи следеће народне посланике у Претседништво АВНОЈ-а:

За претседника: др Ивана Рибара;

за потпретседнике: Мошу Пијаде, Јосипа Руса, Марка Вујачића, Филипа Лакуша, Димитра Влахова, Авда Хума;

за секретаре: Мила Перуничиха и Омера Глухића;

за чланове: Јосипа Броза Тита, Аголи Кемала, Андрејева Бана, Апостолског Михаила, Бабовић Спасенију, Бакарића др Владимира, Бевк Франца, Бегића Јура, Бутозана Васу, Веселинова Јована, Видмара Јосипа, Вилфана Јожа, Вујасиновића Тодора, Гаџија Фрању, Глигорова Кира, Грбића Михаила, Гргурића др Јакова, Грегорића др Павла, Грола Милана, Дапчевића Пека, Ђиласа Милована, Жугића Трипка, Жујовића Сретена, Зековића Вељка, Зечевића Владу, Ивовића Душана, Јераса Јосипа, Јовановића Блажа, Јовановића др Драгољуба, Карабеговића Османа, Кардеља Едварда, Кецмановића Војислава, Кидрича Бориса, Колишевског Лазара, Косановића Саву, Крајачића Ивана, Крстловића Вицка, Курта Хуснију, Лескошека Франца, Марковића Блажа, Марковског Венка, Маринка Миху, Микужа др Метода, Московљевића др Милоша, Нешковића др Благоја, Назора Владимира, Нацеву Мару, Оровића Саву, Опачића Таницу, Прибићевића др Рада, Продановића Јашу, Пуцара Бура, Ранковића Александра, Рашовића Милоша, Рибникара Владислава, Соколова Лазара, Стамболића Петра, Станковића др Симишу, Сремеца др Златана, Ђетковића Јована, Фајфара Тона, Филиповића Сулејмана, Фрола Френа, Хебранга Андрију, Хоцу Фадила, Чента Андонова Методија, Чучкова Емануела, Чолаковића Родољуба и Шубашића др Ивана.

8 августа 1945 године
Београд

За Одбор претставника група
Сретен Жујовић, с. р.

Претседник: Чули сте листу предложених кандидата за Претседништво. Прима ли Веће овако предложену и прочитану листу чланова Претседништва? (Прима. — Аплауз). Они који не примају, нека изволе устати. (Не устаје нико). Објављујем да је Претседништво Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије према предложеној кандидатској листи изабрано једногласно.

Другови и господо народни посланици, дужност ми је да вам се у име изабраног Претседништва и чланова Претседништва захвалим на указаном поверењу, нарочито да вам се захвалим у име ужег Претседништва, потпретседника и секретара, који ће руководити пословима скупштинских седница и који ће у овоме високоме дому примењивати по-словник.

Рад у Скупштини мора ићи једном циљу: остваривати све потребне услове и испуњавати све погодбе, како би што пре и боље одговорили нашем основном закону са којег полази изграђивање и консолидовање наше државе. Тај основни закон изразио је наш друг маршал Тито у своме говору на конгресу Фронта следећим кратким речима: „Чувати тековине велике народне борбе као зеницу свога ока”. (Аплауз). Тај наш рад у овоме Трећем заседању мора бити конструктиван и пун динамике, дакле ударнички и усмерен у правцу одлука донесених на Другом заседању у Јајцу, на основу којих се изграђују консеквентно линије нашег новог уставног права и поретка.

Уставно стање Демократске Федеративне Југославије изражај је воље свих народа Југославије и данашње конституисање АВНОЈ-а, његово ново Претседништво, изражај је само те воље. Зато ће ново Претседништво у своме раду продужити путем који ће му диктирати воља народа, коју ће тумачити и изражавати у форми одлука и закона које АВНОЈ буде донео на овом III заседању.

Дозволите ми дигресију, јер ћу данас искористити ову прилику да евоцирам успомене са Првог нашег заседања, заседања Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије у Бихаћу, када сам први пут изабран за претседника на предлог другог маршала Тита, Врховног команданта, и када смо изабрали први Извршни одбор преко кога је АВНОЈ вршио своју извршну власт све до именовања Националног комитета, који је установљен одлукама Другог заседања у Јајцу. У том Извршном одбору, првој нашој највишој извршној власти, налазили су се наши стари прво-

борци, најближи сарадници друга Тита: другови Иван Милутиновић, Веселин Маслеша, др Сима Милошевић, и с њима претставник наших Муслимана у Босни Нурија Поздерац, који је тада био изабран за потпретседника. Морам данас са овога места, у овом моменту, на последњем заседању АВНОЈ-а, да се још једном сетим светлих имена њихових и свих осталих наших другова већника са Првог заседања у Бихаћу и да у име народа Југославије истакнем да су заслужни за отаџбину при ударању темеља нашој новој Демократској Федеративној Југославији. Они су заједно са још 27 већника из Првог заседања у Бихаћу пали као борци, већина од њих у четвртој и петој офанзиви. (Слава им!)

Још једном захваљујем на указаном поверењу и изјављујем у име Претседништва да ћемо указано поверење знати и оправдати. (Аплауз).

Прелазимо на следећу тачку дневног реда: избор Законодавног одбора. И овај избор ће се извршити према одлуци претставника група, као што сам већ рекао, акламацијом, уколико то пленум одобри. (Гласови: Прима се).

Молим друга секретара да изволи прочитати кандидациону листу за Законодавни одбор.

Секретар Миле Перуничих (чита):

АНТИФАШИСТИЧКОМ ВЕЋУ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Одбор претставника група, на основу члана 13 пословника, споразумео се да Већу предложи следеће народне посланике за чланове Законодавног одбора:

Владимира Симића, Драгољуба Илића, Мошу Пијаде, др Синишу Станковића, Ђорђа Андрејевића-Куна, др Драгољуба Јовановића, Крсту Филиповића, Момчила Ђурића, Милоја Милојевића, Милоша Минића, Митру Митровић, Лајча Јарамазовића, др Душана Недељковића, Рају Недељковића, Радована Грковића, Кирила Савића, Милоша Царевевића, Светозара Крстића, Јефта Павића, др Бранка Чубриловића, др Јожу Вилфана, Душана Кведера, Франца Лубеја, Миху Маринкиа, Макса Крмеља, Петра Стантеа, Јосипа Видмара, др Метода Микужа, Јосипа Руса, др Макса Шнудерла, Франца Светека, Маријана Стилиновића, др Милоша Жанка, Ђуру Салаја, Јосипа Цазиа, Вују Косовца, Ивана Божичевића, Наду Сремец, др Хинка Кризмана, Павла По-

црнића, Тришу Кацлеровића, Ђуру Тиљака, Шиму Балена, Јозу Миливојевића, Ивана Рехорсвића, Јерка Златарића, Дане Шкарицу, Методија Андонова-Чента, Петра Пирузе, Кемала Аголиа, Епаминонда Попандонова, Тодора Звездина, Саву Медана, Рату Дугоњића, Симу Ераковића, Милоша Рашовића, Петра Крстајића, Панту Малишића, Савка Дуканца, Илију Стојановића, Драгољуба Продановића.

8 августа 1945 године
Београд

За Одбор претставника група
Сретен Жујовић, с. р.

Претседник: Чули сте листу предложених кандидата за Законодавни одбор. Прима ли Веће овако прочитану и предложену листу? (Прима). Они другови народни посланици који не примају, нека изволе устати. (Нико не устаје). Нико не устаје. Према томе објављујем да су у Законодавни одбор једногласно изабрани сви предложени кандидати, које је друг секретар овде прочитао.

Прелазимо на идућу тачку дневног реда: избор Финансиског одбора. Молим друга секретара да прочита предлог Одбора претставника група за избор Финансиског одбора.

Секретар Миле Перуничкић (чита):

АНТИФАШИСТИЧКОМ ВЕЋУ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Одбор претставника група, на основу члана 13 пословника, споразумео се да Већу предложи следеће народне посланике као чланове Финансиског одбора:

Добривоја Радосављевића, Војина Бајовића, Животу Бермановића, Стојадина Солдатовића, Миладина Урошевића, Мату Русковића, Аћима Груловића, Алеша Беблера, Ивана Немеца, Јосипа Јераса, Бранка Златарића, Имра Филаковића, Фрању Гаџиа, Мартина Сучића, Кира Глигоровића, Страхила Бајовског, инж. Јанка Бјелицу, Михаила Грбића, Велимира Туцовића, Николу Ђоновића, Станка Шкаре.

8 августа 1945 године
Београд

За Одбор претставника група
Сретен Жујовић, с. р.

Претседник: Чули сте листу кандидата за Финансиски одбор. Питам Веће да ли прима ову листу кандидата како

је друг секретар прочитао? (Прима. — Аплауз). Ко не прима, нека изволи устати. (Нико не устаје). Нико не устаје. Објављујем, према томе, да су у Финансиски одбор изабрани кандидати чија је имена прочитао друг секретар.

Прелазимо на идућу тачку дневног реда: избор Имуни-тетног одбора.

Молим секретара да изволи прочитати предлог Одбора претставника група.

Секретар Миле Перуничих (чита):

АНТИФАШИСТИЧКОМ ВЕЋУ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Одбор претставника група, на основу члана 13 послов-ника, споразумео се да Већу предложи следеће народне по-сланике у Имунитетни одбор:

Јура Бегића, Венка Марковског, Саву Оровића, Имра Филаковића, Франца Лубеја, Момчила Марковића, др Све-тислава Живковића.

8 августа 1945 године
Београд

За Одбор претставника група
Сретен Жујовић, с. р.

Претседник: Чули сте предложену листу кандидата за избор Имунитетног одбора. Питам Веће да ли прима пре-дложену листу кандидата? (Прима. — Аплауз). Има ли ко против? (Нико се не јавља). Пошто нико није против пре-дложене листе, објављујем да су у Имунитетни одбор иза-брани кандидати које је предложио Одбор претставника група.

Прелазимо на следећу тачку дневног реда: избор Адми-нистративног одбора.

Молим друга секретара да изволи прочитати предлог Одбора претставника група.

Секретар Миле Перуничих (чита):

АНТИФАШИСТИЧКОМ ВЕЋУ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Одбор претставника група, на основу члана 13 послов-ника, споразумео се да Већу предложи следеће народне по-сланике у Административни одбор:

Божидарку Дамњановић-Кики, Михаила Лучића, Франца Шкерља, инж. Лазара Соколова, Хамдију Омановића, Блажа Марковића и Наду Сремец.

8 августа 1945 године
Београд

За Одбор претставника група
Сретен Жујовић, с. р.

Претседник: Чули сте предложену листу кандидата за Административни одбор. Прима ли Веће овако предложену листу? (Прима. — Аплауз). Има ли ко *против*? (Нико се не јавља). Нико није *против*. Према томе, објављујем да су за чланове Административног одбора изабрани кандидати које је предложио Одбор претставника група.

Прелазимо на следећу тачку дневног реда: избор Одбора за молбе и жалбе.

Секретар Миле Перуничкић (чита):

АНТИФАШИСТИЧКОМ ВЕЋУ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Одбор претставника група, на основу члана 13 послевника, споразумео се да Већу предложи следеће народне посланике за чланове Одбора за молбе и жалбе;

Марка Вујачића, инж. Николу Брозину, Лазара Гиновског, Рата Дугоњића, Јосипа Јераса, Милентија Поповића и Петра Мундрића.

8 августа 1945 године
Београд

За Одбор претставника група
Сретен Жујовић, с. р.

Претседник: Чули сте листу Одбора за молбе и жалбе. Прима ли Веће овакву листу са предложеним кандидатима? (Прима се уз бурно одобравање). Је ли ко *против*? (Није). Пошто није нико *против*, објављујем да је Одбор за молбе и жалбе изабран онако како је предложио Одбор претставника група.

Имамо још избор Мандатног одбора. Избор Мандатног одбора нисмо ставили на дневни ред, пошто смо га већ изабрали на првом претходном састанку. Ово Веће треба само да одобри тај Мандатни одбор својим гласањем. У Мандатном одбору су следећи народни посланици: Грујић Радован, Првчић Стјепан, Авшич Јаков, Бутозан др Васо,

Ивовић Душан, Апостолски Михаило и Марковић Момчило. То су све чланови који су изабрани на првом претходном састанку. Прима ли Веће у Мандатни одбор ове чланове, који су већ изабрани на првом претходном састанку? (Прима се). Пошто се прима, објављујем да је Мандатни одбор изабран.

Ја молим одборе, нарочито Законодавни, а и све остале, да се сутра састану у 9 часова пре подне у скупштинској згради, да би им секретар одредио просторије где ће се састајати. Позивам их да се конституишу и да одмах узму у претрес и разматрање све оне предлоге, све оне молбе и жалбе које ће им секретар донети и који су већ пред Претседништвом.

Молим одборе да раде хитно, јер те ствари морамо да посвршавамо брзо, како бисмо могли прићи другим словима који нас очекују.

Предлажем да идућу седницу одржимо сутра у 5 часова по подне. Примате ли да се седница одржи сутра у 5 часова по подне? (Сви: Примамо). Пошто примате, предлажем дневни ред за сутрашњу седницу: претрес Предлога закона о бирачким списковима, који је био данас на дневном реду. Данашњу седницу закључујем, а идућу заказујем за сутра у 5 часова по подне, са дневним редом: претрес Предлога закона о бирачким списковима.

(Седница је закључена у 19 часова).

ANTIFAŠISTIČKO VEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

Četvrta redovna sednica

(10 avgusta 1945)

Početak u 17,30 časova.

Pretsedavao predsednik dr **Ivan Ribar**.

Sednici prisustvuje Predsednik Ministarskog saveta maršal Jugoslavije Josip Broz Tito sa članovima Vlade. Pojavu maršala Tita poslanici su srdačno pozdravili.

Predsednik: Otvaram četvrtu redovnu sednicu Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Zapisnik današnje sednice vodiće sekretar Mile Peruničić. Molim sekretara druga Peruničića da izvoli pročitati zapisnik prošle sednice.

Sekretar Mile Peruničić čita zapisnik treće redovne sednice.

Predsednik: Ima li ko kakvu primedbu na zapisnik? (Dr Dragoljub Jovanović: Molim za reč.) Ima reč dr Dragoljub Jovanović.

Dr Dragoljub Jovanović: Predsednik Kluba narodnih poslanika Narodnog fronta i predsednik Zakonodavnog odbora konstatovali su da je na listi članova Zakonodavnog odbora izostalo ime Dragoljuba Prodanovića, svakako pogreškom pri prepisivanju. Ja molim da se ta ispravka unese.

Predsednik: Reč ima sekretar Mile Peruničić.

Sekretar Mile Peruničić: Verovatno je da je u listi koju sam primio od predstavnika parlamentarnih grupa bilo izostavljeno ime Dragoljuba Prodanovića. Primam primedbu.

Predsednik: Sekretar prima primedbu i drug Dragoljub Prodanović ulazi u spisak članova Zakonodavnog odbora. Ima

li još ko kakvu primedbu? (Nema). Pošto primedaba više nema, objavljujem da je zapisnik overen.

Pre prelaza na dnevni red imam sledeća saopštenja:

Od Savezne vlade dobili smo na pretres ove zakonske predloge:

- 1) Predlog zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji;
- 2) Predlog zakona o kažnjavanju zločina i prestupa protiv otadžbine;
- 3) Predlog zakona o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu (Saveznu skupštinu i Skupštinu naroda);
- 4) Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini; i
- 5) Predlog zakona o ustrojstvu i nadležnosti vojnih sudova u Jugoslovenskoj armiji.

Predlažem da se svi ovi zakonski predlozi upute Zakonodavnom odboru. Predlozi će biti otštampani i razdati narodnim poslanicima. obraćam pažnju svima poslanicima da svaki put kad dođu u Skupštinu, i kad nema sednice, svrate u prostorije koje će biti za to određene, gde će uvek moći da podižu otštampane zakonske predloge. Svako će moći da dobije zakonski predlog na jeziku naroda kome pripada, da bi se izbeglo ono što se dogodilo juče da mnogi nisu primili zakonski predlog na svome jeziku.

Dalje, Mandatni odbor podnosi plenumu svoj izveštaj o verifikaciji mandata Treneski Zlate, Brašnarova Panka, Moča dr Aleksandra, Olaha Aleksandra i Petrovića dr Milana. Molim sekretara da izvoli pročitati ovaj izveštaj.

Sekretar Mile Peruničić (čita):

MANDATNI ODBOR

9 avgusta 1945 g.

Beograd

PRETSEDNIŠTVU ANTIFAŠISTIČKOG VEĆA NARODNOG
OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

Beograd

Mandatni odbor primio je preko Pretsedništva na verifikaciju punomoćija poslanika i to: Treneski Zlate, Brašnarova Panka, Moča dr Aleksandra, Olaha Aleksandra i Petrovića dr Milana.

Na svojoj drugoj sednici, održanoj 9 avgusta 1945 godine, Odbor je jednoglasno odlučio da predloži plenumu da se mandati napred imenovanih poslanika verificiraju.

9 avgusta 1945
u Beogradu

Izvestilac
Jakov Avšič, s. r.

Pretsednik
Mandatnog odbora
Momčilo Marković, s. r.

Članovi:

**Dr Vaso Butozan, s. r., Stjepan Prvčić, s. r., Dušan Ivović, s. r.,
Radovan Grujić, s. r.**

Pretsednik: Čuli ste izveštaj Mandatnog odbora. Primete li ga? (Primamo). Pošto primete, objavljujem da su za narodne poslanike oglašeni Treneski Zlate, Brašnarov Panko, Moč dr Aleksandar, Olah Aleksandar i Petrović dr Milan. Molim ovu gospodu narodne poslanike da izvole doći u Sekretarijat da polože zakletvu.

Konstituisanje odbora:

Zakonodavni odbor izveštava da se konstituisao i izabrao za pretsednika Mošu Pijade, za potpretsednike Vladimira Simića i Josipa Rusa, a za zapisničare Ratu Dugonjića i Šimu Balena;

Finansiski odbor izveštava da se konstituisao i izabrao za pretsednika Branka Zlatarića, za zamenika pretsednika dr Aleša Beblera, za zapisničara Kira Gligorova i za zamenika zapisničara Dobrivoja Radosavljevića;

Administrativni odbor izveštava da se konstituisao i izabrao za pretsednika Mihaila Lučića, za zamenika pretsednika Lazara Sokolova, za zapisničara Blaža Markovića, a za zamenika zapisničara Franca Škerlja;

Imunitetni odbor izveštava da se konstituisao i izabrao za pretsednika Savu Orovića, za zamenika pretsednika Franca Lubeja, za zapisničara dr Svetu Živkovića i za zamenika zapisničara Momčila Markovića;

Odbor za molbe i žalbe izveštava da se konstituisao i izabrao za pretsednika Marka Vujačića, za zamenika pretsednika Josipa Jerasa, za zapisničara Petra Mundrića i za zamenika zapisničara Rata Dugonjića.

Iz naroda su AVNOJ-u stigle molbe i žalbe koje će biti upućene na rešavanje Odboru za molbe i žalbe.

Primili smo depešu iz Kabineta Predsednika Narodne vlade Hrvatske, koja je upućena Vojkoviću Tomi u Bjelovar. Depeša glasi:

»Vojković Tomo, Bjelovar.

Prema depeši koju smo primili od Savezne vlade u Beogradu potrebno je da se odmah uputite u Beograd radi zasjedanja AVNOJ-a kao njegov član. Ovaj dopis služi istovremeno i kao privremena legitimacija.«

Ova se depeša, odnosno ovaj poziv, upućuje Mandatnom odboru.

Ministar finansija podnosi Predlog zakona o proširenju na područja Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije važnosti Zakona o isplati potvrde izdatih prilikom zamene okupacijskih novčanica i o raspolaganju sa potraživanjima na vezanim računima od 7 juna 1945 godine kao i o isplati potvrda izdatih na okupacijske novčanice koje u mestu zamene nisu bile zakonsko sredstvo plaćanja, s molbom da ga AVNOJ usvoji, pošto mu se dá hitnost.

Ministar finansija traži da se važnost ovog zakonskog predloga, koji je već stupio na snagu u Srbiji, Makedoniji i Crnoj Gori, proširi i na teritorije federalnih jedinica Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije i da se za ovaj zakonski predlog izglasa hitnost. Vi ste, gospodo i drugovi narodni poslanici, već primili taj zakonski predlog za ove teritorije u kojima je već stupio na snagu onda kad ste glasali o prijemu izveštaja Predsedništva.

Molim sekretara Mila Peruničića da pročita zahtev Ministra finansija kojim se traži hitnost za ovaj zakonski predlog.

Sekretar Mile Peruničić (čita):

MINISTARSTVO FINANSIJA

DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

VII Br. 5050 — 10 avgusta 1945 god.

Beograd

PRETSEDNIŠTVU ANTIFAŠISTIČKOG VEĆA NARODNOG
OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

Beograd

U prilogu se dostavlja Predlog zakona o proširenju na područja Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije važnosti Zakona o isplati potvrda izdatih prilikom zamene okupacijskih novčanica i o raspolaganju sa potraživanjima na vezanim računima od 7 juna 1945 godine kao i o isplati potvrda izdatih

na okupacijske novčanice koje u mestu zamene nisu bile zakonsko sredstvo plaćanja, s molbom da ga AVNOJ usvoji, pošto mu se prethodno dâ hitnost.

Prema predlogu ovog zakona treba da se isplate potvrde izdate prilikom zamene sopstvenicima okupacijskih novčanica na iznose koji prelaze vrednost od DFJ Din. 5.000.— na području Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije po istim zakonskim propisima po kojima je izvršena isplata ovih potvrda na području Srbije, Makedonije i Crne Gore.

Predlog zakona propisuje da se po istim zakonskim propisima isplate potvrde na okupacijske novčanice koje na mestu zamene nisu bile zakonsko sredstvo plaćanja, potvrde na novčanice Nemačke državne kreditne kase (Rajhskreditkasensajn) kao i potvrde na tzv. sumnjive novčanice od 1.000.— tzv. srpskih dinara (Nedićevih). Ukupna vrednost svih ovih potvrda u DFJ dinarima iznosi 21,242.264.93.

Konačno predlog zakona propisuje isplatu pod istim zakonskim uslovima potvrda na povučene bugarske novčanice od levova 250.— serija »Č« i »Š«. Ove novčanice je pustila u opticaj neovlašćeno od Bugarske narodne banke nemačka okupacijska vojska. Naše stanovništvo u Makedoniji i delu Srbije koji je bio pod bugarskom okupacijom ne znajući za ovu nedozvoljenu radnju Nemaca primalo je ove novčanice koje se ni po čemu nisu razlikovale od onih koje je stavila u opticaj Bugarska narodna banka, sem po slovu serije. Kad je Bugarska narodna banka utvrdila ovu činjenicu, povukla je ove novčanice na teritoriji Bugarske. To je nagnalo i naše vlasti da i pre zamene okupacijskih novčanica povuku ove novčanice. Ukupan iznos ovih novčanica povučenih na našoj teritoriji iznosi levova 176,721.750.—, što predstavlja vrednost u dinarima. DFJ 17,672.175.—

Za ovaj zakonski predlog tražim hitnost da bi se mogao što pre obaviti ostatak poslova u vezi sa zamenom okupacijskih novčanica na čitavom državnom području i time normalizovati platni promet u zemlji.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Ministar finansija
Sreten Žujović, s. r.

Predsednik: Čuli ste zahtev o hitnosti ovog zakonskog predloga koji je uputio Ministar finansija. Ima li neko od drugova narodnih poslanika koji bi hteo da govori protiv ovog

zahteva hitnosti? (Nema). Ne javlja se niko za reč. Prema tome, stavljam na glasanje ovaj predlog Ministra finansija i njegov zahtev da se za ovaj zakonski predlog izglasa hitnost. Da li primaju drugovi narodni poslanici hitnost ovog zakonskog predloga? (Prima se). Ima li ko *protiv*? (Nema). Objavljujem da je primljena hitnost za ovaj zakonski predlog.

Drugovi i gospodo narodni poslanici, ja sam već kazao da ovaj zakon već postoji i da je on stupio na snagu u federalnim jedinicama Srbiji, Makedoniji i Crnoj Gori i da bi sada ovaj zakon trebalo proširiti na teritoriju federalnih jedinica Bosne i Hercegovine, Slovenije i Hrvatske. Prema tome, po poslovniku nije sada potrebno da se ovaj zakonski predlog štampa, niti da se štampam razdeljuje narodnim poslanicima. Pošto je već primljena hitnost, ovaj zakonski predlog o proširenju važnosti može da se stavi na dnevni red već na današnjoj sednici. Zato predlažem da se na dnevni red današnje sednice stavi kao druga tačka dnevnoga reda zakonski predlog čiju je hitnost AVNOJ sada izglasao.

Prima li Veće ovako dopunjen današnji dnevni red? (Prima). Ima li ko *protiv*? (Nema). Pošto se prima, objavljujem da na dnevni red današnje sednice dolazi kao druga tačka Predlog zakona o proširenju na područja Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije važnosti Zakona o isplati potvrda izdatih prilikom zamene okupacijskih novčanica i o raspolaganju sa potraživanja na vezanim računima od 7 juna 1945 godine, kao i o isplati potvrda izdatih na okupacijske novčanice koje u mestu zamene nisu bile zakonsko sredstvo plaćanja.

Pretsedništvo Glavnog odbora Vojvodine šalje Antifašističkom veću narodnog oslobođenja Jugoslavije izveštaj sa prve skupštine izaslanika naroda Vojvodine po predmetu priključenja Autonomne Vojvodine federalnoj Srbiji. Molim druga sekretara da ovaj akt pročita.

Sekretar Mile Peruničić (čita):

ANTIFAŠISTIČKOM VEĆU NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

Beograd

Prva skupština izaslanika naroda Vojvodine pozdravlja i slaže se sa izjavom koju su delegati Glavnog narodnooslobodilačkog odbora Vojvodine dali na vanrednom zasedanju Narodne skupštine Srbije o priključenju Autonomne Vojvodine federalnoj Srbiji. Zato izaslanici naroda Vojvodine mole

AVNOJ da izide u susret željama naroda Vojvodine i da donese odluku o priključenju Autonomne Vojvodine federalnoj Srbiji.

U Novom Sadu, 31. jula 1945. godine

Prva skupština izaslanika naroda Vojvodine

Sekretar

dr S. Kuzmanović, s. r.

Pretsednik

A. Šević, s. r.

Pretsednik: Čuli ste predlog Prve skupštine izaslanika naroda Vojvodine. O ovome predlogu glasaće se kao o predlogu rezolucije sa *da* ili sa *ne*, ustajanjem i sedenjem. Pitam narodne poslanike da li primaju predlog o priključenju Autonomne Pokrajine Vojvodine federalnoj Srbiji. (*Jednodušni odziv: Primamo!*). Objavljujem da je Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije jednoglasno prihvatilo odluku Prve skupštine izaslanika naroda Vojvodine o priključenju Autonomne Pokrajine Vojvodine federalnoj Srbiji.

Vojvodina će se priključiti federalnoj Srbiji u granicama koje će odrediti Privremena narodna skupština posebnim zakonom.

Gospodo i drugovi narodni poslanici, vi ste primili izveštaj Pretsedništva Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, predlog prostog prelaza na dnevni red. Vi ste na jučerašnjoj sednici jednoglasno izabrali novo Pretsedništvo. Pošto je i jedan i drugi posao svršen, Pretsedništvo vam stavlja sledeći predlog s tim da se donese u formi rezolucije:

»Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije odlučuje da se od danas nazove Privremenom narodnom skupštinom Demokratske Federativne Jugoslavije i da u svom sadašnjem proširenom sastavu produži rad pod tim imenom.« (Odobranje).

Objavljujem da ovoga momenta Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije sa ovim svojim nazivom prestaje da radi i da se od ovoga momenta zove Privremena narodna skupština Demokratske Federativne Jugoslavije. (Odobranje).

(Kraj zasedanja AVNOJ-a)

ZASEDANJE
PRIVREMENE
NARODNE SKUPŠTINE

10—26 avgust 1945

PRIVREMENA NARODNA SKUPŠTINA

Nastavak četvrte sednice

(10 avgusta 1945)

Početak u 18,15 časova.

Pretsedavao predsednik dr Ivan Ribar.

Pretsednik: Nastavljamo rad kao Privremena narodna skupština. Klub narodnih poslanika Narodnog fronta predlaže Privremenoj narodnoj skupštini Demokratske Federativne Jugoslavije povodom ekspozee Predsednika Ministarskog saveta i Ministra narodne odbrane maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita da se Jugoslovenskoj armiji oda priznanje. (Svi poslanici ustaju i vrlo dugo i burno aplaudiraju. Ovacije Jugoslovenskoj armiji traju nekoliko minuta.)

Predlaže se sledeći tekst:

»Privremena narodna skupština Demokratske Federativne Jugoslavije, na svom prvom zasedanju posle konačnog oslobođenja naše otadžbine — izražava u ime celog našeg naroda svoju duboku blagodarnost i zahvalnost svim borcima, podoficirima, oficirima i političkim radnicima za natčovečanske napore i velike uspehe krunisane punom pobedom nad neprijateljem. Služiti u takvoj Armiji, koja je izrasla pod komandom maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita, predstavlja najvišu dužnost i čast za svakog građanina Demokratske Federativne Jugoslavije.

Privremena narodna skupština Demokratske Federativne Jugoslavije pružiće punu pomoć mladoj Jugoslovenskoj armiji u njenom daljem izgrađivanju, kako bi ona u što kraćem vremenu bila snabdevena savremenim sredstvima i osposobila se za izvršenje svojih velikih zadataka: obezbeđenje naše državne samostalnosti, obezbeđenje mira i mirne izgradnje naše zemlje.

Privremena narodna skupština Demokratske Federativne Jugoslavije očekuje od svih boraca i rukovodilaca da će oni, produbljujući svoje bogato ratno iskustvo, uložiti sve sile za svoje dalje uzdizanje i usavršavanje, za neumorno povećavanje discipline, puno ovladavanje savremenom tehnikom i besprekorno izvršavanje svih zadataka.

Privremena narodna skupština Demokratske Federativne Jugoslavije je uverena da će takva Armija, prava narodna Armija, stvorena po cenu ogromnih žrtava, Armija koja je izrasla iz nedara svoga naroda, biti sigurna garancija i veran čuvar onih tekovina za koje su ginuli najbolji sinovi naših naroda.« (Buran aplauz. — *Jednodušni usklici: Prima sel!*).

Prema pozdravu i oduševljenju kojim je Narodna skupština primila ovu zahvalnost i priznanje Jugoslovenskoj armiji, ja objavljujem da je ovo priznanje primljeno jednoglasno. (Buran i dugotrajan aplauz).

Reč ima drug Edvard Kardelj da dâ izjavu u ime naše narodne Vlade. (Buran aplauz).

Potprirednik Vlade i Ministar za Konstituantu Edvard Kardelj: Povodom izjave koju je kralj Petar II objavio preko radija u Londonu 8 ovog meseca, u kojoj opoziva kraljevske namesnike, Vlada Demokratske Federativne Jugoslavije na svojoj sednici od danas donela je sledeći zaključak:

Na osnovu sporazuma između tadašnjeg predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, maršala Josipa Broza Tita, i predsednika kraljevske vlade dr Ivana Šubašića, koji je zaključen u Beogradu 1 novembra 1944 godine, a koji je u celosti prihvaćen kako od strane tri velike sile, Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije, tako i od kralja Petra, kralj je preneo kraljevsku vlast na Kraljevsko namesništvo odlukom Pov. Broj 54 od 29 januara 1945 godine u Londonu.

Ova odluka glasi:

»Mi Petar II, po milosti božjoj i volji narodnoj kralj Jugoslavije, rešili smo i rešavamo da donesemo sledeću odluku:

Želeći dati izražaja našoj odluci da narodi Jugoslavije slobodno i preko demokratski izabrane Ustavotvorne skupštine izraze svoju suverenu volju o konačnom uredjenju države, odlučili smo da našu kraljevsku vlast, do odluke Ustavotvorne skupštine, prenesemo na Kraljevsko namesništvo. Ovu našu

želju i odluku saopštili smo našoj kraljevskoj vladi, i kraljevska vlada ju je u celosti odobrila.«

Na osnovu gornjeg akta, koji nosi potpis kralja Petra i premapotpise pretседnika i svih članova tadašnje kraljevske vlade, celokupan Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije i celokupna tadašnja kraljevska vlada, na zajedničkoj sednici održanoj u Beogradu 26 februara 1945 godine predložili su osobe kraljevskih namesnika i to: dr Srdana Budisavljevića, dr Antu Mandića i inž. Dušana Serneca za kraljevske namesnike.

Kralj Petar je prihvatio gornji predlog i potpisao ukaz o imenovanju namesnika u Londonu pod pov.br. 96 od 2 marta 1945 godine, a kraljevski namesnici odmah iza toga položili su svečanu zakletvu i formalno preuzeli dužnost vršioца kraljevske vlasti.

Prema tome, do konačne odluke Ustavotvorne skupštine o formi države kraljevski namesnici ostaju jedini nosioci i vršioци kraljevske vlasti, a do toga vremena kralj Petar II ne može ustavno i punovažno vršiti nikakvu državnu ni kraljevsku vlast, sem imenovanja novih namesnika, kako to sporazum od 1 novembra 1944 godine predviđa, u slučaju smrti ili ostavke već imenovanih namesnika. (Buran aplauz).

Pretседnik: Čuli ste izjavu koju je pročitao u ime Vlade Potpretседnik Vlade drug Edvard Kardelj.

Reč ima drug Potpretседnik Privremene narodne skupštine Moša Pijade. (Aplauz).

Potpretседnik Moša Pijade: Drugovi narodni poslanici, smatrajući da izjava koju je u Londonu dao Petar Karadordević ne zasluđuje da bude predmet diskusije u ovome domu, i pošto je Savezna vlada u svojoj izjavi, datoj pred ovim domom, zauzela pravilan stav prema pomenutoj izjavi Petra Karadordevića, predlažem prost prelaz na dnevni red. (Aplauz).

Pretседnik: Prema oduševljenju na koji je naišao među gospodom narodnim poslanicima ovaj predlog, koji je pročitao potpretседnik Privremene narodne skupštine Moša Pijade, ja mogu bez ikakvog glasanja da objavim da je ovaj predlog prostog prelaza na dnevni red primljen jednoglasno. (Buran aplauz. — *Jedan glas: Živela republikal!*).

Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom je redu: pretres Predloga zakona o biračkim spiskovima. Izvestilac o ovom zakonskom predlogu je drug Moša Pijade. Ja mislim da nije potrebno da se ovaj zakonski predlog čita, pošto su ga sva gospoda narodni poslanici na vreme primili. Prima li se?

(Prima se). Pošto se prima, dajem reč izvestiocu drugu Moši Pijade.

Izvestilac Moša Pijade: Pošto zakonski projekat nećemo čitati, ima samo da se učine izvesne ispravke u štampanom tekstu.

U članu 1, na kraju, gde se kaže: »kao i za sve narodne odbore«, treba reći: »i sudove«, jer je to pri štampanju izostavljeno.

Molim vas da pratite čitanje člana 17, koji glasi:

»Svaki građanin ima pravo da se pregledom gotovog biračkog spiska uveri da je u nj unesen. Ako nade da je mesni odbor (odnosno komisija) st. 2 čl. 6) odbio da ga unese u spisak (čl. 4), ili propustio da ga unese, ili je njegovo ime pogrešno ili nečitljivo napisano, ima pravo da u roku od 8 dana preko odbora pisмено ili izjavom u zapisnik od komisije zahteva unošenje u spisak odnosno ispravak.«

Ovde se brišu reči: »u roku od 8 dana«.

Za ovaj zakon, kao što je poznato, tražena je hitnost.

Razumljivo je da su svi zakoni koji su u vezi sa Konstituantom hitni, a da je ovaj zakon najhitniji i da mora prvo da se donese, pošto se raspis izbora za Konstituantu može vršiti najmanje dva meseca pred same izbore za Konstituantu; a raspisivanje treba da bude bazirano na biračkim spiskovima. Prema tome, ako možemo izbore za Konstituantu da sprovedemo dva meseca pred Konstituantu, da imamo Konstituantu u polovini novembra eventualno, onda je ovaj zakon neophodan da bi naše vlasti smesta mogle da predu na izradu biračkih spiskova. Ovaj zakon nije specijalno za izbore za Konstituantu. On važi i za izbore svih organa narodne vlasti, koji su izborni, kao što su mesni, sreski, okružni i zemaljski narodni odbori i skupštine, i sudovi. Prema tome, to je zakon po kome će se ustanoviti stalni birački spiskovi na osnovu kojih će se vršiti izbori za sve organe narodne vlasti. Pošto je izbornost jedan od osnovnih demokratskih oblika naše narodne vlasti, to su i ti spiskovi potrebni, jer u takvom sistemu vlasti stalno imamo ovde ili onde izbore za pojedine organe koji se mogu menjati, a vi znate da narod ima pravo i opozivanja pojedinih predstavnika — ili čitavih predstavništava — ako njihovim radom nije zadovoljan. Prema tome, birački spiskovi su potrebni za izbore svih organa vlasti. Na starim spiskovima nije moguće ništa graditi pošto je čitavo shvatanje izbornog prava danas sasvim drukčije nego pre rata. Najvažnije odluke po

kojima se ovaj zakon razlikuje od onih pre rata u pogledu biračkog prava jesu one koje su vezane za Oslobođilačku borbu našeg naroda i pretstavljaju jednu od najsnažnijih njenih tekovina. Nije to nešto novo što je sad uneseno u ovaj zakonski predlog, već su to stvari koji su na oslobođenoj teritoriji poznate još od 1942 godine, a koje su nas interesovale od samog početka ustanka. Ovde se radi o jednakosti muškaraca i žena u biračkom pravu, pasivnom i aktivnom. Aktivno i pasivno biračko pravo uživaju svi građani muški i ženski koji su navršili 18 godina. Ovde se radi o tome da i vojska učestvuje u izborima isto tako sa aktivnim i pasivnim pravom glasa od 18 godina, pa i ispod 18 godina, jer se stalo na gladište da treba da glasa i vojnik ispod 18-te godine, jer kad je mogao nositi pušku, onda je on dovoljno zreo da može i glasnati i da bude biran. (Aplauz).

U obrazloženju koje je štampano kaže se da jednakost žena sa muškarcima u biračkom pravu nije više potrebno dokazivati. Ja mislim da se može i više od toga kazati. Ne samo da mi nemamo zašto da dokazujemo opravdanost takve ravnopravnosti između muškaraca i žena u biračkom pravu, nego bismo morali da otimamo ženama jedno pravo koje su one stvarno uživale već tri i po godine. (Aplauz). Niko danas ne zaboravlja ogromnu ulogu koju je žena imala u ovome ratu, žena i devojka, koliko su heroizma one pokazale širom Jugoslavije u svima njenim krajevima, koliko su one i s puškom u ruci i radom kao bolničarke i u pozadini doprinele pobjedi Oslobođilačke borbe naših naroda. No, ne samo te zasluge žena nego i ono mesto koje žena danas zauzima u ekonomskom životu zahteva da joj se to pravo glasa prizna. Međutim, one su to pravo vršile već i u leto 1942 god. na opštinskim izborima u Lici, Kordunu i Krajini, gde su žene u masama učestvovala i bile birane. I mogu da kažem da gde žene jače učestvuju u političkom životu, gde se više interesuju za svoja prava, tu nema povratka na staro. Žene su važan nosilac napretka u našoj zemlji, nosilac naprednih ideja. (Aplauz).

Zatim naše novo biračko pravo daje široke mogućnosti za učešće omladine na izborima, pošto stavlja 18 navršenih godina kao merilo. Omladina je isto tako bila stub ustanka i stub naprednih ideja koje su se ostvarile kroz Oslobođilačku borbu (Aplauz) ... zato je njoj to pravo bilo priznato, ona ga je vršila i ona će ga vršiti i dalje i po ovom zakonu.

Ranije se govorilo: ne dopušta se da politika uđe u vojsku; vojska se mora sačuvati od uticaja politike, političara i poli-

tičkih partija, vojska je iznad politike. Ustvari, to je bio samo jedan način da se vojska odnaredi, da se otuđi od naroda i da dođe pod mračnu šaku, pod pesnicu jedne uske monarhističke militarističke klike koja je tu vojsku onda pretvarala u slepo oruđe svoje politike. Danas vojska ne može biti takvo oruđe, ona je bila oruđe naroda, oružje narodne borbe, ona je bila samo naoružani narod, ona je vodila politiku, u njoj se radi svakoga dana na političkom uzdizanju i političkom vaspitanju svih vojnika, te se traži da vojska isto tako kao i svaki drugi deo naroda živo učestvuje u političkom životu naroda. Samo takva vojska može i biti stvarno na braniku narodnih interesa.

Sve su ove tekovine već stare i, prema tome, ovde se više i ne radi o opravdavanju ovih odredaba.

U čl. 4 ovog zakonskog predloga govori se i o tome ko nema biračko pravo, kome mi, dakle, oduzimamo pravo da bira i da bude biran. Tu su, prvo, svi ministri koji su učestvovali u vladama od 6 januara 1929 god. do 5 februara 1939 god., dakle od vlade Petra Živkovića do vlade Milana Stojadinovića; drugo, svi pripadnici vojnih formacija okupatora i njihovih domaćih saradnika koji su se trajno i aktivno borili protiv Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, odnosno protiv Jugoslovenske armije, ili armije saveznika Jugoslavije; treće, članovi »Kulturbunda«, italijanskih fašističkih organizacija i članovi njihovih porodica, ukoliko ne mogu dokazati da su radili u korist antifašističke i Narodnooslobodilačke borbe; četvrto, lica koja su bila aktivni funkcioneri i istaknuti članovi u ustaškim, četničkim, nedićevskim, ljotićevskim organizacijama, beloju i plavoj gardi, kao i u drugim sličnim kvislinškim organizacijama i grupama u zemlji ili inostranstvu, koje su saradivale sa neprijateljima i njihovim pomagačima, kao i pojedinci koji su se obeležili takvim radom; peto, lica koja su bila u političkoj i policiskoj službi okupatora i kvislinga; šesto, lica koja su dobrovoljno svojom inicijativom i u cilju pomaganja neprijatelja stavljala na raspolaganje vojna i privredna sredstva za okupatore i njihove pomagače; sedmo, lica koja su sudskom presudom osuđena na gubitak nacionalne časti, odnosno političkih ili pojedinih građanskih prava za vreme dok taj gubitak traje; osmo, lica pod starateljstvom.

Određbe, sem one za lica pod starateljstvom, neće se primenjivati na ona lica za koja se dokaže da je njihovo učestvovanje u pomenutim organizacijama ili vojnim formacijama bilo prinudno ili samo prividno, u cilju nanošenja štete okupatorima i njihovim pomagačima, kao i na ona lica koja su pristu-

pila Narodnooslobodilačkoj borbi ili su je delom pomagala. Zemaljske vlade u sporazumu sa Saveznom vladom određuju koje organizacije, ustanove i grupe potpadaju pod odredbe tač. 2 do 4 čl. 4 ovog zakonskog predloga. To znači: vojne formacije, »Kulturbund« i druge organizacije, pomenute u tim odredbama.

Ostale odredbe ovog zakonskog predloga više-manje su u vezi sa samim postupkom. Ali, treba istaći još jednu odredbu. Treba istaći, pre svega, da je biračko pravo svakog građanina ovim zakonom u najpunijoj meri osigurano, i da je takav postupak da će svako moći na vreme da vidi da li je uveden u birački spisak, i da se može žaliti ako nije upisan i da u svoju korist ispravi birački spisak. Ali, isto tako i svaki građanin, a takođe i političke i društvene organizacije imaju po čl. 18 ovog predloga zakona pravo da izjave žalbu, ako nalaze da su u birački spisak uneta lica koja su umrla ili koja ne postoje, koja su promenila boravište, ili koja nemaju biračko pravo. Vi znate koliko je mrtvih glasalo u bivšoj Jugoslaviji i šta je sve činjeno za vreme izbora sem terora, u raznim prljavim mahinacijama.

Ali, ovde se radi ne samo o tome da se birači osiguraju od takvih mahinacija, nego i da se osiguraju da se u biračke spiskove ne provuku neki od onih koji nisu dostojni da uživaju biračko pravo.

Ja mislim da ovaj zakonski predlog nije potrebno mnogo obrazlagati i predlažem Skupštini da ga u celosti usvoji. (Odobranje).

Pretsednik: Za ovaj zakonski predlog primljena je hitnost. U smislu poslovnika, kada se hitnost primi, ne mogu se prijavljivati govornici, nego samo govore pretstavnici organizovanih grupa. Dosada su organizovane dve grupe u našoj Privremenoj skupštini. Dajem reč pretstavniku Kluba narodnih poslanika Narodnog fronta Sretenu Žujoviću. (Buran aplauz).

Sreten Žujović: Drugovi i drugarice narodni poslanici, u ime Kluba narodnih poslanika Narodnog fronta Jugoslavije, kao jedinstvene parlamentarne grupe, koji je pretresao ovaj zakonski predlog i prihvatio ga, jer potpuno odgovara našoj stvarnosti, odgovara raspoloženju našeg naroda i garantuje potpuno građanska prava, izjavljujem da ga u celosti primam. (Odobranje).

Pretsednik: U ime demokratske grupe prijavio se za reč Potpredsednik Vlade Milan Grol.

Potpredsednik Ministarskog saveta Milan Grol: Gospodo poslanici, sa Predlogom zakona o biračkim spiskovima ulazi se u ozakonjenje pogodaba koje vode definitivnom uređenju Demokratske Federativne Jugoslavije, nesumnjivo i bezuslovno demokratske, nesumnjivo i bezuslovno federativne. Taj početak, taj uvod u političko zakonodavstvo i osetljivu prirodu Zakona o biračkim spiskovima, koji uslovljava ili prejudicira odredbe mnogih drugih zakona koji će doći na red, nalaže da se ovom pitanju, na ulasku u to zakonodavstvo, pokloni naročita pažnja, da se razjasne pitanja i stavovi političkih grupa prema tim pitanjima.

Ja sam u izmeni mišljenja sa Pretsednikom Vlade, sa vodećim predstavnicima većine, i u samoj Vladi izlagao mišljenje stranke koju predstavljam u njoj, a koje se svodi na ovo nekoliko formula.

Na ulasku u politički period nove, federativne Jugoslavije postavljaju se sada sama sobom tri pitanja. Jedno je pitanje o AVNOJ-u, odnosno o njegovom proširenju u Narodnu skupštinu, drugo je pitanje o zakonima koje to telo treba da donese, i treće je pitanje o primeni tih zakona u ovom političkom periodu.

Pitanje o proširenju AVNOJ-a u Privremenu narodnu skupštinu ima za sebe razloge, tj. razloge ukoliko to proširenje ne znači samo povećanje broja nego i proširenje političke osnove koja bi obezbedila slobodnu razmenu misli u ovom domu i o zakonima koje će doneti, svih naprednih grupa ubeđenih u potrebu, bezuslovnu potrebu, jednog korenito novog poretka.

Drugo je pitanje o zakonima koje Privremena narodna skupština treba da donese, a koji treba u ovom predizbornom periodu i na izborima da obezbede tu slobodnu razmenu mišljenja i da omoguće saglašavanje tih naprednih mišljenja kao uslov za postavljanje zdrave osnove tom sutrašnjem novom poretku.

Treće je pitanje o primeni tih zakona u jednoj atmosferi trpeljivosti, u atmosferi jednog spokojstva bez koga nema ni slobodnog izjašnjavanja, i bez koga nema pravog idenja cilju kome se teži.

Sve ovo troje: proširenje AVNOJ-a, zakoni i ta atmosfera, ta primena zakona, čini jednu nedeljivu celinu, i ne može se ni o jednoj stvari iz jedne od tih grupa pitanja dati ubedena poslednja reč bez gledanja u tu organsku celinu.

Kroz sve to troje ide se Konstituenti. Pitanje je kako se ide. Ako se ide jednim putem: saglašavanjem sa narodnom

voljom u slobodi, onda nema nikakvih razloga zaziranju od onoga čemu se ide, to jest, zaziranju šta će taj narod odlučiti u toj Konstituenti, jer su iskušenja kroz koja je narod prošao teška, iskustva koja je imao skupa i perspektive koje su u narodu o budućnosti brižne. Sve je to uticalo na stvaranje skupo plaćene mudrosti, ali mudrosti narodne u traženju puta za budući život te nema razloga zaziranju da će narod poći stramputicom ili putem zabluda, ako je ovde-onde, u izuzetnim momentima, mogao i na koju stranu i da pade. Prema tome, to je pitanje jasno. Tako je isto i za sve napredne grupe, jasno i to čemu se ide; za sve napredne grupe, za sve istinske demokrate naročito u ovakvom stanju stvari, u ovakvim teškoćama u kojima se nalazi naša zemlja, kao i ceo svet oko nje, ko zna u kakvim još i cela Evropa, u takvom stanju stvari mora biti pre svega, pa i iznad samih ideja, iznad sistema i iznad oblika vladavine — što je drugo pitanje — ono što je glavno i u prvom redu: pitanje ekonomskog, političkog, materijalnog i duhovnog isceljenja naroda.

U kakvom se stanju nalazi narod to je dovoljno pokazano u jučerašnjem govoru Predsednika Vlade za Bosnu. Ako je tamo teže nego na drugim mestima, a ima i drugih mesta gde nije daleko od toga, bojim se da neće biti lakše nego, staviše, i teže u jednom opštem razvoju prilika kod nas, oko nas, a naročito ekonomskih prilika u celoj Evropi. Pri takvom stanju stvari to isceljenje uslovljeno je širokim saglašavanjem, zalaganjem i voljnim podmetanjem mnogih miliona pleća onih koji bi mogli da podnesu to isceljene i tu materijalnu obnovu zemlje i opštu duhovnu obnovu celog naroda. Tako postavljeno gledanje situacije i procedure kojom treba ići, mora biti, i ono je bar za mene merodavno i glavno. Pitanje koje je danas na dnevnom redu, o biračkim spiskovima, takođe je jedno od odlučujućih pitanja, odlučujućih mera u gledanju i u merilima o situaciji kojom se ide. Ovaj zakonski projekat donesen je kompromisno u jednom užem komitetu ministara, u kome sam takođe bio i ja, donesen je kompromisno kao jedan pojedinačan zakon, kao jedno poglavlje iz opšteg širokog političkog zakonodavstva kojim treba tražiti put za izlazak iz situacije i stvaranje jedne zdrave situacije u Konstituenti i za Konstituantu. Ali kao jedno poglavlje, o njemu je teško pokazati saglasnost bez drugih političkih zakona koji su sa njim u tesnoj političkoj vezi, a naročito bez političkih zakona koji garantuju slobodu u svima oblicima, slobodu ličnu, slobodu štampe, zbora, udruživanja, partija i koji garantuju ne samo

te zakonske odredbe o slobodama, nego, koje garantuju tako isto i primenu tih zakona. Jer mi znamo iz iskustva u borbama kroz decenije koliko znače same odredbe na papiru bez punih garantija za njihovo izvršenje. Ovaj Zakon o biračkim spisковima oglašen je kao hitan. Bilo je, ja to priznajem, za to razloga, jer treba spremiti spiskove, pošto se na njima zasnivaju sve ostale radnje, ako se hoće da se izbori izvedu u tom i tom roku. Ja sam mislio samo da je pitanje toga roka, u kome će se izbori izvesti — dve ili tri nedelje pre ili posle — manje bitno od pitanja puta kojim se ide, od pitanja jednog redovnog puta. Naročito zato, što je ovaj zakon sam po sebi, po svojoj prirodi, iako je on ovde u projektu konkretizovan koliko je to bilo moguće a o čemu je bilo dosta objašnjavanja, on je ipak još uvek ostavljen jednom širokom kriterijumu, pitanju savesti onih koji ga tumače.

U slučaju o kome mi danas govorimo, bar za danas, — ako ne dođu reforme da to izmene, ovaj zakon prepušten je narodnim odborima u stanju u kakvom se oni danas nalaze. Možda nije isto stanje svuda, ali uglavnom oni se danas smatraju kao redovno neizabrani. Jer, u pitanju narodnih odbora ja nemam drugo mišljenje i ne mislim da se vraćamo na stare ustanove sreskih načelnika. U pitanjima samouprave ja sam još ranije uvek tražio izbor i za mnoge druge činovnike. Prema tome izbor narodnih vlasti je jedna sasvim zdrava stvar, samo treba da bude dobro izvedena. Jer u današnjem vremenu, taj zakon ostavljen je tumačenjima izbornih vlasti i njihovoj oceni onima koji su eventualno pod sumnjom za svoje držanje, a to je rastegljivo, naročito u ovom vremenu posle svih događaja, koji su protekli za ove četiri godine i danas kada još postoje tendencije, da se fašizam i reakcija identifikuju sa normalnim razlikama u slobodi mišljenja, ili sa povremenim zabludama mase, specijalno u periodu nadraženih nacionalnih osećanja. Nadajmo se da to neće biti trajno, ali je tako u doba, u kome je narod još preosetljiv, a što nije ni čudo posle svega onog što je preživeo. U takvoj atmosferi nema mnogo osnova za objektivnu primenu jednog ovakvog zakona. Prema tome, ovaj zakon ne bi se mogao sa razlogom primiti sam i pre drugih zakona, koji obezbeđuju slobodu, a sem toga ovaj zakon, kao jedan uži politički zakon, koji ograničava građanska prava, ne bi se mogao primiti bez prethodnog donošenja širih zakona koji obezbeđuju građanska prava, jer se nikada ne sme poći od izuzetka, nego se sa izuzecima mora završiti. Prvo se mora poći i uvek sa onim što je normalno i

što je za većinu, pa tek onda završiti sa formulom o izuzecima. Već i po tome ovaj zakon ne bi bio zakon sa kojim bi se moglo početi dok se ne vide gotovosti svih grupa za potrebne reforme i u zakonskim tekstovima i u organima koji treba da im vrše primenu. Dakle, bez svega toga ne bi se moglo sa uverenjem prići izglasavanju ovakvog zakona.

Zato ja sa ovog mesta naglašavam bezuslovnu dobru volju za traženje osnova za sporazum i nepokolebljivu veru da mi, u situaciji u kojoj smo, ne možemo izaći na pravi put bez sporazuma naprednih grupa, odbijajući svaku pomisao koja se čuje ovde ili onde o bloku reakcije.

Ostajući sa tom verom, čvrstom verom da bez te saglasnosti demokratskih grupa, iskrenih i odlučnih grupa demokrata, nema izlaska, ja moram da sa žaljenjem kažem da pre tih mera i pre tih zakona, grupa koju ja predstavljam, ne bi mogla danas da dâ glas. Tu nema ničeg agresivnog, jer sam ja sâm već kazao uslovno moje mišljenje o tome zakonu, ali danas ne bi mogla da dâ reč i morala bi danas da se uzdrži od glasanja. (*Jedan glas: Skače sebi u usta! Ti si za vlast!*).

Pretsednik: Pošto drugih izjava skupštinskih grupa nema, objavljujem da je pretres zakonskog predloga o biračkim spisковima dovršen.

Pošto je ovaj zakonski predlog oglašen za hitan, u smislu poslovnika, ne vrši se pretres u pojedinostima. U smislu poslovnika, izvršiče se samo jedno glasanje, i to poimenično. Prema tome, određujem proizvku svih narodnih poslanika. Ona gospoda narodni poslanici koji su za ovaj Predlog zakona o biračkim spisковima, i koji traže da se on ozakoni, glasaće sa za, oni koji su protiv ovoga zakona, tj. da se on ne ozakoni, ti će glasati sa *protiv*.

Molim sekretara Peruničića da izvoli izvršiti prozivku. Da bi se pravilno obavilo glasanje, potreban je mir.

Sekretar Mile Peruničić proziva poslanike.

Pretsednik: Po poslovniku ako se glasa poimenično, onda treba izvršiti još jednu prozivku. Po svršenoj prozivci prozvaće se još jednom oni poslanici koji se prvi put nisu odazvali. Molim sekretara da prozove sve one poslanike koji se prvi put nisu odazvali. Prozvani narodni poslanik treba da ustanu i da glasa za ili *protiv*. To je dužnost svakog narodnog poslanika.

Sekretar Mile Peruničić proziva poslanike koji nisu na prvoj prozivci glasali.

(Posle glasanja)

Pretsednik: Objavljujem da je prozivkom ustanovljeno da je prisutno svega 349 narodnih poslanika. Pošto ima ukupno 489 narodnih poslanika, to imamo dovoljan broj za rešavanje. U smislu poslovnika, prisutnost utvrđuje predsednik. Od tih prozvanih poslanika glasalo je ukupno 347 za zakonski predlog o biračkim spiskovima. Nisu glasava dva poslanika, koji su ovde prisutni, ni za ni *protiv*. (*Rista Arandelović:* Ja nisam glasao ni za ni *protiv*).

Prema tome, objavljujem da je Zakon o biračkim spiskovima primljen.

Zakonski predlog primljen je prema redakciji kako ga je dala Vlada s tim da je u članu 1 Narodna skupština na predlog izvestioca učinila dopunu pri kraju, gde je posle reči: »kao i za sve narodne odbore« domentnuto »i sudove«, a u članu 17 u šestom redu izostavljene su reči: »u roku od 8 dana«. (*Jedan glas:* Molim za reč). Ko se javlja za reč?

Rista Arandelović: Ja. Ja sam se uzdržao od glasanja i nisam rekao ni za ni *protiv*.

Pretsednik: Objavljujem da je Predlog zakona o biračkim spiskovima primljen, jer su svi prozvani glasali za i to 347 glasova. (Aplauz).

Gospodo narodni poslanici, po članu 55 poslovnika nijedan poslanik ne može odsustvovati sa sednice Veća, ako mu ovo ne odobri odsustvo. Poslanike koji bez odobrenja odsustvuju i ne dolaze na sednice može Predsedništvo da preda Mandatnom odboru.

Pošto ima jedan izvestan broj narodnih poslanika koji nisu prisustvovali ovoj sednici, što je ustanovljeno prozivkom, to će biti svi ti narodni poslanici, koji nisu kod prozivke sudevali, upućeni Mandatnom odboru da opravdaju svoje odsustvo. (Burno odobravanje).

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: pretres Predloga zakona o proširenju na područja Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije važnosti Zakona o isplati potvrda izdatih pri likom zamene okupacijskih novčanica i o raspolaganju sa traživanjima na vezanim računima od 7 juna 1945 godine kao i o isplati potvrda izdatih na okupacijske novčanice koje u mestu zamene nisu bile zakonsko sredstvo plaćanja.

Otvaram pretres o ovom zakonskom predlogu. Reč ima Ministar finansija drug Sreten Žujović.

Ministar finansija Sreten Žujović: Drugovi i drugarice narodni poslanici, ovaj zakonski predlog pretstavlja završnu operaciju zamene koju smo mi doskora sprovodili. Prema zakona o zameni, isplaćivano je, kao što znate, svega pet hiljada dinara u gotovu. Na ostale sume su davane potvrde i, prema tome, sem toga gotovog novca bilo je isto tako i onih suma koje su na takozvanim vezanim računima bile podložne razrezu za Fond za obnovu zemlje.

S obzirom da smo posle izvršene zamene doneli specijalni zakon za oslobodavanje tih suma posle izvršenog razreza, taj zakon je važio samo za teritorije Srbije, Vojvodine, Srema, Makedonije, Crne Gore i Sandžaka, te je potrebno da se on proširi sada i na teritorije Bosne i Hercegovine, Slovenije i Hrvatske, gde je skoro zamena izvršena. Prema tome, tražim hitnost, zato što će se zasedanja Skupštine održati tek docnije, da bi ljudi na ovaj način mogli da dođu do svoga novca, koji im je zadržan bilo na potvrdama, bilo na vezanim računima.

Molim da se ovaj zakon primi.

Pretsednik: Niko se ne javlja za reč od pretstavnika grupa. Pošto o ovom zakonskom predlogu mogu govoriti samo pretstavnici grupa i pošto se niko nije javio, objavljujem da je pretres dovršen. Pretresa u pojedinostima nema. Ovaj zakonski predlog je onaj isti zakon koji je Pretsedništvo donelo i za koji ste vi primili izveštaj, samo se on sada proširuje i na one teritorije gde nije imao važnosti, te se neće vršiti poimenično glasanje, nego će se glasati sedenjem i ustajanjem.

Pitam Privremenu narodnu skupštinu da li prima ovaj zakonski predlog? (Prima). Ima li ko *protiv*? Ne javlja se niko. Objavljujem da je ovaj predlog primljen i, prema tome, ovaj je zakon proširen i na Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku i Sloveniju.

Time je dnevni red današnje sednice iscrpen. Za iduću sednicu nemamo ništa što bismo mogli staviti na dnevni red, pošto su svi zakonski predlozi upućeni Zakonodavnom odboru da o njima podnese izveštaj. Za to vreme mi ćemo sednice odložiti, a čim Pretsedništvo dobije izveštaj o tim zakonskim predlozima, ja ću sednicu zakazati pismenim putem.

Molim članove Zakonodavnog, Finansiskog i ostalih odbora da ostanu ovdje, da se ne razilaze, da bi posvršavali poslove, a ja naročito molim članove Zakonodavnog odbora da se nikako ne razilaze dok ovaj posao koji im je upućen ne svrše, a svršiti se mora brzo, jer su poslovi hitne prirode, da se što pre stave na dnevni red Privremene narodne skupštine.

Iduću sednicu zakazaću pismenim putem sa ovim dnevnim redom: utvrđivanje dnevnog reda.

Današnju sednicu zaključujem.

(Sednica je zaključena u 19,50 časova).

ПРИВРЕМЕНА НАРОДНА СКУПШТИНА

Пета редовна седница

(20 августа 1945)

Почетак у 17 часова.

Претседавао претседник др **Иван Рибар**.

Претседник: Отварајам пету редовну седницу Привремене народне скупштине. Записник данашње седнице водиће секретар Омер Глухић. Молим секретара Мила Перуничича да изволи прочитати записник четврте редовне седнице.

Секретар Миле Перуничич чита записник четврте редовне седнице.

Претседник: Има ли ко од господе и другова народних посланика какву примедбу на овај записник? (Нема). Примедаба нема. Објављујем да је записник примљен.

Ви сте чули, господе и другови народни посланици, из овог записника да извештај број посланика није присуствовао четвртом редовном састанку од 10 августа 1945 године, као што је прозивком утврђено. Ја сам у име Претседништва казао, што је утврђено такође у записнику, да ће имена свих тих посланика којима нису одобрена отсуства бити предата Мандатном одбору да оправдају своје изостанке. У пословнику стоји да ниједан народни посланик не може отсуствовати ако нема одобрено отсуство било од Претседништва или од Привремене народне скупштине. Молим господу народне посланике који су без одобрења Привремене народне скупштине или Претседништва отсуствовали и нису били на прошлом састанку да оправдају своје изостанке, иначе ће се према тим посланицима, који тако не поступе, поступити у смислу пословника.

Реч има Трипко Жугић.

Трипко Жугић: На примедбу Претседника у погледу одсуства народних посланика изјављујем да смо нас неколико посланика демократске групе били присутни у сали, јали смо се, према изјави нашег шефа да ће се наша група уздржати од гласања, у моменту кад је било гласање, налазили у ходнику пред салом. Молим да се то у погледу нас исправи.

Претседник: Даље, имам да саопштим Привременој народној скупштини да народни посланик Васа Стајић, из Новог Сада, подноси Скупштини на верификацију своје посланичко пуномоћије.

Ово пуномоћије упутиће се Мандатном одбору.

Даље, саопштавам Привременој народној скупштини следеће молбе: Анте Ковач, бив. народни посланик, моли да буде позван у Привремену народну скупштину као народни посланик изабран на изборима од 1938 године; Љубисав Петковић, инж. агрономије и претседник Народне сељачке слоге из Пирота, моли да буде изабран за члана Привремене народне скупштине као претседник Сељачке народне слоге; Хаџи Тодор Димитријевић, из Београда, моли да буде позван за члана Привремене народне скупштине као заслужни национални радник; Петар Стамболић, др Милорад Влајковић, и Риста Антуновић, народни посланици, предлажу и моле да се позове за народног посланика Привремене народне скупштине др Душан Стевчић, лекар из Пирота, који је 1938 године био изабран за народног посланика на листи Љубе Давидовића; др Анте Мандић, бивши већник АВНОЈ-а а сада краљевски намесник, предлаже да у Привремену народну скупштину уђу два претставника Истре и то: 1) друг Милан Марјановић, писац и новинар из Кастава, југословенски држављанин, који је познат и признат као стари и опробани борац за Истру и Југославију; и 2) друг др Уликс Штангер, адвокат из Сплита, из Волоске у Истри, који је до 1929 године био једини хрватски посланик Истре у италијанском парламенту и који је поменуте године морао емигрирати у Југославију, где је примио југословенско држављанство.

Сви ови предлози, односно молбе, упућују се Мандатном одбору да о њима поднесе свој извештај.

Даље, Претседништво има да саопшти Народној скупштини следеће законске предлоге које је примило од Савезне владе, односно од појединих савезних министара:

Министар унутрашњих послова подноси Привременој народној скупштини на решење: Предлог закона о држављанству Демократске Федеративне Југославије и Предлог закона о одузимању држављанства официрима и подофицирима бивше југословенске војске који неће да се врате у отаџбину и припадницима војних формација који су служили окупатору и одбегли у иностранство.

Оба ова законска предлога већ су била у Законодавном одбору и решена су.

Претседник Привредног савета подноси Скупштини на решавање Предлог закона о укидању постојећих рударских повластица и о преласку у државно власништво целокупног рударског блага на подручју Демократске Федеративне Југославије. И овај законски предлог је у Законодавном одбору.

Министар за Конституанту подноси Скупштини на решавање Предлог закона о државним службеницима грађанског реда и Предлог закона о штампи. Оба ова законска предлога налазе се већ у Законодавном одбору.

Министар правосуђа подноси Скупштини на решавање Предлог закона о уређењу судова. И овај законски предлог предат је Законодавном одбору.

Министар финансија подноси Привременој народној скупштини на решавање: Предлог закона о државном буџету Демократске Федеративне Југославије; Предлог закона о Државном осигуравајућем заводу и о ликвидацији постојећих осигуравајућих предузећа; Предлог закона о регулисању платног промета са иностранством (девизни закон); Предлог закона о уређењу и деловању кредитног система; Предлог закона о таксама и Предлог закона о располагању државним приходима. За све ове законске предлоге Министар финансија тражи хитност.

Реч има друг Министар финансија да образложи свој захтев хитности за ове законске предлоге.

Министар финансија Сретен Жујовић: Другови народни посланици, за законске предлоге о државном буџету, о Државном осигуравајућем заводу и о ликвидацији постојећих осигуравајућих предузећа; о регулисању платног промета са иностранством; о уређењу и деловању кредитног система; о таксама и за законски предлог о располагању државним приходима тражим хитност због нових прилика проистеклих после рата, нарочито са преласком на послератни пе-

риод, јер има пуно нових односа и мера које треба озако-
нити. Ради се нарочито и о томе што ће ови законски пре-
длози захтевати доста времена да се с њима упознају др-
жавни органи и сам народ, како би њихово спровођење било
што лакше.

С друге стране, треба обезбедити новим законским ме-
рама прилив државних прихода. Садашњи Закон о таксама
другови, стар је, гломазан, компликован и, ако хоћете, доста
несоцијалан. Има много ставки које треба потпуно изоста-
вити, има исто тако ставки које треба потпуно изменити.
Према томе, и нови предлог, иако не одговара потпуно да
нашњим потребама, ипак се у многоме разликује од старог
закона и претставља један корак напред. Систем законског
предлога претставља скуп извесних мера које ће нам омо-
гућити да олакшамо финансирање наше привреде и живота
уопште. Треба омогућити, другови, систематским кредити-
рањем како наш државни сектор тако и приватни сектор
наше привреде, индустрије и трговине да може у данашњим
приликама, када ситуација новчаног промета још није пот-
пуно развијена, што лакше и брже долажење до самог кре-
дита. Сем тога треба омогућити да се поверење народа и
народних маса, које постоји како у односу на власт тако и
у односу на све мере које наша државна власт доноси, пре-
несе и на наше новчане заводе.

Предлог закона о државном буџету поднесен је због
тога да би се омогућила израда буџета јединственог за целу
земљу и целокупно буџетирање. Према томе, он условљава
још сада приступање изради буџета за идућу годину.

Предлог закона о располагању државним приходима је
уско везан са самим законским предлогом о буџету и прет-
ставља начин како и у којој мери поједини државни органи
или установе могу да се служе државним приходима. Њега
треба расправити што пре због правилног извршења самог
буџета и финансирања уопште.

Предлог закона о осигуравајућим друштвима поставља
на дневни ред систематизирање осигурања уопште у нашој
земљи. Тај проблем се решава успостављањем једног једин-
ственог државног завода за осигурање.

Предлог закона о платном промету потребан је због
већих трговачких веза и односа међународног плаћања, који
се појављују и свакодневно проистичу из наших трговин-
ских односа са другим земљама.

Према томе, молим да се тражена хитност уважи.

Претседник: Чули сте Министра финансија који тражи хитност. Привремена народна скупштина треба сада гласањем да одлучи, у смислу пословника, да ли прима хитност за ове законске предлоге или не. Према пословнику, нема нико право речи, већ се само гласа. Право на реч се има само онда кад законски предлог подносе народни посланици. Прима ли се хитност ових законских предлога? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који не примају хитност ових законских предлога, нека изволе устати. (Мањина устаје.) То је мањина. Објављујем да је хитност ових законских предлога примљена. (Аплауз).

Пошто је хитност примљена, предлажем да се Предлог закона о државном буџету Демократске Федеративне Југославије, Предлог закона о Државном осигуравајућем заводу и о ликвидацији постојећих осигуравајућих предузећа, као и Предлог закона о уређењу и деловању кредитног система упуте Законодавном одбору, а Предлог закона о регулисању платног промета са иностранством, Предлог закона о таксама и Предлог закона о располагању државним приходима Финансиском одбору. Прима ли се овај мој предлог? (Прима). Она господа народни посланици који не примају, нека изволе устати. (Сви седе). Објављујем да је предлог једногласно примљен.

Сви ови законски предлози биће отштампани и раздати народним посланицима. Исто тако извештаји о овим законским предлозима биће штампани, а извештаји о законским предлозима који су достављени Законодавном одбору већ су отштампани и заједно са одвојеним мишљењем подељени данас народним посланицима.

Даље, Законодавни одбор подноси Скупштини на решавање своје извештаје, и то: о Предлогу закона о аграрној реформи и колонизацији; о Предлогу закона о Уставотворној скупштини са одвојеним мишљењем одборске мањине; о Предлогу закона о устројству и надлежности војних судова у Југословенској армији; о Предлогу закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину (Савезну скупштину и Скупштину народа) са одвојеним мишљењем одборске мањине.

Сви су ови извештаји са одвојеним мишљењем отштампани и подељени народним посланицима и биће стављени на дневни ред наредне седнице.

Прелазимо на дневни ред. На дневном је реду: утврђивање дневног реда.

Предлажем за дневни ред идуће седнице:

1) претрес извештаја Законодавног одбора о Предлогу закона о Уставотворној скупштини; и

2) претрес извештаја Законодавног одбора о Предлогу закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину (Савезну скупштину и Скупштину народа).

Прима ли Народна скупштина овај дневни ред? (Примат — Аплауз). Народни посланици који не примају, нека изволе устати. (Сви седе). Не устаје нико. Објављујем да је предложени дневни ред примљен.

Пошто је дневни ред исцрпен, данашњу седницу закључујем, а идућу Претседништво заказује за сутра, 21 овог месеца, у 5 часова после подне.

(Седница је закључена у 17,55 часова).

PRIVREMENA NARODNA SKUPŠTINA

Šesta redovna sednica

(21 avgusta 1945)

Početak u 17,25 časova.

Pretsedavao predsednik dr Ivan Ribar.

Ulazak Predsednika Ministarskog saveta Josipa Broza Tita i članova Vlade narodni poslanici pozdravili su spontanim aplauzom.

Predsednik: Otvaram šestu redovnu sednicu Privremene narodne skupštine. Zapisnik današnje sednice vodiće sekretar Mile Peruničić. Molim sekretara Omera Gluhića da izvoli pročitati zapisnik pete redovne sednice.

Sekretar Omer Gluhić čita zapisnik prethodne sednice.

Predsednik: Ima li ko od gospode narodnih poslanika kakvu primedbu na zapisnik? (*Dr. Dragić Joksimović:* Imam jednu malu primedbu, gospodine Predsedniče). Ima reč dr Dragić Joksimović.

Dr Dragić Joksimović: Prilikom glasanja o hitnosti zakonskog predloga o budžetu na prošloj sednici ne pominje se da je grupa poslanika demokratske stranke ustajanjem glasala protiv. Smatram da bi to trebalo da ude u zapisnik. Mi smo to učinili zbog toga što pred sobom nismo imali nijedan štampani zakonski predlog čija se hitnost traži. Tako se desilo prilikom glasanja za hitnost Predloga zakona o biračkim spisovima, pa se ponovilo kod glasanja hitnosti zakonskog predloga o budžetu. Zato smo i juče glasali protiv hitnosti, jer principijelno smatramo da ne treba da glasamo o hitnosti nijednog zakonskog predloga čiji štampani tekst u trenutku glasanja nemamo pred sobom.

Dalje, smatram, ispravlajući zapisnik, da je u zapisnik trebalo da ude ne onako kao što je tamo rečeno da je hitnost

izglasana većinom glasova, nego da su protiv hitnosti glasali poslanici grupe Demokratske stranke.

Pretsednik: Ova primedba poslanika dr Joksimovića nije u vezi sa samim zapisnikom i ne ispravlja zapisnik prošle sednice, nego samo on obrazlaže zašto je grupa Demokratske stranke glasala protiv hitnosti.

Prima li Skupština zapisnik? (Prima). Objavljujem da je Skupština primila zapisnik.

U ime Predsedništva imam da učinim sledeća saopštenja:

Svetozar V. Leposavić, učitelj iz Čačka, moli da bude preko Narodnog odbora za grad Čačak obavešten zašto nije pozvan za člana Privremene narodne skupštine, pošto je na izborima od 1938 godine bio izabran za narodnog poslanika, a za vreme okupacije nije se ničim kompromitovao.

Radomir K. Cvijović, školski nadzornik u penziji, iz Čačka, moli da preko Narodnog odbora za grad Čačak bude obavešten zašto nije pozvan za člana Privremene narodne skupštine, pošto je na izborima od 1938 godine bio izabran za narodnog poslanika za Srez dragačevski, a za vreme okupacije nije se ničim kompromitovao.

Obe ove molbe uputiće se Mandatnom odboru da podnese svoj izveštaj.

Ministar za Konstituantu podnosi Skupštini na rešavanje Predlog zakona o udruženjima, zborovima i drugim javnim sastancima.

Ovaj će se zakonski predlog otštampati, umnožiti i razdeliti narodnim poslanicima i uputiće se Zakonodavnom odboru.

Zakonodavni odbor podnosi Skupštini na rešavanje svoje izveštaje o Predlogu zakona o državljanstvu Demokratske Federativne Jugoslavije i o Predlogu zakona o oduzimanju državljanstva oficirima i podoficirima bivše jugoslovenske vojske koji neće da se vrate u otadžbinu i pripadnicima vojnih formacija koji su služili okupatoru i pobjegli u inostranstvo. Izveštaji oba ova zakonska predloga umnožiće se i razdeliti narodnim poslanicima i staviće se na dnevni red naredne sednice.

Izvolite čuti molbe narodnih poslanika za odsustva: Vasa Stajić moli mesec dana odsustva zbog bolesti. Odobrava li Narodna skupština ovo odsustvo? (Odobrava). Pošto odobrava, objavljujem da je Vasi Stajiću odobreno traženo odsustvo.

Božin Simić moli 10 dana odsustva radi odlaska u Francusku. Odobrava li Narodna skupština molioću ovo odsustvo? (Odobrava). Objavljujem da je Božinu Simiću odobreno 10 dana odsustva.

Cvijetin Mijatović moli 10 dana odsustva zbog bolesti. Prilaže lekarsko uverenje. Odobrava li Narodna skupština traženo odsustvo? (Odobrava). Objavljujem da je Cvijetinu Mijatoviću odobreno 10 dana odsustva.

Osman Karabegović moli 10 dana odsustva zbog bolesti. Prilaže lekarsko uverenje. Odobrava li Narodna skupština traženo odsustvo? (Odobrava). Objavljujem da je Osmanu Karabegoviću odobreno 10 dana odsustva.

Izveštavaju depešom da su oboleli i mole odsustvo do ozdravljenja sledeći narodni poslanici: Dragoslav Đorđević, Ljubo Babić, Mile Perković, Blagoje Bogavac, Vojo Ljujić, Dušan Josipović, Životije Savić, Ljubinka Milosavljević, Blažo Marković, Živan Vasiljević, Ljiljana Čalovska, Radoš Jovanović, Aljuš Gaš, dr Nikola Cvetojević, Radovan Zogović, Jagoš Simeonović, Nikola Srdović, Radivoje Jovanović-Bradonja, Hamdija Omanović, Božidarka-Kika Damnjanović i Milan Grol.

Odobrava li Narodna skupština pročitanim narodnim poslanicima traženo odsustvo? (Odobrava). Predlažem da im se odobri po tri dana odsustva, iako ne prilažu nikakvo lekarsko uverenje. Prima li Narodna skupština ovaj predlog? (Prima). Objavljujem da je pročitanim narodnim poslanicima odobreno po tri dana odsustva.

Boško Šiljegović moli odsustvo za vreme zasedanja Skupštine zbog službenog posla. Predlažem da se Bošku Šiljegoviću ne odobri odsustvo, jer ne navodi nikakav službeni posao. Prima li moj predlog Narodna skupština? (Prima). Pošto Narodna skupština prima moj predlog, objavljujem da se Bošku Šiljegoviću ne odobrava traženo odsustvo.

Dalje, imam da vam saopštim da je Skupština stigao izveštan broj molbi i žalbi iz naroda, koje će biti upućene Odboru za molbe i žalbe.

Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom redu je kao prva tačka: pretres izveštaja Zakonodavnog odbora o Predlogu zakona o Ustavotvornoj skupštini. Molim izvestioca većine da izvoli pročitati izveštaj. Izvestilac većine je narodni poslanik drug dr Dragoljub Jovanović.

Izvestilac dr Dragoljub Jovanović: Drugovi i gospodo narodni poslanici, Zakonodavni odbor koji ste izabrali proučio je Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini i našao je da treba učiniti izvesne izmene. (Čita izveštaj Zakonodavnog odbora. — Videti prilog na kraju knjige).

Drugovi i gospodo narodni poslanici, pred nama je jedan od najvažnijih zakona, jedan od najvažnijih akata koji ovaj

visoki dom ima da donese i da na taj način pripremi Ustavotvornu skupštinu, na prvom mestu izbore za Ustavotvornu skupštinu. Mi smo u Zakonodavnom odboru pažljivo proučili i diskutovali ovaj predlog. Bilo je naročito reči o tome da li je Ustavotvorna skupština koja se ima sastati takva da će imati pun suverenitet i da će punopravno rešavati sva pitanja koja spadaju u nadležnost jedne Ustavotvorne skupštine koja treba da izgradi državni i društveni poredak u našoj zemlji. Bilo je mišljenja u Zakonodavnom odboru da Ustavotvorna skupština koja će se sad izabrati neće imati pun suverenitet. Ona će, kazalo se, samo registrovati izvesna akta koja su donesena na zasedanju Antifašističkog veća narodnog oslobođenja u Jajcu i u docnijem radu Pretsedništva toga Veća i ove Privremene narodne skupštine.

Većina Zakonodavnog odbora stala je na sasvim drugo gledište. Ona smatra da će Ustavotvorna skupština biti savršeno suverena i da će u punoj slobodi i sa najvećim ovlašćenjima koja se mogu zamisliti u jednoj demokratskoj državi doneti Ustav i sve zakone koji su u vezi sa Ustavom i državnim uređenjem. Ona će, kako je predviđeno sporazumom Tito—Šušačić i deklaracijom Krimске konferencije, ispitati sva akta koja je donelo Antifašističko veće narodnog oslobođenja i Privremena narodna skupština, u kojoj mi danas zasedavamo, kao i ona koja je donelo Pretsedništvo AVNOJ-a i Pretsedništvo ove Skupštine.

Već po prvom članu ovog zakona, koji određuje rad Ustavotvorne skupštine, vidi se da će ona suvereno rešavati o svim pitanjima, kako onima koja stoje pred nama, tako i o onima koja su već bila predmet rešavanja. Ipak se našlo ljudi koji sumnjaju u suverenost te Skupštine. I zanimljivo je da su to oni isti ljudi iz čijeg su kruga došli šefovi i potšefovi koji su 1917 godine dali sebi vezati ruke na Krfu pristajući da u budućoj Jugoslaviji, u Jugoslaviji koja je tada stvarana, Ustavotvorna skupština bude vezana odredbom da Jugoslavija mora biti monarhija sa dinastijom Karadorđevića. Ti isti ljudi danas smatraju da Ustavotvorna skupština koju mi sazivamo neće biti dovoljno suverena. Ono što njima najviše smeta, to je što ta Ustavotvorna skupština treba da ima dva doma, i to dva doma koji nisu skupština i senat, koji nisu donji i gornji dom, nego koji su Savezna skupština i Skupština naroda. Ta Skupština naroda zacelo je trn u oku mnogim ljudima koji ne mogu da shvate kako jedan dom od 175 ljudi može biti isto tako punovažan kao jedan dom od preko 400 ljudi. Me-

dutim, to je suština celog novog državnog shvatanja koje mi tumačimo i koje unosimo u istoriju Evrope: da narodi koji žive u jednoj državi budu jednaki. Ta je ideja zacementirana, zacementirana, ali ideja vrlo plodonosna koja je pokazala svoju životvornu snagu u toku ovog Drugog svetskog rata. Pre nego što se govorilo o jednakosti naroda u istoj državi, predsednik Vilson govorio je o jednakosti velikih i malih naroda u svetu.

Na toj osnovici, na ideji o jednakosti naroda, bilo je zasnovano Društvo naroda, koje je funkcionisalo u Ženevi. Mi smo videli, nažalost, da ta institucija nije pokazala one rezultate koje su njeni osnivači očekivali. Međutim, druga ideja, čiji su nosioci bili Lenjin i Staljin, ideja o tome da treba da budu ravnopravni narodi koji žive u istoj državi, bez obzira da li su veliki ili mali, ta ideja pokazala se mnogo plodotvornijom, mnogo životnijom i ona je dala neslućene rezultate onda kada je u najvećoj državi na svetu genije tih naroda kliknuo: »Napred, sine najmanjeg naroda, na čelo najveće države na svetu!« Tada se desilo da je Staljin, sin malog dardanijskog naroda, stao na čelo jedne šestine zemaljske kugle. Na taj način se manifestovalo da mali narodi mogu isto tako i u najvećim državama da igraju velike i stvaralačke uloge.

Ravnopravnost naroda u našoj zemlji je osnovica na kojoj se baziralo, na kojoj se zasnivalo ono bratstvo i jedinstvo koje je najvažnija tekovina Narodnooslobodilačke borbe. Bez ravnopravnosti naroda nije moguće bratstvo i jedinstvo; bez bratstva i jedinstva nije moguća federacija; bez federacije nije moguća demokratija, a bez demokratije nije moguća Jugoslavija. (Buran aplauz).

Ravnopravnost naroda u našoj zemlji manifestovaće se baš u tome što će pored Savezne skupštine, a ne ispod ni iznad nje, nego paralelno s njom, zasedavati i Skupština naroda. Te će dve skupštine zasedavati i diskutovati odvojeno, i nijedna ne može doneti odluku koja može da nadvlada drugu skupštinu, drugi dom. Ideja je da ti domovi budu odvojeni zbog toga da bi se manifestovala ravnopravnost naših naroda. Oni koji su protiv dva doma, naročito koji su protiv Skupštine naroda, ti su protiv federacije, ma kako se oni za federaciju izjašnjavali. (Aplauz). Oni koji su protiv Skupštine naroda, oni su i protiv demokratije, ma kako se demokratima zvali. (Buran aplauz). Oni koji su protiv Skupštine naroda kao ravnopravnog doma, oni su i protiv Jugoslavije, ma kako se patriotima i Jugoslovenima zvali. (Odobranje). Jer, ako nema

Jugoslavije bez demokratije, nema demokratije bez federacije, nema federacije bez ravnopravnosti naroda, — a ravnopravnosti naroda nema bez dva ravnopravna i paralelna doma. (Odobranje).

Utoliko pre je ovo shvatanje demokratsko što nema nadglasavanja, nema veštačke većine, nema kupovanja glasova. Jedan će dom biti izabran opštim pravom glasa, od celokupnog naroda, istoga dana, u granicama cele Jugoslavije, a drugi će biti izabran opet istoga dana opštim pravom glasa, ali u federalnim jedinicima i u njihovom okviru. Svaka federalna jedinica, bez obzira na svoju veličinu, imaće podjednak broj poslanika — 25, a federalna Srbija, pored svojih 25 poslanika, imaće za Autonomnu Vojvodinu 15, a za Kosovo i Metohiju 10. U Skupštini naroda 175 poslanika odlučivaće podjednako ravnopravno kao 400 ili 450 poslanika Savezne skupštine. Za konačno izglasavanje Ustava potrebno je da bude prisutno u svakom domu dve trećine poslanika. Jedan dom ne može doneti Ustav bez drugog doma. A kada Ustav bude trebalo proklamovati, sastaje se oba doma zajedno da Ustav proklamuju i da na taj način manifestuju da je to ne samo demokratska i federativna, nego i jedinstvena Jugoslavija. (Aplauz). Oba doma zasedavaće zajedno i onda kada budu birali svoje zajedničko predsedništvo, jer oba doma imaju svoja posebna predsedništva, ali biće i zajedničko Predsedništvo Ustavotvorne skupštine. Na taj način se manifestuje, takode, njeno jedinstvo i solidarnost svih naših naroda.

Ustavotvorna skupština je, dakle, suverena, prvo, zato što će ona doneti Ustav, drugo, zato što će doneti sve zakone koji su u vezi sa Ustavom, i, treće, zato što će ona doneti odluke o svim aktima Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije i Privremene narodne skupštine i njihovih predsedništava. Ali, ona je suverena i zato što će sama odrediti dužinu svoga trajanja: niko nju ne može raspustiti, — nikakav kralj i nikakav predsednik republike. (Aplauz). Ona se raspušta sama. Isto tako ona se pretvara u redovno narodno predstavništvo.

Za razliku od svih ustavotvornih skupština i od svih parlamenata na svetu, osim sovjetskog parlamenta, ona je vrhovni organ savezne državne vlasti. I, najzad, imamo jedan akt, svečani akt, najsvčaniji akt u životu svakog parlamenta. To je momenat kada poslanici polažu zakletvu. Poslanici Ustavotvorne skupštine neće polagati zakletvu na vernost kralju. Oni će polagati zakletvu na vernost svome narodu i zakleće

se da će neumorno čuvati i braniti tri stvari: tekovine narodne borbe, demokratska prava i slobodu naroda. (Odobranje).

Kada je to tako, a to je tako, mi sa ponosom izlazimo i pred našu javnost i pred javnost čitavog sveta i kažemo: Jugoslavija koju su okupator i njegove sluge razbili i rasparčali danas skuplja komad po komad svoga tela, ona se ujedinjuje, ona stvara svoj čvrsti okvir. Ona steže svoju zajednicu na najsolidniji način koji se može zamisliti ne formalno, ne silom oružane snage, ne diplomatskim aktom ili paktom, nego voljom svojih naroda, voljom da žive zajedno kao ravnopravni, kao braća i jedinstveno. (Odobranje).

Mi izlazimo pred svet i kažemo: Jeste, mi smo Jugoslavija, ali znamo da Jugoslavije ne može biti ako ona nije građena, ako nije čuvana i ako ona ne bude branjena dragom i slobodnom voljom svih svojih naroda, svakog svog člana posebno. Ona mora biti federativna da bi se svaki naš narod i svaka naša pokrajina osećali u Jugoslaviji kao kod svoje kuće, da to bude jedan niz domova, zajednička domovina.

Isto tako mi znamo da se naša zemlja ne može da očuva, ne može da bude trajna i ne bi mogla da bude trajnija od stare Jugoslavije, ako ne bude duboko i istinski demokratska. To znači ako ne bude vođena, rukovođena i upravljana slobodno izraženom voljom svakog člana njenih naroda.

Zato mi vedra čela, ne plašeći se nikakve kritike, izlazimo pred ovaj visoki dom i u isto vreme pred našu domaću i svetsku javnost, i kažemo: Eto, borili smo se i radili godinama ilegalno i legalno, vojnički i politički, a sada gradimo, stvaramo novu državu, stvaramo Demokratsku Federativnu Jugoslaviju za blagodat i za večnu sreću naših naroda. (Odobranje).

Pretnednik: Reč ima narodni poslanik g. Savko Dukanac da pročita odvojeno mišljenje manjine.

Savko Dukanac: Gospodo narodni poslanici, na sednici od 14 ovog meseca prilikom pretresa Predloga zakona o Ustavotvornoj skupštini mi smo, kao pretstavnici Demokratske stranke, odvojili svoje mišljenje. Ja ću vam to naše odvojeno mišljenje ovom prilikom pročitati, a potom ću ga u najkraćim potezima obrazložiti. (Čita odvojeno mišljenje. — Videti prilog na kraju knjige.)

Ja želim i da obrazložim sa nekoliko reči ovo naše odvojeno mišljenje.

Pitanje Konstituante je načelno pitanje. Ono je samo sobom jasno određeno pojmom Konstituante, a sadržina ili

predmet rešavanja u našem slučaju konkretno je obeležen svima sporazumima, počevši od onoga na Visu, Tito—Šubašić pa do onoga na Jalti, u kojima se predviđa da odredbe o definitivnom uređenju zemlje ima da donese Konstituanta. Međutim, baš te osnovne odredbe o uređenju zemlje danas se rešavaju ovim predlogom zakona o Konstituenti, u ovom privremenom predstavničkom domu, pa se čak donosi i sama tehnika toga uređenja za dva doma.

Grupa u čije ime ja govorim je za federaciju i za ravnopravnost naroda i ne polaže čak ni na broj federalnih jedinica koliko na njihovu sadržinu i odnose prema državnoj celini.

Izjašnjujući se protiv ovog predloga zakona o Konstituenti, mi ne ulazimo u diskusiju samih odredaba, ali smatramo da smo dužni braniti suverenitet narodne Ustavotvorne skupštine, jer time branimo pravo miliona ljudi koji treba da dadu glas za tu Skupštinu, jer biti suveren znači ne imati nad sobom nikakvu drugu vlast, nego biti potpuno slobodan i neograničen u donošenju odluka, dok, međutim, Ustavotvorna skupština je, kako mi smatramo, u članu 2 pomenutog zakonskog predloga ograničena u svom suverenitetu. Ovde mi s pravom možemo da kažemo da pred nama stoji jedno šire telo, a to šire telo je Konstituanta, i da od širine i neokrtnjenog autoriteta tog širokog tela, tj. Konstituante, zavisi zdravo postavljanje novog poretka.

Ja, gospodo, jako žalim što je na ovom mestu pre nekoliko minuta pala reč da smo mi članovi Demokratske stranke protiv dvodomnog sistema. To ne stoji. Ja to svečano odbijam od sebe i od moje grupe. Mi smo protivni onome da se to unese u član 2, jer unošenjem u član 2 toga unapred, smatramo da je okrnjeno pravo Ustavotvorne skupštine, smatramo da to pitanje ne treba da bude uneto u ovaj zakon, već treba Ustavotvorna skupština sama to pitanje da reši kad se sastane prvom prilikom, prvog momenta i prvog minuta. Nismo mi, dakle, protiv toga projekta dvodomnog sistema ili protiv dva doma, nego smo samo protiv toga što je to uneseno unapred u zakonski predlog i samo suverena Skupština ima suvereno da primi. Ona je vlasna da primi ili da ne primi sve ono što nađe za shodno jer u tome se i sastoji njena suverenost. Mi smo, gospodo, oni stariji ovde znaju, bili i ranije za federativno uređenje naše zemlje. (Smeh). Bili smo za to da budu četiri federalne jedinice. Mi smo, razume se, mislili na Crnu Goru i Makedoniju, ali za Bosnu to je bilo manje više sine kva non. Mi smo se deset godina i više borili pod vođstvom

našeg neumrlog vođe pokojnog Davidovića za jednakost i ravnopravnost svih naših naroda u našoj zemlji. (Aplauz manjine). Ja žalim kada se nade ma ko i ustane da nam poriče bar ono što nam nijedan čovek do danas nije poricao, a to je borba za jednakost i borba za ravnopravnost svih naših naroda u našoj danas velikoj, uveličanoj zemlji. Toliko sam imao da kažem.

Pretsednik: Gospodo narodni poslanici, čuli ste izveštaj većine Zakonodavnog odbora i čuli ste izveštaj, odnosno odvojeno mišljenje manjine Zakonodavnog odbora. Otvaram načelan pretres po ovom zakonskom predlogu.

Reč ima Ministar za Konstituantu drug Edvard Kardelj. (Buran aplauz).

Ministar za Konstituantu Edvard Kardelj: Drugovi i gospodo narodni poslanici, Savezna vlada Demokratske Federativne Jugoslavije usvojila je projekte zakona o biračkim spiskovima, o Ustavotvornoj skupštini i o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu i podnela ih kao svoj predlog Privremenoj narodnoj skupštini na ozakonjenje. Zakon o biračkim spiskovima ova je Skupština već primila. Ostaje nam, dakle, Zakon o Ustavotvornoj skupštini i Zakon o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu.

Potrebna za donošenjem ovih zakona je imperativna i neodložna. Izgrađivanje naše nove Demokratske Federativne Jugoslavije, koje je otpočelo kroz narodnooslobodilački ustanak protiv okupatora, na ruševinama antidemokratskih ustanova starog porekla, koje su se delimično kompromitovale a delimično raspale za vreme okupacije, treba da dobije svoj završni akt u donošenju novog ustava. Donošenje novog ustava Jugoslavije neophodno je iz ovih osnovnih uzroka:

1. Na Drugom zasedanju Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije svečano je proklamovano da će narod preko svojih pravih narodnih predstavnika suvereno odlučiti o osnovnim pitanjima državne forme i državne organizacije.

2. Svi najkrupniji akti Ujedinjenih naroda, od Atlantske povelje do Krimске konferencije, potvrđujući pravo naroda na samoopredeljenje, ostavljaju narodima dužnost i pravo da preko svojih ustavotvornih organa odluče o državi i njenom uređenju kako sami to žele.

3. Naša nova država izgrađuje se na osnovu krupnih tekovina narodne borbe za slobodu i demokratiju, na osnovu ustavopravnih odluka, naročito onih koje su donesene na Drugom

zasedanju AVNOJ-a, kao i na osnovu konvencija ustavnog karaktera i prakse ostvarivane u svakodnevnom životu kroz funkcionisanje aparata narodne vlasti. I iz svih ovih elemenata potrebno je izvući osnovna načela, iz cele ove prakse nužno je utvrditi izvesna osnovna pravila, da bi se pravno i formalno uobličila forma i sistem naše nove države. Sve to, naravno, pod uslovom da suverena Konstituenta potvrdi osnove stvorene u toku Narodnooslobodilačkog rata na Drugom zasedanju AVNOJ-a i u kasnijoj praksi.

Za donošenje ustava potrebno je izvršiti tri neophodne i osnovne stvari: odrediti koji će organ i kako doneti ustav, formulisati biračko pravo naših državljana i organizovati izborni sistem za izbor poslanika za Ustavotvornu skupštinu.

Predloženi zakoni pravno izražavaju ovu neophodnu potrebu za donošenjem novog ustava. Zakon o Ustavotvornoj skupštini predviđa da se izabere jedan naročiti organ suvereniteta naših naroda, jedno vrhovno svenarodno predstavništvo, koje će odlučiti o ustavu i o svim zakonima koji su doneseni pre sazivanja Ustavotvorne skupštine. Postoji izvesna demokratska tradicija da odluku o novoj organizaciji države koja prekida s praksom i aparatom stare državne organizacije, donese jedno novo, za taj posao naročito izabrano, suvereno narodno predstavništvo. Karakter našeg demokratskog razvitka i naše narodne vlasti, a isto tako i objektivni položaj naše zemlje, govore i kod nas za to da se Ustavotvorna skupština prihvati kao specijalan oblik narodnog predstavništva, koje će novoj Jugoslaviji dati osnovni zakon novog ustavnog poretka. Odluka da naš novi ustav bude pretresen i izglasan u slobodno izabranoj Ustavotvornoj skupštini, novom i vrhovnom narodnom predstavništvu Jugoslavije, jeste dokaz pune pobeде demokratije u našoj zemlji i konkretnog ostvarenja načela samoopredeljenja naroda. Druga dva zakona: Zakon o biračkim spiskovima i Zakon o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu predstavljaju organsku celinu sa Zakonom o Ustavotvornoj skupštini. Oni sadrže načelan postupak za obrazovanje Ustavotvorne skupštine. Da bi Ustavotvorna skupština mogla u punoj meri da odgovori svojim zadacima, da bi ona zaista bila suvereno narodno predstavništvo, potrebno je da je građani naše države slobodno izaberu, na slobodan, demokratski način. Da bi Ustavotvorna skupština mogla suvereno odlučiti o novoj organizaciji naše zemlje, da bi mogla formalno i svečano završiti prvu fazu izgradnje nove Jugoslavije, potrebno je da u nju uđu pravi predstavnici naših narodnih masa i da u

njoj svi naši narodi budu ravnopravni. Zakon o biračkim spis-
kovima, koji je već primljen, i sada predloženi Zakon o izboru
poslanika za Ustavotvornu skupštinu svojim demokratskim na-
čelima i svojom tehnikom omogućuju da se Ustavotvorna
skupština izabere i sastane za istoriski zadatak donošenja
novog ustava Jugoslavije. (Aplauz). Ti zakoni omogućuju da
naša zemlja posle njihovog primanja neposredno pride izborima
za Ustavotvornu skupštinu.

Ja bih povodom toga još rekao nekoliko reči u vezi s ne-
kim shvatanjima, a naročito sa shvatanjima opozicione grupe,
koja su bila tu iznesena. Kroz svu Narodnooslobodilačku borbu
Jugoslavija se rukovodila jednim principom, principom potpune
ravnopravnosti, principom samoopredeljenja naših naroda. Taj
princip je dosledno sproveden u takvoj meri, da su odluke
AVNOJ-a donesene u Jajcu, naročito priznale našim narodima
pravo na samoopredeljenje do otcepljenja. Ja mislim da je
upravo takvo priznanje prava na samoopredeljenje omogućilo
da se Jugoslavija ponovo digne iz ruševina u koje su je bacili
razni pobornici tzv. jedinstvene Jugoslavije. (Aplauz). AVNOJ
je potvrdio težnju naših naroda da budu ravnopravni u Jugo-
slaviji.

Ali AVNOJ je još nešto više. AVNOJ je ustvari pretstav-
ljao i jedan ugovor između naših naroda, koji su u ono vreme
svojim sopstvenim oružjem izvojevali mogućnost da jedinst-
stveni zasedavaju u Jajcu. To je bio jedan ugovor naših naroda
da dobrovoljno ostanu u zajedničkoj državi pod uslovom da
ta država bude zaista građena na ravnopravnosti, tj. da bude
građena na federativnom principu. (Odobranje). Ja mislim
da je to jedan uslov postavljen od naših naroda AVNOJ-u, i
onaj koji ne priznaje taj uslov taj ne voli Jugoslaviju, taj ne
želi Jugoslaviji dugog veka, i taj ne želi narodima dobro.
(Aplauz).

Dalje, ja mislim da odluke Drugog zasedanja AVNOJ-a
o federativnom uređenju Jugoslavije imaju ustavni karakter.
To ne znači da time vežemo ruke Konstituenti. Konstituenta
može, ako hoće, da ukine federaciju, to je njeno pravo. Ali
mi ne možemo postaviti stvar tako kao da danas stojimo u
pogledu uređenja države pred jednom prazninom. Jugoslavija
je danas federativna država. (Aplauz). I kad je g. Savko Du-
kanac govorio o tome da je u sporazumu Tito—Šubašić na-
glašeno da će naši narodi slobodno da odluče o konačnom
uređenju države, onda treba dodati još jednu stvar, koja pret-
stavlja suštinu tog sporazuma Tito—Šubašić, a to je činjenica

da se u tom sporazumu govori da je osnova izgradnje Jugoslavije do Ustavotvorne skupštine Drugo zasedanje AVNOJ-a u Jajcu. (Aplauz). U tom sporazumu se dalje kaže da sporazum prihvata tekovine Narodnooslobodilačke borbe. Međutim, najvažnija tekovina Narodnooslobodilačke borbe jeste federativno uređenje Jugoslavije. (Aplauz).

Nemoguće je, po mom mišljenju, govoriti slobodno o budućem uređenju Jugoslavije, ako naši narodi makar i samo formalno dopuste mogućnost da u Konstituenti budu majorizirani. Vi svi znate da se jedan od glavnih argumenata protiv Vidovanskog ustava sastojao u tome što je taj ustav bio postignut prostim nadglasavanjem. Narodi Jugoslavije, koji žele da Jugoslavija bude građena na osnovima ravnopravnosti između njenih naroda, utoliko više imaju prava da traže da osnovni, temeljni zakon, tj. ustav, bude donesen kao rezultat ravnopravne volje svih naših naroda.

Gospodin Dukanac podiže glas i kaže da nije istina da su oni bili ikad protiv federacije, ali Ustavotvorna skupština ima tek da odluči da li će biti dvodomna ili neće biti dvodomna, da li će Jugoslavija biti federacija ili neće biti federacija. Praktično to znači: narodi Jugoslavije idu u Ustavotvornu skupštinu, ne znajući kakva će tamo biti uloga njihovog nacionalnog glasa, ne znajući da li će tamo možda manji narodi biti nadglasani ili neće biti nadglasani. Ja mislim da mi nemamo prava pred našim narodima, koji su dali toliko žrtava i života u ovome ratu za slobodu i ravnopravnost, da mi danas njima kažemo: Braćo, vi ste se borili, vi ste krvarili, ali sad te vaše žrtve više ne dolaze u obzir, one nemaju nikakve cene (Aplauz), sada će tek kuglica odlučiti o tome da li ćete biti ravnopravni ili nećete biti ravnopravni. Onaj koji tako postavlja stvar, taj po mom mišljenju želi smutnju u Jugoslaviji, taj ne želi poredak i mir. (Aplauz). Da li takav zahtev naših naroda da ulaze u Konstituantu kao ravnopravni narodi i da o svemu kao ravnopravni narodi odlučuju, da li to znači kršenje suvereniteta Ustavotvorne skupštine? Ja mislim da ne znači.

Nismo zaboravili iskustva iz vremena stvaranja stare Jugoslavije od 1917 godine, od Krfske deklaracije pa dalje. Tada su se unapred davale pozicije reakcionarnim snagama u našoj zemlji, učvršćivala se hegemonija velikosrpske reakcionarne klike i monarhije, a govorilo se kako će iz toga da nikne demokratsko jedinstvo, poredak i mir u zemlji. Međutim, mi smo videli da su iz toga u Jugoslaviji ponikle unutrašnja borba, smutnje, neprestane trzavice, klanje, nacionalna mržnja i, na

kraju krajeva, videli smo da je to dovelo do katastrofe Jugoslavije. Mi smo 1941 godine ušli u borbu s parolom o ravnopravnosti i jedinstvu naših naroda, ravnopravnosti na osnovu prava svakog naroda na samoopredeljenje, i baš s tom parolom ravnopravnosti i jedinstva mi smo došli do pomirenja između naših naroda, došli smo u taj položaj da je naša unutrašnja konsolidacija takva kakva ne postoji ni u jednoj od država koje su bile pod Hitlerovom okupacijom. Mislim da u ime ogromnih žrtava koje su dali naši narodi, u ime ogromnih patnji koje su dobrovoljno podneli naši narodi, da bi stvorili drukčiji život, život dostojan čoveka, mi nemamo prava da prevarimo nade naših naroda. Zato smatram da je potrebno da Konstituanta bude sastavljena od dva doma.

Na kraju da napomenem još jednu stvar. Kad se govori o formalnoj strani toga pitanja, mislim da je ono isto tako pogrešno postavljeno kao što je postavljena i politička suština pitanja. Nije Jugoslavija prva zemlja koja ima dvodomni sistem. Gotovo sve federativne države sveta imaju dvodomni sistem. Dvodomni sistem ima Amerika, i to na ovakvom principu: Donji dom sastavljaju poslanici narodnih masa bez obzira na federalne države, a Senat je sastavljen od po dva poslanika svake federalne države. Tako je i u Švajcarskoj sa kantonima. Tako je i u Južnoj Africi, u Australiji, a da ne govorim o Sovjetskom Savezu. Govori se da se dvodomni sistem uvek uvodi tek posle Ustavotvorne skupštine i na osnovu donetog ustava. Kao primer navode Ameriku. Istina, Amerika je svoj prvi ustav donela u jednom domu. Međutim, oni koji to navode kao argumenat zaboravljaju da je posle toga taj ustav otišao na ustavotvorne skupštine svih država, i tek kad su sve te države primile taj ustav, on je postao punovažan.

Još jedno pitanje da dotaknem. Naša Jugoslavija je federativna država, ona se tako i naziva: Demokratska Federativna Jugoslavija, i kao takvu je priznaju i saveznici.

Ako je to tačno, onda je potpuno jasno da Ustavotvorna skupština u tom pogledu, u pogledu federacije, može doneti izmene, može čak ukinuti federaciju, ali je ona ipak izraz i rezultat takvog federativnog uređenja. Kad su u Sjedinjenim Američkim Državama menjali ustav i tamo su oba doma primila ustavne promene. Dvodomno predstavništvo je primilo sve ustavne promene. Tako je i u svim drugim federativnim državama koje imaju dvodomni sistem. Prema tome, smatramo da prigovori dvodomnom sistemu nisu na mestu ni sa formalne ni sa sadržajne strane: Naprotiv, ja bih se od sveg srca

pridružio mišljenju druga Jovanovića koji kaže da oni koji odbijaju dvodomni sistem našeg ustava nisu iskreni kad govore da su za federaciju. Mi smo se u ovom ratu, i ne samo u ovom ratu, nego i u toku čitavog razvoja Jugoslavije, naučili da sudimo ljude po delima, a ne po rečima (Aplauz), a oni koji se ne slažu s federacijom neka rade otvoreno i neka jasno objasne, neka kažu da odbijaju federaciju, a ne da kažu da odbijaju dvodomni sistem Ustavotvorne skupštine. (Buran i dugotrajn aplauz.)

Pretsednik: Reč ima Ministar pravosuđa Frane Frol.

Frane Frol: Drugov^a i gospodo narodni poslanici, Prijedlog zakona o Ustavotvornoj skupštini ima zadatak da omogući ostvarenje Konstituante, koja treba da donese: 1) osnovni zakon — ustav Demokratske Federativne Jugoslavije; 2) zakone koji stoje u vezi sa ustavom; 3) odluku o svim zakonodavnim aktima koje je donijelo Antafašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije i njegovo Predsjedništvo.

U Konstituantu treba da dođe do izražaja suverena volja svih naših naroda o osnovnim pitanjima našeg državnog uređenja. Na početku valja odmah ovo konstatovati. Između predratne Jugoslavije i današnje Jugoslavije — kako je optovano u ovom visokom domu, a naročito kako je drug predsjednik Moša Pijade naglasio, u pogledu njenog unutrašnjeg uređenja nema nikakvog pravnog kontinuiteta. Sa stanovišta unutrašnjeg uređenja današnja Jugoslavija predstavlja novu državu, koja usprkos svega postoji i čiji su osnovi već dobili konkretne oblike na svim područjima državne djelatnosti.

U skladu sa čvrstom voljom svih naših naroda da se na temeljima čvrste sloge i jedinstva u borbi protiv okupatora izgradi nova, na bratstvu i ravnopravnosti zasnovana Jugoslavija, naši su narodi prvi put u svojoj povjesti istinski ravnopravni i bratski ujedinjeni. Na Drugom povjesnom zasjedanju u Jajcu, dne 29 novembra 1943, položeni su temelji nove Demokratske Federativne Jugoslavije, bratske zajednice slobodnih i ravnopravnih naroda, u kojoj će na osnovu načela samoodređenja i dobrovoljnim pristupanjem u državnu zajednicu biti izgrađena slobodna: Srbija, Hrvatska, Slovenija, Bosna i Hercegovina, Makedonija i Crna Gora. Znači, da su se naši narodi preko svojih, slobodnom voljom izabranih predstavnika, sjedinjeni u borbi i kroz borbu, a u duhu težnja za zajedničkim životom u zajedničkoj državi, sporazumjeli da žive u takvoj državnoj zajednici koja će svakom narodu osigurati punu na-

cionalnu ravnopravnost i bratsku saradnju u federativnom uređenju jedinstvene države.

U povjesnim odlukama AVNOJ-a u Jajcu udareni su prvi osnovi našeg ustavnog života a u svom daljnjem razvoju zado- bivali su konkretnije oblike.

U toku Narodnooslobodilačke borbe nakupile su se, razvile i ojačale tolike progresivne snage u narodu, da su pregazile sve organizacije stare državne vlasti — ukoliko ih je još bilo — i odozdo počele da stvaraju i stvorile su nove osnove i nove organizacije vlasti.

Svaki pokušaj da se uspostavi prijašnji državni aparat i prijašnja organizacija države ma u kom obliku, značilo bi doći u sukob sa jasno izraženom voljom naroda, značilo bi zaustavljanje prirodnog i nužnog procesa razvitka narodne vlasti. Svaki takav pokušaj značio bi ugušivanje progresivnih narodnih stremljenja i oslobodavanje snaga reakcije. Svaki takav pokušaj biće osuđen i mora biti osuđen na propast.

Konstituanta treba da donese konačnu odluku o pitanju unutrašnjeg uređenja naše države, kako je ono nastajalo, razvilo se i učvrstilo u toku Narodnooslobodilačke borbe, a koje je dobilo svoje prve pravne oblike na Drugom zasjedanju AVNOJ-a, na kome su udareni osnovi našeg unutrašnjeg državnog uređenja.

Dosljedno tome Ustav treba da bude pravni izraz volje i težnja svih naroda Jugoslavije, koje su naši narodi nedvojbeno očitovali u toku svoje četvorogodišnje borbe stvarajući bratstvo i jedinstvo, ravnopravnost, to jest federaciju, ukratko, dakle, konačni pravni oblik ovih osnovnih tekovina borbe.

Ovakovo stanovište o zadaćama Ustavotvorne skupštine ne znači ograničenje njezinog suvereniteta, niti je u opreci sa sporazumom Tito—Šubašić od 16 juna i od 1 novembra 1944. godine.

Suverenost Ustavotvorne skupštine očituje se po predloženom zakonu u tome što ona sama određuje sebi svoj djelokrug, sama sebi ustanovljuje poslovnik, sama izabira svoje rukovodstvo, suvereno vrši imenovanje vlade; niko je ne može raspustiti, za svoj rad odgovorna je samo narodu, a svaki poslanik uživa imunitet. Ona nije po zakonskom prijedlogu u svom radu ničim ograničena.

U sporazumu Tito—Šubašić od 16 juna 1944. godine pisano je: »Priznaju se nacionalne i demokratske tekovine izvojevane od naroda Jugoslavije u toku njihove četvorogodišnje borbe, kojima su postavljeni temelji demokratskog federativnog ure-

denja naše državne zajednice i provedena privremena uprava zemlje sredstvom organizacija AVNOJ-a i Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije kao njegovog izvršnog organa.«

A po sporazumu Tito—Šubašić od 1 novembra 1944 godine »naša nova državna zajednica dobiva slobodnom odlukom naroda svoj definitivni oblik vladavine«. I dalje: »Stojeći na principu jasno izražene volje svih naroda Jugoslavije za jednu novu, na načelima demokratije izgrađenu nezavisnu i federativnu državnu zajednicu, želimo i nastojimo da narodna volja bude na svakom koraku i od svake strane poštovana, koliko u pogledu unutrašnje državne organizacije, toliko i u pogledu oblika vladavine.«

Suverenitet narodnih individualiteta biće u punoj ravnopravnosti poštovan i čuvan, kako je to riješeno na Drugom zasjedanju AVNOJ-a. Svaka prevlast jednog naroda nad drugim biće isključena.

Odluka pak Drugog zasjedanja AVNOJ-a od 29 novembra 1943 godine na koju se sporazum poziva glasi: »Jugoslavija se izgrađuje i izgradiće se na federativnom principu koji će obezbijediti punu ravnopravnost Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca i Crnogoraca, odnosno naroda Srbije, Hrvatske, Slovenije, Makedonije, Crne Gore te Bosne i Hercegovine.« Prema tome, ovakovo stanovište o zadacima Ustavotvorne skupštine ne samo da nije u opreci nego je i u duhu sporazuma Tito—Šubašić.

U duhu i u skladu svega toga Konstituenta se sastoji od dva doma i to od Savezne skupštine i Skupštine naroda.

Protiv dvodomnog sistema ima izvjesnih prigovora. Jednodomni sistem bio bi zaista bolji od dvodomnog sistema kada bi naša država bila jedinstvena nacionalna država, država jednog naroda. Ali Jugoslavija nije jedinstvena država po nacionalnom svom sastavu. Ona je sastavljena od više nacija. Zato je potrebno da pored Savezne skupštine, u kojoj će biti zastupani opći interesi svih naših naroda bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost, postoji još i takav dom kao što je Skupština naroda, gdje će moći naši narodi osim općih interesa da zastupaju svoje posebne nacionalne interese, a da istodobno u takvom domu budu svi narodi, bez obzira na njihov prošli i sadašnji položaj, bez obzira na njihove ekonomske i kulturne snage i nivo, u pogledu svojih prava i nadležnosti potpuno ravnopravni.

U Saveznoj skupštini dolazi do izražaja načelo demokracije, koje je zagarantirano općim, neposrednim, slobodnim,

jednakim izbornim pravom i tajnim glasovanjem svih građana Jugoslavije koji imaju preko 18 godina, bez obzira na pol, vjeru, narodnost, rasu, socijalni položaj i imućno stanje.

U Skupštini naroda ogleda se ravnopravnost naroda Jugoslavije. Prvo, u Skupštinu naroda svaka federalna jedinica šalje jednak broj — po 25 poslanika; drugo, u njenom je rukovodstvu svaka federalna jedinica zastupljena sa po jednim članom; treće, Skupština naroda je u svakom pogledu, a u zakonodavnoj inicijativi napose, ravnopravna sa Saveznom skupštinom i konačno, Ustav ni bilo koji drugi zakon ne može se donijeti bez suglasnosti Skupštine naroda.

Skupština naroda je reprezentant suverenosti i pravne jednakosti svih naroda Jugoslavije, čuvar njihove nezavisnosti i garancije za provođenje politike bratstva, ravnopravnosti, i jedinstva, to jest federacije. Takva ravnopravnost i federacija neće biti samo fraza, neće biti prividna — nego zaista stvarna ravnopravnost.

Tako će u Konstituantu doći narodi Jugoslavije, sa svojim zabranjenim narodnim predstavnicima, kao ravnopravni da bratski rješavaju i riješe sva pitanja državnog uređenja, a u prvom redu, razumije se, državno-pravni oblik naše zajednice, dakle pitanje: ili monarhija, zastarjeli i antidemokratski tip vladavine, ili republika — demokratska i federativna.

Samo ovakva Konstituenta može da donese Ustav — osnovni zakon zemlje, koji će biti čvrst i trajan osnov za daljnje izgrađivanje naše nove države, a time i za definitivnu izgradnju nove Jugoslavije, vjekovne garancije nezavisnosti i bolje i srećnije budućnosti svih naših naroda.

U ime narodnih poslanika Jedinštenog fronta Hrvatske prihvaćam prijedlog izvjestioca većine i izjavljujem da ću glasati za njega. (Odobranje).

Pretsednik: Reč ima drug Rodoljub Čolaković.

Rodoljub Čolaković: Drugovi i drugarice narodni poslanici, istorija poznaje mnoge ustavotvorne skupštine koje su, formalno posmatrano, rješavale jedno te isto pitanje, pitanje osnovnog zakona neke zemlje. U suštini svaka je rješavala pitanje, ili tačnije niz pitanja, koja je trebalo da definitivno ozaokone ono što je već uglavnom ocrtano političkim zbivanjem date zemlje, u kojoj su se izvršile manje ili krupnije promjene, u kojoj se izmijenio odnos snaga i upravo je to i zahtijevalo da se donese osnovni zakon ili ustav.

Stoga mislim da je pogrešno postavljati pitanje Ustavotvorne skupštine i pitanje suverenosti te Skupštine van vremena i prostora. To mogu činiti ljudi koji su lišeni svakog smisla za društvenu stvarnost svoje zemlje, ili pak ljudi koji tim apsolutnim mjerilima žele da zabašure svoj neprijateljski stav prema onome što se, uprkos njihove volje, već rodilo. (Odobranje).

Kad se pretresa Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini i kad se postavlja pitanje njene suverenosti, onda je potrebno uzeti u obzir sav onaj svojeobrazni proces borbe kroz koju je naša zemlja prošla, rezultate koji su njome ostvareni i društvene snage čija je volja tu borbu iznijela do pobjednog završetka, i, najzad, čija borbena volja traži saziv te Skupštine i donošenje novoga Ustava. Samo je tako moguće pravilno ocijeniti značaj naše Ustavotvorne skupštine za sve narode Jugoslavije, kao i odgovoriti na pitanje o njenoj suverenosti.

Naša Jugoslavija, demokratska i federativna, nastala je u procesu Oslobođilačkog rata protiv okupatora, protiv inostranih zavojevača koji su staru Jugoslaviju rasparčali. Dakle, ona je nastala u procesu borbe protiv bivših reakcionarskih vladodržaca stare Jugoslavije, koji su dijelom pobjegli u inostranstvo, a dijelom ostali u Jugoslaviji. Bez obzira na geografsku udaljenost, oni su u ogromnoj svojoj većini radili protiv naših interesa, sa okupatorom se zajedno borili protiv naše otadžbine, koju su njeni narodi goloruki, ostavljeni sami sebi, dizali iz ruševina, podizali joj ugled u svijetu, obezbjeđivali sebi bolji život i svojoj otadžbini dostojno mjesto u zajednici evropskih naroda. Nosilac te borbe bile su najšire narodne mase, prvenstveno trudbeničke mase. One su, ujedinjene u velikom i moćnom svenarodnom pokretu, uspjele da ostvare moralno-političko jedinstvo naših naroda, uspjele su da iz ruševina podignu novu Jugoslaviju, demokratsku i federativnu. Oni su još u toku Oslobođilačkog rata rekli da Jugoslavija za koju se bore nije ona stara doapriilska Jugoslavija. Rekli su to poučeni gorkim iskustvom iz prošlosti i iskustvom iz Oslobođilačkog rata. Oni su riješili u jeku rata da nova Jugoslavija treba da bude izgrađena na demokratskom principu, ostvarenom u našem narodno-oslobođilačkom odboru, da bude izgrađena na federativnom principu ostvarenom u naših šest federalnih jedinica.

Teška prošlost Jugoslavije poučila nas je da budućnost za Jugoslaviju i njene narode može biti samo onda ako Jugosla-

vija bude zajednica ravnopravnih naroda, u kojoj svaki od tih naroda doista može da bude gospodar svoje sudbine.

Demokratska Federativna Jugoslavija nije bila ničiji izborni trik. To je bio naš ubojni poklič usred rata koji je još više pojačao borbenu volju naših naroda, koji je doveo pod našu zastavu na desetine hiljada novih boraca zato što je time perspektiva naše borbe postala još jasnija i svjetlija i za one koji su dotle stajali po strani. (Aplauz).

I gle, danas kad stojimo pred sazivom Ustavotvorne skupštine i kad se u zakonu o njoj ozakonjuje jedan dio onoga za što su se naši narodi borili, nalaze se ljudi koji vele da takav zakonski predlog dira u suverenitet Ustavotvorne skupštine. Postavlja se pitanje ko to krši suverenitet Ustavotvorne skupštine? Volja naroda Jugoslavije može biti jedini odgovor. Oni su to svoju volju izrazili u toku Oslobođilačkog rata, izrazili je kroz svoje puške, kroz narodnooslobodilačke odbore, izrazili je kroz odluke zemaljskih vijeća, i najzad, izrazili je kroz odluke samoga AVNOJ-a. Njihova suverena volja ima samo da se ozakoni u našoj Konstituenti. Kako se može donositi Ustav nove Jugoslavije, a da u Skupštini koja će ga donositi ne budu ravnopravno predstavljene sve federalne jedinice. Naše federalne jedinice predstavljaju ravnopravnost nacija Jugoslavije. Kad bi drukčije donosili Ustav, to bi značilo obmanuti nade naših naroda koji u nacionalnoj ravnopravnosti vide ne samo kamen temeljac naše države, nego i ostvarenje ideala za koje su podnosili tolike žrtve. Naša Ustavotvorna skupština treba da afirmiše sve ono što su narodi Jugoslavije u toku svoje borbe izvojevali. I Ustavotvorna skupština, najzad, za naše narode ne može biti retorta u kojoj će politički madioničarj i alhemisti da smučkaju nekakvu Jugoslaviju. Naša Ustavotvorna skupština biće kovačnica u kojoj će narodi Jugoslavije da iskivaju svoju sudbinu na temeljima koje su oni u toku borbe postavili. (Aplauz). Neka se niko za našu sudbinu ne brine. Mi smo nju uzeli u svoje ruke teške i slavne 1941 godine, i mislim da smo pred historijom položili ispit. (Burno odobravanje).

U vezi sa federativnim uredjenjem naše države želio bih da se dotaknem još jednog pitanja. Neprijatelji federacije često paradiraju argumentima o tome kako federacija dovodi u pitanje sigurnost i sudbinu srpskog naroda u Jugoslaviji. Želio bih da kao Srbin van Srbije kažem o tome nekoliko riječi. Srpski se narod borio za svoje jedinstvo i u toj borbi podnio je ogromne žrtve. Pitanje jedinstva srpskog naroda kretalo se

do ovog rata oko Srbije koja je, prirodno, kao prva oslobođena postala kao centar oko koga se okretalo jedinstvo srpskog naroda. Već u predratnoj Srbiji, davno prije Prvog svjetskog rata, dalekovidni srpski političari, najbolji srpski sinovi, jedinstvo srpskog naroda nisu smatrali kao ujedinjenje Srba u jednu tamnicu. Danas kad se govori o jedinstvu srpskog naroda ne bi trebalo i ne moramo da gatamo ni u šta i da govorimo: ovakvo bi jedinstvo htjeli, ovakvo nećemo. Za nama je iskustvo duže od 25 godina i na osnovu tog iskustva potrebno je da kažemo nekoliko riječi.

Godine 1918 ujedinili su se Srbi u jednu državu, u bivšu Jugoslaviju. Ali to jedinstvo ni izdaleka nije bilo ostvarenje onog ideala za kojim su težili najplemenitiji ljudi srpskoga naroda. To ujedinjenje bilo je upravo onakvo ujedinjenje, kakvo je smatrao za ruglo i sramotu veliki sin srpskog naroda Svetozar Marković. I to ujedinjenje Srba platili su najteže i najviše upravo sami Srbi.

U staroj Jugoslaviji velikosrpska hegemonistička reakcija ugnjetavala je nesrpske nacije i zbog toga navukla na cijelu srpsku naciju odijum ugnjetača. Godine 1941, srpski narod, naročito onaj dio van Srbije, platilo je, na žalost, tu zločinačku politiku ugnjetača i izdajnika srpskog naroda. Nije potrebno ovdje iznositi cifre koliko je srpskih grobova, dijelom zbog takve politike, ostalo u ovome ratu. Ali ti grobovi nisu bili uzaludni za srpski narod baš zbog toga što je on bio u ovome Oslobođilačkom ratu ne samo pionir oružane borbe, nego je bio i ostao pionir demokratskog preobražaja naše zemlje. A tog demokratskog preobražaja ne može biti u našoj zemlji bez ravnopravnosti naroda Jugoslavije. Mi u Bosni i Hercegovini, na koje naročito ciljaju reakcionari kad govore o pocijepanosti Srba, kažemo da smo baš mi Srbi Bosne i Hercegovine nosioci federacije. Mi znamo da je ravnopravnost prazna riječ ako ravnopravnost ne bude uistini zagantovana i našim Ustavom. Bez ravnopravnosti naroda Jugoslavije nema ni mira u zemlji, ni svjetlije budućnosti za srpski narod. Srpski narod je u ovim godinama rata iskusio i provjerio onu veliku istinu — da narod koji ugnjetava druge narode ne može ni sam biti slobodan. Mi se u Bosni i Hercegovini ni najmanje ne osjećamo ugroženi. Naprotiv, danas više nego ikada osjećamo nerazdvojnu vezu koja nas vezuje sa braćom u Srbiji, i braćom u Hrvatskoj i braćom svuda gdje ima Srba u Jugoslaviji. Ali mi, isto tako, osjećamo krvnu bratsku vezu i sa svim ostalim narodima nove Demokratske Federativne Jugoslavije. (Aplauz).

Tek danas, u našoj novoj Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji ostvaruje se naš vjekovni san, naše jedinstvo koje nam stvara perspektivu boljeg razvitka u miru i slobodi. Nikada u istoriji nije bilo takvog jedinstva. Ljudi sa Banije, iz Srijema, sa Kozare i iz Toplice svi su podjednako za jedinstvo i jednakost, za izgrađivanje bolje budućnosti naših naroda. (Aplauz). Srbi iz svih tih krajeva, boreći se za naše federativno uređenje, svakodnevno su svojim djelima davali potvrdu jedinstva srpske nacije. A trgovcima patriotizmom, koji pokušavaju da zbune one neuke i neobaviještene, mi odgovaramo: oni su u najboljem slučaju čučali u mišjoj rupi kad smo mi branili nacionalnu čast i opstanak srpskog naroda. (Burno i oduševljeno odobravanje). I neka se zato oni ne brinu za naše jedinstvo i jedinstvo srpskog naroda. To jedinstvo osigurano je u našoj novoj Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji, u bratstvu i jedinstvu sa svima njenim narodima. (Aplauz).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik dr Vaso Čubrilović.

Dr Vaso Čubrilović: Drugovi i drugarice narodni poslanici, ja ću odmah preći na suštinu problema o kome se večeras ovde raspravlja. Postoje dva mišljenja, mišljenje odborske većine i mišljenje odborske manjine, koja se razilaze u tome da li će Ustavotvorna skupština imati sva suverena prava da rešava o budućem uređenju Demokratske Federativne Jugoslavije i da podvrgne svome odobrenju sve odluke koje su stvorene pre njenog sastanka.

Razlaz u mišljenju na prvi pogled je beznačajan, ali u osnovi vrlo je velik. Postavlja se pitanje da li, prema članu 2 predloga zakona, Ustavotvorna skupština treba da ima dva doma ili ne. Iz toga se razvija pitanje da li se time ne prejudiciraju suverena prava Ustavotvorne skupštine, a takođe da li treba pravne ustanove u ovoj državi izgrađene u Narodnooslobodilačkom pokretu od 1941 godine naovamo priznati kao pravne ili ne. To je suština borbe. Po mom mišljenju svi razlozi govore da tim ustanovama treba priznati sav onaj pravni karakter koji im i pripada. Evo razloga.

Prvi su razlozi nacionalno-politički i državni. Jugoslavija, izgrađena 1918, propala je za osam dana u proleće 1941 godine. Ona se raspala. Još i pre propasti nije imala ustava. Vidovdanski ustav, i sam nepravilno izglasan, majorizacijom, ukinuo je vladalac 6 januara 1929 godine. Taj vladalac je oktroisao svoj ustav i kada smo ušli u rat, mi, ustvari, nišmo imali ustav koji je narod odobrio. U toku slobodnog državnog života, od 1918 do 1941 godine, pokazalo se da organizacija dr-

žave, centralistički izgrađena po Vidovdanskom ustavu, ne odgovara raspoloženju i volji svih naroda Jugoslavije. Oko toga se vodila velika borba, država nije izlazila iz kriza, i same vode stare države u početku Drugog svetskog rata počele su da stvaraju nove osnove države, federativne osnove, poznate u sporazumu Maček—Cvetković od avgusta meseca 1939 godine. Stvaranje Hrvatske banovine je, jednostavnom uredbom od 26 avgusta 1939 godine, nastavak vladaočeve samovolje u rešavanju državnih problema, tako često vršene u ovoj zemlji tokom celog XIX i XX veka. I kada smo ušli u Drugi svetski rat, mi smo ustvari bili u jednom prelaznom periodu od centralističke države ka federativnoj državi. I ta je država propala u ratu. U toku rata i ustanka naroda Jugoslavije došao je do izražaja jedan novi pokret, koji je imao isto tako svoj unutrašnji politički i svoj spoljno-politički program: borba za slobodu i nezavisnost naroda Jugoslavije, obnavljanje Jugoslavije na novim osnovama, na načelima jednakosti i ravnopravnosti svih naroda Jugoslavije.

Taj se pokret probio kroz veliku borbu, on je već u toku rata izgrađivao državu, formirao svoje vlasti, formirao svoje pravne ustanove. I oslanjajući se na te pravne ustanove, postavio osnovna načela i zakone na kojima je težio da izgradi obnovljenu državu. Niko nema prava da mu negira njegovu opravdanost izgrađivanja novih ustanova, nema tim pre, što su stare ustanove bile propale, a on je uložio sve da na novim načelima obnovi državu onako kako su to želeli svi narodi.

Često sam govorio ljudima starog vremena u Jugoslaviji da nikako ne mogu da zamislim obnovljenu staru Jugoslaviju sa dinastijom, sa starim aparatom, sa starom administrativno-upravnom podelom, a da nemam pred očima nastavak međusobnog gloženja naroda, vera, pokrajina, klasa, borbe koja bi se prema iskustvu poslednje četiri godine morala nastaviti još u krvavijim međusobnim obračunavanjima. Narodnooslobodilački pokret, imajući u vidu i osećajući da je prvi uslov obnove države njena federativna organizacija na načelu ravnopravnosti, to je načelo i postavio kao osnovni i prvi uslov obnavljanja države. Ja, drugovi, ne vidim mogućnosti drugog načina obnavljanja države a da ne dođe do krize, kakvu smo imali 1941 godine, ako ta osnovica ne bi ostala. To bi bio nacionalno-politički razlog zašto treba još sada, prilikom saziva Ustavotvorne skupštine, dati jemstvo svima narodima Jugoslavije da nova Ustavotvorna skupština neće biti vidovdanska i da će svaki narod u Jugoslaviji slobodno moći da izrazi svoje mišljenje, da zaštiti svoje interese, osećanja i tradicije.

Drugi razlog bi bio moralno-etički. Učinjen je formalan prigovor dvodomnom sistemu i rečeno je da ustanove i pravno stanje koje je izgradio Narodnooslobodilački pokret nije izvršeno na normalan način, putem glasanja. Države se organizuju na dva načina: prvi je način — borbom i ratom, a drugi je način — mirnom organizacijom i reorganizacijom. Ja, kao historičar, još ne znam državu koja se u toku ustanka i rata formirala da je bila u stanju da stvori ustanove i organizacije svoje vlasti, bilo zakonodavne ili upravne, putem izbornog zakona tajnim pravom glasanja, ali znam mnoge i mnoge države koje su se izgrađivale u ratu i u krvi. I taj način organizovanja država od onih koji su za te države najviše krvi dali i najviše krvi prolili, koji su najviše žrtvovali za nezavisnost tih država, ima više etičke, moralne osnove negoli jemstvo kakvogoglasanja kuglicama. (Aplauz).

Pored svega toga i pored svih teškoća za vreme rata i ustanka, Narodnooslobodilački pokret je uspeo da da pravni oblik ovim odlukama i ustanovama. On je sazvao pretstavnike svih naroda Jugoslavije, ne birane kuglicama, nego one koji su bili nosioci narodnog otpora protiv okupatora. Oni su se sastali u Jajcu, u novembru 1943 godine i dali nekoliko osnovnih zakona ustavne forme za državno uređenje. Te ustavne forme su stvorene po svim propisima za donošenje zakona o državi. Oni su, oslanjajući se na te forme u pregovorima sa vladom u Londonu, postavili zahtev da se prizna ovakvo organizovanje države, i sporazum Tito-Šubašić, i Krimska deklaracija, i onda je sasvim razumljivo da se na osnovu tako priznatih načela, kad se stvara Zakon o Ustavotvornoj skupštini, taj zakon prilagodava već izgrađenoj organizaciji države. To je druga osnova zašto mora biti uveden i drugi dom. Sve federativne države najpre počinju sa sporazumom. Federativne države Severne Američke Unije, države Sovjetskoga Saveza i druge federativne države imaju tu osnovicu, pa i kod nas je ta osnovica. Po tumačenju i američkih pravnih teoretičara sporazum kao politička osnova izgrađivanja federativne države mora da postoji. On ne negira suverenost ustava u jednoj federativnoj državi više nego u centralističkoj državi. Ustav ima značaj povezivanja zajednice više u federativnoj državi nego što ga ima u centralističkoj državi. Zato i sa pravnog stanovišta nema nikakvog razloga da se prigovara stvaranju drugoga doma preko Ustavotvorne skupštine, kad je to politički uvod za stvaranje zajedničkog federativnog Ustava.

Drugovi poslanici, mi živimo u teškim i burnim vremenima. Naša je zemlja prepatila više u ovome ratu nego ijedna

druga zemlja u Evropi. Sukobi među narodima, verama, klasama i pokrajinama pre rata bili su zaoštreniji više nego ikada. Kulturni zadaci su ogromni. Privredni i socijalni zadaci isto tako su ogromni. Ne bih želeo, kao sin ove zemlje, da mi, stvarajući novu državu, pođemo onim putem kojim smo išli kad smo organizovali staru državu. Mi ne smemo da vodimo borbu oko problema koji u osnovi idu protiv osećanja i interesa širokih narodnih masa. Mi ne smemo dozvoliti da nas zanesu čisto političke strasti, raspravljajući pitanja koja ne rešavaju osnovne probleme ove zemlje. Nisu se narodi Jugoslavije razočarali samo zbog centralizma. Oni su se borili protiv njega zbog njegove politike, zbog egoizma vodećih klasa, zbog privrednih i socijalnih nejednakosti. Naše narodne mase traže rešenje problema koje je XX vek postavio pred sve narode sveta, pa i pred naše. Pitanje ravnopravnosti naroda Jugoslavije, pitanje federativnog uređenja Jugoslavije za široke mase naših naroda je samo uvod u čitav niz velikih socijalnih i privrednih reformi koje mi moramo izvršiti, ako hoćemo da našu državu i naše narode načinimo srećnim, naprednim, kulturnim i moćnim. (Odobranje). Ta borba koja nam se nameće ima za cilj da deluje na raspirivanje starih strasti. U borbi koja stoji pred nama mi ćemo s tim računati. Borićemo se na način kako i treba da se borimo u jednoj demokratskoj državi. Borićemo se i drugim sredstvima, ako nam budu naturena. Samo jedno želimo, da ono osnovno što čini snagu i jedinstvo ove države ne diramo, a to je jednakost, bratstvo i ljubav naroda Jugoslavije. (Aplauz). Smatrajući da je drugi dom osnovna garancija te jednakosti, osnovno jemstvo protiv svake sumnje da neko teži za preglasavanjem i hegemonijom, ja izjavljujem da ću glasati za ovaj zakonski predlog.

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik drug Boris Kidrič.

Boris Kidrič: Drugovi i gospodo narodni poslanici, kad manjina pokušava da tobož brani suverenitet Ustavotvorne skupštine, ona se i u formalnom pogledu nalazi u malo smešnom položaju. Ona, naime, zaboravlja odakle proizilazi svaki suverenitet, suverenitet jedne zemlje, suverenitet jedne mnogonacionalne države, pa i suverenitet jedne ustavotvorne skupštine u kojoj učestvuju pripadnici više nacija. Manjina, naime, zaboravlja da su osnovni nosioci svakog suvereniteta narodi. Zbog toga se manjina i nalazi danas u smešnom položaju da suverenitet Ustavotvorne skupštine brani. Od koga? Od suvereniteta naroda.

Drugovi poslanici, isto tako je pomalo smešan i argument da ova Privremena narodna skupština ugrožava suverenitet Ustavotvorne skupštine time što ona donosi zakon koji utvrđuje federativno uređenje Jugoslavije. I ovu Privremenu narodnu skupštinu manjina ne shvata pravilno. Ona je shvata formalistički, ona zaboravlja da Privremene narodne skupštine, da nijednog zakona koji se danas prima, ne bi ni bilo da nije bilo one oružane borbe naroda Jugoslavije, borbe za slobodu, borbe za ravnopravnost, borbe za to da s pravom vrše svoj suverenitet. Sve su te stvari pomalo smešne. I dopustite mi da u ime grupe poslanika Osvobodilne fronte Slovenije, u ime grupe poslanika jednog naroda čiji se dobar deo danas nalazi još neosloboden, izjavim da je žalosno da se danas raspravlja o osnovnim tekovinama naše Narodnooslobodilačke borbe, i to onda kada treba da ujedinito u našoj zajedničkoj domovini, jednoj zajedničkoj državi, sve sinove i kćeri svih naših naroda.

U ime grupe narodnih poslanika Osvobodilne fronte Slovenije, izjavljujem da ćemo svi glasati za ovaj zakonski projekat, jer drukčije ne bi ni mogli da učinimo kao sinovi našeg naroda. Mi smo svi svesni da je baš Jugoslavija ravnopravnih naroda ona naša velika i jaka domovina koju svi mi s pravom zovemo domovinom. Mi hoćemo takvu Jugoslaviju, borili smo se za takvu Jugoslaviju i uvek ćemo braniti i odbraniti takvu Jugoslaviju.

O diskusiji koju je pokušala da povodom dvodomnog sistema povede ovde manjima mi ne možemo drukčije reći nego da je to otsev one žalosne prošlosti u staroj Jugoslaviji koju naši narodi nikada više neće. (Aplauz).

Pretsednik: Reč ima poslanik drug Sreten Vukosavljević.

Ministar za kolonizaciju Sreten Vukosavljević: Drugovi i drugarice narodni poslanici, mi kao Privremena narodna skupština nismo nikako u pravu da predemo preko te činjenice da federativno uređenje naše države već postoji. Ustavotvorna skupština je slobodna, suverena da učini kako nađe za dobro. Za nas, za ovu Skupštinu, ovo pitanje je rešio neko nadležniji i vlasniji od nas, — rešili su ga narodi Jugoslavije. AVNOJ je to rešenje uobličio i samo proklamovao. Privremena narodna skupština ne može to osporiti. Dokazivanje protiv federativnog uređenja naše države imalo bi izvesnu logiku za nas, za ovu Privremenu narodnu skupštinu, ako bi se osporilo da su to naši narodi rešili, ako bi se počelo tvrditi da im je to nametnuto. Na tom terenu diskusija bi imala svoju logiku, na drugom ne. Ko je to mogao nametnuti našem narodu? Narodnooslobodi-

lački pokret? Komunistička partija? Narodna vojska? Treba li dokazivati to da oni nisu bili u snazi to da učine, čak da su to i hteli. Oni su bili zavisni od naroda, a ne narod od njih. Oni su bili zavisni hranom od naroda. Narod je mogao samo da im ne da hranu, da je sakrije, i mogao se time odbraniti od njihovog nametanja. Narod je mogao da ne učestvuje u borbi, mogao je da se povuče, nije morao da se bori protiv onih činilaca koji su malopre pomenuti, pa da se odbrani od nametanja federativnog uredenja države, ako narod to nije hteo da primi.

Narod je imao sve mogućnosti da ovo rešenje spreči, imao je sve mogućnosti i bez borbe, i ništa mu lakše nije bilo u situaciji u kojoj je bio, nego da ne učestvuje u Narodnooslobodilačkoj borbi. Tu je imao da pomogne okupatoru, tu su imali da ga pomognu, na žalost, i oni koji su bili uz okupatora.

Ne može se govoriti da je neko imao snage da nametne federativno uredenje našim narodima. Federativno uredenje je jedna promena, promena uvođenjem nečeg novog. Uvek je teže nešto novo uvesti u narod nego održati staro. I u tome pogledu oni koji su hteli nametnuti federativno uredenje bili su u težem položaju, i ne može se nikako tvrditi da su ga nametnuli.

Za nas, za ovu Skupštinu, federativno uredenje je jedna politička činjenica. Ko nije realista, taj ne vidi tu činjenicu. Taj je slep. Kazali su stari: pred činjenicom se skida kapa, i o njoj se ne diskutuje. Može se ova činjenica nekome ne dopadati, ali ona postoji. Ima samo da se konstatuje i mora da se konstatuje da postoji. A zašto bi dobronamerni čovek, drugovi i drugarice, bio protivan toj činjenici? Ima li ikakve praktične mogućnosti za išta drugo u našoj državi sem za njeno federativno uredenje? Želeo bih da znam koje su te mogućnosti sa praktičnog i političkog gledišta i koja bi druga koncepcija bila mogućna.

Za koncepciju federativne Jugoslavije, iako nerado, izražavaju se neki, i na strani i drugde, za koje se može znati i može verovati da su protiv nje. Znači, da je to tolika politička nužnost, da se drukčije ne može ni govoriti. Može se misliti, ali se ne može govoriti.

Jedino jasne političke ideje imaju organizacionu moć. Oko njih se sakuplja i ono što je labilno, što je neodređeno. Drugi koji hoće da se bore protiv takvih ideja, jasnih i određenih, moraju, da bi imali ma kakve nade na uspeh, formirati isto tako jasne ideje.

Oni koji su protiv federativnog uređenja Jugoslavije imaju neskladnu političku misao, nejasnu političku misao, i oni su heterogeni. Ko su ti? Oni su, što u Crnoj Gori kažu: kupljevinu, sakupljanje sa raznih strana, raznih mišljenja, raznih shvatanja. U takvu maglu bez putokaza, bez orijentacije, u takvu maglu vodili bi naše narode oni koji imaju takva druga shvatanja, shvatanja nejasna i neodređena.

Ovde se kazalo i govorilo ranije: treba formalno priznati suverenost Skupštine, apsolutnu suverenost Skupštine, pa posle neka ta Skupština prizna federaciju i podeli se odmah u dva dela. Kaže se: priznajemo federaciju, ali neka se spase forma. Zar zbog same forme uneti nered i neizvesnost u naš narod? Hoće li to narod shvatiti kao pitanje same forme? Vredi li zbog same forme unositi tu pometnju?

Kao Srbin mogu da kažem samo ovo: da mi je jako žao što su baš nekoji od Srba stali na jedno malo drugačije stanište nego što je ono na kome smo svi mi. Meni se čini da bi baš mi Srbi trebalo da se čuvamo više nego ikoji drugi narod u Jugoslaviji i samoga izgleda da hoćemo neki centralizam i da dovedemo ma koliko u sumnju federativno uređenje naše države. Naš narod, srpski narod, gledao je ranije na državu kao na jednu jedinstvenu državu. To je bilo u liniji stvaranja države u nas Srba. Narod nije bio hegemonistički, nije srpski narod želeo da podvlasti druge narode. Bila je jedna klika koja je prvo i najviše ugnjetavala srpski narod, pa onda druge narode. Nama su to i takvo osećanje državnosti neki protumačili kao neki hegemonizam. Naš narod nije bio takav, iako je tako izgledalo. U politici se treba čuvati »izgleda«, jer u politici nisu samo važne stvari po onome što jesu, nego i po onome kako izgledaju.

To naše ranije držanje koštalo nas je u svakom pogledu. Danas mi Srbi, kao narod, imamo jedno skupo plaćeno iskustvo. Ne treba nikako da dajemo povoda sumnji. Ne treba to da daje niko drugi, ali najmanje treba da mi Srbi dajemo povoda sumnji da želimo centralističko uređenje države. Mi smo, i mi Srbi i svi zajedno, došli do saznanja da je federativno uređenje države ne samo nužno nego i dobro. Možemo smatrati da je sreća što svi dobronamerni ljudi moraju uvidati da je to jedino moguće uređenje i oni se u tome neće pokolebati. O drugom i nije reč. Federativno uređenje je najzgodnije i po tome što je ono u duhu današnjeg vremena. Ono može najbolje omogućiti socijalni i ekonomski progres i duhovno ujedinjenje naših naroda. Kakvo bi nas drugo uređenje moglo

bolje sačuvati od međusobnih nesuglasica i od spoljne opasnosti?

Iz razloga koje sam izneo, a najveći deo razloga već je ovde i ranije rečen, nalazim da je predloženi zakon dobar i da ga treba usvojiti. (Burno odobravanje).

Prešednik: Lista prijavljenih govornika je iscrpna. Prešres u načelu je završen. Prelazimo na glasanje u načelu. Pitam Privremenu narodnu skupštinu prima li Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini u načelu? (Buran aplauz). Oni narodni poslanici koji ne primaju, neka izvole ustati. (Manjina ustaje). To je manjina. Objavljujem da je Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini u načelu primljen. (Aplauz).

Prelazimo na prešres u pojedinostima. Molim sekretara Mila Peruničića da izvoli pročitati najpre naslov zakonskog predloga, a posle posebno svaki član.

Sekretar Mile Peruničić čita naslov Predloga zakona o Ustavotvornoj skupštini.

Prešednik: Prima li Privremena narodna skupština pročitani naslov? (Prima). Objavljujem da je pročitani naslov primljen. Izvolite čuti član 1.

Sekretar Mile Peruničić čita član 1.

Prešednik: Prima li Skupština pročitani član 1? (Prima). Objavljujem da je član 1 primljen prema redakciji Zakonodavnog odbora. Izvolite čuti član 2.

(Za ovim je Privremena narodna skupština, glasajući posebno o svakom članu, u smislu člana 48 poslovnika, usvojila sve članove od člana 2 do člana 27 zaključno, prema predlogu Zakonodavnog odbora.)

Prešednik: Objavljujem da je prešres u pojedinostima dovršen. Pristupamo drugom i konačnom glasanju. Ona gospoda i drugovi narodni poslanici koji će u drugom, konačnom glasanju glasati za Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini glasaće sa *za*, a oni koji će glasati protiv njega glasaće sa *protiv*. Molim sekretara Mila Peruničića da izvoli izvršiti prozivku narodnih poslanika. Molim gospodu narodne poslanike da za vreme glasanju budu ovde.

Sekretar Mile Peruničić proziva poslanike da glasaju.

(Posle glasanja)

Prešednik: Izvolite čuti rezultat glasanja za ovaj zakonski predlog u celini. Glasalo je svega 388 narodnih poslanika. Od

toga je glasalo 375 za, a protiv 13. Prema tome, objavljujem da je Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini u celini primljen. (Buran aplauz).

Sad bi trebalo da pređemo na drugu tačku dnevnog reda, na pretres Predloga zakona o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu (Saveznu skupštinu i Skupštinu naroda), ali pošto je već dockan, predlažem da današnju sednicu zaključim. Prima li Skupština ovaj predlog? (Prima).

Pre nego što zaključim sednicu, predlažem dnevni red za iduću sednicu i to: današnja druga tačka dnevnog reda da bude prva tačka dnevnog reda iduće sednice a kao drugu tačku predlažem pretres Predloga zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji. Prima li Skupština ovakav dnevni red? (Prima).

Pošto je Narodna skupština primila ovaj dnevni red, današnju sednicu zaključujem, a Pretsedništvo iduću sednicu zakazuje za 22 avgust u 16 časova.

(Sednica je zaključena u 20,35 časova).

ПРИВРЕМЕНА НАРОДНА СКУПШТИНА

Седма редовна седница

(22 августа 1945)

Почетак у 16 часова.

Претседавао претседник др **Иван Рибар**.

Појаву Претседника Савезне владе маршала Југославије Јосипа Броза Тита и свих савезних министара, Претседника Привремене народне скупштине др Ивана Рибара огромна већина народних посланика и сва публика на галеријама поздравили су бурним и дуготрајним аплаузом.

Претседник: Отварам седму редовну седницу Привремене народне скупштине. Записник данашње седнице водиће секретар Миле Перуничић.

Молим секретара Мила Перуничића да изволи прочитати записник шесте редовне седнице.

Секретар Миле Перуничић чита записник шесте редовне седнице Привремене народне скупштине.

Претседник: Има ли ко какву примедбу на прочитани записник? Не јавља се нико. Објављујем да је записник примљен.

Пре преласка на дневни ред саопштавам Народној скупштини да сам од Претседника Министарског савета добио следећи извештај:

**ПРЕТСЕДНИШТВУ ПРИВРЕМЕНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Београд

Двадесетог овог месеца примио сам писмену оставку потпретседника Владе г. Милана Грола на положај потпретседника Владе.

Истовремено извештавам цењено Претседништво да упражњено место потпретседника Владе за сада не мислим попуњавати, јер то не налажу потребе земље.

Примите изразе мога поштовања.

22 августа 1945 године
Београд

Претседник Министарског савета
Маршал Југославије

Јосип Броз Тито, с. р.

Даље саопштавам молбе за улазак у Привремену народну скупштину.

Савез земљорадника у Београду предлаже и моли да се за члана Привремене народне скупштине позове Владимир Скерлић, првак Земљорадничке странке за Срез опленачки.

Молба се упућује Мандатном одбору.

Народни посланици траже отсуства и то: Драгомир Николић 15 дана, Спасоје Ђаковић, Али Шукрија, Цавид Нимани и Ђоко Пајковић по 10 дана, све због болести. Предлажем да им се одобри отсуство по 5 дана, пошто су сви приложили уверења о болести. Прима ли Народна скупштина мој предлог? (Прима). Објављујем да им је одобрено по 5 дана отсуства ради лечења.

Даље, извештавају да због болести не могу присуствовати скупштинским седницама и моле отсуство до оздрављења народни посланици: Витомир Цветковић, Бошко Крстић, Славољуб Петровић, Милисав Милосављевић, Исмет Шафири и Павле Јовићевић. Они нису поднели лекарска уверења. Предлажем да им се да по пет дана отсуства. Да ли је Привремена народна скупштина сагласна да се овим народним посланицима одобре тражена отсуства? (Сагласна).

Објављујем да је народним посланицима које сам прочитао одобрено по пет дана отсуства.

Даље, Блажо Јовановић, народни посланик, извештава да због хитних послова мора отпутовати у Црну Гору и моли да му се одобри отсуство. Предлажем да му се одобри 3 дана отсуства. Прима ли се овај предлог? (Прима). Пошто се предлог прима, објављујем да је отсуство одобрено.

Цветко Узуновски, народни посланик, извештава да због хитних послова мора путовати у Скопље и моли да му се одобри отсуство. Предлажем да се не одобри тражено отсуство. Прима ли Скупштина овај предлог? (Прима). Објављујем да се ово отсуство не одобрава.

Лазар Колишевски, народни посланик, извештава да због хитних послова мора путовати у Скопље и моли да му се одобри отсуство. Предлажем да му се одобри 3 дана отсуства. Прима ли Скупштина овај предлог? (Прима) .Објављујем да се ово отсуство одобрава.

Скупштина је примила неколико молби и жалби које се упућују Одбору за молбе и жалбе.

Прелазимо на дневни ред. На дневном реду је претрес извештаја Законодавног одбора о Предлогу закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину. Има реч Владимир Симић, извештач већине Законодавног одбора.

Извештач већине Владимир Симић: (Чита извештај већине Законодавног одбора о Предлогу закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину. — Видети прилог на крају књиге.)

Поред овога, Законодавни одбор прихватио је неке амандмане у глави III код чл. 5, 24 и 43 које ћу ја, као извештач већине, изнети у дискусији у појединостима код односних чланова. Као извештач већине имао бих да кажем још и следеће. Пројекат изборног закона носи у себи све основне карактеристике правог демократског изборног права и система. Према својим битним уставовима и законом установљеној изборној техници, он пружа довољне гаранције: да ће народни посланици по овом закону бити избрани слободно; да ће веома широки ред грађана имати право да бира и да буде биран и то на основу општег, једнаког, непосредног и тајног права гласања; да ни верске, ни националне, ни социјалне разлике, нити разлике пола за уживање активног и пасивног права гласа не постоје и да ће посланике оба дома Уставотворне скупштине бирати директно грађани са довољно гарантованим тајним гласањем, објективношћу и правилношћу изборног поступка и једновременим избором оба претставничка дома, чиме је довољно показана равноправност њихова у јединственој Уставотворној скупштини.

Као основне карактеристике новог изборног права и система установљеног у овом пројекту нарочито треба истаћи неколико питања. То су питања бирачког права, кандидовања и кандидатских листа, изборних јединица, начина додељивања мандата, изборног поступка и самог поступка гласања.

Бирачко право, регулисано Законом о бирачким списковима, предвиђа активно и пасивно бирачко право за све гра-

ђане са пуних 18 година живота и то без обзира на расу, народност, пол, веру, службени или социјални положај.

Губитак бирачког права, активног и пасивног права гласа, наступа само према у закону тачно предвиђеним случајевима, наиме, где су у питању кривична дела и јасно утврђено антидемократско држање и деловање.

Кандидатуру за избор народних посланика за оба дома врше сами грађани који имају бирачко право. За подношење окружних листа тражи се 150 потписа од којих половина треба да је из половине срезова у томе округу.

Кандидовање посланика Скупштине народа врши се по земаљским листама за сваку федералну јединицу и по областима: за Војводину, Косово и Метохију. Услов за постављање кандидатске земаљске листе јесте потпис од 10 бирача из две трећине срезова у најмање половини изборних округа федералне јединице, односно области.

Избори за Савезну скупштину врше се на основу окружних листа у којима сваки изборни срез може имати једног или више кандидата. Правило је да сваки административни срез претставља изборну јединицу у изборном округу. Како на сваких 40.000 становника долази један посланик, то је предвиђено спајање, односно дељење тих срезова према томе броју, док се мањи градови спајају са срезом, а већи градови бирају једног или више посланика према броју становника.

За додељивање мандата постоје два принципа: већински принцип и принцип сразмерног претставништва.

У пројекту је прихваћена комбинација ова два принципа. Постоје три фазе у томе додељивању. Прво додељивање се врши на основу резултата које су листе постигле у срезу као основној изборној јединици. Ту одређује већински принцип. Ако је листа имала више средњих кандидата, мандат се додељује кандидату који је добио релативну већину.

Затим се врши додељивање мандата на основу окружних листа, и то за све оне листе које према изборном резултату нису добиле у срезовима онолико посланика колико им по окружном количнику припада. То су тзв. допунски мандати. Они се добијају кад се од броја мандата који би једној листи припали по окружном количнику, одузму мандати који тој листи припадају по резултату у срезовима и додељују се оним кандидатима са листе који су постигли највећи број гласова, а нису већ изабрани у срезу.

Трећа фаза је додељивање мандата на основу савезне листе. Носилац савезне листе оглашује се изабраним ако је његова листа у целој земљи добила најмање 200.000 гласова.

Затим се утврђује укупан број гласача по свим листама у држави. Тај се број дели са укупним бројем посланика који се у целој држави бирају, и тако утврђује савезни количник.

Ако се овим поступком утврди да постоји разлика између броја посланика које би добила једна савезна листа на основу савезног количника и броја који је она постигла на основу додељивања мандата у срезовима и по окружној листи, постигнута разлика претставља вишак мандата који припада тој листи.

Ови допунски мандати у завршној фази поступка додељивања додељују се оним среским кандидатима са окружних листа у саставу савезне листе који су постигли највећи број гласова, а нису већ избрани у срезовима, односно по окружној листи.

Додељивање мандата за Скупштину народа врши се по Донтовом систему.

Број гласова палих за сваку листу дели се бројем 1, 2, 3 итд. и, најзад, бројем који одговара броју посланика који се бира у федералној јединици односно области. Од добијених бројева оваквим дељењем узима се онолико највећих, колико се у федералној јединици односно области бира посланика. Додељивање се врши појединим кандидатским листама редом којим су кандидати поређани на листи.

Све је ово у одредбама пројекта закона довољно јасно и недвомислено унесено и стилизовано тако да ће изборне комисије моћи правилно и тачно, на основу добивених резултата гласања, да примене закон и изврше додељивање мандата по листама.

За руковођење изборима пројекат предвиђа образовање изборних комисија, које су потпуно независне од органа државне управе. Оне су избране и у своме раду самосталне.

У самом изборном поступку обезбеђено је благовремено отстрањивање грешака.

Постоји право жалбе за сваку изборну радњу.

Коначно решење по главним актима у изборном поступку дато је врховним земаљским судовима и Врховном суду ДФЈ.

Претставници листа имају широку могућност контроле у току гласања и пребројавања.

Свима тим установама, као и другима које су у закону установљене и јасно изложене, даје се пуна заштита изборног права грађана и гарантује, како сам напред изнео, потпуно демократски изборни систем за избор посланика за Уставотворну скупштину.

Са ових разлога, као извештац већине предлагем овом високом дому да овај предлог закона прихвати у целини с тим, што ћу у дискусији у појединостима, код чланова 5, 24 и 43, образложити неке у седници Законодавног одбора од 21 овог месеца прихваћене амандмане.

Претседник: Реч има народни посланик г. Трипко Жугић да поднесе извештај мањине.

Извештац мањине Трипко Жугић: (Чита извештај мањине. — Видети прилог на крају књиге.)

Другови и господо народни посланици, ја ћу са неколико речи да објасним наше одвојено мишљење

Један од најважнијих закона, који се налазе пред овим високим домом, јесте Закон о избору народних посланика за Уставотворну скупштину. По одредбама тога закона сви пуноправни грађани нове Југославије треба да искажу своје мисли и да слободно и несметано изразе своју пуну, суверену народну вољу, јер само у том случају народи Југославије имаће своје истинско народно претставништво које има да донесе основне законе земље, којима ће се нормализовати тековине Народноослободилачке борбе и прави принципи демократије и неокрњене грађанске слободе. Захваљујући херојској борби наших народа у рату, а имајући тешко искуство из политичке прошлости старе Југославије, ми смо данас у срећном положају да нашим народима омогућимо за будућност: демократију и пуну народну владавину. Стари политички методи, изборне смицалице, фалсификати, застрашивања, корумпирање и груба реакција имају да нестану заувек и више се не смеју појавити у животу нове Југославије. Све оне који су се огрешили својим радом и својим делима, било у националном или политичком погледу за време старе Југославије или за време рата, треба елиминисати из политичког и јавног живота. Али зато свима исправним грађанима наших народа треба осигурати могућности да несметано изразе своју вољу приликом избора народних посланика за Уставотворну скупштину, јер се само тим путем може доћи до остварења благостања и напретка у нашој искрвављеној и напаћеној држави.

Пред нама је Закон о изборима народних посланика за Уставотворну скупштину, који је самим својим задатком компликовао изборну радњу, јер се по њему одједном бирају посланици за два дома али са два разна мерила.

Сама техника закона о изборима сложена је тиме што претпоставља везивање окружних листа у савезну. Када се има на уму данашње фактичко стање ствари, у коме су надлежности федералних јединица, иако још нерегулисане, отсечно подељене, затим када се има на уму да су услови и за само постављање једне среске листе отежани тиме што нема нормалног обавештења, састајања и саглашавања, кад се има на уму колико је тај недостатак још тежи у питању односа срезова међу собом у округу и односа појединих округа, онда је јасно да је постављање сваке друге савезне листе осим владине у питању да ли се може извести. Уопште, избори, а посебно избори са овакво сложеном техником, претпостављају да закон о изборима и распис избора дођу пошто је већ слободан политички живот почео. У том питању технике долази још само постављање кандидата, које тражи за савезну листу хиљаде потписника и уверења, а затим читава та сложена техничка радња стоји као живи песак, јер је стално лабилна, променљива и зависна од произвољних мерила народних одбора и изборних комисија. Тај знак питања који остаје увек над сваком изборном радњом, чак кад се она сматра као свршена, најбоље се илуструје оном одредбом закона по којој се једна кандидациона листа, пошто је прошла све те произвољне цензуре, враћа на полазно место да народне масе још једном изврше још једну цензуру и још једно последње чишћење, тиме што ће оспорити поново које име потписника, или кандидата, или заменика. То је у погледу личне цензуре. Међутим, све те радње изводе се у једној атмосфери у којој ниједна од изузетних полициских мера није измењена.

Суд о закону о изборима може се доносити само узимајући у разматрање све погодбе под којима се избори врше. Ту је на првом месту та сложена техника, и, важније од ње, још произвољно мерило у бирачком праву које је спроведено кроз ове политичке законе и исто тако произвољна власт изборних тела која закон примењују, а која су сва, како у управном реду — од месног одбора до среског, окружног и земаљског, и изборних комисија које тако исто проистичу из тих одбора, тако и у погледу судова који су до врха, као и све друге власти, политички искључиви.

Погодбе нису нормалне у самој техници и механизму који их спроводи, али оно што је битно, погодбе нарочито нису нормалне у општој политичкој атмосфери у којој се закон примењује, а у којој данас, по данашњим околностима, не може бити слободног политичког живота, тим пре кад се све то доведе у везу са доношењем Закона о казнама злочина против отаџбине, као и оног о држављанству, чиме се на ту неспокојну атмосферу ставља још једна претња. Најзад, треба још напоменути да се не види на шта би се сводила слободна измена мишљења у том предизборном периоду, ако би остала произвољна и искључива мерила о стању у земљи.

У говорима, чак и истакнутих претставника, свака тенденција диференцирања, разликовања мишљења, сматра се као непријатељски акт. Очевидно је према свему овоме, да извођење избора које треба да води постављању дефинитивног уређења претпоставља једно стање у коме су прецишћена бар основна мишљења, отклоњене сумње и умирене страсти из првих револуционарних месеци. Извођење избора претпоставља једну атмосферу трпеливости и успокојења и слободног осећања грађанина који треба да каже шта мисли и за кога хоће да гласа.

Примедбе које чинимо на поједине одредбе Закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину чинимо у најбољој намери добронамерне критике, јер имамо тешка искуства из прошлости старе Југославије па желимо да се грешке прошлости више никад не понове. Зато сви приговори на овакав наш став неумесни су и злонамерни.

Јуче је у овом народном дому пала једна тенденциозна парола о томе — ко је све за Југославију, а ко није! У тој паролу није јасно означено ко све долази у сумњу и то може да се тумачи на разне начине. Ако је творац означене паролу мислио и на групу којој припадам, то изјављујем да је то један злонамерни хор-фишек, који није могао да поремети ни праšину у овом дому, акамоли да узнемири јавност и политичке људе, који добро знају политички став појединих партија у старој Југославији, а нарочито после доласка срамног шестојануарског режима на власт.

Приликом ове дискусије слободан сам да нагласим још и ово. По примедбама које сам дао на закон о изборима у Законодавном одбору, друг Пијаде у свом органу „Борба“, од пре неки дан, рекао је да таквим својим радом радим уствари за стару Југославију. Жалим што је друг Пијаде

заборавио моју борбу у старој Југославији и што је могао да ме тако неправедно нападне, кад зна да сам ја окован и да немам штампе да се браним, а друг Пијаде има дуго и мучно искуство шта значи бити окован и не моћи се бранити. Овим одбијам примедбу друга Пијаде, стојећи увек у ставу несаломљиве борбе за народна права и народну суверену вољу, за нову Југославију у којој се више не смеју поновити грешке из прошлости старе Југославије. У борби коју сам неуморно водио у старој Југославији против свих корумптивних и диктаторских и реакционарних режима, ја сам имао куражи и смелости на збору у Богатићу, колико се сећам 1937 године, где је био и друг др Рибар, да нападнем и носиоца краљевске круне, што данас може да учини ма који грађанин Југославије, али тада мало нас је било да то јавно речемо: Због своје упорне борбе у старој Југославији ја сам издржао све физичке, моралне и психичке муке које се могу само у великој машти замислити, почев од 5 јуна 1941 године, тј. од дана када ме је Гестапо у Београду ухапсио, па до 29 априла ове године, када ме је ослободила савезничка американска армија. Поред осталог, ја сам са овог истог места, у 1939 години, пред тадашњом полицијском Народном скупштином имао куражи да изнесем и све прогоне, тучу, затварање и убијање другова истинских левица и приликом цитирања тих крвавих прогона ја сам био на овом месту нападнут од 17 такозваних народних посланика ради физичког обрачунавања. Све сам ја то, друже Пијаде, издржао и не дозвољавам никоме у овој земљи да ми нешто пребаци, јер ја ћу остати до последњег даха у исправној борби за народне тековине и слободе, социјалну правду и пуни народни суверенитет. Толико сам имао да кажем.

Претседник: Реч има Министар за Конституанту Едвард Кардељ. (Аплауз).

Министар за Конституанту Едвард Кардељ: Ја се, пре свега, слажем са свим исправкама и додацима које је Законодавни одбор предложио. А што се тиче изјаве мањине, хтео бих да кажем неколико речи.

Изјава мањине даје у образложењу свог негативног става према закону три основна разлога, односно не основна, него уопште само три разлога. Прво, не слаже се са системом савезних листа. Они кажу да је тај систем недемократски. Међутим, позната је ствар да је „такав систем листа” примењен код многих демократских изборних закона с про-

порционалним изборним системом. Између осталог, такав је „систем“ постојао у Чехословачкој. Пре свега, не ради се о „систему савезних листа“, него је тај изборни закон грађен баш на систему окружних листа. По овом изборном закону савезне листе нису неопходне, али закон даје могућност политичким формацијама у Југославији да поставе савезне листе, ако то хоће и могу. Разлог што овај пројекат предлаже такву једну установу јесте, пре свега, у томе што је наш изборни закон комбинација система по релативној средњој већини и пропорционалног система. У овом нашем изборном закону предвиђају се две коректуре: окружна коректура и савезна коректура. На тај начин ниједна политичка формација која код нас излази на изборе, било да се појављује као мањина или као већина, неће изгубити ниједан глас. Ја мислим да је пропорционални систем на тај начин доследно спроведен и он је далеко напреднији од многих других изборних система у западним демократским земљама. Изјава мањине ове Скупштине, према томе, хоће од једног преимућства овога закона да направи његову слабост.

На тај начин могао би се свакако извести закључак да се мањини вероватно не свиђа баш та демократичност изборног закона. (Аплауз). У вези с тим, ако би мањина добро проучила тај закон, могла би да види да тај систем савезних листа управо фаворизира, помаже слабе савезне листе, управо помаже слабе групе. А друго је питање да ли поједине групе имају довољно снаге да бар у пола Југославије поставе своје листе. Међутим, није ствар законодавца да о томе размишља. (Смех).

Други моменат који је у том пројекту био одлучујући јесте политичка страна. Избори за Конституанту не би требало да буду сувише подвргнути утицају случајних локалних фактора. И зато установа савезних листа иде управо за тим да да већу могућност оним политичким формацијама које имају јединствену демократску платформу, да могу јаче нагласити свој јединствени став у изградњи новог уставног живота у Југославији, што је несумњиво у корист јединства Демократске Федеративне Југославије. Мислим да је било на месту да се има пред очима и тај моменат, кад се ради о уставу наше државе, о уставу који се не мења сваког дана.

Други аргуменат који наводи изјава мањине могао би се окарактерисати у једној реченици као неверовање, као

неповерење у постојећу народну власт. Прво, нетачна је изјава мањине да те народне власти нису биране. А тачно је да у извесним нашим покрајинама један мањи део тих народних власти још није био биран или бар није био биран у последње време тајним гласањем.

Али, пре свега то важи само за једну мању територију наше земље, а осим тога и онде где ти избори нису били још извршени и у потпуно уређеној форми, сасвим је јасно да су органи народне власти израсли из борбе народа, да их је народ сам својом иницијативом подизао, да их нико није одозго поставио, него да су никле из оних демократских снага које су се бориле за слободу и демократију у својој земљи, а то значи уствари из наших основних народних маса.

То је једна ствар. Друга ствар је ово: ја бих упитао господу из мањине да ли могу навести неку земљу у Европи која је била под окупацијом, а која је досад спровела изборе за народне власти. Ја мислим да не могу навести ниједну такву земљу, а међутим све те земље које су биле под окупацијом Немаца, све се спремају на изборе за своје парламенте и уставотворне скупштине, и све ће те изборе спроводити сада постављене власти. Међутим, све те чињенице господу из мањине не узимају у обзир, јер они беспринципијелно траже разлога да буду негативни и да могу осуђивати конструктиван рад нашег народа на подизању своје земље. (Аплауз). Осим тога, ако се по тој линији иде до краја, онда се питање може поставити овако: ако неко нема поверења у садашње власти, значи да он тражи неке друге власти. Које то друге власти могу бити? То могу бити само старе власти. Онај ко нема поверења у данашње власти да ће правилно спровести изборе, тај тражи да те изборе узму у своје руке старе власти, а ми знамо колико су старе власти биле непристрасне према демократским интересима ширих народних маса. (Одобравање).

Трећи аргуменат који наводи тај предлог мањине јесте један параграф у томе закону, који омогућује да масе у одређеном року ставе своје примедбе о кандидатима без обзира на то чијој листи припадају ти кандидати. Ја мислим да је тај параграф доследно демократски и у данашњим приликама поготову оправдан. Не треба да заборавимо да се избори за Уставотворну скупштину спроводе у атмосфери кад су сећања наших народних маса на страхоте окупације још врло жива и кад су врло жива још и сећања на одго-

вoрност појединих издајника и слугу окупатора за злочине које је окупатор чинио у нашој земљи и за њихове сопствене злочине. Закон о бирачким списковима одузима, додуше, таквим људима теориски бирачко право, али је савим јасно и сваки човек зна да ће у бирачке спискове упркос томе ући многи људи који су на један или други начин сарађивали са окупатором. Мислим да то неће бити појединци, него да ће то бити хиљаде. Биће уписани, прво, због тога што је немогућно у тако кратком року обавити задовољавајућу контролу при уписивању у бирачке спискове, а осим тога и зато што су наше народне власти склоне да верују људима и да им дају могућност да се поправе, да се рехабилитују, да поново нађу своје место међу онима који изграђују своју земљу.

Према томе, нема никакве сумње да ће у бирачким списковима бити и таквих људи, и то хиљаде и хиљаде таквих људи. Ја лично у тој чињеници не видим никакву нарочиту опасност за демократско спровођење избора. Али постоји при томе једна штетна могућност, а та могућност била би у томе што би неке политичке групе покушавале на изборима да се ослоне баш на те елементе, да би помоћу таквих гласова дошле до већег успеха. Та опасност би била утолико већа, ако би се такви људи појавили на изборима као кандидати. Политичке групе с таквим кандидатима неизбежно би се претвориле у трибине и трубе јучерашњих квислинга. Ја мислим да је дужност свих демократских група, које хоће да буду заиста демократске, без обзира на то да ли су у Фронту или не, да издвоје из својих редова такве људе и да онемогуће да такви људи постану њихови кандидати. (Аплауз). Међутим, то није само дужност политичких група и самих њихових руководстава, него је то и дужност и право читавог народа. Наше напаћене, измучене масе имају право да траже да све политичке групе и у Фронту и ван Фронта поставе такве кандидате који се нису упрљали својом сарадњом са окупатором. То је, по мом мишљењу, једини начин да се обезбеди демократски циљ избора за Уставотворну скупштину и да се обезбеди демократичност саме Уставотворне скупштине. Јер у то да Уставотворна скупштина мора бити израз демократске воље нашег народа, нико од нас не може и не сме да сумња. У тој Уставотворној скупштини нема места никаквим квислинговским помагачима окупатора. Према томе, закон не тражи ништа друго, него само налаже свим предлагачима листа да постављају

кандидате који нису били у служби окупатора. (Аплауз). И осим тога мислим да је дужност закона да обезбеди један заиста демократски приступ ка изборима за Уставотворну скупштину. Не може се допустити да се избори за Уставотворну скупштину претворе у покушај квислинговаца да се рехабилитују на некој новој основи. Нека се они рехабилитују својим преданим и ваљаним радом на обнови наше разрушене земље. (Аплауз).

Овај наш закон о изборима за Уставотворну скупштину је један од најдемократскијих изборних закона који данас постоје. Он је напреднији по својој пропорционалности и по отсуству ма каквих новчаних кауција итд. од многих изборних закона у западној Европи, а осим тога носи и сва она својства која су карактеристична за демократске законе: тајно гласање, избори су општи, једнаки, директни, без обзира на пол, на расу, без обзира на религију итд. Први пут у Југославији народне масе имају такав демократски закон који ће много допринети да се у Југославији учврсти демократски поредак. (Аплауз). Кад тај закон буде објављен и протумачен нашим народним масама, оне ће добро схватити његов демократски карактер. Нико од оних који су 1923 године одузимали демократска изборна права, не злочинцима и њима сличним, него правим народним претставницима, борцима за демократију почев од 1921 године, кад је данашња мањина у Привременој народној скупштини гласала за избацивање комунистичких посланика из Уставотворне скупштине, — нико се од њих неће тада моћи сакрити пред народом. Онај који напада овај закон не жели да нашим народним масама буду обезбеђена демократска права. (Аплауз). Међутим, ми смо зато ту да та демократска права обезбедимо нашим народним масама. Држим да је овај закон један од најчвршћих стубова који нашим народним масама обезбеђују та демократска права. (Буран и дуготрајан аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик др Милош Жанко.

Др Милош Жанко: Другови народни посланици, пред нама се налази Предлог закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину. Такозвана демократска група изјаснила се противу тога закона у име демократских начела. Али треба имати на уму да ово није ни први, ни једини закон против кога се изјашњава такозвана демократска група. Та такозвана демократска група, у име демократ-

ских начела, ustala je protiv svih akata kako AVHOJ-a tako i ove Privremene narodne skupštine. Šta to znači? To znači da su protiv svakog našeg zakona i protiv svakog akta AVHOJ-a i Privremene narodne skupštine, tobože zato što je rad kako AVHOJ-a tako i ove Skupštine pro- jet antidemokratskim duhom. Zar nam to mogu govoriti oni koji su u najmañu ruku u toku ove četvoro godišnje borbe koju je naš narod vodio sa AVHOJ-em na čelu stajali po strani? Treba da se pitamo zašto se izjashñavaju protiv ovih zaista demokratskih zakona, ovih zakona u kojima su demokratski principi došli do izražaja u najvećoj mери; zašto su u stalnom sukobu sa demokratskim radom ove Skupštine. Ja mislim da izvor takvog stava, izvor takvog sukoba sa demokratskim radom ove Skupštine treba tražiti u činjenici što su oni došli u sukob sa demokratskom praksom, sa demokratskim životom i demokratskim teковинама naših naroda, pa zato dolaze u sukob i sa свим законским предлозима и одлукама ove Skupštine. (Аплауз).

Сматрам да је било потребно да нагласим да њихове примедбе, тобож у име демократије, немају у себи ничег демократског. А сад да пређем на приговоре у вези са самим њиховим извештајем. Истичу да по суштини својих прописа, техници и начину спровођења овај закон не даје пуну гаранцију да ће суверена народна воља доћи до изражаја. Шта чини суштину и по чему се оцењује демократски карактер сваког изборног закона? Демократски карактер једног изборног закона оцењује се по начину на који је тај закон решио основну материју изборног реда, то јест, на који је начин решио питање бирачког права, питање кандидације и истицање кандидатских листа, на који је начин решио методе додељивања мандата и какав је поступак самог пословања. Ако се погледа како је овај закон решио сваку од ових материја, видимо да је закон на најдемократскији начин решио сва ова питања која долазе у везу са изборним законом. Да се не задржавамо на питању бирачког права, можемо да констатујемо једино да никад у политичкој историји наших народа нису тако широке народне масе имале могућности да слободно учествују у изборима за уставотворну скупштину. Према томе, кад један закон проширује право гласа на све жене и омладину од 18 година, не правећи никакву разлику у националности, вери, социјалном положају, онда свако ко хоће поштено да гледа, мора признати да овај закон пружа нашем народу најшире

могућности да изрази своју вољу у једном тако важном питању као што је Уставотворна скупштина. Исто тако кад је реч о потврђивању, пријављивању и подношењу кандидата демократске листе уопште, систем који је усвојен у овом закону демантује све приговоре мањине који иду за тим да кажу да овај начин листа не дозвољава да дођу до изражаја мање групе. Из овога што је потпретседник Кардељ казао види се, то не треба уосталом да понављам, да је систем листа постављен тако да је баш обратно истина, то јест да се не погодују јаке политичке групације, као што они праве алузију на Народни фронт. Пошто постоје само савезне листе, могућно је да се изнесу и окружне листе, и то самосталне окружне листе, па чак и срески кандидати везани за окружну листу. Све то показује да је закон тако постављен да могу да дођу до изражаја не само јаке политичке групе које су у стању да истакну савезну листу, већ могу да дођу до изражаја и мање групе, мале политичке групе у нашем народу.

Обарају се на савезне листе и на оно што даје печат самом систему подношења листа, и праве алузију на систем савезне листе, на режим савезне листе којој, веле, стоји на располагању цео државни апарат. Ако би се желела успоредба са пређашњим законима и пређашњим изборним системом, могло би се одмах рећи да је дух изборног система шестојануарског режима био да се онемогући, или бар знатно отежа истицање опозиционих листа. Због тога су постављени тешки услови, као: да земаљску листу мора потписати 60 предлагача из сваког среза наше домовине, а затим да треба да буде истакнут кандидат у сваком срезу. Данас ми видимо у првом реду да се за савезну листу, за њено пријављивање, тражи само сто потписника и потврда у половини округа, или, што је још важније, услов кандидовања није уопште да неко буде везан за савезну листу. Постоји, дакле, пуна могућност истицања окружних листа и везивања среских кандидата за окружне листе. Према томе, успоредба са ранијим режимима није на месту, и правилно је потпретседник Скупштине Моша Пијаде рекао у Законодавном одбору да таква успоредба спада у нездраву демагогију. Метод додељивања мандата, како је решен овим законом, нимало не даје предност Народном фронту, а нити опћенито савезним листама. А уколико би и дао погодност савезној листи, даје погодност свим савезним листама без разлике. Комбиновање већинског принципа и принципа

сразмерног претставништва, што је дошло до изражаја у овом закону, затим коректуре које се врше код савезних листа при утврђивању резултата гласања, као и допунски мандати, иду у корист мањих група, које иначе можда не би могле сразмерно доћи до изражаја у Уставотворној скупштини према датом броју гласова. Значи да тај приговор нема никакве реалне основе. Систем савезне листе не даје никакво преимућство Народном фронту, а то значи да нема никаквог основа да се и на терену додељивања мандата прави нека успоредба са старим изборним режимом. По старом шестојануарском закону о изборима, листа која добије већину гласова у земљи добија аутоматски три четвртине мандата, а ако је имала више гласова од свих осталих листа, у том случају учествовала је и у подели остале четвртине мандата.

Значи, земаљска листа по бившем закону отимала је мандате осталим листама. Данас, по нашем закону, по закону који је данас на дневном реду, нема никаквог поговора, него напротив по оном систему, по оним коректурама и додељивању допунских мандата, као што је то питање већ образложио потпретседник Кардељ, погодују се баш мање групе, а не савезна листа.

Можда би Јединственом фронту, као најјачој и најкомпактнијој политичкој групи у земљи, више конвенирао енглески систем средњих избора и већински принцип, онда би мање групе прошле горе него што мисле. Дакле, закон омогућује свим струјама које имају било какве подлоге у народу, које су било како везане с народом, да сразмерно буду заступљене и у Уставотворној скупштини. Закон не даје, јер се праве алузије баш на листу Јединственог фронта, никакве погодности Народном фронту, него му то даје његова борба за демократска права и националну слободу наших народа. Оно што отежава успех оних који се противе овом закону, није овај закон него је то њихова пракса, која у току овог Ослободилачког рата није ишла у њихову корист. Закон не даје никакве погодности. Овај закон не дозвољава да се резултати избора искривљују у корист неколицине, у корист неке мале клике.

Она примедба да савезној листи стоји на располагању државни апарат, и све остале алузије, не значе ништа друго него само то да у нашој земљи има још људи који не могу да замисле друкчије изборе него само изборе где се примењује терор.

Што се тиче органа који проводе изборе, довољно је узети закон па видети да су то органи који су одвојени од народних власти. На челу читавог изборног рада стоји Савезна изборна комисија коју поставља Претседништво наше Скупштине.

Сматра се, и то демократска група износи, да народна власт није погодна да проводи изборе, јер је народ није изабрао. Значи да се жели да изборе, као што рече потпретседник Кардељ, проводе стари органи. Ја бих још додао, с обзиром на данашњу ситуацију, да сигурно има таквих жеља, ако је већ реч о групи из које је један за време говора друга Кардеља рекао да није истина да желе да те изборе проводе старе власти, без обзира шта они сами субјективно мисле или желе, да се са њихове стране жели да у нашој земљи не буду спроведени избори слободно него да дође неко извана да се натура и да под његовом контролом уређују наш унутрашњи живот... (Милан Грол: Господине Претседниче, молим за реч).

Претседник: Када говорник заврши ја ћу вам дати реч.

Др Милош Жанко (наставља): На завршетку хоћу да кажем да су овде пала изјашњења против једног од демократских закона, против једног закона који ће омогућити нашим народима да изграде једну јаку федеративну, једну јаку демократску заједницу. Износе се аргументи о некој режимској листи, о листи државног апарата и да ће државни апарат ограничити слободу. Али, ти аргументи употребе државног апарата, насиља, ограничавања слободу итд., другови, — хтели они или не хтели то да признају — то су аргументи данашње реакционарне штампе.

И поготово можемо да очекујемо да у оним данима кад се буду проводили избори у нашој земљи, кад наши народи буду још једном приступили уређивању своје домовине на чврстим демократским темељима, кад буду завршавали дело своје четворогодишње борбе, можемо да очекујемо да ће се тада у међународној штампи против тих наших избора појавити такође кампања; можемо да очекујемо и то да ће бити употребљени баш ови аргументи: државни апарат, режим, ограничене слободу и др. Другови, шта значи то? То значи, ја нећу да улазим у то шта они субјективно мисле о свему томе, али то објективно значи да они већ данас дају адуте и иступају као авангарда међународне реакције. (Дуготрајан аплауз).

То је политичка суштина њиховог става, то је објективно резултат њиховог става, без обзира шта они субјективно мисле. Данас ће наши народи у овој Скупштини, где се већина изражава за тај закон, добити једно моћно оружје у својим напорима на изградњи своје демократске земље и можемо да кажемо да ће овај закон то омогућити и да ће он не само помоћи учвршћивању наше земље, него исто тако можемо да кажемо да ће он бити један јак чинилац за учвршћивање и демократије наших народа и у читавом свету. (Дуготрајно одобравање).

Претседник: Народни посланик г. Милан Грол јавио се за реч ради личног објашњења. Изволите, г. Гроле.

Милан Грол: Први је услов за држање једне мале групе у овоме дому да она може говорити овде на начин како се говори у парламенту и да она не мора кроз цело време од противника слушати такве ствари које мора са индигнацијом да одбија.

Први је мој протест на прижељкивање старе власти. Ја 40 година водим политику и нисам никад ничим показао, нити постоји ништа из чега би се то видело да сам такве власти жељан, него сам се увек борио против такве власти.

Друго питање, да ли наша техника, изборна техника ових закона одговара нечијим идејама споља, због чега би требало да неко споља овде врши власт, како је то овде казано, — то је толико ружно речено, да ја сматрам за непотребно да о томе много говорим.

Ја сам исцрпео најбољу моју вољу да много теже аргументе кажем у четири зида, без ове јавности. Кад сам изгубио ту могућност да могу тим путем да убеђујем, ја не могу бежати од истине зато што ће неко да ми баца у лице да ја ту истину казујем као нечији агент. То ми нико у животу није могао рећи и нико ме није могао задржати да говорим истину, и неће ме ни убудуће задржати да говорим истину. (Одобравање мањине).

Претседник: Реч има народни посланик Живота Ђермановић.

Живота Ђермановић: Другови и господо народни посланици, можда и није тако лако говорити кад у суштини постоји једна таква различитост у гледању на ствари, која се у малим нијансама показује, а која, када се боље загледа и продуби, води сасвим супротним путевима и изражава потпуно супротна гледишта. Ја не знам парламентарне оби-

чаје, али видим да су стари парламентарци веома осетљиви. Осећам да овај закон, који је и већина и мањина Законодавног одбора огласила као један од најважнијих политичких закона, доносимо у једном периоду не ограничених слобода, како то мањина каже, већ у једном периоду великих историских збивања и великих историских стварања. И све ми се чини да се некако и сувише о целој тој ствари осетљиво дискутује, као да су у питању неке мале нијансе, а не једно скоро дијаметрално разлижење. Посматрајући извештај и образложење мањине, ја, на пример, ту налазим признање извесних битних чињеница: признање народног суверенитета, нове Југославије, Народноослободилачке борбе и њених тековина, као и тежње, жеље мањине да се бори за очување народних тековина, признање жртвама које су за њих дате, па чак и признање народне власти, а с друге стране, кад се посматра образложење негативног става према њовом у суштини најдемократскијем закону, када се овако приговара, онда то иде, нека ми је допуштено да кажем, по линији ситних партиских интереса. Јер, кад се каже „да закон суштином својих прописа не даје гаранцију да ће се народна воља кроз све напредне политичке странке и групе моћи изразити“, ја то не могу друкчије да разумем него да је то брига како ће у овим изборима проћи партија којој припадају они који приговарају. Мени се чини да у данашњим данима кад наши народи треба да донесу свој Устав, да се ту не ради о томе како ће која партија проћи, него како ће се народ моћи да изјасни о битним проблемима које данашњица поставља и које треба Уставотворна скупштина да реши. Не могу да разумем примедбе и бојазанте групе да ли ће закони бити несметано примењивани. Ако је тежња те групе да изборни закон и законе које доноси ова Скупштина народне власти несметано примењују, онда је, мислим, свака бојазан потпуно неоправдана, јер могу бити сигурни да ће ти закони бити заиста несметано примењивани, ако та група и њихови пријатељи, као и друге групе, не буду ометали њихово примењивање. Не могу да верујем да они који доносе законе да их они неће правилно и примењивати. Зато не могу ни да схватим образложење и политички став те групе.

Приговор мањине да овај закон не даје техничке могућности да и остале политичке групе дођу да своје савезне листе неоправдан је и неумесан, јер није сметња у томе да ли изборни закон даје каква преимућства или не, пошто

постоје окружне листе које могу да истакну и мале групе, него је питање постављања савезне листе једно просто питање да ли и група која ставља приговоре има у целој земљи толико присталица да би могла да постави своју савезну листу.

Кад год говоримо о новој Југославији, морамо имати на уму да је она донела собом и нову политичку ситуацију. И у тој новој политичкој ситуацији мањинска група ставља приговоре зато што она у тој ситуацији, сасвим разумљиво, не може да има оне предности које има Народни фронт, јер је Фронт у току ове Народноослободилачке борбе имао за собом народе који су пошли једним другим, новим путем, којим наше народе не могу да воде овакве мањинске групе. Изјаснити се за федеративни систем, који усваја и сама та група, значи заиста стати на гледиште народног расположења и жеље за федерацијом. А када би то искрено било и код њих, не би било бриге о томе да ли ће моћи поставити савезну листу или не. Али како они нису ишли путем наше четворогодишње Народноослободилачке борбе, то нису ни повезани с народом и зато би им требало много и много година да стекну народно поверење и да поставе савезну листу. Овако они листу морају постављати споразумима не са претставницима напредних политичких странака него са реакционарима, са онима који у већини нису уопште овде у земљи, и на које треба чекати да се из иностранства врате да би мањина у нашој Скупштини могла направити једну савезну листу која би задовољила опозицију. (Аплауз). Оно што је битно, а то — рекло би се — прихвата и опозициона група, то је демократија, федерација, братство и јединство, чување тековина Народноослободилачке борбе, — тај програм носи у себи Народни фронт и он ће са тим и таквим програмом изаћи пред народ на изборе. Па нека и свака друга политичка странка изнесе свој програм тако да би се наши народи према програмима могли и да изјашњавају. Међутим, из свих досадашњих дискусија нама је познат само програм Народног фронта. Ми још не видимо програм оне мањинске групе која се изјашњава *против* и која се супротставља законском предлогу који се пред овај дом износи. Не знамо да ли би се они могли позвати на њихов стари програм, јер су гледишта од успостављања старе Југославије до Народноослободилачке борбе еволуирала. — Ако би они остали при свом старом програму, чини ми се да они са тим програмом не

би могли бити за нову Југославију и за тековине Народно-ослободилачке борбе.

Мислим да у закону не леже оне техничке тешкоће о којима мањина говори. Мислим да се замерке не чине због недостатка у самом предлогу закона, него да би се заузео један опозициони став према Народном фронту, према тековинама Народноослободилачке борбе и према новој Југославији. Бојим се, ако претпоставимо добронамерност код госпoде из опозиције, да све то не послужи као карика за коју ће се хватати баш они против којих је делом и вођена Народноослободилачка борба. Ако би се ствар тако развијала, мислим да је онда тешко разумети једну заиста претерану осетљивост која се појављује код претставника те групе.

Из свега овог могу да закључим да је Предлог закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину, који је предложила већина Законодавног одбора, такав да ће га прихватити сви наши народи и разумети да је он инструмент помоћу кога ће да дође до изражаја и воља и жеља народа. (Одобравање).

Претседник: Реч има народни посланик друг Јован Веселинов.

Јован Веселинов: Другови и другарице народни посланици, Претседник Владе друг Тито неколико пута је последњих месеци нагласио да ће наша земља добити демократске законе и да ћемо спровести изборе за Конституанту демократскије него што је то икада било у историји наше земље.

Закони који су пред Скупштином јасно говоре да ми идемо тим путем, да ће наша земља добити демократско уређење и да ће помоћу нових закона потпуно доћи до изражаја суверена воља нашега народа.

Јуче је овде било говора да постоји узајамна веза између три основна закона које смо примили ових дана: Закона о бирачким списковима, Закона о Уставотворној скупштини и Предлога закона о избору народних посланика, о коме данас расправљамо. Ако погледамо у целини како изгледају ти закони, одмах нам падају у очи две ствари. С једне стране, ти су закони дубоко демократски, јер омогућују широким народним масама да потпуно дођу до изражаја. С друге стране, ти закони искључују из политичког живота непријатеље наших народа, петоколонаше, људе

који су довели Југославију до шестоаприлске катастрофе. Баш зато што је овај закон тако састављен, он је и дубоко демократски и он је уједно снажно оружје у рукама нашега народа за борбу против остатака фашизма, за борбу против реакционарних елемената који хоће да повампире оно старо.

Ако сада посматрамо закон који примамо са тога становишта и ако посматрамо примедбе које је ставила група народних посланика који устају када се гласа, видећемо да се они по свим тим оновним питањима о којима се овде ради, о битним питањима, о питањима демократичности избора, о питањима која треба да осигурају тековине наше борбе, која треба да прошире те тековине, да омогуће праву народну демократију, — не слажу с нама.

Г. Грол, говорећи пре неки дан у Народној скупштини, рекао је да они не желе, да он лично не жели да постане неки центар и да групише око себе разне реакционарне елементе у земљи. Међутим, ако се посматра држање господина Грола у основним питањима која расправљамо, види се јасно да господин Грол жели да издвоји свој став од става скупштинске већине и да жели да покаже свима онима који су против тековина наше Народноослободилачке борбе, против онога што је радио АВНОЈ и што ради Народна скупштина, да он износи програм супротан законима које данас доносимо. И зато је сасвим разумљиво, то се види у читавој нашој земљи, да сви реакционарни елементи, сви профашистички елементи, сви петоколонаши који треба да дођу под суд нашег народа, гледају свој спас у групи посланика који устају кад се гласа. То је чињеница. (Аплауз). Исто тако, уколико се, с једне стране, истинске демократске снаге наше земље окупљају око Народног фронта и сви се родољубиви елементи уједињују да би што лакше извршили дело које смо започели, с друге стране, ова група жели на сваком кораку да нагласи да се она баш с тим не слаже и да има један свој посебан програм. Ја се слажем са другом предговорником, који је рекао да не треба схватити да се ту ради о ситним питањима. Не ради се ту о ситним питањима. Ту се ради о важним питањима нашег државног уређења; ту се ради о питању тековина наше Народноослободилачке борбе; ту се ради и о самом Народноом фронгу. Господин Грол са групом посланика која устаје кад се гласа, хтео он то или не, а вероватно да има ту извесних жеља, хоће да се стави на чело оних који воде борбу против теко-

вина наше Народноослободилачке борбе, против демократских тековина наших народа. Они стално истичу и стално прикривају тај свој став разним демократским фразама. Они воле да се ките демократијом. И ако погледамо тачно зашто се они не слажу с нашим законима, видећемо да се не слажу с нашим законима углавном због тога што ови наши закони ударају по глави све реакционарне, противнародне елементе. Ту се они не слажу с нама. И кад стављају своје примедбе они желе да се ствар компликује, да се уноси смутња, а то није ништа друго него придржаваће оне линије која код њих долази до изражаја. Као што се види, ту се ради о двама линијама: о линији Грола и групе посланика која устаје кад се гласа и о линији нашег народа, коју је он поставио у току Ослободилачког рата. (Одобравање).

Сасвим је правилно указао један друг кад је рекао да на Гролову групу у многоме рачунају и они који у иностранству пишу против наше земље, против нове Демократске Федеративне Југославије, против тековина Народноослободилачке борбе, да и они рачунају на ту групу која седи у нашој Привременој народној скупштини. (Аплауз).

Ми смо за ове законе, специјално за овај изборни закон, због тога што, с једне стране, даје широка демократска права народним масама и због тога што он туче реакционарне и издајничке елементе. Ми знамо да ће сви народи наше југословенске отаџбине поздравити овај закон, јер су се за такав закон изјаснили још у току нашег Народноослободилачког рата. Први пут кад су почели да воде борбу у нашој земљи, народи су тражили демократска права и осуђивали све издајничке елементе и у земљи и у иностранству. Овај закон озакоњује народну вољу која је стално долазила до изражаја у току Ослободилачког рата.

Хтео бих да кажем неколико речи, иако је та ствар јуче објашњена, о дводомном систему. Покрајине: Војводина и Косово и Метохија по овом закону имају право да пошаљу по 10 посланика. Овим законом омогућава се да у новој Југославији и наше националне мањине, у духу одлука АВНОЈ-а, могу доћи до изражаја и да ће њихови интереси бити заштићени у Скупштини. Тиме што ће Војводина и Косово и Метохија бирати посланике који ће овде заједно са нама сарађивати, осетиће да је ово и њихова држава и да су у њој потпуно равноправни и слободни и да могу слободно да живе у нашој земљи.

Зато што је овај закон дубоко демократски, што он омогућава да суверена воља нашег народа дође до изражаја, то у име групе Народног фронта изјављујем да ћу гласати за овај законски предлог. (Одобравање).

Претседник: Реч има народни посланик Кирил Миљовски. (Гласови: Одустаје од речи).

Објављујем да је претрес у начелу завршен и листа говорника исцрпена. Приступамо гласању у начелу. Питам Народну скупштину да ли прима Предлог закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину у начелу. (Прима. — Аплауз). Народни посланици који не примају овај законски предлог у начелу, нека изволе устати. (Мањина устаје). То је мањина. Објављујем да је Предлог закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину примљен у начелу.

Прелазимо на претрес у појединостима. Молим секретара Омера Глухића да изволи прочитати прво наслов, па после посебно сваки члан.

Секретар Омер Глухић чита наслов: Предлог закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину (Савезну скупштину и Скупштину народа). (Видети прилог на крају књиге).

Претседник: Прима ли Привремена народна скупштина прочитани наслов? (Прима). Објављујем да је прочитани наслов закона примљен. Изволите чути члан 1.

Секретар чита: I — Опште одредбе — члан 1.

Претседник: Прима ли Скупштина прочитани члан 1? (Прима). Објављујем да је члан 1 примљен према предлогу Законодавног одбора. Изволите чути даље.

(За овим је Привремена народна скупштина, гласајући седењем и устајањем посебно о сваком члану, у смислу члана 48 пословника, усвојила чланове 2, 3 и 4, према предлогу Законодавног одбора.)

Претседник: Код члана 5 имамо један амандман. Молим известиоца да га изволи прочитати.

Известилац већине Законодавног одбора Владимир Симић: Предлажем да се код члана 5 прва алинеја брише, а на место ње да се дода „Од дана расписа избора не могу се уводити ограничења за кретање бирача”.

Претседник: Чули сте овај амандман. Има реч народни посланик г. др Драгић Јоксимовић.

Др Драгић Јоксимовић: Ја предлажем да се уместо речи „бирача“ стави реч „грађана“.

Претседник: Чули сте предлог известиоца већине као и предлог народног посланика г. Јоксимовића. Ако Скупштина прими члан 5 са предложеним амандманом који је прочитао извештач већине, онда ће отпасти овај предлог г. Јоксимовића. Прима ли Скупштина члан 5 са предложеним амандманом од стране известиоца већине? (Гласови: Прима! — Не прима!). Објављујем да је члан 5 примљен већином гласова.

(За овим је Привремена народна скупштина, гласајући седењем и устајањем посебно о сваком члану, у смислу члана 48 пословника, усвојила све чланове од члана 6 до члана 23 закључно, према предлогу Законодавног одбора.)

Претседник: Молим секретара Омера Глухића да прочита члан 24.

Секретар чита члан 24.

Претседник: Код члана 24 има амандман. Реч има извештач већине.

Извештач већине: У другом ставу, другом реду, после речи „лица“ уметне се реч „за“, а у трећем реду другог става брише се реч „право“ и замењује речима: „услове у смислу члана 6.“

Према томе, други став члана 24 има да гласи: „Бирачи имају право да у року од три дана уложе приговор против кандидатуре оних лица за која сматрају да немају услове у смислу члана 6 да буду бирања“.

Претседник: Да ли Скупштина прима овај амандман код члана 24 који је сада прочитао извештач већине? (Прима). Објављујем да је члан 24 примљен у предложеној редакцији коју је прочитао извештач већине. Изволите чути члан 25.

Секретар чита члан 25.

(За овим је Привремена народна скупштина, гласајући седењем и устајањем посебно о сваком члану, у смислу члана 48 пословника, усвојила све чланове од члана 25 до члана 42 закључно, према предлогу Законодавног одбора.)

Претседник: Изволите чути члан 43.

Секретар чита члан 43.

Претседник: Код члана 43 има амандман. Реч има извештач већине.

Известилац већине: После првог става члана 43 додаје се нов следећи став: „Исто тако подносиоци земаљских (обласних) листа за Скупштину народа могу пријавити своје претставнике и заменике за свако бирачко место”.

Претседник: Чули сте овај амандман. Прима ли Скупштина предложени амандман код члана 43 који је прочитао известилац већине? (Прима). Објављујем да је члан 43 примљен у предложеној редакцији са амандманом који је прочитао известилац већине Законодавног одбора. Изволите чути члан 44.

Секретар чита члан 44.

(За овим је Привремена народна скупштина, гласајући седењем и устајањем посебно о сваком члану, у смислу члана 48 пословника, усвојила све чланове од члана 44 до 91 закључно, према предлогу Законодавног одбора.)

Претседник: Тиме је претрес у појединостима завршен. Прелазимо на гласање у целини. Гласање се поименце, прозивком. Она господа и другови народни посланици који ће гласати за законски предлог гласање се за, а они који ће гласати против овог законског предлога гласање са *против*. Молим секретара Мила Перуничича да изврши прозивку.

Секретар врши прозивку.

(После гласања)

Претседник: Објављујем резултат гласања. Укупно је гласало 386 народних посланика. Гласало је за 370, а *против* 16.

Објављујем да је Предлог закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину (Савезну скупштину и скупштину народа) гласањем у целини примљен. (Бурно одобравање).

Пре него што пређемо на другу тачку дневног реда одређујем одмор од 5 минута.

(После одмора)

Претседник: Молим госпду народне посланике да изволе заузети своја места.

Прелазимо на другу тачку дневног реда: претрес извештаја Законодавног одбора о Предлогу закона о аграрној реформи и колонизацији. Известилац о овом законском предлогу је друг Моша Пијаде. Молим друга Мошу Пијаде

да изволи прочитати извештај Законодавног одбора. (Аплауз).

Известилац Моша Пијаде: Законодавни одбор расправљао је о Предлогу закона о аграрној реформи и колонизацији на двама својим седницама. Одбор је израдио овај извештај, од кога нико није одвојио мишљење јер је законски предлог био у одбору једногласно усвојен. Извештај Законодавног одбора гласи: (Чита. — Видети прилог на крају књиге.)

На данашњој седници Одбора било је неколико предлога за неке измене и допуне. Одбор је о тим предлозима дискутовао, усвојио их и при читању у појединостима они ће бити предложени као амандмани, а тичу се чл. 3 тач. а) и е), чл. 5 који говори о шумама и чл. 8 и чл. 26.

Другови и господо посланици, мислим да пред једном оваквом кућом, израслом из Народноослободилачке борбе, није потребно држати дуге говоре да би ова Скупштина била убеђена у потребу оваквог закона. Овај закон излази у сусрет жељи сваког од вас, жељи коју сте гајили у вашим недрима у току Народноослободилачке борбе, жељи коју је читава маса нашег земљорадничког света гајили у току овога времена када је са пушком у руци изграђивала своју нову народну државу.

Много је нашег земљорадничког света у старој Југославији код оних аграрних реформи било преварено и разочарано, јер аграрна реформа у старој Југославији није вршена из чистих побуда, из побуда да се помогне нашем земљорадничком свету, него су главну улогу играли прљави политички рачуни.

У нашој земљи нема данас толико слободне земље и земље коју можемо да ослободимо аграрном реформом да бисмо нашем сиромашном земљорадничком свету, земљораднику који нема ништа или нема довољно земље, могли дати онолико колико би му требало дати. Ми у овоме закону чинимо све што се може да фонд земље коју ћемо додељивати земљорадницима без земље и онима који немају довољно земље буде што је могућно већи, да лишимо земље све оне категорије неземљорадника којима год можемо земљу узети и да је прикључимо фонду за додељивање земље земљорадницима, јер желимо да остваримо принцип да земљу има онај који је обрађује.

Наш сељачки свет, који је чинио огромну масу бораца у устанку, који је поред многих жртава у крви дао за ову

нову народну државу и огромне материјалне жртве, није у току борбе постављао никакве захтеве. Он је имао само један захтев према самом себи: да се поштено бори против фашизма и за једну нову демократску, истински демократску народну државу.

Имајући у виду такву једну државу, за коју се жртвовао и за коју се борио, он је свакако с правом очекивао да ће та држава умети да реши и питање земљишног поседа, да ће сељак у својој народној држави доћи до земље за којом је толико жудео.

Предлог закона који стоји пред вама показује да наш сељак неће бити преварен, доказ је да ова Скупштина има пуну свест о томе да се овим законом одужује, али ја кажем само делимично одужује нашем земљорадничком свету. (Аплауз). Наша је земља земља сићушног поседа. Огроман је број, огромна је већина оних који имају испод 5 хектара и оних који имају испод 2 хектара.

Рекао сам да земљишни фонд, који можемо да направимо, неће омогућити да се сваком да земља и да му се да довољно. Зато кажем да овим законом одужујемо само један део дуга. Да бисмо подигли благостање нашег земљорадничког света, ми ћемо морати предузети и друге мере осим ове. Без сумње било би боље да смо овај закон могли донети макар пре два-три месеца. Међутим, треба имати на уму да ту добра воља није била меродавна. Тек је три месеца прошло откако је цела наша земља потпуно ослобођена. Док наша земља није била потпуно ослобођена, није било могућно донети овај закон. Морала се читава земља ослободити, да бисмо могли прећи на тај посао.

Сама израда закона захтевала је неко време и, ето, ми га сад износимо пред овај високи дом и надамо се да ће припреме које смо у току последњих месеци предузели за спровођење аграрне реформе и колонизације омогућити брзо спровођење овог закона, тако да би бар један приличан део нових колониста могао за ову јесењу сетву да се нађе на свом новом земљишту. У читавој земљи, у свим федералним јединицама народ је са нестрпљењем очекивао овај закон. Са свих страна се питало: шта је са аграрном реформом и кад ће она бити? То је питање свих земљорадника читаве наше земље. Ако погледамо на сам предлог закона, ми ћемо видети да смо на чело тога закона ставили принцип да земља припада онима који је обрађују. То је основни принцип на коме је овај закон изграђен. Имамо

joш једно важно начело у општем делу закона, где се каже да додељено земљиште прелази у приватну својину лица коме је додељено и да ће се то одмах уписати у земљишне књиге. На данашњем ступњу развитка ми смо стали на гледиште, предлагачи овога закона и цео Законодавни одбор, да земљорадник, који ће по овој аграрној реформи добити земљу, треба да је добије у своју приватну, личну својину, а не да се уради онако као што се радило у старој Југославији, да он земљу тобож добије, али му то није увођено у земљишне књиге, па је висео у зраку, био је тобож власник, али уствари није имао сигурно осећање да је постао власником додељене земље, јер је могао бити са ње најурен, ако није био добар гласач и кортеш. Ми овим законом осигуравамо не само да сељак који добија земљу добија је у своје власништво, него и да му се одмах упише у земљишне књиге као његово власништво. Овај закон је оквирни савезни закон који даје само општа начела и одредбе, на основу којих ће земаљски парламенти имати да донесу земаљске законе за примену ових општих начела.

У другом делу закона говори се о експропријацији. Ту су наређане оне категорије земљишта из којих ми треба да црпемо земљишта за фонд из кога ћемо додељивати земљу беземљацима и сиромашним сељацима. На првом месту стоје велики поседи, били они у обрадивој земљи или у шуми, а под великим поседом разумемо сваки посед који прелази 45 хектара укупне површине или 25—35 хектара обрадиве земље. Али није величина земљишта, није број хектара у овоме закону меродаван за окарактерисање неког поседа као великог поседа. Може земљорадничка породична задруга да има већи посед него што је 45 хектара, ми њен посед нећемо рачунати као велики посед. Важан елемент за одређивање земљишта које премаша 45 хектара укупне површине као великог поседа јесте однос власника према томе поседу. Он је велики посед ако власник није земљорадник, ако власник не ради сам него искоришћује ту земљу дајући је у закуп другим људима или експлоатишући најамну радну снагу. Такви поседи експропришу се по овом предлогу у целини, са свима зградама и постројењима на њима и са целокупним живим и мртвим пољопривредним инвентаром без икакве отштете власнику. Затим под удар експропријације долазе земљишни поседи који су својина банака, предузећа, акционарских друштава и других приватно-правних лица и других правних лица одређених за-

коном, изузев оне делове земљишта који ће се власницима оставити за индустријске, грађевинске, научне, културне и друге друштвено корисне сврхе. Ти се поседи исто тако одузимају без накнаде.

Затим долазе земљишни поседи црква, манастира, верских установа и свих врста задужбина, световних и верских. Ти поседи се такође одузимају без накнаде. Мало касније говорићемо о томе шта се њима оставља.

Исто тако под удар експропријације долази вишак обрадиве земље земљорадничких посела изнад законом одређених максимума. Тај максимум земљорадничког посела остаје власништво земљорадника који га обрађује са својом породицом и он ће бити одређен земаљским законима, с тим да не може бити мањи од 20 и већи од 30 хектара обрадиве земље. У овим границама вршиће се одређивање максимума у сваком поједином случају с обзиром на број чланова породице, на врсту земље и културу. Међутим, у планинским крајевима и ако је земља врло слаба, и свуда где постоје веће породичне задруге, могу земаљски закони повећати ову границу.

Под удар експропријације долази још и вишак обрадиве земље изнад три до пет хектара чији власници нису земљорадници по занимању, те је не обрађују сами са својом породицом, него најамном радном снагом.

И, на крају, експроприсаће се и улазе у земљишни фонд и они земљишни поседи који су у току рата ма из кога разлога остали без власника и без правног наследника. То су она земљишта са којих је крвава кољашка усташка и четничка рука истребила све до последњег детета. Поред тих земљишта која су овде предвиђена за експропријацију да би се од њих створио земљишни фонд, ми предвиђамо да у земљишни фонд аграрне реформе и колонизације уђе још и обрадива земља држављана Немачког Рајха и лица немачке народности, конфискована према одлуци АВНОЈ-а од 21 новембра 1944 год. Затим, обрадива земља народних непријатеља и других лица, која је конфискована на темељу судских пресуда, и, најзад, она земља коју ће држава сама из свога земљишног посела уступити у циљу додељивања сиромашним земљорадницима. Види се из тога закона, да ће држава себи задржати, за велика угледна и огледна пољопривредна добра, за разне пољопривредне станице, расаднике, ергеле итд. извесну количину земљишта, ограничавајући величину тих посела на најмању могућну меру, на

меру која ће учинити да, с једне стране, земљишни фонд за додељивање земље земљорадницима буде што већи а да, с друге стране, држава има у руци довољно земље да може селекцијом семена, стоке, научним испитивањима итд. помоћи подизање земљорадничких поседа и побољшање њихове привреде. Видећете да је једна тенденција овог закона да пружимо пуну заштиту не само беземљашима и сиромашном сељаку, него и средњем сељаку. И можемо рећи да овај закон не удара ни по имућнијем сељаку, али главна је ствар заштита сиромашног и средњег сељака.

Важно је још да видимо како овај законски предлог замишља додељивање земље из већ створеног земљишног фонда. Пре свега, рекао сам да се земља додељује земљорадницима који немају земље или је имају недовољно. Она ће се додељивати првенствено у месту где живи земљорадник који треба да је добије, у крају у коме живи, у својој федералној јединици.

Што се тиче првенства међу овим земљорадницима који ће земљу тражити по чл. 16, то првенство у додељивању земље припада оним земљорадницима без земље или са недовољно земље који су били борци партизанских одреда и Југословенске армије и инвалиди Ослободилачког рата, као и инвалиди из прошлих ратова 1912 и 1918 и априла 1941 године, као и породицама, сирочади жртава фашистичког терора. То су лица која по овом предлогу треба да имају првенство при додељивању земље.

Мислим да ово право првенства не захтева у овој кући никаквог објашњења. Ми смо сви свесни да наши борци нису ишли у борбу ни за какву награду. Ми знамо врло добро да је наша војска била једина војска без плата, дуго времена и без чиновна, да је она била у пуној мери народна војска која је имала један једини циљ: ослободити своју земљу од окупатора и домаћих издајника.

Према томе, када се овде борцима одужујемо, ми то не дајемо њима као неку награду, него је то признање тим борцима земљорадницима, признање за жртве, признање за оно несебично пожртвовање које су уложили у току борбе.

Ко ће уживати то првенство у смислу тога члана? То ће бити регулисано посебном уредбом Савезне владе, на предлог Министра народне одбране. Овај закон као оквирни не улази у расправљање разних појединости. Међутим, у сам овај савезни закон ипак су ушле неке конкретније одредбе. Ушла је, на пример, одредба у чл. 18 да од земљи-

шта конфискованог од припадника немачке народности у Банату, Бачкој и Срему треба да се одвоји до пола милиона катастарских јутара за насељавање бораца Југословенске армије који се пријаве и обавезу да ће се на земљу населити и да ће је са својом породицом обрађивати. Највећи део ових 500.000 катастарских јутара сачињава један део бивше земље Немаца. Мислим да је јасно зашто баш ту треба из економских и политичких разлога населити колонисте и ту земљу доделити борцима наше Армије. Још се конкретно утврђује и величина земљишта за овај случај, а исто тако има и две одредбе, на које желим такође да упозорим вашу пажњу, а то су члан 20 и 21. Један говори о инвалидима, а други говори о незбринутој ратној сирочади бораца. По овом предлогу неће инвалиди бити само набијени у инвалидске домове и касарне, међу четири зида и неће само добити, рецимо, заједно са својом породицом земљу да се на њој населе, него ми предвиђамо и тај случај да тешки инвалиди и инвалиди са врло малом породицом, или без породице, добију као заједничко имање једну колонију, с тим да те колоније буду на нарочитим местима, где могу бити различите културе и где ће се подићи куће за становање, домови, радионице и остало, тако да се живот нашим инвалидима на таквом имању учини пун садржине, производности, рада и оне среће коју људи тако тешко осаклађени уопште могу у животу очекивати.

Исто тако предвиђено је оснивање децјих колонија са заједничким пољопривредним земљиштем, домовима, школама и радионицама за незбринуту сирочад бораца. Мислим да има, и знамо да има, таквих погодних земљишта и мислим да ћемо на тој бази моћи да покажемо читавом свету колико смо једну хуману, напредну социјалну меру увели оваквим схватањем решења питања земље за инвалиде и за ратну сирочад. Разуме се, на таквим инвалидским и децјим колонијама мораће бити запослена и најамна радна снага и стручна радна снага итд., што се овим законом предвиђа.

Ми смо на чело закона, како сам рекао, ставили начело да земљу коју додељујемо дајемо у приватну својину. Међутим, у чл. 23 ми пружамо могућност групама лица, која су на тај начин добила земљишта, да се по својој слободној вољи удруже ради заједничког обрађивања земље и да у томе смислу склопе своју радну задругу. Но, осим тога овај законски предлог омогућује и други случај: да група лица која имају право да буду надељени земљом, унапред, пре

него што сваки од њих буде наделен земљом, заједнички, као већ створена произвођачка заједница, затраже да им се додели земља према броју оних који је сачињавају.

На тај начин ми омогућајемо да се оствари жеља која је стварна, која постоји у многим местима и крајевима и код многих наших младих земљорадника, нарочито бораца, да искористе искуства која су имали нарочито у тешко опустошеним крајевима где се управо у току ове три до четири године све радило заједнички, и где су људи већ привикли да заједнички раде и да се међусобно помажу, заборављајући сваки траг међе међу својим имањима. Ја лично верујем да има велики број земљорадника бораца који ће хтети да сједине своје снаге и да обрађују заједнички већи комплекс земље. Закон осигурава да онај који добије земљу не постане цлекулант, да је не запусте, и да се не деси што се некада дешавало да често онај који је добио земљу није ни дошао на земљу која му је додељена, па је или продао или дао у закуп итд. Зато код нас члан 24 каже: „Земљиште додељено по овом закону не може бити за рок од 20 година замењено, продато, дато под закуп или заложено ни у целини ни делимично. Ова забрана унеће се у земљишне књиге у часу уписивања земљишта на име лица коме је додељено”. То је једна нужна мера. С том мером има извесног скучавања за оног коме је земља додељена. Али све оне незгоде које проистичу за земљорадника због оваквих обавеза треба да буду исправљене тиме што ће држава преко својих пољопривредних установа помагати земљораднике што више може, и нарочито што ће их помагати кредитом. Јер без низа мера у корист земљорадника не би само додељивање земље, па макар и са живим и мртвим инвентаром, можда довољно помогло земљораднику, ако се уз то не би извршиле и друге мере за помагање и подизање благостања и стандарда живота наших земљорадника.

Нема потребе да се осврћем на одредбе које говоре о самом спровођењу и извођењу аграрне реформе, органима итд.

Рекао сам да све наше земље очекују тај закон и спремају се да сместа донесу своје земаљске законе како би се овај закон што хитније спровео у дело. То је велика економска потреба, то је једна велика социјална потреба. Ја сам уверен да ће ова кућа, која изражава народне жеље, народне тежње и народне интересе као ниједна до данас са

одушевљењем гласати за овај законски предлог. (Буран аплауз).

Претседник: За реч се пријавио народни посланик др Дуда Бошковић. Ја бих молио народног посланика др Бошковића да претходно изјави да ли говори у своје име. (Др Дуда Бошковић: Говорим у своје име).

Др Дуда Бошковић: Господо народни посланици, законски предлог о аграрној реформи и колонизацији дубоко засеца у економски, привредни, национални и социјални живот Војводине, па ћу као Војвођанин овде да изложим поводом овога питања мишљења Војвођана. На ово имам право, а то ми је и дужност. (Гласови: Говорите у име своје). Говорићу и у име своје и у име Војводине. Као увек ја ћу говорити отворено и настојаћу да будем потпуно објективан.

Ми смо Војвођани, још много година пре него што је избио Други светски рат, били организовали наш народни фронт и у њему су се окупљали сви напредни елементи и сви антифашисти. Са нама је такође сарађивала и Комунистичка партија. Народи, партије, групе и појединци у Војводини имали су свој фронт још пре десет и више година, а програм тога фронта скоро је истоветан са писаним програмом Народноослободилачког фронта. Ми смо се борили једнодушно против краљеве диктатуре, противу краљевске власти и противу свих власти. Борили смо се једнодушно за остварење програма Народног фронта, а главна тачка програма Народног фронта била је истински демократска, федеративна Југославија. Ми смо увек наглашавали да је народ извор и утока сваке власти и да без слободе, без слободне штампе, без слободног збора и договора...

Претседник: На дневном реду је аграрна реформа.

Др Дуда Бошковић (наставља): Одмах, одмах. Без партиског живота нема напретка и демократије. Доказивали смо увек да Југославија не може постојати без равноправности народа. У борби за социјалну правду тражили смо увек једну поштену аграрну реформу, али која није била спровођена онако како смо ми то желели, па је питање аграрне реформе и данас опет на дневном реду. На основу овог законског предлога и извештаја Законодавног одбора највише ће се одузети земља од Војвођана и од Војводине у сврхе аграра и колонизације. (Смех). Тако је, тако је. Аграрним законима, које је била донела Привремена народна скупштина, Уставотворна скупштина и остале скупштине, то пи-

тађе није било решено ни праведно, ни правилно, ни коначно. Остало је много поседа неподељеног. Земљу су добијали шпекуланти који су је продавали. Дошли су били и насељеници са својим многобројним породицама. Они су већином добијали по 5 хектара земље, а нису имали ни куће, ни семена, ни најпотребнијих животних намирница. Природна последица тога било је то да насељеници нису имали велике користи од добијене земље, а тиме није била успела ни сама колонизација. То су били, дакле, разлози због којих Војвођани нису били задовољни аграрном политиком и колонизацијом. Из тих разлога ми данас тражимо да се аграрна реформа изврши поново, али сада праведно, правилно, поштено и корисно. Само на тај начин могу се избећи стари греси из прошлости. Али ипак, зашто би требало сада преко ноћи и такорећи авионском брзином да доносимо Закон о аграрној реформи и колонизацији?

Сигурно је да на брзину донесени закони не могу да буду добри и да неће остварити жеље и наде заинтересованих. Брзина и темељитост не иду заједно. Ако се питање не проучи темељно, стручно, практично и свестрано, ако се не проучи и субјекат који долази у обзир за насељавање и објекти који треба да буду подељени и настањени, имаћемо опет ненакнадиве штете, а постављени циљ нећемо постићи.

Ова Народна скупштина је привремена. Она ће бити на окупу свега још можда неколико дана. Она мора да донесе политичке и друге законе. Нема, дакле, довољно времена ни могућности да се поступи онако како је потребно за доношење одговарајућих закона у интересу нашега народа. Ми смо, господо народни посланици, делегирани. Делегирале су нас групе и групице и појединци и једна добро организована партија. Ако је то тако, а тако је, онда ми не смемо и не можемо да решавамо питања која нису хитне природе и која се могу доцније успешно решити. (У сали жагор и смех. — Претседник опомиње.) Не постоје разлози који оправдавају ову журбу, не постоје бар објективни и видни разлози.

Ове економске године десетине хиљада хектара фашистичке и друге земље остале су код нас необрађене. Десетине хиљада хектара земље обрађене су колективно са фашистичком радном снагом и то слабо или никако обрађене. Ово су чињенице. Резултати овогодишње жетве ће то доказати и већ су доказали. Народне власти, без потребног искуства и без потребних материјалних средстава и спреме, имаће пуне

руке посла више година док фашистичку и осталу конфисковану земљу поделе земљорадницима и осталим колонистима. Дужност је наша да добро и корисно обавимо овај посао, па тек онда да постепено решавамо још недовршени део поделе земље и колонизације. (У сали жагор и протести).

Претседник: Молим госпoду народне посланике за мир да можемо слушати говорника.

Др Дуда Бошковић (наставља): Много је лакше и брже поделити, обрадити и колонизирати фашистичка имања. Немци су у Војводини, па и ван ње, већином насељени у својим засебним селима. Имамо чисто немачка насеља, а и тамо где су помешани са нама Србима, Хрватима, Румунима и осталим народима имају своје куће и земље груписане у једном крају. Њихова се земља много лакше да обрађивати заједничком радном снагом и тракторима, па и поред свега тога што су хиљаде заробљеника помагале на обрађивању фашистичке земље и ове године је остало на хиљаде хектара необрађене земље. Па, када нисмо ове економске године могли да обрадимо под много бољим условима фашистичка имања, како ћемо под много тежим условима обрадити нова од појединаца одузета земљишта. (Жагор. — Глагови: Срамота је што тако говорите!).

Земља која ће се одузети од појединих власника није комасирана него је исецкана по свима пољима, селима и варошима. Тешкоће око обраде удаљених и малих парцела веома су велике. Имаћемо много више и веће штете него што смо имали при обради немачких имања. Све ово наводим како бих покушао да убедим госпoду народне посланике да нема смисла у овој Привременој народној скупштини решавати аграрно питање. (Жагор и смех).

Даље, имамо површину од 800.000 хектара која нам стоји на располагању у сврху поделе аграрним интересима и колонистима. Довршимо успешно прво овај посао, па онда пођимо даље. (Смех).

Но, осим горњих 800.000 јутара стоје нам на располагању за спровођење аграрне реформе на основу старог закона велики комплекси земљишта. Има много власника који имају више од дозвољеног максимума, тј., преко 521 јутра. Поделимо пре свега ову земљу, коју они имају. Државни ерар, тј. Југославија, односно наш народ, има велике количине неподељеног земљишта. Погледајмо кроз прозор ове зграде преко Дунава, па ћемо видети у Панчевачком Риту један огроман комплекс од преко 30.000 јутара најплодније

земље. Ово је наше народно имање и пре но што почнемо одузимати земљу од средњих поседника и неземљорадника и од малих поседника, поделимо ово државно земљиште. Још док смо живели у Аустро-угарској монархији ширили смо пропаганду међу Србима у Војводини да не продају ни педаљ своје земље и да је дужан сваки у Војводини да купује сву расположиву земљу и то нарочито од туђинаца. Парола је гласила: „Не испуштај, брате Србине, земљу из шака”. Знали смо да нашој нацији не прети никаква опасност док је земља у нашим рукама и ко је год имао уштеђеног капитала куповао је земљу, иако је земља увек доносила власнику најмање прихода. Земља се није куповала углавном у спекулативне већ у националне сврхе. Ми смо се у Војводини одржали својим снагама и својим радом. Сачували смо Војводину која је, ван сваке сумње, и најбогатија и најкултурнија покрајина у Демократској Федеративној Југославији. Животни стандард у Војводини је на највишем степену. Код нас, сваки који је био вредан, савестан, способан, штедљив и исправан, могао је да купи земљу, а земље је било у промету у изобиљу. И поред свега тога хоће се сада на брзину, доношењем овог закона, свима земљорадницима и неземљорадницима да одузме земља. (Жагор).

Претседник: Молим вас, господо посланици, да се умирите да можемо чути и пратити господина говорника.

Др Дуда Бошковић (наставља): Као што морамо бити захвални борцима који су се борили за нашу државу на бојним пољима, тако исто морамо бити захвални борцима који су се борили на привредном пољу. Али овде се не ради о захвалности, ради се о самоодржању. Многи Војвођани куповали су земљу да би осигурали себи издржавање за своју старост. И овима се одузима земља без обзира да ли имају од чега да живе. Само да вам наведем један пример, а таквих примера има много више. Код мене је у мом месту један апотекар стар преко 60 година, неспособан за рад, који је штедео и купио 40 јутара земље. Не може више да ради апотекарски посао и не ради га, његово занимање није више апотекарско већ земљорадња. Од прихода ове земље живи. Питам вас: да ли је право да се земља одузме и преда другом човеку који такође никад није био земљорадник? Овакав поступак не само да је неправедан већ је грех који вапије до неба.

Осим досада наведених разлога постоје и други који говоре против тога да ова Скупштина донесе аграрни закон.

У овој Скупштини има сразмерно најмање посланика, и то делегираних посланика, из Војводине. Имате покрајина које су заинтересоване у питању аграрне реформе, које имају много посланика, док у Војводини постоје срезови који уопште овде нису заступљени. Дајмо могућности народима Војводине да путем слободне воље на слободним изборима, преко изабраних својих посланика донесу одлуку и решавају ово питање.

Овако ће Војводина с правом казати да ће бити оштећена и због тога, правилно схваћено, из политичких разлога, не би се смело дозволити да се овакво мишљење шири и укорени у Војводини. И ово је један разлог да ова Народна скупштина не донесе овај закон. Види се да су на доношењу овог закона радили људи који нису Војвођани, а видећемо да ли ће ко од Војвођана суделовати при спровођењу његовом. То тврдим зато што је Војводина увек била запостављена у том погледу, јер ти људи који ће закон да спроведе не познају терен и не могу онда исправно ни да раде. Ми имамо тешког искуства у том погледу и свакако да ће и сада бити са аграрном реформом случај да се она рђаво спроведе, а од тога ће имати штете сав народ у нашој земљи. На жалост, треба да утврдимо то да наш народ у Војводини не учествује у овоме раду. На ово ћу се питање осврнути доцније, а ово сад утврђујем само као чињеницу. Бојим се да ћемо овде проћи као и са спровођењем конфискације фашистичких имања. Сигурно је да ће држава код овога посла претрпети не милионске него милијардеке штете. Штета је нанесена не само у томе што је земља одузета, него је нанесена штета и у томе што је покретно имање развучено, и то услед нестручности и лакомислености приликом утврђивања својине земљишта. Тамо су страдали многи виногради и скоро сва непокретна непријатељска имања, а да се и не говори о покретним стварима које би све могле добро да послуже нашим борцима и нашој сиротињи. Управо милионске штете су претрпели наши борци из аграрне реформе. Ја ово износим само да бих спречио понављање нежељених догађаја, пошто нам изгледа да ћемо и овде приликом спровођења аграрне реформе имати исте случајеве. (Један глас: У чије име говориш?). Изложићу сада мишљење Војводине по тзв. максимуму који је предвиђен. (Гласови: Кога заступаш?). Ја сам био народни посланик и знам да могу да заступам цео народ, па и народ у Војводини.

Претседник: Ја вас упозоравам да је време вашег говора ограничено. Имате још неколико минута. Изволите говорити, односно читати.

Др Дуда Бошковић (наставља): Изложићу нешто о максимуму који је предвиђен од 20 до 30 хектара. Овај је максимум премален, Ми имамо породица са многобројним члановима, па и са 30 и више чланова, а које ће добити 10 до 20 и више јутара земље. Таквих случајева ће бити врло много и онда ће, сасвим природно, бити тешко постављати пријатељске односе између лица којима се одузима земља и оних којима је земља додељена. Биће ту велике разлике и с обзиром на социјално и културно стање које ће се тамо створити као неки непробродиви јаз између тих грађана. Животни стандард народа тамо не треба никако да се смањује, већ треба да се подиже, а то са овим законом и његовим спровођењем неће моћи да се постигне. У свакоме погледу ће тамо бити назапка. Назапка ће бити и у погледу подизања и гајења свиња, коња, живине и пчеларства.

Ова су имања угледна и она су својим радом утицала на целу околину. Види се из образложења Законодавног одбора да су пожељна средња имања. Само та имања неће остати у поседу појединаца, већ ће се предати у руке оних који су се прославили обрађивањем фашистичких имања. Увек ће се већа корист постићи кад приватни власник обрађује своју земљу. Пођите по Срему, Банату, Бачкој и Барањи па ћете видети да су колективна имања, имања обрађена тракторима најлошије обрађена имања.

Претседник: Господине посланиче, опомињем вас по другом пут да завршите свој говор. Време вам је прошло. У име групе имате право да говорите 1 сат, а у име своје пола сата. Молим вас, немојте чекати да вас по трећи пут опоменем и да вам одузmem реч.

Др Дуда Бошковић (наставља): Желео бих да упозорим целу Народну скупштину на велику несразмеру у земљишту између појединих покрајина, на пример, између Војводине и Далмације. Знамо да један хектар далматинског земљишта вреди и 10 пута више од једног хектара војвођанског земљишта. У пракси то значи да један Далматинац који има 20 хектара има исто толико као и Војвођанин са 200 хектара, па и више. Дакле, овако велика разлика на штету Војводине не сме да постоји. Ове разлике нестало би ако би се за Војводину утврдило 50—60 хектара, што ја и предлажем.

Види се да се није једнаком мером мерило. Овакав поступак потсећа нас на праксу у старој Југославији. У старој Југославији Војводина је била стално оптерећена а нико не жели да се вратимо на старо.

Претседник: Господине посланиче, молим да престанете и да се покорите одредбама пословника и позиву претседника. Ја вас по трећи пут опомињем и пошто је ваше време прошло одузимам вам реч. (Аплауз).

Има реч народни посланик Аћим Груловић.

Аћим Груловић: Другови и господо посланици, мени је заиста било мило што је овде преда мноштво говорио у име Војвођана нико други него г. Дуда Бошковић. Другови, ја мислим да ћете се и ви сложити са мноштвом да г. Дуда Бошковић има да захвали што се у овом дому налази у првом реду само заслуги из 1938 године, а отада он је све збиља преставао. (Аплауз). Г. Дуда Бошковић дозвољава себи право да говори у име нас Војвођана. Господо и другови, ја мислим да би ово заиста требало овако да буде. Г. Дуда Бошковић је 1938 г. имао могућности да, донекле, бар један део својих бирача претставља у овоме дому, али је он то право својом вољом изгубио и одрекао га се 1941 године.

И ако упоредимо оно што је од 1941 године до данас урађено, оно што се у нашој земљи створило и изградило с оним о чему је г. Дуда Бошковић овде говорио, онда ће се цела Војводина доиста чудом чудити да г. Дуда Бошковић може још и данас говорити у име Војвођана. Оно што је он говорио о Војводини, о питањима која интересују не само нас Војвођане и Војводину, него и целу нашу земљу, показује да он та питања није ни проучио, јер се питањима Војводине није ни бавио. И много би боље учинио г. Дуда Бошковић када би нам говорио о томе како се он проводио од 1941 год. до последњих дана на Јадранском Мору (Аплауз).

Другови и господо посланици, г. Дуда Бошковић каже да је Војводина остала необрађена. А ја као Војвођанин тврдим овде: Војвођани су не само обрадили сву своју земљу, него су успели да обраде и земљу г. Дуде, док је он седео на Јадранском Мору. (Бурно одобравање). Г. Дуда Бошковић каже да он заступа овде Војводину. Али постоји једна чињеница, а то је: г. Дуда оставио је право својој жени да она о томе одлучује. (Др Дуда Бошковић: Лаж!). Негде на почетку 1944 године, на позив да се одазове своје

народу и својој дужности, онда кад је цео наш народ, када је цела Војводина крварила, тешко крварила, г. Дуда Бошковић је одговорио да му то, на жалост, његова жена не допушта. (Смех). И зато ја препуштам да о томе одлучи госпођа његова супруга да ли он представља Војводину у овоме дому.

Другови и господо посланици, мени је пало у део да сам се на почетку свога говора морао да позабавим г. Дудом Бошковићем. Мислим да је довољно оно што сам о њему рекао. Мислим исто тако да ће цела Војводина и цела Југославија имати прилике да кажу ко је г. Дуда Бошковић и шта је он радио. (Др Дуда Бошковић: То је тачно.).

Сада ћу прећи на излагања друга претседника Законодавног одбора. Усвајајући излагања друга претседника Законодавног одбора, хтео бих да кажем неколико речи о самом законском предлогу.

Садашња дискусија о решењу аграрне реформе у овом високом дому потврђује да наша истински народна власт придаје велики значај питању аграрне реформе, које се сада не поставља као политичка парола овога дома. То показује да је питање решења аграрне реформе схваћено као императив наше народно-демократске државе — да земља припада ономе који је обрађује.

Решавање аграрне реформе у нашој земљи није се постављало само као сељачко питање у току бивше Југославије, у току вековних тежњи и борбе наших народа, него се постављало и као свенародно, демократско, друштвено, социјално-политичко питање, питање од чијег је решења зависило братство и јединство, равноправност, срећа, благостање, напредак, постојање слобода и независности целе Југославије. Сада, другови и господо народни посланици, после коначног решења питања земље у нашој држави, када се земља даје сељацима који је немају, или немају довољно, ми повећавамо и снагу и чврстину наше нове демократске федеративне државе, државе братских и равноправних народа, гаранатију срећне и слободне истински демократске народне државе.

Ненародна, маћехинска Југославија полазила је у питању решавања аграрне реформе управо онако како је то тражио г. Дуда Бошковић, да решење питања аграрне реформе треба, углавном, да даду они који никакве заједнице са земљом немају. У бившој Југославији, другови и другарице, приступало се решавању аграрне реформе и — шта

смо могли да видимо? Од 340 и толико хиљада беземљаша једва је их око 540 добило земљу. На другој страни видимо да је, насупрот томе, за 208 великопоседника остало земље ништа мање него 358.000 хектара. Кад ми упоредимо садашње решавање аграрне реформе, ми можемо с правом да кажемо да ће аграрна реформа бити решена на опште задовољство свих народа Југославије и да ће моћи да како тако поправи социјални положај нашег сељачког народа, у првом реду оних беземљаша, ситних поседника, а затим, ако хоћете, и средњих поседника.

Ми овим законским предлогом не решавамо само питање аграрне реформе, већ једновремено решавамо и питање колонизације. За нас, за нашу ослобођену земљу, коју су, такође, тек скоро окупатор и његове слуге оставили опустошену, биће од велике и огромне важности колонизација, и то колонизација наших најзаслужнијих бораца. Осим тога, за нас у Војводини овај законски предлог има још и ту важност, што ће он исправити и све оне неправде чињене према националним мањинама, ако хоћете чињене према свим нашим народима.

За овакав законски предлог може се с пуним правом рећи да га народи Војводине поздрављају, јер у њему виде решавање питања аграрне реформе и колонизације за добро свих народа, за добро и свих народности у Војводини.

Зато у име своје и у име клуба коме припадам, изјављујем да ћу гласати за овај законски предлог. (Одобравање).
(Др Дуда Бошковић: Тражим реч ради личног објашњења).

Претседник: Реч има др Дуда Бошковић.

Др Дуда Бошковић: Господо народни посланици, предговорник је рекао малочас да сам ја биран у име једног дела Војводине 1938 године и да ми је то једина заслуга. (Смех). Међутим, то није тачно и то није истина, као што није истина ни све остало што је он навео о мени. (Смех и добацавање). Године 1938 ја нисам изабран, али сам увек биран од стране опозиције, не само ја него и други моји пријатељи који су бирани на свима слободним изборима, а који су са мном сарађивали. (Добацавање).

Друго питање је питање које задире у част моју и моје породице. На то питање ја одговарам да је то свесно ширење лажи у целој Војводини против мене...

Претседник: Молим вас, господине посланиче, бирајте парламентарне изразе.

Др Дуда Бошковић (наставља): Друго питање јесте да предговорник тврди да ми жена није дала да се одазовем позиву да одем на ослобођену територију. (Смех). На то питање могу да одговорим да је једино тачно да сам ја од 1941 до 1944 године био на Приморју заједно са својом породицом. (Смех). Тек 28 августа 1944 послао ми је позив Никола Петровић, садашњи министар трговине, да заједно одем са својом породицом на ослобођену територију. Разговарао сам тада са куриром, и тврдим да о томе није знала моја породица. Одговорио сам куриру да нећу да идем на ослобођену територију, јер сам уверен да ће наша отаџбина бити ослобођена у року од три до четири недеље, а и да не могу одмах да одем због болести своје жене.

Срамота је да се у овај високи дом уносе најобичније клевете и да се задире у част породице појединих народних посланика.

Претседник: Реч има народни посланик Добросав Томашевић.

Добросав Томашевић: Другови и браћо, ја ћу се осврнути мало на изјаву мога предговорника и велепоседника др Буде Бошковића поводом његовог питања: „Зашто тако брзо?”

Ја имам статистику колико Војвођана има посед од једног до педесет ари и колико укупно домаћинства има у Војводини. Има 20.102 домаћинства која имају свега 4.900 хектара земље. Дакле, господине посланиче, вама се не жури, али се жури овим 20.000 домаћинстава. (Одобравање. — Др Дуда Бошковић: Обрадите ону земљу што сте оставили.)

Другови, ми смо чули извештај Законодавног одбора и његовог известиоца о Предлогу закона о аграрној реформи и колонизацији. Тај извештај је несумњиво рађен са највећом пажњом и наши су претставници у Законодавном одбору, који су на њему сарађивали, водили рачуна о томе да земљорадници добију земљу по начелу које је већ давно прокламовала Земљорадничка странка и које је и Фронт прокламовао: да земља припада ономе ко је обрађује.

И с тога становишта ми земљорадници, ми сељаци, које су тако дуго варали и искоришћавали разни ненародни режими, како у свему тако и у питању аграрне реформе, ми који претстављамо јединствени фронт, сељаци, радници и поштена интелигенција, дочекали смо, ето, да се и аграрна реформа праведније реши него што је раније решавана. Да

не би остао утисак, као што то може да изгледа, да је то неки експеримент, можда политички, како неки мисле, ја ћу вам изнети статистику домаћинства у Југославији по којој има 1,426.593 домаћинства испод 5 хектара земљишта, ако се уопште може назвати домаћинство оно са пола или једним хектаром. То је питање не само сељака већ и државе, то је питање свих оних који су у овој Народноослободилачкој борби заузели достојно место приликом уједињења и ослобођења наше драге отаџбине. На другој страни има двеста великих поседа од преко 500 хиљада хектара и 211 поседа са нешто мање од 383.178 хектара. Свакоме је јасно да је то био несоцијалан однос и да је то питање захтевало брзо решење. Даље, ми који смо у Фронту радо смо примили ону одредбу да земља прелази одмах у својину онога коме је додељена. То је учињено са најбољим намерама и то значи да земља која се добије по овом закону постаје својина и не може је нико одузети, сем ако је власник не буде обрађивао, или не би за 20 година показао успех.

Поред великих поседа постоје и велика манастирска имања и велика имања која су својина банака, банака које су узимле земљорадницима земљу кад нису могли да плате доспеле камате и менице. Ми смо, на жалост, пре рата у бившој Југославији имали земљорадничку, односно сељачку установу, Аграрну банку, која је давала земљорадницима зајмове. Али кад они нису могли да исплате дуг, банка им је узимала земљу. Висина цена сељачким производима била је таква да они стварно нису могли да плате дуг, па је тако њихова земља прелазила у својину Аграрне банке.

Због свега тога, наш сељачки народ и наша сељачка сиротиња поздрављају нову аграрну реформу са жељом да се она спроведе у танчине, тако да највећи део нашега земљорадничког света буде што је могућно више задовољен и што је могућно више оспособљен за бољи живот.

Имам овде статистичке податке о величини поседа и о броју домаћинства и по покрајинама, али сам ја засада хтео да изложим само оно што је битно и да кажем колико има оних са мало земље и колико оних са великим поседима.

Према томе, ми земљорадници из клуба који је у Народном фронту гласаћемо за овај законски предлог. (Одобравање).

Претседник: Реч има народни посланик Душан Мугош.

Душан Мугош: Другови и господо народни посланици, пре него што се осврнем на Предлог закона о аграрној ре-

форми и колонизацији дотаћи ћу се мало излагања господина Дуде Бошковића који је казао да се ови и овакви закони не могу доносити „преко ноћи“ и „авионском брзином“. Ја бих препоручио господину Дуди Бошковићу да он авионски мотор постави поред своје главе како би га пробудило да види да смо се ми четири године борили и да смо кроз ту крваву борбу доносили законе и да данас само настављамо тај свој рад чувајући увек тековине Народно-ослободилачке борбе.

Господин Дуда Бошковић упозорава другове посланике да они тај посао не могу да сврше, јер да, тобоже, немају потребног искуства. А то претставља, другови народни посланици, оптужбу против Привремене народне скупштине и против претставника народа Југославије. Говорити нама да ми нећемо имати довољно искуства да спроведемо аграрну реформу у Југославији, значи говорити да ми нисмо били способни да водимо борбу противу окупатора и да нисмо били способни да ослободимо Југославију. А данас, међутим, ми одржавамо седнице наше Народне скупштине у овом слободном дому, у слободној Југославији, у слободном главном граду Београду. Изгледа ми да се Дуда Бошковић силно вара ако мисли да је пред овим домом могао „својим искуством“ да брани интересе велепоседника Војводине. Он је још у свом излагању рекао да „ми имамо тешког искуства“ при спровођењу закона. Ја не знам, другови народни посланици, у чему се састоје та „тешка искуства“, ако не у томе што се не дозвољава различитим Дудима Бошковићима да поново зајаше народу на грбачу и да наставе старо трговање народном кожом. Г. Бошковић је овде заступао интересе велепоседника, а никако интересе народа Војводине, сељачког света Војводине.

Сада бих нешто рекао о самом закону. Законски предлог, другови, је још једна потврда демократије у нашој земљи, потврда продубљивања тековина наше четворогодишње борбе. Да би се видело колико је он значајан, најбоље је упоредити га само са старим југословенским аграрним законима. Наиме, одакле су прибавили земљишни фонд они у старој Југославији, а где ми налазимо земљишни фонд данас.

Земљишни фонд у старој Југославији узимао се од сиромашних сељака, средњих сељака, док су велепоседници мажени и чувани као утицајни људи, да би имали више гласова на изборима које су спроводили. Међутим, данас се

земљишни фонд ствара од имања велепоседника, ствара се од имања непријатеља. Ја ћу вам навести, као пример, како је било код нас на Косову и Метохији. Аграрна политика, као и читава ненародна политика старе Југославије на Косову и Метохији најгоре је погађала сиромашне и средње сељаке и то у првом реду Шиптаре. Сиромашним и средњим сељацима одузимају су и последње парче земље тако да је некоме било одузето и до самог кућног прага. Ишло се и даље, да су давани различитим жандармима, среским начелницима и томе слично чак и горњи опратови шиптарских кућа са читавом имовином сељака — Шиптара. Сама колонизација на Косову и Метохији погодила је како Шиптаре тако и поштени део колониста, јер поштеном делу колониста који долазе из Црне Горе, Босне, Лике и Херцеговине давана је земља која није могла никако да задовољи потребе једне породице, док су разни привилеговани људи: жандарми, срески начелници, општинске деловође и слични, добијали најбољу земљу, одузету од тога и средњег сељака Шиптара.

Ми видимо из овога законског предлога да он у првом реду осигурава право на земљу борцима наше Армије, ратној сирочади и инвалидима. Исто тако видимо да овај закон у суштини својој има за задатак да исправи све грешке почињене у старој Југославији, за време окупације, све грешке учињене до данас. Његовим спровођењем у дело добиће земљу хиљаде и хиљаде наших сељака на Косову и Метохији. Добиће земљу у првом реду шиптарска сиротиња, а биће земље да се унеколико задовоље и насељеничке масе.

Аграрна реформа у старој Југославији служила је ондашњим владајућим кликама да распирују мржњу међу народима, а нарочито код нас на Косову и Метохији. Међутим, спровођењем овога закона у дело ми ћемо и ту мржњу коју су у старој Југославији развијали аграрном политиком, уништити једном за свагда. И ја у име Клуба изјављујем да ћемо гласати за овај закон. (Одобравање).

Претседник: Реч има народни посланик Иван Немец.

Иван Немец: Другови и господо народни посланици, мислим да из овога дома још никад није изашао тако праведан закон, као што је овај који ћемо ми сада примити. Никад још наши народи нису очекивали нешто са оваквом стрепњом, као што очекују баш аграрни закон и решење овога питања, где се ради о вековној неправди баш оним људима који су читаве деценије и векове обрађивали земљу,

а нису је обрађивали за себе него за туђинце, или за шпекуланте. Било би губљење времена кад бих овде говорио како се у старој Југославији изигравао закон о аграрној реформи и како се с том земљом поступало не само у Словенији него и у читавој држави. Ја мислим да се сви добро сећате шта је било са беглучком земљом у Босни, шта је било са добровољачком земљом у Војводини и у Банату, шта је било са оним начином колонизације у Метохији и Македонији и шта су све радили они најизразитији политиканти у пређашњој Југославији само да би спречили вековну жудњу наших народа за земљом. Тек је наша борба отворила пут да се та неправда једанпут реши. Морам да констатујем, говорим у име Клуба секције Освободилне фронте, да је овај закон добар и да ћемо гласати за њега. Ипак ћу да кажем да има још неких ствари, којима се много приговара. Приликом дебате у Законодавном одбору приговорило се члану 3 да се оним људима, оним поседницима који земљу не обрађују даје минимум од 3—5 хектара. Другови народни посланици, ја мислим да се на овај начин још не решава то питање, јер ће још хиљаде хектара остати, и то најплодније и најбоље земље, у рукама оних који земљу не раде, а можда су је чак добили на људској невољи и то у времену кад се на зеленашки начин и шпекулацијом могло доћи до земље. Кад је наш сељак остао без пара, продавана му је земља, а куповали су је или ђифте или зеленаши за јевтине паре, јер је сељак морао земљу продати. И та земља код нас у Словенији неће пасти под удар овог закона. Ми кажемо да је ова земља „спортска“ земља, зато што је њени власници не обрађују, већ трипут годишње дођу ради разоноде у свој виноград, или воћњак, уживају, а онај који на земљи ради, он се на њој и пати.

Ја сам хтео да кажем да тај чл. 3 није нимало лош. Он би могао бити лош само утолико, што би тај минимум требало да износи 1 до 3 хектара, а било би потпуно праведно да се одузме земља од оних који су је стекли на бази неправде и народне невоље. Ја то говорим онима који су рекли да је минимум исувише низак, а још додајем и кажем да је он превисок. (Гласови: Нико није казао да је низак). Другови народни посланици, ја мислим да је минимум од 3—5 хектара, ово говорим као агроном који се бави и тим питањем, сасвим добро предвиђен и ја ћу гласати за овај минимум, јер сматрам да ту нема шта да се приговори. Не могу само да схватим како може доћи до оваквих

говора као што је онај Дуде Бошковића. Питање земље третирано је у пређашњим режимима заиста на овакав начин и расправљали су га људи као што је Дуда Бошковић. Што се тиче члана 3, мислим да може да се прихвати, а боље би било да се минимум још снизи. Што се тиче члана 5, максимум у брдским крајевима може да се повиси, односно да буде 25 до 30 хектара обрадиве земље. То треба да важи за крајеве изнад 1.000 метара надморске висине. Другови народни посланици, ми ћемо овим законом да отстранимо неправде које су учињене и да оне који су неправедно истерани из земље вратимо на њихову земљу. Такође неће више бити хиљаде и хиљаде оних бескућника и радника који одлазе у Француску и друге земље и на велепоседе и у Славонију да се тамо пате и муче. Ако примимо овај законски предлог, онда неће бити више невоља и патњи и ја сам уверен да ће овај закон прихватити огромна већина нашега народа и то са таквим одушевљењем са каквим ниједан досада није примљен.

Да вам сада кажем каквих је све било неправди при подели земље баш у Словенији.

Ми смо имали у читавој Дравској бановини око 332.000 хектара велепоседничке земље, не убрајајући ту поседе разних мањих културбундоваца и оних који су пали под удар као ратни злочинци. Ако убројимо и ову земљу онда ће бити око 400.000 хектара земље која ће овим законом бити подељена народу. У старој Југославији, на око 300 велепоседника дошло је више земље него на 65.000 земљорадника. На једног велепоседника долазило је око 3.000 хектара, на једног свештеника око 300 хектара, а на сељака око 20 ари! Ја мислим да је ова неправда најбољи доказ да ћемо извршити највеће дело ако ову неправду исправимо.

Али није реч само о томе колико је земље било у појединим рукама, него је ту и ствар саме продукције. Ми знамо како су та господа тамо живела. Управо сви ти Турн Таксиси нису тамо ни живели већ у Ници и на разним другим местима у иностранству. Њихова господарства била су читаве државе у држави. Они нису своја газдинства никада хтели да обрађују у циљу просперитета пољопривреде — већ само у циљу експлоатације. На тај начин они су извлачили тешке милијарде из наше земље.

Другови посланици, та су господа стицала експлоатацијом шума по 500 милиона динара годишње, а радници у читавој Словенији добијали су за годину дана око 40 ми-

лиона. Господо, ја знам да ништа није било боље ни у Босни и Херцеговини, ни у Загорју ни у другим крајевима који су били ближе немачким границама. Та „спортска“ земља прелазила је често у руке туђинаца. Сада овим законом биће исправљена и та велика неправда, неправда привредна, неправда социјална, неправда која је деценијама упрожавала нашу земљу. Данас ће први пут бити створени истински темељи за поредак где ће земља бити само оних који је и обрађују.

Ја ћу се сада осврнути на чл. 23 овог предлога закона, где се каже да ће савезно Министарство пољопривреде изградити јединствена правила за задружне поседе, односно задруге. Ја бих додао да треба дати могућности и федералним владама да та правила могу изменити према потреби, јер ће се и задруге изграђивати у појединим крајевима према различитим приликама. Поменућу само виноградарство. То је интензивна култура која не трпи никакво цепање земље, као што га не трпи ни шума. То знају врло добро наши виноградарски радници. Треба стварати виноградарске задруге. Наши људи који су били вековни робови сада ће први пут осетити да је земља њихова. Зато је потребно да се виноградска земља не парча, него да се повећа на најмање 50 ха за једну задругу и да се тим задругама омогући живот и рад. Сви радници прихватају једногласно ту замисао, и зато је потребно донети посебна правила за те задруге. Тога ће бити и у другим крајевима, а не само у Словенији. Стога треба рећи у закону да ће се та правила подешавати према приликама.

Што се тиче овог закона, ја не бих имао других напомена да учиним. Закон треба да прихватимо без икаква приговора, и ми ћемо га хитно и донети. Ми треба да с овим законом изађемо мирне савести пред огромну већину наших народа, јер ће се овим законом користити најшире народне масе. Ми ћемо овим законом поставити гранитне темеље тако да ће наш народ који се борио с пушком у руци за слободу и независност наше домовине, и на привредном пољу створити јаке и чврсте темеље наше заједничке домовине. Овим ће се законом осигурати просперитет наше приrede и напредак свих наших народа. (Аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик Кирил Миљовски.

Кирил Миљовски: Другови народни посланици, у име македонске групе народних посланика изјављујем да при-

мамо Предлог закона о аграрној реформи и колонизацији и да ћемо гласати за њега, јер сматрамо да је њиме постављен један од услова за обнову наше земље и за осигурање социјалне правде на коју наши народи одавно чекају.

Македонски народ зна врло добро шта значи правилна а шта неправилна аграрна реформа. Пре двадесет и неколико година у Македонији је спровођена једна аграрна реформа. Она је имала све друго за циљ само не правичност.

Та аграрна реформа имала је за циљ да створи жаришта реакције, да створи места која ће служити као упоришта хегемоније. Та аграрна реформа имала је за задатак да изврши денационализацију македонског народа. Та аграрна реформа значила је узимање земље од македонског сељака, од оних који су је стотинама година заливали својим знојем и својом крвљу. Најзад, та аграрна реформа није доносила никакве користи ни онима којима је додељена земља. Ми знамо да су многи од тих били остављени без икаквог инвентара и да су многи били насељени на таквим местима на којима нису могли да издрже. Истина је да су издржали само жандарми, полицајци, писари и агенти.

Насупрот томе ми имамо нову аграрну реформу, коју можемо сви да поздравимо. Она је израз жеље свих наших народа. Чињеница је да Македонија неће добити много земље у земљишни фонд, јер је Македонија класична земља малог поседа. Многи мали читлуци ће пасти под аграрну реформу. Но, иако у Македонији преовлађује мали посед, то за Македонију ипак има значаја јер и тамо постоји велика глад за земљом. Мени се чини да су приговори овог предлогу сасвим неправилни и неосновани. Чини ми се да г. Дуда Бошковић нема право да говори у име Војвођана, не само зато што не говори у име једне групе, него и зато што говори у име апотекара, што брани један мали слој великопоседника. Г. Дуда Бошковић каже да за овај закон нису у Војводини. Македонски народ нема никакву корист од аграрне реформе која ће се извршити у Војводини. Но, ми сматрамо овај закон као израз социјалне правде коју спроводи наша Влада. Г. Бошковићу смета брзина. Ако г. Бошковић зна колика је глад наших сељака за земљом, ако зна какве су жеље наших сељака, он ће видети колико је овај закон потребан и правилан и да је тачно оно што је рекао друг Моша Пијаде, да је закон требало да буде донесен два-три месеца раније. Г. Бошковић каже да ће се обрада земље вршити нестручно. Чини ми се да ту нема

право, зато што ми имамо добре специјалисте, а затим и зато што није потребно да човек буде стручњак да би видео да та земља треба да припада сељацима који од те земље живе, а не апотекарима и адвокатима велепоседницима. (Аплауз). Г. Дуда Бошковић гледа неправилно и на технику обрађивања земље. То се види из тога што је он против трактора. Данас је, у XX веку, апсурд кад неко тврди да су трактори непогодно средство. Апсурд је устати данас против трактора. Ето, са таквим стручњацима требало би ми да проводимо нашу аграрну реформу!

Ја сматрам да је ово један од најважнијих закона и да ће га са одушевљењем примити сви наши народи, а нарочито наши сељаци. И зато изјављујем у име својих другова из Македоније да ћемо гласати за овај закон.

Претседник: Пошто још има један говорник у име своје групе, а како је, међутим, већ доцкан, предлагем Народној скупштини да закључимо данашњу седницу, али додајем да је са овим преосталим говорником и закључена листа говорника за начелни претрес. Према томе, остаје за сутрашњу седницу још један говорник. За сутрашњу седницу, поред Предлога закона о аграрној реформи и колонизацији, којим ћемо продужити данашњи дневни ред, предлагем да се на дневни ред ставе и следећи законски предлози: Предлог закона о штампи и претрес извештаја Законодавног одбора о Предлогу закона о држављанству Демократске Федеративне Југославије. То ће бити друга тачка, а трећа тачка дневног реда биће: претрес извештаја Законодавног одбора о Предлогу закона о одузимању држављанства официрима и подофицирима бивше југословенске војске који неће да се врате у отаџбину и припадницима војних формација који су служили окупатору и побегли у иностранство.

Прима ли Скупштина предложени дневни ред? (Прима).

Пошто Народна скупштина прима предложени дневни ред за сутрашњу седницу, овим закључујем данашњу седницу и идућу заказујем за сутра у 16 часова.

(Седница је закључена у 21,10 часова.)

PRIVREMENA NARODNA SKUPŠTINA

Osmo redovna sednica

(23 avgusta 1945)

Početak u 16,15 časova

Pretsedavao predsednik dr **Ivan Ribar**.

Pojavu Predsednika Ministarskog saveta maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita sa saveznim ministrima, i Predsednika Privremene Narodne skupštine dr Ivana Ribara narodni poslanici pozdravili su složnim aplauzom.

Predsednik: Otvaram osmu redovnu sednicu Privremene narodne skupštine. Molim sekretara Omera Gluhića da izvoli pročitati zapisnik sedme redovne sednice. Zapisnik današnje sednice vodiće Mile Peruničić.

Sekretar Omer Gluhić čita zapisnik sedme redovne sednice.

Predsednik: Ima li ko kakvu primedbu na ovaj zapisnik? (Nema). Pošto nema, objavljujem da je zapisnik overen.

Pre prelaza na dnevni red imam da saopštim da je Mandatni odbor podneo Skupštini na rešenje svoj izveštaj o verifikaciji poslaničkog punomoćija Vase Stajića iz Novog Sada, koji glasi:

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI DRJ

Beograd

Mandatni odbor primio je preko Predsedništva Privremene narodne skupštine na verifikaciju poslaničko punomoćije Vase Stajića, iz Novog Sada.

Odbor je jednoglasno odlučio da predloži Privremenoj narodnoj skupštini da se mandat Vase Stajića verificira.

22 avgusta 1945 godine
Beograd.

Zapisničar

Jakov Avšič, s. r.

Pretsednik
Mandatnog odbora

Momčilo Marković, s. r.

Prima li Narodna skupština izveštaj Mandatnog odbora? (Prima). Pošto Skupština prima izveštaj Mandatnog odbora, objavljujem da je Vasa Stajić postao poslanik i čim bude položio zakletvu moći će da vrši svoje poslaničke dužnosti.

Dalje, Mandatni odbor podnosi Skupštini na rešenje izveštaj o predlozima i molbama za ulazak pojedinih lica u Privremenu narodnu skupštinu, koji glasi:

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI DFJ

Beograd

Mandatni odbor dobio je preko Pretsedništva Narodne skupštine:

1) Predlog Sretena Vukosavljevića i drugova, da se za popunu AVNOJ-a primi Todor Mihailović, učitelj iz Kosovske Mitrovice.

2) Predlog predsednika Glavnog izvršnog odbora Saveza zemljoradnika Marka Vujačića, da se za narodnog poslanika primi Đorđe Vranješević, prota iz Banja Luke.

3) Predlog dr Ante Mandića, da se za narodne poslanike prime dr Uliks Štanger, iz Voloskog u Istri, i Milan Marjanović, novinar iz Kastava.

4) Predlog Petra Stambolića i drugova da se za poslanika primi dr Dušan Stevčić iz Pirota, bivši narodni poslanik.

5) Molbe Pavla Jovovića, dr Vuja Vujasinovića, Ante Kovača, Svetozara Leposavića i Radomira Cvijovića, bivših narodnih poslanika, kao i molbe Ljubisava Petkovića i Hadži Todoru Dimitrijevića, kojima traže da budu primljeni za narodne poslanike.

Mandatni odbor na svojoj sednici održanoj 22 avgusta ove godine razmotrio je sve gore navedene predloge i molbe pa je konstatovao da je Ministarski savet na svojoj sednici od 4 avgusta ove godine raspravljao pitanje proširenja Antafaši-

stičkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije u duhu sporazuma Tito—Šubašić i doneo o tome zaključak, koji je dostavio Predsedništvu AVNOJ-a, a koji je Predsedništvo AVNOJ-a usvojilo.

Pri rešavanju ovoga pitanja Ministarski savet i Predsedništvo AVNOJ-a stali su na gladište da treba do krajnjih granica mogućnosti izaći u susret savetu koji nam je učinila Konferencija savezničkih rukovodilaca u Jalti. Takav spisak lica za proširenje AVNOJ-a Predsedništvo je predložilo Veću na sednici održanoj 7 avgusta 1945 godine, koji je predlog Veće usvojilo.

Iz gore navedenih razloga Mandatni odbor je stao na gladište, da predloge i molbe upućene ovom Odboru za imenovanje narodnih poslanika treba odbiti sem predloga dr Ante Mandića, koji se odnosi na dr Uliksa Štangerera, advokata iz Splita, koga Mandatni odbor predlaže Narodnoj skupštini da se primi za narodnog poslanika, kao jedinog poslanika Istre.

Odbor predlaže Narodnoj skupštini da ovaj predlog usvoji.

22 avgust^a 1945
Beograd.

Zapisničar i izvestilac
Jakov Avšič, s. r.

Predsednik
Mandatnog odbora
Momčilo Marković, s. r.

Članovi:

**Dušan Ivović, s. r., Radovan Grujić, s. r., Stjepan Prvčić, s. r.,
dr Vaso Butozan, s. r.**

Prima li Skupština ovaj predlog? (Prima). Pošto se prima ovaj predlog, objavljujem da na mesto dr Ante Mandića, koji je bio član AVNOJ-a, dolazi za narodnog poslanika iz Istre dr Uliks Štanger. Čim položi zakletvu moći će da vrši dužnost poslanika.

Dalje Mandatni odbor podnosi Skupštini na rešenje svoj izveštaj o odsustvu poslanika sa skupštinske sednice na dan 10 avgusta. Izveštaj glasi:

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI DFJ

Beograd

U smislu člana 55 poslovnika i izjave Predsednika Privremene Narodne skupštine na 4 redovnom sastanku od 10 avgusta t. g. dostavljen je spisak narodnih poslanika koji su se toga dana nalazili u Beogradu a nisu prisustvovali skupštin-

skoj sednici, da svoje odsustvo opravdaju pred Mandatnim odborom.

Mandatni odbor na svojoj sednici održanoj 22 avgusta ove godine razmotrio je spisak odsutnih narodnih poslanika i njihova opravdanja, pa je našao, da su njihova opravdanja razložna i da su svoja odsustva opravdali, stoga Odbor predlaže Narodnoj skupštini, da usvoji ovaj predlog, sa napomenom da ubuduće poslanici moraju da se strogo pridržavaju propisa čl. 55 poslovnika, tj. da unapred traže odobrenje za odsustvovanje od sednica.

22 avgusta 1945
Beograd

Zapisničar i izvestilac
Jakov Avšič, s. r.

Pretsednik
Mandatnog odbora
Momčilo Marković, s. r.

Prima li Privremena narodna skupština ovaj izveštaj? (Prima). Objavljujem da je Narodna skupština primila ovaj izveštaj Mandatnog odbora.

Zakonodavni odbor podnosi Skupštini svoj izveštaj o Predlogu zakona o štampi, sa odvojenim mišljenjem odborske manjine. Kako će se taj odborski izveštaj, zajedno sa odvojenim mišljenjem, podeliti narodnim poslanicima tek na ovoj sednici, to predlažem da se skine sa dnevnog reda današnje sednice druga tačka: pretres Predloga zakona o štampi, i da se stavi na dnevni red iduće sednice. Prima li Narodna skupština ovaj predlog? (Prima). Pošto Narodna skupština prima ovaj predlog, objavljujem da se druga tačka dnevnog reda današnje sednice skida, i da će se posle prve tačke dnevnog reda preći odmah na treću tačku dnevnog reda, koja sada postaje tačka druga.

Savezna vlada podnosi Pretsedništvu Privremene narodne skupštine Predlog zakona o ratifikaciji Povelje Ujedinjenih nacija u San Francisku. Vlada traži za ovu ratifikaciju hitnost. Ja mislim da je sam predmet koji se tretira u toj Povelji već sam po sebi hitan, i prema tome ne bi trebalo Skupština ni da odlučuje o njegovoj hitnosti, već je treba staviti na dnevni red prve naredne sednice kao prvu tačku.

Prima li Narodna skupština ovo moje obrazloženje? (Prima). Pošto prima, objavljujem da je Predlog zakona o ratifikaciji Povelje Ujedinjenih nacija u San Francisku oglasen za hitan.

U smislu člana 44 poslovnika, Narodna skupština treba da reši o kraćem postupku za rešavanje zakonskog predloga, za koji je primljena hitnost, jer je uopšte za međunarodne ugovore predviđen kraći postupak. Po tom kraćem postupku trebalo bi dati samo izjave i bio bi samo jedan pretres i jedno glasanje. Prima li Narodna skupština ovakav kraći postupak za ratifikaciju Povelje u smislu poslovnika? (Prima). Pošto Skupština prima, to će se, u smislu poslovnika, primeniti kraći postupak za ovaj zakonski predlog.

Izvolite čuti molbe poslanika za odsustva.

Milivoje Ilić, narodni poslanik, moli 20 dana odsustva radi lečenja. Rista Arandelović, narodni poslanik, moli 6 dana odsustva radi kolaudacije zgrada koje je radio za IONO-a — Beograda.

Predlažem da se i jednom i drugom odobri 3 dana odsustva. Prima li Narodna skupština ovaj predlog? (Prima). Pošto prima, odobrava se narodnim poslanicima Milivoju Iliću i Risti Arandeloviću po 3 dana odsustva.

Narodni poslanici Ivan Bandić i drugovi podneli su Predsedništvu Privremene narodne skupštine sledeće pitanje:

GOSPODINU PRETSJEDNIKU PRIVREMENE NARODNE SKUPŠTINE

Beograd

Niže potpisani poslanici Privremene narodne skupštine stavljaju Gospodinu Pretsjedniku ovaj svoj veoma hitan

Upit:

Po Zakonu o biračkim spiskovima tačno je navedeno kako se ti birački spiskovi sastavljaju i koji su organi nadležni za to.

U spomenutom zakonu generalno je navedeno tko ima biračko pravo, a takšativno tko toga biračkog prava nema. Nigdje u Zakonu o biračkim spiskovima nije ozakonjen sistem samooptužbe tj. dužnost građana da sami sebe prijave, da nemaju biračkog prava.

U gradu Zagrebu je, međutim, uveden taj sistem. Građani su dužni da uz cijenu od jedan dinar kupe tiskanica, onakvu kakova ovdje prileži, o ličnim podacima za sastavljanje biračkih spiskova i da u njoj navedu ono što se po zakonu ne traži. Izgleda nam da je ta tiskanica rađena po projektu zakona kako je on prvenstveno izgledao, a koji projekat nije ozakonjen.

Kod upita o služenju u formacijama okupatora ili njihovih domaćih saradnika — nije po zakonu bitno da li je služio

u takovim formacijama, nego da li se je aktivno i trajno borio dobrovoljno s oružjem u ruci.

Kod upita da li je stavljao neprijatelju na raspolaganje vojna ili privredna sredstva, nije po zakonu bitno da li je uopće stavljao na raspolaganje ta sredstva, nego da li ih je stavljao dragovoljno i vlastitom inicijativom.

Po zakonu je uopće isključen upit o tome, šta je radila porodica onoga o čijem se biračkom pravu radi, jer je usvojen princip vlastite odgovornosti, a ne kolektivne odgovornosti.

Međutim, narodne vlasti u Zagrebu ne drže se propisa Zakona o biračkim spiskovima, što se najbolje vidi iz priložene tiskanice o ličnim podacima za sastavljanje biračkih spiskova.

Nije isključeno da sličnih slučajeva ima i kod drugih narodnih vlasti, dok ističemo da narodne vlasti primjerice u Beogradu postupaju zakonito.

Radi izloženog slobodni smo upitati Gospodina Predsjednika Privremene narodne skupštine — šta kani poduzeti, da se odmah i najhitnije spriječe ovakovi postupci narodnih vlasti i da ih upozori da postupaju striktno u smislu zakonskih propisa.

U Beogradu
22 kolovoza 1945 godine

Narodni poslanici:

- | | |
|------------------------------|-------------------------------|
| 1) Bandić Ivan, s. r. | 7) Pocrnić Pavao, s. r. |
| 2) Gaži inž. Franjo, s. r. | 8) Srdović Nikola, s. r. |
| 3) Hećimović Grga, s. r. | 9) Štefanec Ivan, s. r. |
| 4) Jančiković dr Tomo, s. r. | 10) Šubašić dr Ivan, s. r. |
| 5) Pavlić Andrija, s. r. | 11) Šutej dr Juraj, s. r. |
| 6) Papa Andrija, s. r. | 12) Vuković Josip Đido, s. r. |
| 13) Žunjević dr Karlo, s. r. | |

Na ovakvo pitanje narodnog poslanika Bandića Ivana i drugova čast mi je u ime Predsedništva odgovoriti sledeće:

Po Zakonu o biračkim spiskovima, u smislu čl. 28, Savezna vlada, na predlog Ministra za Konstituantu, izdavaće obavezna tumačenja za sprovođenje ovoga zakona. Prema tome, ja ću ovo pitanje ustupiti Saveznoj vladi, odnosno Ministru za Konstituantu da u smislu ovoga pitanja donese rešenje.

Reč ima prvi podnosilac, narodni poslanik Bandić Ivan da izjavi da li se zadovoljava mojim odgovorom. (*Ivan Bandić: Prima se*). Pošto se podnosilac pitanja zadovoljava

mojim odgovorom, prema tome ne stavljam Narodnoj skupštini na glasanje da li prima moje tumačenje.

Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom redu kao prva tačka je produženje pretresa u načelu Predloga zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji. Reč ima narodni poslanik Aleksa Tomić.

Aleksa Tomić: Građanke i građani narodni poslanici, pažljivo sam sinoć pratio diskusiju o Predlogu zakona o agrarnoj reformi. U jednom momentu diskusija je pokazivala tendenciju da dobije dramatičan karakter. Najzad, lepo se svršilo. Ali, ima izvesnih pitanja iz zakonskog predloga o agrarnoj reformi koja treba da budu objašnjena. Ja sam povodom toga tražio reč, dobio sam i molim vas da me pažljivo saslušate.

Politički, socijalni i ekonomski prevrati koji su nastupili iza prošlog svetskog rata izazvali su u mnogim evropskim državama dalekosežne agrarne reforme. Ove su reforme ustvari bile najvažnije tekovine prošlog rata. One su sprovedene više iz drugih motiva, nego iz čisto ekonomskih. U prvom redu bili su odlučujući opšti politički, socijalni, etički, nacionalni i posebno ideološki momentni. Osim toga, oni su se odnosili pretežno na agrarne zemlje, na zemlje sa malom i slabom industrijom, na zemlje gde preovlađuje seljaštvo, ili bolje reći zemljoradnički elemenat. Uz to, ako je ovaj elemenat izraz zemljoradnika sa malo ili bez imalo zemlje, onda je sasvim razumljivo zašto su se agrarne reforme nametale istoriskom nužnošću. Prema tome, sasvim je prirodno što se glad za zemljom morala utoliti na nečiji račun. A na čiji račun bi to moglo biti? Na čiji drugi, nego na teret krunskih i državnih dobara, na teret poseda »mrtve ruke« i na teret velikih poseda. Veliki posednici su, bez obzira kome staležu pripadaju, oduvek bili najkonzervativniji i najreakcionarniji elemenat. S obzirom na takvo stanje, postojanje velikih poseda je neodrživo uporedo sa demokratijom, sa idejom ravnopravnosti, pravednosti i slobode. Kad je reč, uopšte, o velikim posedima, ne bi se smelo izgubiti iz vida ono što ih karakteriše kao »sedes mali«, kao leglo zla. Uzrok kapitalizma, viška vrednosti, pauperizacije, jeste u velikim posedima. Tu je sedište zla. Dakle, uzrok društvene bolesti ne tražimo u organizaciji poljoprivrednog rada, već u vlasničkom odnosu velikoposednika. Iseljavanje zemljoradničkog življa ne vrši se u jednakoj meri iz svih krajeva, nego pretežno iz krajeva u kojima vlada veliki posed. Stoga je potpuno na svom mestu onaj zaključak, koji kaže da iseljenišтво raste sa kvadraturom velikog poseda.

Posle ovakvog saznanja, je li čudo što se posle ovog svetskog rata pojavilo pitanje agrarne reforme?

Po jednoj statistici Novosadske trgovačke komore, u Vojvodini ima 300.000 »bezemljaša«. Ti su ljudi najsiromašniji radnici koji postoje u našem društvu. Bez kuće, bez kućišta, bez pedlja zemlje, u sedam do deset radnih nedelja u godini oni treba da zarade potrebna sredstva za godišnje izdržavanje sebe i svoje porodice, za stan, za hranu, za odelo, za zadovoljenje kulturnih potreba. Možete zamisliti kako su onda bedno zadovoljene sve te potrebe. Pa zar ima ijednog među njima koji se ne bi zastideo i od pomisli da nije vreme da se donese zakon o agrarnoj reformi i da to nije pitanje koje se mora hitno rešavati. Ja mislim da takvih nema. Svaki onaj koji govori »pro domo suo«, za sebe, svoju porodicu i svoju imovinu, kad prečisti sa sobom i svojom savesti ovu stvar, videće da su u pravu bili članovi Savezne vlade kad su uz ostale zakone tražili hitnost i za rešenje pitanja o agrarnoj reformi u našoj zemlji. No, kad je reč o ovima, ne bismo smeli izgubiti iz vida one o kojima se govori u obrazloženju predloga. To su oni čija se gazdinstva kreću od jednog do dva hektara. Izgubio sam jednu statistiku iz 1937 godine, takođe Ministarstva poljoprivrede. Ako me pamet ne vara, tamo stoji da ima 638.000 gazdinstava sa jednim do dva hektara zemlje. Po mom mišljenju, ta su gazdinstva, odnosno vlasnici tih gazdinstava, još u gorem položaju nego oni bez imalo zemlje.

Živeći u iluziji da nešto predstavljaju, oni su bili sputani i vezani za zemlju tako da se nisu otiskivali na pučinu slobodnog rada. Sem toga, u toj statistici, koliko se sećam, bilo je opet oko 660.000 onih koji su imali od 2 do 5 hektara. I to je jedna beda. Možda je to nešto i predstavljalo u Vojvodini, ali u pojedinim krajevima naše zemlje 3 do 4 hektara ne znače ništa. U obrazloženju predlagača stoji da ima oko 337 hiljada seoskih gazdinstava sa 1 do 2 hektara zemlje. Postavlja se pitanje da li će sadašnja agrarna reforma moći da utoli glad za zemljom ovih ljudi. Ne bih rekao da može. Ali kakva sredstva da se primene da se ovim ljudima pomogne. Ja ću biti slobodan da učinim jednu malu digresiju i da umolim članove Savezne vlade i ostale rukovoditelje narodne vlasti da razmisle o tome što ću ja sada reći.

Stara Austrija 1918 do 1933 godine, kada je podlegla Hitlerovom igu, predstavljala je jedno majušno, patuljasto telo. Svi delovi tela državnog organizma bili su nedovoljno razvijeni samo su glava i trbuh bili nesrazmerno veliki. Beč je bio

i glava i trbuh. Zbog tog svog nepravilnog razvića u svom životnom radu Austrija je klecala, posrtala i bila gotova da svakog časa padne u naručje hitlerizmu. Međunarodni kapitalisti, poverioci, uplašili su se za sudbinu Austrije. I jednoga dana po sporazumu oni su poslali svoga poverenika, Žorža Levia, člana francuskog instituta, člana francuske Akademije nauka. On je došao u Austriju, video uzroke i na kraju je predložio recept za ozdravljenje. Neprirodno je, kaže, što je u Beču usrećeno sve, pa čak i industrija. Industriju iz Beča trebalo bi raspodeliti na sve ostale krajeve zemlje tako da sopstvenici malih poseda, kad obave poslove na svom poljoprivrednom dobru, mogu u slobodnim časovima da rade u industriji, da bi na taj način ojačali svoje domaće gazdinstvo.

Ne bi bilo ni mudro da se mi, sprovodeći agrarnu reformu, bavimo velikim planovima na stvaranju nekih prevelikih kombinata, nego da svoju poljoprivredu povežemo sa industrijom, koja će prerađivati naša narodna dobra, poljoprivredna dobra. Mesto da izvozimo žito, da ga prerađimo ne samo u brašno nego u testenine i da prodajemo Evropi. Mesto sirovog voća, koje se kvari pri transportu treba da ga prerađujemo i prerađeno prodajemo. Zatim da prerađujemo svinje i da meso prodajemo Evropi. Na taj način postigla bi se mogućnost da naši mali posednici, kad srede svoju letinu, rade u tim fabrikama. Mala Slovenija u tom pogledu treba da služi celoj Jugoslaviji za primer. Na beogradskim pijacama prodavane su bakandže, obuća koju upotrebljavaju radnici i vojnici, po 92 do 98 dinara par, a beogradski obućari tražili su 180 do 200 dinara za isti takav par cipela. To dolazi otuda što seoski živalj u Sloveniji u časovima odmora, u zimskim danima i mesecima, celu svoju porodicu, od najstarijeg do najmlađeg, zaposli da radi na tome. Zar ne bi mogli i mi u ostalim krajevima da industriju vežemo sa našom poljoprivredom i da na taj način pružimo malim ljudima bolji život.

Time bi se postiglo dvoje, kako kaže Žorž Levi. Zemljoradnik bi se vezao za svoju zemlju, za tlo države i otadžbine i postao bi konstruktivan element, gotov da svoje tlo, državu i otadžbinu brani u svakom trenutku. Zapošljavajući se u fabrikama, zemljoradnik postaje na taj način i jedna vrsta industrijskog radnika i on će tada uvideti kako je težak i mučan život radnika, kako je sve oko njega surovo: i nebo, i dimnjaci, i fabrike, i dvorište i izba u koju se uvlači. I zato što mu je sve surovo, on postaje onaj koji tresе lancima i koji kaže da nema otadžbine. Ali kad se stvara jedna socijalna država, rad-

nik u toj državi postaje nacionalan, postaje sin otadžbine i takvog čoveka mi hoćemo da izgradimo. (Odobranje).

Hoću da kažem još nešto o onome što je trebalo da bude u prvom planu ovog mog govora. Reč je o izvesnim borcima iz Narodnooslobodilačke vojske, o invalidima iz ovoga i prošlog svetskog rata, o preostaloj sirotinji fašističkog terora. I ja sam jedan od učesnika ratova od 1912 do 1918 godine. Kao učesnik, borac, gledao sam godine 1914 i 1915 kako majke, Mačvanke, bacaju svoju nejač po drumovima, ili ih sahranjuju kraj puta bežeći ispred podivljalih hordi neprijatelja. Video sam starce, trećepozivce, sa poslednjim zalogajem hleba done tim do usta, kako mrtvi pokazuju svojim položenim životom kako se bori; pada i umire za otadžbinu. Video sam u Fijerskom blatu našu decu, 30.000 naših regruta utonuli u Fijersko blato.

Teška tuga me obuzela kad sam video proslavljenu armadu u valonskom pristaništu kako jedno izgleda, likom opasana kao da se skakavcima hranila. Strašnih li dana i još strašnijih iskušenja! Ali, kako se majka otadžbina, stara Jugoslavija, odužila znanim i neznanim borcima i junacima, poginulim i pomrlim, kao i onima preostalim? Odužila se, po rečima pisca Trilogije, na taj i takav način što se kod priznanja obrnuo front: napred liferanti, za ovima zabušanti, u potiljak ovima pozadina, za pozadinom komandanti i najзад, na kraju, nekoliko koraka iza repa komandantova konja — borci.

O, ljudska savesti, neka se ovo nikad ne ponovi!

I neće se ponoviti, ako u nas bude bilo ma i najmanje časti i dostojanstva, ako u nama nije zamrla savest i ako nije ugašen moral. Danas su borci Narodnooslobodilačke vojske najpoznatiji i najpriznatiji red ljudi. Majke poginulih boraca neće stajati za tuđim koritom, niti će očevi sa prosjačkim štapom moliti milostinju. Danas otac i majka dobijaju pristojno i dovoljno izdržavanje, a deca, na čijim će plećima počivati ova država, prva su briga nosilaca narodne i državne misli. Danas je otac zbrinut, da ne žali svoga sina što ga je dao na oltar otadžbine. Ja znam jednu susetku koja bi mogla da živi od svojih sredstava, ali opet joj pripada dostojno priznanje. To je ono što čini razliku između starog režima i ovog novog, sadašnjeg, to je ono što zaslužuje poštovanje svih nas i što će se uvek razlikovati od starog.

Samo kada je reč o priznanju borcima, o dodeljivanju zemlje, ja bih molio da se dobro čuvamo grešaka. U prošlosti su pukovnici, načelnici, visoki činovnici dobijali zemlju. Tre-

balo je da zamre savest, trebalo je da čovek bude posunovraćenog morala i začmale savesti, pa će dobiti legitimaciju staroga režima da mu se može dodeliti zemlja. Danas to ne može biti, ali jedna greška može gorko da nam se sveti i čuvajmo se da tantuz ne prođe za zlato. Dodeljujući zemlju, mi moramo da vodimo računa tako isto da se greške iz prošlosti ne ponove tj. da one kojima se zemlja dodeli ne bacimo na prazno polje, na ledinu. Obezbedimo im kuće, stoku, staje za stoku i alat. Tako snabdeveni oni će postati najbolji i najnapredniji sinovi naše zemlje.

I još nešto: nisu li borci ti koji treba da dobiju jedan kompleks uglednih dobara? Nisu li borci ti koji će kroz zadružni život planski obrađivati zemlju. Kolektivnim obrađivanjem, odnosno zadružnim obrađivanjem oni će učiniti nekoliko koraka napred ka industrijalizaciji i boljoj obradi te zemlje. Obraćam se i na rukovodioce da i oni o ovome razmisle.

Vreme je, najzad, da završim svoja razmatranja predložima i molbama, jer svačemu mora biti kraja, pa i dugim govorima. Dakle, zemlja će biti data onima koji je obrađuju. Znači da se greške iz prošlosti neće ponavljati, neće bar svesno i namerno. Ranije su u tome pogledu činjene velike zloupotrebe. Ko se sve nije prijavio i pojavio kao dobrovoljac, kada su favorizirani oni sa posunovraćenim moralom. Tako se nešto ne može više desiti. Narodna vlast neka i ovde budno pazi da se ne prokrijumčare loši sinovi ove zemlje. I zato što verujem da će naša sadašnja i buduća Jugoslavija zračiti lepotom misli i uzvišenošću ideja, glasaću za Predlog zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji, ovako kako je redigovan i podnet Narodnoj skupštini.

Predsednik: Gospodo narodni poslanici, juče prilikom zaključivanja liste govornika ispalo je slučajno ime narodnog poslanika Tripka Žugića koji treba da govori u ime Demokratske stranke.

Reč ima narodni poslanik Tripko Žugić. Govori u ime Demokratske stranke.

Tripko Žugić: Drugarice i drugovi, gospodo narodni poslanici, posle ove današnje diskusije o agrarnoj reformi i kolonizaciji, ja ću reći samo nekoliko reči. Stranka kojoj sam pripadao u prošlosti zauzimala se još 1919 godine, od stvaranja stare Jugoslavije, da se agrarni problem pravilno i korenito reši u Jugoslaviji. Na tome gledištu stojimo i danas. To je jedan od vrlo važnih problema u našoj zemlji. Mi smo,

kao što znate, jedna zemljoradnička država u kojoj još nema planske privrede. Prema bogatstvu naše zemlje mi nemamo onaj prinos koji treba da imamo. Jer, kad bi se naša zemlja obradila kao što se obrađuje u našoj bratskoj savezničkoj Rusiji, mi bismo imali takav prinos, da bismo mogli da izdržavamo nekoliko miliona više nego što nas ima u Jugoslaviji.

Drugovi, ja ću vas ukratko potsetiti šta se radilo sa agrarnom reformom u staroj Jugoslaviji. U njoj se deklamovalo o agrarnoj reformi i rečeno je da će pravi zemljoradnici dobiti zemlju da je obrađuju. Međutim, agrarna je reforma bila trgovina u staroj Jugoslaviji. I danas kad bi se prošlo kroz Jugoslaviju i kroz velike gradove Jugoslavije, naročito kroz Beograd, mi bismo našli puno palata četvorospratnih i petospratnih koje su podignute na račun agrarne reforme. Onda se trgovalo i sa dobrovoljcima i sa invalidima. Bilo je dobrovoljaca koji su dobijali zemlju na račun toga što su bili dobrovoljci 1875 i 1876 godine a rodili su se 1881 i 1882 godine. Bilo je i takvih interesenata koji su tražili zemlju na račun svojih predaka, koji su poginuli još na Kosovu. I uspevali su. Danas, drugovi, u novoj Jugoslaviji problem agrarne reforme je vrlo važan i on treba da se reši što pre.

Zemlju treba dati zemljoradniku, ali onome zemljoradniku koji će je obrađivati, koji će je raditi i koji će učiniti da naša zemlja pod ovim teškim iskušenjima pustoši i slabe privrede postigne što pre bolje i veće prinose, jer za to ima uslova. Ja razumem i one od kojih se oduzima zemlja. To nije laka stvar. Isto tako razumem i one koji hoće da dobiju zemlju. Kao što je teško onima koji daju zemlju, tako je dobro onima koji dobijaju zemlju. Ali tu treba gledati ono što je pravo, jer to traži pravda, to traži socijalni momenat da u Jugoslaviji zemljoradnik bude naseljen i da on obrađuje zemlju, a ne da se daje zemlja pod arendu i da ljudi bez cipela i opanaka rade tuđu zemlju. Ja samo jedno primećujem, i to podvlačim: da se radnje organa koji budu vršili agrar i stavljali izvesne komplekse zemlje pod agrar obavljaju strogo objektivno, da se podela vrši strogo pravilno i da se o naseljenicima koji se preseljavaju vodi računa ne samo o preseljavanju na zemljišta, nego i o klimatu, jer imali smo slučajeva u staroj Jugoslaviji da su mnoge porodice koje su preseljavane sa brda i planina u ravnice stradale i da su nestale.

Ja podvlačim još jednu stvar, a to je da se prilikom udara pod agrar izvesnih kompleksa zemlje i njene raspodele vodi računa da se ne šteti ni naša planska privreda, da ne opada

prinos koji daje naša zemlja. Mi imamo izvesnih krajeva gde je kultura plodova mnogo jača; ima izvesnih krajeva gde je poljoprivredna kultura na srednjem, a ima gde je na vrlo niskom stupnju. Zato, drugovi, treba voditi računa i o tome.

I ja, glasajući za ovaj zakonski predlog, tražim da oni koji budu rešavali taj problem rade strogo i objektivno, vodeći računa o temeljima na kojima treba da počiva naš zemljoradnički svet. (Odobranje).

Pretsednik: Ima reč Ministar poljoprivrede dr Vaso Čubri-
lović.

Ministar poljoprivrede dr Vaso Čubrilović: Drugovi narodni poslanici, iz diskusije ova dva dana vidi se da je Privremena narodna skupština jednodušna u tome da je potrebno jednom radikalnom agrarnom reformom ispraviti vekovne nepravde stvorene kod nas u pitanju zemljoradničkih poseda. Ja neću da se upuštam u detaljno raspravljanje ovoga problema, ali sam dužan, kao predlagač i savezni ministar poljoprivrede, da podvučem dve-tri osnovne činjenice o ovome pitanju. Agrarno pitanje, to svi znate, pokretalo je kroz vekove naše seljačke mase. Ono je činilo suštinu svih velikih pokreta u našoj zemlji sve do naših dana. Stara Jugoslavija od 1918 do 1941 godine pokušavala je da reši taj problem. Ja neću ulaziti u uzroke zašto ga ona nije konačno rešila. Samo ću da konstatujem činjenicu da i pored toga što je agrarnom reformom za vreme stare Jugoslavije preko 600.000 seljačkih porodica dobilo zemlju, agrarni problem u Jugoslaviji nije bio rešen. Po statistici od 1931 godine na 1,985.725 gazdinstava dolazi 10,645.975 hektara zemlje. Međutim, zemljoradničkih gazdinstava sa ispod 5 hektara bilo je 68% ili 1,340.149 gazdinstava koja su imala svega 2,961,112 hektara, što znači nešto više od 2,20 ha na jednu porodicu. U isto vreme 6.937 gazdinstava sa preko 50 hektara — što čini 0,30% od svih gazdinstava u Jugoslaviji, — imala su 1,022.306 hektara, a to je 9,50% cele obradive zemlje, što znači preko 148 hektara na jedno gazdinstvo. Kad pogledamo dobro ove brojeve onda vidimo da agrarna reforma kod nas nije bila rešena kad je stara država 1941 godine propala. I zato nije čudo da je jedna od prvih tačaka programa Narodnooslobodilačkog pokreta bila da putem nove agrarne reforme do kraja sprovede načelo: zemlja treba da pripadne onome ko je obrađuje. Mi smo, drugovi, to načelo primili u ovom zakonskom nacrtu. Trudili smo se da ga sprovedemo potpuno objektivno, »ni po babu — ni po stričevima«.

Stali smo na stanovište da u novoj Jugoslaviji zemlja mora doći u ruke seljaka koji na toj zemlji radi. Zato smo ovim zakonom predložili da se oduzme zemlja svim onima koji su do nje došli putem starih feudalnih odnosa, da se oduzme zemlja svima onima koji su zemlju nabavili da njom špekulišu i iskorišćuju je kao kapital i sredstvo za eksploataciju slabijih, da se zemlja oduzme onima koji su je imali ili dobili iz humanih ciljeva, a nisu je sami obrađivali, jer smo stali na stanovište da nema humanih ciljeva pa bili oni i dobrotvorni, koji mogu opravdati eksploataciju radne snage u poljoprivredi. Zatim smo se trudili da nademo tome rešenje ne vredajući kompromisna rešenja koja su se postavljala iz humanih i socijalnih razloga.

Mi smo oduzeli zemlju svima onima koji je sami ne obrađuju. Ali ako bi ta zemlja bila iz zadrugē, ona se vraća nafrag porodići koja se bavi zemljoradnjom. Oduzeli smo zemlju crkvaма i manastirima, i šume i poljoprivredne površine, a ostavili smo jedan deo, koliko smo smatrali da je dovoljno da bi one mogle da vrše svoje zadatke. Iz fonda koji smo na taj način dobili, mi smo izgradili plan da se zemlja podeli seljacima koji nemaju zemlje, ili je imaju malo. Odvojili smo jedan deo zemlje fašista u Vojvodini za naše borce. I mi smo stajali na stanovištu koje je podvukao drug Tomić. U Jugoslaviji zemlja se ne daje kao nagrada borcima, nego kao sredstvo za življenje onome ko hoće da se na njoj nastani i da je obrađuje. Niko neće dobiti ni pedalj zemlje ko se ne obaveže da će tu zemlju sam orati, sejati i obrađivati. To su osnovna načela u rešavanju agrarne reforme.

Prilikom diskusije palo je nekoliko prigovora. Ja neću da se upuštam u raspravu sa g. Dudom Boškovićem. Njegov način izlaganja, njegova koncepcija problema toliko je zastarela prema onome što sada imamo u ovoj zemlji, da se o tome ne može ni diskutovati. Samo bih dve stvari primetio. Energično odbijam od organa poljoprivredne službe u Vojvodini da nisu u toku ovog proleća vršili svoju dužnost. Trebalo je biti u jesen 1944 i u proleće 1945 u Vojvodini, preko koje je još išao front, pa videti stotine hiljada jutara zemlje koju su napustili nemački fašisti, videti one silne napore koje je ceo narod u Vojvodini, zajedno sa svima rukovodiocima iz poljoprivredne službe, uložio da zemlju obradi, videti postignuti uspeh — kako je ta zemlja obradena, pa bi se onda mogao oceñiti veliki značaj učinjenih napora u tom poslu.

Odbijam isto tako prigovor na pitanje rukovođenja imanjima. Bez sumnje da je bilo zloupotreba i razvlačenja. Na hiljade fašističkih kuća bilo je napušteno, stotine sela u kojima su živeli nemački fašisti ostalo je pusto. Aparat se tek izgrađivao, i bez sumnje da je i kod nas, kao svuda u ovakvoj velikoj prekretnici, kada jedan narod iščezava a drugi se naseljava, moglo biti samovlašća i zloupotreba. Ali, državni aparat se trudio da to vrati natrag i da se stvar popravi.

Poljoprivredni aparat koji upravlja imanjima izvršio je dosada popis svēga i prikupio, kako bi to poslužio kao rezervni fond za one borce koje ćemo dovesti u toku ove jeseni na tu zemlju.

Jedno od osnovnih načela pri rešavanju agrarnog pitanja je da svaka agrarna reforma izaziva poremećaj u proizvodnji. Zato, ukoliko se brže, ukoliko se energičnije izvrši izmena posedništva, tim će pre zemlja biti bolje i pravilnije obrađena. Mi ćemo se potruditi u toku ove jeseni i s proleća 1946. godine da agrarna reforma i podela zemlje agrarnim interesentima i kolonistima na fašističkim zemljama bude po mogućnosti dovršena. Aparat koji smo u toku ovog proleća izgradili u celoj zemlji, naročito na napuštenim imanjima u Vojvodini, ostaće i dalje. On ima da preuzme na sebe obavezu da zemljišta budu obrađena. Kolonisti kad se dovedu u fašistička sela naći će tamo već zasejane površine pšenicom, pomoć pri branju kukuruza, dobiće sav potreban alat i mašine da tu zemlju obrade i mi se nadamo da nećemo izazvati veliki poremećaj u poljoprivrednoj proizvodnji, nego da će ovo poslužiti kao osnovica za intenzifikovanje poljoprivredne proizvodnje za dve-tri godine dana.

Govoreno nam je posle 1918. godine da će sitni posedi na rasparčanim velikim posedima uništiti poljoprivrednu proizvodnju u našim severnim pokrajinama. Stara agrarna reforma je dokazala da to nije tačno, pa će to dokazati i nova.

Odgovorio bih drugu Nemecu na pitanje minimuma poseda koji ostavljam onima koji se ne bave zemljoradnjom. On predlaže da to bude 1—3 hektara mesto do 5 hektara. Mi smo o tome problemu mnogo diskutovali i došli smo do zaključka: ako usvojimo načelo da zemlju ne dodeljujemo ljudima kojima poljoprivredna proizvodnja nije glavno zanimanje, zato da zemljski posed ne posluži za iskorišćavanje tuđe radne snage, dakle da ljudima iz gradova koji vole poljoprivredu ili ljudima koji su vezani uspomenu iz detinjstva za svoje selo oduzmemo mogućnost da na ovako malom posedu stvore ugledno

dobro, onda bi oni izgubili vezu sa zemljom, izgubili vezu sa svojim zavičajem. A to ne smemo. Takav mali posed mi smo smatrali da je minimalan od 3—5 hektara. Bez sumnje biće slučajeva, kao što drug Nemeč nalazi u nekim oblastima Slovenije, da će ovakav način rešavanja zaseci u interese sitnog seljaštva, ali je to ipak tako relativno malo prema onom osnovnom, velikom, da se očuva veza između sela i grada putem ostavljanja malih poseda, da smo smatrali da treba da ostane u načelu 3—5 hektara.

Drugi načelni prigovora od drugova narodnih poslanika nije bilo. Ja vas neću više da zadržavam, problem je temeljno diskutovan. Iz vaših izjava i komentara koje je naša javnost donela povodom objavljivanja nacrtu zakona vidi se jasno da su svi narodi Jugoslavije, sve pokrajine, u ovoj Skupštini i opozicija kao i Narodni front, složni u tome da ovako predložena agrarna reforma služi interesima države, socijalno političkim težnjama naših seljačkih masa, privrednim interesima svih klasa naroda i zato predlažem ovom domu da ovaj Predlog zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji primi. (Odobranje).

Pretsednik: Objavljujem da je pretres u načelu dovršen. Pristupamo glasanju u načelu i pitam Privremenu narodnu skupštinu da li prima u načelu Predlog zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji? (Prima se.) Gospoda narodni poslanici koja ne primaju, neka izvole ustati. (Ne ustaje niko). Pošto ne ustaje niko, objavljujem da je Predlog zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji primljen u načelu. Prelazimo na pretres u pojedinostima. Molim izvestioca druga Mošu Pijade da izvoli pročitati najpre naslov, a potom nove članove, odnosno amandmane Zakonodavnog odbora.

Izvestilac Moša Pijade čita naslov Predloga zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji.

Pretsednik: Prima li Privremena narodna skupština pročitani naslov zakonskog predloga? (Prima). Objavljujem da je pročitani naslov zakona primljen. Izvolite čuti dalje.

Izvestilac čita član 1 i član 2.

Pretsednik: Prima li Skupština pročitane članove 1 i 2? (Prima). Objavljujem da su članovi 1 i 2 primljeni prema predlogu Zakonodavnog odbora.

Kod člana 3 imamo amandman. Reč ima izvestilac većine.

Izvestilac: U članu 3, prva alineja pod a), posle reči »poljoprivredna« dodati »i šumska«. U tački e) teksta latinicom, inače tačka d) ćirilicom, mesto reči »zemljišnog poseda« staviti »obrađive zemlje«.

Pretsednik: Da li Skupština prima ovaj amandman? (Prima). Objavljujem da je član 3 primljen u predloženoj redakciji koju je pročitao izvestilac većine. Molim izvestioca da pročita član 4.

Izvestilac čita član 4.

Pretsednik: Prima li Skupština član 4? (Prima). Objavljujem da je član 4 primljen prema predlogu Zakonodavnog odbora.

Kod člana 5 imamo amandman. Reč ima izvestilac većine.

Izvestilac (čita): Član 5, tačka 2, treba da glasi: »U planinskim krajevima ako je zemlja vrlo slaba, ili u slučaju gde postoji veća porodična zadruga, mogu zemaljski zakoni povišiti svoj maksimum«.

Pretsednik: Da li Skupština prima ovaj amandman kod člana 5, koji je sada pročitao izvestilac većine? (Prima). Objavljujem da je član 5 primljen u predloženoj redakciji koju je pročitao izvestilac većine Zakonodavnog odbora.

(Za ovim je Privremena narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem posebno o svakom članu, u smislu člana 48 poslovnika, usvojila članove 6 i 7, prema predlogu Zakonodavnog odbora.)

Pretsednik: Kod člana 8 imamo amandman koji daje novu redakciju. Molim izvestioca većine da pročita predloženi amandman.

Izvestilac (čita): Član 8, po amandmanu nov, glasi:

»1) Od postojećih poseda pojedinih bogomolja, manastira i verskih ustanova oduzeće se samo višak preko 10 hektara njihove ukupne površine njiva, bašta, vinograda, voćnjaka, utrina i šuma.

2) Verskim ustanovama (crkvama, manastirima, crkvenim vlastima) većeg značaja ili veće istoriske vrednosti ostaviće se od sadašnjeg njihovog poseda do 30 hektara obrađive zemlje i do 30 hektara šume.«

Pretsednik: Prima li Skupština član 8 u novoj redakciji? (Prima). (Dr Miloš Moskovljević: To je mnogo, ja nisam s time saglasan.)

Izvestilac (obraćajući se Moskovljeviću): Vi ste član Narodnog fronta. Princip discipline stranke zahteva saglasnost.

Pretsednik: Objavljujem da je član 8 primljen u novoj redakciji koju je predložio i pročitao izvestilac većine Zakonodavnog odbora.

(Za ovim je Skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem posebno o svakom članu, u smislu člana 48 poslovnika, usvojila sve članove od člana 9 do člana 25 zaključno, prema predlogu Zakonodavnog odbora.)

Pretsednik: Kod člana 26 imamo amandman koji daje novu redakciju. Molim izvestioca većine da pročita predloženi amandman.

Izvestilac (čita): Nov član 26 glasi:

»1) Pod udar eksproprijacije bez naknade dolaze i šumski posedi koji su svojina lica ili ustanova i pravnih lica navedenih pod tačkom b), v) i d) u članu 3 ovog zakona.

2) Eksproprišaće se uz naknadu višak šumskog poseda zemljoradničkih gazdinstava preko maksimuma koji će se ostaviti vlasnicima prema zemaljskim zakonima.

3) U šumskim predelima gde nema zemlje za obradivanje, lica koja po glavnom zanimanju nisu zemljoradnici mogu zadržati od šumskih poseda 5 do 10 hektara.

4) Posebnim okvirnim saveznim zakonom odrediće se kako će se i kome dodeljivati i pod kojim će režimom biti zemljište pod šumom, ispašom, vodom i slično.«

Pretsednik: Čuli ste sada novu redakciju člana 26 prema predloženom amandmanu. Pošto se niko ne javlja za reč, pitam Skupštinu da li prima član 26? (Prima). Objavljujem da je član 26 primljen prema predloženom amandmanu.

(Za ovim je Skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem posebno o svakom članu, u smislu člana 48 poslovnika, usvojila sve članove od člana 27 do završno člana 37, prema predlogu Zakonodavnog odbora.)

Pretsednik: Ovim je pretres u pojedinostima i glasanje u pojedinostima završeno. Prelazimo na glasanje u celini. Glasaće se poimenično. Ona gospoda narodni poslanici koji su za ovaj zakon, glasaće sa za, a koji su protiv — glasaće sa protiv. Molim sekretara druga Mila Peruničića da izvrši prozivku narodnih poslanika. Molim gospodu narodne poslanike da za vreme glasanja ostanu na svojim mestima.

Sekretar proziva narodne poslanike da glasaju.

(Posle glasanja)

Pretsednik: Gospodo i drugovi narodni poslanici, izvolite čuti rezultat glasanja u celini. Glasalo je svega 385 narodnih poslanika i svi su glasali za. (Burno odobravanje). Prema tome, Predlog zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji pri glasanju u celini primljen je jednoglasno.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Predlog zakona o državljanstvu Demokratske Federativne Jugoslavije. Izvestilac o ovom zakonskom predlogu je narodni poslanik dr Maks Šnuderl. Molim izvestioca dr Maksa Šnuderla da izvoli pročitati izveštaj Zakonodavnog odbora.

Dr Maks Šnuderl: (Čita izveštaj Zakonodavnog odbora. — Videti prilog na kraju knjige.)

Drugovi i gospodo narodni poslanici, državljanstvo je osnovno pravo svakog pojedinca. Državljanstvo pravno znači stanje izvesnih pravnih odnosa između pojedinaca i državne vlasti, na osnovu kojih se mogu dobiti dužnosti, odnosno prava i to ne prema drugim pojedincima nego prema državnoj vlasti. Državljanstvo moralno znači veza za zemlju, domovinu; to je ono što je čoveku najskupocenije i čiji gubitak ili oduzimanje ne znači mnogo manje od smrtne kazne. Zbog toga je zakon koji uređuje to stanje osnovan i veoma važan.

O izvoru i bitnosti odnosa između države i pojedinaca postoje u pravnoj nauci različite teorije. Ali Predlog zakona o državljanstvu nije izrađen na osnovu jedne od tih teorija, nego vodi računa isključivo o našoj stvarnosti koja je nastala u narodu, formulira, deklarira i ozakonjuje. Zbog toga predlog zakona nije beskrvni skup teoriskih normi, nego punokrvni život, kakav je i kakav treba da oštane.

Jedna od najosnovnijih tekovina Narodnooslobodilačke borbe jeste načelo federacije koje je već i ostvareno. Pojedini narodi Jugoslavije su suvereni. Deo te svoje suverenosti oni su dobrovoljno preneli na zajednicu sa ostalim narodima i formirali je sa svima atributima federativne države. Time oni nisu izgubili karakter svoje vlastite državnosti. Zato logički postoji posebno zemaljsko državljanstvo: srpsko, hrvatsko, slovenačko, bosansko-hercegovačko, crnogorsko i makedonsko. A pored toga, zbog organske celine tih federalnih jedinica u zajedničkoj državi Jugoslaviji, postoji još skup obaveza i prava pojedinaca svih zemalja posebno prema toj zajednici. Te obaveze i prava sačinjavaju opet državljsko pravo. Zato opet logički mora da se utvrdi pored postojanja zemaljskog i postojanje saveznog državljanstva. A to nije sve. Oba ta držav-

ljanstva tako su usko povezana između sebe da jedan bez drugog ne mogu da postoje, da se sticanjem jednog stiče i drugo, da se gubitkom jednog gubi i drugo. Mi vidimo da Predlog zakona o državljanstvu legalizira to stanje već u čl. 1. Savezno i zemaljsko državljanstvo čine jednu celinu — jugoslovensko državljanstvo. Time je u ovom zakonskom predlogu potpuno udovoljeno principu federacije.

Zakon od 21 IX 1928 god., koji je važio u predratnoj Jugoslaviji, vezivao je državljanstvo načelno na zavičajnost u jednoj opštini Jugoslavije. Predlog zakona o državljanstvu spominje zavičajnost samo kao polaznu tačku za zemaljsko državljanstvo. Usvajajući narodnosno načelo i zbog karaktera i strukture naših narodnih vlasti, predlog može i mora vezati državljanstvo samo za pripadništvo jednoj zemlji, a zavičajnost time gubi za budućnost svaku pravnu relevantnost.

Kod načina sticanja i gubitka državljanstva pada u oči da naš predlog sadrži jedan način više i jedan manje u poređenju sa ranijim zakonom. Predlog je usvojio kao način za sticanje državljanstva i odredbe međunarodnih ugovora, koje raniji zakon nije imao. Dejstvo je da problem državljanstva više od svih drugih pravnih kompleksa dolazi u međunarodnu sferu. U tom pravcu su naročito izvor toga prava međunarodni ugovori i konvencije, a u prvom redu mirovne konferencije, koje moraju da određuju pitanje državljanstva za lica koja borave na teritorijama čija se državna pripadnost menja. Zbog toga su odredbe u čl. 3 i 14 znak savesnog i tehnički savršenog projekta ovog zakona koji i u tom pogledu računa sa faktičkim stanjem.

Još važnija je odredba prema kojoj u našem predlogu nema više udaje kao razloga za sticanje i gubitak državljanstva: I to je rezultat tekovina naše Narodnooslobodilačke borbe. Žena inostranka je po predašnjem zakonu dobijala jugoslovensko državljanstvo udajom za jugoslovenskog državljanina. Žena, jugoslovenska državljanica, je načelno gubila jugoslovensko državljanstvo udajom za inostranca. Toga više nema. Jugoslovenska žena je u toku Narodnooslobodilačke borbe kao borac i aktivista, kako na terenu same borbe, tako i na okupiranoj teritoriji, razvila toliku aktivnost i hrabrost i dala toliko žrtava da se pokazala ravna svome drugu — muškarcu. Ravnopravnost žene sa muškarcem ostvarila se time sama *via facti*. Zbog toga žena više ne može biti objekt koji deli pravnu sudbinu muža, sama ona je pravni subjekat, samostalan i nezavisan od pravnog stanja ma kog drugog lica. Ako je tako onda

ona udajom automatski ne može da promeni svoj javnopravni statut, ne može ni da stiče ni da gubi svoje državljanstvo. Jugoslovenska žena ostaje jugoslovenska državljanica i posle udaje za inostranca, a tuda žena zadržava svoje državljanstvo udajom za Jugoslovena. Ali je prelaz u državljanstvo svakog bračnog druga olakšan. Time se opet pokazuje naš predlog kao realan, stojeći na osnovu tekovina naše borbe.

Ova odredba je korisna još i u drugom smislu. Državljanstvo pretstavlja svetu i intimnu povezanost sa zemljom i narodnom zajednicom. Državljanstvo ne sme da bude sredstvo špekulacije. (Aplauz). U prošlim vremenima brak je često upotrebljavan kao sredstvo za sticanje našeg državljanstva, koje je bilo kakvom špekulantu iz posebnih razloga potrebno, u prvom redu iz privrednih razloga. Tako su, na primer, za vreme Hitlerove okupacije Češke i Austrije mnogobrojne Nemice sklopile u Jugoslaviji brakove sa jugoslovenskim državljanima na osnovu prethodnog dogovora da se ti brakovi neće izvršavati, da su sklopljeni samo u cilju sticanja državljanstva. Našli su se svuda pokvarenjaci koji su za novac pristali na takav brak. Takvim amoralnim špekulacijama učinjen je našim predlogom kraj. A to moramo samo da pozdravimo. Jugoslovensko državljanstvo je čast i ne sme da bude sredstvo špekulacije.

Naša borba nije išla samo za tim da se istera okupator iz Jugoslavije i iz teritorija naše neoslobodene braće; nismo se borili samo za vanjsku slobodu nego i za naše unutrašnje oslobodenje. To unutrašnje oslobodenje je značilo narodnu vlast, socijalnu pravednost, demokraciju i jednakopravnost ne samo naših naroda nego i svih pojedinaca. Ne sme više da bude u Jugoslaviji više kategorija državljana već samo jedna i jedina kategorija punopravnih i ravnopravnih građana.

Pravno stanje, koje smo zatekli, a i srušili u Jugoslaviji, između ostalog, poznavalo je sem žene još jednu vrstu državljana, koja je imala manje prava od svih ostalih građana. To su bila deca rodena van braka, nazivana vanbračna deca, a njihove majke vanbračne majke. Takva deca nisu imala prava ni na očevo ime ni na njegovu porodicu. Nisu se smatrala kao pripadnici porodice svoga oca, nisu imala prava na odgoj u njegovoj porodici, nisu imala prava nasledstva, a u nekim zemljama ni prava na alimentaciju od svoga oca. U nekim zemljama, a naročito pod uplivom religije, takva deca su i društveno bila isključena i nosila na sebi pečat sramote čitavog života. Takozvana pristojna porodica nije trpela da se sin ženi sa vanbračnom devojkom i obratno.

U novoj Jugoslaviji takvom stanju nema više mesta. Svi građani pa bilo da su rođeni u braku ili van braka moraju imati jednaka prava. Načelo instituta vanbračnog rođenja ograničujućim pravnim posledicama takvog rođenja isključeno je iz Predloga zakona o državljanstvu. Više se ne spominju takva deca i odbačeno je razlikovanje između zakonite i nezakonite dece i time se prvi put legalizira princip jednakopravnosti sa bračnom decom. Zasnogda je učinjen kraj razlikovanju između punopravnih lica i takvih sa manjim pravom, između građana prvog i drugog reda. To znači i ozdravljenje jednog društvenog poretka, istrebljenje jednog socijalnog zla.

Za sticanje i gubljenje državljanstva predlog uvažava velike gubitke u životima naših naroda u ovom ratu i našu veliku emigraciju. Usvojeno je načelo da se ljudima naše krvi olakša sticanje državljanstva, a da se gubitak istog stavlja uz neke uslove. Poreklom, dakle, pored ostalog, dete stiče državljanstvo: 1) ako je jedan roditelj jugoslovenski državljanin i jedan od roditelja s detetom stalno živi u Jugoslaviji; 2) ako se jedan od roditelja, pre nego dete navrší 18 godina, zajedno sa detetom stalno naseli u Jugoslaviji; 3) ako je jedan roditelj jugoslovenski državljanin, a oba roditelja sa detetom, koje je rođeno u inostranstvu, žive u inostranstvu, a roditelj, jugoslovenski državljanin, registruje dete u roku od 5 godina kod jugoslovenskog zastupstva kao jugoslovenskog državljanina.

Mi vidimo tu tendenciju, da država vezuje za sebe sve ljude naše krvi, a naročito emigraciju.

Za strane državljanane smanjen je rok za sticanje državljanstva od 10 na 5 godina boravljenja u državi, a starost od 21 na 18 godina. U pogledu otpusta iz stranog državljanstva uvedene su olakšice. Novo je, mogu steći državljanstvo lica, koja pripadaju kome od naroda Jugoslavije, bez obzira na godine i rokove, a isto tako bračni drug jugoslovenskog državljanina i izuzetnim putem stranci čija naturalizacija pretstavlja naročiti državni interes.

I adopcijom može se steći državljanstvo bez formalnih rokova ali to samo za decu ispod 14 godina. Adopcija je bila u nekim državama institut kojim su se naturalizovali stranci koji su hteli da iz špekulativnih razloga menjaju državljanstvo. Za dobru nagradu adoptirani su ljudi koji su želeli sklopiti nov brak, a to po zakonima svoje države nisu mogli, dok je to bilo moguće po zakonima njihove nove države. Takve zloupotrebe u našem projektu nisu moguće.

Od slučajeva gubitka državljanstva treba da se spomenu samo oni razlozi u kojima se vidi refleks Narodnooslobodilačke borbe.

Mi znamo da su naši folksdojčeri gotovo u celini stupili u službu okupatora. U Sloveniji su kao članovi Kulturbunda već godinama pre rata sastavljali spiskove onih svojih gradana — Slovenaca, a i Srba, koje je trebalo iseliti u slučaju nemačke okupacije. Narodnosnom pripadniku onih naroda, dakle, čije su države bile u ratu protiv Jugoslavije, a koji se državljanima za vreme ovoga rata ili u vezi toga pre rata svojim nelojalnim istupima protiv narodnih i državnih interesa ogrešio o svoje dužnosti jugoslovenskog državljanina, može se oduzeti jugoslovensko državljanstvo. Većina tih je već za vreme rata primila nemačko državljanstvo.

Drugi refleks je u odredbi da se može oduzeti jugoslovensko državljanstvo i onom jugoslovenskom državljaninu koji u inostranstvu svojim radom nanosi ili je za vreme rata nanosio štetu narodnim i državnim interesima Jugoslavije. Nema sumnje da takvih ljudi ima. Zakonodavni odbor je, produžujući načelo humaniteta koje je jedno od osnova tog projekta, odbio odredbu člana 18 da bi se protezalo oduzimanje državljanstva u tom slučaju i na decu ispod 18 godina.

Olakšice su predviđene za ponovno sticanje državljanstva onih lica koja su ga izgubila, a naročito za decu tih lica.

Analogne i dosledne su odredbe o zemaljskom državljanstvu. Tu je prelaz iz jednog zemaljskog državljanstva u drugo veoma jednostavan, dovoljno je da reflektant boravi tri godine na području dotične zemlje, da ima 18 godina i da nije lišen časnih prava.

Projekt predviđa i sticanje državljanstva lica iz područja koja bi ušla u sastav Jugoslavije, ukoliko međunarodnim ugovorima ne bude drugačije rešeno. Ta lica postaju jugoslovenski državljanima, ako se ne iseće ili ako ne optiraju za svoje ranije državljanstvo.

Predlog predviđa i popravku krivica pričinjenih gubitkom državljanstva po predašnjem zakonu time da takva lica državljanstvo opet steknu posebnom izjavom u roku od godine dana po stupanju na snagu ovog zakona.

Iz ovog izveštaja se vidi da osnova Predloga zakona o državljanstvu proističe iz naše stvarnosti. On legalizira tekovine naše Narodnooslobodilačke borbe, naročito princip federacije, ravnopravnost naroda Jugoslavije, ravnopravnost svih gradana, postavlja problem državljanstva u opštu državljan-

sku politiku, naročito u pogledu naše emigracije i naših neloyalnih elemenata u inostranstvu i pripadnika drugih narodnosti u državi. Dosledno čovečanskom karakteru našeg Narodno-oslobodilačkog pokreta, projekat je human, a zbog povezanosti problema državljanstva sa međunarodnom zajednicom civilizovanih naroda i vezan za internacionalno državljansko pravo.

Ako još naglasimo da je tehnički izrađen jasno, pregledno i koncizno i da je zbog situacije u zemlji njegovo donošenje hitno, onda nam se sama nameće dužnost da ovaj zakonski predlog primimo. Predlog znači politički uspeh i biće prihvaćen od naših naroda sa zadovoljstvom, a od stranih dobronamernih zemalja priznanjem. Zakonodavni odbor je u tekstu predloga uneo nebitne promene u pogledu veće jasnoće, bolje stilizacije, doslednosti i usvojio ga jednoglasno.

Iz svih tih razloga, Zakonodavni odbor predlaže da primite zakon kako je predložen. (Aplauz).

Pretsednik: Otvaram načelan pretres o Predlogu zakona o državljanstvu. Reč ima narodni poslanik Vladimir Simić.

Vladimir Simić: Drugovi i gospodo narodni poslanici, izveštilac dr. Šnuderl u tolikoj je meri iscrpeo materiju koju je bilo potrebno izložiti pre nego što se glasa po ovome zakonu, da ja odustajem od onoga što sam nameravao da ovde govorim. Jedino bih mogao, kad već treba da ispunim ovo vreme, da vas obavestim da je u Zakonodavnom odboru u jednom momentu diskusije i o jednom pitanju koje, sasvim normalno, nije ni pomenuto u izveštaju, a koje se sastoji u jednoj čisto pravnoj strukturi, naime u pitanju žalbe, jednome od nas izgledalo da se ustanovljenjem žalbe u jednom određenom slučaju, kad se radi o jugoslovenskom državljanstvu kao glavnom pitanju ako se žalba uputi na rešenje zemaljskom ministarstvu unutrašnjih poslova kao prvostepenoj vlasti, saveznom Ministarstvu unutrašnjih poslova kao drugostepenoj vlasti, da se time unekoliko vredi federalni princip federacije. S druge strane, u tome zakonu kad se radi o sukobima i sporovima, koji nisu nemogućni između dve, tri ili više zemalja povodom državljanstva kaže se da će takav spor da raspravi vrhovni sud u državi. O tome se pitanju diskutovalo i zaista ovaj prvi slučaj, gde se rešava pitanje kao glavno, o jugoslovenskom državljanstvu, rečeno je da je ono dvojako. Jugoslovensko državljanstvo sadrži u sebi i savezno i zemaljsko. Dakle, može biti, kao što je i rečeno u članu 34, spor između zemalja, i može biti eventualno nadležan dvojak forum koji treba o tome da

rešava. Međutim, kad se bolje razmisli o ovoj stvari, meni izgleda da je to vrlo dobro.

U nedostatku tzv. administrativnog sudstva, izgrađuje se u zakonima koji se pred vas iznose jedan novi sistem. Taj novi sistem još nije definitivan, on se nalazi u fazi izgrađivanja i za pravne stručnjake vrlo je interesantno, a za narod dobro da se na novom terenu, u forumima razvije jedan novi sistem koji će se, po mome uverenju, konačno završiti u jednom potpuno zaokruženom i uobličenom sistemu koji će imati naš jugoslovenski karakter. Ja lično smatram da će u ovoj stvari, kao još kod nekih zakona u sličnim stvarima, konačno doći do stvaranja jednog odeljenja kod Vrhovnog suda, koje će se razvijati, upotpunjavati, i u njemu stvoriti jedna vlast koja će za sporove ovakve vrste biti sudska vlast, a to je dobro. Inače, u svakom pogledu, i kao pojedinci, i kao grupa, mi smo se definitivno opredelili za ovaj zakon i nalazimo da diskusiji ni u načelu ni u pojedinostima ne bi bilo naročito mesta. (Aplauz).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik Bogomir Brajković.

Bogomir Brajković: Drugovi i gospodo narodni poslanici, pred nama se nalazi prijedlog zakona o kome ne treba mnogo raspravljati.

Zakon o državljanstvu, kako nam ga predlaže Zakonodavni odbor, ne samo da je jedan od najnaprednijih zakona koji postoje, nego on na precizan način, ustanovljavajući jedinstveno jugoslovensko državljanstvo, obuhvata i savezno i zemaljsko državljanstvo.

Potreba donošenja ovog zakona je neodložna. S obzirom na materiju koju on rešava, smatram da otpada svaki prigovor da bi se taj zakon mogao ostaviti za kasnije. Stari jugoslovenski zakon o državljanstvu iz 1928 godine temeljen je na centralističkom uređenju države. Po njemu je kao uslov za postajanje državljaninom tražena zavičajnost u jednoj općini. U njemu se, iako na malo ublažen način, ocrtava zapostavljenost žene pred muškarcem. On je razlikovao zakonitu i nezakonitu djecu.

U našoj novoj državi, kakvu već danas imamo, taj se zakon ne može primjenjivati. Naša država je danas izgrađena na federativnom principu; to je činjenica. Današnji nas život sili da neodložno, prema takvoj strukturi države, moramo imati i zakonski određeno mjerilo o tome ko se danas smatra državljaninom Jugoslavije i na koji način stiče i gubi državljanstvo. Neriješeno pitanje državljanstva nije samo teško za pojedince

prilikom primjenjivanja pozitivnih zakona, nego je štetno i za opći pravni poredak u jednoj zemlji. Iz tih razloga smatram da je potpuno opravdano da se ovaj zakon već sada ovome domu podnosi na odobrenje.

U ovom zakonskom prijedlogu su došle do potpunog izražaja napredne ideje koje su postale tekovina naših naroda u Narodnooslobodilačkoj borbi. U temeljnim našim odlukama priznata je ravnopravnost žene sa muškarcem. Kod nas u Bosni i Hercegovini žena je bila zapostavljena možda više nego u drugim pokrajinama. A u ovome je domovinskom ratu ona postala važan faktor narodnog otpora. I danas u našoj novoj državi žena ima veliku političku i moralnu snagu. Ovaj zakonski prijedlog potpuno izjednačuje ženu sa muškarcem pri sticanju državljanstva. Takođe je velika prednost ovoga zakonskog prijedloga što ukida razliku između zakonite i nezakonite djece.

Kod sticanja državljanstva u pojedinim državama zakonodavstvo se razlikuje najviše prema tome da li su ciljevi državne politike da poveća broj svojih državljana, ili da otežavanjem sticaja državljanstva zapriječi strancima da postanu njeni državljanjani.

Kod nas je specijalan slučaj. Mi imamo, prije svega, veliki broj naših iseljenika u inostranstvu i naša nova Demokratska Federativna Jugoslavija treba da postane privlačna za naše iseljenike, pogotovu s obzirom na ogromne gubitke koje smo mi pretrpjeli u ljudskim životima za vrijeme ovoga rata. Zato je u ovom zakonskom prijedlogu provedeno kao osnovno načelo poreklo i data je olakšica prilikom sticanja državljanstva onima koji pripadaju kome od naroda Jugoslavije.

Slajući se u cijelosti sa Prijedlogom zakona o državljanstvu Demokratske Federativne Jugoslavije, ja u ime poslanika Jedinštenog fronta Bosne i Hercegovine izjavljujem da ću glasati za. (Odobranje).

Pretsednik: Pošto je lista govornika iscrpena, izjavljujem da je diskusija u načelu završena. Pristupamo glasanju u načelu. Prima li Skupština Predlog zakona o državljanstvu Demokratske Federativne Jugoslavije? (Prima se). Ona gospoda narodni poslanici koji ne primaju, neka izvole ustati. Pošto niko ne ustaje, objavljujem da je zakonski predlog primljen u načelu.

Prelazimo na pretrës u pojedinostima. Molim druga sekretara Omera Gluhica da izvoli pročitati naslov, a potom pojedine članove zakonskog predloga.

Sekretar čita naslov Predloga zakona o državljanstvu Demokratske Federativne Jugoslavije.

Pretsednik: Prima li Skupština pročitati naslov? (Prima). Objavljujem da je pročitani naslov zakona primljen. Molim sekretara da pročita član 1.

Sekretar čita član 1.

Pretsednik: Prima li Skupština pročitati član 1? (Prima). Objavljujem da je član 1 primljen prema predlogu Zakonodavnog odbora.

(Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem posebno o svakom članu, u smislu člana 48 poslovnika, usvojila sve članove od člana 2 do člana 23 zaključno, prema predlogu Zakonodavnog odbora.)

Pretsednik: Ima reč Ministar unutrašnjih poslova Vlada Zečević.

Ministar unutrašnjih poslova Vlada Zečević: Kao predlađač Zakona o državljanstvu Demokratske Federativne Jugoslavije, drugovi i drugarice narodni poslanici, neželjno bi bilo da ne ukažem na jedan formalni propust koji je napravljen, da je savezno Ministarstvo unutrašnjih poslova nadležno i da se nalazi iznad zemaljskog ministarstva unutrašnjih poslova. Zato predlažem amandman uz čl. 24, i molim da ga usvojite. Amandmanom se predlaže da prva alineja člana 24 glasi:

»Sporovë o jugoslovenskom državljanstvu, kada se oni javljaju kao glavno pitanje, rešava u prvom stepenu savezno Ministarstvo unutrašnjih poslova, na čije rešenje ima mesta žalbi saveznom Vrhovnom sudu.«

Pretsednik: Čuli ste amandman Ministra unutrašnjih poslova u pogledu izmene člana 24. Prima li Skupština član 24 sa izmenom koju je predložio Ministar unutrašnjih poslova? (Prima). Objavljujem da je član 24 primljen.

(Za ovim je Skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem posebno o svakom članu, u smislu člana 48 poslovnika, usvojila sve članove od člana 25 do člana 44 zaključno.)

Pretsednik: Objavljujem da je pretrës u pojedinostima Predloga zakona o Državljanstvu Demokratske Federativne Jugoslavije završen. Prelazimo na glasanje u celini. Glasaaće se

poimenično. Ona gospoda narodni poslanici koji su za ovaj predlog zakona glasaće sa za, a oni koji su protiv glasaće sa protiv.

Molim sekretara druga Mila Peruničića da izvrši prozivku.

Sekretar Mile Peruničić proziva narodne poslanike

(Posle glasanja)

Pretsednik: Izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je ukupno 389 narodnih poslanika i svi su glasali za. Prema tome, objavljujem da je Predlog zakona o državljanstvu Demokratske Federativne Jugoslavije u celini jednoglasno primljen. (Burno odobravanje).

Pre nego što predemo na treću tačku dnevnog reda odredjem odmor od pet minuta.

(Posle odmora)

Pretsednik: Sednica se nastavlja. Prelazimo na treću tačku dnevnoga reda: Predlog zakona o oduzimanju državljanstva oficirima i podoficirima bivše jugoslovenske vojske koji neće da se vrate u otadžbinu i pripadnicima vojnih formacija koji su služili okupatoru i odbegli u inostranstvo. Izvestilac o ovome zakonskom predlogu je narodni poslanik drug dr Siniša Stanković. Molim druga dr Sinišu Stankovića da izvoli pročitati izveštaj Zakonodavnog odbora. (Aplauz).

Dr Siniša Stanković: U ime Zakonodavnog odbora čast mi je podneti sledeći izveštaj. (Čita. — Videti prilog na kraju knjige.)

Drugovi i gospodo narodni poslanici, dozvolite mi da u nekoliko reči dam obrazloženje o ovome izveštaju Zakonodavnog odbora.

Ovaj predlog zakona, iako mali po tekstu, predstavlja jednu važnu i neophodnu dopunu zakona koji ste maločas usvojili. U pitanju je jedna pravedna mera koju naša narodna zajednica, stvorena po cenu najtežih žrtava, mora da preduzme prema svima onima iz vojničkih redova koji su se za vreme rata teško ogrešili o svoju nacionalnu dužnost i koji danas voljno odbijaju da se vrate u zemlju i da polože račun o svome dosadašnjem radu.

Koja su to lica iz redova bivše jugoslovenske vojske, koja pogada ovaj zakonski predlog? Tu pre svega dolaze oni izdajnici i zločinci iz redova oficira i podoficira koji su se za vreme rata stavili otvoreno u službu neprijatelja i koji su se sa pu-

škom u ruci borili protiv svog sopstvenog naroda, bilo sami bilo u najamničkim odredima i formacijama koje su vodile borbu protiv Narodnooslobodilačke vojske.

Ali se njihova krivica ne sastoji samo u tome što su se lično, kao pojedinci, borili protiv svoga sopstvenog naroda i svoje zemlje. Još je teža njihova krivica što su pretnjom silom ili lažnom propagandom uspeli da zavedu i nagnaju jedan izvestan broj ljudi iz zemlje da pođu putem izdaje i da se na taj način povežu neposredno sa neprijateljem. Sva ta lica, svi ti zločinci i izdajnici, izbegli su zajedno sa neprijateljem u inostranstvo i ne samo da odbijaju da se vrate u zemlju, gde bi trebalo da polože račun o svome izdajničkom radu, nego, naprotiv, produžuju i dalje svoj izdajnički posao i spremni su da se svakoga trenutka i svakome onome koji ne želi dobro našoj zemlji stave u najamničku službu. Sa njima zajedno nalaze se i politički rukovodioci, oni glavni duhovni krivci za organizovanje i formiranje domaćih boračkih odreda koji su se stavili u službu neprijatelja i koji su predstavljali glavno oruđe u rukama okupatora za slabljenje otporne snage naših naroda. Svi ti zločinci i izdajnici danas zajedno u inostranstvu predstavljaju političku emigraciju najniže vrste. Oni su danas spremni da se najprljavijim sredstvima, sredstvima nedostojnim čoveka, bore i dalje protiv svoje rodene zemlje i da ne biraju ni sredstva ni saradnike, bez obzira na to ko su i kakvi su i kakve neprijateljske namere imaju prema našoj zemlji. To je jedna kategorija izdajnika i zločinaca koje ovaj zakon opravdano treba da pogodi.

Pokraj njih dolaze u obzir još i oni oficiri i podoficiri bivše jugoslovenske vojske, koji su u zarobljeničkim logorima, ili u logorima za internirce, radili sličan izdajnički posao, iako na drugi način. Oni se nisu borili oružjem u ruci protiv svoga sopstvenog naroda. Ali zato se njihov rad sastojao u održavanju duha kapitulantstva i duha izdaje ili se sastojao u otvorenoj saradnji sa neprijateljem u zarobljeničkim logorima, i omogućio je neprijatelju da jedan izvestan broj čestitih i poštenih zarobljenika pretrpi teška i nečuvena stradanja u ropstvu. Ti ljudi predstavljaju izdajnike svoje sopstvene zemlje. Jer umesto da u zarobljeničkom logoru zauzmu onakav stav kakav im je nalagala nacionalna dužnost, oni su se pokazali kao otvoreni izdajnici i na taj način teško se ogrešili o svoju zemlju i o svoje narode.

Ljudi ove kao i one prve kategorije zločinaca i izdajnika danas odbijaju da se vrate u svoju zemlju i spremni su isto

tako da zajedno produže izdajnički posao prema zemlji drugim sredstvima i načinima. Na taj način od svih tih izdajnika stvara se jedna politička emigracija koja pretstavlja žalostan primer izdajstva svoga naroda. Samo se po sebi razume da prema izdajnicima i jedne i druge vrste, prema svim onima koji su zaboravili na svoju osnovnu dužnost prema narodu i zemlji, koji su se ukaljali zločinima i saradnjom sa neprijateljem naša nova jugoslovenska zajednica ne može imati one obzire koje je imala prema onima koji su se držali korektno iako se nisu borili u redovima Narodnooslobodilačke vojske. Kazna će za sve ove nesumnjivo biti teška. Teško je ostaviti nekoga bez otadžbine i oduzeti nekome državljanstvo, ali takva je kazna zaista pravilna i zaslužena kada je reč o onima koji su bili dužni pre svih ostalih, i koji su čak bili i plaćeni da i svoje živote polože za odbranu svoga naroda i svoje zemlje. Takva kazna ne samo da je stroga, nego je potpuno pravedna i zaslužena. Istina je da se u redovima onih koji se danas nalaze u inostranstvu kao zarobljeni oficiri i podoficiri i u redovima onih koji su zajedno sa neprijateljem izbegli iz zemlje nalazi izvestan broj ljudi koji su bili silom odvedeni, ili koji su bili u zabludi, oni koji su lažnim obaveštenjima dovedeni u takvu situaciju da se razmišljaju i pitaju: smeju li da se vrate u zemlju. Cilj ovoga zakona nije da isključi što je moguće veći broj oficira i podoficira iz državljanstva, nego je osnovni cilj da pogodi te elemente, te izdajnike i te zločince koji voljno ne žele da se vrate u zemlju i da se podvrgnu narodnom sudu. Prema tome, Zakonodavni odbor je stao na gladište da treba tim ljudima koji su zavedeni lažnom propagandom, ili koji su silom i pretnjom otišli sa izdajnicima i zločincima, a koji ne nose u najvećem broju slučajeva nikakve konkretne krivice, da se da mogućnost povratka u zemlju, gde će, naravno, položiti račun o svome radu.

Ne treba gubiti iz vida da su danas, u ovome trenutku, a i ranije, izdajnici i zločinci među zarobljenim oficirima vodili intenzivnu propagandu, propagandu koja je išla na to da pretstavi prilike i situaciju u našoj zemlji u najcrnjim bojama, da tim slabodušnim i nedovoljno obaveštenim na razne načine pretstave mogućnost lake i brze promene u našoj zemlji i da ih na taj način stave u situaciju da se još razmisle o tome treba li da se vrate u zemlju ili ne zajedno sa onima koji se repatričaju. Stoga je Zakonodavni odbor stao na gladište da u ovaj zakonski projekat treba uneti i odredbe koje će omogućiti u izvesnom određenom roku svima onima koji su zavedeni nepri-

jateljskom propagandom, svima koji se još razmišljaju, svima onima koji su rdavo obavješteni o situaciji u našoj zemlji, da se mogu, ako žele, da vrate u zemlju, i da na taj način ne dođu pod udar ovoga zakona. Nije reč ovde samo o onima koji su zavedeni lažnom propagandom, ili o onima koji su nedovoljno obavješteni; reč je isto tako i o onim rezervnim oficirima i podoficirima koji se nalaze u različitim zonama Evrope, ili na udaljenim tačkama, koji za ovaj zakon ne mogu ni doznati ili ne mogu doznati u određenom roku.

Ima, najzad, i takvih koji leže teško bolesni po bolnicama i po sanatorijumima. Svim tim ljudima treba dati mogućnost da u određenom roku daju izjave žele li da se vrate u zemlju ili ne. Tendencija je i Zakonodavni odbor predlaže da se u ovaj zakonski projekat unesu članovi sa velikodušnim i širokogrudim odredbama. Reč je o tome da se ovim ljudima koji mogu da shvate i da uvide kakav je strašan put izdaje kad se ostaje u emigraciji i kad se tim putem dolazi do najstrašnije službe neprijatelju, — da im se da mogućnost da odmere svu težinu svoga postupka, da se odluče na povratak u zemlju i da se stave voljno pred narodni sud, ukoliko imaju konkretnih krivica. Otuda i Zakonodavni odbor predlaže ova dva nova člana koji omogućuju da se i ti zavedeni i neobavješteni mogu u određenom roku da prijave našim vlastima i da na taj način izbegnu težak udar kazne koju predlog zakona predviđa.

Ja mislim, drugovi i gospodo narodni poslanici, da nije potrebno dalje obrazlagati ovaj zakonski predlog. On je jasan i razumljiv; jer se odnosi na onu kategoriju ljudi koji će zaista i kroz pokolenja nositi večni žig sramote i izdaje. Otuda ja, kao izvestilac Zakonodavnog odbora, molim Narodnu skupštinu da ovaj projekat zakona usvoji u celosti onako kako ga Zakonodavni odbor predlaže. (Aplauz).

Predsednik: Reč ima narodni poslanik drug dr Stevan Jakovljević.

Dr Stevan Jakovljević: Drugovi i gospodo narodni poslanici, iscrpno obrazloženje ovog zakona počinje rečima: »Iz iskaza mnogobrojnih zarobljenih oficira . . .«. Ja verujem i pretpostavljam da mnogima od vas detalji tih iskaza nisu poznati, kao što nisu poznati ni našoj širokoj javnosti. Široka javnost još je u zabludi, i ljudi još ne mogu da dođu sebi i da veruju da je među njihovim očevima, sinovima i braćom bilo izdajnika. Ovoga momenta ja istupam pred lice ovoga doma kao svedok svih izdajničkih nedela što su ih počinili pojedini aktivni i rezervni oficiri bivše jugoslovenske vojske. Imao sam sreću, ili

još bolje nesreću, da u toku četiri godine obidem dvanaest logora u Italiji i Nemačkoj, i da se lično, svojim očima i ušima, uverim do kakvog su se niskog stepena spustili izvesni naši ljudi služeći neprijatelju. Njihova nedela su mnogobrojna, ali ja ću ukazati samo na neke činjenice. Ta izdaja nije potekla samo iz zarobljeničtva. Njene klice nalaze se još i u onoj staroj, predratnoj vojsci, »slavom ovenčanoj«, na čijem su se čelu nalazili nakindureni i naduveni generali, a koju je prožimao oficirski kadar, među kojima mnogi izvan pravila službe nisu smeli ništa drugo ni da znaju. Ali, ogrešili bismo se, ako bismo to rekli samo za oficirski kor. Ni mnogi činovnici nisu bili bolji. Uostalom, svi su oni činili kičmu jednoga poretka koji je u osnovi bio koruptivan i truo.

I kad je naišao rat, nastao je slom. Ako bismo hteli da u najkraćim potezima izrazimo ono stanje koje je nastalo posle 6 aprila 1941 godine, mogli bismo ga opisati sa svega četiri reči: izdaja, dezorganizacija, rasulo i slom. A u toj izdaji takmičili su se podjednako generali i upravljači, i Srbi, i Hrvati, i Slovenci. Finis one stare Jugoslavije odigrao se za ciglo jedanaest dana!

I tako su neki voljno a mnogi nevoljno dopali ropstva. Ali odmah su se u zarobljeničtvu počele okupljati razne protivnarodne grupe stare Jugoslavije, s jednim jedinim ciljem da stupe u vezu sa neprijateljem i povedu borbu protivu antifašističkog fronta, i da ponovo uspostave režim pljačke i terora.

I još odmah, od prvoga dana, počeli su se izrugivati narodnom pokretu od 27 marta, govoreći: »Aha, tako vam i treba!... Hoćete rat... Umesto da smo sedeli u svojim kućama, mi podižemo oružje protiv najmoćnije sile na svetu...« U ovim rečima ispoljavali su punu privrženost i divljenje prema nemačkoj oružanoj sili, i u isto vreme izražavali snishodljivo pokajanje prema neprijatelju. I oni to nisu krili. Počeli su se pretstavljati neprijatelju na sve moguće načine: i rečju, pa i pismeno. Jedan general napisao je pismo neprijateljskoj komandi, gde ih je uveravao da njegova jedinica nije opalila ni jedan metak protivu Nemaca! A to je samo njegova zasluga, i moli nemačku komandu da se ti njegovi iskazi uzmu u obzir i da ga puste na slobodu.

Neprijatelj je hteo da iskoristi ovu servilnost i dezorganizovanost u redovima bivše jugoslovenske vojske. Da bi ih još više razbio, otpočelo je maltretiranje, kundačenje, iznuravanje gladu, i onda je objavljeno da će pustiti iz ropstva sve one koji nisu Srbi, pa kasnije i sve Srbe van granica Srbije.

Veliki broj oficira odrekao se tada i Jugoslavije, pa i srpstva, i nekoliko hiljada oficira pušteno je uz izjavu da će ostati verni Rajhu. Ostali su sada Srbi i Crnogorci, priličan broj Slovenaca i poneki Hrvat.

U to vreme pada i objava rata Nemačke Sovjetskom Savezu. Diferenciranja u logoru postaju jasna. Na jednoj strani nalaze se velikosrbi, koji su za Nedića koga proglašavaju spasiocem naroda, a na drugoj svi poštteni oficiri, koji su za Sovjetski Savez, ili simpatišu Rusiju. U logorima nastaju otvorene prepirke i svade. Velikosrbi, oslanjajući se na neprijateljsku oružanu silu počinju otvoreno da prete. Generali objašnjavaju oficirima kako Srbija nije više u ratu sa Nemačkom i da nam je Nemački Rajh najveći zaštitnik. Iz zemlje dolazi propaganda i Nedićeva literatura, gde se govori o »zverstvima« partizana i Narodnooslobodilačke vojske. I to baš onda, kada Nemci zajedno sa ljotićevcima i nedićevcima vrše masovna streljanja u Kragujevcu i Kraljevu. Pored ostalih besmislica dolaze knjige u kojima se najpogrdnije govori o Jevrejima.

I tada počinju da niču lige: pukovnička, majorska, sve sa naročitim nazivima. U Italiji, u logoru Aversi, Slobodan Drašković, bivši profesor univerziteta, obrazuje vladu, piše ustav po kom će buduća velika Srbija biti kraljevina na čelu sa Petrom Karadorđevićem, a sa ciljem: nemilosrdno istrebljenje komunisti i Jevreja. Lige i razne vlade se najzad objedinjuju u jednu jedinstvenu organizaciju.

Ali nasuprot ovom izdajničkom frontu okupili su se narodu verni oficiri na liniji borbe protiv fašizma i njegovih pomagača. Oni su čvrsto verovali da naš narod ne može podleći, jer u zajednici sa ostalim saveznicima vodi pravedan rat — narodnooslobodilački rat. Iako sputani u žicama, iako proganjani i gladni, oni su u granicama svojih mogućnosti vodili upornu borbu — borbu za ljudske duše. Ta borba bila je odraz one borbe koja se vodila u zemlji i svetu, borba Narodnooslobodilačkog pokreta, a protiv mraka i terora fašizma.

I dok su logorski fašisti na zidove baraka stavljali kraljevu sliku, dotle su narodno-frontovci ukrašavali svoje sobe slikom maršala Tita.

Nastala je sada otvorena i neravna borba. Kraljevi oficiri sa fašističkim programom brzo su se našli na strani neprijatelja. Kličući kralju, i u ime njegovo, dostavljali su imena pristalica Narodnog fronta neprijatelju, označavajući ih kao komuniste. A šta to znači u jzbini fašizma i nacional-socijalizma, to nije teško zamisliti. Kraljevi oficiri dostavljali su revnosno

imena ne samo neprijatelju već i Nediću u Beogradu da bi se vršila presija na porodice oficira.

Dospelo nam je do ruku originalno pismo koje je Nedić uputio nemačkom generalu Baderu, gde doslovno stoji napisano:

»Po obaveštenjima od oficira došlih sada iz zarobljeništva saznaje se da se u logoru Osnabruk nalazi oko 340 Jevreja i izvestan broj izrazitih komunista — oficira, mahom rezervnih, pa i aktivnih.

Oni sprovode bezobzirno svoju razornu akciju po sobama, barakama i blokovima — a zatim i po celom logoru...

Iznoseći ovu činjenicu želi se skrenuti pažnja da bi bilo vrlo poželjno da se Jevreji i levičari — komunisti izdvoje iz opštih logora i udalje od oficira nacionalno zdravih.

Srpska vlada, zabrinuta ovom akcijom, bila bi vrlo zahvalna ako bi se od strane vlasti Nemačkog Rajha preduzele efikasne mere za što brže izdvajanje itd.«

A ono »i tako dalje« — trebalo je da znači »i likvidiranje«.

Prvi deo posla otpočeo je odmah. U uskoj saradnji sa našim izdajnicima, nemačke vlasti otpočele su odmah sa izdvajanjem oficira pristalica Narodnooslobodilačke borbe. U Italiji je ispražnjen ceo logor u Kortemadore i u njega su počeli da dovode iz svih logora naše oficire. Taj logor proglasili su za kažnjenički, jer se, kako su oni govorili, u njemu nalaze komunisti.

Ali pored njih italijanska komanda ubacila je u ovaj logor i izvestan broj kraljevih oficira, svojih pristalica, kako bi od njih dobijala redovne izveštaje šta se dešava i priprema u samom logoru. I oni su revnosno vršili svoju dužnost. Pred italijanskom komandom izjavili su odmah da oni ne priznaju unutrašnji red koji su zavele pristalice Narodnooslobodilačke borbe, jer su oni za kralja, i kao takvi oni mogu priznati samo italijansku komandu, dakle neprijatelja koga su proglasili svojim saveznikom. Svakog dana podnosili su izveštaje šta se radi u logoru, šta se govori. Bojeći se opravdanog gneva, njih su danonoćno čuvala dva naoružana karabinjera. Onda su počeli sa provokacijama, da bi naoružanim italijanskim vojnicima dali mogućnost da pucaju u masu, kao što je to bio slučaj u logoru Solmone, gde su dva naša druga ubijena. Na njihovo traženje, najzad, zabranjen je pristalicama Narodnooslobodilačkog pokreta svaki kulturni rad. Otpočela su hapšenja, iznenadni zborovi po nekoliko puta dnevno, pretresi, noćna pre-

brojavanja, pucanje stražara pod prozorima, da bih ih nespavanjem izmorili.

A za to vreme u nirnberškom logoru u Nemačkoj, gde je oko osam hiljada oficira, neki generali pišu takozvanu nirnberšku izjavu, u kojoj izjavljuju da se stavljaju na raspolaganje Nediću, a u borbi protiv komunista i ostalih narodnih izrođa, da bi pomogli »majci Srbiji«. U ovoj izjavi, između ostalog, vele doslovno: »Iz izveštaja u novinama i govora i apela predsednika srpske vlade armiskog generala Milana Nedića vidimo: da su odnarođeni komunistički elementi u stranoj službi obrazovali razbojničke bande...« itd. I onda: »Mi, zarobljeni oficiri, ne možemo ostati ravnodušni, a da o njima ne kažemo svoju reč, istaknemo svoj stav i da u njih unesemo sebe lično, svoju nacionalnu dušu i svoju vojničku dužnost.«

A šta traži ta njihova »nacionalna duša« u službi neprijatelja? Oni izjavljuju:

»Sa najvećom odlučnošću osuđujemo komunističke izrode... Sa osećanjem duboke odvraćenosti osuđujemo one strane propagande...«.

Ali, to im danas ništa ne smeta da vise na njihovom radiju i otuda prosipaju klevete na našu domovinu. Dalje:

»Pozivamo ceo narod u Srbiji, da se složno, kao jedan čovek, svrsta uz vladu generala Nedića...«.

Onda mole generala Nedića da ih primi u svoje redove, da bi svojim učešćem doprineli da se red povrati za najkraće vreme, »pa ma potom bili i ponovo vraćeni u svoj zarobljenički logor, pošto za ovaj svoj rad i službu svom narodu (to znači službu neprijatelju) ne želimo nikakvu ličnu korist i nagradu«.

Inicijator i glavni nosilac akcije bio je armiski general Danilo Kalafatović. Tada su otpočele pretnje oficirima da se izjava potpiše. Pretili su oficirima streljanjem, ako ne potpišu, progonom njihovih porodica, a glavna i javna parola bila je: »Samo komunisti ovu deklaraciju neće potpisati«. U jednoj javnoj objavi su napisali: »Ko ne potpiše izjavu lako može biti prebačen na specijalni, mnogo teži, ruski režim...« a ruski logor im je bio pred očima, odakle su svako jutro iznosili po 20—30 leševa.

Veliki broj oficira kako aktivnih tako i rezervnih pokleknuo je pred ovim strašnim pretnjama. Još od pre rata kod njih je gušena svaka inicijativa za samostalnim radom, a politički su bili potpuno neorijentisani. Uostalom, ta naša inteligencija u zarobljeništvu sačinjavala je uglavnom onu apar-

turu kojom su nenarodni režimi u staroj Jugoslaviji terorisali svoj narod. Ali se ipak izdvojio izvestan broj te inteligencije, koji su uprkos uperenim bajonetima, ma po cenu smrti, odbili da potpišu izjavu. To su bile Titove pristalice. (Aplauz).

U tom vremenu mnogi su se odricali Jugoslavije... Jedna grupa Hrvata sa pukovnikom Borošom piše nemačkim vlastima:

»Zahvalni smo vodi Rajha i celom nemačkom narodu koji je svojom silom ubrzao stvaranje samostalne Hrvatske države...«

A general Stanislavljević, Srbin, piše nemačkom komandantu: »Naša otadžbina se ne nalazi u ratu sa Nemačkom«.

Ovu nirnberšku izjavu dostavili su svima logorima u Nemačkoj. Ali tamo se već uvrežio Narodnooslobodilački pokret i ljudi su sa gnušanjem odbili da potpišu; naročito u Osnabriku. Kod te inteligencije pod uticajem vesti iz zemlje počinje sada preorijentacija u smislu Narodnooslobodilačkog pokreta. To pojačava suprotnosti u logoru i borba postaje sve žešća.

Najstariji oficir u logoru general Popadić izdaje naredbu br. 4 gde između ostalog nabraja:

»Sva izdata naređenja nemačkih vlasti moraju se izvršavati.

U stroju za vreme zbora ponašati se saobrazno pešaškom egzercirnom pravilu...

Obe vlade, u Beogradu i Londonu brinu se o našem narodu...

Nemir i bunt u logoru unosi ograničen broj rezervnih oficira...«.

Tada poziva konstruktivne ljude da pojačaju svoj lični uticaj i da budnim okom prate bukače.

Posle Popadića dolazi na položaj starešine logora general Dragoslav Miljković koji takode izdaje naredbu u kojoj stoji:

»Jugoslaviju je upropastio Beogradski univerzitet...«.

Tada antifašistički front istupa organizovano preko svojih kulturnih društava. Logorski fašisti obraćaju se Nemcima i traže da se ukine svaki kulturni rad, ili da se oficiri »komunisti«, kako su nazivali antifašiste, oteraju u naročiti logor i tamo likvidiraju. Nemci prihvataju ovaj zahtev. General Mita Živković sa svojim saradnicima stvara spiskove i sve te nepoželjne oficire uteruje u tzv. lager »D«, gde su izloženi specijalnom režimu, kako u pogledu postupka, tako i u načinu ishrane. Tada fašisti stvaraju svoju organizaciju »Zajednica za fizičko

i kulturno vaspitanje jugoslovenskih oficira«. Naredbom se preti: »Ko ne stupi u ovu zajednicu i njega će da postigne ista ili slična sudbina oficira odvojenih u zasebne žice ovog logora...«.

U »zajednicu« se mora upisati svaki ko želi da ostane veran kralju...

»A svaki onaj ko se tome usprotivi, toga treba uništiti što pre i pre povratka u zemlju.«

Tim povodom nemačka komanda izveštava OKW, to jest nemačku vrhovnu komandu, da su u ličnosti generala Dimitrija Živkovića našli (navodimo originalan tekst): »robustnog čoveka, koji će umeti da sprovede u delo sve njezine namere«.

A prilikom sprovođenja oficira u logor »D«, pristalice Živkovićeve dobacivale su: »Na streljanje, na vešala, u Katin!«

Ali antifašisti nisu klonuli. Ovakav postupak generalске klike još ih je više potstakao na borbu, ma otišli zbilja na streljanje i vešanje. I jednoga dana osvanuo je u logoru njihov proglas pred licem Nemaca i njihovih saradnika iz »zajednice« koji tekstuelno glasi:

»...Poslednji je čas da se trgnu i vrate na pravi put svi oni koji dosada nisu bili svesni kakve mračne sile rukovode radom novostvorene organizacije. Niko posle ovoga ne može reći da nije bio svestan što čini. Neka udar neprijatelja i njegovih slugu još više ojača i učvrsti naše redove. Neka naša jugoslovenska misao izide ojačana iz ovog sramnog izdajstva. Dole sa izdajcima! Živela sloga i jedinstvo! Živeo naš narod i saveznici! Živela nova Jugoslavija!«

Ovako smela izjava unosi zabunu među oficire koji su se dotada držali pasivno. Mnogi se kolebaju i počinju da pristupaju oficirima antifašističkog fronta. Ali rodoljubi se ne zadržavaju samo na tome. Pod svojim punim potpisima upućuju oni akt nemačkoj komandi, u kome protestuju zbog izdvajanja oficira u zasebne žice. Na to Nemci odgovaraju da su oni tako postupili po predlogu i zahtevu generala Dimitrija Živkovića i drugova, jer su oni — kako se kaže u tom saopštenju — »prestavnicu pravih nacionalista, dok ste vi prouzrokovali nereda«.

Na taj način Nemci daju uverenje o nacionalnoj ispravnosti nekim našim generalima i njihovim pristalicama. To ohrabruje naše fašiste i oni obrazuju specijalan vojni sud na čelu sa sudskim generalom Milanom Antićem koji treba da sudi, još tamo u logoru, pristalicama Narodnooslobodilačkog pokreta. Obrazuju antikomunističke kurseve, na kojima su go-

vorili za Nedića, Dražu i emigrantsku reakciju, a protiv Narodnooslobodilačkog pokreta.

U ovim akcijama oslanjali su se na nemačku oružanu silu, na našu reakciju u emigraciji i na reakcionarne krugove Engleske i Amerike. Onda su otpočeli sa fizičkim napadima. Kod Nemaca su izdejstvovali da se antifašistima ne ukazuje lekarska pomoć. Na ovom sektoru bili su vrlo aktivni doktori Mita Marković i Muškatirović.

Slobodan Drašković, bivši profesor Beogradskog univerziteta, postaje glavni govornik reakcije, koji je govorio: »Ovde nas ima trojakah. Jedni su Srbi, ali, na žalost, nedostaje im snage... Treba da zamahnemo i smrvimo sve one koji ne misle kao mi. Drugo, ovde se nalaze oni koji su se odrekli srpstva. To su Titovci. Za njih nema života. Oni moraju da umru...«.

Nemci su prihvatili predlog, izdvojili sve antifašiste i oterali u kažnjenički logor u Strij, u Galiciji, da bi ih u pogodnom momentu likvidirali.

Slično stanje nalazimo i u logoru Hamelburgu. Tamo su fašisti izradili »nacionalni program zarobljenika«. Tvorac ovog programa je Svetislav Hodera, bivši ministar. Oni počinju da organizuju mlade oficire po klasama i spremaju za borbu protiv Narodnooslobodilačkog pokreta. Oni to rade javno. General Kovačević govori oficirima: »Nemačka je priznala našu vladu, priznala nam je zastavu, a priznaće nam i našega kralja, te je bolje da ona, kao takva, i pobedi u ovom ratu, nego da pobedi Sovjetska Rusija i da nam donese strašni teror boljševizma.«

I u ovom logoru antifašisti daju snažan otpor. Oni ubeđuju mlade oficire, protestuju protiv izdajničkog rada naših oficira, objašnjavaju izdajničku ulogu Nedića i Draže.

Logorski fašisti pripremaju spiskove i nekoliko stotina oficira šalju u kažnjenički logor u Striju.

I tako se iz raznih logora u Nemačkoj skupljaju u Striju svi oni koji su se rečju i delom opredelili za Narodnooslobodilački pokret. U ovoj nekada sovjetskoj kasarni pronalaze oni tajno skrovište sa ruskom literaturom, uzimaju je i po njoj počinje rad na tajnim univerzitetima. Ali jednoobraznost ovih logora se menja. Uskoro su Nemci počeli da šalju u ovaj logor, i to sa smišljenim planom, oficire Nedićeve i Dražine vojske, koje su doveli iz zemlje i koji su nosili zvučne titule »vojvoda«. Oni su doneli ovlašćenja od Draže i predali ih mnogim oficirima s nalogom da u ime kraljevo i njegovo mogu organi-

zovati oficire u borbu protivu antifašista. Te »vojvode« tvrdile su da između Draže, Nedića i emigrantske vlade postoji potpuna saglasnost i da se svi oni zajedno sa okupatorom bore protivu Narodnooslobodilačkog pokreta. Na toj osnovi uspostavljena je odmah veza između njih i nemačke komande. Dolazeći sa terena, oni donose i metode svoje borbe, to jest fizički obračun. Nastaju tuče u logoru pod okriljem nemačke oružane sile. A kad neki od njih izvrši povereni zadatak, onda ga Nemci upućuju u bolnicu odakle se posle kratkog vremena vraća nanovo u zemlju.

Antifašisti zbijaju svoje redove i poput svojih drugova u zemlji obrazuju tajna antifašistička veća koja dejtstvuju preko akcionih i kulturnih odbora i preko svoga povereništva. I povereništvo izdaje nalog da nijedan jugoslovenski oficir ne sme ni za šta da se obrati nemačkom vojniku. Nemci preko »vojvoda« doznaju za ovu odluku. Ukidaju povereništvo i poverenike stavljaju pod sud. Onda odlučuju da sve antifašiste stave pod direktnu urpavu Gestapoa kome bi se stavila u dužnost masovna likvidacija.

Ali se dešava nešto čemu se Nemci nisu nadati. Pobednička Crvena armija nadire i oni su prinudeni da hitno ceo logor prebace iz Galicije na sasvim suprotnu stranu, u Elzas, u forove Strasburga.

Znajući kakva krajnja sudbina očekuje sve antifašiste, kraljevi oficiri na čelu sa pukovnikom Pantićem zahtevaju definitivno izdvajanje. Nemci stavljaju na raspolaganje dva fora: kraljevim oficirima for Kronprinz, a antifašiste zatvaraju u for Bizmark. U ovaj for Nemci dovode još 380 oficira Jevreja bivše jugoslovenske vojske i sada on nosi zvaničan naziv »Komunističko-jevrejski logor«.

U for Kronprinz dolazi i izaslanik Nedićev inž. Vasiljević u pratnji Nemaca i tada se kraljevi i Dražini oficiri upisuju pred Nemcima u Nedićevu vojsku. Tom prilikom Pantić pred skupom svih oficira javno govori: »Ja sam ovde jedini legitimni predstavnik kralja!« — Onda nastavlja: »Naš je zadatak borba protivu komunizma, a ne protivu okupatora, sa ciljem da se onemogući Tito, Pijade i Ribar...«. On sa Nemcima pregovara da od njih dobije oružje i likvidira sve »bandite« u foru Bizmark.

Ali Nemci počinju taj posao i bez njega. Komandant Sibert naređuje svojim vojnicima da pucaju na oficire koji mirno šetaju po krugu. Jednoga dana ranili su jednoga majora u nogu, a 5 maja ubili su poručnika Minića. Zarobljenici su pre-

dočili opasnost i u znak protesta povukli se u mračne i me-mljive galerije, odakle nisu izašli na svetlost deset dana. A za to vreme između kraljevih oficira i Nemaca vodili su se pregovori o daljoj likvidaciji ove grupe.

Osvanuo je 6 juni i tada je pukla vest: Anglo-Amerikanci se iskrkali. Među Nemcima je nastao grozničav pokret ka zapadu. Ali naskoro su počele da promiču kolone u pravcu istoka. U tihim noćima čula se potmula topovska paljba.

Nemci su po drugi put prisiljeni da ovaj svoj dragoceni tovar teraju sada opet na istok i oni oba logora premeštaju u Pomeraniju, u Barkenbrige. U ovom logoru fašisti obrazuju svoj zasebni bataljon, a jedan njihov član, neki Odović, pomoćnik Vujkovića na Banjici, upućuje akt nemačkoj komandi kojoj stavlja na raspolaganje svoje oprobano iskustvo pri likvidaciji antifašista i Jevreja.

To zadovoljstvo im se nije ukazalo: iznenadna i brza ofanziva slavne Crvene armije zatutnjala je pred logorskim žicama i Nemci su zajedno sa logorskim fašistima, vodeći na silu mnoge naše drugove, krenuli na zapad. Na prvom prenoćištu antifašisti su se usprotivili daljem pokretu. Pukovnik Pantić je otišao nemačkom komandantu i rekao da su svi oni koji žele da ostanu komunisti i hoće da se stave na raspolaganje Crvenoj armiji. Nemač je pobesneo. Isterao je bataljon naoružanih Nemaca, koji su naleteli na goloruke pristalice Narodno-oslobodilačkog pokreta. Nastalo je pucanje i bodenje bajonetima. Neki su ranjeni. I na taj način, silom, odveli su naše drugove 800 kilometara peške, čak do holandske granice.

Eto, drugovi i drugarice narodni poslanici, izložio sam vam ukratko kako su se odvijali borba i život u zarobljeničkim logorima i sada će vam verovatno biti jasnije zašto se mnogi od tih oficira nisu smeli vratiti u zemlju. Oni se boje zaslužene narodne kazne, jer su izdajnici svoga naroda. Oni i sada, posle oslobođenja, sa generalima Brašićem i Urošem Tešanovićem nastavljaju svoju izdajničku ulogu i osnivaju »Brigadu kraljevskih oficira, podoficira, kaplara i redova« — u koju, kako se kaže u njihovom proglasu, može da stupi svaki koji ne pripada komunističkoj organizaciji antifašističkog veća. Cilj brigade je, govorim tekstuelno, »povratak«. Garancija za tako »slavan« povratak jeste, po njihovom mišljenju, vrlo skori rat između Anglo-Saksonaca i Sovjetskog Saveza. Pomoću ovih laži, oni ne samo da obmanjuju naše mlade oficire, već su ove vesti proturili i među nemačko građanstvo i prikriveni nacisti počeli su ponovo da dižu glave. Agenti generala Teša-

novića sa tovarom brošura, kraljevih proglašenja, krstare automobila od jednoga logora do drugoga i ubeduju oficire. Oni inače stanuju po kućama u varoši. Koliko su aktivni neka posluži kao primer akt predsednika opštine u Osnabriku, koji je uputio legalnom jugoslovenskom komandantu logora, u kome iznosi da jugoslovenski oficiri koji stanuju u varoši po privatnim kućama koje su poznate kao nacističke, uzimaju ove u zaštitu od engleske i novoosnovane nemačke policije, služeći se autoritetom savezničkih oficira. Ovi kraljevi oficiri ne biraju sredstva, ne prezaju od laži, koje događaji, često, već sutra demantuju. Oni šalju specijalne delegacije u logore Poljaka da sa njima koordiniraju akciju. Produžuje se i dalje saradnja sa Nemcima: u svakoj bogatijoj kući u Osnabriku, naročito ako je domaćin u ropstvu ili poginuo, smešta se po jedan kraljevski oficir.

I dok se njihove porodice muče i deca željno očekuju svoje roditelje, dotle su oni postali »hauze patron«, a nemačka deca ih zovu »papa« ili »onkl«. Ti su se izdajnici potpuno odrodili i potpuno otudili od svoga naroda i više ne zaslužuju ponosno ime ove današnje nove Jugoslavije, čiji su temelji izgrađeni krvlju i koštima najboljih sinova.

Kao poslanik Narodnog fronta glasaću sa oduševljenjem za ovaj zakonski predlog. (Burno i dugotrajno odobravanje).

Predsednik: Reč ima narodni poslanik dr Đorđe Radenković.

Dr Đorđe Radenković: Drugovi i gospodo narodni poslanici, posle ovako opsežnog i lepog govora moga predgovornika, ja skoro ne bi trebalo ni da govorim o našem zarobljeničkom životu u raznim nemačkim logorima. Ipak ću istaći nekoliko momenata koji će vam poslužiti još jasnije kao dokaz o teškim gresima onih ljudi koji su odbili i odbijaju da se vrate u svoju domovinu.

Čitajući ovaj zakonski predlog, nehotice sam preživljavao izvesne momente iz svog zarobljeničkog života. Moram da priznam da je za mnoge zarobljenike ovaj zakon samo jedna delimična uteha, jer oni koji su patili zbog naših logorskih fašista još se nadaju da će ti podmukli saradnici Nemaca dobiti i druge zaslužene kazne.

Mnogi se pitaju: pa kakve su krivice ti ljudi mogli da učine, kada su bili u žicama, potpuno izolovani od sveta i daleko od svoje zemlje? To se tako može činiti samo neobaveštenim ljudima. Ustvari nije tako, a evo zašto. Teško je i nezahvalno biti ratni zarobljenik. To je život pun patnji i po-

niženja, a za naše zarobljenike i pun razočarenja. Kada smo stigli u logor u Nirnberg, posle raznih prihvatnih logora i posle jednog užasnog puta, na kome je putovalo i po 75 ljudi u jednom teretnom vagonu, otpočeo je logorski život. Hrana je bila veoma loša i glad je postepeno postajala naša glavna briga i naše svakodnevno zanimanje. Prvi zračak nade da će se nekako izići iz ovog bednog života, došao nam je nemačkim napadom na Sovjetski Savez. Onda je nastupio pravi preporod u logorskom životu. Ali došla su i prva razočarenja. Ogromna većina oficira smatrala je taj dan kao dan svoga spasenja. Međutim, pojedine manje grupe počele su da pronose razne vesti o stanju na frontu i u nekim pobunama u Sovjetskom Savezu. U to vreme kada su se narodi Sovjetskog Saveza hvatali u koštac sa fašističkim zlotvorom, počeli su rad i logorski fašisti. Oni nisu birali sredstva da bi pokolebali poverenje većine u konačnu pobedu naših saveznika i naše Narodnooslobodilačke vojske. Ali pravi početak njihove rušilačke delatnosti nastao je nama zarobljenicima dobro poznatom nirnberškom deklaracijom. U vreme potpisivanja te deklaracije počele su da stižu u logor vesti iz zemlje. One su slate iz Beograda i pretstavljale su u najstrašnijim bojama situaciju u zemlji. Nama tada taj kanal nije bio poznat, tek docnije smo saznali za njega, ali uglavnom naslućivalo se postojanje jedne Nedićeve agenture u Nirnbergu. I pored takvih zlonamerno proturanih izveštaja, mali bi broj oficira potpisao nirnberšku izjavu, da nije izvršen ogroman moralni pritisak na njih. Ko ne potpiše izjavu smatraće se kao komunist, a oni i Jevreji su van zakona u Nemačkoj i njihove porodice biće internirane i poslate u koncentracione logore. Ljudi su svakodnevno gledali kolone ruskih žena i ruske dece kako posrću od umora i gladi i kako ih nemilosrdno tuku nemački stražari. Te muke bile su teže od gladi. Niži oficiri pitali su starije za savet, a stariji generale i logorske političare. Sa malim izuzecima generali su potpisali izjavu i ne samo da su savetovali nego su pojedini i naredivali da se potpiše izjava i da se pođe u sveti rat protiv onih koji ruše red u zemlji.

I od te izjave počinje logorska politička borba i postepeno stvaranje dve grupe. Jedna, koja je tražila striktno primenjivanje Ženevske konvencije u odnosu prema Nemcima i koja je stajala na principu da su im Nemci neprijatelji i da je borba naših naroda protiv neprijatelja jedini dostojan odgovor na njihovu agresiju, i druga grupa koja je osuđivala svaku borbu protivu neprijatelja navodeći razne razloge i koja je

postepeno počela da saraduje sa Nemcima u pitanju logorske politike i postepeno, u početku prikrivreno a zatim otvoreno, da odobrava saradnju Draže Mihailovića sa Nemcima i da sve oštrije napada Narodnooslobodilačku borbu pod vođstvom maršala Tita. Ova politička borba preneti je i u druge logore.

Drugovi i gospodo narodni poslanici, ja sam 1938 godine bio izabran na listi Milana Stojadinovića, ali nikad nisam bio fašista. Zgranjavao sam se za vreme svog četvorogodišnjeg robovanja, a još više sam se zgrozio kada sam saznao šta rade u zemlji za vreme ovoga rata ljudi koji su se borili za kralja i za neku stabilnu demokratiju. Oni smatraju da je demokratija predmet lične svojine, i da ta svojina treba večitio da ostane u rukama istog sopstvenika. Mnogi naši generali i ljudi sa visokih položaja smatrali su u ropstvu da se demokratija odražava u njihovom činu i položaju i da se gubitkom čina gubi i demokratija. Ko god tako ne posmatra demokratiju, on je protiv nje. Pošto većina oficira nisu tako shvatili demokratiju, oni su smatrani kao izdajnici kralja, a čim su izdajnici kralja, oni su izdajnici zemlje i protiv njih treba voditi nepoštednu borbu, pa makar to bilo i sa nemačkim oružjem. I tako se ista scena ponovila u logoru kao i ovde u zemlji. Uostalom, mehanizam reakcije je uvek isti, jer je protkan istim elementima.

Ja vam neću govoriti o svemu onome šta su logorski fašisti radili protiv oficira, podoficira i vojnika koji su zastupali liniju Narodnooslobodilačke borbe. To su već stvari koje pripadaju prošlosti, ali ako dela pripadaju prošlosti, kazne protiv izvršilaca treba tek da dodu. Oni su ostali, nisu hteli da se vrate u svoju zemlju. Imá među njima i zavedenih ljudi, koji su sa njima prosto zato, što žive pod uticajem onih stranih laži o stanju u našoj zemlji, koje šire glavni krivci. Oni su još na delu. Sačekuju svaki transport naših zarobljenika i vrbuju neobaveštene vojnike. Uveren sam da će ti nevini ljudi uvideti svoje zablude i da će doći natrag u domovinu. A što se tiče glavnih krivaca, oni su ostali tamo i pošto nemaju podršku nemačkih bajoneta, oni čekaju neki »Nojev kovčeg« da ih spase zaslužene kazne.

Ovaj zakon je opomena za zabludele da se vrate svojim domovima, gde ih očekuju namučene žene, majke i u njih ražoćarana deca, a samo delimična kazna za glavne krivce koji ne smeju da dodu. Njima ovaj zakon oduzima državljanstvo i pušta ih da se kao skitnice, bez profesije, potucaju po svetu.

Jednog dana uvideće da je narodno prezrenje najveća i naj-sramnija kazna.

Izjavljujem da ću sa zadovoljstvom glasati za ovaj zakon-ski predlog. (Odobranje).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik Veljko Zeković.

Veljko Zeković: Drugovi narodni poslanici, usvajanjem Predloga zakona o oduzimanju državljanstva oficirima i pod-officirima bivše jugoslovenske vojske koji neće da se vrate u domovinu, mi ćemo poslednji put dati mogućnost svima onima koji su se iole pošteno držali u inostranstvu, da se vrate u svoju zemlju i da produže delo za koje su naši narodi dali zaista sve što su mogli dati. Što se tiče one druge grupe koja je, kao što je rekao jedan od predgovornika, mnogo veća i koje se ovaj zakon uostalom i tiče, samo će se obezbediti težnje i zahtevi svih naših naroda da budu kažnjeni svi oni koji su krivci za mnoge zločine i u zemlji i u inostranstvu, u logorima, kako ste to čuli od dva moja predgovornika. Mi, drugovi i drugarice, ne očekujemo i ne treba da očekujemo da će se posle ovog zakona i na naš poziv vratiti pitomci Milana Nedića, Draže Mihailovića, Pavelića pa čak ni oni majori o kojima se govorilo u Zakonodavnom odboru, koji su zajedno sa kraljem Petrom orgijali i otpuštali poštene jugoslovenske oficire koji su se borili u redovima Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. Diskutovalo se pomalo sa sentimentalnošću o tome kako će oni da izgube domovinu. Oni, drugovi i drugarice, nemaju domovinu u slobodnoj, demokratskoj Jugoslaviji; oni se za nju nisu ni borili, oni je nisu ni želeli. Naprotiv, oni su se zločinački borili protiv nje i dok su bili u Jugoslaviji, a pogotovo u inostranstvu. Oni su, uostalom, tako i vaspitani i nije nikakvo čudo što su za vreme ovog četvorogodišnjeg rata prevazilazili u nizu zločina i svoje gospodare.

U čemu je zapravo značaj donošenja ovog zakona? Prvo, mi ćemo njime pred licem čitave svetske javnosti reći da pružamo mogućnost povratka u zemlju svima onima koji se nisu uprljali zločinima, pa ne samo njima nego i onima čije su greške sitnije i koji su gotovi da te greške isprave pred našim narodima. Drugo, mi ćemo onemogućiti sve one bande koje neće da se vrate u zemlju, mi ćemo ih onemogućiti da i dalje spletkare, da intrigiraju i da se pojavljuju kao grupe naših državljana u inostranstvu. Oni tamo, drugovi i drugarice, moraju dobiti svoje pravo ime, ono koje moraju dobiti po svom izdajničkom radu. Oni moraju biti prezreni od svakog pošte-

nog čoveka u inostranstvu, od svakog demokrate, kao izdajnici svoga naroda. A ako i takva vojska nekome u inostranstvu treba to mu ne može da služi na čast i to mu naš narod neće nikad oprostiti.

Ja bih imao da učinim još jednu napomenu. Kao što se vidi, predlog ovog zakona raden je sa puno opreznosti. To je i razumljivo kada se radi o oficirima bivše jugoslovenske vojske. To nam pokazuje i iskustvo iz ono nekoliko dana rata stare Jugoslavije. To nam pokazuje i držanje jednog velikog i većeg broja oficira za vreme četvorogodišnje borbe. To nam pokazuje i njihovo držanje danas. Mi, drugovi i drugarice; nećemo u našu Armiju one oficire koji bi uneli špekulantski duh. Nećemo one oficire koji su za vreme rata slali oružje na jednu stranu, a municiju na drugu stranu — kako nikada ne bi stigla. Mi nećemo one oficire koji su uklanjali sa fronta svoje jedinice da bi neprijatelj mogao slobodno proći. Mi hoćemo u našu Armiju one oficire koji su uvek gotovi da polože svoj život ako otadžbina bude u opasnosti. Mi hoćemo samo onakve heroje oficire kakve danas imamo u našoj Jugoslovenskoj armiji. (Aplauz). Na kraju, ovaj zakon je ne samo poziv nego i borba protivu izdajnika naših naroda koji se nalaze u inostranstvu.

Zbog svega toga izjavljujem u ime poslanika Crne Gore koji se nalaze u Frontu, da ćemo glasati za ovaj zakon. (Aplauz).

Pretsednik: Pretres u načelu je zaključen. Pristupamo glasanju o zakonskom predlogu u načelu. Pitam Narodnu skupštinu da li prima u načelu Predlog zakona o oduzimanju državljanstva oficirima i podoficirima bivše jugoslovenske vojske koji neće da se vrate u otadžbinu i pripadnicima vojnih formacija koji su služili okupatoru i odbegli u inostranstvo? (Prima).

Aplauz). Ona gospoda narodni poslanici koji ne primaju, neka izvole ustati. (Niko ne ustaje). Prema tome, objavljujem da je Predlog zakona u načelu jednoglasno primljen.

Prelazimo na pretres u pojedinostima. Molim sekretara Omera Gluhića da izvoli pročitati naslov zakonskog predloga.

Sekretar čita naslov Predloga zakona o oduzimanju državljanstva oficirima i podoficirima bivše Jugoslovenske vojske koji neće da se vrate u otadžbinu i pripadnicima vojnih formacija koji su služili okupatoru i odbegli u inostranstvo.

Pretsednik: Prima li Skupština pročitani naslov? (Prima). Objavljujem da je pročitani naslov zakona primljen. Izvolite čuti dalje.

Sekretar čita član 1.

Prešednik: Prima li Skupština pročitani član 1? (Prima). Objavljujem da je član 1 primljen prema predlogu Zakonodavnog odbora. Izvolite čuti dalje.

(Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem posebno o svakom članu, u smislu člana 48 poslovnika, usvojila sve članove od člana 2 do člana 6 zaključno, prema predlogu Zakonodavnog odbora.)

Prešednik: Objavljujem, prema tome, da je završen pretres i glasanje o ovom zakonskom predlogu u pojedinostima.

Prelazimo na konačno glasanje o predlogu zakona u celini. Glasaae se poimenično. Gospoda narodni poslanici koji su za to da se ovaj zakonski predlog primi konačno, u celini, glasaće sa za, a koji su protiv glasaće sa *protiv*.

Sekretar Mile Peruničić proziva narodne poslanike da glasaju.

(Za vreme glasanja narodni poslanici: Borović Jovan, Čičević Dimitrije, Dukanac Savko i Jakovljević Miladin izjavili su da se uzdržavaju od glasanja.)

(Posle glasanja)

Prešednik: Izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je ukupno 319 narodnih poslanika. Svi su glasali za. Četiri narodna poslanika uzdržala su se od glasanja. Smatra se po poslovniku da su glasali *protiv*. Prema tome, izglasan je u celini Predlog zakona o oduzimanju državljanstva oficirima i podoficirima bivše jugoslovenske vojske koji neće da se vrate u otadžbinu i pripadnicima vojnih formacija koji su služili okupatoru i pobešli u inostranstvo.

Time je dnevni red današnje sednice iscrpen.

Za iduću sednicu predlažem sledeći dnevni red:

1) Predlog zakona o ratifikaciji Povelje Ujedinjenih nacija i Statuta Međunarodnog suda pravde. Za taj predlog zakona izglasana je hitnost i, prema tome, dolazi kao prva tačka dnevnog reda.

Kao drugu tačku dnevnog reda predlažem: pretres Predloga zakona o štampi.

Kao treću tačku dnevnog reda predlažem: pretres Predloga zakona o uređenju i nadležnosti vojnih sudova.

Prima li se ovaj dnevni red? (Prima se).

Pošto Privremena narodna skupština prima ovaj dnevni red, današnju sednicu zaključujem, a iduću zakazujem za sutra, 24. o. m., u 16 časova, sa utvrđenim dnevnim redom.

(Sednica je zaključena u 21,40 časova).

ПРИВРЕМЕНА НАРОДНА СКУПШТИНА

Девета редовна седница

(24 августа 1945)

Почетак у 16,10 часова.

Појаву Претседника Министарског савета маршала Југославије Јосипа Броза Тита са члановима Владе и претседника др Ивана Рибара, народни посланици и многобројна публика на галеријама поздравили су спонтаним аплаузом.

Претседавао претседник др **Иван Рибар**.

Претседник др Иван Рибар: Отварам девету редовну седницу Привремене народне скупштине. Записник данашње седнице водиће секретар друг Омер Глухић. Молим секретара друга Мила Перуничича да изволи прочитати записник осме редовне седнице.

Секретар Миле Перуничич чита записник VIII редовне седнице.

Претседник: Чули сте записник прошле седнице. Има ли ко какву примедбу на записник? (Нема). Примедаба нема, записник је оверен.

Пре прелаза на дневни ред имам да дам у име Претседништва следећа саопштења:

Народна сељачка странка предлаже да се позову за чланове Привремене народне скупштине заслужи чланови Народне сељачке странке и то: Тихомир Калановић, земљорадник из Страгара; Никола Ђојић, бивши ковачки радник и приватни намештеник из Београда; Стојан Ђорђевић, земљорадник из Рупца, из Пирота, и Вукадин Виденовић, железнички чиновник из Ниша. Овај се предлог упућује Ман-

датном одбору и чим Мандатни одбор поднесе извештај, ставиће се на дневни ред.

Другови Димитрије Чичевић, Милутин Миљковић и Анто Бабић, народни посланици, моле отсуство због болести, и то Чичевић пет дана, Миљковић 15 дана а Бабић осам дана. Ја предлажем да им се одобри отсуство по три дана. Прима ли Скупштина овај предлог? (Прима). Објављујем да је предлог о давању отсуства по три дана примљен.

Окружни народни одбор из Лесковца извештава да је народни посланик Бошко Крстић оболео, да лежи у постелји и да не може присуствовати скупштинским седницама.

Предлажем да се народном посланику Бошку Крстићу одобри три дана отсуства због болести. Прима ли Скупштина овај предлог? (Прима). Пошто је Скупштина примила овај предлог, објављујем да је народном посланику Бошку Крстићу одобрено три дана отсуства због болести.

Финансиски одбор подноси Скупштини на решење своје извештаје: о Предлогу закона о регулисању платног промета са иностранством (Девизни закон) и о Предлогу закона о располагању државним приходима. И један и други законски предлог штампају се и чим се разделе народним посланицима ставиће се на дневни ред наредне седнице.

Прелазимо на дневни ред. На дневном реду је као прва тачка претрес Предлога закона о ратификацији Повеље Уједињених нација. Известилац о овом законском предлогу је друг Моша Пијаде. Молим известиоца да прво прочита спроводно писмо Претседништва Министарског савета уз предлог закона.

Известилац Моша Пијаде чита спроводно писмо Претседништва Министарског савета уз Предлог закона о ратификацији Повеље Уједињених нација. (Видети прилог на крају књиге).

Претседник: Молим известиоца да изволи прочитати извештај Законодавног одбора о Предлогу закона о ратификацији Повеље Уједињених нација.

Известилац: (Чита извештај Законодавног одбора. — Видети прилог на крају књиге.)

Другови и господо народни посланици, у име Законодавног одбора желим да кажем само неколико речи уз овај писмени извештај Одбора. Све што би се хтело казати о циљевима ове Повеље, најбоље је формулисано у самој По-

вељи, њеном уводу и у њеној првој глави која говори о циљевима и начелима. Наша земља претрпела је у току овога рата велике и веома значајне промене. Од државе у којој су народи били угњетавани, постала је народна држава равноправних народа. И само зато што је она створена слободном вољом својих народа и њиховом заједничком борбом, наша нова држава може да прими на себе све обавезе из ове Повеље, и зато могу и све остале Уједињене нације поклонити пуну веру и поуздање да ћемо бити способни да испуњавамо међународне обавезе које поставља Повеља. Само зато што је Демократска Федеративна Југославија израсла у борби против фашистичких агресора, може да се поклати пуна вера и поуздање у нашу земљу, у њен потпис за очување међународног мира и безбедност и да ће учествовати у колективним мерама за спречавање свих опасности по мир и сузбијање аката агресије. Само зато што је наша земља остварила братство и јединство својих народа, може се у њу поуздати цео свет да ће с пуном снагом учествовати и у развијању пријатељских односа међу нацијама. Само зато што је Демократска Федеративна Југославија изграђена на принципу равноправности и самоопредељења својих народа, она може поштовати та начела и у међународним односима. Само зато што у њој влада равноправност људи без разлике на веру, расу и нацију, она може осигурати међународну сарадњу на истим начелима која су прокламована у овој Повељи. И зато што смо се као народ, свестан вредности своје независности, борили, ми не можемо ни замислити Организацију Уједињених нација друкчије него што је ту речено, то јест, да она почива на начелима суверене једнакости свих својих чланова.

Из свих тих разлога — јер смо заиста народна држава, рођена у антифашистичкој борби, ми ћемо одговорити свима обавезама и пружити помоћ Организацији Уједињених нација у свакој акцији коју она предузме. Нарочито подвлачимо начело из тачке 7 члана 2, где се каже да ова Повеља не даје право Организацији Уједињених нација да се меша у питања која у суштини спадају у унутрашњу надлежност сваке државе.

Ми смо потписали и ми данас ратификујемо ову Повељу у уверењу велике улоге коју ће она одиграти у међународним односима и у уверењу да ће она у потпуности бити остварена. (Аплауз).

Претседник: Отварам претрес законског предлога о ратификацији Повеље. Реч има Министар спољних послова др Иван Шубашић. (Аплауз).

Министар спољних послова др Иван Шубашић: Другови народни посланици, пред Привременом народном скупштином Демократске Федеративне Југославије налази се на озакоњењу један важан међународни уговор који се састоји из Повеље Уједињених нација и Статута Међународног суда правде. Овај уговор потписан је на Конференцији у Сан Франциску 26 јуна о. г. Уговор је потписало педесет земаља међу којима и наша држава.

Циљ ових међународних аката је да успостави опћу међународну организацију чија ће дужност бити да обезбеди трајан мир и неповредиву сигурност свим државама чланицама Организације.

Путеви који су за остварење овог циља предвиђени углавном су двојаког карактера. С једне стране, Организација брани мир, или ма каква друга дјела агресије. С друге стране, Организација унапређује социјални и привредни прогрес и на тај начин отклања многе суптилне узроке који иначе могу довести до међународних несугласица, па и сукоба.

За извршење овог задатка Организација ће имати на располагању сва потребна средства. Ова средства су у појединостима одређена у Повељи Уједињених нација и Статуту Међународног суда правде.

Што се тиче задатка будуће међународне Организације који се огледа у спречавању и отклањању међународних сукоба и ратова, могућности које Организација има огромне су.

Државе чланице Организације обавезују се свечано и формално да ће све своје спорове рјешавати мирним путем, на начин који је предвиђен у Повељи Уједињених нација. Међу овим начинима налазе се и рјешавања пред Међународним судом правде који ће, углавном, радити на чисто правним споровима.

Међутим, може се десити да се државе саме по себи не могу споразумјети, као и да поново дође до отворених напада. Организација и за те случајеве омогућује брзе и ефикасне мјере. Она има сва потребна овлашћења да у таквом случају прибјегава без икаквог одуговлачења њовим мјерама. Оне се састоје из санкција које могу бити привредне и војне.

Код привредних мјера ради се о прекиду трговинских односа, обустави извоза и увоза, прекиду саобраћајних веза итд., чиме се нападачка држава привредно изолује и блокира. Код војних мјера које се предузимају тек ако би се све друге мјере показале недовољним, Организација прибјегава редовним војним операцијама против државе која би се усудила да поремети мир. У овој војној акцији учествују, по потреби, све државе чланице Организације Уједињених нација. У том смислу ратификацијом Повеље предузимају се дефинитивне обавезе. Међутим, тек специјалним уговорима који ће се накнадно закључити, ове ће обавезе бити ближе одређене.

Овдје се ради о правим војним конвенцијама по којима ће свака држава водити посебно преговоре и закључити напред поменуте војне конвенције, које ће ступити на снагу, кад буду прописно озакоњене и ратификоване од парламента или других уставних фактора у свакој појединој земљи.

Спровођење ових мјера повјерено је главном политичком органу Организације, то јест Савјету безбједности. Њему је придодат међународни генералштаб који са њим сарађује у свим војним предметима. Савјет безбједности је један ужи орган Организације и има свега 11 чланова од којих 5 сталних, а 6 несталних. Међутим, кад год рјешава ствари које непосредно интересују једну државу која није у њему заступљена, она привремено улази у Савјет и узима удјела у његовим дискусијама по тим питањима. Ово нарочито важи кад Савјет дискутује или расправља о употреби војних снага поменуте државе.

Другу своју функцију у правцу одржавања мира Организација врши у врло широком опсегу. Повеља Уједињених нација отвара велике могућности за плодоносан рад на пољима привредног, социјалног, хуманитарног, здравственог и одгојног напретка. За остварење ових могућности предвиђена је широка међународна сарадња која је у многим детаљима већ прецизирана. Ове одредбе Повеље Уједињених нација не значе само ублажавање међународних трњења, већ стварно претстављају важан инструменат преко кога се може доћи до знатног побољшања у животним условима широких народних маса. Тим више што је за ову активност Организације Уједињених народа везан и рад многих прворазредних међународних установа које се баве овим и сродним питањима.

У спровођењу ове активности, Организација се углавном ослања на Генералну скупштину у којој су, за разлику од

Савјета безбједности, заступљене све Уједињене нације. Генерална скупштина је у самој ствари врста међународног парламента који је не само важан форум за дискутовање свих економских, политичких и војних проблема, већ исто тако једно међународно законодавно тијело које доноси међународно законодавство, по привредним, друштвеним, хуманитарним и другим битним проблемима као што су права човјека, једнакост мушкарца и жена, заштита још недовољно развијених колонијалних и мандатских посједа, вјерске равноправности итд. Генералну скупштину потпомаже у свом раду Привредни и економски савјет који се састоји од 18 чланова.

Организација Уједињених нација, како сам ја напријед у главним линијама описао, поникла је у борби коју су оне водиле заједнички у току овог рата против заједничког непријатеља. У току ове борбе, у току свих страдања кроз која су оне заједнички пролазиле, побједи које су заједнички извојевале, створиле су међу собом један дух јединства и заједнице. Овај дух је у тек минулом рату Уједињеним нацијама донио побједу над најокорјелијим непријатељем човјечанства. Тај дух је дошао до пуног изражаја у Повељи Уједињених нација и Статуту, и он једино може обезбиједити свима њима и цијелом човјечанству толико жељени мир и толико потребан прогрес.

Демократска Федеративна Југославија, која је тешком борбом својих народа придонијела свој пуни удио у стварању овог духа у протеклом рату, данас је позвана да и убудуће пружи сву своју подршку у циљу организовања и обезбјеђења мира. Ја сам сигуран да ће се наши народи овом позиву увијек свесрдно одазвати.

Према томе, ја вас у својству министра иностраних послова молим да Повељу и Статут изволите озаконити. (Одобравање).

Претседник: За реч се није више нико пријавио. Објављујем да је претрес о овом законском предлогу завршен. Реч има извештај да прочита текст законског предлога.

Извештај: Текст Повеље Уједињених нација чини саставни део овог законског предлога и њега нећемо читати, пошто га имате штампаног. Изволите чути текст Предлога закона о ратификацији Повеље Уједињених нација: (Чита. — Видети прилог на крају књиге).

Претседник: Чули сте законски предлог о ратификацији Повеље Уједињених нација. По споразуму шефова парла-

ментарних група, о овоме законском предлогу гласаће се једанпут и гласаће се седењем и устајањем. Гласаће се акламацијом. Питам Привремену народну скупштину да ли прима Предлог закона о ратификацији Повеље Уједињених нација? (Прима. — Сви народни посланици устају и бурно и дуго-трајно аплаудирају.)

Објављујем да је Привремена народна скупштина једногласно ратификовала Повељу Уједињених нација.

Прелазимо на другу тачку дневнога реда: претрес извештаја Законодавног одбора о Предлогу закона о штампи.

Извештај је народни посланик г. Милош Царевић. Молим известиоца да поднесе извештај већине Законодавног одбора о овом законском предлогу.

Извештај већине Милош Царевић: (Чита извештај већине. — Видети прилог на крају књиге.)

Господо и другови народни посланици, ни са једним законом не дешавају се толике произвољности као са законима о штампи. Ти закони често имају невин карактер и наиван начин формулације, али они су пуни пукотина, тако да на први поглед изгледају необично слободољубиви, а у пракси крајње реакционарни, јер се пукотине и двосмислености тумаче како је кад потребно.

Наш Предлог закона о штампи, као уосталом и сви закони које овај високи дом доноси, јасни су, одређени, прецизни и не остављају врата произвољним тумачењима. Ми смо довољно јаки да кажемо шта дозвољавамо, а шта забрањујемо. Одредбе свих наших закона су без икакве двосмислености и та прецизност у примени је оно што сваког грађанина мора испуњавати умирењем. Кад је реч о закону о штампи, он нам је потребан, као што каже у свом образложењу Министар за Конституанту, не само ради културно-васпитног задатка штампе, што ми свакако и једино тражимо од наше штампе као средства за широко културно подизање и политичко просвећивање и активирање народа, већ и пре свега, у циљу остварења и олакшања учешћа и контроле народа у изградњи државе.

Слободна штампа, коју пројекат закона предвиђа, треба да омогући најширу критику свих недостатака у државној, привредној и културној изградњи, а нарочито критику органа народне власти у циљу бржег исправљања и побољшања функционисања државног апарата.

Свака од грађанских слобода има да се креће у границама закона, па и слобода штампе. Нема и не може се у

једној држави допустити анархистичка слобода ниједном појединцу, па ни групама. И по пројекту закона свако је слободан да изрази своје мисли путем штампе и не може бити спречен, сем изузетних случајева које наш пројекат изрично предвиђа, за разлику од многих закона о штампи који непрецизно, само примера ради, набрајају неке случајеве, остављајући произвољном тумачењу многе ненабројане случајеве. Баш то што су ови изузеци изрично набројани у закону, чини слободу штампе по нашем пројекту потпунијом, јер је сваком грађанину јасно шта је забрањено.

А шта је то што је Предлогом закона о штампи забрањено? Забрањено је растурање оне штампе која пропагира, изазива или распирује националну, расну или верску неједнакост, мржњу или раздор.

Ко би још хтео да се некоме допусти да ма на који начин, а нарочито путем штампе, пропагира подривање основних темеља на којима почива наша братска заједница народа? Ја мислим, да таквих међу нама нема.

Забрањено је позивање грађана на побуну, диверзију или саботажу. Забрањени су, дакле, анархистички деликти, које ниједан закон о штампи не допушта.

Забрањено је позивање грађана на насилно обарање уставног поретка наше државе, забрањено је позивање грађана да противуставним путем, насиљем, мењају уставни поредак, — опет један пропис који је заједнички свима законима о штампи на свету.

Даље, забрањене су увреде и клевете против пријатељских земаља, које имају за циљ ремећење добрих међународних односа и међународног мира. Ова забрана је доказ наше мирољубивости и наше жеље за међународним добрим односима.

Забрањено је путем штампе одобравати и помагати деловање и рад спољних непријатеља наше земље.

Забрањено је путем штампе позивати грађане на неиспуњавање војних дужности.

Забрањено је ширење лажних и алармантних вести које иду на то да угрозе државне и народне интересе.

Забрањено је путем штампе издавати војне тајне.

Забрањено је путем штампе вређати и клеветати врховна савезна и земаљска претставничка тела наше државе.

Најзад, забрањена је тешка повреда морала и потстицање путем штампе на криминал.

По нашем Предлогу закона о штампи правило је да забране штампе изриче народни суд, и то окружни суд, на предлог јавног тужиоца. Против сваке судске одлуке о забрани има места жалби вишем суду. Изузетак је, и то тачно ограничен изузетак, да само у хитним и очевидно незаконитим списима може јавни тужилац привремено, за најкраће време, забранити растурање штампане ствари, али то његово решење такође подлежи коначном решењу суда, који забрану одобрава или ништи у року од 24 часа.

Све је у закону прецизно речено шта се забрањује. Треба напоменути да не постоји за штампање и издавање штампаних ствари никакво претходно одобрење власти, никаква цензура, кауцирање или слично, што је постојало у ранијим законима, и што постоји и у неким данашњим законима о штампи.

Чак у погледу књига, уметничких дела и сличних неповремених штампаних ствари — брошура и слично — није потребна никаква претходна пријава или одобрење власти.

У погледу повремених списа — новина, часописа и слично — пројекат предвиђа пријаву власти најдаље у року од 14 дана пре почетка издавања. И то само пријаву, а не и одобрење власти. Разуме се по себи, пројекат предвиђа шта мора једна пријава да садржи: назив новина, име и занимање издавача, одговорног уредника и чланова уредништва, штампарију, место издавања новина, карактер и врсту новина, часописа и сл. Ако је то испуњено, није нужно никакво претходно одобрење власти да би повремени спис — новине, часопис и сл. — излазио.

Још једну прецизну и јасну забрану доноси наш Предлог закона о штампи, забрану која је доследно спроведена у свима нашим законима, која је управо закон наше народне борбе и њених тековина. У циљу да штампа заиста испуни свој културно-васпитни задатак и да се очисти од моралне и политичке корупције, наш пројекат предвиђа ко не може бити издавач, уредник и стални члан уредништва. Ми сви живимо данас у једном времену у коме још има пуно страшних остатака прошлости. Са оним што је у тој прошлости отровно и кобно, ми морамо још да се боримо, јер још није настало време када покрети из прошлости не би имали извесне снаге, извесног отровног дејства. И сувише је дуго трајао стил страховитих, нечовечних пропаганди, тако да понеки пут понешто из те ружне прошлости показује тежњу да се повампире. Штампа не може бити у рукама, њу не

могу издавати, уређивати и на њој сарађивати лица која не уживају политичка и грађанска права; лица која су била функционери или истакнути чланови у разним квислиншким организацијама или су сарађивала са непријатељем, његовим домаћим или страним помагачима; лица која су била издавачи, уредници, сарадници и писци фашистичких и профашистичких новина, књига, часописа и сл., разни Кракови, Перићи, Јонићи и сл. и сви они који су за време рата као издавачи, уредници и сарадници распиривали националну, расну или верску мржњу и раздор и, најзад, лица која су се служила штампом за ширење порнографије, вршење уцена и сличне неморалне радње — разни Цицварићи, Савковићи и њима слични.

Овим забранама постављене су границе слободе штампе.

Ова уска и нужна ограничења доказ су демократског карактера нашег Предлога закона о штампи. Та ограничења предвиђају се баш у интересу слободе штампе, и то ће добро разумети ко зна и ко познаје нашу необузданост и наш темпераменат, ко зна шта је све чињено у прошлости.

У једном од најделикатнијих питања сваког закона о штампи, у питању исправке, наш пројекат је такође јасан и прецизан. Познато је да је наша ранија литература пуна примера произвољних напада, не на неке велике и крупне политичке личности него и на мање познате појединце из нашег политичког и друштвеног живота, који су морали да стрепе за своју част и за свој образ, јер су се закони тако лако изигравали кад се тицало исправки.

По нашем пројекту, у циљу да се путем штампе, с једне стране, омогући стварна и најшира критика рада службених и приватних лица, а да, с друге стране, појединци буду заштићени од личних, неоправданих и злонамерних напада, прописано је да суд има право, ако између појединаца и уредништва не дође до споразума о штампању исправке, да сам одлучи пресудом да ли ће лист ослободити дужности штампања исправке, или му наредити да исправку отштампа. Суду је одређен рок од три дана да по оваквом захтеву одлучи, а незадовољној страни остављено је и у овом случају право жалбе вишем суду.

У погледу казних прописа наш пројекат се задржао само на инкриминацији најнужнијих кривичних дела путем штампе. Све је друго препуштено да буде суђено по општем кривичном законнику. Казне су врло благе и умерене. Граница између минимума и максимума широка је и даје суду

широке могућности за примену. Најтежа казна је пет година лишења слободе, што је изузетак, остале су четири месеца до једне године.

То би били најглавнији облици онога што је у сржи Предлога закона о штампи. Уверен сам да је свакоме јасна тенденција овога пројекта: да правно потврди, учврсти и истовремено регулише правилно остваривање слободе штампе, која је добила слободу и могућност, право и дужност да служи једино народу, његовим интересима и његовом напретку и да ће овај пројекат у овоме дому бити једнодушно примљен. (Одобравање).

Претседник: Реч има народни посланик др Драгић Јоксимовић да поднесе извештај мањине Законодавног одбора.

Извештач мањине др Драгић Јоксимовић: (Чита извештај мањине Законодавног одбора. — Видети прилог на крају књиге.)

Господо и другови народни посланици, у вези горње наше изјаве слободан сам да проговорим још неколико речи.

Члан 1 Предлога закона о штампи гласи: „У Демократској Федеративној Југославији штампа је слободна. Нико не може бити спречен у слободном изражавању својих мисли путем штампе, осим у случајевима које овај закон предвиђа.”

Који су то случајеви које овај закон предвиђа?

Пропис члана 11 забрањује растурање и продавање појединих књига, новина и других штампаних ствари, ако садрже пропагирање, изазивање или распиривање националне, расне или верске неједнакости, мржње и раздора, одобравање или помагање деловања спољних непријатеља Демократске Федеративне Југославије, ширење лажних и алармантних вести које угрожавају државне и народне интересе.

На основу овог принципа и израза у њему употребљених, који су произвољни, еластични и недовољно одређени, може се забранити растурање и продавање девет десетина штампаних списа.

Други став члана 13 Предлога закона о штампи даје широко право јавном тужиоцу да у нарочито хитним и оправданим случајевима може изрећи привремену забрану растурања и продавања новина, односно привременог списа, и наредити народној милицији да узапти штампане примерке и, ако је потребно, да запечати штампарски слог, клише и томе слично.

Ми смо били противни и остајемо противни овој широко замишљеној интервенцији јавног тужиоца, јер она може да доведе до тога да начело слободне штампе — прокламовано у члану 1 Предлога закона о штампи — буде до највеће мере редуцирано и сужено, без обзира на чињеницу што је јавни тужилац, сходно наведеном законском пропису, дужан да решење о забрани достави надлежном окружном суду. Наш предлог у Законодавном одбору да се ова тешка одредба ублажи бар на тај начин што ће искључиво окружни судови по предлогу јавног тужиоца решавати о забрани, на жалост, није усвојен.

Новинама, књигама и осталим списима штампаним у иностранству слободан је улазак и растурање у Демократској Федеративној Југославији без икаквог одобрења, али право на растурање стране штампе имају само домаћа предузећа и установе, које за то добију нарочито овлашћење савезног Министарства информација (први став чл. 15). Изузетно од овог прописа, улазак и растурање у земљи новина, књига и осталих списа који се штампају у иностранству на језицима наших народа, или који су намењени нашим народима, дозвољен је, али опет по претходном одобрењу савезног Министарства информација (други став чл. 15).

Ове и овакве одредбе јако сужавају начело слободе штампе, јер Министру за информације дају суверено право да поступа како за сходно нађе, а грађане наше државе у највећој мери ограничавају у погледу употребе иностраних штампаних списа.

Ко жели да издаје новине или повремене списе мора најмање 14 дана пре почетка издавања поднети надлежном окружном јавном тужиоцу пријаву, у којој ће навести: 1) назив новина или повременог списка који ће се штампати; 2) име, занимање и адресу издавача, одговорног уредника и осталих чланова уредништва; 3) назив (фирму) и адресу штампарије у којој ће се штампати; 4) место издавања новина или повременог списка (на пр. дневни или недељни лист, забавник, књижевни или политички итд.). Издавач је исто тако дужан да поднесе јавном тужиоцу пријаву о свакој промени горњих околности најмање 24 сата пошто промена наступи (чл. 4).

Ма да покретање новина и почетак издавања повремених списа не подлежи претходном одобрењу никакве власти, ипак ми нисмо били нити смо сада за то да се јавном тужиоцу подноси било каква пријава, јер сама чињеница да се издавање новина и повремених списа мора пријавити јавном

тужиоцу без обзира на то што таква пријава није везана ни за какве санкције — претставља знатно ограничење не само слободе штампе него и слободе уопштe.

Најзад, истичем и подвлачим одредбу чл. 12 законског предлога, која прописује да се потпуно могу забранити новине или други повременни списи који објављују забрањени садржај из чл. 11, па су због тога њихови бројеви више пута, а најмање три пута узастопце судски забрањени. Ова законска одредба — сама по себи тешка — потенцирана је произвољношћу и неодређеношћу употребљених израза у чл. 11 до те мере, да нема новина и повременог списка чије се штампање не би могло потпуно забранити.

Из свега напред наведеног излази јасно и непобитно да штампа према поменутом законском предлогу није слободна и да не може бити слободна, јер је везана тешким и непотребним ограничењима, која спутавају извршење њеног основног задатка: да служи правди, слободи и истинској демократији. Зато смо у Законодавном одбору гласали против, а гласаћемо против поменутог законског предлога о штампи и овде у скупштинском пленуму.

Претседник: Отварам претрес у начелу. Реч има Потпретседник Владе и Министар за Конституанту друг Едвард Кардељ. (Аплауз).

Потпретседник Владе и Министар за Конституанту Едвард Кардељ: Што се тиче примедба и додатака Законодавног одбора, ја их примам. Скупштинска мањина истакла је у својој изјави два разлога због којих не одобрава овај закон. Први разлог мањине јесте: материјална средства налазе се у рукама државе и, због тога, слобода штампе није довољно осигурана. Материјална средства налазе се у рукама државе, која ће их, по њиховом мишљењу, једнострано расподелити, и зато демократске мере овог закона остају слово на папиру. Други разлог мањине састоји се у овоме: садашња политичка констелација је таква да слободу штампе чини само формалном.

Што се тиче првог разлога, ја бих приметити следеће. Истина је да се у том погледу у нашој земљи много штошта променило. Штампа, односно њена материјална средства (хартија, штампарија итд.), раније су била у рукама капитала, разних финансиских концерна, фабрика хартије итд. — само нису била у рукама народа. (Аплауз). Зато је онда слобода штампе била само гола фраза, без обзира на то какви су закони постојали. То је тако било и тако је у

многим другим земљама. Поред картела, новинских концерна и сл., постојали су у бившој Југославији и разни тајни новчани извори иностраног (фашистичког и другог) порекла, из којих су плаћани чланци, новинари, књиге, предузећа. И све је то било усмерено на спремање пете колоне у нашој земљи, на слабљење унутрашње снаге наше земље, поткопавање њене моралне снаге. Таква је била наша штампа не само после 6 јануара, него и пре 6 јануара 1929 године. А под таквим условима није, сасвим природно, ни могло бити слободе штампе.

Данас је у том погледу стање сасвим друкчије. Данас су материјална средства штампе углавном у рукама народа. Истина, та врста материјалних средстава великим делом је уништена у току овог рата и ми сада немамо све оно што је најпотребније да би наши народи могли потпуно задовољити своје потребе. Међутим, чињеница да се та материјална средства налазе у рукама народа, што значи у рукама народне власти која је израсла из народа, под његовом управом и управом народних организација које су се бориле против окупатора, за слободу своје земље, за демократију и слободу штампе, — та чињеница, управо, гарантује да ће наши народи имати слободу штампе не само на папиру, него и стварно. (Аплауз).

А уколико наша земља буде ова материјална средства повећавала, она ће их знати и правилно распоредити нашим народним масама, и то тако да она више не буду објекат шпекулације против народа и да слобода штампе не буде више слобода на папиру. Тако ће се штампа коначно ослободити оне контроле коју су у прошлости вршили разни новински концерни, финансиски капитал и власници разних тајних извора.

О тој контроли штампе мањина овде, у нашој Привременој народној скупштини, не говори. Међутим, та контрола је у многим земљама баш она фактички ефикасна контрола, која не допушта да широке народне масе имају слободну штампу.

Кад мањина каже да је штампа у рукама државе, заборавља да дода како постоји велика разлика између ове државе и оне старе државе. Стара држава била је у рукама противнародних слојева, у рукама једне шакле, једне мале групе непријатеља народа, па је природно да та држава и сва њена материјална средства нису могла бити употребљена друкчије, него против интереса народа. Нова Југославија израђена је по вољи народних маса. Нова Југославија —

то је инструменат у рукама девет десетина нашег народа. (Одобравање). Значи — власт огромне већине народа над једном ситном реакционарном, противнародном мањином.

Та противнародна мањина била је за време окупације најватренији присталица и помагач окупатора у његовим злочинима против нашег народа. Ако та мањина према овом закону нема слободу штампе, тј. фашистички квислиншки остаци у нашој земљи, према овом закону, неће моћи да стварају своје новине и да уносе раздор у наш народ, — ја мислим да ће то бити само у интересу очувања нашег демократског поретка. И, иако бисмо ишли овом линијом даље, могли бисмо извести још један закључак, наиме — да онај ко се сад жали што су материјална средства штампе у рукама државе, жели, по мом мишљењу, да материјална средства штампе не буду у рукама народа, него у рукама финансиског капитала и непријатеља народа. (Одобравање).

Други приговор који се истиче у изјави мањине јесте, као што смо рекли, приговор да је садашња политичка констелација таква, да се само формално може говорити о слободи штампе. Ја признајем да је садашња политичка констелација у Југославији још прилично далеко од тога да бисмо њом могли бити задовољни. Међутим, за такву констелацију нисмо ми криви. Мислим да су за такву констелацију криви окупатори, који су нам оставили много штошта у наслеђе; да су криви квислинзи који су помогли окупатора у стварању таквих услова у Југославији и да су криви сви они који су се крили по мишјим рупама док се народ борио за слободу, па и за слободу штампе. (Одобравање). Сваки паметан човек зна да ми преко ноћи не можемо створити нормалне политичке прилике, и природно је да у приликама које нису сасвим нормалне постоје и извесна ограничења која су у закону потпуно јасно и прецизно постављена и важе за фашистичке, профашистичке и квислиншке остатке у нашој земљи. Ја мислим да нико од вас и нико од људи који су заиста демократи, и којима је стало да се демократија сачува, нема интереса да се да слободна штампа фашистима који би се њоме служили ради уништења демократије у нашој земљи. (Одобравање). Ја, такође, не кажем да је, у оваквој форми, закон о штампи вечит. Не. Ја мислим да ћемо ми за кратко време, можда за неколико година, поћи напред и у том погледу. Да бисмо могли ићи напред и у том погледу, дужност је свих демократских снага, ако су заиста демократске, да створе такву констелацију која би искључила опасност од фашистичких остатака у на-

шој земљи. Зато је потребна борба против фашистичких остатака. (Аплауз). Мени се чини да журба скупштинске опозиције иде за тим; да се преко ноћи рехабилитују сви фашистички и квислиншки остаци. Зато је та журба прилично сумњивог карактера. Јер, кад су ти људи могли 4 године стрпљиво чекати и посматрати са стране како се народ бори против окупатора, како гине, умире, пати и са оружјем у рукама војује, поред других демократских слобода, и за слободу штампе, — кад су могли 4 године стрпљиво чекати, ја мислим да могу и сада да се притрпе и причекају, док народ не прочисти из своје средине остатке фашизма и издајства. (Буран аплауз).

Претседник: Реч има Министар информација Сава Косановић.

Министар информација Сава Косановић: Другови народни посланици, ја ћу се задржати само мало на страниј штампи зато да се не би изазвала забуна у иностранству из овога што је мањина сматрала за потребно да подвуче, како су уведена јако велика ограничења за страну штампу. Као министар информација желим да констатујем да је по овоме закону дозвољен слободан улазак страниј штампи у Југославију. Ограничења која се наводе за страну штампу, то су само ограничења која спречавају да се кроз страну штампу спроводи противдржавна и профашистичка пропаганда у Југославији. Ја не мислим да би мањина желела да се кроз такву страну штампу дозволи позивање грађана на буну у Југославији, или пропагирање расне и националне мржње.

Што се тиче ограничења за штампу која је писана на нашим језицима и која је као пропагандни материјал упућена нашим народима у Југославији из иностранства, било на нашим језицима било на ком страном језику, наравно, да над таквом штампом која је упућена на директну пропаганду у нашој земљи, мора бити извесне контроле, извесног надзора. Нема ниједне земље на свету која ће дозволити да се из иностранства на језику њених народа или на коме другом језику, упућује пропаганда која је противна интересима те земље. Ми смо доживели да је у иностранству било листова, и има их и данас, који су директно стварани и организирани зато да се руши народно јединство и егзистенција државе. Ту је било и најотровније профашистичке пропаганде и ми смо све то преживели. Тим искуством треба да се користимо и да такву пропаганду никако не дозволимо.

Али ја бих желео да констатујем, као министар информација, да смо ми прва земља у Европи, која досад није забранила ниједном страном новинару улазак, која је отворила потпуну слободу уласка страних листова и која је укинула цензуру на извештаје страних дописника из наше земље. Ми немамо потребе да навлачимо „железни застор“ на оно што се дешава у Југославији, ми не желимо да нешто сакривамо него, напротив, желимо да се види и сазна истина о Југославији. (Аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик другарица Митра Митровић-Билас.

Митра Митровић-Билас: Другови и другарице народни посланици, прво што желим да подвучем ју вези са овим законским предлогом то је да је он саставни и нераздвајни део оних политичких закона које смо већ донели у овој Скупштини, јер он допуњује и даље развија демократичност и слободоумље наших закона. Шта више, они други закони могли би много да изгубе у свом демократизму ако их не би допуњавао, потпомагао и омогућио њихово спровођење баш овај Закон о штампи. Закон о штампи је закон о јавној писаној речи која је тако моћно средство за културно и политичко подизање народних маса. Овај Закон о штампи разликује се несумњиво од свих досадашњих закона у нашој земљи и ја ћу да подвучем само један детаљ, али крупан, који га одликује, издваја од свих ранијих закона о штампи. Наиме, овим законом није предвиђена никаква превентивна цензура, ни за повремене ни за остале списе и новине чиме се и одликује слобода и улога коју овај законски предлог даје нашој штампи. Кад се говори о слободи штампе, обично се она цени по томе противу чега се све може писати. Већ одавно наши народи извојевали су у борби противу окупатора то право да наша штампа сме да пише противу фашиста, злочинаца, издајника своје земље, проданих слугу, интрагатора, разбијача народног јединства, богаташа и шпекуланата и свега онога трулога и нездравога због чега је у старој Југославији оживана свака слободна реч. Први пут наша штампа може да пише слободно и несметано о ономе што народу лежи на срцу. То значи, да данас може да пише о обнови и изградњи наше земље, може да пише о раду саботера, може да пише о недостацима рада наших народних власти и појединаца у нашем државном апарату. Овај законски предлог све то омогућава, он омогућава здраву, оштру и неумитну критику. Он, како је и у образло-

жењу речено, даје најшире могућности и права која је штампа досада уживала и које треба да ужива као моћно средство борбе народних маса за напредак наше земље. Снага наше демократије лежи управо у томе што она у пракси даје најшире слободе најширим народним масама. Снага наше слободне штампе биће у томе, ако она буде умела што свестраније и потпуније да искористи права која ће јој дати овај закон, да постане израз тежња народа за њихов бржи напредак и за њихово културно и политичко васпитање.

Штампа треба, а по овом закону и може, да постане данас још оштрије оружје борбе за довршење великог дела изградње наше земље и да постане оружје критике свега онога што још не ваља у нашој земљи.

Одлика овог законског предлога и свих досадашњих закона јесте у томе што се кроз њега, као и кроз све остале политичке законе које смо донели, снажно провлачи нит борбе против свих фашистичких заостатака у нашој земљи. И Предлог закона о штампи, кад га усвојимо, послужиће нам и за одбрану наших демократских тековина. По њему фашисти и профашисти неће моћи да сеју верску и националну мржњу, неће моћи да поткопавају јединство, једнакост и равноправност наших народа. Неће моћи више да се уноси деморализаторски дух. Овакав закон о штампи неће дозвољавати ни стварање нових петоколониша, ни издавање војних тајни, неће дозвољавати ништа што би звало на саботажу онда кад наш народ чини огромне напоре да избегне глад и да успостави нашу привреду. Ми се никада нисмо ни китили фразама о „чистој демократији“, нити смо обећавали „демократију за све“, јер би то за нас, у нашој земљи било у најмању руку антидемократично, јер би то била гола фраза, јер би то било исто, другови и другарице, као кад бисмо у току рата наше властите пушке давали усташама и четницима у руке да туку Ослободилачку војску. (Аплауз). Такве демократије код нас нема за фашисте и профашисте и њихова пискарала. Снага наше демократије и јесте у томе што је доследна, конзеквентна у борби против фашизма и реакције и не мисли да напушта ту борбу док и последње клице фашизма и реакције не нестане из наше земље.

Предлог закона о штампи не решава питање материјалних средстава, сем утолико што издавачи не могу бити фашисти, нити уредници могу бити пискарала плаћена из иностранства. Али слобода наше штампе загарантована је,

како је то рекао друг Кардељ, тиме што се средства штампе не налазе у рукама непријатеља, што народ није лишен тих средстава, већ их је у великој мери освојио од непријатеља и држи у својим рукама, она се налази у рукама народне власти.

Нећемо ваљда дозволити хартију онима који хоће да уносе смутњу у народ док нам деца, рецимо у Босни и Херцеговини, немају буквара. Средства за штампу у рукама народа једино могу да обезбеде слободу штампе, да ослободе штампу подмићивања, плаћених похвала и да штампа буде средство просвете а да престане да буде предмет шпекулације, трговања и личног богаћења.

Уколико је овај Предлог закона о штампи доказ више о доследном демократском и антифашистичком прогресивном духу свих наших политичких закона, утолико се, разуме се, још јасније види и доследно антидемократско схватање мањине у овој Скупштини. Наш Предлог закона о штампи само фашистима не даје слободу писања. Закон о штампи искључује само писање које изазива мржњу, верску и националну, насилно уништење поретка Демократске Федеративне Југославије, писање против пријатељских земаља; не дозвољава увреде и клевете врховних органа савезних и земаљских претставничких тела; позивање на отказ војних дужности; затим не допушта ширење лажних и алармантних вести; издавање војних тајни; диверзију и саботажу у изградњи земље, индустрије и пољопривреде. Па, за кога се бори мањина? Зар мањина има намеру да штити оне који хоће тако да пишу? Зар је за мањину још питање: треба ли или не треба у нашој земљи изазивати верску и националну мржњу — питање начелне природе? (Аплауз). Уколико формулација о тековинама Народноослободилачке борбе није јасна, треба додати и ову: да је тековина Народноослободилачке борбе и то — одузети право писања онима који хоће да подривају народно јединство и темеље наше земље, коју су наши народи рађавим рукама комад по комад прикупили и саставили, на бази равноправности народа, у федеративној Југославији. (Аплауз).

Мањина, даље, каже да је наша власт политички искључива и да данас нема ниједног листа који би заступао неко самостално мишљење изван Народног фронта. То држати није случајно. Иако су предговорници то већ казали, морам поново рећи да ту искључиву политичку власт Народног фронта чине комунисти, земљорадници Хрватске сељачке

странке, Народна сељачка странка, радикали, па и демократи — чланови бивше Демократске странке.

Кад се ради о схватању наше демократије од стране мањине у Скупштини, ја јако желим да искористим ову прилику да подвучем једну чињеницу, коју мањина неће никако да види, иако је врло видљива. Кад се радило о Закону о избору народних посланика, мањина није хтела да зрчи да се моје другарице и ја данас већ налазимо на овим бирачким местима. Она неће да види ту ширину демократије, која је милионске масе обесправљених увела у слободан политички живот. (Аплауз). Наводим само ту чињеницу јуспут, поред осталих које су много пута моји другови поменули. Мањина само види оне којима је одузето право, а то су увек, у сваком нашем закону, само помагачи фашиста, само непријатељи равноправности наших народа, само непријатељи федерације и њима слични. Па зар такви имају права да претендују на демократизам? Ваљда нећемо допустити да нам у новинама пишу: живели кољачи, живео Анте Павелић или Дража Михаиловић!

И, на крају, другови, погледајмо још шире. После дужег низа година, наши народи стекли су право да добију средства за своје стварно културно подизање и просвећивање. Широке масе народа могу данас да читају добру, истинску и лепу књигу, књигу на свом националном језику, истиниту књигу о пријатељским земљама. Данас се више не сакате редови књига Толстоја и Горког, нити се секу стихови Хајнеа. Отворила се и велика лепа књига о СССР-у: отрована пре рата одвратним лажима. Цео овај закон прожет је у првом реду тиме да штампа буде истинита. Једна од најлепших страна овог закона, то је да он тежи да обезбеђује високи морал у нашој штампи, која је моћно средство за васпитање маса. Инкриминушу се, строго као и национална издаја, написи који подривају морал и буде на криминал.

Овај предлог унеће, кад се озакони, морал у штампу, учиниће крај оној серији булеварских и порнографских књижица, учиниће крај сензационалним политичким новостима и интригама, учиниће крај новинама какве су биле Цицварићев „Балкан”, штитиће нашу омладину и народне масе од ружне и кафешантанске литературе. (Одобравање). Остаје само то да наша штампа правилно примени овај закон и постане истинско средство и орган за културно подизање и политичко просвећивање нашег народа. Дакле, овим пре-

длогом закона наши народи учврстили су још једну политичку позицију више. Овим законом штампа ће постати орган културног и политичког подизања наших народних маса. И зато што овај закон омогућује то нашој штампи, ја се са њим у целини слажем. (Одобравање).

Претседник: Реч има народни посланик друг Јован Ћетковић.

Јован Ћетковић: Другови и господо народни посланици, као стари новинар који има једно горко искуство са свим законима о штампи у бившој Југославији, ја овдје смјело изјављујем да овај законски пројекат сматрам бољим, напреднијим од свих закона о штампи које смо досада имали.

До 6 јануара 1929 године ми смо имали по ондашњим законима и којекакву слободу штампе, али само слободу штампе на папиру, док је у пракси било друкчије. Обиесни жандармериски органи по упутствима својих господара брутално су газили слово закона о слободи штампе и ту слободу штампе на папиру сводили ни на шта.

Мени лично догодило се да је мој недељни лист у току само једне године забрањен 16 пута, а има свакако и других случајева, пошто мој случај није једини. Било је сигурно и тежих случајева и горих у оном прошлом времену за којим многи људи са старим навикама и методама још болно уздишу. Живо се сјећамо сви ми старији политички људи онога доба такозване слободне штампе из бивше Југославије, онога доба када је 56 комунистичких посланика жандармериским кундацима било избачено из Конституанте и када је била забрањена Комунистичка партија, а њена имовина заплењена, њихова штампа онемогућена и целатски угушена.

Шести јануар докусурио је и оно мало слободе штампе коју смо имали — иако само на папиру — и ставио катанац на уста свима онима који се нијесу били слизали са корупционистичким режимом који је у бившој Југославији трајао све до њеног нестанка. О слободи штампе у томе по злу чувеном времену не може се, другови и господо народни посланици, ни говорити. Сви слободољубиви људи имали су да бирају или језик за зубе или злогласну главњачу и њој сличне јазбине.

То страшно и мрачно вријеме прогутало је масу наших млађих бораца, а штампа није смјела ни да писне. Тачније, слободна штампа била је угушена, а режимска, плаћеничка

штампа бранила је прљава и злочиначка дјела својих господара. У томе најмрачнијем периоду наше прошлости из времена бивше Југославије припреман је и спремљен онај паклени план фашизирања наше земље, издаје и предаје Југославије осовинским силама, план који је ковао кнез Павле Карађорђевић у заједници са разним Живковићима, Недићима, Стојадиновићевцима, Корошцима, Мачеком, Цветковићем и другим лошим слугама горих господара, са гробарима народне части и народне слободе.

И баш у томе времену кад су ковани демонски ланци који су крвнички и злочиначки стезали наше народе, ломећи им кичму и пребијајући ребра, у тим данима кад су наши народи по сатанским плановима злочиначких управљача завођени за Голеш Планину, против народне воље и осјећаја, наша ондашња штампа служила је љипавом кнезу намјеснику и његовим лакејским сарадницима у фашизирању земље, у издаји домовине, у срамној предаји, у стварању оног катастрофалног капитуланског плана који смо доживјели у априлу 1941 године. А кнез и његови сателити богато су награђивали ту штампу. Овим злочиначким чином бачени су наши народи у најстрашније ропство, осрамоћено је било наше оружје, прокоцкан је био онај велики капитал јуначке војске наших народа, стечен кроз балканске и Први светски рат, а специјално бестидно је погажен понос јуначких синова наше Шумадије.

Свима овим рђавим работама из оног времена кумовала је наша штампа оног времена. Она је бранила крађе и прекрађе државне и народне имовине, штитила је корупцију наше, афере и афераше, ширила култ протекционизма и протекционаша, а обарала се свом силином на било какав слободоумни корак или потез ма којег појединца или групе који би се усудили да дигну глас против злочиначких радњи бивших управљача.

Руку на срце, другови и господо народни посланици, па повуцимо једну паралелу између данашњег и оног времена, између циљева наше борбе и циљева политичког живота које је бранила ондашња штампа. Па за ким онда и за чим ми имамо данас да зажалимо из оног бившег мрачног времена? Шта је то било свијетло и добро у оној бившој Југославији, коју су 24 године користили, као свој мираз, један краљ и један кнез из дома Карађорђевића, а уз њих разни њихови доглавници, најбруталнији, најкрвавији и најгори типови, познати по својим прљавим дјелима?!

Зар има још људи који би желели да послуже свега овога што се догодило током ове четири посљедње године, најкрвавије и најславније године борбе за слободу, који би хтјели да 14,000.000 Југословена намучених и искрвављених поносу падну под чизму оних истих људи који су их звали масом и мучили их четврт века и, на крају, продали фашистичким завојевачима? Изгледа да ту и тамо почињу да гмижу којекакве старе политичке бауљине, у нади да ће повратити старе позиције. Опасна је то игра, другови и господо народни посланици. Појединци као да су преспавали ове пуне четири године дана, као да нијесу ништа научили за то вријеме, за ове четири у свјетској историји најзначајније године, па не смију или неће да виде шта се све одиграло и шта се одиграва широм свијета, неће да виде и уоче чињенице у свијету и код нас, да уоче да се у току ове четири године дана догодило нешто и у свијету и код нас што се не да мијењати, што остаје непоколебљиво. То је код нас, другови и господо народни посланици, крваво стечена слобода, коју је сам народ извојевао. Народ је сам себе зацарио и неће више других царева и краљева! Народ не пушта више из руку своју слободу, своју народну власт коју је извојевао у току ове четири године крваве и најстрашније борбе. Народ је исковао своје истинско братство и јединство и најдрагоцјенијим главама својих синова ударио темеље новој Демократској Федеративној Југославији. Наш народ неће више повратак на старо, већ је чврсто ријешен да тековине своје четворогодишње борбе чува и сачува. Са овим чињеницама треба да рачунају сва она господа, сви они који мисле да би некако могли добити битку на изборима помоћу онога или овога утицаја споља, помоћу туђинских утицаја и интервенција, помоћу ових или оних смицалица, да би могли добити битку на изборима кад су већ изгубили битку на бојном пољу. Сви се такви грозно варају. Варају се сви они који још ослушкују гласове четничко-ушастких остатака. Варају се и сви они који граде своје планове на тим гласовима као и на гласовима ове или оне плаћене стране радио-емисије. Јер, наш народ, који је знао да добије битку на бојном пољу за ове четири године крваве и најстрашније борбе, добиће битку и на потпуно слободним изборима који су пред нама. На изборима на којима ће сви моћи да поставе своје листе, осим фашиста и доказаних народних издајника, и да за те листе развију у народу пуну агитацију и живом ријечи и пером. Такав је

смисао нашег изборног закона и овог Предлога закона о штампи, против којег подиже глас наша скупштинска мањина. Па шта хоће наша скупштинска мањина, наша тзв. опозиција, која је заогрнута плаштом тобожњег демократизма? Мјесто таквог њиховог иступа, ја сам другови и господо народни посланици, очекивао да ће они иступити са изјавама самокритике за свој рад и држање у току рата. Наши народи добро знају, јер су је пуне 24 године живота у бившој Југославији довољно упознале каква је била њихова демократија. Памтимо ми ту њихову демократију још из времена Видовданског устава, Обзнане и закона о заштити државе. Памтимо их и из доба када су са Вељом Вукићевићем градили онај „тврди град”. Знамо их и познајемо методе њихове демократије из бивше Југославије, а да их не питамо шта су та господа из скупштинске мањине радила за ове четири године дана крваве борбе, кад су се наши народи борили против злочиначких окупатора и њихових измећара. За какве су се принципе они борили за то вријеме, с ким у друштву и за чији рачун?

Ја сам, господо и другови народни посланици, очекивао од наше скупштинске мањине да ће она током ове дискусије о политичким законима дати и неку своју политичку декларацију, из које би се видјело њихово гледиште, односно из које би се видио њихов политички став у коме би они одредили своје гледиште према тековинама Народно-ослободилачке борбе, па онда њихово гледиште према Дражи Михаиловићу, који је још жив и још ровари. (Тако је!). Очекивао сам њихово изјашњење о оној групи шићарција која се данас купи око Петра Карађорђевића у Лондону. Очекивали смо са правом, не само ја, него и сви други другови народни посланици, такву једну њихову декларацију коју би чуо читав наш народ и иностранство, али узалуд... Јер о тим и таквим крупним и важним политичким питањима ћути господин Грол, ћути Демократске странка изван Народног фронта, ћути скупштинска мањина. А мјесто тога они се играју којекаквим празним фразама о слободи и демократији. По њиховом држању и по њиховом иступу рекло би се као да је ово прост прелаз на дневни ред из оног парламентарног живота из године 1941 у годину 1945, и да се ништа ни велико ни важно за ове четири године дана није догодило ни у свијету ни код нас. (Смех).

Другови и господо народни посланици, зашто скупштинска мањина ћути, зашто они не дају своју ријеч о тако

крупним питањима која су тако важна за оријентацију широких народних маса? Зашто не дају своју ријеч, па макар ударили по нама партизанима, по нашим методама и по нашим грешкама? Или они мисле да ми нећемо пустити у јавност њихову ријеч? Ја овдје свечано изјављујем са овога мјеста као посланик већине, јер вјерујем да нећу бити демантован, да ће бити објављена у цијелости сва њихова мишљења и све њихове изјаве о свим важним политичким питањима, као што ће бити објављене и друге њихове изјаве, а специјално ако се чује њихова ријеч о питању страдања наше браће у Јегејској Македонији и о питању страдања наше браће у Истри и Трсту, јер је и важно и потребно да се о тим питањима чује ријеч и скупштинске мањине. (Аплауз). Ето вам, господо из мањине, слобода штампе, само ако се има слобода савјести и ако се има добра воља. Ми дајемо слободу за свакога који није заробио себе у туђини и који не мисли пливати у туђинским фашистичким водама. (Аплауз).

Или, можда, извјесна господа мисле да је боље овако ћутати, шапутати, и шапатам проводити своју политику — ловити у мутној води. Не, господо и другови, то је врло штетан и опасан став, јер ко у мутном лови, мутна вода може да га понесе на првим изборима.

Нека ми дозволи овај високи дом да се на крају обратим уваженом г. Гролу. Ако се уважени г. Грол већ снашао са својим друштвом, он би могао да направи користи и својој отаџбини, па и својој странци, ако хоће да служи народу и отаџбини, без обзира на то да ли се они слажу са нама по овоме или ономе мање важном политичком питању. Основно и битно је да ли ћемо се сложити у ономе најважнијем: да ли ћемо заједнички чувати тековине наше историске Народноослободилачке борбе, нашег покрета, да ли ћемо их чувати и сачувати од свих утицаја било споља било изнутра. Ту би господа из мањине требало да унесу мало више свјетлости, да не би нико могао да изведе погрешне закључке о држању овог или оног појединца или читаве групе и уноси забуну у широке народне масе. Послије тога би се сигурно и са мање нервозе и са много више трпељивости расправљала поједина питања и у овоме дому.

Предлог закона о штампи ја сматрам једним крупним прилогом за развитак истински демократског живота код нас. И, тумачећи једнодушно мисао мојих другова из Фронта, ја изјављујем да се у овим приликама и под овим условима

није могао донијети ни бољи ни напреднији закон него што је овај пројекат закона, тако мудро и државнички састављен. Он садржи најшире демократске услове за изражавање здраве слободне мисли, разумије се, уз потребне опрезности и мјере за онемогућавање свих издајничких фашистичких акција и подухвата, а такве и строжије мјере наћи ћете, другови народни посланици, и код свих других слободољубивих и демократски управљаних народа света. (Одобравање).

Претседник: Реч има народни посланик г. Милан Грол.

Милан Грол: Нисам мислио да говорим у једној атмосфери овакве нетрпељивости, али има неких ствари које се морају рећи чак и када човек неће да допусти да га неко провоцира.

Овде се говори о штампи и о слободи на такав начин, као да су сви они који праве приговоре овоме Предлогу закона о штампи и који нису за њега, нису зато што не могу да остваре слободу штампе за непријатеље ове земље. Ништа се мање не каже, господо, него то.

Имам право, не само као члан овога дома него и лично, да о штампи говорим увек високог чела. Ја сам пре пола века почео бити новинар и у мају месецу било је пола века од мога првог оптуженог чланка. Ја сам се кроз пуно година не само у штампи пером борио и мучио него сам и то чак машине окретао када је требало да се што кришом штампа. Има овде другова који су у Фронту, који знају какве је штампе било у разним временима, али тврде ипак да све данас тек почиње. Ако се они с тиме саглашују ја се с тим сагласити нећу. Сигурно је да је прошлост увек назаднија од данашњице и да тако треба да буде, али ипак има један начин и једна мера, када се говори о прошлости, да се не врше генерализације и да се не бацају олако оптужења и увреде на читаве генерације, јер сигурно је и тамо било људи који су се мучили, борили се и желели добро. По овоме изгледа да све почиње од данас.

Закон о штампи, који је пред нама, један је типичан пример противности између речи и чињеница, између хартије и стварности. Из неколико говора, из говора господина Кардеља, а он је био објективан, иако у својим идејама, али из неколико говора, чуле су се такве изјаве, за које мислим да ни он сам не би желео да су се чуле. Јер, оне потврђују да противност између речи и чињеница по овоме закону постоји. Ако би пошли по овој методи, по овој формално-правној анализи ових закона, као што је у извештају већине

и о Предлогу закона о штампи и о закону о изборима, онда би било довољно стати на првом члану Предлога закона о штампи и не би требало говорити ни о члану 6 ни о осталим члановима, који чине нека ограничења, него просто видети тврдњу у члану 1: штампа је слободна. Молим вас, од кога дана је слободна? Чини ли једна реч, једна једина реч, сама реч такав један прелом у стању ствари између 10 месеци уназад и стању ствари од данас? Да ли то мења све основе? Очеvidно не, већ према начину на који се овде реагирало на неке ствари, према начину по коме се овде, у овој кући, давало, у неку руку, тумачење новом закону о штампи. Јер, то што се овде данас чуло, то су тумачења новом закону и та тумачења не одговарају чл. 1 Предлога закона о штампи. У питању закона о штампи поставља се неколико ствари. Закон о штампи каже: штампа је слободна; поднесите молбу надлежној власти, нађите хартију, добијте хартију, нађите штампарију која ће хтети да штампа — а не каже оно што је најглавније: нађите тему, о којој можете да пишете. Међутим, то је главније од свега. Доста је начин на који се овде реагира на сваку реч, да се не може мирно и објективно чути мишљење противника до краја једне реченице, само кад се помене ма какав приговор, кад се учини питање о томе на који је начин организована народна власт, и ако се каже: јест, примамо изборну народну власт, нећемо стару власт, нећемо среске начелнике, али тражимо да је народна власт уистину од народа изабрана.

Тај се приговор не сме сматрати као нешто што је противно у основи. Па ипак, после сваке изјаве се каже да хоћемо старо. Тако је кад се говори о тековинама народа где се такође не сме изражавати сумња да се тековине народне не признају. Кад је дошло до питања разиласка у Влади, ја сам се објашњавао са претставницима водеће групе и ту сам прво од њих хтео да добијем уверење да водећа група има један програм у примени одмерен према ономе што одговара нашој стварности и стању у коме је наш народ, његовом схватању и наравима. Ја сам казао: ако водећа комунистичка група идејни програм теренски и временски саображава стварности, ја такав одмерен став примам не као компромис, него као уверење, пошто нема истински напредне групе у Европи која не признаје, прво, да је у времену између два рата било великог застоја, и, друго, да је рат створио такве околности да је један револуционаран корак неминован. Према томе, тај објективно размерени део про-

грама нисам признао као компромис него сам исповедао као своје уверење. Ја сам ишао даље у питање признања. То сам поновио једанпут у Министарском савету а и у другим приликама и својим пријатељима, који су долазили за савет да ме питају да ли Ослободилачки покрет има предност пред свим осталим. Прво, не у броју, него у простирању на целу земљу, што ствара једну јединствену мрежу за целу Југославију као подлогу за очување Југославије, што ја признајем као највећу заслугу. Затим, то су били млади људи са пуно полета. Ја признајем да у једној револуционарној акцији, ако се хоће покрет, он мора да иде са полетом. И признао сам бескопромисну борбу и, према томе, ја сам консеквентно признао и тековине те народне борбе. Друга је ствар била кад је било питање о стопроцентним или оним размереним реформама које су биле неизбежне, и које сам и сам тражио, али према једној мери која одговара стварности. Стварност је врло сложена, и ту има две ствари. Прва сложеност стварности је духовна. У једноме стању где имамо из много узрока растројених мишљења, заблуда и страсти, и у једном стварном и мутном времену за време рата а још и пре рата, ту није могло бити омогућено осветљавање проблема. Где је и кад настала разлика између мене и мојих пријатеља од којих се надам да ће још неко остати са оне стране? Онда кад су те тековине схваћене не као тековине народне него као тековине једне групе. Од тога момента кад су се у штампи и у говорима почеле појављивати речи које су наговештавале да су то тековине једне групе, — настало је размимоилажење.

Ти се проблеми не могу решити преко ноћи. Друга је стварност: једна земља, разорена, опустела, земља која није ни од бога ни од људи била раније добро помогнута, једна земља коју је рат у неким крајевима претворио у гробље. Та је стварност врло тешка. Стицај ове две стварности, начинио је два рђава услова за општи јавни живот. Први је: зла осећања, а други је беда. Кад се зла осећања и беда укрсте, они отежавају и трују једно друго и то двоје претставља такву тешкоћу да се о томе требало озбиљно позабавити. Ту је објашњење мога размимоилажења. Једно је у питању схватања тековина, а друго је о схватању стварности. Та два питања су за мене била одлучујућа. Никаква посебна идеја партије, само општа идеја напретка. Рат је већ прегазиса многе програме свих партија, према томе, у томе је било чисто објективно размимоилажење. То је стање

које и данас реира целокупну ситуацију. Чини ми се, сма-трам да то тако озбиљно питање укрштања та два рђава елемента, тј. питање злих осећања и питање беде, почиње да се показује све више и више, јер економска криза из месеца у месец ствара проблеме тежим и скоро несавладивим. Они су несавладиви зато што се под њих не подмећу до-вољно широка леђа, не подмеће се широко вољно залагање. То назадовање економско, та реакција много је тежа од реакције политичке. Нема у нашој земљи много људи који су реакционарни у идејама, а још мање оних који би били способни да учине што за враћање реакције, али постоји она друга реакција која је опаснија и води ка гадним осећањима и у хаос. Народ сигурно није за реакцију ни данас, и ако се чује нека реч која изгледа реакционарна у страсти и љутњи, то није реакција. Народ овај није никада у својој прошлости у реакцији имао олакшања, нарочито у еко-номској кризи, нити је од ње очекивао бољитак. Народ који је трезвен и који здраво суди о стварима најмање ће оче-кивати од реакције да га изведе из овога стања.

Али тај народ зна да кад је тако тешко стање, као што је ово данас, да га сигурно не може извести из тог стања никаква комбинација која не успе да повеже широка плећа народа да подигне тај терет, да повеже широкe народне снаге да се вољно и са пожртвовањем заложе. Јер, излажење из тога стања тражи нова пожртвовања, и народ ће да их да, и мора да их да, али мора знати зашто их даје, да их даје за свој програм, а не за неке специјалне програме једне групе или комбинације. То је основно осећање код народа. Тај се народ неће везати за реакцију; он неће хтети нити помагати да се ствара дух саботаже који је опасан и рђав. Али да се то отклони, треба одвајати од утицаја реакције све оно што је здраво.

Овде су пале неке речи на које морам да реагирам. Ре-чено је да ја нисам никада казао шта мислим о овој или оној ствари. Ја сам од првог дана, када сам дао прву из-јаву, већ другог дана био нападан, а нисам могао реагирати. Кад је дошао 27 март, затражено је да дам чланак. Ја сам дао чланак. Нисам га нудио, него ми је тражен. То је било у месецу марту. Ја тада још масу ствари нисам ни знао, ни видео. У борби су биле две групе. Једна је која има ту за-слугу што је била напредна, бескомпромисна у борби и била за Југославију, и друга, која је била национално уска, није била напредна, него је отворила несрећну борбу на два



фронта и неки од њих су били у вези са непријатељем. Све сам ја то написао, и то се није појавило на свет. Од тог тренутка ја нисам ништа написао. Ја увек кажем истину онакву каква је. Ако ми се што замерало у мојој прошлости, то је да нисам био увек довољно тактичан, али никада да нисам био довољно отворен. Према томе, ја одбијам тај напад. Ми нисмо писали зато што нисмо хтели да пишемо, него зато што је тражено да пишемо по том и том начину. Ја морам да кажем пријатељима из водеће групе, онима ортодоксним, да они имају мање штете од тога што ми неке ствари не кажемо, него што имају штете од казивања оних који се с њима саглашавају.

Претседник: Реч има народни посланик Франце Бевк.

France Bevk: Tovariši narodni poslanci! Pred nami leži predlog zakona v tisku; ki nam ga je zakonodajni odbor predložil v odobritev. Ta zakon, ki mu mora vsak doprznati širok demokratičen značaj, ni za nas, ki smo se udeležili Narodno-osvobodilne borbe, v svojem bivstvu nič novega. Ta zakon bo samo pravno utrdil in učvrstil tisto svobodo tiska, ki smo si jo poleg ostalih demokratičnih svobošči priborili v letih boja proti fašizmu. S svojo snago smo enkrat za vselej pometli tudi z zatiranjem svobodne besede.

Tiskovna svoboda ni bila nikoli tako zelo omejena, časopisje ni nikoli padlo na tako nizko moralno stopnjo, kot prav v pretekli dobi fašizma. Mi primorski Slovenci smo skupaj z istrskimi Hrvati v več kot dvajset letih to posebno živo občutili. Ne samo, da so nam kot narodni manjšini vzeli ves tisk, da bi se potom njega ne mogli boriti za svoje pravice in manifestirati svoje narodne pripadnosti, ampak so nam poleg tega s svojim lastnim tiskom poizkušali zastrupljati duše. Fašistično časopisje nikoli ni služilo resnici, pravici in napredku, ampak le zavestno širilo laž, povzdigavalo krivico in najtemnejšo reakcijo, se izogibalo vsaki konstruktivni kritiki javnega življenja. Znano je, na kakšno stopnjo je bilo zdrknilo tudi časopisje v bivši Jugoslaviji. Mi Primorci vemo to, da to časopisje v zadnjih letih pred vojno ni smelo več priobčevati opisov boja za naš narodni obstanek in našega trpljenja. Smelo pa je to časopisje — in je z malimi izjemami to tudi delalo — zastrupljati mirno sožitje med našimi narodi klečeplaziti pred Musolinijem in Hitlerjem ter pripravljati pot okupatorju, kateremu je potem vdano hlapčevalo. Takrat nihče v svetu ni kričal, češ da v Jugoslaviji ni svobode tiska. In vendar prav najnaprednejše sile naših narodov takrat niso imelo javne tri-

bune, s katere bi bile lahko govorile ljudstvu. Mislim, da ni potrebno niti povdariti velike škode in gorja, ki ga je to stanje povzročilo našim narodom.

In vendar med našim narodom ni nikoli zamrlo hrepenenje po svobodni besedi, ki je bila s silo obsojena v molk. Ko je v začetku naše Osvobodilne borbe prišel pri nas na Primorskem iz gozdov prvi slovenski list, ga je narod sprejel z nepopisnim navdušenjem. Ne samo zato ker je bila to prva slovenska beseda, ki je prišla ljudem po dolgem času v roke, ampak v prvi vrsti zato, ker je bila to svobodna beseda, ki je prinašala resnico in se je zavzemala za narodne in demokratične pravice. Vem, da so isto kot Primorci doživljali in občutili tudi ostali Slovenci in jugoslovanski narodi. V gozdove smo morali iti, da smo si s krvjo priborili tisto svobodo tiska, ki bo služila samo narodu in napredku in jo bomo zato tudi čuvali kot punčico svojega očesa. Tisto svobodo tiska, katere pravica in dolžnost je, da odkriva in pomaga odstranjevatj nedostatke v našem političnem, gospodarskem in kulturnem življenju v korist splošnosti. Zakon pa, ki to svobodo tiska pravno potrjuje in urejuje, lahko štejemo med najnaprednejše v Evropi.

Pričakovali bi lahko, da bodo s sprejetjem tega zakona zaprta usta vsem tistim v svetu, ki radi ponavljajo, češ, da pri nas ni tiskovne svobode. Pričakovali bi lahko, pravim, toda gotovo je, da tudi zlonamernim nasprotnikom našega gibanja tudi ta zakon ne bo po volji. Že zaradi tega ne, ker daje prvo besedo tistim naprednim in konstruktivnim silam v narodu, ki so jih naši nasprotniki hoteli obsoditi v večni molk. Oni bi hoteli svobodo tiska in propagande tudi za one, ki so služili okupatorju in blatili čast našega imena. V nekaterih deželah in tudi pri nas v Trstu se to že danes godi, da fašisti v listih svobodno sramotijo borbe proti fašizmu in z nesramnimi lažmi spodkopujejo ugled ljudske demokratične oblasti.

Tovariši, gospodje narodni poslanci, na tak način mi svobode in demokracije ne razumemo in nesmemo razumeti. Kakor ne pustimo, da bi tatovi in razbojniki svobodno hodili po ulicah, tako tudi ne bomo dovolili fašistom, da bi v službi tuje reakcije zastrupljali dušo naroda in pripravljali novo katastrofo. Če bi to dovolili, bi zakrivilo izdajstvo nad žrtvami naše borbe in nad lastnim narodom. Vsakemu poštenemu rodoljubu, ki se nesebično vključuje v življenje svojega naroda, pa je z jamčena popolna politična svoboda in so mu na razpolago tudi vsi materijalni pogoji, da se lahko posluži pravic, ki mu jih daje predloženi zakon.

Izjavljam v imenu slovenske sekcije kluba Narodne fronte, da predlog zakona o tisku odobravamo v celosti in da bomo zanj glasovali.

Претседник: Има реч народни посланик Скендер Куленовић.

Скендер Куленовић: Другови народни посланици, ја сам се пријавио за реч. Међутим, одустајем од говора онако како сам га био замислио, и то из два разлога. Прво, што је ова дискусија, скренувши на један терен који није био строго у вези са законом о коме треба да гласамо, одузела драгоцену време овом високом дому, па не бих желео да то драгоцену време и ја одузимам. Друго, зато што након онога образложења које је дао Министар за Конституанту друг Кардељ, а које смо сви прочитали и проучили, и након извесних говора мојих предговорника заиста није потребно да се ма шта каже у погледу битних елемената законског предлога који је пред нама.

Сматрајући да овај законски предлог претставља огледало поретка, истинске демократске слободе данашње наше државе, с једне стране, и, с друге, што је већ образложено у говорима мојих предговорника, једно моћно оружје наших народа, оружје које они нису сада узели у руке него које су већ четири године држали и којим ће се и даље борити за обнову своје земље, за изградњу своје срећније будућности, па изјављујем да сам задовољан и да се са одушевљењем слажем са овим пројектом. (Одобравање).

Претседник: Реч има народни посланик Владо Малески.

Владо Малески: Другови и господо народни посланици, то што рече пре мене народни посланик Милан Грол и то што говоре сви припадници мањине у овом дому, није ништа ново да би могло да нас задржи на томе што је речено. Милан Грол и његови припадници из мањине упорно подвлаче да су за тековине Народноослободилачке борбе, да су за Демократску Федеративну Југославију, али кад треба да се гласа за законе који ће да учврсте извојеване тековине Народноослободилачке борбе, они тада гласају против.

Није важно да ли се Милан Грол и његове присталице у мањини слажу и признају нашу државу онакву каква је. Важно је да је ово стање које признају наши народи, а Милану Гролу и његовим људима, који су у време ове борбе стајали са главом забоденом у песак, дала се могућност да се после ослобођења наше отаџбине рехабилитују за све оно

раније. Милан Грол био је члан наше Савезне владе. Али, баш тада када је требало да сви упрегнемо све силе да изградимо нашу опустошену отаџбину, кад је требало да организујемо економски, политички и културни живот, он је у том моменту дао оставку. Он је дао изјаву првога дана кад је ушао у Владу и ми сви знамо, а нарочито ми Македонци, каква је била та његова изјава. Могу слободно да кажем да се демократизам једног грађанина Демократске Федеративне Југославије цени по томе како гледа на македонско питање. То је исто тако један важан доказ за нас да идемо корак напред изграђивању демократских принципа у нашој држави кад доносимо овај закон који данас треба да изгласамо.

Но, дозволите ми, другови и господо народни посланици, да кажем да овај Закон о штампи, можда више од свих других и можда више него за све друге људе, претставља за нас Македонце један важан чинилац, зато што се овим законом озакоњује наше право да и ми, први пут откако знамо за себе, имамо своју слободну штампу. (Одобравање). И, ето зашто, другови и господо народни посланици, ја желим да кажем неколико речи о томе шта претставља овај закон специјално за нас Македонце и зашто ће га македонски народ и све мањине у нашој федералној јединици примити оверучке, зашто ће сви поздравити овај демократски закон.

У Вардарској Македонији у бившој Југославији било је смешно говорити о некаквој слободној штампи уопште, која није постојала у жандармској Југославији. Слобода штампе била је у бившој Југославији само за извесне партије и групе. За време бивше Југославије у Македонији није се смела да напише ниједна реч на матерњем језику. Није било ни говора о напредној народној штампи. За сваку реч која је написана на македонском језику и за сваку песму која је испевана следовали су кундаци, затвори и лагери.

Ви се сећате за узбуну коју је направио познати бугарски фашиста Думанов својом изјавом у бугарском не-народном Собрању када је рекао да је Македонија драги камен круне бугарских царева, коју је носио у оно време цар Борис Немски. А нашем народу било је немогуће тада ма шта да каже преко штампе, он није могао да искаже своје мишљење и да изнесе своје жалбе. Он је желео да живи слободно и да Македонија не буде ничија круна, и да иронија буде већа појављује се „Јужносрбијанска штампа“ у Скопљу, појављује се прљави лист „Глас Југа“ који одговара „у име македонског народа“ и вели да је Јужна Србија

драги камен круне српских владалаца, коју је носио краљ Петар Карађорђевић.

Ето, другови и господо народни посланици, каква је била штампа код нас у Вардарској Македонији.

И требало је да дође 1941 година и да почне света борба македонског народа заједно са осталим народима Југославије за слободу и срећан живот па да почне да цвета прва слободна штампа. Она се прво појавила у партизанском одреду. Она се множила јачањем сваке чете и њиховим проширењем у батаљоне и бригаде. Она је обавештавала народ о борбама које су водили најбољи наши синови. Она је раскринкала пропаганду фашистичких окупатора. Таква наша прва слободна, истинска и народна штампа допринела је томе да народ издржи до краја. Са ослобођењем Вардарске Македоније наш народ почео је да живи под сасвим другим условима и да се из дана у дан развија и усавшава. Народ је узео власт и почео културно и политички да се уздиже и зато му је била потребна слободна штампа. Слободна штампа дошла је до великог изражаја када су почели листови да се штампају на македонском језику. Наша штампа просвећује најшире народне масе. Она је најмоћније средство против оне или ове противнародне групе. Она је сада стварно народна и само тако замишљамо слободну штампу.

У нашој се штампи пише о епској борби наших народа у току Народноослободилачког рата; пише се о раду једног препорођеног народа, али се пише и о Сутјетски и Козари, пише се о нашем Београду, о нашем Загребу, о нашој Љубљани, о нашем Цетињу и нашем Сарајеву; пише се о жилавом отпору Тршћана; позива се народ да одвоји од свога залогоја да би се помогли пострадали крајеви као: Лика, Далмација, Босна и други. Ми смо пуни радости кад читамо у београдској штампи и у другим листовима осталих федералних јединица како наши народи у Југославији дају све што могу за наше избеглице из Егејске Македоније и ми стога осећамо да у новом животу нисмо сами.

Није усамљен случај да се преко наше штампе указује на грешке народних власти, што је врло корисно да би се оне исправиле. Ето такву штампу хоће народ и само такву штампу народ сматра за своју.

Закон о штампи који се данас подноси на усвајање није нешто изоловано од осталих мера које предузима наша Савезна влада за употпуњавање демократизације у нашој земљи. Тај закон претставља захтев нашега народа за уни-

штење и последњих остатака фашизма и реакције. Тај закон је озакоњење онога што је извојевала наша војска и што су извојевали наши народи с пушком у руци. Зато ја изјављујем да ћу са својим друговима гласати за овај закон који истини претставља један корак напред ка пуној демократизацији наше земље. (Аплауз).

Претседник: Листа говорника је исцрпена. Дајем реч још само Министру за Конституанту другу Кардељу. (Аплауз).

Министар за Конституанту Едвард Кардељ: Хтео бих, на крају, с неколико речи да се осврнем на још неке аргументе које је изнео г. Грол и који произилазе из читавог става скупштинске мањине по овом питању.

За мањину и господина Грола већ још давно, такорећи од почетка рада на политичким законима који су се доносили и који се доносе, постоји један главни противаргумент. Они се боје произвољности и превелике ширине у формулацијама ових закона и они мисле да те формулације омогућују разне злоупотребе од стране народних власти. У првом реду, они мисле да народне власти могу злоупотребити појмове као што су: фашисти, окупатори, њихови помагачи итд. Према њиховом мишљењу ти су појмови исувише нејасни, зато би их требало прецизирати, тако да не буде никада и ни за кога сумње да ли спада или не спада под удар закона.

Ми смо тежили да сви закони буду у формулацијама довољно јасни и прецизни, да се онемогуће сувише широке формулације, које би се могле злоупотребити. Затим, трудили смо се да формулације буду исто тако јасне, одлучне и потпуне, недвосмислене и прецизне у односу на све фашисте и издајнике, тј. да буду такве, да јасно, одлучно и потпуно недвосмислено ударе против фашиста и разних издајничких остатака у нашој земљи. Ја мислим да смо у сваком погледу циљ постигли.

Можда су за неке људе појмови: фашиста, квислинг, окупаторски помагач и издајник, сарадник окупатора, усташа, четник, белогардиста итд., можда су ти појмови за неке људе произвољни, нејасни, прешироки. Међутим, за наше народне масе ти су појмови потпуно јасни и одређени. Наше широке народне масе добро знају да је фашиста и профашиста био онај који им је 23 године одузимао демократска права у Југославији, који је 23 године подржавао систем

националног угњетавања у Југославији, и који је, коначно, довео Југославију до априлске катастрофе. Наше народне масе добро знају да је издајник био онај који је, док се наш народ, такорећи голорук, хватао у коштац с надмоћним непријатељем, — свом сопственом народу забо нож у леђа. Наше народне масе добро знају да су усташе, четници, белогардисти и други припадници разних војничких формација — људи који су примили оружје из руку окупатора и борили се на један или други начин с тим оружјем против свог народа. Држим да смо сагласни у томе да онај који је пуцао у свој сопствени народ, који се борио против свог сопственог народа, и није то ничим исправио, заслужује осуду истинских демократа и нема права да се појављује као жртва помањкања демократије у нашој земљи. Такође су наше народне масе у току Народноослободилачке борбе добро знале прецизирати појам сарадње са окупатором. Ми смо осетили ту сарадњу баш у најтежим данима, на пример у време прве, друге, треће и четврте, и у свим офанзивама окупатора. У то време, кад је требало подићи цео народ против окупатора како би се сломили његове навале, долазили су људи који су говорили: Немојте! Чекајте! Немојте да дајете жртве, положите оружје, капитулирајте итд. И ми смо знали, и с нама читав народ, да су људи који тако говоре у земљи или у иностранству, да су такви људи сарадници окупатора. Против свих тих људи наш народ се борио и победио је и бориће се и даље и неће им дати право да се мешају у питање нашег демократског поретка, јер су они његови непријатељи.

Према томе, мислим да су ти појмови потпуно јасни и да ту нема нимало произвољности. На шта се онда своди читава ствар? По мом мишљењу, читава ствар се код мањине и код г. Грола своди на неповерење према нашим народним властима. Ја, такође, мислим да треба учинити још много штошта да би рад органа народне власти био идеалан, задовољавајући. Али, поред свих грешака које још показују, народне власти су израз праве народне демократије, и онај који њих одбацује, одбацује саму демократију, с водом из каде излива и дете.

Г. Грол, на пример, кад говори о народним властима и о Фронту, о Комунистичкој партији, јасно показује како не схвата суштину промена које су се у Југославији десиле. Г. Грол признаје Народноослободилачком фронту као плус, због кога је успео да узме руководећу улогу у Југославији,

то што се просторно протеже на читаву Југославију. Ја мислим да су се просторно протезале на читаву Југославију и многе друге партије у прошлости Југославије. То су биле ЈРЗ, ЈНС итд. Али, упркос томе, ове странке никад нису признаване у народу као руководеће, него као насилничке и вештачке. Значи, не ради се о просторности. Ја мислим да је просторност Народноослободилачког фронта последица чињенице која је основна и главна, наиме: да су се снаге Народноослободилачког фронта бориле са оружјем у руци и свим средствима за демократију и слободу свога народа. И мислим да је за расцепканост других снага главно и основно то што се нису бориле за слободу и демократију свога народа.

Г. Грол каже да је главно питање, које је довело до размиоилажења између њега и нас, било, уствари, питање процедуре. Међутим, ја мислим да се овде ради о два гледања на процедуру. Ако се ради о процедури која води напред, ми се сви брзо можемо сложити на једној јединственој процедури, јер, по мом мишљењу, путева напред нема много. Држим да при оваквој ситуацији каква је у нашој земљи, напред води само један јединствени пут: пут јединства нашег народа. Без тог јединства нећемо успети да савладамо све огромне тешкоће послератног времена. Али ту почиње друго једно питање. Из данашњег излагања г. Грола види се да између нас и њега постоји битна разлика. Код г. Грола основно је да он не верује у снагу народних маса, у њихову активност, у њихову спремност да се жртвују и да кроз жртве стварају велике ствари. Г. Грол мисли — ако су људи гладни и голи, ако у читавој Југославији данас народне масе трпе велику оскудицу, да оне не знају гледати на будућност никако друкчије, него само кроз те тешкоће. Међутим, народне масе су за четири године борбе, голе, гладне, умирући од свих невоља, издржале невероватне ствари борећи се стално за слободу и за демократска права. Оне су доказале да су спремне да ради срећније сутрашњице поднесу и многе данашње жртве и тешкоће. Насупрот г. Гролу, за нас је увек било карактеристично да смо веровали у те снаге нашег народа, да смо веровали у свест народа која не може да се не развија и стално јача кроз овако крупне историјске промене које се дешавају у нашој земљи и читавом свету. Ми смо веровали да ће иницијатива и свест наших народних маса створити чуда. Ми у том погледу нисмо били песимисти као г. Грол, који нам је данас нацртао тешку црну слику,

и зато смо успели да мобилишемо масе у борбу за народна права.

Господин Грол говори о економским тешкоћама, које су заиста велике, и каже да се наш привредни положај погоршао због рђавог рада власти. Он нема података којима би могао то доказати. Напротив, ми смо у том погледу напредовали, и те како напредовали. Дакако, наш положај је, саввим природно, још увек прилично тежак, као и положај осталих земаља у Европи. Али је зато наша дужност да пробудимо активност и иницијативу у народним масама одоздо, јер је то једини пут савлађивања тешкоћа. Међутим, извесни људи се боје активизације народних маса. Они се зграњавају над грубим формама и методима које показују наше народне масе у својој активности. Истина је, наше народне масе нису се вежбале у политичким салонима. Међутим, онај ко верује да ће те масе дати све да створе лепши живот у овој земљи, тај треба да прими и добре и рђаве стране те активности. Он својим конструктивним радом треба да настоји да се грешке поправе и да се отстрани оно што је рђаво и што нам смета да можемо одлучно кренути напред и изградњи наше земље и на продубљивању нашег демократског поретка.

Господин Грол је неповерљив према народним властима, а ми смо неповерљиви према акцији разних фашистичких и квислиншких остатака. Отуда долази различитост гледања. Ми настојимо да помогнемо народне власти, да их подижемо и изграђујемо и да исправљамо њихове грешке, а г. Грол страхује да се не удари преоштро по фашистичким и квислиншким остацима. Ја нисам хтео тиме да пребацам г. Гролу да он то и субјективно хоће. Али, из неверења према народним властима и из чињенице што, кад год се ради о мерама за подизање народних власти, г. Грол и његови другови увек гласају против њих, излази објективно да г. Грол не помаже изградњу наше народне власти и не помаже демократију, него помаже и јача антидемократске снаге и реакцију. Г. Грол каже да је више мање сагласан с нама у погледу циља, али да ми нећемо да се с њим споразумемо око једне ствари: процедуре. Међутим, наша процедура води корак по корак ка продубљивању демократије у нашој земљи, а процедура г. Грола води корак по корак ка поновном јачању фашистичких и антидемократских снага, ка јачању фашистичких елемената, ка слабљењу демократије.

Г. Грол каже да је питање процедуре ситна ствар и, ако се ми не можемо сложити с њим у погледу процедуре — то је само доказ наше искључивости. Али, ако се погледа на стварну разлику између нашег пута и пута којим г. Грол хоће да идемо, онда се јасно види да се ту не ради о некој ситници, него о једном битном питању, да се ради о заштити демократије, демократског поретка у нашој земљи. То је разлог што се ми не можемо сложити са г. Гролом, ето, ни по једном од политичких закона који, од првог до последњег, немају за циљ ништа друго до учвршћење демократског поретка у нашој земљи. (Бурно и дуготрајно јодобравање).

Претседник: Реч има народни посланик Владислав Рибникар ради личног објашњења.

Владислав Рибникар: Другови народни посланици, имам једно кратко објашњење. Г. Грол је у свом малопређашњем говору поменуо да је за 27 март о. г. написао један чланак за штампу који није био објављен. Тај чланак сам ја, односно редакција „Политике“, тражио за „Политику“ од г. Грола и нисам, на жалост, могао да га објавим. Хтео бих да објасним само са неколико речи због чега. Г. Грол је написао чланак о значају 27 марта и у томе чланку је додирнуо догађаје који су се 1941 г. у нашој земљи одигравали. Борбу, Народноослободилачку борбу, он је окарактерисао на такав начин да сам ја схватио да г. Грол, у то доба бар, није нимало био обавештен о догађајима у 1941 г. у нашој земљи. Само из једне реченице видећете карактеристику борбе, коју г. Грол даје: „Две њпорне акције вођене од двеју група крајње противних, од комуниста и националиста под Дражом Михаиловићем, нашле су се у сукобу од првога дана“. То је објашњење г. Грола за борбу нашег народа: с једне стране комунисти, с друге стране Дража Михаиловић. Ја сам само у интересу г. Грола одустао да штампам тај чланак. Нећу да говорим даље, јер мислим да само ова реченица довољно објашњава због чега сам тај чланак задржао.

Претседник: Реч има г. Грол ради личног објашњења.

Милан Грол: Цитат о почетку борбе у 1941 години, који је из мога пера, није само мој. Ја нећу сада да помињем име онога који је штампао такво мишљење. У прво време тако је било, да не говоримо после шта је било, али 1941 то двоје је било. Ја нисам сам то казао, то је казао

један други у министарској клупи који је меродавнији да каже да ли је то тачно или није. Ја у чланку нисам разлагао о току те борбе.

Поводом говора г. Кардеља хоћу да кажем да је он кроз цео свој говор непрестано понављао моју противност народним властима. То је било и код свих говорника, као да сам ја против изборне власти. Ако ми будемо овако међу собом разговарали и тако дискутовали, онда нема могућности ни за какву дискусију. Никад нисам казао да сам за те старе власти него да сам за изборне власти, али уистину изабране.

Претседник: Објављујем да је претрес у начелу завршен. Прелазимо на претрес законског предлога у појединостима. Молим секретара Омера Глухића да изволи прочитати наслов, а затим члан по члан законског предлога.

Секретар Омер Глухић чита наслов Предлога закона о штампи.

Претседник: Прима ли Скупштина прочитани наслов? (Прима). Објављујем да је прочитани наслов закона примљен. Изволите чути члан 1.

(За овим је Привремена народна скупштина, гласајући седењем и устајањем посебно о сваком члану, у смислу члана 48 пословника, усвојила све чланове од члана 1 до члана 16 закључно, према предлогу Законодавног одбора.)

Претседник: Код члана 17 имамо амандман. Молим известиоца већине Законодавног одбора да га изволи прочитати.

Известилац већине Милош Царевић: Члан 17 дошао је у казнене одредбе, али као прва одредба у казним одредбама. Међутим, по својој намени и по ономе што је он требало да изрази, он треба да дође као члан 23, иза ових појединачних инкриминисаних дела, као једна инкриминација за она дела предвиђена у овом закону за која није прописана друга специјална казна. Члан 17, који треба да дође после члана 22, као члан 23, треба да гласи:

„За остала кривична дела из овог закона казниће се, према околностима појединог случаја и оцени суда, до 50.000.— динара или лишењем слободе до 4 месеца, уколико дело није кажњиво другим законима.”

Као што видите, садржина је уствари иста, само је обрнут ред речи у томе члану.

Претседник: Да ли би ко желео да говори поводом овог амандмана? (Нико се не јавља за реч). Пошто се нико не јавља за реч, стављам на гласање предложени амандман код члана 17. Прима ли Скупштина амандман онако како га је прочитао извештач већине Законодавног одбора? (Прима). Објављујем да је предложени амандман примљен.

(За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем посебно о сваком члану, у смислу члана 48 пословника, усвојила све чланове од члана 17 до члана 27 закључно, према предлогу Законодавног одбора.)

Претседник: Објављујем да је претрес у појединостима завршен. Прелазимо на коначно гласање о законском предлогу у целини. Гласаће се поименично. Она господа народни посланици који примају Предлог закона о штампи у целини, гласаће са *за*, а она господа која су против тога, гласаће са *против*.

Молим секретара Мила Перуничича да изволи прозвати господу посланике ради гласања.

Секретар Миле Перуничич прозива народне посланика да гласају.

(После гласања)

Претседник: Изволите чути резултат гласања. Гласало је укупно 375 народних посланика. Гласало је за законски предлог 358 а *против* 17 посланика. Према томе, објављујем да је Предлог закона о штампи коначно и у целини прихваћен.

Пре него што пређемо на другу тачку дневног реда, имам да вам саопштим да је Законодавни одбор поднео извештај о Предлогу закона о удружењима, зборовима и другим јавним састанцима са одвојеним мишљењем одборске мањине. Овај законски предлог са образложењем штампан је, умножен и раздат народним посланицима. Ставиће се на дневни ред за наредну седницу.

Даље, извештавам да је Законодавни одбор поднео извештај о Предлогу закона о кривичним делима против државе, са одвојеним мишљењем одборске мањине. Овај законски предлог још није умножен, али ја молим господу народне посланике да буду љубазни па да га ујутру подигну овде у канцеларији, тако да би се и он могао ставити на дневни ред наредне седнице.

Пре но што пређемо на идућу тачку дневнога реда, одређујем 5 минута одмора.

(После одмора)

Претседник: Молим госпуду народне посланике да изволе заузети своја места. Седница се наставља. На дневном реду је трећа тачка дневног реда: Предлог закона о устројству и надлежности војних судова у Југословенској армији. Известилац о овом законском предлогу је друг Милоје Милојевић.

Милоје Милојевић: (Чита извештај Законодавног одбора. — Видети прилог на крају књиге.)

Другови народни посланици, војно судство претставља само део општег судства и судске организације у нашој земљи. Војска није више одељена од народа. Војни судови се, истина, формирају и суде за преступе и злочине које учине војна лица, но војни судови су само једна грана судства у нашој земљи, пошто је наш судски систем повезан, јединствен. Највиши војно-судски орган, Војно веће, је веће Врховног суда Демократске Федеративне Југославије. То изражава тесну повезаност војних и других народних судова.

Војни судови се разликују од других народних судова само по томе што су у војним судовима судије и суђени у униформи, других разлика нема.

Карактер војних судова је потпуно демократски. Судије се бирају и суде у име народа, што нисмо имали откада постојимо као држава.

Досада су судије, не само војне, него и судије уопште, постављане по жељи и вољи појединих клика које су на власти, а тако су исто и смењиване. Ове судије су зависиле од оних који су их поставили и биле су везане за њих, па су наравно и судиле по жељи власти.

Разуме се, другови, да овакви судови нису делили народу правду, већ су правду укидали и властодршцима предавали сву моћ средства да би се њоме могли да одрже и одбране од народа.

По мом мишљењу, овакве судије нису морале бити правници, јер је право било у рукама другога. За разлику од овога, данашње судије нису више зависне од воље појединаца, оне су зависне од народа и само њему подносе рачуне о свом раду, а то ће им омогућити да своју дужност врше по савести и по законским прописима.

Заувек је сада скинута брана између војске и народа, народ и војска су једно; војска није ништа друго него униформисани народ.

Ја молим Народну скупштину да овај Предлог закона о устројству и надлежности војних судова прими онако како га је Савезна влада поднела са исправкама и допунама Законодавног одбора. (Буран аплауз).

Претседник: У смислу члана 44 пословника, примењује се краћи поступак.

Краћи поступак састоји се у томе што се расправа у појединостима уопште не води. Претставници политичких група могу дати изјаве, после тога Народна скупштина треба само да гласа за или *против* предлога како га је поднео Законодавни одбор.

За реч се јавио народни посланик Милош Дивић.

Др Драгић Јоксимовић: Једно питање. Ја сам поднео, господине Претседниче, предлог за измену и допуну овога закона, за измену члана 34 и допуну члана 35, управо за нови члан 35. Тај мој предлог је прочитан у Законодавном одбору, али видим да известилац већине о томе ништа не говори.

Претседник: Реч има претседник Законодавног одбора Моша Пијаде.

Моша Пијаде: Предлог је поднет пошто је Законодавни одбор усвојио Предлог закона о уређењу војних судова и нисмо сматрали за потребно да дискутујемо после свршене дискусије.

Др Драгић Јоксимовић: Господине Претседниче, изјављујем да нисам задовољан са одговором претседника Законодавног одбора. Сматрам да је овај предлог био благовремено поднет Законодавном одбору, без обзира на чињеницу што је у Законодавном одбору гласање већ било извршено. Ми имамо свакодневну праксу у Законодавном одбору да се врше допуне и измене без обзира на то када су законски предлози стигли и без обзира на то да ли је гласање извршено или не.

Ја сам учинио врло користан и умесан предлог, бар по моме мишљењу, наиме да се у Предлог закона о војним судовима унесе одредба о томе како се врши обнова суђења код војних судова по пресудама које су већ изречене. О томе нема ништа у Предлогу закона о војним судовима.

Мислим да би Привремена народна скупштина требало да буде упозната са том ствари.

Претседник: Посланику другу Јоксимовићу имам да одговорим то да се по овом законском предлогу води краћи поступак. То је нарочито наведено у пословнику. Законски предлог како је изашао из Законодавног одбора овде је прочитан и Привремена народна скупштина може да га усвоји или одбаци. Пословник предвиђа за скраћени поступак да се могу давати само изјаве у име група. Господин Јоксимовић није говорио у име групе него је говорио у своје име. Ја сам му то и мимо пословника допустио. Ово само ради објашњења.

Реч има народни посланик Милош Дивић да да изјаву у име Народног фронта.

Милош Дивић: Господо и другови народни посланици, као што се из образложења Предлога закона о устројству и надлежности војних судова у Југословенској армији види, прописи о нашим војним судовима изникли су из Народноослободилачке борбе као прописи обичајног права, па су се тако и примењивали све до Уредбе Врховног штаба Народноослободилачке војске и партизанских одреда од 29 децембра 1942 и уредбе од 24 маја 1944 године. Пошто смо већ приступили потпуној изградњи наше отаџбине и доношењу свих потребних закона, то нам је дужност да приступимо и кодификацији ових законских прописа о устројству и надлежности војних судова у нашој Југословенској армији, армији ослободитељици и узданици свих наших народа.

Овај је пројекат закона добар и модеран. Главна његова карактеристика је у томе да су војни судови народни и изборни, као и све наше народне власти. У тим судовима колегијално суде стручне судије, правници и стари прокушани борци и официри наше славне Армије. По прописима овога пројекта претседници и заменици претседника свих судова као и секретари морају бити правници. Претседнике судова и све судије именује Претседништво овога високог дома, док присудитеље бирају изборна тела федералних јединица. Даља карактеристика нашег војног судства је да је оно двостепено, наиме да по кривицама бораца и подофицира суде дивизиски судови и њима слични, на пример код морнарице у првом степену, а у другом, армиски судови, суд морнарице и самосталних корпуса, док офици-

рима, сем генерала, суде у првом степену армиски судови, а у другом и коначном Војно веће Врховног суда Демократске Федеративне Југославије.

Једна врло важна и корисна установа која је предвиђена у овом законском пројекту је то да све смртне казне које је суд изрекао подлеже ревизији и разматрању Војног већа Врховног суда Демократске Федеративне Југославије, тако да сваку такву тешку казну контролише највиши суд у нашој земљи. Како сам казао, овај законски пројекат се одликује тиме што су предвиђени судови изборни и чланове судије може мењати и смењивати само оно врховно законодавно тело.

С обзиром на то што је нашој славној Армији потребан један овакав закон за уређење њених судова, а они су потребни за заштиту слободе у нашој земљи, и што је потребно да па Армија добије што пре, ја у име посланичког клуба Народног фронта изјављујем да ћу гласати за предложени законски предлог.

Претседник: Пошто се више нико није јавио за реч, приступамо гласању у целини. Молим секретара друга Мила Перуничича да изврши прозивку.

Секретар Миле Перуничич прозива народне посланике.

(После гласања)

Претседник: Објављујем резултат гласања. Гласала су укупно 323 народна посланика и сви су гласали за. Објављујем да је Предлог закона о уређењу и надлежности војних судова примљен при гласању у целини. (Одобравање). Тиме је дневни ред данашње седнице исцрпен. За идућу седницу предлажем као прву тачку: претрес Предлога закона о удружењима, зборовима и другим јавним скуповима, а затим као другу тачку: претрес Предлога закона о кривичним делима против државе. Прима ли Привремена народна скупштина овај дневни ред? (Прима).

Објављујем да је Привремена народна скупштина примила овај дневни ред. Данашњу седницу закључујем, а идућу заказујем за сутра у 16 часова.

(Седница је закључена у 21 час).

PRIVREMENA NARODNA SKUPŠTINA

Deseta redovna sednica

(25 avgusta 1945)

Početak u 16,30 časova.

Pretsedavao predsednik dr. Ivan Ribar.

Predsednik: Otvaram desetu redovnu sednicu Privremene narodne skupštine. Zapisnik današnje sednice vodiće sekretar Mile Peruničić. Molim sekretara Omera Gluhića da pročita zapisnik devete redovne sednice.

Sekretar Omer Gluhić čita zapisnik devete redovne sednice.

Predsednik: Čuli ste zapisnik. Ima li kakvih primedaba na zapisnik? (Nema). Pošto primedaba nema, objavljujem da je zapisnik primljen.

Pre prelaza na dnevni red u ime Predsedništva imam da saopštim Skupštini sledeće:

Antifašistički odbor oslobođenih zarobljenika u Beogradu podneo je pretstavku o držanju i radu u zarobljeničkim logorima za vreme zarobljeništva Dimitrija Čičevića, narodnog poslanika;

Antifašistički odbor oslobođenih zarobljenika u Beogradu podneo je pretstavku o držanju i radu u zarobljeničkim logorima za vreme zarobljeništva Radmila Ž. Stojiljkovića, narodnog poslanika.

Obe ove pretstavke upućujem Mandantnom odboru. (Videti prilog na kraju knjige).

Narodni poslanik Ninko Petrović uputio je usmeno pitanje Predsedniku Privremene narodne skupštine.

Reč ima narodni poslanik Ninko Petrović.

Ninko Petrović: Kao član Antifašističkog odbora zarobljenika i kao jedan od onih koji su na svojoj koži osetili zločinačku

saradnju onih izdajnika iz redova bivše jugoslovenske vojske koji su zajedno sa Gestapoom proganjali hiljade poštenih rodoljuba i pristalica narodne borbe u zemlji, ispunjujući svoj dug prema tim hiljadama drugova, slobodan sam da uputim Predsedništvu Privremene narodne skupštine sledeće pitanje:

1) da li je Predsedništvu poznato da se narodni poslanik g. Dimitrije Čičević kao rezervni major bivše jugoslovenske vojske u logoru ratnih zarobljenika u Italiji (Aversi) povezao sa onom grupom zarobljenika na čelu sa dr Slobodanom Draškovićem, koji su organizovali fizičke napade na one koje su nazivali komunistima zbog njihovog antifašističkog stava;

2) da li je Predsedništvu poznato, da se narodni poslanik Čičević po dolasku iz Italije u Nemačku u zarobljeništvo povezao sa fašističko-dražinovskom grupom zloglasnog pukovnika Pantića i drugova;

3) da li je Predsedništvu poznato, da je ta grupa: a) vodila svim sredstvima ogorčenu borbu u zarobljeničkim logorima u Striju, Strasburgu i Barkenbrigeu protiv Narodnooslobodilačkog pokreta i njegovih pristalica u zarobljeništvu, denuncirajući ih Nemcima; b) saradivala sa Nemcima i primala njihovu pomoć u borbi protivu pristalica Narodnooslobodilačkog pokreta.

Dimitrije Čičević bio je aktivni saradnik u svim tim akcijama krvave logorske reakcije.

Pojava Dimitrija Čičevića u Privremenoj narodnoj skupštini Jugoslavije u svojstvu narodnog poslanika izazvala je razumljivo ogorčenje. Svi poštenu i ispravni jugoslovenski zarobljenici, koji su u logoru vodili borbu protivu ovakvih narodnih neprijatelja i bili često žrtve njihovog izdajničkog rada, razumljivo je da su začuđeni da se u takvom pravom narodnom predstavništvu može naći mesto i za jednog čoveka kao što je Dimitrije Čičević.

Ispraviti učinjeni propust u odnosu na Dimitrija Čičevića značilo bi odati priznanje poštenim logorskim antifašistima i pristalicama Narodnooslobodilačkog pokreta, za njihov nesebičan rad u zarobljeničkim logorima na liniji Narodnooslobodilačkog pokreta, a protivu narodnih neprijatelja, čiji je član i aktivni saradnik g. Dimitrije Čičević.

Postavljam ovo pitanje povodom pretstavke Antifašističkog odbora oslobođenih zarobljenika u Beogradu, koja je upućena poslanicima Privremene narodne skupštine.

Pitam stoga Predsedništvo Skupštine šta namerava preduzeti protiv narodnog poslanika g. Čičevića posle ovih dokaza koje prilažem zajedno sa ovim pitanjem.

Pretsednik: Na ovo pitanje narodnog poslanika druga Ninka Petrovića čast mi je odgovoriti da sam pretstavku Antifašističkog odbora oslobođenih zarobljenika u Beogradu, upućenu Privremenoj narodnoj skupštini, već dostavio Mandatnom odboru koji će razmotriti i pretstavku i ovo pitanje narodnog poslanika. Čim stigne izveštaj Mandatnog odbora na ovu pretstavku, Mandatni odbor će na taj način odgovoriti ujedno i na ovo pitanje. Da li se pitač, narodni poslanik Ninko Petrović, zadovoljava sa ovim mojim odgovorom?

Ninko Petrović: Zadovoljavam se.

Pretsednik: Pošto se pitač zadovoljava mojim odgovorom, prelazimo dalje. Reč ima narodni poslanik dr Đorđe Radenković da stavi pitanje Predsedništvu Privremene narodne skupštine o imenovanju za narodnog poslanika g. Radmila Stojiljkovića. (Pitač nije prisutan). Pošto narodni poslanik dr Đorđe Radenković nije prisutan, smatra se da je odustao od ovog svog pitanja.

Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom redu je pretres izveštaja Zakonodavnog odbora o Predlogu zakona o udruženjima, zborovima i drugim javnim skupovima.

Reč ima izvestilac dr Hinko Krizman da pročita izveštaj u ime Zakonodavnog odbora.

Izvestilac većine dr Hinko Krizman: (Čita izveštaj većine Zakonodavnog odbora. — Videti prilog na kraju knjige.)

Drugovi narodni poslanici, Prijedlog zakona o udruženjima, zborovima i drugim javnim skupovima predstavlja još jedan dalji važan korak našeg zakonodavstva u sistematskoj izgradnji demokratskog poretka. Ovaj se zakon uključuje u sistem zakona koje je Narodna skupština donijela, i koje će još donijeti za ostvarenje pune i istinske demokratije, ali istodobno i za njenu odbranu.

Materija ovoga zakona obuhvata najvažniji dio političkog prava, pravo udruživanja i zborovanja. Ovo je prava osnovica svakog političkog i kulturnog života, preduslov političke svijesti i zrelosti. Zato ovaj zakonski prijedlog u članu 1 zajamčuje svima građanima Demokratske Federativne Jugoslavije pravo udruživanja za politička, kulturna, naučna, tehnička, fiskulturna i druga udruženja, a u članu 19 zajamčuje građanima pravo održavanja javnih skupova, zborova, mitinga, priredaba pod vedrim nebom ili na kom drugom javnom mjestu i priređivanje uličnih povorki, demonstracija i manifestacija.

Ovaj zakon daće punu slobodu osnivanja političkih stranaka i udruženja te propisuje njihove organizacione forme koje odgovaraju našoj nacionalnoj i političkoj strukturi države.

U članu 2 razlikuju se, već prema djelatnosti rada, oblasne stranke, koje djeluju na teritoriji jedne oblasti, zemaljske stranke, koje djeluju na teritoriji jedne zemlje, jedne federativne jedinice i savezne stranke, koje djeluju na teritoriji cijele Jugoslavije.

Član 3 određuje registraciju političkih stranaka, i veže je u čl. 4 i 6 za izvjesne uslove, koji se vrlo lako mogu ispuniti.

Broj potpisnika ograničen je i utvrđen na 50 za oblasne i zemaljske stranke, a na 100 za savezne stranke.

U članu 3 Zakonodavni odbor izvršio je naknadno izvjesne izmjene, koje će se ovdje, u specijalnoj debati, u obliku amandmana pročitati. U toj izmjeni briše Zakonodavni odbor razliku između novih i starih stranaka, koja je sa stanovišta zakona i njegovog postupka bez interesa i važnosti. Ova razlika mogla bi otvoriti niz spornih pitanja, koja ne može i ne smije rješavati narodna vlast nego će ih riješiti sam narod i dinamika političkog života.

Članom 8, u punoj saglasnosti s drugim našim političkim zakonima, daje se nadležnoj vlasti pravo da zabrani osnivanje i djelovanje stranaka koje imaju fašistički i profašistički karakter, ili služe izazivanju i raspirivanju nacionalne, rasne i vjerske mržnje, ili ako su osnivači i lica koja se nalaze na čelu stranaka nosioci takvog rada.

Ove su odredbe, drugovi narodni poslanici, imperativ našeg vremena. Raspirivanje i izazivanje nacionalne i vjerske mržnje najveći je zločin protiv naroda i države. Sav naš budući razvitak, a i sam naš narodni i državni opstanak, uslovljen je čuvanjem i jačanjem bratstva i jedinstva jugoslavenskih naroda. A suzbijanje fašističkog i profašističkog rada postalo je nakon strahovitih iskustava ovog rata međunarodno pravo i dužnost svih naroda.

U našem zakonodavstvu već je dovoljno i tačno označen, ograničen i protumačen pojam fašističkog i profašističkog rada i djelovanja, a van svake zakonske formule to tumače stotine hiljada grobova znanih i neznanih mučenika, a ono što nam ti grobovi govore i ono što nas oni uče i opominju mi ne smijemo i nećemo zaboraviti. Naši zakoni daju najviše političke slobode građanima, ali te se političke slobode ne daju da se demokratija ruši, a sloboda ugrožava. Za nas demokratija nije i ne može biti kao ona princeza iz indiske priče koja se uto-

pila zato što je po starim zakonima bilo zabranjeno da profane ruke prime njeno posvećeno telo. Mi ćemo demokratiju braniti zakonom, a ako bude potrebno i drugim sredstvima. (Aplauz).

Čl. 8 sadrži odredbu da nadležne vlasti svake federalne jedinice mogu na svojoj teritoriji zabraniti rad svake savezne političke stranke, ako taj rad ugrožava ravnopravnost ili jedinstvo dotične jedinice sa drugim jedinicama. Ova odredba je priznanje samostalnosti svih sastavnih dijelova naše države i jamstvo njihovog mirnog razvitka. Njihova se budućnost može obezbijediti samo onda ako one same suzbijaju svaku samoubilačku separatističku težnju, ali i svaki napadaj na njihova prava i političku individualnost. To je zakon političke ravnoteže koji je potreban i državnoj cjelini i njenim dijelovima.

Član 9 određuje pravo žalbe protiv odluke zemaljskog ministarstva unutrašnjih poslova — zemaljskom vrhovnom sudu, i protiv odluke saveznog Ministarstva unutrašnjih poslova — Vrhovnom sudu Demokratske Federativne Jugoslavije.

U tome se ogleda karakter naše narodne vlasti da se može podići žalba po kojoj se stvar ima riješiti u vrhovnom sudu.

Član 10 normira dužnosti političkih stranaka da jedanput godišnje objave izvor svojih prihoda i njihovu visinu kao i to na šta su oni utrošeni. Ustanova ovoga člana uperena je protiv političke korupcije. Politička korupcija i alimentacija stranaka i njihove štampe koju su vršili veliki kapitali, banke i industrijalci bili su uvek uzrok i izvor najvećeg zla našeg političkog života. »Novac i politika« mogao bi biti naslov jednog sramnog poglavlja naše političke historije. Conti pro diversi velikih banaka i poduzeća knjiže milionske iznose utrošene u svrhe političke korupcije. Primljeni novac uticao je na držanje i djelovanje političkih stranaka i njenih predstavnika u raznim vladama, naročito u privrednim pitanjima, a na štetu opšteg dobra i državne kase.

Ova ustanova nastoji da spriječi ovo zlo i ja se nadam da će socijalni i ekonomski razvitak naše države poći dobrim putem, pa da ova ustanova neće možda ni doći do primjene.

Članovi 12—18 daju organizacione forme kulturne i društvene aktivnosti svima građanima Jugoslavije; daju im punu slobodu osnivanja kulturnih, naučnih, tehničkih, fiskulturnih i drugih udruženja. Zakonodavni odbor predlaže u čl. 13 izmenu: da se odredi broj osnivača, i to najmanje 10, da to ne bude neodređeno.

Glava II zajamčuje građanima Jugoslavije pravo udruživanja, javnih skupova, zborova, mitinga i priredaba pod vedrim nebom itd.

Član 20 normira postupak prijavljivanja javnih skupova. Tu je Zakonodavni odbor predložio izmjenu roka od 24 časa na 48 časova za prijavu zbora, a rok kad nadležna vlast treba da donese odluku o zabrani skupa mijenja se pa umjesto 12 produžuje na 24 časa prije vremena za kad je skup sazvan, da ne bi nastale smetnje i da bi sazivači bili na vrijeme obaviješteni, kao i oni koji su na skup pozvani.

Dužnost prijave proteže se samo na javne skupove, Konferencije i manji sastanci u zatvorenim prostorijama ne podleže prijavi. I zato je predložena izmjena naslova samoga zakona da se umjesto »sastancima« stavi »skupovima«.

U članu 21 predviđena je ustanova koja ilustrira duh i težnju ovoga zakona: sazivači javnih zborova imaju pravo da od narodnih vlasti traže pomoć, da traže da im se stave na raspoloženje trgovi, javne zgrade i tome slično.

Drugovi narodni poslanici, mi smo svjesni kad donosimo ovaj zakon da otvaramo put u normalan politički život. Mi omogućavamo djelovanje stranke kao jednog pravilnog sredstva za formiranje državne volje. Kad mi to radimo, mi vjerujemo u konstruktivne snage i u svijest našeg naroda da se naš politički život neće razvijati u pravcu sitnog i slijepog strančarstva i jalove stranačke borbe i nadmetanja. Demokratiji i slobodi, koje su štetene tolikim patnjama i žrtvama, treba da se oduži svaka politička struja i stranka stvaralačkim, pozitivnim radom, podređivanjem svojih posebnih stranačkih interesa i ambicija velikim interesima narodne i državne cjeline, potrebama i zadacima našeg vremena.

Ovaj zakonski prijedlog o pravu udruživanja i sastajanja u uskoj je vezi sa izbornim zakonom. Predizborno vrenje daje mu naročito značenje, jer je on jedno jamstvo više da će naši izbori biti slobodna i nesmetana manifestacija suverene volje svih naroda Jugoslavije.

Ovaj je zakon ujedno vječiti odgovor na one zlonamjerne optužbe i sumnje da će se kod nas zavesti jednopartiski, totalitarni, autoritativni sistem. Mi hoćemo narodnu vlast i narodno-demokratsku državu. Ovaj zakon pomoći će da se to i ostvari, pa zato molim Skupštinu da ga primi. (Aplauz).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik Savko Dukanac da pročita izveštaj odborske manjine.

Izvestilac manjine Savko Dukanac: (Čita izveštaj manjine Zakonodavnog odbora. — Videti prilog na kraju knjige.)

Gospodo narodni poslanici i drugovi, u ovome domu najviše se čuju reči: sloboda, fašizam, demokratija, reakcija i šovinizam. Ima mesta i tim rečima, neosporno. Njih treba imati na umu uvek, ako se misli na budućnost. Ali, uvek i u svakoj prilici, u svakom aktu i u svaka dva ili tri pisana reda — smatram da svima ovim izrazima nema mesta. Meni se čini, koliko sam ja mogao da primetim, da se ovi izrazi najviše upotrebljavaju zbog jednog malog broja opozicije, i smatram da, ako je to moje mišljenje i ubeđenje tačno, da to ne bi trebalo da bude.

Ja ću u najkraćim potezima — a biću vrlo kratak — izneti nešto o radu stranke kojoj ja pripadam, pa ćete vi, drugovi narodni poslanici, videti da se stranka kojoj ja pripadam borila od svoga početka do danas, a i danas se bori, protiv svega onoga što nije dobro, što nije korisno i što nije plemenito u našoj zemlji. Naša Demokratska stranka borila se još od otcepljenja od Radikalne stranke protivu reakcije. Onda nije bilo ni šovinizma, a nije bilo ni korupcije, ni fašizma.

Tu borbu ona je produžila sve do rata. U toj borbi pre rata, i naročito deset godina pre rata, nju su pomagali svi levičari, pa i komunisti. Ona se borila i protiv dinastije Obrenovića, a i protiv diktature pokojnog kralja Aleksandra, naročito protiv nenarodne politike namesnika Pavla i svih fašističkih vlada koje je on dovodio na upravu zemlje. U toj borbi učestvovali su i ljudi iz vaše stranke. A kada to tako stoji, kada je to tačno — što je, mislim, većini od vas poznato — onda se moramo ipak da pitamo kako je to moguće da nas demokrate sumnjičite u ovom domu za sve ono što ovde dobronamerno iznosimo i kritikujemo ne dirajući u tekovine Narodnooslobodilačke borbe, stečene ogromnim žrtvama i krvlju naše najbolje dece.

Maršal Tito, prvi čovek u zemlji, hoće i želi dobronamernu kritiku, jer zna i uveren je da je ona korisna po zemlju. On to govori na svima zborovima, na zboru u Mladenovcu, u Sopotu i u Novom Sadu, i svuda veli da je kritika potrebna i korisna zemlji i da niko dobronamernu kritiku ne treba da sprečava. Međutim, čim neko od nas ustane i nešto u ovom domu dobronamerno progovori, odmah padaju primedbe: reakcija, fašizam, kvislinštvo. To je daleko od nas, kao nebo od zemlje.

Kada ne bi bilo opozicije, gospodo narodni poslanici i drugovi, vi bi morali da je stvorite i u interesu zemlje i vas samih. Vi bi morali da odvojite iz svoje sredine izvestan broj posla-

nika, ja to ponavljam, jer to zahtevaju interesi zemlje a i zbog inostranstva. Vi nećete da vidite i ne osećate da je opozicija apsolutno potrebna, koliko radi interesa zemlje, toliko i radi vas i vaše Partije.

Između nas, ono što je važno i usled čega dolazi do svih ovih neprijatnih pojava, između nas i vas nema poverenja. To je ono što je bitno. I baš odsustvo tog poverenja, kao osnove za svaki dobar i koristan rad, razlog je što vi ustajete protiv nas čim nešto progovorimo. Vi ne verujete našoj dobronamernoj kritici, i to bez razloga, a mi otuda ne verujemo vašim vlastima, ne verujemo da će korektno izvršivati vaše zakonske propise.

Molim vas, gospodo i drugovi, za ovo što sada kažem vi se možete uveriti u roku od jednog ili dva sata. Zapitajte u ulicama gde se vrši upis u biračke spiskove šta se radi i kako se radi, pa ćete onda videti da sam imao sto po sto pravo što sam ovo kazao. U Direkciji tramvaja i osvetljenja od 220 ljudi, valjanih, neosporno valjanih, jer ih inače ne bi držali u službi, 170 je, kako mi je danas rečeno — ja pozitivno ne znam — 170 je izbrisano iz biračkih spiskova, svega 52 ili 53 primljeno. Zatim, jedan doktor iz Narodne banke, po nesreći doktor prava, telefonira i kaže jednom svom prijatelju: »Javi — veli — ti meni samo imena lica koja ne treba upisati, a ja ću telefonom narediti da se oni ne upišu«. — Ne može to tako, gospodo narodni poslanici. Ako je neko kvisling, ako je neko šovinista, ako je fašista, ako je krajnji reakcionar, razumem da u tom slučaju treba primeniti takvo merilo, ne bi li se ti ljudi opametili i došli sebi.

Ali ne razumem kad se bez razloga i bez povoda radi nešto ovako, jer nema za to potrebe. Nema potrebe. To nije dobro ni za stranku, jer se time ubija njen ugled. Ja sam duboko uveren da to vodeći drugovi ne žele, već to žele oni laktaši koji nisu ni komunisti nego su se uvukli u njihove redove i sad raširili laktove i hoće napred. (Žagor).

Nekoliko reči o slobodi i blagostanju. Ako letimično pogledamo u prošlost pojedinih zemalja, mi ćemo videti da su sloboda i blagostanje tesno vezani jedno za drugo. Videćemo da blagostanje caruje i vlada tamo gde ima pune slobode, i to u svakom pogledu, i da, kad kod jednog naroda nema slobode, nema ni blagostanja. Neka mi za ovu tvrdnju posluži kao očigledan primer mala Srbija u vremenu od 1903 do 1912 godine. Posle majske revolucije došao je na presto kralj Petar I, a na

vladu su došli, po mom shvatanju i po opštem uverenju koje je onda vladalo, pa možda i danas, najbolji ljudi. Savesnim i poštenim radom oni su za vreme od 1903 do 1912 godine učinili toliko mnogo za zemlju i narod, da su prebrodili sve finansijske teškoće, isplatili činovnike i oficire, jer u to doba po dve godine činovnici i oficiri uopšte nisu primili plate, zato što u državnim kasama nije bilo takoreći ni jednog dinara. Oni su do polovine 1912 godine uštedeli oko 130 miliona dinara u zlatu, kojom su sumom vodili Balkanski i Prvi svetski rat. Ovo doba može se s pravom nazvati zlatno doba malene Srbije. Za ovo vreme od 9 godina u Srbiji je vladala puna sloboda, tako da je naš narod, kao i narodi oko nas, govorio — »Srbija-slobodija«. Vi znate da je tako bilo. U ovoj slobodarskoj Srbiji bilo je najveće blagostanje. Svako je bio zadovoljan i ponosan što živi u maloj zemlji Srbiji u kojoj su slobode bile veće nego u ma kojoj državi jugoistočne Evrope.

Ja želim da i u ovoj našoj demokratskoj i federativnoj Jugoslaviji zavлада ona sloboda i nastane ono blagostanje koje je pre blizu 30 godina vladalo u maloj i srećnoj Srbiji. I baš zato... (*Upadice*: I biće!) Da, bićemo svi srećni kad bude, to je želja celokupnog naroda! I baš zato što želimo i ja i moji drugovi iz kluba, pa i iz cele naše stranke, mi kritikujemo i činimo sve što od nas zavisi da bude bolje nego što je danas. To je, nesumnjivo, i vaša želja. Mi smo želeli da Zakon o udruženjima, zborovima i drugim javnim skupovima bude bolji od podnetog zakonskog predloga i zato smo ga i kritikovali. Ovaj zakonski predlog je po obliku dobar, a po sadržini nije. On u izvesnim odredbama nije jasan, a nije ni precizan. Tako on u pojedinim svojim odredbama stare stranke, koje postoje više od 50 godina i delaju i koje imaju i svoje pretstavnike u ovoj Privremenoj narodnoj skupštini, primorava da se i one prijavljuju gotovo isto onako kao i one koje se tek osnivaju.

Prema čl. 8 predloga zakona može se zabraniti osnivanje i rad stranaka čiji je rad fašističkog karaktera ili služi izazivanju mržnje, rasne nejednakosti, ako njihov rad ugrožava ravnopravnost federalnih jedinica itd. Tako i treba da bude. Ali ko će da ceni to gde su granice toj oceni. Ocenu o tome da li je rad fašističkog karaktera i da li je dopušten ili ne, donosi vlast potpuno proizvoljno. Nema sudenja, nema ni saslušanja, nema ničega, ona samo kaže: zabranjuje se to i to. I baš zbog te proizvoljnosti i nemanja garancija, mi smo protiv ovoga predloga.

Propisi člana 10, meni se čini, još su gori. Njima se vredi i samo voćstvo stranke, jer se od njega traži polaganje računa, kao da je vladin sluga.

Sa svega ovoga glasaću sa svojom grupom protiv ovoga zakonskog predloga.

Pretsednik: Otvaram pretres u načelu o ovom zakonskom predlogu.

Reč ima narodni poslanik drug Zoran Polič.

Zoran Polič: Tovariši in gospodje narodni poslanci! Obrazložitev zakona povdarja, da je predloženi zakon potreben zaradi popolne osvoboditve in utrditve demokratskega pravnega reda. Res je! Močnejšega dokaza urejenosti naših razmer, močnejšega dokaza moči ljudskih sil in močnejšega dokaza demokratičnosti teh sil si sploh ne moremo zamisliti. Katera država, ki je živela pod enakimi pogoji kot mi, lahko daje danes s tako važnim zakonom, kot je zakon o združenjih in zborih, toliko svobode kot jo daje prav naš zakon. Velja sveda za to svobodo isto, kot velja v vseh naših zakonih. Posluževal se je bo lahko samo tisti, kdor je bil in je z narodom. Zato ne bo pravice združevanja ne za fašiste, ne za sluge okupatorja, ne za sovražnike ljudstva, ki bi hoteli netiti sovraštvo in mržnjo med našimi narodi, kakor ni zanje volilne pravice in vseh drugih demokratičnih svobodščin poštenih državljanov. Ne bom v tej zvezi obravnaval zadržanje parlamentarne manjšine. Kakor pri vseh do sedaj sprejetih zakonih, tako tudi pri zakonu o združenjih, nastopa prav proti tistim določbam, ki kot brezpogojne izvirajo iz naše štiriletne borbe. S tem samo dokazuje, da je daleč od svojega imena in še dalje od ljudstva. Morda bi se lahko pritoževali nad zakonom prav mi Slovenci, ki smo si v krvavi borbi ustvarili enotno gibanje, če hočete enotno stranko, saj dovoljuje zakon, da se poleg Osvobodilne fronte, ustnove še nove stranke. Mi vemo, da bodo mnogi poizkušali razbijati našo enotnost, da bodo od drugod prihajali in vabili ljudi da zapuste Osvobodilno fronto, toda mi tudi vemo, da je Osvobodilna fronta nastala prostovoljno, da je nastala po težki preizkušnji našega ljudstva, da je nastala potem, ko so izdale svoj narod vse legalne stranke ispred leta 1941 in da združuje vse, kar je pri nas poštenih ljudi. Prav zato tudi mi pozdravljamo nov zakon, ki bo dal na eni strani polno možnost snovanja novih strank, na drugi strani pa prav radi take možnosti prispeval k dokazu da je Osvobodilna fronta resnično vseljudska in edina politična predstavnica slovenskaga naroda.

Štirih stvari bi se še dotaknil prav na kratko, stvari, ki samo potrjujejo demokratičnost projekta. Prva stvar. Zakon zahteva za ustanovitev društva podpis najmanj desetih ustanoviteljev oziroma za stranke pedeset odnosno sto. V predprilski Jugoslaviji smo zbrali Slovenci preko 40.000 podpisov za ustanovitev Društva prijateljev Sovjetske zveze. Ne samo, da društvo ni bilo dovoljeno, mnogo podpisnikov je bilo krvavo preganjenih in celo mučenih.

Druga stvar. Vse stranke ispred 6. januarja 1929 leta in društva ispred 6. aprila 1941 leta se morajo prijaviti če hočejo obnoviti svoje delo. Ker vemo da so mnoge stranke in skoraj vsa društva po letu 1929 zavestno sodelovale pri fašizaciji zemlje nekatere pa pred letom 1929 pripravljale ugodna tla je to popolnoma razumljiva dopolnitev člena 8 in čl. 16. Z vsako drugačno rešitvijo, bi izgubil zakon na svoji demokratičnosti, ker bi govoril drugače, kakor pa je volja ljudstva, ki bo zelo strogo pri oceni, kdo ima pravico še nadaljevati še z delom, kdo pa ne.

Tretja stvar. Prvič je pri nas uvedena kontrola sredstev stranke. Toliko je bilo v preteklosti zlorab, toliko denarja je prihajalo od drugod, od sovražnikov naših narodov, samo da bi razbili našo enotnost, da danes upravičeno zahtevamo kontrolo. Kdor ima čiste račune, kdor je prejel sredstva iz čistih virov, in jih potrošil za čiste namene, bo mirno lahko polagal račune. Bistvo prave demokracije je prav v tem, da ljudstvo pri vsem sodeljuje in za vse ve. Naj ve torej tudi zato, ali sede v stranki njegovi prijatelji ali sovražniki. Kontrola sredstev bo to jasno dokazala.

In končno četrta stvar. Čl. 21 in 23 dopuščata, da sklicatelji zborov zahtevajo uporabe trgov, ulic, javnih poslopij in zavarovanje reda. Vsega tega ljudstvo pred letom 1941 ni imelo. Na trgih in ulicah so plačanci fašističnih in profašističnih režimov streljali v ljudstvo, iz javnih poslopij so ga izganjali in kjer so »zavarovali red« so ga zato, ker so bili ljudski izkoriščevalci v nevarnosti pred ljudsko jezo.

Danes je konec tega brezpravja. In prav ta zakon prispeva k utrditvi ljudske oblasti, k uveljavljanju demokratične volje našega ljudstva ki ne bo dopustilo ničesar, kar krati njegovo svobodo, pozdravilo pa vse in vsakogar ki hoče delati v njegovo dobro. Zato glasujem za zakon. (Ploskanje).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik Mihailo Đurović.

Mihailo Đurović: Drugovi i gospodo narodni poslanici, narodni poslanik gospodin Savko Dukanac zakačio se, slučajno ili namerno, za stari radikalno-demokratski spor i ja ga možda ne bih dirao, jer to nema interesa za ovu Skupštinu, da nije kazao izvesne stvari koje su istoriski neistinite i netačne. Nije tačno da je Demokratska stranka bila ona stranka koja se stalno borila protiv radikala. Naprotiv, ona je učestvovala u zajedničkom radu i nosi dobar deo odgovornosti za raniji rad u Jugoslaviji. Da ne kažem ništa drugo, nego da pomenem samo donošenje Obznane. Ali ja ću da predem preko toga zato što ta stvar ima sada samo istorisku vrednost i preći ću odmah na ovaj zakonski predlog.

Ovaj zakonski predlog o udruženjima, zborovima i drugim javnim skupovima zajedno sa Zakonom o izboru narodnih poslanika i Zakonom o štampi pretstavlja grupu zakona kojoj je još ranije bio rezervisan naziv političkih zakona. Bez obzira na to što je ovaj termin odnosno ovaj naziv prilično zastareo, zajedno sa shvatanjima iz kojih je proizišao, mi svi nastavljamo da te političke zakone posmatramo kao zakone koji regulišu politički život i da po njima sudimo o političkom režimu, odnosno njegovom demokratizmu i njegovoj slobodoumnosti.

Za ocenu demokratičnosti i slobodoumnosti ovog zakonskog predloga koji je danas pred nama, mi ne možemo i ne smemo da uzimamo neka idealistička merila. Bila bi u najmanju ruku rasejanost sa naše strane, da ne kažem više, ako bismo se u tome radu rukovodili samo svojim idealima i ako ne bismo vodili računa o političkoj stvarnosti. Kad bi se tako radilo, možda bi se ceo ovaj zakon mogao da svede samo na član 1, isto onako kao što bi se i Zakon o štampi mogao svesti samo na to da glasi, na primer, da je štampa u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji slobodna.

Medutim, mogućnosti i uslovi da se takav jedan idealno uprošćen zakon skroji i sprovede u život mogu da postoje danas samo u pretpostavci, mogu da postoje apstraktno, a ne stvarno. U sastavu ovoga predloga zakona moralo se početi s jedne strane, od naše političke stvarnosti, a, s druge strane, od onih obaveza moralnih i političkih koje svi mi kao odgovorni ljudi imamo prema narodu i prema njegovim tekovinama u Narodnooslobodilačkoj borbi.

O toj našoj političkoj stvarnosti govorilo se u poslednje vreme mnogo i sa ove govornice i izvan nje, bilo u našoj zemlji, bilo u inostranstvu; govorilo se opravdano ili ne, tendenciozno ili ne, ali tek ona je bila često predmet rasprave. Ja mislim

da je ipak najteže što se o njoj moglo reći ono što je bilo izrečeno sa ove govornice kroz usta g. Grola. Jer je g. Grol izrično kazao, govoreći o toj našoj političkoj stvarnosti, da je ona okarakterisana dvema stvarima: na prvom mestu potpunom duhovnom razbijenošću našega naroda, i kazao je još, kao drugu osnovnu karakteristiku naše političke stvarnosti, da je naš narod u krajnjoj materijalnoj bedi. Sa ovakvom ocenom naše političke stvarnosti, ni ja, a ubeden sam, ni svi vi iz Narodnog fronta ne možete se složiti. Mislim da je ona u najmanju ruku pogrešna, a naročito u prvom svom delu koji govori o duhovnoj razbijenosti našega naroda.

Međutim, za momenat, ja se neću upuštati da dokazujem da je g. Grol pogrešno zapazio i pogrešno shvatio našu političku stvarnost. Ja ću da pretpostavim da je naša politička stvarnost zbilja takva i da je naš narod duhovno razbijen i to do te mere da g. Grol ima pravo čak da o tim stvarima govori sa onim tonom krajnjeg pesimizma i krajnje razočaranosti kojom je sa ove govornice govorio. Ja se pitam kakav bi logičan zaključak za nas, kao zakonodavno telo, kao odgovorne zakonodavce, bio iz svega toga, ako bi i mi našu političku stvarnost shvatili tako? Kakve bi političke zakone trebalo da donosi jedno narodno zakonodavno telo kao što je ovo naše, koje u ogromnoj svojoj većini zajedno sa narodom podnosi i prima udarce i domaćih i inozemnih razbijača duhovnog jedinstva našeg naroda? I da li ne bi trebalo, možda, logički zaključujući iz toga da stvari stoje tako kako g. Grol misli, da li ne bi trebalo zajemčiti zakonom nesmetano nastavljanje takvog kobnog i prljavog rada na razbijanju jedinstva našega naroda?

Naravno da ovo telo, proizišlo iz Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, neće i ne može učiniti tu pogrešku. Stoga ovaj zakonski predlog o udruženjima, je konsekventan. Kao ostali zakoni koji su ovde doneti i on konsekventan unosi izvesna ograničenja, i čak vrlo stroga, koja nisu ni nedemokratska ni neslobodoumna, jer se odnose na jednu tačno određenu kategoriju ljudi, kategoriju koja je obuhvaćena izrazima: fašista i profašista.

Naravno, neki kojima to ide u račun, ili koji možda tako, na kraju krajeva, shvataju stvar, dovode u sumnju sam izraz i nalaze da u izrazima fašista i profašista može da ima dvosmislenosti i da zbog toga mogu da nastupe političke zloupotrebe. Ja mislim, drugovi, da je stvar jasna, da to ne treba objašnjavati, da ne treba bar našem narodu dokazivati ko je fašista a ko profašista. Ti izrazi nisu i ne mogu biti dvosmi-

sleni, bar ne za naše narode, na koje se svom težinom sručila fašistička lavina. Drugih ograničenja na koja se u izveštaju manjine naročito upućuje, ja ne vidim u ovome zakonu. Što tih ograničenja nema dokaz je da mi, Narodni front, gledamo i drukčije shvatamo našu političku stvarnost; dokaz je jednog vedrog poverenja u narod, o čemu je drug ministar Kardelj juče tako ubedljivo govorio. To poverenje u narod danas je važan i presudan elemenat. Ova Narodna skupština, koja je ponikla iz narodne borbe, ne može zaista nemati poverenja u narod, ne može verovati da je duhovno razbijen jedan narod iz koga je izbila sva ona ogromna duhovna i fizička snaga potrebna da se povede i pobedonosno okonča najteža borba u ovome ratu, Narodnooslobodilačka borba jugoslovenskih naroda. (Odobranje). Može se i mora se, na žalost, reći da ljudi danas to poverenje u narod ili imaju ili nemaju. Ja mislim da se u krajnjoj analizi podela među ljudima može da izvodi po toj liniji. Po njoj više no po kojoj drugoj, oni se danas dele u dva tabora: u tabor Narodnog fronta i onaj drugi zadasa zvanično bezimena tabor.

Vi ste svi, drugovi, pročitali i proučili odredbe ovoga zakonskog predloga i ja stoga neću da se upuštam u to da ih pred vama ovde analiziram. Ima među tim odredbama i takvih, da se neki ljudi roguše na njih. To su one odredbe gde se funkcionisanje ovoga zakona dovodi u zavisnost od vlasti, od sadašnjih naših narodnih vlasti. Tim ljudima bi se moglo reći, po mome mišljenju, da drukčije ne bi uopšte ni moglo biti. Primena svakog zakona mora da zavisi od nekih vlasti, bilo ovako bilo onako. Međutim, u našoj zemlji ja ne vidim druge mogućnosti u sadašnjem stanju razvoja, do da primena ovoga zakona, kao i svakog drugog zakona, zavisi baš od naših narodnih vlasti, sem ako bi neko, posle svega što smo prepatili i preživeli, verovao da se mogu obnoć stvoriti i neke druge vlasti a da to ne budu one stare žandarmske, kod kojih znamo kako je išla i bila poštovana sloboda udruživanja naših naroda.

Ja lično verujem našim narodnim vlastima, verujem da će one umeti poštovati duh ovoga zakona i da će ga pravilno i demokratski primenjivati u interesu i države i naroda i stoga ću glasati za ovaj zakon. (Aplauz).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Mara Naceva.

Mara Naceva: Другари и другарки народни пратеници, пред нас е уште еден од политичките закони, Законот за удружувањето, за зборовите и другите јавни состанци. И овој закон, како и претходните политички закони прет-

ставува уште еден крупен чекор во демократизацијата на нашиот друштвен живот. За нас, за македонскиот народ, овој закон прв ги разбива оковите на слободната реч, слободната миса, слободниот човешки живот, и гаранција за брзо, правилно и несметано политичко друштвено и културно воспитање на нашите широки народни маси. Овој закон демократски по духот и словото, баш затоа што е демократски, прави ограниченија само за тие кои немаат бирачко право т. е. за фашистичките и профашистичките елементи.

Како што можеше да се очекува, против овој закон се изјасни само скупштинската мањина. Од дискусијата, која во последните дни се развиваше во овој дом, аргументите на опозицијата беа везден исти. Фашисти и профашисти биле многу широк појам и можеше многу различно да се тумачат. — За нашите народи точно е определено кои се фашистички и профашистички елементи и за народните маси не може да има своевољно тумачење на овие термини, бидејќи да фашизмот не е никаква апстрактна категорија, но конкретно право зло кое цели четири годинија загрозуваше дури и физичката егзистенција на нашите народи.

Од дискусијата која се води десетина дена во овој висок дом, ние добиваме утисак како да скупштинската мањина држи само до тоа да ги спаси овие елементи од оправданиот презир на нашите народи.

Нам ни се чини како да демократската група сака да ги спаси управо оние елементи кои во рушењето демократските принципи не бираја никакви средства. И логички се наметнува заклучението оти мањината сака да им се допадни на овие елементи.

Демократската група везден станува в одбрана на чистиот „демократизам“ и при тоа забрава многу нешто од своето политичко минало. — Нашите народи пак, во овие четири години на испитанија, а и од порано научиле да разликуваат демократска фразеологија од демократска практика. Нашите народи са достаточо политички зрели да ги ценат лугјето и групите не по думите али по делата.

Тука паднаа думи оти демократската група 23 години доследно се борела за демократските принципи. Но делата говорат сосема друго. Делата говорат баш демократска група беше еден од авторите на „Обзнаната“, автор на оној закон кој значеше прва тешка атака баш на демократските принципи.

Од оваа говорница ние чувме оти демократската група ги признавала тековините и на Народноослободителната борба. Но, ние исто тако знаеме оти една од тие тековини, слободна Македонија — беше одречена јавно и недвосмислено баш од шефот на оваа група од г. Трола. Ние исто така не сме забравиле оти баш во времето кога оваа група беше на власт се забрани македонското име и Македонија преко ноќј стана Јужна Србија.

Еден од говорниците на мањината спомена оти демократската група била за федерација. Но друге еден говорник пак од истата група кажа оти тој федерацијата ја замислал без Македонија и Црна Гора.

За нас е јасно дека не може да биде доследно спроведен принципот на федерација, ако на два народа им се одрекнува правото на слободен живот. За нас е исто така јасно оти демократската доследност се мери баш со ставот спрема Македонија и Црна Гора, кои до сега биле упорито одрекнувани од сите хегемонисти, без разлика какви демократски фирми носеле.

Има уште една значајна појава во ставот на демократската група. Оваа група декларира секогаш и секаде оти по својата суштина и програма била југословенска. Но, шефот на оваа група го одрече правото на Македонија на слободен живот во еден момент кога целиот македонски народ ја имаше прифатено југословенската концепција искрено, целосно и доследно, во еден момент кога здравиот југословенски патриотизам ги захвати најшироките народни маси и стана не само доминантна концепција, но и доминантно осекјање. И изгледа да баш таа вистинска и искрена југословенска преориентација на македонскиот народ не му се свидја на г. Трола и неговата група. Ме ли е така логично да сомневаме дури и во една вистинска југословенска ориентација на оваа група? Дека ако не сомневаме во југословенската ориентација на демократска група, така не треба да заклучиме да овие лугје не можат да замислат југословенска заедница без хегемонија. И едното и другото не одат во прилог ни на доследниот принцип на федерацијата, ни на еден вистински доследен демократизам.

Овој законски предлог поднесен пред овој висок дом на одобрение е израз на оној длабок демократизам на кој почиваше Народноослободителниот покрет и ја озаконува една практика која и пред овој закон беше вистински демократска.

Во послевоениот период кога целиот свет преживува длабоки политички, социјални и економски потреси, овој закон е уште еден доказ не само за политичката зрелост и демократскиот дух на нашите народи, но и доказ за сигурноста, стабилноста и демократскиот прогрес на нашата државна заедница.

Во име свое и во име на народните претставители од Народниот фронт, јас го поздравувам овој закон и ќе гласам за него. (Аплауз).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik drug dr Svetislav Živković.

Dr Svetislav Živković: Drugovi i gospodo poslanici, pred nama se nalazi zakonski projekat koji čini organsku celinu sa nizom zakona koje smo primili poslednjih dana u ovom domu. Pada u oči da smo te zakone izradili u jednom roku od gotovo jedva dve nedelje. Čine se zamerke da je brzo radeno i da su ti zakoni donošeni brzo bez dovoljno promišljanja. Doista, jedan takav obiman rad za ovako kratko vreme, ova dosledna konsekventnost koja je sprovedena u svim osnovnim linijama svih ovih zakona mogućna je samo zato što oni nisu stvarani onom brzinom kakvom su izlazili iz ovoga doma. Nije to bio plod misli pojedinih grupa ili pojedinaca u ovom domu, već rezultat četvorogodišnjeg iskustva iz Narodnooslobodilačke borbe i izgradnje države, koja se stvarala naporedo sa tom borbom i koja je nikla u toj borbi.

Boreći se protiv okupatora za slobodu svojih naroda i boreći se protiv fašizma i njegovih elemenata u našoj zemlji, narodne potrebe izbacile su na površinu i nekoliko postulata, nekoliko aksioma, koji sada čine osnovni program svih ovih zakona koje mi sada samo formulišemo. Žeđ za slobodom i za slobodnom manifestacijom u svakom domenu našeg kulturnog i političkog života naučili su naš narod da ceni i da poštuje te elemente. I mi ih danas uzimamo i preuzimamo od naroda, samo da ih formulišemo i da ih vratimo natrag u vidu ovih zakona.

Iskustvo iz raznih političkih režima pre rata, kad narod nije imao prilike da vlada svojom zemljom, kad njom nisu upravljali odgovorni elementi iz pojedinih političkih organizacija, već razne klike, tako da se izrazim, i pojedine ličnosti, naučilo je naš narod: šta znači kad zemljom ne upravlja on sam. Njegovo iskustvo u četvorogodišnjoj borbi; naprotiv, pokazalo mu je kakve sve koristi ima narod ako svoju sudbinu uzme u

svoje ruke. Odatle se i začela prava narodna demokratija, koju mi danas formulišemo kroz sve zakone.

Nesrećni odnosi među našim narodima i sve ono što smo pretrpeli od nesporazuma među njima, od iskorišćavanja sukoba među našim narodima, učinilo je sa svoje strane da smo počeli sve više da cenimo bratstvo, ravnopravnost i jednakost svih naših naroda. I to je kao postulat ušlo u sve naše zakone.

Jasno je da u našim zakonima ima i drugih momenata. Gorka iskustva koja smo imali iz borbe protiv reakcije i fašizma učinila su da budemo oprezni i u ovom momentu kada se vraćamo normalnom političkom životu. Još su sveže uspomene koje je za sobom ostavio režim fašizma i one nas opominju da se suviše ne zanosimo slobodom, idejama slobode i apsolutne demokratije. Otuda sve one mere koje su, takoreći, konsekventno sprovedene kroz sve naše zakone. Mi ne isključujemo iz javnog i političkog života ni grupe ni pojedince zato što ne cenimo slobodu, pa čak i za one koji ne misle tako kao što mi mislimo, već zato što smo svesni odgovornosti, što smo primili obaveze prema narodu kad smo prihvatili da budemo jedan od čuvara njegove bezbednosti i njegove državne zadatke.

Kad bude ponovo iščezla svaka opasnost od povratka na staro, kad svi građani ove zemlje uvide da je zločin borili se protiv ogromne većine svoga naroda, kad prestanu sve akcije koje danas dolaze iz inostranstva, nestaće i ovih preventivnih mera. Mi ćemo tada biti prvi koji će proklamovati potpunu slobodu misli i demokratije.

Ako pak ovaj zakon nezavisno od sadašnjeg momenta poredimo sa sličnim zakonima koji su ranije donošeni u našoj zemlji, možemo biti dvostruko zadovoljni. Tadašnje prilike u našoj zemlji nisu bile po svom značaju, po svojoj obimnosti, ni približno slične današnjim. Ovi sadašnji zakoni, pri potpuno objektivnoj i nepristrasnoj oceni, čine jedan ogroman progres ka slobodi i demokratiji, što se da videti iz svakog člana ovog zakona. Mislim da nema nijednog dobronamernog kritičara koji taj ogroman progres neće da prizna.

Neka mi je dozvoljeno da se osvrnem s nekoliko reči na držanje naših kolega iz grupe manjine. Njihovo držanje na prvi pogled izgleda da se mnogo razlikuje od našeg, naročito u pogledu na ove zakone. Ja lično nemam baš takav utisak. Za mnoge od ovih zakona koje smo doneli u ovome domu glasali su i oni. Baš za ovaj zakonski projekat, koji sada stoji pred nama, u Zakonodavnom odboru nisu učinili nikakve primedbe

ni pri pretresu u pojedinostima. Dobija se utisak da oni glasaју protiv ne zato što nalaze da ovi zakoni nisu dobri ili da bi oni imali nešto drugo da predlože, već jedino zato što se boje da ovi zakoni neće biti u zemlji dobro primenjivani. Pa zar samim tim oni ne priznaju da su ovi i ovakvi zakoni — dobri zakoni?

Još pre donošenja ovog zakona, i drugih zakona koji su sa ovim u istom kompleksu, činjene su nam mnoge primedbe, tražile su se specijalne tendencije, često zlonamerne, a često, možda, iz nedovoljnog razumevanja. Prebacivalo nam se, na primer, da hoćemo da ukinemo privatnu svojinu, da zavedemo kolektivizaciju. Mi smo doneli Zakon o agrarnoj reformi i njime jasno i nedvosmisleno dokumentovali sasvim suprotnu činjenicu. Ne samo što po tome zakonu nismo pokušali da seljaku oduzmemo zemlju, već smo mu je, naprotiv, dali. Uzeli smo je od onoga koji je ne radi i dali seljacima. Pa ne samo što smo mu je dali, nego smo predvideli da odmah bude i uveden kao sopstvenik u zemljišne knjige i da mu za 20 godina niko u tu zemlju ne može dirati.

Pravili su nam primedbe da nameravamo da dirigujemo ne samo privredom nego i javnim, političkim životom, mislima, savešću i svim ostalim. Mi smo dali niz zakona i doslovno smo zajemčili princip narodne vlasti, za koji se ne može reći da u najvećoj meri ne odgovara demokratiji, vezali smo ga za izbornost u narodu, što je najsigurnije jamstvo da će široke mase naroda uvek biti uvedene u svaku vlast. Taj princip smo uneli i u sudove, čak i vojne.

Ovde nam se sada prigovara da nameravamo da ovim zakonom zavedemo jednopartiski sistem, da donošenjem ovoga zakona i stvaranjem Jedinstvenog narodnog fronta hoćemo da uništimo sve političke partije, sva druga politička mišljenja, kako u Frontu tako i van Fronta. Međutim, ovaj zakon ne traži ništa drugo za osnivanje jedne političke partije nego da prijavu potpiše pedeset birača za osnivanje političke stranke autonomnih oblasti i zemalja a stotinu potpisa za savezne političke stranke. Šta smo mi teškoća imali u staroj Jugoslaviji kad smo samo i pokušali da zvanično dobijemo odobrenje za stvaranje jedne političke stranke!

Jasno je da naš Front nije stvoren kao koalicija stranaka. Ima krajeva u našoj zemlji gde se političko-partiski život izgubio, a u celoj našoj zemlji on nije bio uvek takav da je narodu bio simpatičan. Mnogo zla videli smo od partisko-političkog klanja ili nagadanja. Te uspomene i te posledice toliko

su sveže i očigledne da je jasno što u mnogim krajevima u našoj zemlji i pomisao na obnovu političkih partija postaje mrska. Narodnooslobodilačka borba zbrisala je i svaki trag težnji za radom starih političkih partija. Sva se stara političko-partijska delatnost izgubila a današnje su se težnje izjednačile sa težnjama i programom koje je poneo sobom Narodnooslobodilački front. Nije bilo nikakvog zakona, nikakve odredbe koja je uticala na takvo stanje stvari, pa ipak u tim krajevima danas ne postoji nikakva partijska delatnost. Ne postoji nikakva želja da se partijska delatnost sutra obnovi. To je uradila ne sila, nego zajednička borba u prošlosti. To je uradila odluka da se tekovine Narodnooslobodilačke borbe u današnje vreme sačuvaju i da se zajedničkim radom, zajedničkim naporima na ekonomskoj i socijalnoj izgradnji države sutra pripremi bolja i lepša država i preda novom pokolenju. Tako i naš zakon nema potrebe ni namere da stvara političke stranke. On ih neće forsirati. Biće onako kako narod hoće i kako većina oseća i smatra da joj za njen politički život treba. Ali ima krajeva u našoj zemlji gde partijska tradicija još živi, gde je narod navikao da svoja politička shvatanja izražava kroz svoje uže stranačke organizacije i koji je, najzad, ta svoja politička shvatanja mogao bez ikakvih teškoća i napora da prilagodi programu i zajedničkom radu sa ostalim političkim grupama u Narodnom frontu. Oni su se grupisali, oni čine jednu čvrstu zajednicu, ali ipak osećaju potrebu da u toj zajednici imaju i svoj uži okvir. Takva im je tradicija, takve su im navike, tako, može biti, oni smatraju da će najbolje okupiti narodne mase, privući ih u Front. U takvim slučajevima Front ne bi učinio pametno ako bi taj boljitak odbacio, i ako bi hteo i imao nameru da uništava političke stranke, koje su mu bar danas nesumnjivo od koristi. Najzad ima stvari koje nisu ni moguće. Po gde-gde ta tradicija i jačanje želje za izvesnim svojim užim partijskim okvirom toliko je jaka da bi svaka naredba bila uzaludna. Mi smo videli i u Srbiji, i u Hrvatskoj često pokušaje da se nasilno sprovede jednopartijski sistem. Mi se svi sećamo dobro i pokušaja kralja Aleksandra, Petra Živkovića, Bogoljuba Jevtića, Milana Stojadinovića, a znamo i rezultate njihovih pokušaja. Kad narod nešto neće, teško ga je silom naterati, a kad oseti potrebu da to sam uradi, on će uraditi bez ikakve naredbe, čak i onda kad mu se smeta.

Jasna je stvar da se partijski okvir manje vidi radeći na jednom zajedničkom programu i zajedničkom delu sa zajedničkim ciljevima, i to je i prirodno i dobro. Ali to ne znači

da političke grupe treba da strahuju da će one u toj zajednici nešto izgubiti. Ako one imaju razloga da postoje i ako su njihove narodne mase sa njima, onda ih nikakva takva zajednica ne može oslabiti. Naprotiv, takva zajednica može samo da ih ojača, po onoj staroj narodnoj mudrosti da jedan prut ne znači ništa, ali da sedam prutova zajedno čine veliku snagu. Mogu da se plaše one političke grupe, ili, bolje reći, može da se plaši voćstvo one političke grupe koje je izgubilo kontakt sa narodom, ako je izostalo iza narodnih masa i ako momentalno njegovu interesi ne odgovaraju interesima širokih narodnih masa. To je druga stvar i takav slučaj se može desiti. Ali, na žalost, mi tu ne možemo ništa pomoći i ne možemo izmisliti nijedan politički zakon koji bi takvim voćstvima grupa povratio izgubljene mase i narodno poverenje. (Odobrovanje).

Kod seljačkog sveta, naročito u Srbiji, tog straha od gubitka partijske individualnosti nema. Srpski seljak vodi je Narodnooslobodilačku borbu rame uz rame sa radničkom klasom čitave četiri godine. On je s njom zajedno učestvovao u izgradnji i ove ideologije i ovih principa koje mi nalazimo i u programu Narodnog fronta i u sadašnjim zakonima. On je svestan da svoju političku borbu ne može da vodi sam bez čvrste povezanosti sa drugovima iz radničke klase i on je svestan da ni svoje osnovne ni ostale zakonske potrebe ne može i neće zadovoljiti ako u borbi ostane sam. On će s njima ostati ko zna koliko na tome putu za izgradnju bolje, pravednije, socijalne, bolje reći socijalističke budućnosti. Ali on ipak zato ima svoj sopstveni mentalitet, svoje posebno shvatanje koje potiče od prirode njegovog rada, od rada na zemlji, od njegove veze sa svojima, i sve to čini njegovu specijalnu karakteristiku koja mu ne smeta da bude progresivan i revolucionaran. Ali on ima i svoje metode, svoj rečnik i možda nekada i svoje puteve.

Postavlja se pitanje za grupu koja se nalazi van Fronta: da li im ovaj zakon smeta, ili im smeta Front što se ne mogu javiti u političkom životu?

Ja bih morao prvo da izrazim čuđenje da u današnjim teškim prilikama u kojima se naša zemlja nalazi neposredno posle veoma teškog rata sa neprijateljem i izdajnicima, u prilikama koje imaju međunarodni karakter i koje su svima nama jasne i očigledne, da grupe koje imaju demokratske tendencije, koje se nazivaju progresivnim, koje čak učestvuju u radu u ovoj zemlji i pokatkad saraduju sa nama iz Narodnog fronta — nisu u Frontu. Meni je teško da razumem da se ti ljudi sami isključuju iz Fronta, i koje bi neko zbog toga mogao

obeležiti kao fašiste ili profašiste, kao reakcionare, kao neprijatelje tekovina Narodnooslobodilačke borbe. Oni to odbijaju. Ja im u to verujem. Ali, kakvi ih onda razlozi gone da ostaju izvan Fronta i da nas puštaju da sami nosimo ceo ovaj odgovoran posao, a mi na njih da gledamo sa sumnjom. U takvoj situaciji narod pravi dvosmislene prognoze o njihovom držanju, zamišlja možda nešto što oni i neće, zamišlja da se prave izvesne nade i kombinacije za koje oni kažu da ih neće i koje možda zbilja i neće, ali koje postoje i koje se stvaraju. I ako je tako, onda bar ne sme biti velike osetljivosti kad se već nema dovoljno obzirivosti.

Zakon je dovoljno poznat. Mi smo ga svi čitali, moji predgovornici su ga iscrpno pretresli. Ja hoću samo da potsetim ponovo na one mnogobrojne zakone koji su izašli u ovoj zemlji pre našeg Narodnooslobodilačkog rata i na čijoj su izgradnji učestvovala i mnoge kolege iz ovoga doma. Po tim zakonima čitave političke partije i čitave društvene klase nisu mogle u toku nekoliko godina da dođu ni do jedne jedine slobodne reči, niti su mogle da se sastanu, da politički progovore ni jedan jedini put u godini. Pa kada iz te perspektive pogledamo ove sadašnje zakone, ja mislim da je vrlo teško ma kome od nas ovde da glasa protiv ovakvog zakona. Mi njim pružamo svima narodima ono najbolje što smo mogli i što smo umeli i, mislim, u odnosu na ostale napredne i kulturne države u Evropi i u svetu mi smo ovim zakonom, kao i nizom drugih koje smo doneli, podigli našu državu u red kulturnih, i nesumnjivo demokratskih naroda.

Pretsednik: Lista prijavljenih govornika je iscrpna. Pretres u načelu je dovršen. Pristupamo glasanju u načelu. Drugovi i gospoda narodni poslanici koji glasaju za predlog, sedeće, a oni koji glasaju *protiv*, ustaće. Prima li Narodna skupština ovaj zakonski predlog? (Prima). Gospoda narodni poslanici koji su *protiv*, neka izvole ustati. (Ustaje grupa poslanika Demokratske stranke). To je manjina. Objavljujem da je projekat ovoga zakona primljen u načelu. Prelazimo na pretres u pojedinostima.

Pre nego što predemo na pretres u pojedinostima dajem reč narodnom poslaniku Momčilu Markoviću radi ličnog objašnjenja.

Momčilo Marković: Na izjavu gospodina Dukanca, da je u Električnoj centrali izbrisano iz glasačkog spiska 170 glasača, tražio sam i ovoga momenta dobio ovaj izveštaj iz I rejonu:

Ovaj Odbor do danas u 17 časova nije brisao iz biračkih spiskova nijednog radnika iz „Belsapa” (Direkcija tramvaja i osvetljenja) a nijedan predlog nije dobio za brisanje radnika toga preduzeća.

Gornje potvrduju:

Pretsednik izborne komisije
(Slede potpis)

Evo, drugovi i drugarice, čime se manjina služi i kako koristi demokratiju za iznošenje neistine. (*Glasovi*: Sramota!). Tačno je da je juče bila konferencija Narodnog fronta, na kojoj je bilo prisutno preko hiljadu građana. Na toj konferenciji građani su zahtevali da se iz spiskova brišu izvesni ljudi, oni koji su svojim držanjem za vreme okupacije, po njihovom mišljenju, to bili zaslužili. Među tim ljudima nalaze se i oni koje su već i sudovi osudili. Inače mišljenje građana nije još dostavljeno komisiji za biračke spiskove. Komisija za upis u biračke spiskove I rejona nije nikoga izbrisala iz spiska.

Eto, kakva je kritika kojom se današnja manjina, današnja opozicija služi koristeći demokratiju. Toliko radi ličnog objašnjenja. (Aplauz).

Savko Dukanac: Gospodine Predsedniče, molim za reč radi ličnog objašnjenja.

Pretsednik: Ima reč gospodin Dukanac radi ličnog objašnjenja.

Savko Dukanac: Drugovi i gospodo narodni poslanici, vi ste svi svedoci da ja nisam tvrdio da je to i to učinjeno. (Smeh). Čekajte, molim vas. Ja sam rekao, a tu su i stenografske beleške, da mi je došao jedan čovek i to saopštio. Ništa drugo ja nisam rekao i ništa drugo nisam tvrdio. Iz iskaza ovoga čoveka i iz obaveštenja koja sam dobio jasno se vidi da taj rad tek pretstoji, kako je on meni saopštio. Ako bih ja tvrdio da je nešto bilo tako i tako, onda ja snosim punu odgovornost, ali kad saopštavam da mi je rekao jedan čovek, a ja mogu reći i ko, onda je to druga stvar.

Pretsednik: Pristupamo pretresu u pojedinostima. Molim druga sekretara da izvoli pročitati prvo naslov, pa posle članove (Žagor). Molim vas, gospodo poslanici, da se umirite

da možemo glasati u pojedinostima. Molim sekretara Omera Gluhića da izvoli pročitati naslov predloga.

Sekretar Omer Gluhić čita naslov Predloga zakona o udruženjima, zborovima i drugim javnim sastancima.

Pretsednik: Prima li Skupština pročitani naslov? (Prima). Objavljujem da je pročitani naslov zakona primljen. Izvolite čuti član 1.

Sekretar čita član 1.

Pretsednik: Prima li Skupština pročitani član 1? (Prima). Objavljujem da je član 1 primljen prema predlogu Zakonodavnog odbora. Izvolite čuti član 2.

Sekretar čita član 2.

Pretsednik: Prima li Skupština pročitani član 2? (Prima). Objavljujem da je član 2 primljen prema predlogu Zakonodavnog odbora.

Kod člana 3 imamo amandman. Molim izvestioca da ga izvoli pročitati.

Izvestilac većine dr Hinko Krizman (čita): U članu 3, mesto prve alineje staviti: „Građani koji nameravaju da pristupe organizovanom političkom radu dužni su prethodno podneti prijavu stranke (udruženja) nadležnim organima vlasti”.

Pretsednik: Molim sekretara da pročita ceo član 3 sa ovim amandmanom.

Sekretar čita član 3 sa amandmanom.

Pretsednik: Prima li Skupština pročitani član 3 sa predloženim amandmanom? (Prima). Objavljujem da je član 3 primljen sa amandmanom koji je pročitao izvestilac Zakonodavnog odbora. Izvolite čuti član 4.

Sekretar čita član 4.

Pretsednik: I kod ovog člana imamo amandman. Molim izvestioca da ga izvoli pročitati.

Izvestilac većine (čita): U članu 4, u prvoj alineji, prvi red, mesto reči: »O osnivanju odnosno obnovi rada« staviti »Za rad«.

Pretsednik: Molim sekretara da pročita ceo član 4 sa predloženim amandmanom.

Sekretar čita član 4 sa amandmanom.

Pretsednik: Prima li Skupština pročitani član 4 sa amandmanom? (Prima). Objavljujem da je član 4 primljen sa amand-

manom prema predlogu Zakonodavnog odbora. Izvolite čuti član 5.

Sekretar čita član 5.

Pretsednik: I kod ovog člana imamo amandman. Molim izvestioca da ga izvoli pročitati.

Izvestilac većine: (čita) U članu 5, u prvoj alineji, prvi red, mesto reči »i obnovi« staviti »odnosno radu«.

Pretsednik: Molim sekretara da pročita ceo član 5 sa predloženim amandmanom.

Sekretar čita član 5 sa amandmanom.

Pretsednik: Prima li Skupština pročitani član 5 sa predloženim amandmanom? (Prima). Objavljujem da je pročitani član 5 primljen sa predloženim amandmanom izvestioca većine Zakonodavnog odbora. Izvolite čuti dalje.

(Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem, posebno o svakom članu, u smislu člana 48 poslovnika, usvojila sve članove od člana 6 do člana 8 zaključno, prema predlogu Zakonodavnog odbora.)

Pretsednik: Molim sekretara da izvoli pročitati član 9.

Sekretar čita član 9:

Pretsednik: Kod ovog člana imamo amandman. Molim izvestioca većine da ga izvoli pročitati.

Izvestilac većine: (čita) U članu 9, u prvoj alineji, drugi i treći red, mesto reči: »osnivanje odnosno obnova« staviti »dozvola«.

Pretsednik: Molim sekretara Omera Gluhića da pročita ceo član 9 sa ovim amandmanom.

Sekretar čita član 9 sa amandmanom.

Pretsednik: Prima li Skupština pročitani član 9 sa predloženim amandmanom? (Prima). Objavljujem da je član 9 primljen sa amandmanom koji je predložio izvestilac većine Zakonodavnog odbora.

(Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem posebno o svakom članu, u smislu člana 48 poslovnika, usvojila sve članove od člana 10 do člana 24 zaključno, prema predlogu Zakonodavnog odbora.)

Pretsednik: Molim sekretara Omera Gluhića da pročita član 25.

Sekretar čita član 25.

Pretsednik: Uz član 25 imamo amandman. Molim izvestioca da ga izvoli pročitati.

Izvestilac većine: (čita) U petom redu prvog stava člana 25, posle reči »sadrži« staviti reči »i drugo«.

U četvrtom redu drugog stava, posle reči »sadrž.« takođe staviti reči »i drugo«.

Pretsednik: Molim sekretara da pročita član 25 sa predloženim amandmanom.

Sekretar čita član 25 sa predloženim amandmanom.

Pretsednik: Prima li Skupština pročitani član 25 sa predloženim amandmanom? (Prima). Objavljujem da je član 25 primljen sa amandmanom kako je predložio izvestilac većine Zakonodavnog odbora. Izvolite čuti član 26.

(Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem posebno o svakom članu, u smislu člana 48 poslovnika, usvojila sve članove od člana 26 do člana 29 zaključno, prema predlogu i redakciji Zakonodavnog odbora.)

Pretsednik: Time je pretres i glasanje u pojedinostima dovršeno. Pristupamo glasanju u celini. Glasanje će biti pojmenično. Oni narodni poslanici koji su za ovaj predlog, glasaće za; a oni koji su protiv ovog zakonskog predloga glasaće protiv. Molim sekretara Mile Peruničića da izvrši prozivku narodnih poslanika.

Sekretar Mile Peruničić proziva narodne poslanike.

(Posle glasanja)

Pretsednik: Izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je ukupno 365 narodnih poslanika. Glasalo je za 353, a 12 protiv. Prema tome, objavljujem da je Predlog zakona o udruženjima, zborovima i drugim javnim skupovima većinom glasova primljen konačno i u celini. (Aplauz).

Pre nego predemo na drugu tačku dnevnog reda, imam da saopštim Narodnoj skupštini da je Zakonodavni odbor podneo izveštaj o Predlogu zakona o uredenju sudova. Taj izveštaj će se umnožiti i razdeliti narodnim poslanicima, a staviće se na dnevni red za narednu sednicu.

Pre prelaska na drugu tačku dnevnog reda, određujem odmor od pet minuta.

(Posle odmora)

Predsednik: Sednica se nastavlja. Molim gospodu narodne poslanike da izvole zauzeti mesta. Na dnevnom redu je Predlog zakona o krivičnim delima protiv naroda i države. Izvestilac većine Zakonodavnog odbora je narodni poslanik drug dr Jože Vilfan. Molim izvestioca da izvolj pročita izveštaj većine Zakonodavnog odbora.

Izvestilac većine dr Jože Vilfan: (Čita izveštaj većine Zakonodavnog odbora. — Videti prilog na kraju knjige.)

Drugovi i gospodo narodni poslanici, zajedno sa tekstom predloženog zakona vi imate u rukama dovoljno opširno, vrlo jasno i potpuno iscrpno obrazloženje njegove potrebe i njegove sadržine. Osim toga vama je sigurno još u svežem sećanju govor koji je održao predsednik Zakonodavnog odbora drug Moša Pijade na sednici Predsedništva AVNOJ-a, 3 juna ove godine. Iz tih razloga bilo bi suvišno posebno obrazloženje sa moje strane. Ograničiću se samo na to da neke stvari podvučem.

Predloženi zakon nije potreban zato što bi sada iznenada mogla nastupiti velika opasnost za dobra koja on treba da štiti, velika opasnost za narod i državu; predloženi zakon, takođe, nije potreban zato što bi se eventualno mogla očekivati takva opasnost u skoroj budućnosti. Naprotiv, uzimajući u obzir ove kriterijume, jedan ovakav zakon je sada manje potreban nego ikada ranije. Ukaz o opštoj amnestiji i pomilovanju od 3 ovog meseca, jasno govori da je konačnim porazom spoljnog neprijatelja razbijen i njegov unutrašnji saveznik. Samo obnovljeni integritet države i čvrstina narodne vlasti mogle su dozvoliti širinu i velikodušnost ukaza o amnestiji.

Predloženi zakon potreban je samo kao nužna dopuna već donesenih zakona, kao posledica naše izgradnje, kao posledica normalizacije, naročito na području sudstva. Krivičnu materiju koju sada ima da reguliše predloženi zakon obično reguliše opšti krivični zakon u jednoj od svojih glava. Dosada ona je bila kod nas regulisana Uredbom o vojnim sudovima i zemaljskim zakonima o sudovima za zaštitu nacionalne časti. Uredbu o vojnim sudovima zamenio je Zakon o ustrojstvu i nadležnosti vojnih sudova u Jugoslovenskoj armiji, koji je izglasan juče; sudovi za zaštitu nacionalne časti su, pak, kao vanredni sudovi, u većini zemalja već ukinuti. Ukoliko ne bismo doneli ovaj zakon, u krivičnom pravu bi mogla da nastane velika i teška praznina. Juče smo preneli pravo kažnjavanja građan-

skih lica na redovne sudove. Time je praktično ukinuta Uredba o vojnim sudovima i u pogledu materijalno-pravnih propisa. Isto tako ukinuti su, ili će uskoro biti ukinuti sudovi za zaštitu nacionalne časti.

Naglašavam da su Uredba o vojnim sudovima i propisi za zaštitu nacionalne časti bili skoro naše jedino krivično zakonodavstvo. Iz tih razloga moramo usvojiti predloženi zakon, ako ne želimo da na području krivičnog prava napravimo korak unazad, ako ne želimo da se na tom području vratimo nepisanom pravu.

Predloženi zakon, kao i neki raniji zakoni: Zakon o zaštiti narodne imovine, Zakon o suzbijanju nedozvoljene špekulacije i privredne sabotaže, Zakon o zabrani izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i razdora, pretstavlja, dakle, deo budućeg krivičnog zakonika, za čiju će izradu biti potrebno još izvesno vreme. Ta uloga predloženog zakona izrično je naglašena u njegovom prvom članu, koji kaže da predloženi zakon važi samo do novog krivičnog zakonika.

Predloženi zakon, dakle, nema ničega zajedničkog sa zakonima kao što je bio zloglasni zakon o zaštiti države u staroj Jugoslaviji. Zakon o zaštiti države stare Jugoslavije bio je vanredna mera, zakon terora, koji je upotrebljavala manjina da bi se nasilno održala na vlasti. Naš zakon je redovan krivični propis, kakav ima svaka država u svom opštem krivičnom zakoniku. Zakon o zaštiti države stare Jugoslavije značio je oštavanje unutrašnjih suprotnosti, predloženi zakon znači ublažavanje i novu manifestaciju naše normalizacije. Ima još nekih ostataka bivših fašističkih režima kao i fašističke okupacije. U borbi protiv tih ostataka — radi se o opštem kriminalu — dovoljni su nam propisi opšteg krivičnog zakonika.

Medutim, s izloženim još nije u dovoljnoj meri istaknut značaj predloženog zakona. On, naime, ne znači samo napredak u izgradnji našeg krivičnog prava, nego donosi takode dve neposredne i značajne prednosti.

Prvo, on sam po sebi znači napredak krivičnog sudstva. Predloženi zakon će dovesti do veće jedinstvenosti u praksi krivičnog sudstva i time do povećane zakonitosti. Dosadašnji sumarni krivični propisi potpuno su odgovarali potrebama partizanskih oslobođenih teritorija. Naišavši na raznovrsne i zapelelene probleme konačno oslobođene domovine, ti propisi nisu više zadovoljavali. Nužno je dolazilo do neravnomernog klasificiranja krivičnih dela, a takode pri istom klasificiranju do različitih kazna. Bilo je potrebno da se uvede i primenjuju van-

redne korekture, na primer obavezan pregled presuda koji je vršila druga instanca i nadzorna žalba: Predloženi zakon donosi precizno kvalifikaciju dela ne prepuštajući ništa sudijama da proizvoljno klasificiraju, on određuje vrstu kazne koja treba da bude primenjena posebno u svakom slučaju, njenu najnižu i najvišu meru. Sve to iz osnova menja postojeću situaciju. Dato je najveće jemstvo da će kao kažnjivo svuda važiti isto delo i da će se za ista krivična dela primeniti uvek ista kazna. Dato je najveće jemstvo za zakonitost krivičnog sudstva.

Obuhvatajući krivična dela iz Uredbe o vojnim sudovima i iz Zakona o sudovima za zaštitu nacionalne časti, predloženi zakon kod dela počinjenih pre njegovog stupanja na snagu predviđa primenu ranijeg zakona ukoliko su kazne po tom zakonu blaže. Nema, dakle, ni formalno nikakvog retroaktivnog dejstva.

Druga posledica novog zakona biće jasno razgraničenje između zločinaca i političkih protivnika. Samim tim povećana je zaštita političke slobode, dakle, nova manifestacija našeg demokratizma. Krivičnim zakonom ćemo goniti svako nasilno rušenje naše demokratije i svih ostalih tekovina naše borbe. Krivičnim zakonom iskorenimo ostatke fašističkih zločinačkih metoda i od njih se zaštititi za buduća vremena.

Samo još jedna primedba u pogledu sadržine novog zakona. Član 2, stav 2 predviđa: »Kazniće se kao krivično delo po ovom zakonu i svaka radnja koja je uperena protiv sigurnosti drugih država sa kojima Demokratska Federativna Jugoslavija ima ugovor o savezu, prijateljstvu ili saradnji, a na bazi uzajamnosti«. U ovoj odredbi dolazi do izražaja sva iskrenost i sva doslednost naše države. Sa onim sa kojima se veže, ona se vezuje do kraja i bez ikakve rezerve. S njima je jedno na delu i jedno u borbi za velike ciljeve demokratije i čovečanstva.

Predlažem da visoki dom usvoji projekat zakona kako je predložen. (Aplauz).

Predsednik: Ima reč narodni poslanik dr Dragić Joksimović, kao izvestilac manjine Zakonodavnog odbora.

Izvestilac manjine dr Dragić Joksimović: (Čita izveštaj manjine Zakonodavnog odbora. — Videti prilog na kraju knjige.)

Gospodo narodni poslanici, dozvolite sada još samo nekoliko reči. Prilikom pretresa ovog zakonskog predloga u pojednostinostima stavili smo više predloga za izmenu i dopunu, od kojih ćemo navesti samo najvažnije:

1) Pre svega, bili smo za to da naziv zakona ostane Zakon o krivičnim delima protiv države, a ne Zakon o krivičnim delima protiv naroda i države, jer ovaj poslednji naziv ne odgovara sadržini zakonskog predloga.

2) Pošto je predsednik Zakonodavnog odbora rekao da ovaj zakonski predlog treba shvatiti kao privremenu zamenu za jednu glavu Krivičnog zakonika, predložili smo da se ovaj zakonski predlog povuče, a da se krivična dela iz ovoga zakona sude i presuđuju po propisima odnosne glave našeg Krivičnog zakonika koji je skroz savremen i moderan. Na taj bi se način popunila ona praznina, o kojoj je govorio moj uvaženi kolega dr Vilfan.

3) Kod člana 9 zakonskog predloga predložili smo da se inkriminiše samo ona privredna saradnja sa neprijateljem, odnosno sa okupatorom, koja je učinjena voljno i umišljajno i koja je praćena bilo težnjom za bogaćenjem, bilo željom da se okupatoru pomogne, odnosno da ne bude inkriminisana ona privredna saradnja koja je izvršena pod fizičkom ili psihičkom prisilom, pod moranjem ili iz straha. Jednom reči, tražili smo da se pravi razlika na voljnu i nevoljnu saradnju sa okupatorom.

4) Po našem mišljenju nepravilno je i nepravično da se delo privredne saradnje u svakom slučaju kažnjava i konfiskacijom imovine, jer takvoj kazni može biti mesta samo onda ako je iz privredne saradnje usledilo obogaćenje optuženog lica.

5) Bili smo protiv pomenutog zakonskog predloga i zbog toga što je on obuhvatio mnoga nova dela, koja nisu bila predviđena članovima 13 i 14 Uredbe o vojnim sudovima od 1944 godine, te se zbog odsustva zakona nije moglo suditi.

6) Naročito smo bili protivni širokoj retroaktivnoj snazi označenog zakona te smo predložili da član 18 glasi: »1) Ovaj zakon donosi se na dela u njemu navedena koja budu učinjena od dana njegovog stupanja na snagu pa ubuduće; 2) Svi predmeti nevojnih lica, koji su na radu kod vojnih sudova, bez obzira na to u kome se stadijumu postupka ti predmeti nalaze, predaće se na dalji rad narodnim okružnim sudovima.«

7) Ovaj predlog učinili smo ponajviše zbog toga, što smo smatrali da je za deset prohujalih meseci bilo ne samo dovoljno nego i suviše vremena za kažnjavanje ratnih zločinaca, narodnih neprijatelja, saradnika i prijatelja okupatora.

8) Predsednik Zakonodavnog odbora drug Moša Pijade na početku pretresa zakonskog predloga u Zakonodavnom odboru rekao je: »Zakon o krivičnim delima protiv naroda i

države je jedan zakon u nizu zakona, koji svi zajedno imaju težnju da narodno pravosuđe i čitavo stanje prebace u mirnodopsko stanje, da izostavi ono što je rat stvorio i da čitavom pravosuđu da jedan mirnodopski vid.« Smatramo da ova i ovakva izjava druga Moše Pijade dopušta mogućnost da Privremena narodna skupština primi gornji naš predlog za zamenu člana 18 Zakona o krivičnim delima protiv naroda i države i da primanjem toga predloga isključi retroaktivno dejstvo ovoga zakona.

Pretsednik: Otvaram pretres u načelu ovog zakonskog predloga.

Reč ima Ministar unutrašnjih dela drug Vlada Zečević. (Aplauz).

Ministar unutrašnjih dela Vlada Zečević: Drugovi narodni poslanici, izmene i dopune Zakonodavnog odbora primam u celosti. Predlog dr Joksimovića ne primam. Izvestilac većine poslanik dr Vilfan dao je stručno objašnjenje o ovome zakonu, koji je pred nama i o kome donosimo odluku. Pismeno obrazloženje priloženo je uz zakonski predlog. Ja ću samo da se osvrnem na izveštaj manjine koji je pročitao dr Joksimović. Dr Joksimović stavlja prigovor da zakonski predlog može da ima i proizvodna tumačenja, a ovim se zakonom baš ide na to da ne bude proizvodnosti, već da se određeno zna šta je kažnjivo a šta ne. Ovaj zakon dopunjava ranije doneseni zakon kojim se u našoj državi uvodi zakonitost, poštovanje i sprovođenje zakona za sve građane. Ni reči nema o tome da se inkriminiše i sama diskusija o tekovinama Narodnooslobodilačke borbe. Zato je ova tvrdnja malo čudna i zaista proizvodna. Drugi prigovor dr Joksimovića je u tome što se u mnogo pasusa govori o okupaciji. To je sasvim razumljivo, jer nas je ovaj rat u tom pogledu naučio da se za sadašnjost i budućnost obezbedimo. Sada se mnogi, pa i dobronamerni prijatelji, pozivaju na međunarodne zakone, a u toku rata niko se nije setio da narode Jugoslavije po međunarodnim zakonima uzme u zaštitu od uništenja. Mi smo bili u ratu sa Nemačkom i Italijom, pa ipak su naše zarobljene borce i ranjenike ubijali i žive spaljivali, ubijali su i neboračko stanovništvo, od deteta u kolevcu do starca. Eto, za takve i slične zločine krivci po ovome zakonu treba da budu kažnjeni i mislim da će sada i grupj dr Joksimovića biti jasno zašto su unete ove odredbe u ovaj zakon. Ovim zakonom mi samo upozoravamo i objavljujemo da svi znaju šta je kažnjivo po našim zakonima.

Kada je reč o retroaktivnom dejstvu onda se ovaj zakon primenjuje samo kao blaži za krivce, te i sa te strane oni koji čine prigovor ovome zakonu mogu biti zadovoljni.

Treći prigovor je u tome da zakon, tobože, ostavlja težak utisak u zemlji. Naprotiv, zakon jasno izdvaja krivce od poštenih i ispravnih građana, da se krivci koji rade protiv naroda i države ne mogu pokrivati političkim plaštom, a, s druge strane, da svaki građanin i politički čovek može jasno i nedvosmisleno da se otrese od takvih. Zato i mislim da je ovo u interesu koliko nas, koji predlažemo ovaj zakon, toliko i ljudi iz grupe gospodina Joksimovića, koji su protiv njega. Zakon ni u jednom članu ne konstatuje stanje u zemlji, već predviđa kazne za one koji učine krivična dela protivu naroda i države. Krivci se mogu uzbuđivati i za njih će zaista biti fatalan.

Dovoditi u vezu ovaj zakon sa pretstojećim izborima preterano je i tendenciozno. Zakon je potreban i koristan za sve narode Jugoslavije i za državu Jugoslaviju i zato ga predlažemo Skupštini na ozakonjenje.

Jedan kratak osvrt na današnji govor narodnog poslanika gospodina Dukanca. Govoreći o Demokratskoj stranci ova grupa želi da monopolíše sebi pravo da samo oni predstavljaju stranku. A pošto nas ima koji smo ostali dosledni principima demokratije, smatram da imamo moralnog prava da ovoj grupi ukažemo na put prave demokratije, a ne samovolje pojedinaca i male grupe koja još od pre rata vlada u Demokratskoj stranci. (Aplauz).

Za ovu grupu ima dva puta: jedan je nas demokrata iz Fronta, a drugi je da prikupljaju uglavnom one pristalice koji ni u svojoj prošlosti ni sada nemaju ničeg zajedničkog čak ni sa Demokratskom strankom, a još manje imaju zajedničkog sa demokratijom. (Aplauz).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik gospodin Grol.

Milan Grol: Zakon o krivičnim delima protiv naroda i države je četvrto izdanje jednog zakonskog projekta. Do pre neki dan on je nosio naslov Projekat zakona o krivičnim delima protiv države. Pre 15 dana on je bio Zakon o kažnjavanju zločina i prestupa protiv otadžbine, a prvi put, pre mesec i po dana, on se pojavio u Zakonodavnom odboru AVNOJ-a kao Zakon o kaznama zločina protiv narodne vlasti. Taj prvi naslov uistini je najverniji i on daje pravi smisao, koji nije izmenjen ni stilizacijama u pojedinim članovima, ni stilizacijom u samom naslovu. Time što se u pojedinim redakcijama po-

javljuje reč o zločinu protiv naroda, države i otadžbine, njegov smisao nije postao objektivniji. Dobro je da se ovom prilikom o izjednačenju ovih pojmova o narodnoj vlasti, o narodu, državi i otadžbini reče koja reč.

Tamo gde je narodna vlast uistini to što reč kazuje, to jest da je vlast od naroda izabrana, redovno postavljena, očevidno je da je ogrešenje o nju isto tako teško ogrešenje kao ogrešenje o otadžbinu. Ali tako se ne može postaviti teza ako narodna vlast nije još tako postavljena i ako narodna vlast nije narodna nego režimska. To su dva pojma i smisla. U takvom slučaju kritika takve jedne još redovno nepostavljene vlasti ne može se okrivljavati i pitanje je ko se više greši o državu i otadžbinu: da li onaj koji traži reforme, ili onaj koji ih zabranjuje i uskraćuje? O načinu na koji treba urediti naš budući život, nisu sva mišljenja ujednačena i bilo bi čudno da bi mogla biti tako brzo i lako ujednačena posle teških kriza i krvavih iskušenja kroz koje se prolazilo u danima reakcije i četvorogodišnjem ratu, u vremenu okupacije i revolucije. Da se mišljenja o onome što je bitno za bolju budućnost ujednače, potrebno je da se sliju osećanja o onome što je opšti, najširi interes za otadžbinu, što je otadžbinsko. Jer, država je pravni a često prinudni pojam, dok je otadžbina voljan i moralan pojam. Zakone države propisuje zakonodavac, dok zakone otadžbine nosi narod u svojoj duši. U danima reakcije eksploatisan je pojam otadžbine i hteo se izjednačiti sa pojmom režima. Ali i u mračnim danima se ustručavalo da se politički protivnici uvrste u izdajnike i neprijatelje zemlje i otadžbine. Toga se treba čuvati, naročito danas, kada se u tu kategoriju najtežih krivica koje okrivljuju i obeščašćuju teškim krivcima koje neće niko žaliti i braniti, lako mogu da svrstaju mnoge hiljade nevoljnih i nesvesnih okrivljenika. Bivaju vremena u kojima nailaze rastrojavanja javnoga mišljenja. Kaže se da je u javnom mišljenju sve prečišćeno. Ja ostajem ne sa skepticizmom nego sa realizmom kad govorim drugačije i nikad nisam tražio drugu reč nego samo onu za koju sam verovao da je istinita. Kad su pojedinci čak i u većem broju, ali dok ne pretstavljaju široku celinu, nije potrebno mnogo razgovarati i u ovakvim mutnim danima nikad se ne mora mnogo govoriti da li je krivica strogo srazmerno odmerena, jer su mnogi stradali i bez krivice.

Ali kad se tiče masovnih ogrešenja i masovnih oboljenja kakvih uvek ima u takvim danima, onda je očevidno da se ta masovna ogrešenja i oboljenja ne mogu tretirati kao voljna i

zlonamerna i da se onda takva oboljenja ne mogu otklanjati samo progonima i uništenjem nego rasudnom ocenom uzroka i posledica, odvajanjem zabludelih od onih koji su ih zabludivali i koji treba očevidno da ispaštaju za svoje krivice. Svima onima kojima je stalo do toga i koji visoko podižu taj pojam otadžbine mora tako isto stati i do sadržine, mora im ležati na srcu sadržina te otadžbine, tj. njena čovečanska i duševna sadržina. (Prigovori). Sačekacu ja dok mi dozvolite da govorim. Ako meni ovde ne date da govorim u ovoj kući onda — gde će se govoriti? Onima kojima je stalo, kažem, do te sadržine, do toga života naroda, mora im stati više do samoga života nego do idejnih okvira u koji taj život treba preko noći ukviriti.

Zakon o krivičnim delima protiv naroda i države sadrži tri teške stvari. Prva je širok i neodređen karakter inkriminacija podloznih proizvoljnim tumačenjima, a osobito u jednom vremenu netrpeljivosti, u jednom vremenu isključivosti i međusobnih nepoverenja. Taj proizvoljni karakter zakona stavlja pod tešku sumnju i mnogo štošta što ne ide u isključivo idejnu brazdu. U obrazloženju ovoga zakona kazana je jedna reč koja demantuje tvrdnju od pre nekoliko minuta, da u zakonu nije reč o principima i o kritici nego samo o delima i o nasiljima. Tamo se nabraja sve ono što je neprikosnovenno i što se ne sme podložiti kritici, pa se navode demokratski karakter vlasti i jedinstvo zakonodavne i izvršne vlasti. Očevidno, kad se to kaže da tu ne može biti pretpostavke o nekom nasilju protiv tih principa nego da je tu samo reč o kritici tih principa, a ako se ni ta diskusija tako postavljena ne može izvesti, onda se pita šta ostaje za izmenu misli o osnovnim stvarima i čemu služi ceo izborni period i nov period u stvaranju novog poretka, kad u njemu neće biti ni toliko slobodne izmene ne samo o samim osnovama nego i o primeni i razrađivanju principa.

Druga teška stvar je retroaktivni karakter. Ja primam objašnjenje g. Vilhana da je to jedan deo zakona koji je došao kao neophodna posledica ove reforme i prenosa kompetencije vojnih sudova.

Ali ja mislim da je taj zadatak mogao biti izveden posebno, određenije, i da on nije morao biti razlog za ovu širu, i manje objektivnu i manje odredenu osnovu.

Treća je teška stvar uzbuđivi karakter zakona. U času kada treba početi smirivanju, sredivanju, ovaj zakon podiže uzburu. (*Josip Vidmar: Protiv koga?*). Odgovoriću vam, gospodine. Kod svih onih kod kojih sva rešenja za sve probleme

još nisu gotova, kod svih onih koji veruju da treba još tražiti rešenja. A oni kod kojih je već sve gotovo, oni se čude da se uopšte može o tome razgovarati. U svima drugim zemljama donešeni su specijalni zakoni za krivice učinjene za vreme rata i u njima je bio određen rok. Ovo je jedini zakon gde rok ostaje neodređen. (*Josip Vidmar: Zašto ne? Ja se ne bojim toga zakona!*). Vi se očevidno ne bojite. U to ne treba da me uveravate. Hoćete li vi donositi zakon protivu sebe? Očevidno da nećete. Uopšte ono što daje jednu rdavu notu ovom zakonu, to je što se on jednovremeno donosi sa političkim zakonima i, drugo, što on ne predočava taj slobodan politički život, za kojim narod žudi isto tako kao što žudi za korom hleba. I u ovom stanju duhova u kakvom je danas naša zemlja, u kojoj je tolika potreba da se svet uspokojava, ovaj se zakon greši o jedan interes otadžbine, greši se čak i o jedan interes onih koji drže poredak. Čudan je uopšte način na koji se u svima političkim zakonima, pa i u ovom zakonu, govori o tim pojmovima, o državi i otadžbini. Bojim se — moram ponoviti onaj odgovor koji sam malopre učinio — da je stvoren jedan idejno zatvoren obruč. U ovome domu polazi se od toga da sve što je sa narodnom vlašću učinjeno, da je učinjeno na redovan način, i svaki prigovor smatra se da je prigovor protiv narodne vlasti, uprkos tome što to nije tačno, nego je reč o tome samo kako je ona u ovom momentu postavljena i koliko je normirana. A ovde se smatra kao da je sve već normirano. I ono što se ovde ne smatra za demokratiju — to nije demokratija, a ono što se ovde smatra da nije problem — nije problem. Ja mislim da takav način ograničavanja ne pogada samo interese drugih, nego pogada i interese onih koji su odgovorni za stanje i za razvoj stvari kako on teče.

Juče je sa ovoga mesta prijatelj Kardelj rekao da je to pesimizam kada ja kažem da se u privrednom pogledu ide unazad. Ja to nisam stavio sve na teret samo režimu, nego ja sam to stavio u teret i izvesnim teškim okolnostima koje nisu savladljive samo rečima i samo doktrinom. I ko tu objektivno gleda, dosta je da čita i onoliko koliko se u novinama objavi o komorama, o konferenciji industriskih delegata, da vidi u kakvoj je nesrazmeri program obnove sa onim što se ima i koliko se ima i u kakvoj srazmeri se polagano izmiču sredstva kojima se radilo još ovih prvih meseci. Ja ne sporim da je bilo energičnih poduzetnika. Ja ne sporim pokušaje udarničke. Tu je bilo doista primera za pohvalu. Ali, od toga do savladivanja realnih okolnosti daleko je. Čitajte samo onaj jedini izveštaj

o fabrikama šećera, koje traže 75.000 vagona uglja. Nema ju ni 10% od toga, i polovinu kampanje moraju da brišu za ovu godinu. To je samo jedan slučaj. Ja to ne kažem, ponavljam, da je bilo doista primera za pohvalu. Ali, od toga do savladivanja se neće da primi da on postoji, a ja mislim da je to jedan problem, jedna opasnost koja je veća od onih opasnosti protiv kojih se bore ovi izuzetni zakoni.

Mali je broj onih koji žele stari poredak, a mnogo je manji broj onih koji su kadri da ga vrata. Dakle, to ponavljanje fraza o starom poretku da ga neko hoće, bezrazložno je. Tu nema opasnosti. Ali je opasnost od onih uslova koji se ne mogu savladati bez drugačije podloge jednog režima, bez širokih programa toga režima, bez širokih pregnuća koje treba izazvati, ohrabriti i oduševiti kod narodnih masa.

U stanju u kakvom smo mi danas, ni odbrana otadžbine, ni odbrana demokratije ne mogu se izvoditi samo zakonima, odmazdama i progonima. Toga progona, te odmazde mora biti u koliko se ona postavlja na redovan način, na redovne razmere, to jest, na krivce, ali ne na onaj način koji uznemiruje široke mase. (*Josip Vidmar*: To je već precizirano u amnestiji). Moji svi prigovori koji su bili za ovo nekoliko dana svodili su se, moj dragi Vidmare, baš na to, na razlike između tekstova i primene, na razliku između hartije i stvarnosti. Vi meni navodite da je amnestija rešila probleme, ako vi verujete, ja poštujem vaše uverenje, ali ja ostajem pri svom. Prava istinska pravda u ovom momentu je samo ona koja jednovremeno i kažnjava i uspokojava. Druge nema — koja može doneti ono što ovaj zemlji danas treba.

Pretsednik: Reč ima ministar drug Milovan Đilas.

Ministar za Crnu Goru Milovan Đilas: Predgovornici već ne već su istakli potrebu ovoga zakona, koji potiče kako iz nužnosti da se sredi to opšte naše krivično-političko zakonodavstvo, tako i iz potrebe da se normiraju izvjesni još nenormirani odnosi prema onima koji rade protiv naroda i države, i ja se na to neću osvrutati.

Prigovori opozicije, odnosno skupštinske manjine, mogli bi se svesti, kao i svi prigovori učinjeni dosada, s tom razlikom što su posljednji dobili nešto osjetniju formu, na četiri tačke:

Prvo, da su neodređeni pojmovi narodne vlasti, odnosno tekovina Narodnooslobodilačke borbe.

Drugi prigovor, da je trebalo početi putem smirivanja, sredivanja, saglašavanja, podizanja vjere u ostvarenje novog po-

retka slobode, istine i pravde, kako kaže manjina u svom iz-
vještanju Skupštini.

Treći prigovor, da je ovaj zakon potreban ako je stanje
zaista tako uzbudljivo u zemlji — a da onda nijesu potrebni
izbori, odnosno, ako takvo stanje nije — ne bi bio potreban.

I četvrti prigovor g. Grola, da mi ne vidimo našu ekono-
miju kao problem, nego da pitanju ekonomije prilazimo kao
pitanju doktrine, koja može biti manje ili više dobra.

Već je bilo riječi o tome šta su to neodređeni termini
narodne vlasti i tekovina Narodnooslobodilačke borbe. Ja mi-
slim da je osnovna greška opozicije, koja se ispoljila u toku
čitave diskusije, u tome što ona današnje stanje u Jugoslaviji
smatra kao režim, a ne kao jednu duboku socijalnu promjenu
do koje je došlo. Ako ovo zaista jeste samo jedan režim, onda
bi kritika opozicije u mnogim stvarima nesumnjivo bila oprav-
dana. Jer, i mi se slažemo s time da kod naših narodnih vlasti
ima mnogo nedostataka, da u našoj privredi ne ide, naime nije
kako treba, da ima samovolje izvjesnih organa vlasti itd. itd.

A ako ovo zaista nije samo režim, nego i promjena stanja
u odnosu na ono kako je bilo u Jugoslaviji prije rata, onda mi
ne možemo primiti kritiku opozicije, koja u pojedinom kon-
kretnom slučaju može biti tačna, zbog toga što ona u suštini,
kritikujući režim, kritikujući pojedine konkretne stvari i ne-
dostatke, ustvari, ide za promjenom toga stanja. Mislim da
je to osnovna greška opozicije.

Kad bi g. Grol shvatio da je to jedna duboka nacionalna
i socijalna promjena, da smo u ovom periodu rata doživjeli i
period dubokih socijalnih promjena i period nacionalnog pre-
poroda u izvjesnom smislu, onda bi, vjerujem, i njemu kao i
mnogim drugim ljudima, koji nijesu komunisti, a koji se na-
laze u Frontu, stvari postale jasnije i onda bismo mogli da se
sporazumijemo i u pitanju svih onih konkretnih nedostataka
naših vlasti, naših organa itd.

Drug Kardelj je juče rekao da opozicija hoće s vodom iz
korita da izbaci i dijete. Ja mislim da je to tačno. Polazeći od
osnovnih nedostataka i nerazumijevanja kod opozicije su, ra-
zumije se, i neodređeni termini tekovina Narodnooslobodilačke
borbe i termin narodne vlasti. Međutim, ti termini su vrlo pre-
cizni. Narodna vlast — to su narodnooslobodilački odbori, a te-
kovine Narodnooslobodilačke borbe — to su federacija i pravo
naroda da bira i smjenjuje tu vlast. Na to bi se svele tekovine
Narodnooslobodilačke borbe. Zakoni koji su donijeti ovdje
nisu upereni, pa ni ovaj zakon nije protiv takve kritike, a još

manje protiv onih protivnika koji se od nas razlikuju samo u cilju i, recimo, u metodama. Zbog toga mislim da se ne može govoriti o širini i proizvoljnosti ovog zakona, kao što je govorio gospodin Grol. Dopustite da citiram zakon. Po ovom zakonu kažnjava se ko preuzme kakvo djelo koje ide na to da se silom obori narodno predstavništvo Demokratske Federativne Jugoslavije ili saveznih zemalja, da se zbace savezni ili zemaljski organi, vrhovne i državne uprave ili mjesni organi državne vlasti, ili da se oni pretnjom sile spreče u vršenju dužnosti... Državljanin koji izvrši djela kojima se nanosi šteta vojnoj snazi, odbranbenoj sposobnosti ili ekonomskoj moći... Ko izvrši ratni zločin, to jest, ko u vrijeme rata i neprijateljske okupacije radi kao pokretač, organizator, naredbodavac, pomagač ili neposredni izvršilac masovnih ubistava... Ko u vrijeme rata organizuje ili pristupa ili vrbuje druge da stupaju u naoružane vojničke ili policiske formacije... Ko u vrijeme rata primi službu u neprijateljskoj vojsci... Ko u vrijeme rata i okupacije stupi u političku saradnju ili primi službu u organima neprijateljske vlasti... Ko organizuje oružanu pobunu ili učestvuje u njoj... Ko u zemlji ili van nje organizuje udruženje sa fašističkim ciljevima... Ko vrši špijunažu... Ko liši života vojno lice...

To su krivice. Ja mislim da danas nema ni jedne zemlje na svetu koja te krivice ne bi kažnjavala, makar kolika i kakva u tim zemljama vladala demokratija.

Ja bih se samo osvrnuo na drugu tačku manjine, a to je na pitanje »uzbudljivosti« ovog zakona. Opozicija je tom pitanju prišla čisto formalno i kaže: ili je realno što taj zakon konstatuje i protiv čega on podiže uzbunu i onda izborima nema mjesta dok se to stanje ne raščisti, ne sredi i ne smiri, ili je netačno, preterano i tendenciozno zaoštreno, i onda se mora pitati čemu pomenuti zakon treba da služi u predizbornom vremenu, ako ne uvećavanju javnog nespokoјstva, pretnje i pritiska.

Veoma je karakteristično da je manjina iz ovog zakona izvukla zaključak da izbori zaista nijesu potrebni ako se taj zakon usvoji. Međutim, stvar stoji baš obrnuto. Svim dosadašnjim zakonima mi smo obezbijedili građanima Jugoslavije slobodu udruživanja, slobodu štampe, slobodu učestvovanja na izborima i kandidovanje, slobodu zborova itd. Ali za one prekršaje koje čine faktično i stvarno neprijatelji Jugoslavije, za takve prekršaje moraju doći izvjesne mjere. Ovaj zakon znači obratno, znači put ka smirivanju i olakšavanju izbora od onih elemenata koje manjina ne vidi i kojih ima po šumama u gru-

picama, koji režu glave našim odbornicima za koje bi sada trebalo, po njihovom mišljenju, dati amnestiju i kazati: sve ovo što ste dosada radili ne važi i sada možete početi ponovo. (Aplauz).

Medutim, niti je tačno da je to stanje takvo kako su oni htjeli da pretstave, niti je tačno da zakoni namerno zaoštravaju to stanje. Što se tiče dejstva unazad, o kome je govorio g. Grol, netačno je da taj zakon postavlja pitanje da će se odgovarati za krivce koje su bile. Ovaj zakon samo utvrđuje u određenju i blažijoj formi princip koji već postoji za ljude koji su krivi za zločine. Oni koji su krivi, a nijesu odgovarali, nego se kriju, oni za te zločine moraju na neki način odgovarati. Razumije se da se tu ne radi o zavedenima i o nevinim ljudima, od kojih smo već hiljade pustili, već se tu radi o onim ljudima koji su bili kolovode tih zločina. Tu se postavlja pitanje da li jedan čovjek može biti zaveden i da li mu se može oprostiti, ako je on dobio naredbu da zakolje ženu ili dijete. Ja mislim da o tome ne može biti govora, da ne može biti govora o prisiljenosti i zavedenosti, jer se za takav zločin na neki način ipak mora da odgovara.

Gospodin Grol se osvrnuo na to zašto je izmijenjen naslov u ovom zakonu i zašto je ispala riječ »otadžbine«. Sasvim prirodno, jer ako se po ovom zakonu imaju kažnjavati i strani državljani, onda se u naslovu ne može staviti »protiv otadžbine i države«. To je pravilno urađeno, što je iz teksta naslova uklonjena reč »otadžbine«.

Ja bih se sada ovdje osvrnuo uzgred, i pre nego što predem na četvrtu tačku prigovora opozicije, na terminologiju gospodina Dukanca, koja je veoma karakteristična, i ako hoćete, veoma neparlamentarna. Gospodin Dukanac, iako zna da se radi o klubu Fronta i o frontovskoj većini, on ipak u svome govoru kaže »vaša partija«. Kad o tome govore, oni bi trebalo da vode računa i o ovome. Iako smo mi vodili Oslobođilački rat, rat za nacionalno oslobođenje, nas je čitava neprijateljska propaganda, mislim na onu fašističku, optuživala kao da su to samo komunističke pobune i kao da cijelu stvar vode komunisti radi svojih interesa. Ovakva terminologija gospodina Dukanca prema Frontu, ustvari, znači produženje takvog metoda rđavog rada, takvog nerazumijevanja u najmanju ruku Fronta i karaktera Fronta. (Aplauz). Pitam gospodina Dukanca: da li su ovi katolički i pravoslavni sveštenici, da li Dragoljub Jovanović, da li su zemljoradnici, Savez zemljoradnika koji učestvuje u Frontu, da li je Franja Gaži, da li dr Šubašić i svi ti

ljudi, da li su zaista jedna partija i da li su samo komunisti. Meni ovo, drugovi, miriše na onu optužbu da se u Jugoslaviji radi o diktaturi, o jednom režimu, o jednoj partiji, o tome da kod nas treba da se odlože izbori, kao što su odloženi u Bugarskoj itd. (Aplauz).

Gospodin Grol kad govori o teškoćama u kojima se nalazi zemlja, kad govori o sudbonosnim danima koje preživljuje naša zemlja, trebalo bi da shvati, da vidi da je ovo tako zbog preobražaja, da je ovo promjena jednog stanja i da samo u okviru toga stanja može da se popravlja, a ne izvan, protiv, ili na liniji izmene toga stanja. (Aplauz). Ne shvatajući to, manjina čini veoma loše usluge našoj zemlji baš u sudbonosnim danima, baš u teškoćama kojima su izložene sve zemlje, pa i naša.

Sad bih se osvrnuo na kritiku gospodina Grola naše ekonomije.

Gospodin Grol govorio je o rastrojavanju javnog mišljenja koje je bilo za vrijeme okupacije. U izvjesnom smislu to je tačno. Tačno je u tome smislu da se rastrojilo ono javno mišljenje koje je postojalo kao vladajuće u staroj Jugoslaviji. U jednoj zemlji ili jednom poretku vladajuće mišljenje, ono mišljenje koje je u tom trenutku javno, ono je vladajuće mišljenje, ono dominira u čitavom životu i to mišljenje stare Jugoslavije se rastrojilo za vrijeme rata. Ono se raspalo, ono se dezorganizovalo, ono se demoralisalo. Međutim, ono drugo mišljenje, ono mišljenje koje je poticalo iz borbenog dijela naroda, to se mišljenje ne samo nije rastrojilo nego se ojačalo i to u onoj mjeri u kojoj je narod koji se borio postajao organizovaniji i jači. U toj mjeri su te ideje koje su vodile narod, u toj mjeri to javno mnjenje postajalo je konsolidovanije i jače. (Aplauz). Zato uprkos patnji našega naroda koji se borio u ovome ratu i za njih trpeo baš zato što se taj rat vodio za velike ideale, za velike stvari i za promjenu staroga, ne možemo smatrati teškim danima života, ni mračnim i tragičnim, nego najsrećnijim danima u životu naroda Jugoslavije. (Aplauz). Polazne tačke između nas i g. Grola su razne i otuda se javlja i opravdava i ona besperspektivnost skupštinske manjine koju on predstavlja. Naša skupštinska manjina nije ništa konkretno predložila i kazala: naša zemlja treba da ide tim i tim putem, mi treba da radimo ne to, nego to i to, i u kritici vlasti nije kazala da ne treba raditi to i to, nego to, — nego je znala samo da kritikuje i da sije nepovjerenje itd.

Što se tiče naše ekonomije i tu je polazna tačka g. Grola i skupštinske manjine koju on predstavlja — pogrešna. Kad sam slušao g. Grola, sjetio sam se jedne stvari koja nam se dogo-

dila za vrijeme rata. Ja molim g. Grola da me izvini i da ne shvati ovu stvar pogrešno i grubo. Za vrijeme rata kad je neprijatelj bio vrlo jak, kad je na nas udario sa tolikim tenkovima i avijacijom, nama su govorili nesvijesni seljaci i seljaci koji se kolebaju, koji su inače slabi u tom pogledu, otprilike kao što je g. Grol govorio o pitanju ekonomije. I nas su tada svi smatrali ludacima, koji su se digli na jedno čudo. Smatrali su nas neobičnim ljudima. I doista, ono što je napravilo jugoslovenski Oslobođilački pokret jeste za normalnog čovjeka, za prosječan građanski mozak nenormalno i ludački. (Buran aplauz). I zaista, čitava naša doktrina da ćemo mi goloruki oterati okupatore i njemačke divizije sa tenkovima, po zamisli običnoga čovjeka izgleda ludačka. Međutim, ta doktrina se pokazala pravilnom. Doktrina Oslobođilačkog rata je triumfovala. Ta doktrina stajala je nad doktrinom onih koji su bili zaslijepljeni, koji su se kolebali, i koji nijesu vjerovali i koji su sa nepovjerenjem prilazili toj stvari. Ta doktrina se nastavlja i u pitanju politike naše ekonomije. Za mene današnja ekonomska politika umnogome liči na naše prve političke odrede, koji nijesu imali dovoljno oružja, koji su bili slabo naoružani i koji nijesu znali da ratuju kako treba. Naši mladi komandiri nijesu znali kako treba da se ratuje, nijesu imali dovoljno naoružanja, pa ipak smo mi pobijedili i to je ono što nedostaje u politici manjine. Oni nemaju perspektive i vjere.

Jasno je da u našoj ekonomiji nije sve kako bi trebalo. Mi to nijesmo nikad ni sakrivali. Cjelokupna štampa je o tome pisala. Svi zvanični pretstavnici Vlade, Narodnog fronta, Komunističke partije, antifašističkih organizacija stalno govore i stalno ukazuju na to pitanje. Znači, opoziciji u tome pitanju nedostaju takode perspektive. Međutim, ima tu još jedna razlika. Govoreći o ekonomiji skupštinska manjina govori o tome kako se iz ekonomskih teškoća ne može izići ako se ne podmetnu šira leđa, ako se ekonomskim pitanjima i obnovi čitave zemlje ne da jedna šira osnova. Meni nije, a mislim i vama, potpuno jasno šta pod ovim skupštinska manjina misli. Ako se misli da se za rad na obnovi ekonomije mobilise radnička klasa, seljaštvo, inteligencija i svi oni ljudi koji hoće pošteno u duhu ovih današnjih zakona, u duhu opštih principa ove borbe i tekovina ove borbe da rade, i mi na tome principu stojimo, onda su ta leđa, po mom mišljenju, dovoljno široka. Svaka druga leđa ustvari su suvišna leđa. (Aplauz). Sve druge ekonomske faktore koji djeluju u ekonomskom životu a tu dolaze — osim elementa koje sam pomenuo — i jedino mogu doći špekulanti, cr-

noberzijanci, razni ljudi koji švercuju robu iz inostranstva itd. Njih treba zauzdati i ne samo zauzdati nego prosto naprosto uništiti. (Aplauz). Da skupštinska manjina ne bi ovo krivo shvatila, ja ne mislim da g. Grol brani crnoberzijance, ali smatram da bi takva ekonomska linija, ustvari, dala potpun mah i potpunu slobodu i stvorila sve mogućnosti crnoberzijancima i raznim neprijateljima nove ekonomije koji rade preko muka, preko gladi radničke klase, preko bijede našeg seljaštva.

Eto, drugovi i drugarice, u čemu bi bili karakteristični nedostaci izjava naše skupštinske manjine. To sa jedne strane.

A ako gledamo čitav ovaj zakon, on znači završnu tačku toga zakonodavstva, on znači u izvjesnom smislu sumiranje zakonodavstva protiv neprijateljskih fašističkih elemenata. Baš su na tome zakonu ti nedostaci i nepravilna shvatanja opozicije najviše došla do izražaja. Kad oni kritikuju narodne vlasti, onda ne kažu kakve bi vlasti bile potrebne. U Jugoslaviji ima mogućnosti samo i jedino ova vlast, ili povratak stare vlasti. Mi hoćemo ovu vlast, ali sve bolju, sa sve širom osnovom, vlast koja će sve pravilnije znati da radi, ali nijednu drugu nego jedino ovu i ovakvu vlast, to jest, biranu i smenjivanu. Na tome završavam. (Buran i dugotrajan aplauz).

Pretsednik: Ima reč poslanik Branko Zlatarić radi ličnog objašnjenja.

Branko Zlatarić: Gospodo i drugovi narodni poslanici, ono što je g. Grol kazao da je našim fabrikama šećera potrebno 75.000 vagona uglja da bi mogle raditi, zatim da je to trebalo da predvidimo i da se ne upuštamo u takve zadatke, i da u takvoj situaciji moramo zatvoriti polovinu fabrika šećera — nije tačno. Tačno je da fabrikama šećera za preradu repe koja je zasejana treba oko 8.000 vagona. Iz toga proizilazi da g. Grol stoji na stanovištu da mi postavljamo neke zadatke koje ne možemo rešiti. Mene to potseća na ono kada su naši borci uzeli puške u ruke i počeli borbu za oslobođenje naših naroda i naše zemlje. Tada su neka gospoda govorila: »Zašto to činite? Vi ste unapred osuđeni na propast«. Drugo, g. Grol je rekao da mi doktrinarno rešavamo ekonomska pitanja. Ako doktrinarno rešavanje ekonomskih pitanja znači to da naš radnik u rudniku radi go i bos, i kada se žrtvuje za potrebe naše zemlje, onda ja ne znam šta pod tim misli g. Grol. Ja mogu zaključiti da g. Grol govori o ekonomskim problemima na jedan neodgovoran način, da govori na takav način kao da ne raspolaze činjenicama. Iz toga proizilazi da on želi da dovede u još teže stanje čitavu situaciju u kojoj se nalazimo. (Aplauz).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik dr Mladen Iveković.

Dr Mladen Iveković: Drugovi i gospodo narodni poslanici, nakon izlaganja predgovornika, najprije izvestioca skupštinske većine, pa Ministra unutrašnjih poslova i na kraju ministra Dilasa, ja odustajem od analize ovoga zakona. Htio bih samo da spomenem neke momente koji bi bili interesantni da se kažu. Osvrnuo bih se samo na one momente koje smatram da su važni i da ih treba naglasiti. Nema sumnje da ovaj zakon predstavlja moćan instrumenat za očuvanje osnovnih tekovina Narodnooslobodilačke borbe. Uostalom, svi zakoni koje je donijelo Prefsjedništvo AVNOJ-a, i oni koji su izglasani u ovome domu, kao i djelatnost Savezne vlade, zemaljskih vlada i svih organa narodne vlasti nose taj pečat. Naši narodi ljubomorno čuvaju tekovine svoje Narodnooslobodilačke borbe. U čemu se sastoje te tekovine, to je već fiksirano i ozakonjeno u odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu.

Zakon o krivičnim djelima protiv naroda i države biće moćno oružje naših naroda i naše nove države za očuvanje tekovina naše Narodnooslobodilačke borbe. Tim više treba osuditi ona šaputanja i one aluzije koje se čuju iz redova izvjesnih krugova: da se ponavlja ista ekskluzivna greška iz stare Jugoslavije, kada su se stari režimi služili zloglasnim zakonom o zaštiti države. Takva usporedba je deplasirana, zlonamjerna i nalazi se na liniji antidemokratskog shvatanja. Zakon o zaštiti države bio je instrumenat nacionalnog i klasnog izrabljivanja u rukama jedne malobrojne klase — u rukama jedne povlašćene protivnarodne izdajničke klike.

Još nešto, odredbe zakona koji je pred nama, namijenjene su ratnim zločincima i drugim krivcima iz rata. Narodnooslobodilački pokret postavio je još od početka sebi zadatak da pravi i odgovorni krivci iz rata moraju biti nemilosrdno kažnjeni. Pravilno se kaže u obrazloženju prijedloga zakona da je izmirenje naših zakrvljenih naroda i stvaranje namjesto toga njihovog nerazorivog bratstva i jedinstva bio naš čovječanski zadatak. Jedan od važnih razloga što smo u tome potpuno uspjeli bio je u tome što su svi naši narodi mogli svakodnevno, da se uvjeravaju da Narodnooslobodilački pokret nije praštao pravim zločincima, da nikad s njima nije ulazio u pogađanja i kompromise, da su naši sudovi uvijek bili i ostali oruđe pravde i zaštite svih naših naroda protiv zločinaca, bez obzira kome su narodu pripadali.

Pojam ratnih zločinaca i postupak s njima normirani su u toku rata međunarodnim utanačenjima nekih saveznika, So-

vjetskog Saveza, Engleske i Amerike. Trojna konferencija u jesen 1943 godine u Moskvi, poznata pod imenom Moskovska konferencija, prva je normirala pojam zločinca i utvrdila da će ratni zločinci biti sudeni na mjestima počinjenog zločina i po zakonima te zemlje. Naši su narodi svesrdno prihvatili to utanačenje naših velikih saveznika. I odredbe zakona o kome će ovaj dom danas glasati, a koje se odnose na ratne zločince i druge krivce iz rata, potpuno su u skladu s odlukama velikih saveznika donesenim u Moskvi i kasnije potvrđenim na sastanku Staljinà, Čerčila i Ruzvelta u Teheranu.

Drugovi i gospodo narodni poslanici, s tim u vezi smatram za potrebno da ukažem ovome domu i javnosti velikih saveznika da su pred pobjedonosnim jedinicama naše Jugoslovenske armije i slavne Crvene armije u posljednjem času pobjegli preko naše granice mnogi i to najodgovorniji ratni zločinci, koje naši narodi optužuju za najkrvavija masovna ubistva i nesreće koje su narodima bile nanesene u toku rata. Oni se danas nalaze pod vlašću savezničkih armija. To su visoki funkcioneri ustaških zločinaca na čelu s Pavelićem, niz četničkih i Ljotićevih bandita na čelu s Nedićem i Ljotićem, to su izdajice i izrodi slovenačkog naroda Rupnik i drugi. Uvjeren sam, drugovi narodni poslanici, da ćete se složiti sa mnom, ako uputim sa ovoga mjesta zahtjev naših naroda i ovoga doma našim velikim saveznicima da u duhu odluka Moskovske i Teheranske konferencije poduzmu hitno sve što je potrebno da se ti zločinci izruče našim narodnim vlastima i našim narodnim sudovima. Ispunjenje ovog zahtjeva traže neizmjerne patnje naših naroda, koje su im ti zločinci nanijeli, traži najosnovniji osjećaj čovječije pravde, traže ogromne žrtve naših naroda u borbi za zajedničku savezničku stvar.

U ime poslaničkog kluba Narodnog fronta izjavljujem da se s Prijedlogom zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države u cijelosti slažem i da ću glasati za njega. (Aplauz).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik drug Moša Pijade.

Moša Pijade: Drugovi i gospodo narodni poslanici, posle govora druga Đilasa gotovo sam u iskušenju da se odreknem reči, ali moram neke stvari da reknem. Preskočiću sve ono što je drug Đilas rekao i što mi je uštedio da kažem.

Kada grupa g. Grola govori, piše, formuliše i izjavljuje da je ovaj zakon proizvoljan u tekstu, da je ostavljen proizvoljnom tumačenju »isključivih vlasti« i da je najteža strana ovoga zakona proizvoljna inkriminacija dela, onda se ja do-

ista pitam: ili ti ljudi nisu čitali zakonski predlog, ili nemaju uopšte nikakvih uslova da mogu razumeti paragrafe nekog zakona. Ali to je ipak smelost, da ne kažem drskost, da se ovako jasne i precizne formulacije, radene sa naročitim trudom i sa naročitom željom da se tačno ograniči krivica, kao što se tačno određuje i kazna; nazivaju »proizvoljnim formulacijama«.

Ali težište ne leži na tvrdnju o »proizvoljnosti«, nego da će to proizvoljno da tumače »isključive vlasti«. Na onome »isključive vlasti« leži sva kritika ovoga zakona, kao i svih onih drugih zakona za koje su oni glasali *protiv*.

Oni ovu vlast, narodnu vlast, izniklu iz Narodnooslobodilačke borbe, ne mirišu, i to je sve!

Drugovi i gospodo, oni kažu u svojoj izjavi da se u ovome zakonu okrivljuje agitacija protiv tekovina Oslobođilačke borbe i protiv narodnih vlasti, pa onda kažu da su to nedovoljno određeni termini, — samo što nisu rekli da su to nepoznati termini. (Smeh). A ja vidim u našem projektu zakona da se na jednom mestu govori o propagandi i agitaciji. To je član. 9 koji kaže: »Ko vrši u zemlji i inostranstvu propagandu i agitaciju koja sadrži poziv na nasilno obaranje postojećeg državnog uređenja, kazniće se lišenjem slobode sa prinudnim radom najmanje godinu dana.« Pa, molim vas, je li to ono neodređeno, ili je to akcija protiv tekovina i protiv narodnih vlasti kad se radi o agitaciji za obaranje postojećeg državnog uređenja. Mora čovek da se strašno čudi, čak i njima, kad kažu da u mnogim pasusima ovaj zakon govori o okupaciji.

Dobro, hajte da zaboravimo okupaciju, hajte da zaboravimo sve one zločine što su počinili okupatori i njihove sramne slugе. (Odobranje). Ali, mi nećemo i ne možemo da zaboravimo okupaciju, nećemo i ne možemo da zaboravimo te zločine, mi hoćemo i moramo da ih kaznimo. (Aplauz). Ako nekome treba, da bi mogao spokojno da gleda u budućnost, da zaboravi sve te zločine, nama ne treba, mi nismo takvi, mi nismo napravljeni od takve materije. Mi nećemo da zaboravimo ove zločine, a ipak gledamo vedra čela u budućnost. I baš zbog te spokojne budućnosti, mi hoćemo da zgnječimo, da kaznimo i poslednjeg zločinca. Traženo je, a i ovde je to podvukao g. Joksimović da je tražio u Zakonodavnom odboru, da ovi zakonski propisi važe za budućе, a da ne važe za okupaciju. Ja sam na to pitanje odgovorio: »Pa dobro, je li pravo da Keserovića streljamo, a Dražu Mihailovića da pustimo. To znači to — i ništa drugo. Koje smo uhvatili — sudili i osudili, a Draži treba da damo i biračko pravo!« (Burno odobranje).

Što se tiče »uzbudljivosti« ovog zakona, ja mislim da to dolazi od uzbuđenosti sa kojom je ta grupa prišla ovom zakonu. I nikakve druge »uzbudljivosti« ja nisam u stanju da vidim. (Buran aplauz).

Gospodin Grol dotakao se nešto malo istorijata ovog zakonskog predloga. U tome sam nešto i ja učestvovao. Oni koji iz te grupe danas naročito podvlače da je vrlo nezgodno što se baš pred izbore donosi ovaj zakon, manje su se protivili njegovom donošenju pre tri meseca. I zato što se sada donosi, u momentu raspisivanja izbora, nismo mi krivi. Ali je g. Grolu, koji je bio na sednicama Zakonodavnog odbora i Pretsedništva AVNOJ-a, vrlo dobro poznato kako sam ja te stvari postavljao još pre nekoliko meseci kad smo o njima razgovarali. Možete naći u novinama od 6 jula opširno šta sam ja tamo kazao. I ono što sam tada u Odboru rekao i što sam tamo obećao, ne u svoje ime nego što sam rekao da je namera da bude urađeno, to je danas, odnosno biće sutra, donošenjem zakona o sudovima, u potpunosti završeno. Ja sam tamo istakao da na nijedan od ovih zakona, kojima uređujemo pravosuđe u našoj zemlji, ne treba gledati izolovano. Kada su u Srbiji bili ukinuti sudovi za suđenje prestupa protiv nacionalne časti, rekao sam da će se ti sudovi ukinuti i u ostalim krajevima. Kazao sam da će doći zakoni o uređenju vojnih sudova i o uređenju sudova. Pomenio sam da je pre toga bio donesen Zakon o konfiskaciji i izvršenju konfiskacije, i predstavio sam tu čitavu celinu kao jasan izraz želje da — jer je rat već svršen — predemo i u našem pravosuđu iz ratnog u mirnodopsko stanje i u normalne prilike.

Tu tendenciju da predemo u mirnodopske, uređene i normalne odnose u čitavom pravosuđu, mi smo ostvarili kroz više zakona i tako nizom zakona upotpunili naše pravosuđe, koje sada ima da bude najpotpunije sredstvo zakonitosti i reda u našoj državi. I baš ta gospoda iz manjine, iako su glasala protiv svih zakona koje smo mi ovde doneli, upravo izuzetno bi trebalo da glasaju za ovaj zakon, pošto baš ovaj zakon donosi ono o čemu je s nama mesecima govorio g. Grol. On je stalno govorio o proizvoljnim i nejednakim presudama. U ličnim razgovorima ja sam uvek to priznavao. Bilo je i proizvoljnih i nejednakih presuda i mi to nismo nikada krili. Ali baš zato da bi se suzbila ta proizvoljnost i baš zato da bi se utvrdila zakonitost i da bi se i sudovi i sve narodne vlasti stegle na jasnim i određenim propisima i da ne bi mogao jedan sud za jednu krivicu da odmeri kaznu od 12 godina, a da za istu

krivicu drugi sud odmeri 6 meseci, — bili su potrebni i drugi zakoni među kojima naročito i ovaj. Baš ovim zakonom mi obezbeđujemo punu zakonitost. I kako se onda može očekivati nekakvo »uzbudljivo« deystvo od ovoga zakona samo zato što se on donosi pred izbore, kada se zna da je pre donošenja ovoga zakona bila prvo jedna amnestija, pa zatim druga po redu, neobično široka, neobično širokogruda i na osnovu kojih su hiljade izišle iz zatvora i sigurno je da ti amnestirani neće više doći u zatvor ako žive kao pošten svet. Sam tekst ovog zakona pokazuje šta smo mi izdvojili, koliko smo bili široki kada smo izdvojili onoliki broj ljudi smatrajući ih kao zavedene i kojima se može oprostiti. Ove zakonske odredbe pokazuju da smo mi odredili kazne samo najtežim zločincima, kojima niko na svetu ne bi nikada i ni u kakvoj situaciji mogao da oprost. Samo za takve zločince ovaj zakon i predviđa kazne.

Drugovi, ja sam još 3. jula rekao: ako hoćemo da viši vojni sudovi ne sude civilnim licima, ako hoćemo da ukinemo sudove nacionalne časti, ako hoćemo ovo ili ono, onda moramo da uredimo te stvari. Ne možemo da ostavimo prazninu, to jest, da ostavimo sudove bez zakona. I onda, pred sud dođe neki koljaš, a sudije nemaju propisa, jer smo im sve ukinuli ovim drugim zakonima koji se tiču uredjenja sudova, i ne bi imali na osnovu čega da sude. Ako je želja da se zločinci ne izvode pred sud, onda neka se to kaže jasno i otvoreno. Ali i onako kako je na jednom mestu u izjavi manjine rečeno o okupaciji, ja mislim da je i to prilično jasno. Gospodin Grol kaže da su sve zemlje donele specijalne zakone za kažnjavanje ratnih krivaca i zločina učinjenih za vreme rata itd. Vidite, mi smo postupili na drugi način. Mi, upravo, ukidamo specijalne zakone. Ali, molim vas, ima nešto malo i razlike između nas i ovih drugih okupiranih država koje sada uvode specijalne zakone. Kad se holandska vlada preselila iz Londona posle oslobođenja u zemlju, osetila je potrebu da se donese specijalni zakon da kazni kvislingovce i druge sluge okupatora i izdajice. Ali, bogami, mi se malo razlikujemo u tome što smo mi priličnu većinu tih zločinaca još u toku rata kaznili. (Aplauz. — *Uzivici*: Tako je!). Nama četiri godine nisu prošle tek onako. Mi smo još u toku rata sudili zločincima i izdajnicima i njih su često naše trupe hvatale za jaku. (Smeh). Mi možemo sada da se odrekemo onih naših ratnih pravila i propisa, možemo da se odrekemo ona dva paragrafa koja se nalaze u Uredbi o vojnim sudovima — jedan paragraf o ratnim zločincima, drugi o narodnim neprijateljima — jer su oni poslužili i odigrali svoju ulogu. Ali danas morao bi gospodin Grol

biti prvi koji bi kazao: dajte mi drugu, novu uredbu, stara ne odgovara ovome vremenu, suviše je rastegljiva i proizvoljna, dajte mi nešto preciznije. Evo, to preciznije dali smo u ovome zakonu.

Drugo, mi nismo kazali da sudimo dela izvršena pod okupacijom itd. Mi smo sve te stvari koje su došle kao ratno iskustvo, u ovom zakonu tako formulisali da to važi za svaki rat, da to važi i za budućnost. Uneli smo kao novo iz ovoga rata ono što je on doneo kao novo u zločinu. I to je trebalo da bude zabeleženo. Mi smo svi uvereni da ne stojimo ni sada, ni za duže vreme pred nekom ratnom opasnošću. Ali svaka država treba da ima zakonske propise predviđene za slučaj rata za različite krivice. To je imao i stari krivični zakonik, pa je gospodin Joksimović predlagao da njegovu XXI glavu, koja govori o krivičnim delima protiv opstanka države i njenog ustavnog uređenja, uzmemo umesto ovoga zakona. Međutim, on je, istina, predlagao da izbacimo kralja, namesnike i druge takve sitnice (Smeh i aplauz), ali uprkos tome, bilo je jasno da mi tako ne možemo postavljati stvar. Ta glava krivičnog zakonika ne može više da odgovara današnjim potrebama, iako tu ima propisa koji i liče na neke naše, a ponečim smo se i poslužili.

Kad je g. Grol, pričajući istoriju ovog zakonskog predloga, govorio o promeni njegovog naslova, mislim da nije bilo ničeg duhovitog. Bilo bi pogrešno kad bi u naslovu zakona bilo »protiv narodne vlasti«. Mi svi znamo da u krivičnim zakonima sviju država ispred krivica protiv vlasti dolaze krivice protiv države. Zato smo se i odrekli toga naslova, jer ne odgovara duhu takvog jednog zakona. Mislim da naslov, koji je sad predložio Zakonodavni odbor, u potpunosti odgovara duhu ovoga zakona. Glava XXII krivičnog zakonika stare Jugoslavije zvala se: Krivična dela protivu države i protivu njenog ustavnog uređenja, — a glava XXIII — Krivična dela protiv državne vlasti. To su bile manje opasne krivice. To su dve stvari i zato mi nismo mogli kazati: protiv vlasti, nego: protiv naroda i države.

Mislim da više i ne treba o tome govoriti. Zakon o amnestiji i pomilovanju, Zakon o vrstama kazni, Zakon o vojnim sudovima i Zakon o sudovima o kojima ćemo sutra raspravljati predstavljaju jednu celinu sa ovim zakonom i ko pošteno hoće da ih čita i tumači mora priznati da su izraz želje da se uvede potpun red i obezbedi u punoj meri zakonitost. Naša briga i briga vlasti biće da dobrom organizacijom sudova i uzdizanjem

sudskoga kadra učinimo da sprovođenje ovih zakona bude na onoj visini na kojoj su i sami zakoni.

Da sam ja u grupi g. Grola, ja bih glasao možda i protiv Zakona o štampi, i protiv Zakona o zborovima i udruženjima — ali nikako ne protiv ovog zakona. (Odobranje).

Pretsednik: Lista govornika je iscrpena. Objavljujem da je pretres ovog zakonskog predloga završen. Pristupamo glasanju u načelu.

Pitam Privremenu narodnu skupštinu da li prima Zakon o krivičnim delima protiv naroda i države u načelu? (Prima). Gospoda narodni poslanici koji ne primaju, neka izvole ustati. (Manjina ustaje). To je manjina. Objavljujem da je Predlog zakona o krivičnim delima protivu naroda i države u načelu primljen. Prelazimo na pretres u pojedinostima.

Molim sekretara druga Omera Gluhića da izvoli čitati.

Sekretar Omer Gluhić čita naslov zakonskog predloga.

Pretsednik: Prima li Skupština pročitani naslov? (Prima). Objavljujem da je naslov zakona primljen.

(Za ovim je Privremena narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem posebno o svakom članu, u smislu člana 48 poslovnika, većinom glasova usvojila sve članove Predloga zakona o krivičnim delima protiv naroda i države i to od člana 1 do zaključno člana 21.)

Pretsednik: Time je pretres i glasanje o zakonskom predlogu u pojedinostima završeno. Prelazimo na konačno glasanje. Glasae se poimenično. Oni narodni poslanici koji su za ovaj zakonski predlog, glasae sa *za*, a oni koji su protiv ovog zakonskog predloga, glasae sa *protiv*. Molim sekretara druga Mile Peruničića da izvrši prozivku narodnih poslanika.

Sekretar Mile Peruničić proziva narodne poslanike.

(Posle glasanja)

Pretsednik: Molim vas da saslušate rezultat glasanja. Glasala su ukupno 334 narodna poslanika. Glasalo je 326 za, a 8 protiv. Prema tome, objavljujem da je Predlog zakona o krivičnim delima protiv naroda i države primljen konačno u celini. Time je dnevni red današnje sednice iscrpen.

Za narednu sednicu predlažem sledeći dnevni red: pretres Predloga zakona o uredenju narodnih sudova. Prima li Narodna skupština ovaj dnevni red? (Prima). Pošto prima, zaključujem današnju sednicu, a iduću zakazujem za sutra, 26 ovog meseca, u 9 sati pre podne, sa dnevnim redom: pretres Predloga zakona o uredenju narodnih sudova.

(Sednica je zaključena u 22 časa).

ПРИВРЕМЕНА НАРОДНА СКУПШТИНА

Једанаеста редовна седница

(26 августа 1945)

Почетак у 9,30 часова.

Претседавао претседник др **Иван Рибар**.

Појаву Претседника Министарског савета маршала Југославије Јосипа Броза Тита, чланова Владе и претседника др Ивана Рибара у дворани за седнице, народни посланици су поздравили аплаузом.

Претседник: Отварам једанаесту редовну седницу Привремене народне скупштине. Записник данашње седнице водиће секретар Омер Глухић. Молим секретара Мила Перуничиа да изволи прочитати записник десете редовне седнице.

Секретар Миле Перуничиа чита записник десете редовне седнице.

Претседник: Чули сте записник. Има ли ко какву примедбу? (Нема). Примедаба нема, објављујем да је записник примљен.

Претседништво нема никаквих саопштења да учини те прелазимо одмах на дневни ред. На дневном реду је: претрес извештаја Законодавног одбора о Предлогу закона о уређењу народних судова. Известилац већине Законодавног одбора је др Милош Жанко. Молим известивоца да заузме место и прочита извештај већине Законодавног одбора.

Известилац већине др Милош Жанко: (Чита извештај већине Законодавног одбора. — Видети прилог на крају књиге.)

Предлог закона о судовима треба сматрати као главни у низу закона којима се употпуњава наше народно правосуђе и поставља ред и законитост у нашој земљи. У томе је његов значај. Друг Кардељ је нагласио да треба да правимо разлику између старе државе и нове Југославије. Стару је државу имала у рукама једна мала шака непријатеља народа и зато она није ни служила интересима народа. То је важило и за судове. Суце је у старој Југославији постављала извршна власт. Ако томе додамо да су суци судили по законима које је доносило ненародно претставништво, ако се има у виду осим тога да су суци, не испитујући и немајући овлашћење да испитују законитост разних прописа које је доносила извршна власт, тада судили и по прописима извршне власти, и ако имамо у виду да је извршна власт била свемоћна у бившој диктаторској Југославији, онда је јасно да и суци, уз најбоље своје субјективне намере, нису могли да буду људи који суде у духу интереса народа, а судови, такође, нису могли да буду апарат у рукама народа, него апарат у рукама свемоћне противнародне извршне власти.

Нова је држава оружје у рукама огромне већине народа па такви треба да буду и наши судови, чије темеље ударамо данас овим законским прописима, који су засновани на начелима изграђеним у току Народноослободилачке борбе. Судови постају носиоци реда и законитости, упориште народа у одбрани народних тековина и интереса широких народних маса. Они ће то и бити по овом закону, јер је законски предлог заснован на начелима која омогућују да судове освоји народ, да у њима завлада народно схватање и народна контрола.

На којим се начелима изграђују судови? Истакнуто је у образложењу законског предлога да су основна начела да судови треба да буду народни, изборни, зборни и независни. Судови су народни, јер у вршењу судских функција судује народ. Наиме, сваки грађанин који ужива бирачко право може у смислу овога пројекта да буде изабран за суца. Да би се омогућило још јаче суделовање народа, предвиђена је установа присудитеља, који суде у првом степену. Као што видите, у овоме законском пројекту нема одредбе да суци морају да буду правници и да треба да буду правно наображени.

Поставља се питање: зашто је то? Да ли такав став значи, евентуално, неповерење према интелигенцији, да ли

то значи зазирање од науке, у овом конкретном случају од правне науке? То уопште не стоји. Овакав став није нити зазирање од народне интелигенције, нити зазирање од тековина науке. Треба имати у виду да је звање судца једна јавна, друштвено одговорна функција, а не некакво чиновничко професионално звање. Судац је у првом реду позван да штити општенародне интересе и да штити националне и демократске тековине народа. Дужан је да суди по законима, правично и у духу схватања широких народних маса и да у истом духу решава све животне односе народних маса. За успешно вршење такве јавне и друштвене функције није једини, па чак ни примарни, услов стручна спрема, већ, напротив, моралне квалификације. Осим стручне спреме, и пре стручне спреме, траже се моралне квалификације, да би неко могао да штити интересе народа и да правично и правилно у духу народног схватања решава животне односе нашег народа. И баш зато овај закон тражи у првом реду правичност и; уопште, сваки народни суд треба да решава правично, да суци буду саживљени са народом, с народним схватањем и да уживају пуно поверење народа. И зато је овај закон стао на становиште да народ односно народна претставничка тела бирају судце. Овај законски предлог не ограничава народно претставничко тело да суце мора да изабере само из редова правника. Ограничење звања судца на правнике у нашим условима значило би претворити ту друштвену јавну функцију у професионално звање и искључити из судства баш оне битне моралне квалификације и квалитете које треба да има један народни судца. Јер, као што знамо — а тиме не окривљујемо поједине правнике и судце — моралне квалификације, у духу народног схватања, нису се, на жалост, раније стицале на нашим правним факултетима. Поставља се сада питање: да ли тиме што се не ограничава судско звање на саме правнике, да ли то значи да се правници искључују, да ли то значи да закон удаљује правнике из судског звања? Не, нити се то у закону каже, нити се то жели. Постоји пуна могућност, чак ће они имати и првенство, да се за суце бирају правници, али не постоји искључивост везивања судског звања за правничко образовање. Постоји првенствено за правнике, јер знамо да ће наша претставничка тела, изабрана од народа, кад буду бирала суце, водити рачуна да баш у интересу народа и што експедитивнијег пословања имају стручне квалификације они које бирају за суце, али у исто доба имаће се у виду, и то

првенствено, да ти људи имају добре моралне квалификације. Према томе, правници се не искључују, али према нашем схватању не би било правилно да они имају монопол на звање судца.

Шта ми с таквим постављањем услова за судиска звања постижемо? По овоме закону судиски позив у нашој земљи добијају људи који уживају достојанство, јер оно постаје јавна, друштвена функција, за коју народ бира људе и са моралним, а не само са стручним квалификацијама и тако судиско звање престаје бити професионално, чиновничко звање, као што је било у бившој Југославији, које је зависило само од једне клике и није одговарало схватањима нашега народа. Ово само показује да ћемо ми оваквим мерилима за избор судца постићи нешто значајно. Наиме, закон нагони свакога, па и интелигенцију, да размишља о својим дужностима према народу и његовом животу, јер је природно да непријатељи народа уз сву своју стручну спрему не могу бити народни судци. Овај закон не искључује интелигенцију, он је само побуда за развој једне здраве интелигенције, која ће бити све ближа народу, и која ће тековине своје науке ставити у службу народа, а не у службу једне клике. То је потребно и за развој науке, коју народ цени. Према томе, био би неоправдан приговор да овај закон зазире од интелигенције и науке.

Друго начело које је овде изнето јесте да су судови изборни. Њих бирају претставничка тела и, према томе, престаје свака опасност да судци постану експоненти једне клике. Напротив, кад су их већ изабрала претставничка тела, то јест, посредно, народ, они ће се и подвргавати народу и штитиће његове интересе и његове тековине.

Изборни мандат је временски ограничен, у среским судовима на три, а у осталим на пет година, јер ако неко једанпут стекне поверење народа, не значи да ће га увек и уживати. Све зависи од тога колико ће дуго задржати поверење народа, јер, сваки судија одговара за свој рад, па може бити смењен и пре истека рока. Ово потпуно одговара духу нашег закона и начелима из чл. 2 где се говори о задацима у вршењу правосуђа. Чл. 2 гласи:

„Главни задаци судова у вршењу правосуђа јесу:

1) заштита демократских тековина Народноослободилачке борбе, заштита права и законом заштићених интереса установа, предузећа и организација јавног и приватног ка-

рактера; као и заштита личних и имовинских права и законом заштићених интереса грађана Југославије;

2) обезбеђење тачног испуњавања закона као и прописа са законском снагом од стране свих установа, предузећа, организација, службених лица и грађана Југославије;

3) васпитавање грађана у духу оданости према отаџбини, у духу тачног испуњавања закона, у духу поштеног вршења грађанских дужности."

Овај члан, сам по себи, говори о томе колико се битно разликује наше судство од старог, и колико оно има супротни карактер од карактера противнародног судства. Организација је тада била таква да и најбоље намере нису могле донети користи народу.

При завршетку желим да се само осврнем на једну чињеницу из организације судства. Предвиђено је да постоје срески, окружни, врховни федерални судови и Врховни суд за читаву Југославију. Овде, баш недавно, један народни посланик запитао је да ли се предвиђају судови нижи од среског, наводећи да има читав низ спорова који нису значајни, да има низ питања за која би било незгодно да сељаци морају сваки пут да иду у срез, јер је то скопчано са трошковима итд. То се имало у виду и у члану 1, алинеји 2, где је предвиђено да ће се према посебним законима моћи да оснивају специјални судови. Исто тако, федералне јединице, које су најбоље упознате са тим питањима, за разне спорове, имовинске и личне односе, који су у извесној мери различити у појединим покрајинама, моћи ће оснивати помирителне, мировне и остале судове. Ови судови би имали да решавају како ситне тако и разне спорове о издржавању, уживању итд. Ова алинеја омогућава те судове које народ бира, а и свака федерална јединица може да донесе закон који се односи на организацију тих судова.

Осврнуо сам се на она основна начела која оправдавају назив који смо дали овом закону, назив закона о народним судовима и зато предлажем да га у целости усвојите.

Претседник: Реч има извештац мањине, народни посланик Илија Стојановић.

Извештач мањине Илија Стојановић: (Чита извештај мањине Законодавног одбора. — Видети прилог на крају књиге.)

Господо народни посланици, молим вас да верујете да смо ово своје одвојено мишљење дали по својој најбољој савести, искључујући сваки политички мотив. Већ из самог

текста овог извештаја могли сте видети да смо се задржали само на правном схватању ове ствари, на правној критици овог проблема, јер, уствари, данас се овим законом који је пред Народном скупштином поставља једно чисто правно питање. Сматрали смо да је основа сваком државном уређењу, по оној старој пословици: „Правда држи земљу и градове”, добро организовано судство. Судити није лака ствар. Судити је тешка ствар. Судија мора да има и јаке моралне квалификације, неоспорно, али мора да има и извесно солидно правно познавање ствари, баш с обзиром на сву тежину питања. Разговарајући са људима који су учествовали су судовима, рекоше ми да и тамо чак где су присудитељи врло интелигентни људи, људи са факултетском спремом, врло се често догађа да они не умеју да се довољно снађу у појединим стварима, и да није судије-правника који руководи правном ствари, врло често би ауторитет самога суда дошао у питање. Јер је неоспорно, господо народни посланици, да се за правилно познавање и правилно доношење одлука ипак мора имати једна солидна правна база.

Ми смо у нашем извештају изјавили да смо потпуно сагласни са изборним принципом судија, да смо потпуно сагласни са народним суђењем тј. да у суду увек има и присудитеља; али смо одвојили мишљење једино ради тога, што сматрамо да је за тај основ државног уређења потребно да се у томе суду, у томе колегијуму нађе једно лице које ће моћи да правилно примењује ове законе које доноси Народна скупштина, а којих већ има прилично. Закони, које доноси Народна скупштина, произилазе из извесних правних норми раније признатих и утврђених. Правна наука има своје велике, златне тековине које су довеле до једног хуманитарног принципа суђења, и закони који се доносе руководе се тим принципима. Према томе, неопходно је да се при примени закона те правне норме морају добро познавати, да се мора знати дух закона и основни принципи свих правних норми, и стога је потребно за пресуду која треба да се донесе да бар један од судија буде дипломирани правник. Ја верујем да Народна скупштина неће никако погрешити ако би се вратила на ово питање, и ако би усвојила принцип да у народном суду буде бар по један судија правник, јер ће такво формирање суда ићи само у прилог великих народних тековина.

Велике тековине правне науке допуњавање народне тековине тако да ће сваки појединац бити сигуран да има једну солидну гаранцију и солидну базу за праведно пресуђивање.

Исто тако, učinili smo i jednu malu ogradu, gospodo narodni посланици, у питању присудитеља, јер сматрамо да и код тога питања треба додати бар извесне квалификације и узимати у обзир људе из редова са искуством у животу. У Предлогу закона о уређењу судова речено је да свако лице које има бирачко право може бити присудитељ. Узмите једно лице, господо народни посланици, од 15 до 16 година и оно има бирачко право и може учествовати у суђењу. Сматрам да искуство живота мора да буде заступљено у већој мери код присудитеља да би могли правилно ценити ствар и правилно постављати ствари приликом суђења.

Даље, речено је малопре да није zgodно да правнички сталез, да правници имају монопол у суђењу. Није реч о томе, господо народни посланици, нисам ја за то да правници имају монопол у суђењу, јер га не могу ни имати. Ако правилно схватимо ствари да колегијум од три лица састављају три равноправне судије, које ће са подједнаким правом учествовати у суђењу, а да би тога било потребно је да и сам присудитељ не буде обични присутни грађанин, већ стварни судија, то јест који ће помагати судије. Према томе, не би се могло говорити о монополу када се зна да би било једно лице дипломирани правник, а друга два из народа, које такође бира народ као и оног првог који је дипломирани правник.

Учинили смо још једну оgradu такође са чисто правног гледишта, са чисто правног схватања. Реч је о жалби коју имају право да подносе претседници виших судова и државни тужилац. Са тим принципом такође смо се сагласили, и то је у интересу правног поретка, али сматрамо да би ипак требало оставити један извесан рок до кога би се могло постављати питање ваљаности и неваљаности једне пресуде.

Претпоставимо, господо народни посланици, случај да једно лице, које има судску пресуду, излази да уговара са другим лицем и каже, „Ја имам судску пресуду и по тој судској пресуди ја сам субјект тога и тога права“. Друго лице које треба да преговара са њим каже: „Не, ја нисам у то потпуно сигуран, јер против те пресуде може се применити правни лек који ће је оборити“. Сматрамо да је добро што претседници виших судова имају право надзорне жалбе, али смо мишљења да би било врло тешко оставити правни саобраћај у тој незгоди да за неограничено време може да потраје по извесном правном питању могућност правног лека.

Даље, господо народни посланици, према трећој тачки нашег извештаја, што је такође једно правно питање, сматрамо да није право лишити једно лице двостепеног суђења. Свакако да је врховни суд у земљи онај у који се мора имати изванредно много поверења. Није реч о неповерењу у погледу самог суда, али је реч да је за свако лице предвиђено двостепено суђење, а за случајеве у којима суди само врховни суд, тога нема.

Врховни суд ће, свакако, као највиши суд у земљи, бити и најкомпетентнији да реши извесна правна питања. Али се врло лако може десити да Врховни суд у току поступка испусти извесне ситне чињенице и констатације, које би ишле у прилог једног лица, а те чињенице могу да буду добро расветљене пред нижим судом и онда да Врховни суд, кад предмет дође пред њега, то питање дефинитивно расправи. Стога смо, господо народни посланици, одвојили ово своје мишљење. Понављам и молим вас да верујете, да је оно лишено сваког политичког мобила и да се ради о чисто правном схватању ове ствари, како би наши народни судови збиља пословали као једна здрава и солидна база нашег државног уређења, пошто се сада изашло из периода рата и улази у период стишавања, у период мира, те треба створити такву атмосферу, такве законе да сваки појединац кад буде изашао пред суд буде сигуран да ће му се правда праведно доделити.

Претседник: Реч има друг Моша Пијаде, ради кратког разјашњења.

Моша Пијаде: Ја бих поводом извештаја мањине хтео само да кажем да су у свом извештају пропустили да спомену да су у Законодавном одбору у начелу гласали за овај законски предлог. (Мањина потврђује).

Претседник: Реч има Министар правосуђа друг Фране Фрол.

Министар правосуђа Фране Фрол: Другови и господо народни посланици, једна од битних, основних тековина величанствене Народноослободилачке борбе наших народа јесте народна власт.

Народ није могао водити борбу против окупатора и његових домаћих помагача ослањајући се на стару власт уопће, па тако ни на судску напосе. Судови у старој Југославији нису били ни народна ни демократска установа. Организа-

ционе форме судства, као и сам судски апарат, били су посебе туђи народу. О некој одгојној функцији судства и о учествовању људи из народа у организацији и вршењу судства није могло бити говора. Политички курс државне политике имао је одраза и у судству, тако да су судци постепено постали оруђе у рукама властодржаца. Да споменемо само злогласни суд за заштиту државе, у коме су судије редовних судова, и то највиших судова, радиле директно по упутствима свемоћне извршне власти и спроводиле оно што им је било налагано, примајући уз то и специјални додатак за тај посао.

Свемогући централистички министар правде, посебно удешеним системом постављања и унапређивања, учинио је суце тако овисним, да они уствари и нису били судци, него послушни правосудни чиновници.

У току Народноослободилачке борбе нестало је старих судова, које је народ заједно са судским кадром разбио и уништио као и остале институције старог реда. Али, народ код тога није остао. Заједно са рушењем старог, народ је изграђивао ново. У току Ослободилачке борбе почеле су ницати најприје клице, а потом складне установе праве народне и истинске демократске власти. Народноослободилачки покрет створио је у том погледу нешто потпуно ново и битно различито од онога у старој Југославији.

Развитак новог народног судства уско је повезан са развојем Народноослободилачке борбе и покрета, па је и народно судство у свом развоју прешло све фазе борбе. У првим данима борбе народ је сам изрицао правду сакупивши се на зборовима. Ту је народ бирао суце, који су одмах испитивали и пресуђивали ствар.

Даљи развој наступио је настанком народноослободилачких одбора, а напосе прерастањем народноослободилачких одбора као политичких организација у органе народне власти. У прво вријеме унутар самих народноослободилачких одбора није се разликовала посебна извршна и судска функција, већ су и једну и другу вршили сами народноослободилачки одбори.

Постепеним ослобађањем све ширих и већих подручја наше земље, расле су потребе позадине, па се судска функција почела одвајати од извршне тако да данас имамо посебне органе који врше судску функцију.

На овај начин, током борбе постављени су нови основи судства, без везе са судством старе Југославије, основи који

се огледају у схватању да је судство само једна функција јединствене народне власти, и да као такво мора бити повезано са народом од кога једино и искључиво црпи снагу своје делатности.

Ови принципи на којима је ново народно судство организирано у току борбе први пут добијају за цијелу земљу своју писмену форму у Упутствима Националног комитета ослобођења Југославије од 19 маја 1944 године. Из тих упутстава произилази да судови морају бити: народни, изборни, зборни и независни, а тиме су уствари обликована начела новог судства, која су већ била изражена кроз борбу, као тековина те борбе.

Данас, кад је борба са фашистичким агресором завршена и када треба прећи на изградњу и обнову земље, настаје потреба да се што прије озакоње организациона начела новог народног судства.

Историски гледано на постанак и развој судства, долази се до закључка да Приједлог закона о уређењу судова треба да садржи основна начела како их је изразила борба, дакле, начела која изражавају тековине борбе у области судства. Како су те тековине наших народа јединствене за све народе Југославије, то и организационе форме нашег новог судства, као тековине борбе свих народа Југославије, морају бити јединствене.

Главна начела на којима се оснива Приједлог закона о уређењу народних судова су следећа:

1) Судови су народни.

Да би се остварила замисао да судови буду народни, треба омогућити народу да суделује у суђењу и да суделује у избору судца. Исто тако је потребно предвидјети одговорност судца народу и с тим у вези њихову смјенљивост од стране народа. Сви ови услови предвиђени су у Приједлогу закона о уређењу судова.

У погледу избора судца нема никаквог ограничења, већ сваки грађанин који има бирачко право може бирати и бити изабран за суца. Тиме је омогућено да народ судску функцију повјерава онима у које има највише повјерења. Одатле слиједи непосредно и без икаквог ограничења судјеловање народа у суђењу.

Поред тога, кад се врши суђење у првом степену судјелују и присудитељи, који се повремено али са истим правима као и остали суци позивају у суд да би судјеловали у су-

ђењу у свим стварима, како кривичним тако и грађанским. На овај начин судјеловање народа у суђењу је повећано, тако да поред судца, сталних чланова суда, у суђењу судјелује још и један велики број људи из народа.

У вези са овим поставља се питање стручности судца. Наша народна претставничка тијела свакако ће тежити за тим да судци, стални чланови суда, буду стручњаци, али то се никако не може поставити као принцип, јер би се тиме ограничило право народа да судјелује у вршењу судске функције стављањем оgrade да само извјестан број људи учествује у томе вршењу. То би, међутим, било противно демократским тековинама наше борбе. Уосталом, током борбе показало се да су судску функцију са завидним успјехом вршили људи из народа, који нису имали стручну спрему, а у будућности то ће још лакше бити, јер ће се омогућити судцима нестручњацима да стручну спрему добију на разним курсевима и стручним предавањима.

Приговори скупштинске мањине да нови судци због мањкања стручног знања неће моћи правилно вршити судску функцију потпуно су неоправдани. Таково схватање и овом приликом налази свој основ у неповјерењу према основним народним слојевима. Ми сматрамо да неће нико боље моћи оцијенити рад судца него сам народ, да ће оцјена народа бити далеко правичнија и тачнија од сваке оцјене „надлежног старјешине”. Ми имамо повјерење у широке народне слојеве и несумњиво да ће они, поучени искуством, изабрати баш оне судце који ће најбоље одговарати задацима који се постављају пред судове, који ће чувати тековине борбе, штитећи уједно права грађана, осигуравајући тачно испуњавање закона и одгојно дјелујући на грађане у духу оданости домовини, у духу тачног испуњења закона и у духу поштеног вршења грађанских дужности.

Исто тако неосновани су приговори да се наши судци неће моћи снаћи у рјешавању компликованих грађанских парница. Ако би се вратили на старе компликоване прописе, који су изражавали сву противурјечност јучерашњих дана, онда би се то становиште донекле могло и оправдати, јер је та противурјечност и та компликованост служила намјерно интересима мањине, која је доносила такве прописе. Но данас, када су у примјени закони потпуно приступачни, и по својим идејама и по стилу, широким народним слојевима, ти су приговори неосновани. Ако се хоће народна правда — а она је једина стварна правда — њу ће примјенити пра-

ведан човјек, човјек који схвата тежње народа, а при томе није одлучно да ли је он стручњак или није. У изрицању правде битно је да се изрекне оно што народ сматра за правично.

Ми нисмо против тога да судци буду стручњаци, већ напротив. Но, ми не можемо по основним начелима нашега судства, пошто је оно народно, изборно и независно — да правимо ограничење у погледу изборности судца, јер основни квалитет за судца није стручност него објективност, правичност, схватање народног интереса. Ми смо за то да намјесто судца дођу људи стручњаци, али првенствено морају имати основне квалитете за судца.

Како би се код постављања судца водило рачуна да ипак дођу на таква мјеста стручњаци, слободан сам да предложим амандман члану 17, коме се додаје друга алинеја, која гласи:

„Код постављања кандидата за судије и присудитеље водиће се рачуна да се по могућности задовољи потреба судова за судијама који имају стручну спрему, с тим да то буду лица која могу одговорити извршењу задатака члана 2 овог закона.”

2) Судови су изборни.

Један од битних доказа судјеловања народне власти је да народ сам бира претставнике који ће власт извршавати. У погледу судства пошло се истим путем па је у приједлогу предвиђено да суце и присудитеље бира народ. Судци, према томе, неће више бити постављани декретом извршне власти, него ће их бирати народ.

Начело изборности не би било потпуно изражено када у себи не би садржавало и право да оно исто бирачко тијело које је суце изабрало, те суце и смјењује, ако се и када се они огријеше о своју дужност. Право на смјењивање омогућава народу право контроле над радом судца и спријечава појаву да се судца не осјећа одговорним за свој рад пред народом, пошто је већ једанпут изабран.

3) Судови су зборни.

Према Приједлогу закона о уређењу судова, суђење се увијек врши у вијећу од тројице чланова, с том разликом што, кад се суди у првом степену, онда се вијеће састоји од једног судца и два присудитеља, а када се суди у другом степену, онда се вијеће састоји од тројице судца.

4) Судови су независни.

Још у току борбе судови су издвојени од народноослободилачких одбора и почели су да суде самостално у кривичним и грађанским стварима. Тиме је наглашено да судска функција јединствене власти мора бити одвојена од осталих функција те власти, па је на тај начин истовремено дошло до изражаја начело независности суда.

Независност суда садржи у себи независност у изрицању правде. Ова се независност састоји у томе што судица приликом рјешавања конкретних случајева не стоји под утицајем ма какве друге власти, или ма каквог другог утицаја са стране.

Па ипак ова независност суда не може се схватити као одвајање судске функције, као једне посебне власти, јер, као што сам раније истакао, народна је власт јединствена и недељива и увијек задржана у народу, па је, према томе, и судска функција везана увијек за извор опће власти: за народ.

Као што сам већ истакао, основна начела на којима је заснован Приједлог закона о уређењу народних суда нису ништа друго него оформљење, обликовање оних начела која је народ извојевао током борбе као своју тековину.

На овим неотступним начелима стварне демократије образују се и наши нови народни судови. На овај начин ствара се истински демократско судство из народа и за народ, које ће одлучивати не само у праву из спорних односа, него које ће имати и један од главних задатака: заштиту тековина Народноослободилачке борбе. Уз тај основни задатак, осигуравајући грађанима да дођу до својих права и дјелујући одгојно на грађане, наше судство постаје право народно судство. Укратко: ново судство омогућиће и нашој радничкој и сељачкој дјечи — дјечи широких народних слојева — да претстављају народ у вршењу судске функције, а да не буде као досада вршење те функције привилегија незнатне мањине. (Аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик г. Јосип Рус:

Josip Rus: Tovariši in gospodje poslanci! Vsi zakoni, ki jih sprejemamo imajo med seboj organsko zvezo, imajo poseben značaj enotnosti — vse zakone sprejemamo s posebno radostjo in zadoščenjem.

Vse to naše delo je uspešno in plodno in zavedamo se, da nam ne bo težko zagovarjati naših odločitev pred našimi narodi, niti pred svetom. Mi čutimo da je to naše zakonodavno

delo pravilno in dobro in se veselimo dela in uspehov, če je lahko predlog zakona, kakršen je predlog zakona o ureditvi sodišč v zakonodavnem odboru, osvojiti v eni sami seji, v nekaj urah z obširno in pomembno, načelno in podrobno debato, je to dogodek v zakonodavstvu, ki zasluži pozornost. Zakaj se to mora zgoditi, zakaj se godi tako z vsemi našimi zakoni? Vsi imajo isti izvor, vsi izvirajo iz enotne nedeljene volje, iz enotnega stremljenja zgraditi našo novo državno organizacijo na načelih demokracije in jo posvetiti za vsa bodoča pokoljenja. Mi smo dolžni to storiti, ker je to zahteva nove dobe človeštva in človeka, ker zahteva to veličastna zmaga novega nad starim, ker zahteva to zgodovinski prelom v življenju človeštva, ker zahtevajo to naši narodi, ki so s svojo brezprimerno, usodno in strahovito borbo na najmogočnejši način izrazili svojo voljo. Ogromne žrtve in napor, nepopustljivo stremljenje k cilju, k zmagi napredka nad reakcijo, k zmagi prave demokracije nad zločinskim, tiranskim fašizmom so dokaz visoke vrednosti ciljev za katere so se naši narodi borili. Za nas je tiranstvo, oblastniška samovolja postala neznosna, pa naj bo to od tujca ali od brata. Mi smo hoteli in morali prelomiti z preteklostjo. Ureditev sodstva na način, kakor ga nudi predlog, ki je pred nami je najprepričevalnejši dokaz o zvestobi ciljem narodno-osvobodilne borbe, zvestobe svobodi in demokraciji. Ta zvestoba v borbi in po zmagi nam omogoča, da smo brez zaprek prestopili iz najbolj odvisnega, nazadnjaškega sodstva v stari Jugoslaviji, v najbolj svobodno sodstvo. Gvordijski vozeli o svobodnosti in zanesljivosti sodstva je presekala osvobodilna borba in kar ni bilo v stari državi dosegljivo v vsej dobi njenega obstanka in na evropskem zapadu ne v sto in sto letih, se more zgoditi sedaj v nekaj urah.

Spremeniti oblastniško sodstvo, ki je bilo orodje vladajočih, sredstvo samopašnega ministra, nestvor samovolje oblastniškega pustolovstva v pravo demokratično, ljudsko sodstvo z vso dosledno vernostjo načelom demokratičnega sodstva pomeni enega najznamenitejših dogodkov v našem državnem življenju, v našem zakonodavstvu, v našem kulturnem življenju, v našem življenju sploh. Brez popolne zmage demokracije v mislih in čustvih, v poedincih in narodih taka sprememba ni mogoča. V demokraciji se pogoji za gibanje in razvoj življenja ustanavljajo po smernicah stvarnosti, voljo vladodržca v gospodovalni državi zamenja v demokraciji načelo pravilnosti, ki enako velja za posameznika, za skupnost, za državne organe, za vse družbene enote, za vse subjekte.

Sodstvo ima svoja posebna nespremenljiva načela, ki morajo biti izvedljiva, zaščitena, nedotakljiva vestno in zvesto izvajana, v najplemenitejši nagibnosti. To so načela: neodvisnosti, neposrednosti, objektivnosti, svobodne ocene in javnosti. Mi vemo iz preteklosti, da nobeno zakonodavstvo ni hotelo zado-
stiliti tem načelom, n; hotelo in ni moglo ker ni hotelo resničnega demokratičnega državnega reda. Demokratičnim načelom je šele zadoščeno, ko sodstvo postane v resnici ljudsko demokratično. Šele narod sam z izvolitvijo sodnikov more zavarovati neodvisnost. Šele bližina in vez izvoljenega sodnika z narodom omogoča neposrednost, šele odgovornost ljudstva samega za izbor sodnikov jamči objektivnost, ugotovitev pravega dejanskega stanja, in čaka odločitve šele v povezanosti z ljudstvom dobi svobodna ocena sodnikov svoje pravo priznanje in vrednost. V predlogu je načelo voljenih sodnikov izvedeno s tako doslednostjo, da bodo sodniki sreskih sodišč polagali račun o svojem delu pred svojimi volilci. Na ta način je volivno načelo uveljavljeno popolnoma tj. od postavitve sodnikov do zadostitve odgovornosti.

Z načelom izvolitve je v organski zvezi načelo neodvisnosti in s tem tistih osnovnih načel sodstva, ki morajo biti izpolnjena, da je pravičnost sodnih odločb in ukrepov dosegljiva, da more biti ravnanje sodišč pravilno, vestno in objektivno, da mora biti in postati zvesto zakonitosti.

Ljudsko sodstvo zasnovano v predlogu o ureditvi narodnih sodišč je najdragocenejši plod osvobodilne borbe, najznamenitejši dar veličastne zmage in našega zakonodavstva našim narodom za njihov svobodni razvoj v bodočnosti. Ko boste tovariši poslanci sprejeli ta zakon o naših ljudskih sodiščih boste vse naše zakone posvetili z izrednim potrdilom in ih izročili v izjavanje ki more biti najboljše in najučinkovitejše (Ploškanje).

Претседник: Има реч Милош Минић.

Милош Минић: Другови и господо народни посланици, из образложења и експозеа које је дао пред овим народним претставништвом подносилац Предлога закона о уређењу народних судова и из речи известиоца већине, ви сте могли да се упознате са основним принципима на којима се оснива наше судство. Ја нећу да вам понављам оно што су већ други говорили. Ограничићу се само на то да учиним неколико констатација и да се осврнем на став скупштинске мањине према овоме законском предлогу.

Ко хоће правилно да оцени значај овог законског предлога, мора поћи од оне констатације коју је синоћ пред свим домом, говорећи о Закону о кривичним делима против народа и државе, учинио друг Моша Пијаде, наиме да Предлог закона о уређењу народних судова, затим Закон о војним судовима и Закон о кривичним делима против народа и државе чине једну целину и заводе један неопходни ред, утврђују јасне и прецизне законске прописе о нашем кривичном и грађанском судству.

Даље, мора се констатовати да овај законски предлог не доноси у суштини ништа ново. Он само озакоњује, он само потврђује једно већ постојеће стање, стање које је створено у нашем судству у току Народноослободилачке борбе. Основни принципи судства на којима се заснива овај закон већ су код нас остварени у целој земљи. Судови у нашој земљи организовани на овим принципима и руководећи се њима већ раде у свима федералним јединицама. А изборност судова и независност судија су начела на којима се оснивају и по којима раде наши народни судови.

Приликом претресања овога законског предлога у Законодавном одбору, дошла је до изражаја тенденција извесног броја другова из већине као и претставника мањине да се у предлог обавезно унесе одредба којом ће се народ обавезати да бира судије само из редова правника. О томе је вођена у Законодавном одбору врло жива дискусија. Међутим, та тенденција и предлог за једну такву одредбу, одредбу која би ограничавала право народа да бира онакве судије какве сматра да су најбољи, одбачена је у Законодавном одбору из више разлога. Прво, зато што бисмо се тиме огрешили о онај основни принцип на коме се оснива наша народна власт, а то је принцип изборности власти. Друго, што би се таквом законском одредбом народ принудио да бира судије само из редова правника од којих се — можемо са сигурношћу да констатујемо — већина за време Народноослободилачког рата држала, најблаже речено, пасивно и по страни Народноослободилачке борбе, као да то није била борба њихових народа, као да је то била борба која се њих ништа није тицала. Треће, ако би се усвојило гледиште да се за сталне судије бирају само правници, онда би се, доследно спроведећи то гледиште, одржао у животу онај стари судски апарат — само с том разликом што би старе судије биле испремештане, одржао би се судски апарат који је, сви то добро знамо, био, не са много изузе-

така, корумптиван, бескичмењачки, одвојен од народа, подложан потпуно утицају властодржаца.

Из члана 2 овог предлога, где се говори о задацима народних судова, види се колико је огроман значај, колико је важна улога коју имају народни судови у животу наше државе и наших народа. Нећу читати члан 2, ма да сам мислио, јер га је известилац друг Жанко већ прочитао. Из њега јасно произилази да је наше народно судство један од важних стубова наше народне државе.

У члановима 21, 29, 37, 43 и 47, у којима се говори о надлежности судова, као и из Закона о штампи, Закона о удружењима, зборовима и другим јавним скуповима, Закона о сузбијању недопуштене шпекулације и саботаже, Закона о кажњавању дела распиривања националне, расне и верске мржње, и другим које је ово народно претставништво донело, види се колико је огроман значај, како је необично важна улога наших народних судова у животу наших народа и наше државе.

Због свега тога морало се у овом закону зајемчити право народа да у судове изабере људе за које има гаранције да ће непоколебљиво чувати тековине Народноослободилачке борбе и остварити све оне велике задатке који су пред наше судове постављени, без обзира на то да ли судије имају или не стручну правну спрему. Народу и тековинама Народноослободилачке борбе безгранично одане судије, — то је оно што је данас потребно нашем народу.

Ми би сви желели да наше судије имају правничко образовање, да познају правну науку, али кад немамо довољно образованих правника који су истовремено безгранично одани народу и тековинама Народноослободилачке борбе, онда је боље да, зато што не испуњавају све потребне услове, у наше судове буду изабрани лаици, тамо где нема стручњака, а наша ће им држава постепено створити све услове да ти, народу и тековинама Народноослободилачке борбе одани лаици, стекну и правничко образовање.

Као и сви други државни органи, и наши се судови налазе данас у почетној фази свога развика. Разуме се да сада, на почетку свога развијања и радз, наши народни судови имају низ крупних слабости и недостатака које ми видимо и свакодневно улажемо напоре да их поправимо и подигнемо на виши ступањ способности за решавање тешких задатака који се пред њих постављају.

Током времена, упоредо са развјетком, даљим јачањем, учвршћивањем и усавршавањем наше државе, усавршиће се и наши судови и нестаће многих слабости и недостатака које ми данас видимо. Они данас, као што синоћ рече друг Ђилас, личе на оне наше прве партизанске чете и одреде наоружане зарђалим пушкама, невесто организоване, са командирима од којих многи ни војничко образовање нису имали; одреди од којих су кроз велике тешкоће, кроз тешке борбе против окупатора и њихових домаћих слугу, постале велике модерно организоване и наоружане војне јединице, од којих је постала наша Југословенска армија, која данас уствари спада у ред најбољих војски. Такав је пут развјетка наших судова. Савлађујући тешкоће, свакодневно борећи се против својих слабости и недостатака, наши ће се судови развјети у способне судове којима неће бити далеко образовање које може дати правна наука.

Претставници мањине изјаснили су се против овог предлога закона. У Законодавном одбору претставници мањине ни у начелу ни у појединостима нису ставили ниједну озбиљну примедбу, па су опет гласали против њега. Друг Моша Пијаде казао је да су гласали у начелу за закон, али у појединостима — ја сам присуствовао претресу — ниједан озбиљан разлог није изнесен ни противу једног члана овога закона. На крају, иако смо веровали да ће гласати за овај закон, они су гласали против.

У својој изјави мањина наводи неколико разлога. Заиста, незгодно је гласати против, а не навести никакав разлог. Ја ћу само са неколико речи да се осврнем на њихова три разлога. Први њихов разлог што гласају против овог законског предлога јесте: што сталне судије нису правници. Ми смо то чули од претставника мањине. Друг известилац већине и друг Министар правосуђа Савезне владе доста су о томе говорили тако да после онога што је о томе већ овде речено било би сувишно даље задржавање на овом питању.

Други је њихов разлог у томе што није одређен рок за подношење надзорне жалбе: Видите, другови, кад човек слуша известиоца мањине могао би помислити да он донекле може бити и у праву. Али ако би се усвојило гледиште мањине да се одреди рок за надзорну жалбу онда би се усвојио један апсурд да остаје на снази и незаконита одлука, ако је прошла кроз два суда и ако је протекао одређени рок да се не може побјијати. Њихово гледиште, уствари, фаворизује неправедне и незаконите одлуке судова. Наше је

гледите, гледите већине Законодавног одбора, да незаконита одлука не сме остати, па ма кад се открило да је незаконита.

Трећи њихов разлог је тај што Врховни суд о овом законском предлогу има право да од неког нижег суда, средњег, окружног, врховног суда федералне јединице преузме и решава извештај конкретан случај. Они кажу: том одредбом се грешимо о двостепеност судства. Да су пажљивије прочитали законски пројекат, као што ја очекујем да ће учинити, они би нашли у чл. 45 једну овакву одредбу: „У општој седници Врховни суд одлучује кад решава о надзорној жалби против одлуке већа Врховног суда Демократске Федеративне Југославије.“ То значи: ако би погрешило веће Врховног суда, постоји могућност да се она странка, која сматра да је одлука већа незаконита, жали општој седници Врховног суда. Према томе, отпада разлог да нема двостепености.

А зашто је унесена ова одредба? Из простог разлога да Врховни суд не решава о једном важном случају који има шире а не локално значење, на основу списка, на основу жалбе странака него да решава на основу непосредно стеченог убеђења. Ја мислим да ће то бити преимућство а не недостатак овога закона. Према томе, мањина ни у овоме нема право, па ипак гласа против овога предлога.

Ја сам за време заседања овога дома пажљиво пратио излагања и став мањине по свима законима које је ово народно претставништво доносило. Ја не бих имао ништа да додам, кад је реч о овоме закону, ономе што су о ставу скупштинске мањине казали другови Кардељ, Пијаде, Ђилас и остали, осим то да став мањине према Предлогу закона о уређењу народних судова јасније него њихов став према свима другим законима говори да је оно основно у чему се ми из скупштинске већине, ми чланови Клуба посланика Народног фронта разликујемо од њих, од мањине, јесте што они неће ову народну власт, коју је створио сам народ у току Народнослободилачке борбе, упркос томе што претставници мањине стално, али безуспешно, покушавају да нас својим изјавама увере да су они за народну власт, и да они хоће и да желе, иако се не усуђују да то отворено кажу, неку другу власт, по форми и суштини различну од наше народне власти. А ми из већине не само да смо за ову народну власт, него хоћемо да је још више ојачамо, што боље учврстимо и да је осигурамо од насртаја свих фаши-

стичких и профашистичких заостатака у нашој земљи, од свих антидемократских елемената. То је суштина разлике између нашег и њиховог схватања. Зато ми не можемо да се споразумемо ни онда кад они нису у стању да учине ниједну оправдану, па чак ниједну примедбу законским предлозима за које се ми изјашњавамо; зато они зазиру од свих политичких закона које је овај дом донео. Њима се не свиђа ова наша истински народна демократија, која обезбеђује широким народним масама пуну слободу изражавања своје воље, онемогућавајући истовремено свим антидемократским, профашистичким и фашистичким елементима да се користе демократским слободама, слободама које је народ тако скупо платио стотинама хиљада живота својих синова и кћери, извојевавши их у натчовечанској борби против окупатора и баш тих истих фашистичких и профашистичких елемената који су у тој борби стајали под скутом окупатора. Они би, по свему судећи, желели неки други тип демократије, који би омогућио и противницима демократије да се користе демократским слободама, или, како то они кажу, потпуно слободну измену мисли и схватања за сваког.

Мањина се није показала способна да схвати да у нашој земљи, после свега онога што су наши народи преживели у току овог рата, може постојати само демократија оваквог типа каква је она данас, или враћање старе власти, и, треће, ојачана и усавршена наша данашња демократија, како то јуче рече друг Милован Ђилас.

Мањина, изгледа, још није схватила да њен став према нашој данашњој истински народној демократији, њене отворено неисказане, али врло прозирне тежње за неким другим типом демократије, доводе је пред лицем наших народа и све светске демократске јавности у положај адвоката фашистичких и профашистичких заостатака у нашој земљи, адвоката разнобојних слугу окупатора, без обзира на то како мањина субјективно мисли и шта жели — ја овим не желим да улазим у оцену субјективног схватања мањине према фашистичким и профашистичким елементима у нашој земљи, него само констатујем каква је објективна улога, какво је објективно дејство држања мањине овде на наш политички живот. (Аплауз). Мањина, изгледа, неће да види, или, блаже речено, не види, да ће њено држање из свег срца, најтоплије поздравити фашисти и профашисти, без обзира на различитост боја, како у нашој земљи, тако и у иностранству. Мањина неће да узме у испитивање шта не ваља у ње-

ном ставу, па да то исправи. Због тога, мањина таквим својим држањем не чини нимало добру услугу нашим народима и нашој држави у садашњој ситуацији у којој се нашла земља после рата, у ситуацији испуњеној економским и разноврсним другим тешкоћама.

Упркос таквом ставу мањине, ово народно претставништво заједно са свима нашим народима продужиће да иде чврсто путем којим су и досада наши народи ишли, путем који је утврђен у току Народноослободилачког рата, путем даљег учвршћивања, изградње и усавршавања наше истински народне демократије, ка потпуном остварењу великих демократских циљева који су постављени у програму Народног фронта. Ни став мањине нити ма шта дуго неће моћи наше народе скренути са тога пута. (Аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик Владимир Туцовић.

Владимир Туцовић: Друтови и господо народни посланици, ја нисам случајно био овде када се говорило о војним судовима, али, пошто је сада реч о судовима, ја ћу користити прилику да нешто о томе проговорим. Прошао сам кроз многе и многе невоље и доживео разна искуства у току мога педесетогодишњег службовања. Видео сам много штошта што је рађено, и како треба и како не ваља, па се налазим побуђен да овде изнесем неке ствари које старији знају, али млађи нису имали прилике да сазнају. Многе ствари нису могле да се сазнају, јер то није допуштала ни династија ни разни режими. Зато ћу данас у овом високом дому изнети неке ствари. О свему томе могле би се написати читаве књиге, али ја ћу да истакнем само важне моменте и то само, како рекох, због млађих који се налазе овде, јер старији то знају. То је потребно да се овде чује, нарочито оно што се раније није смело чути. Под изговором да се штити змља, није се дозвољавало да се каже оно што је требало рећи.

Ја ћу поћи од револуције из 1903 године, која је збацила краља Александра Обреновића и довела Петра Карађорђевића. Било је много повике на извршиоце од 29 маја 1903 године исто онако као што постоје повике на борце данашње наше Југословенске армије. Али се доказало у току живота и рада да је било добро оно што је урађено, па ће се тако доказати да ће бити добро — и да је добро — оно што је сада урађено.

Двадесетдевети мај био је значајан дан у историји српског народа. За девет година земља се препородила, војска материјално спремила, морално подигла, те је ушла у Турски рат са великим еланом и својим успесима изненадила цео свет. За неколико дана добијена је битка на Куманову, заузети Скопље и Битољ, а затим су одвојени извесни делови војске и послати у помоћ браћи Бугарима код Једрена. Све је то, господо, још било у оном периоду када је било хармоније између војске и грађанства. Чим се осетило да је хармоније нестало, настало је код нас у земљи доба када је све почело да иде низбрдо. Ја ћу вам навести само неколико примера. Када је пок. Драгутин Димитријевић-Апис, извршилац 29 маја, видео да се догађају многе ствари у спољној политици које нису добре, нарочито у погледу Македоније, када је видео да се ради нешто што не треба, образовао је једно друштво, које је доцније назвао „Црна рука”. Међутим, то није било у интересу краља Александра, нити у интересу Радикалне странке, — ја ово износим и тако кажем ма да имам добрих пријатеља у Радикалној странки, нарочито међу млађима, — пошто је то било уперено против политике коју су они водили.

Ја сам, господо, на суду у Солуну, кад су нам судили, имао прилике да чујем када је Драгутин Димитријевић, вођа завере од 29 маја, рекао, кад су га једном приликом упитали да ли је разговарао са Пашићем, да никад у животу са Пашићем није проговорио ни једне једине речи. Интересантно је, господо, да вођа једне завере, једне револуције, у којој је пала једна крунисана глава, у току 15 година није имао прилике, или није хтео да добије ту прилику, да говори са једним претседником владе, једним моћним фактором као што је био Никола Пашић. Али, Драгутин је, изгледа, имао неке своје нарочите погледе на питања политике, па можда и на Радикалну странку, и избегавао је.

А откада је створена „Црна рука”, радикали су се приближили краљу Александру, управо Радикална странка једва је дочекала да јој се краљ Александар приближи и да заједно уђу у фронт према Апису и друговима. Од тада је почео покрет који је имао за циљ да се на све могуће начине оствари ликвидација тога човека који је, по њиховом мишљењу, био опасан по државу. И заиста, кад је у рату наша војска дала што је могла да да и кад смо ми 1914 године, у оно време први од савезника, добили битку на

Церу и Колубари, али кад смо и ми и Црногорци под притиском велике аустријске, бугарске, па и немачке војске морали подлећи, то је још више дало повода Радикалној странки да каже да ту лежи чвор и да је за све то крив овај човек, јер су знали да је Драгутин Димитријевић заједно са босанским омладинцима својевремено радио на ономе што је требало да се ради.

Повукли смо се из земље и дошли у Солун. То је био моменат кад се овај човек могао ликвидирати. И заиста тада није било старијих радикала, част и поштовање онима међу млађим радикалима који су можда другачије мислили, који не би мислили да је моменат да се Драгутин Димитријевић ликвидира, утолико пре што су баш пред рат били заказани избори за нов парламенат, а Драгутин Димитријевић је био тај који је сложио целу опозицију да заједно изађу на изборе са једном листом; што је за радикале значило пропаст. Разуме се да је такав човек за радикале представљао највећег противника и зато су, уз дозволу краља Александра и на његов пристанак, на Солуну инсценирали један сраман атентат, похапсили другове Драгутина Димитријевића, и њега и још двојицу осудили на смрт, а осталима заменили смртну казну робијом и избацили из војске 40 најбољих официра, међу којима осам генералштабних. На тај начин они су војску обезглавили, корумпирани и позавадили.

То се осетило 1941 године, кад је та српска војска јадно капитулирала а да ни једну једину битку није водила нити неки подвиг извела. То је последица Солунског процеса.

Краљ Александар постао је после Солунског процеса свемоћан и радио је шта је хтео. И он и радикали били су срећни што су ликвидирали једног човека који им је, по њиховом мишљењу, сметао. Међутим, по мишљењу исправних и поштених људи који су га познавали, Драгутин Димитријевић био је човек који се у историји ретко рађа и који је збрисан баш у моменту кад је требало да ради. Откад је он ликвидирао чињене су грешке за грешкама. Ја ћу навести само неколико примера, иако сте ви као политичари били више заинтересовани за све него ја, ипак ћу да их поменем и освежим.

Прво, као што сам казао, регент је извршио стрељање официра и поделио војску на неколико делова, корумпирао итд. Друго, када је донесен устав, ви сви знате да је донесен без пристанка хрватског народа, такорећи устав је

купљен. Крфску декларацију је изиграо. Одузет је мандат 58 комунистичких посланика изабраних на слободним изборима. А онда долази оно што је најгоре. Око њега и око владе ствара се свемоћна камарила која ради шта хоће. Усред парламента нашли су се људи који су убили Стјепана Радића и његове најбоље посланике, и то баш оне који су били највећи Југословени. Тај догађај кошта стотине хиљада, с једне стране, српских глава, а, с друге, хрватских, пошто су вршене одмазде за то. То је дело дворске камариле која је мислила да може да ради шта хоће и која је добила дозволу да тако нешто и ради. Ја могу да тврдим да су сва зла српском народу дошла већином као последица оних догађаја, а покретач је био регент и он носи пред историјом највећу одговорност за све то.

Оно што се било догодило између нас и браће Бугара 1913 године, дело је краља Александра и његових министара. Због тога смо имали много тешких часова и многе су непотребне жртве пале. Српски народ није био за рат са братском Бугарском. Наводим овај пример: када је српска војска пошла у Бугарски рат 1913 године, у једној јединици био је мој брат Димитрије Туцовић водник. На челу дивизије иде командант и пошто је познавао добро мога брата упитао га:

— Туцовићу, шта мислиш о овоме?

— Господине пуковниче, одговорио је он, ма како се рат завршио, он ће бити фаталан и за бугарски и за српски народ, јер је ово братоубилачки рат.

После тога Димитрије Туцовић је припремио за штампу књигу „Братоубилачки рат“, али је убрзо погинуо, а ја нисам могао да пронађем тај његов рукопис.

Најзад је краљ Александар извршио државни удар и владу — диктатуру — поверио човеку који носи највећу одговорност за сва зла у овој земљи. Он је био главни доглавник краља Александра Карађорђевића. Просто га је фасцинирао и радио шта је хтео. А оно што је радио све је било наопако за ову земљу.

Ја нећу да улазим у рад осталих министара, Стојадновића и његових плавих кошуља, Цветковића који је имао једину бригу да уреди своје фамилијарне ствари, принца Павла који није ништа радио, а није ни знао да ради државне послове, него хоћу да кажем да је све што је тада рађено, на крају крајева, довело да ми 1941 године онако проладнемо. За све то кривац је краљ Александар Карађорђевић.

Али, наш народ имао је увек јунака. Ти наши јунаци из ранијих ратова оставили су своје синове који су у периоду од 1941 године до данас подигли и васкрснули своју отаџбину, нову Југославију, и њима се мора одати пуно признање. Види се да крв није вода и да су то деца оних очева који су били јунаци у своје време!

Најзад, морам нагласити то да се за све што је извршено у овом, новом периоду има да благодари једном умном човеку, који је био не само војник и организатор него и велики дипломата, — нашем маршалу Титу. Он је исправио оне раније грешке краља Александра и ранијих влада и успео да поврати поверење братске нам Русије према нашем народу, који је био од ње одвојен и отуђен грешкама ранијих влада и управљача. Другови и господо народни посланици, ја ово говорим стога што сам уверен да се сада иде добрим путем. (Аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик Трипко Жугић.

Трипко Жугић: Другови и другарице, господо народни посланици, известилац мањине изнео је у свом одвојеном мишљењу гледиште и примедбе на Предлог закона о уређењу судова у нашој земљи. Господин Министар правосуђа наше Демократске Федеративне Југославије покушао је да ублажи наше приговоре, али није успео да изнесе аргументе којима би их могао могао да побије. Ја мислим да Министар правосуђа не само што није успео да убеди скупштинску мањину у његове аргументе, него он није могао да убеди у томе ни скупштинску већину.

Другови и господо народни посланици, ви знате шта значи добро правосуђе у једној земљи и шта значи један исправан, добар и стручан суд. Тешко оној земљи у којој правосуђе није на достојној висини! Можете имати у једној земљи и рђаву полицију и тежак режим, али ако имате суд на потребној висини, ви онда имате и сигурности за свој живот, за част и за имовину. Немате ли суда — немате ништа.

Пријатељи и другови, захваљујући херојској Ослободилачкој борби ми смо добили то право да имамо народне судове и ми те народне судове данас добијамо. Али да би ти народни судови могли одговорити својим великим задацима, да би правосуђе у новој Демократској Федеративној Југославији било на висини, судије морају имати поред моралних квалитета још и стручне квалитете. Сигурно, ви

сви знате откуда почиње право и правосуђе. И када бисмо се вратили у прошлост, ми бисмо отишли неколико векова уназад и видели бисмо шта је правна наука и шта је правосуђе. Читаве нације утркивале су се која ће што више допринети правосуђу и правној науци и која ће што боље уредити своје судове у земљи. Ја знам, и то је оправдано, да ми морамо нападати судове у старој Југославији, али и ту морамо чинити изузетке. Ја сам можда један од оних који је у Народној скупштини предратне Југославије највише нападао судове и судије, али морам рећи да ту није било толико кривице баш до појединих судија, колико до оних режима, до диктатуре и до реакције које је владала. Ви знате да су се судски положаји добијали већином по партиској карти, као што су се и премештаји судија вршили по партиској карти. Старе судије теране су унутрашњост а довођени су људи који су тек завршили студије. Све то ми знамо. Знамо и то да су поједини виши судови, као на пример Касациони суд у Београду, преиначавали чак и пресуде које су доносили нижи судови, а које су биле на закону основане. Све ми то знамо. Али треба разумети и то да је судија у старој Југославији морао тако да ради, или иначе — напоље! Замислите ви сада судију који има породицу, жену и децу и који под таквим околностима мора да се бори са својом савешћу! Данас то престаје. Ми данас имамо пред собом народни суд и ми морамо да учествујемо у избору народног суда. Ми смо осигурани да те наше народне судије не могу урадити оно што су урадиле судије у старој Југославији, јер кад буду то радиле ми смо у могућности да им ускратимо поверење. Имамо код наших средњих судија три године рока, а код виших судова пет. Ако би неко чинио грешке, може их чинити само у року од три, односно пет година. Друго, овде је битна ствар да суд поред моралних квалификација мора имати и стручне квалификације. Овде нас има око три до четири стотине и нека се поквари електрични спој у овој сали, ако не дође стручан човек да поправи, ми ћемо остати без осветљења. Када хоће човек да прави хлеб у пекари мора да научи занат, а камоли када се решавају народни и имовински проблеми, који су врло компликовани и тешки, не само у земљи него и између земље и иностранства. Када ми добијемо један суд који је потпуно лаички, који не само да не може да примени правила и правне прописе, него не може да уђе у смисао законских прописа, ми знамо куда то води. Кад сам као свр-

шени правник први пут ушао у суд, нисам умео да нађем акт у архиви, што је познато и осталим мојим друговима. А када један свршени правник не може да се снађе одмах у суду, шта се може очекивати од једнога лаика који не зна шта је право ни шта су правне науке.

Другови, ако се неко плаши да народна власт није осигурана због тога што долази један стручни судија у поједине судове, тај страх нема основа, јер ми смо осигурани тиме што имамо два присудитеља, два човека који нису правници. Али ја сам за то да и ти присудитељи буду од неке струке, да познају живот, да познају обичаје свога народа и да познају његову нарав. Ви добро знате да смо ми на нашој територији имали шест разних законодавстава. Ми смо се у старој Југославији борили, и адвокатске коморе и поједина судска удружења, да се створи један грађански законик у целој Југославији. Ту су мозгали и најбољи правници, али се никада није могло доћи до једне солуције да би се изједначили наши грађански и имовински односи у земљи. То је велики проблем, то се не решава преко ноћи, то се решава годинама.

Ја хоћу данас још једну ствар да напоменем и ја то морам да констатујем и да подвучем. Друг Минић уместо да изнесе овде пред нас аргументе и да побија мишљење мањине, он стално, као и сви предговорници који су се чули у току ових неколико дана, понавља нека сумњичења. Овде стално падају речи фашиста, профашиста итд. Другови, то су отрцане речи, те речи немају никакве важности. Сви ми знамо како се ко борио у овој земљи. Ја сам се од 1907 године борио за слободу и демократију. И борим се стално. Друг Минић се скоро појавио на позорници. Он не може да одржи и осигура један аргуменат који нема подлоге, тиме што ће бацити извесну сумњу на поједине групе као да ми на ову говорницу излазимо са неким рачуном. Другови, једини је излаз у овом питању да наша држава добије исправно правосуђе и да добије добар суд. Јер, само исправно правосуђе и добар суд зајемчавају сигурно тековине Народноослободилачке борбе. И ја овде понављам и кажем да овакав закон, ако се буде усвојио као што је предложен, тешко ће ударити баш по тековинама Народноослободилачке борбе. Другови, ово што говорим, ја говорим искрено и као пријатељ, а сутра кад добијете судове без стручне спреме, ви ћете видети како ће се радити у тим судовима. Нема опасности да је народна власт тиме угрожена ако у тим су-

довима буде по један стручни судија, јер и те судије које имају стручну спрему бира народ. Према томе, нема опасности да ће неко који је свршио права бити на одмет и против народне власти. Зато, пријатељи, ви сте у већини и могућности, решавајте како хоћете. Наши су приговори искрени, они су на демократској основи, јер траже да правосуђе у нашој земљи буде на висини и да народна власт дође до изражаја у нашим судовима.

Претседник: Листа говорника је исцрпена. Реч има још Потпретседник Владе Министар за Конституанту друг Едвард Кардељ.

Потпретседник Владе и Министар за Конституанту Едвард Кардељ: Другови народни посланици, законом о народним судовима Привремена народна скупштина достојно завршава једну значајну творевину овога заседања. Учврстили смо, фактички, низом закона које смо примили, темеље поретка истински народне демократије.

За кратко време трајања овога скупштинског заседања, ми смо примили Закон о бирачким списковима, који је уредио основе нашег изборног система. Читава наша власт грађена је на систему претставничких органа. Према томе, лако је схватити колика је важност чињенице да се Законом о бирачким списковима уреде управо темељи тога изборног система.

Законом о Уставотворној скупштини омогућили смо да наши народи приступе коначном уређивању своје земље, да донесу у што краћем времену коначну одлуку о форми коју ће наша држава, наша државна заједница имати у будућности. Законом о Уставотворној скупштини још једанпут после четири године рата, кад су наши народи с оружјем у рукама показивали своју вољу, још једанпут даје се могућност да на демократски начин, куглицама, народ суверено изрази своју вољу, искаже своје схватање задатака који данас стоје пред њим.

Законом о изборима за Уставотворну скупштину ми смо донели оне нужне демократске форме, без којих није могуће замислити да би претставнички органи народних власти заиста били демократски, заиста изабрани, заиста састављени од слободних претставника народа.

Законом о аграрној реформи ми смо поново записали и, углавном, коначно остварили принцип да земља припада ономе који је обрађује. Тиме смо наш демократски поредак

допунили још једном формом, која мора бити и јесте саставни део истински народне демократије.

Законом о држављанству ми смо поставили питање држављанства демократичније но што је то било у старом југословенском закону о држављанству, и дали смо већу заштиту грађанима Југославије, и у земљи и ван земље.

Законом о штампи и о удружењима ми смо положили темељ за даљу изградњу слободног друштвеног и политичког живота у нашој земљи. Законом о уређењу војних судова ми смо прешли од начина суђења какав је уобичајен у ратна времена на редовно судство и тиме смо створили услове за прелазак у нову фазу развитка наше земље и нашег правног поретка. Законом о кривичним делима против народа и државе ми смо укинули могућност неједнакости, претеривања или ма каквих појава самовоље у борби против непријатеља народа и државе. Законом у судовима ми смо поставили наше судство на демократску основу, предали смо судство у руке и под контролу народа, тако да ће наше судство бити један од најчвршћих темеља демократског поретка у Југославији. Ја мислим да смо свим тим законима обавили један огроман посао, који ће у читавој једној етапи, могу рећи епохи, давати печат новој Југославији, њеној демократији и њеном изграђивању.

Шта карактерише рад Привремене народне скупштине и законе које је она донела? Ја мислим да рад Народне скупштине и њене законе карактерише, пре свега, њихова демократска суштина и форма. Суштина наше демократије, која се почела изграђивати у току Народноослободилачког рата, у борби против окупатора, његових помагача, издајника и свих противнародних снага, — састоји се у томе што она није само формална и не носи само спољне знаке демократије, него је стварна демократија, с дубоком социјалном садржином.

Наша нова демократија није досад била формулисана у много писаних закона, али је, упркос томе, била дубока, народна и истинска више но што је у многим земљама које се називају демократским. Сада ми, нашим законима, дајемо тој народној демократији јачи израз, дајемо јој сигурну форму. У свакој истинској демократији главно је то да демократски систем свесно носе основне народне масе, да воља тих основних маса може увек, без икаквих ограничења, доћи до изражаја. Да би се то могло остварити, потребно је да демократија има и снагу да њена воља, воља народа,

може да дође до изражаја. Демократија у прошлости наше земље, и садашња таква демократија у многим земљама, где, додуше, постоји изборни систем с куглицама или нечим сличним, али, поред тога, постоји и армија жандарма, полицајаца и противнародних управних чиновника, који су потпуно независни од тих куглица и од народа који гласа — таква демократија је лажна демократија. Лажна је демократија у којој одлучују корупција, утицаји разних финансијских и других противнародних клика на политичке врхове, на врхове странака, на парламентарне кулоаре, у којој новац одлучује како ће поједини посланици да гласају, како ће поједини претседници и секретари партија да стварају програме својим парламентарним клубовима итд. Није то никаква демократија ако се сваке четврте године позива сељак или радник да баци у кутију куглицу, а после га нико више не пита шта хоће, шта мисли и да ли је задовољан тиме како се извршује оно на шта је он мислио када је гласао. (Аплауз). Ја мислим да права демократија не почиње, него се тек изражава написаним законима. Права демократија почиње нечим другим, почиње тиме што ствара реалну снагу која ће обезбедити да се сваки демократски написан закон може остварити. Тако су наши народи почели. Они су почели с тим што су разрушили стари корумпирани, противдемократски, противнародни државни апарат. Можда у почетку, кад се почело с рушењем тог апарата, кад по нашим селима на слободној територији народне масе нису обнављале старе општине, него су, као органе своје власти, стварале народноослободилачке одборе, — можда наш народ онда још није био свестан историске величине те промене.

Наше масе су тежиле да, једноставно, створе такве органе власти, који ће им обезбедити победу над непријатељем. Наше масе су знале да стари државни апарат не даје могућности за ту победу, знале су да стари апарат може да буде само сметња тој победи, да може бити само сметња изградњи народне демократије. Због тога нису ни помишљале на то да успоставе старе општине, среске начелнике, жандармериске станице итд. Зато су, јединствено у читавој Југославији, спонтано, пришле народноослободилачким одборима, као новој форми своје народне власти. Тако се, постепено, стварао нови државни апарат, који није нов само по људима, ни само по томе што су у том државном апарату људи израсли непосредно из народа, израсли непосредно из

борбе, што су до јуче непознати радници, сељаци, интелектуалци дошли на руководећа места, — него је нов и по форми и по структури.

Законодавна власт се код нас није непрестивно делила од извршне власти. Онај који бира, он, у исто време, и контролише спровођење и спроводи ове законе који су изгласали његови изабрани претставници у народним претставничким телима. То је историска, крупна промена у изграђивању наше демократије. Чини ми се да те промене скупштинска мањина не схвата, или неће да схвати, и зато прилази с неповерењем народним властима, зато није способна ни да оцени резултате које је наша народна власт дала у овим годинама. Ја никако нећу да тврдим да је демократска форма безначајан елемент у изградњи демократије. Једно без другог, тј. суштина без форме, и обратно, не може бити. Али наше народне масе нису питале ни за какве старе законе кад су почеле да изграђују нове демократске форме. Оне су градиле нове демократске форме из своје свести, из својих осећања, из својих жеља, из свог убеђења да је могуће и да треба створити друкчији живот за радне масе у Југославији, живот достојан човека. И тако је наша демократија почела да расте. Она се, у самом почетку, обезбедила од могућности да ико угрози демократску вољу народа. Та воља данас располаже таквим реалним снагама, да је нико неће моћи ограничити ни спречавати. Ради тога је код нас, из Народноослободилачке борбе, настала и нова Југословенска армија. Ради тога је, одоздо, растао кадар наших официра, подофицира и наших руководилаца. Ради тога су наше народне масе изградиле нов управни апарат; ради тога су у току Народноослободилачке борбе израсле нове судије, народне судије, које су кудикамо боље схватиле права народа, него велика већина старих судија са свакојаким факултетским спремама. Ради тога је наш народ изградио нов систем и међусобну повезаност органа народне власти. Данас можемо рећи: у grubим цртама, такав систем наше народне власти је довршен. Ми данас имамо свуда у Југославији читав систем народних органа власти одоздо до врха. У великој већини наших покрајина и области народноослободилачки одбори бирани су тајним гласањем. У неким покрајинама и областима народноослободилачки одбори нису још бирани тајним гласањем, али су изишли из борбе народа. Зато и тим народноослободилачким одборима нико данас не може порицати да имају право на своје

постојање и да имају право да говоре у име народа. Према томе, данас можемо рећи да смо до овог заседања завршили прву етапу изградње народне власти и да данас постоји снага демократије, која може обезбедити да сваки писани закон буде стварно испуњен. Сада почиње други наш задатак, такорећи друга етапа у изградњи наше народне власти: да подижемо на виши степен, да исправљамо и оспособимо тај систем за што бољи рад; да законодавство, које ћемо створити и у овој нашој централној Привременој народној скупштини и у федералним народним скупштинама, развијемо и формалну страну демократије, да обезбедимо јачу контролу народа одоздо над органима власти и да обезбедимо јачу контролу рада нижих органа власти од стране виших органа власти; да помоћу система постепеног и што бржег уређивања нашег демократског покрета убрзамо исправљање грешака и недостатака који се појављују у нашој народној власти, да излучимо из наше народне власти оне појединце који су се, искоришћавајући бурно време, увукли у органе народне власти да тамо сметају, да праве штету нашим народним властима.

Све је то сада задатак наших законодавних органа, задатак наших нижих руководећих органа народне власти; то је данас задатак сваког искреног и ваљаног сина свога народа.

Ја мислим да је, управо с тог гледишта, овај садашњи наш законодавни рад од огромног значаја и он ће дати потстрека за нов, незапамћен полет у демократској изградњи наше народне власти. Може мањина у овој нашој Скупштини да сумња у те ствари, али ја сам убеђен да наше народне масе, са овим демократским законима у рукама, добро схватају демократску суштину нашег рада, демократска, национална и друга права. (Одобравање).

Ја имам утисак да скупштинска мањина није схватила битне, принципијелне разлике између данашњих органа народне власти и органа власти у прошлости. Скупштинска мањина је побркала једноставно суштину с формом, а истинитост с привидним стањем. Скупштинска мањина види гажење демократије тамо где постоји права демократија, где постоји гаранција да ће она моћи да се развија, а види, насупрот, демократију тамо где уствари почиње гажење и угрожавање демократије. (Одобравање). Скупштинска мањина има пуно неповерења према нашим народним властима, она унапред изражава неповерење у извршивање закона. Ме-

ђутим, ни по једном закону скупштинска мањина није дала ни један принципијелан противаргуменат.

А из овог принципијелног неповерења може се добити утисак да мањина жели стари апарат. Нећу — разуме се — да кажем да она жели Петра Живковића и шестојануарски апарат, али она жели стари систем апарата, из кога би се после годину, две или три, а можда и после пар месеци, већ неизбежно изродио неки нови Пера Живковић у још много горој форми но што је био стари. (Аплауз). Према томе, излази да се скупштинска опозиција баца против настојања око изградње народне власти баш у тренутку кад те народне власти чине највеће напоре и највећи корак напред у даљој изградњи демократије у овој земљи. То у пракси, објективно, значи да скупштинска опозиција, у свом несхватању садашње ситуације и садашњег момента, смета изградњи те демократије, хтела она то или не хтела. (Аплауз). То значи, даље, да скупштинска опозиција данас долази у сукоб сама са собом, да она својим делима, својом праксом негира своје речи, супротставља се у пракси ономе што на речима тражи.

Друга карактеристика рада наше Скупштине јесте темпо којим је она извршила свој огроман посао. Никад ниједна скупштина у Југославији није радила ни приближно таквим темпом; каквим је радила ова наша Скупштина. Ја мислим да би за ово мноштво ванредно важних закона, које смо ми сада донели, у старој Југославији, оној предшестојануарској и оној пре „Обзнане“, били потребни месеци и године скупштинског рада — да и не говорим — разуме се — о суштини тих закона. То значи да је јединство наших народа данас тако чврсто, да је могућан такав темпо. То, даље, значи да су сва питања која смо ми постављали сада у Скупштини тако блиска свести наших народних маса, да оне не траже дуге дискусије. Тежње наших народних маса данас су тако јединствене, да се људи, после пет или десет речи, налазе на истим позицијама, разуме се, људи који су искрени и који стварно желе добро свом народу. Ја мислим да је такав темпо рада својствен само великим епохама у историји народа. Наши народи, уствари, данас преживљују један историски прелом и зато из дубине наших народних маса ври неисцрпна стваралачка снага, која долази до израза на свим подручјима нашег народног живота.

Израз те стваралачке снаге која из дубине народа извире јесу и ови наши закони и читаво наше законодавство. То законодавство није за наше народе програм, оно уствари

само даје форму живој и свесној вољи наших народних маса, даје само облик стваралачком раду наших народа, и, ако ми стварамо законе који данас дају форму ономе што народ у пракси ради и за чим иде, ја мислим да тако, у пуној мери, долази до изражаја суверенитет народа. Зато ми можемо с поносом рећи: наше је законодавство у пуној складу са оним што наше народне масе стварају и за чим жуде.

Трећа карактеристика рада Скупштине јесте форма тог рада, или, још боље речено, стил рада Народне скупштине. Раније, на скупштине у Југославији гледало се више мање као на трибину, на којој су се, једне против других, налазиле делегације разних партија. Зато су те скупштине постајале трибине за партиско надмудривање. Зато су у тим скупштинама посланици, у великој већини, — не тврдим сви, али свакако они који су у прошлости давали тон народним скупштинама, — говорили и решавали сва питања гледајући кроз наочаре својих партија. Зато је дискусија била најчешће беспринципијелна, далеко од правих интереса широких народних маса. Наша Скупштина и дискусија у њој сасвим су друге природе. Скупштина је била углавном принципијелна. Она се углавном држала стварно оних питања која претстављају главну бригу наших народних маса. У дискусији се говорило о интересима наших народних маса. Говорило се о суштини изградње наше државе, органа народне власти, привредног и осталог живота наших народа. С малим изузецима, посланици у овој Скупштини заборављали су, такорећи, да су припадници једне или друге партије. Они су знали да Скупштина није трибина за партиске свађе, него да је то кућа где је дужност сваког посланика, без обзира на његову партиску и политичку припадност, ако је он заиста демократа, да мисли само о свом народу и његовим правим интересима и да мисли само на обезбеђење правог демократског поретка. (Буран аплауз).

Један говорник из опозиције говорио је јуче или прејуче о некој „вашој партији” која, по његовом мишљењу, постоји овде у Скупштини. У тој његовој формулацији види се сва дубока разлика између нас и мањине у схватању задатака који данас стоје пред нама. Уствари, поменута „наша партија” састоји се од много партија. И не само то, него у наковзваној „нашој партији” има и извесних опречних мишљења по неким питањима која су данас споредна. Али у овим клупама „ова партија” је стварно остварила потпуно

јединство. Зашто? Зато што је огромна већина посланика стварно мислила само о интересима народа и демократије, и због тога је она данас стала на јединствено гледиште у погледу задатака који пред нама стоје. (Аплауз). У доба оваквих тешкоћа с каквим ми данас имамо посла, у доба кад народ нема свакидашњег хлеба, кад пред свима нама стоје задаци обезбеђења свакидашњег хлеба нашим народним масама и добављања угља и дрва за зиму, — у такво доба није тешко одредити главне циљеве који могу ујединити демократске снаге, ако су оне заиста такве. (Аплауз). Ако неко у такво доба полази с другог становишта, а не са овог, онда то значи да је то становиште субјективно и везано за неке интересе који нису интереси народних маса, па је онда природно да такви људи гледају на ове који мисле друкчије — с неповерењем. За њих су, дакако, они други „ваша партија”, за њих је то тежња ка „једнопартијском систему”. Међутим, ако се ради о јединственом гледању на горућа питања данашњице — то није „једнопартијски систем”. И опозиција је гласала заједно са нама за неколико закона. А за друге законе, опет, опозиција није могла да нађе неке битне противаргументе. То значи да је и опозиција понеки пут ступала у ту „нашу партију”. (Смех). Значи да је полет демократије у нашој земљи тако јак, да је контрола наших народних маса над политичким врховима тако јака, да понекад та контрола и тај притисак народних маса одоздо повуче и опозицију у ту демократску струју. (Аплауз).

Судећи по држању које је наша скупштинска опозиција заузела по питањима политичких закона, мислим да би било сасвим природно да је гласала и против Закона о аграрној реформи. Што ипак није гласала против Закона о аграрној реформи, то је доказ да она зна каква је демократска воља наших народних маса и да она на овом осетљивом питању слуша ту вољу, док на другим питањима мисли да може ту вољу и да не слуша. (Аплауз).

Ја мислим да ће после овог заседања Привремене народне скупштине наше народне масе још више пригрлити своју народну власт, да ће се оне после овог заседања још јаче окупити око ње. Држим да ће наша Народна скупштина на својим будућим заседањима можда бити још више јединствена него што је данас и надам се да ће опозиција, која — ја у то не сумњам — на многа питања гледа исто онако као што и ми гледамо, — да ће та опозиција на

идућим заседањима бити ближа нама него што је данас. (Један глас: Дај боже!). Али, с друге стране, сад је на нашим народним масама да оцене да ли је садашњи рад опозиције био за њих користан или штетан, правилан или погрешан. Наша скупштинска већина, својим досадашњим практичним радом, доказала је шта хоће. Она је овим законима поново јасно и сасвим конкретно рекла шта тражи у име свога народа. Скупштинска мањина је својим негативним ставом осудила тај конструктивни рад већине, рад који претставља даље развијање демократских тековина, и ја мислим да је на тај начин и она потпуно јасно рекла широком народним масама шта хоће.

Ми мирне савести можемо изићи пред народ и указати на разлику која постоји између скупштинске већине и скупштинске мањине.

Ја мислим да Народна скупштина може бити задовољна успесима свог рада у овом заседању, задовољна и по форми и по садржини свог рада. Убеђен сам да су овим што је учинило Треће заседање Скупштине створени дуготрајни темељи за изградњу наше државе и наше демократије и да се, на основу тога, пред нашим народом још јасније оцртавају светле перспективе једног лепшег живота.

Разуме се, ми свој рад нисмо ни издалека довршили. Ја сам далеко од тога да тврдим да су ови наши закони, које смо донели, већ идеални и да им неће бити потребне никакве исправке. Ми ћемо се у будућности, сасвим разумљиво, још враћати на ове законе. Упоредо са унутрашњим развојем наше земље, упоредо с тим колико ће се демократија све више учвршћивати, а остаци фашизма и издаје постајати све слабији и слабији, — упоредо с тим продубљиваће се и прошириваће се наша демократија. И ми ћемо се тада можда враћати на ове законе, можда ћемо многе параграфе друкчије формулисати. Мислим да се задатак једног истинског демократског парламента у ово доба састојао баш у томе да обезбеди демократски поредак нашој земљи, да његов несметани развој обезбеди од свих покушаја фашистичких и профашистичких реакционарних снага да га руше, да га поткопавају и да поново баце земљу у понор унутрашњих сукоба и нових катастрофа. Ако је то био задатак парламента, онда можемо рећи да га је ово заседање у пуној мери испунило. (Буран и дуготрајан аплауз.)

Претседник: Објављујем да је претрес о овом законском предлогу у начелу завршен. Прелазимо на гласање у начелу.

Прима ли Привремена народна скупштина Предлог закона о уређењу народних судова у начелу? (Прима). Она господа народни посланици који не примају, нека изволе устати. (Сви седе). Објављујем да је Предлог закона о уређењу народних судова примљен у начелу. (Аплауз).

Прелазимо на претрес у појединостима. Молим секретара Омера Глухића да изволи прочитати прво наслов а после остале чланове.

Секретар Омер Глухић (чита): „Предлог закона о уређењу народних судова”.

Претседник: Прима ли Народна скупштина прочитани наслов? (Прима). Објављујем да је прочитани наслов закона примљен. Изволите чути члан 1.

Секретар чита члан 1.

Претседник: Прима ли Народна скупштина прочитани члан 1? (Прима). Објављујем да је прочитани члан 1 примљен према предлогу Законодавног одбора. Изволите чути даље.

(За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем посебно о сваком члану, у смислу члана 48 пословника, усвојила све чланове од члана 2 до члана 8 закључно, према извештају Законодавног одбора.)

Претседник: Молим секретара Омера Глухића да изволи прочитати члан 9.

Секретар чита члан 9.

Претседник: Прима ли Скупштина прочитани члан 9? (Прима! — Не прима! — *Др Драгић Јоксимовић:* Молим за реч!). Реч има народни посланик др Драгић Јоксимовић.

Др Драгић Јоксимовић: Група демократских посланика гласа против члана 9.

Претседник: Констатујем да је група демократских посланика гласала против члана 9. Пошто је то мањина, објављујем да је члан примљен већином гласова према предлогу Законодавног одбора.

(За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем посебно о сваком члану, у смислу члана 48 пословника, усвојила све чланове од члана 10 до члана 12, према предлогу Законодавног одбора.)

Претседник: Изволите чути члан 13.

Секретар чита члан 13.

Претседник: Прима ли Скупштина прочитани члан 13? (Прима! — Не прима!). Има реч др Драгић Јоксимовић.

Др Драгић Јоксимовић: Група демократских посланика гласа против члана 13.

Претседник: Констатујем да је група демократских посланика гласала против члана 13. Објављујем да је члан 13 примљен већином гласова према предлогу Законодавног одбора.

(За овим је Привремена народна скупштина, гласајући седењем и устајањем посебно о сваком члану, у смислу члана 48 пословника, усвојила све чланове од члана 14 до члана 16 закључно, према предлогу Законодавног одбора.)

Претседник: Код члана 17 предложио је Министар правосуђа амандман. Молим известиоца већине Законодавног одбора да га прочита.

Известилац већине др Милош Жанко: (чита) Као друга алинеја:

„Код постављања кандидата за судије водиће се рачуна да се по могућности задовољи потреба судова за судијама који имају стручну спрему, с тим да то буду лица, која могу одговорати извршењу задатка члана 2 овог закона.”

Претседник: Молим секретара да изволи прочитати члан 17 са амандманом.

Секретар чита члан 17 са амандманом.

Претседник: Прима ли Народна скупштина прочитани члан 17 са амандманом? (Прима). Објављујем да је члан 17 примљен према предлогу Законодавног одбора. Изволите чути даље.

(За овим је Привремена народна скупштина, гласајући седењем и устајањем посебно о сваком члану, у смислу члана 48 пословника, усвојила све чланове од члана 18 до члана 43 закључно, према предлогу Законодавног одбора.)

Претседник: Изволите чути члан 44.

Секретар чита члан 44.

Претседник: Има реч др Драгић Јоксимовић.

Др Драгић Јоксимовић: Група Демократске странке гласа против овог члана.

Претседник: Прима ли Привремена народна скупштина прочитани члан 44? (Прима! — Не прима!) Објављујем да је члан 44 примљен већином гласова према извештају Законодавног одбора.

(За овим је Привремена народна скупштина, гласајући седењем и устајањем посебно о сваком члану, у смислу члана 48 пословника, усвојила све чланове од члана 45 до члана 63 закључно, с тим да је унет нови члан 62.)

Претседник: Објављујем да је претрес и гласање у јединостима довршено. Прелазимо на гласање о Предлогу закона о уређењу народних судова у целини. Она господа народни посланици који примају Предлог закона о уређењу народних судова, гласаће са *за*, а она господа народни посланици који га не примају, гласаће са *против*. Народни посланик друг секретар Миле Перуничкић прозиваће народне посланике.

Приметио сам да многа господа народни посланици остављају своја места и излазе из дворане. Ја молим госпуду народне посланике да сви остану на својим местима до краја седнице, да не бих морао прекидати седницу док се не окупе сви народни посланици.

Приступа се поименичном гласању.

Секретар Миле Перуничкић прозива народне посланике.

(После гласања)

Претседник: Изволите чути резултат гласања. Гласала су укупно 324 народна посланика. Гласало је 313 *за*, а 11 *против*. Према томе, објављујем да је Предлог закона о уређењу народних судова примљен коначно у целини. (Аплауз).

Тиме је ова тачка дневног реда свршена. Одређујем одмор од 5 минута.

(После одмора)

Претседник: Седница се наставља. Молим госпуду народне посланике да изволе заузети своја места.

Пошто је дневни ред исцрпен, то прелазимо на саопштења, односно на предлоге који су стигли Привременој народној скупштини. Има реч Министар информација Сава Косановић да стави предлог резолуције.

Министар информација Сава Косановић: Другови народни посланици, у овом часу, прије него се закључи засједање Привремене народне скупштине, и у часу када стојимо пред почетком мировних преговора, сматрам да је потребно да Народна скупштина изрази своје једнодушно расположење у питању спољне политике.

Ми се налазимо пред почетком мировних преговора. Животни интереси Југославије стоје пред решавањем. Иако се ми у својим унутрашњим питањима, у својој унутрашњој политици разликујемо, у спољној политици; у питању граница сигурно се не разликујемо. (Општи и френетичан аплауз). Непријатељи Југославије и непријатељи сваке компактне Југославије доказивали су кроз 25 година да смо ми фалсификат, умјетна творевина Версаја и да смо конгломерат који ће се разбити првом приликом. Режим Југославије могао се разбити, али идеја Југославије се није разбила. (Опште и дуготрајно одобравање). Ону тежњу свију југословенских компонената кроз 150 година, ону тежњу коју је Србија изразила у прошлом рату када, разапета на крст, није хјела да прими Лондонски пакт, ту је тежњу коначно остварила Народноослободилачка борба са маршалом Титом. (Буран аплауз).

Показало се у најтежим искушењима, у најтежој борби да Југославија није умјетна творевина, него да је Југославија потреба њезиних народа и да Југославија одговара жељама и тежњама свих компонената југословенског народа. Показало се увјерљивије него икад, да је Југославија историска нужност.

Ради се сада у првом реду о судбини онога дијела Југословена, онога дијела Словенаца и Хрвата, који су послје прошлог рата стицајем прилика, слабости, погрешака доспјели под Италију. О оној нашој браћи која су у овом рату, манифестујући исту своју жељу коју су показивали и 1918 године, дали најјачег израза у борби заједно са Народноослободилачком војском Југославије тежњама за уједињење. (Одобравање).

Данас кад побеђује принцип самоодређења народа, када је тај принцип постављен за темељ Уједињених нација, када се уклања супремација оних који мисле да су супериорни, у томе часу ми Југословени, без разлике, Срби, Хрвати, Словенци, Македонци, ми Југословени не можемо да вјерујемо, да се народу који је политички зрео, који је цивилизован, који је показао и крвавим жртвама и крвавом борбом вољу

своју да се уједини са својом целином националном, да се томе народу та воља не испуни. (Одобравање).

У овом часу, прије него се разиђемо, ја вас, другови народни посланици, молим да примите слиједећу

РЕЗОЛУЦИЈУ:

Привремена народна скупштина Демократске Федеративне Југославије поручује Влади да на претстојећој конференцији министара спољних послова у Лондону, изражавајући јединствену жељу свих народа Југославије, уложи све своје напоре да буде Југославији признато право на оне земље које су мировним уговорима после прошлог светског рата, у противности са начелом самопредељења народа, прикључени Италији — а саставни су делови југословенске целине у погледу етничком, географском и економском. То су Словеначко Приморје, Бенешка Словенија, Трст, Истра, Ријека, Задар и острва Ластово и Пелагруж. (Сви посланици устају са својих места и поздрављају дуготрајним аплаузом речи министра Саве Косановића.

После великих ратних напора и огромних жртава којима је Југославија тако много допринела победи Уједињених нација, она са правом очекује да ће наћи пуно разумевање код својих великих савезника.

У име Клуба посланика Народног фронта:

**Сретен Жујовић, с. р., Јаша Продано-
вић, с. р., Марко Вујачић, с. р., др Хинко
Кризман, с. р., др Драгољуб Јовано-
вић, с. р., Недељко Дивац, с. р., др Тома
Јанчиковић, с. р., Јосип Рус, с. р., Бане
Андрејев, с. р., др Златан Сремец, с. р.,
др Синиша Станковић, с. р., Буру Пу-
цар, с. р., Михаило Грбић, с. р.**

У име Клуба посланика Демократске странке:

Милан Грол, с. р.

(Скупштина устајањем и дуготрајним аплаудирањем поздравља резолуцију.)

Претседник: Објављујем да је ова резолуција примљена акламацијом. (Поновно френетично аплаудирање).

Реч има народни посланик Јосип Видмар да прочита Предлог закона о измени Закона о давању амнестије и помиловања.

Јосип Видмар: Господо и другови народни посланици, част ми је изнети пред вас Предлог закона о измени Закона о давању амнестије и помиловања:

Члан 1

Члан 1 Закона о давању амнестије и помиловања од 5 јула 1945 године мења се и гласи:

„Члан 1

Право помиловања и право амнестије по кривицама које се суде по законима Демократске Федеративне Југославије или су биле пресуђене по законима Југославије од 6 априла 1941 године, врши уже Претседништво Привремене народне скупштине Демократске Федеративне Југославије.”

У члану 3, 4 и 6 наместо „Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије” ставља се „Привремена народна скупштина Демократске Федеративне Југославије”.

Члан 2

Овај закон ступа на снагу када се објави у „Службеном листу Демократске Федеративне Југославије”.

Смисао овог предлога је у томе да амнестију и помиловање даје не шире Претседништво него уже Претседништво, јер се у пракси показало да је пленум Претседништва толико гломазан да никако не може у задовољавајућем времену решити све послове, јер не може сваки да протудира акте о помиловању итд. И тако се дешавало да су поједини који су осуђени на смрт морали да чекају недељама на своју судбину. У име хуманитета ја вас молим, господо народни посланици, да примите овај предлог.

Претседник: Предлажем да се овај предлог упути Законодавном одбору, а затим, кад стигне извештај Законодавног одбора, да га реши шире Претседништво. Прима ли се овај предлог? (Прима). Објављујем да је овај предлог примљен.

Овога часа примило је Претседништво Привремене народне скупштине од претседништва Бискупске конференције у Загребу један допис који се односи на питање аграрне реформе. Претседништво Бискупске конференције у томе допису подиже одлучан протест противу решења аграрног питања које се решава брзо и без претходног саслушања като-

личке цркве и на њезину штету. (Смех). Овај предлог, како видите, дошао је прекасно и нити је могао бити упућен Законодавном одбору, нити је могао доћи пред Скупштину онда када је аграрна реформа била на дневном реду. Према томе, овај акт Бискупске конференције упућује се Министру пољопривреде. Прима ли се? (Прима).

Претседништво Привремене народне скупштине предлаже Народној скупштини следеће:

Претседништво Привремене народне скупштине, на основу члана 15 пословника, предлаже Привременој народној скупштини да донесе одлуку да Законодавни, Финансиски, Административни, Мандатни, Имунитетни одбор и Одбор за молбе и жалбе продуже свој рад и после закљученог заседања Привремене народне скупштине. Прима ли се овај предлог? (Прима). Пошто се прима предлог, објављујем да ће Законодавни, Финансиски, Административни, Мандатни и Имунитетни одбор, и Одбор за молбе и жалбе продужити свој рад и остати у својој функцији и после закључења овог заседања.

Ја бих имао сада да учиним и једну напомену и да упозорим народне посланике на пропис члана 64 пословника.

У овоме члану 64 пословника каже се: „Стенографско особље израђује стенографске белешке о седницама Већа и свих одбора, ако Претседништво одреди. Стенографске белешке подносе се на увиђај сваком говорнику. Он може чинити измене, које се тичу редакције, не уносећи нове мисли и разлоге, нити изостављајући изражене мисли и разлоге.”

Ја молим другове народне посланике да поступе у смислу ове одредбе пословника и да што пре прегледају своје говоре. Сутра пре подне и по подне моћи ће народни посланици, који су за време овог заседања говорили, да изврше преглед својих говора у великој сали за разговоре.

Молим сада секретара Мила Перуничића да изволи прочитати Указ о закључењу Трећег заседања Привремене народне скупштине Демократске Федеративне Југославије.

Секретар Миле Перуничић (чита):

У К А З

О ЗАКЉУЧЕЊУ III ЗАСЕДАЊА ПРИВРЕМЕНЕ НАРОДНЕ
СКУПШТИНЕ ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

На основу чл. 4 Одлуке о Врховном законодавном и извршном народном претставничком телу Југославије, као при-

временом органу врховне народне власти, Претседништво Привремене народне скупштине Демократске Федеративне Југославије решило је:

да се седнице Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије односно Привремене народне скупштине Демократске Федеративне Југославије сазване указом од 14 јула 1945 године на III заседање, закључе читањем овог указа.

26 августа 1945 године
у Београду

**Претседништво
Привремене народне скупштине Демократске
Федеративне Југославије**

Секретар

М. Перуничӣ, с. р.

Претседник

др И. Рибар, с. р.

Претседник: Чули сте указ којим се Треће заседање Привремене народне скупштине закључује. Према томе, биће ново заседање, редовно или ванредно, сазвано онда када се за то буде указала потреба. До тога времена радиће сви одбори како сте ви то малопре гласањем одлучили. Ја молим све чланове одбора да све поверене послове у периоду између овога и идућег заседања, решавају.

Неколико речи бих имао да кажем при закључењу овог заседања.

Потпретседник Владе друг Едвард Кардељ нарочито је истакао и подвукао темпо и елан Привремене народне скупштине којима је посвршавала поверене послове и законске предлоге. И ви сте, уистини, другови и господо народни посланици, извршили своју дужност према народу и отаџбини у потпуном смислу речи. Ви сте се одазвали потребама и жељама наших народа; ви сте одговорили захтевима и тежњама наших народа тиме, што сте, примајући све поверене задатке и законске предлоге, што сте озаконали оне потребе које је за време Народноослободилачког покрета и за време Народноослободилачке борбе наш народ поставио и желео да реши. Ви сте, другови народни посланици, удовољили исто тако оним захтевима који се налазе у декларацији Владе. Све оно што је у декларацији Владе од месеца марта предвиђено, ви сте извршили.

Ви сте такође, другови и господо народни посланици, у овоме Трећем заседању одговорили и жељама наших вели-

ких савезника, одлукама Кримске конференције у Јалти, у целости и потпуно.

И, другови народни посланици, и ово заседање, треће, као и прво и друго, остаће у историји записано, јер су извршена велика дела, извршено је све оно што је потребно, извршене су све претпоставке и сви предуслови, који су нам потребни за даље изграђивање наше Демократске Федеративне Југославије, за изграђивање и утврђивање демократије и федерације и за срећу и напредак наших народа Југославије.

Овим речима завршавам, и ја вас поздрављам. (Сви народни посланици устају и једнодушно аплаудирају.)

Молим Привремену народну скупштину да овласти Претседништво, да записник данашње седнице могу ја, као председавајући, са секретаром потписати и објавити у „Службеном листу Демократске Федеративне Југославије”, у смислу члана 22 пословника. Примате ли то? (Примамо). Објављујем да је записник данашње седнице оверен.

Данашњу седницу закључујем.

(Седница је закључена у 13,50 часова).

P R I L O Z I

PRINTED

PRETSEDNIŠTVO
ANTIFASISTICKOG VEĆA
NARODNOG OSLOBODENJA
JUGOSLAVIJE

Dostavljamo Veću na rešavanje Predlog poslovnika.

Kako poslovnik nema zakonsku formu, to smo izbegavali da unesemo naredenja koja bi nosila karakter zakona. Zato su, pored čisto unutarnje organizacije i rada Veća, unete samo one odredbe koje su u skladu sa odlukama i zakonima koji su već na snazi.

Ovaj poslovnik ima da vredi samo za AVNOJ, jer će Ustavotvorna skupština napisati sama sebi svoj poslovnik.

Njegova upotreba ograničena je, dakle, na izvesno kratko vreme, i sa tog razloga ne ukazuje se zasada potreba donošenja i jednog posebnog zakona, kao dodatka poslovniku, koji bi obuhvatio sva naredenja, koja bi štitila imunitetska prava većnika, kao i sva druga koja se tiču većnika, a mogu biti regulisana samo zakonom.

Ovaj poslovnik, iako privremeni, treba ipak da u svojim odredbama bude što precizniji, da omogući brzi rad u Veću i zato možda izgleda više opširan i detaljan.

Pretsedništvo predlaže da Veće primi ovaj poslovnik rezolucijom.

Beograd, 7 avgusta 1945 god.

Sekretar

M. Peruničić, s. r.

Pretsednik

dr I. Ribar, s. r.

P R E D L O G

POSLOVNIKA ANTIFAŠISTIČKOG VEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE (AVNOJ-a)

GLAVA I

Sastanak većnika i overavanje njihovih punomoćstava

Čl. 1

Zasedanje AVNOJ-a (Veća) saziva se ukazom Pretsedništva AVNOJ-a. Pozvani poslanici dužni su biti u mestu gde Veće drži svoje sednice i tu ostati i svoje dužnosti vršiti sve dok zasedanje traje.

Čl. 2

Na prvoj sednici svakog zasedanja izvršiće se prozivka svih pozvanih poslanika. Pozvani poslanici dužni su predati svoja punomoćstva sekretaru AVNOJ-a. Oni koji iz opravdanih razloga nisu došli na prvu sednicu, prijaviće se sekretaru naknadno. Potom se bira Mandatni odbor, kome sekretar, uz spisak svih prozvanih poslanika, sa žalbama, upućuje punomoćstva. Ovaj se Odbor po prekidu sednice odmah sastaje, pregleda upućena mu punomoćstva i podnosi svoj pismeni izveštaj Pretsedništvu.

U nastavku sednice Pretsedništvo stavlja izveštaj odmah na dnevni red. Pošto ga referent pročita, stavljaju se na rešenje u celini sva punomoćstva koja Mandatni odbor nije osporio. Posle neosporenih, pretresaju se u celini, a rešavaju posebice ona punomoćstva, koja je većina odborska osporila.

Veće može osnažiti punomoćstvo, ili ga poništiti, ili odložiti odluku o njemu i narediti da se učini potreban izvidaj.

Čl. 3

Pošto su punomoćstva pregledana i overena, poslanici polažu zakletvu. Zatim se čita ukaz Pretsedništva o sazivu zasedanja AVNOJ-a. Po pročitanim ukazima oglašava Pretsedništvo da je zasedanje otvoreno.

GLAVA II

Pretsedništvo

Čl. 4

Sednicama ravna predsednik AVNOJ-a, a kada je on sprečen, zamenice ga jedan od potpredsednika. Predsedavajući ne može učestvovati u pretresu, niti glasati. Ako predsednik želi da izloži svoje mišljenje o samom pitanju o kome se govori, on će morati napustiti svoje predsedničko mesto za sve vreme dok se o tom pitanju bude govorilo i rešavalo:

Sekretarske dužnosti vrše sekretari AVNOJ-a. Na predlog sekretara, Veće će izabrati iz svoje sredine zapisničare za vreme zasedanja:

Pretsedništvo se stara o brzom i urednom otpravljanju poslova u kancelarijama Veća, Stenografskom birou i Računovodstvu, kao i bezbednosti zgrade u kojoj se drže sednice. Ono se naročito stara da rad u odborima ne zastaje i da se ne prekida. Ono postavlja i otpušta sve kancelarisko osoblje i vrši nad njim disciplinsku vlast. Broj i platu osoblja određuje od Veća izabrani Administrativni odbor.

Čl. 5

Naročita je dužnost sekretara da ustanovi pre početka svake sednice tačan broj prisutnih poslanika, da sastavlja zapisnike sednica, da čita predloge i sve drugo što stigne za Pretsedništvo. Ako bi sekretari bili sprečeni, zamenice ih privremeno jedan od članova Pretsedništva, koga će odrediti predsedavajući.

Jedan od sekretara, koga bude odredilo Pretsedništvo, vodiće nadzor nad vršenjem celokupnog kancelariskog rada.

Zapisničari pod rukovodstvom sekretara vodiće beleške o odlukama veća, o redu govornika, te o načinu i rezultatu glasanja.

GLAVA III

Odbori

Čl. 6

Za proučavanje zakonskih predloga i drugih predmeta kao i za izvršavanje drugih poslova, bira Veće odbore. Ti su ili stalni ili naročiti. Stalni su: 1) Zakonodavni, 2) Mandatni, 3) Imunitetski, 4) Administrativni, 5) Finansiski, 6) Odbor pretstavnik grupa, 7) Odbor za molbe i žalbe.

Naročiti se odbori biraju za proučavanje izvesnih zakonskih predloga, koje podnosi Vlada ili poslanici, kao i za proučavanje drugih predmeta za koje bi Veće našlo da je potrebno da ih uputi u naročiti odbor.

Stalni odbori traju za sve vreme jednog zasedanja, do izbora novog odbora.

Naročiti odbori traju dok ne svrše povereni im posao.

Čl. 7

Svi se odbori, osim Odbora pretstavnik grupa, biraju po listama proporcionalnim sistemom i tajnim glasanjem. Kandidatsku listu mogu podneti najmanje 6 poslanika.

Ako su se sve grupe putem Odbora pretstavnik grupa saglasile na jednu listu, izbor se vrši aklamacijom.

Čl. 8

Odbor pretstavnik grupa sastoji se od predsednika organiziranih klubova koji broje najmanje 5 poslanika. Manje grupe mogu se sporazumeti i odrediti zajednički jednog pretstavnik. Svaki član odbora mora imati svog zamenika. Broj članova naročitih odbora određuje Veće od slučaja do slučaja.

Čl. 9

Finansiski odbor sastavljen je od najmanje 21 člana. Zakonodavni odbor ima najmanje 60 članova. Ostali odbori sastavljeni su od najmanje 7 članova.

Čl. 10

Svaki će odbor izabrati sebi predsednika, zapisničara i njihove zamenike.

Pozivi za sednice odborske objavljuju se na mestu naročitih odbora određuje Veće od slučaja do slučaja. a imaju se dostaviti lično svakom članu odbora sa označenjem

dnevnog reda, ako pri zaključku poslednje sednice nije bio utvrđen dan naredne sednice odbora. U zapisnik svake sednice beleže se imena prisutnih članova, njihovi predlozi i odluke odbora. Pretsednika odbora, ako bi bio sprečen, zameniče potpredsednik, a ako je i on sprečen, najstariji odbornik po godinama.

Veće će bez diskusije odrediti rok do kojeg treba odbor da podnese izveštaj. Ako odbor to ne ispuni, ili ako mu Veće ne produži rok, Veće može izabrati novi odbor.

Odbor može rešavati ako je prisutna jedna trećina njegovih članova. Punovažni zaključci donose se većinom prisutnih članova odbora, a ako su glasovi raspoloženi, predlog o kome se glasalo smatra se odbačenim.

Na upražnjeno mesto jednog člana odbora dolazi naredni sa liste. Ako se lista iscrpi, dotična grupa daće nove članove.

Na mesto članova odbora sprečenih da učestvuju u sednicama, mogu učestvovati drugi kandidati sa njihove liste.

Čl. 11

Pošto pretres u odboru bude završen, odbor će izabrati jednog ili više izvestilaca, koji će u plenarnoj sednici Veća čitati ili braniti izveštaj i predlog odbora.

U slučaju da se odbor podeli na većinu i manjinu, jedna i druga strana imaju zasebno svoga izvestioca.

Svako odvojeno mišljenje, bilo u načelu, bilo kod pojedinih članova predloga, o kome se u odboru rešava, predaće se pismeno odboru, koji će ga uporedo sa izveštajem većine izneti pred Veće, gde ga može braniti član odbora koji se odvojio u mišljenju.

Čl. 12

Odborskim sednicama mogu prisustvovati svi poslanici i naročito za to ovlašćeni od strane Pretsedništva AVNOJ-a novinarski izvestioci.

Osim članova odbora, samo članovi Vlade i vladini poverenici, odnosno stručnjaci, imaju pravo na reč u odborskim sednicama.

Čl. 13

Odbori mogu opštiti neposredno sa ministarstvima preko svojih predsednika.

Čl. 14

Odbori se sastaju u zgradi u kojoj se održavaju sednice Veća, u naročito za njih uređenim prostorijama.

Čl. 15

Svaki poslanik može podnositi sa motivacijom zakonske predloge ili predloge o pojedinim članovima zakonskih predloga, koji su u pretresu. O svakom takvom predlogu odbor je dužan doneti rešenje.

Odbori mogu rešavati i za ono vreme kada Veće nije na okupu, dakle i posle zaključenog zasedanja, nu to samo po naročitom zaključku Veća.

Čl. 16

Odbor pretstavnika grupa može rešavati sporazumno koliko će dana trajati pretres u načelu i u pojedinostima i koliko će govornika dati koja grupa po zakonskim predlozima koji su stavljeni na dnevni red Veća.

On može da za pojedine zakonske predloge ustanovi kraći postupak, o kojima bi pre glasanja davali samo kratke izjave po jedan pretstavnik svake grupe.

Ovaj Odbor rešava i o svim drugim pitanjima, koja se tiču skupštinskog rada i koja mu upute na odluku Pretsedništvo ili samo Veće.

Pretsednik AVNOJ-a odnosno jedan od potpredsednika, koji će biti za to određen, i predsednik Vlade odnosno jedan od potpredsednika, prisustvuju ovim odborskim sednicama i imaju savetodavni glas.

Odbor pretstavnika grupa donosi svoje odluke jednoglasno.

Odluke se saopštavaju Veću koje ih bez pretresa prima ili odbacuje.

Ako se Odbor ne može da složi, primenjuju se propisi poslovnika, predviđeni za slučajeve po kojima je Odbor imao da donese odluku.

GLAVA IV

Sednice Veća

Čl. 17

Sednice Veća otvara predsednik. On rukovodi pretresom, stara se da se odredbe ovog poslovnika tačno ispunjavaju i da se za vreme sednice održi red.

Čl. 18

Sednice Veća su javne. One se mogu pretvoriti u tajne, kada to zahtevaju Pretsedništvo Veća, Vlada ili 20 poslanika.

O ovom predlogu glasa se bez pretresa. Predmeti, o kojima se bude pretresalo u tajnoj sednici, pretresaće se ako bude potrebno i u odborima tajno i o njima se ne sme nikom ništa kazati osim poslanicima. Ako se za kog poslanika utvrdi da nije očuvao tajnu, Veće će takvog za izvesno vreme isključiti iz sednice. Objavljivanje vladinih izjava, ili predloga datih u tajnim sednicama, može biti samo s pristankom Vlade.

Čl. 19

Osim javnih i tajnih sednica, Veće se može skupljati i u konferencije na predlog Pretsedništva Veća, Vlade ili 20 poslanika. Na konferenciji mogu biti prisutni samo poslanici i ministri. Konferencije ne mogu donositi obavezne odluke.

Čl. 20

Po predlogu Pretsedništva a po saslušanju Vlade, dnevni red za svaku sednicu utvrđuje samo Veće bez pretresa. Dnevni red mora se obznaniti naročitim objavama na određenom mestu u zgradi Veća.

Ako se dnevni red, određen za jednu od sednica, nije mogao na istoj izvršiti zbog nedovoljnog broja prisutnih poslanika, predsednik će objaviti da kao dnevni red za iduću sednicu vredi isti koji je ostao neizvršen uz dodatak još onih predmeta koje po samom ovom poslovniku treba staviti i za koje je već Veće ranije rešilo da se toga dana imaju staviti na dnevni red.

Čl. 21

Zapisnik Veća vodiće sekretari, odnosno zapisničari, koje bude odredio predsednik.

U zapisnik se beleže:

1) saopštenja Pretsedništva i Vlade; 2) predmeti o kojima je Veće rešavalo i njegovo rešenje po njima sa načinom glasanja i sa brojem glasova „za” i „protiv” kod poimeničnog glasanja; 3) predmeti za koje Veće reši da se unesu u zapisnik. Govori poslanika ne beleže se u zapisnik, ali se uvek označavaju imena govornika »za« i »protiv«.

Čl. 22

Zapisnik će se čitati u početku svake sednice. Svaki poslanik ima pravo da učini primedbu na zapisnik. Ako sekretar izjavi da ne prima učinjenu primedbu i da ostaje pri svojoj redakciji, rešiće Veće bez pretresa. Nade li Veće da je primedba osnovana, sekretar je dužan da prema njoj ispravi zapisnik.

Zapisnik konačno usvojen potpisuje pretsednik, ili onaj od potpretsednika koji je pretsedavao sednici i onaj sekretar koji ga je vodio.

Zapisnici štampaće se u »Službenom listu«.

Čl. 23

Pre nego što se prede na dnevni red, pretsednik će dati sva saopštenja koja se tiču Veća.

Čl. 24

Na sednici imaju pravo da govore samo poslanici, zatim ministri i vladini delegati.

Niko ne može govoriti pre nego što bude tražio i dobio reč od pretsednika.

Čl. 25

Pretsednik daje reč po redu prijave, izuzimajući slučajeve kada je ovim poslovníkom drukčije predviđeno. Ministrima i vladinim delegatima daje reč kad god je traže. Izvestioći odbora (čl. 11) mogu govoriti više puta i preko reda ako to zahteva potreba pretresa. Ocena o tome pripada pretsedniku. Onom poslaniku, koji želi govoriti o kakvoj povredi poslovníka ili dnevnog reda, daje se reč čim je zatraži. Njegov govor može trajati najviše pet minuta i u tom slučaju ne može govoriti nijedan drugi poslanik.

Ako i posle pretsednikovog objašnjenja govornik ostaje pri tome da su poslovník ili dnevni red povređeni, pretsednik odmah poziva Veće da bez pretresa reši to pitanje.

Čl. 26

Prijave za reč čine se čim se pretres otvori. Svaki je većnik dužan izjaviti da li će govoriti „za” ili „protiv” predloga, kao i to da li će govoriti u ime svoje grupe ili u ime svoje lično.

Osim ministara, izvestilaca, vladinih delegata i odborskih izvestilaca, o jednom predmetu ne može niko više nego jedanput govoriti, osim ako mu to Veće naročito dopusti. Pretres u načelu, kao i pretres u pojedinostima, smatraju se kao predmeti za sebe.

Čl. 27

Ako poslanik traži reč da ispravi svoj navod koji je pogrešno izložen, te dao povoda nesporazumu, ili izazvao potrebu ličnog objašnjavanja, onda će mu se dati reč, nu ne može duže govoriti od pet minuta.

Čl. 28

U načelnom pretresu govori poslanika u ime jedne grupe mogu trajati najduže jedan sat, a govori ostalih poslanika najduže pola sata; u pojedinačnom pretresu govori poslanika u ime grupe najduže pola sata, a ostalih poslanika najduže četvrt sata.

U ime grupe može govoriti samo jedan poslanik, ako se Odbor šefova grupa nije o tom drukčije saglasio.

Čl. 29

Govornik može govoriti samo o pitanju koje je na dnevnom redu. Osim predsednika niko drugi ne može prekidati govornika, nitj ga opominjati.

Čl. 30

Slobodno je grupama koje imaju organizovan i Predsedništvu prijavljen klub da dadu preko jednog svog pretstavnika kratku izjavu o predlozima i predmetima na dnevnom redu. Ta izjava mora biti pismena i ne sme duže trajati od deset minuta. Pre i posle pretresa nema mesta izjavama.

Čl. 31

Sednice zaključuje predsednik sa pristankom Veća objavljujući dnevni red naredne sednice, koji je Veće prethodno utvrdilo (čl. 20). Iduću sednicu može predsednik zakazati i pismenim putem.

GLAVA V

Red poslova u sednici

Čl. 32

Svaka sednica Veća počinje čitanjem zapisnika prethodne sednice.

Pre prelaza na dnevni red, a nakon saopštenja što ih čine Predsedništvo i Vlada, poslanici mogu uputiti kratka pitanja na Predsedništvo Vlade i pojedine ministre. Predsednik Vlade i ministri na ova odgovaraju odmah, ako su ih poslanici ranije predalj pismeno.

U protivnom odgovoriće na idućoj sednici.

Zatim se prelazi na dnevni red.

Čl. 33

Saopštenja od strane Vlade mogu se činiti u svako vreme sednice.

GLAVA VI

Podnošenje i pretres zakonskih predloga i rezolucija

Čl. 34

Zakonske predloge mogu podnositi Vlada i poslanici. U ime Vlade mogu podnositi zakonske predloge samo ministri i oni ih dostavljaju Predsedništvu.

Čl. 35

Predsedništvo je dužno upoznati Veće sa primljenim zakonskim predlogom na prvoj narednoj sednici i po slučaju ako se predlog već nalazi pred Zakonodavnim odborom.

Veće će odlučiti najpre po pitanju hitnosti, ako je ova zatražena pismeno; a zatim o tome, da li će se uputiti stalnom ili pak jednom naročitom odboru. U ovom drugom slučaju, odmah se stavlja na dnevni red iste sednice izbor takvog odbora. Predsedništvo će narediti da se vladini predlozi umnože i razdaju svima poslanicima.

Čl. 36

Čim izveštaj odbora bude gotov, Predsedništvo će narediti da se izveštaj zajedno sa odborskim predlogom umnoži i razda poslanicima.

Veće će utvrditi dan u koji će se otvoriti pretres. Po svršenom načelnom pretresu, pristupa se prvom glasanju: prima li se predlog u načelu, ili ne prima.

Kad se predlog u načelu primi, prelazi se na pretresanje pojedinih odeljaka (glava) zakona. Glasanje se vrši po članovima. Kad se pretres u pojedinostima svrši, pristupa se drugom i konačnom glasanju o predlogu u celini.

O zakonskim predlozima, po kojima bi se Odbor predstavnika grupa složio za kraći postupak, u smislu čl. 16, rešava Veće glasanjem jedanput u celini.

Veće može, pre nego što pristupi konačnom glasanju, uputiti predlog odboru radi pregleda i popravke redakcije, kao i zato, da se dovedu u saglasnost njegove izmenjene i dopunjene odredbe.

Ovako ispravljeni predlog umnožiće se i razdati Veću pre glasanja o predlogu u celini. O njemu ne može biti više nikakve diskusije.

Čl. 37

Poslanici mogu svoje izmene i nadopune (amandmane) na podnete zakonske predloge upućivati neposredno samom odboru. O svima amandmanima, koje odbor ne bi potpuno usvojio, glasa se posle glasanja o predlogu odbora, ako bi ovaj bio odbačen. Ako odbor usvoji amandman potpuno, tim se amandmanom zamenjuje odgovarajući član u predlogu. Sve do samog glasanja, amandman se može povući.

U toku posebnog pretresa u Veću, amandmane mogu predlagati samo Vlada i odbor.

Čl. 38

Prethodna pitanja: da se rešenje o pojedinom članu odgodi dok se ne reše drugi članovi ili da se vrati odboru, kao i sva druga pitanja, mogu se postaviti, dok se dotični član ne stavi na glasanje. O njima se glasa bez pretresa.

Čl. 39

Zakonski predlozi koje podnose poslanici predaće se napismeno Predsedništvu.

Predlog mora biti sastavljen u obliku u kojem se donosi zakon.

Sa ovim predlozima postupa se u svemu kao i sa vladinim predlozima. Ali ako odbor nađe da predlog poslanika treba u načelu odbaciti, onda se to prethodno pitanje rešava u Veću bez pretresa po saslušanju odborskog izvestioca i prvopotpisanog predlagača. Ako se traži hitnost za predlog poslanika, Veće rešava o zahtevu hitnosti bez pretresa uz prethodno saslušanje Vlade i prvopredlagača. Zahtev za hitnost mora se podneti napismeno.

Čl. 40

Ako je zahtev hitnosti primljen, bilo za predlog vladin, bilo za predlog poslanika, Veće će predlog odmah uputiti u nadležni odbor, koji ga pre sviju drugih predmeta uzima u razmatranje. Odboru će Veće odrediti rok u kome mora biti gotov sa svojim izveštajem. Ako odbor ne svrši posao u određenom roku, a Veće mu ne produži rok, Veće može uzeti predlog u pretres i bez izveštaja odbora ili izabrati novi odbor.

U pretresu predloga, koji je oglašen za hitan, može se primeniti kraći postupak. Odluku o kraćem postupku u ovom slučaju donosi Veće većinom glasova po saslušanju jednog govornika „za” i jednog „protiv”.

Čl. 41

Kada budžet izade iz Finansiskog odbora, on se mora staviti odmah na prvo mesto dnevnog reda. Prednost imaju predlozi i interpelacije koji su oglašeni za hitne.

Po predlogu zakona o državnom budžetu i Finansiskom zakonu, pošto budu u načelu primljeni, pretres se vrši u pojedinostima po razdelima, a glasanje po partijama.

Ako se Odbor pretstavnika grupa ne bi drukčije sporazumeo, onda pretres i konačno primanje predloga Zakona o državnom budžetu i Finansiskom zakonu mora biti završen najkasnije u roku od mesec dana.

Čl. 42

Kada Vlada podnese Pretsedništvu na odobrenje već zaključene međunarodne ugovore, to se o kakvim izmenama i nadopunama neće moći rešavati u plenumu Veća, a i glasanje se neće moći vršiti o pojedinim članovima ugovora. Po učinjenim primedbama na koju odredbu ugovora može se tražiti da se predlog vrati odboru. Izveštaj odbora, kome bude takav zaključeni ugovor upućen, može tražiti: ili da se ugovor primi, ili da se odloži, ili da se odbaci.

Izveštaj odbora će se umnožiti i razdati poslanicima pre nego što bude stavljen na dnevni red.

I za ratifikaciju ugovora može da se primeni kraći postupak u smislu čl. 16 ovog poslovnika.

Kad Veće reši da se ugovor odloži, može obratiti Vladi pažnju na one odredbe koje su neprihvatljive.

Čl. 43

Predloge rezolucije mogu podnositi Vlada i poslanici. Ovakav predlog upućuje se redovno naročitom odboru ako Veće ne reši drukčije. O rezolucijama se ne vodi načelni pretres i o njima se rešava kao o jednoj celini.

Čl. 44

Za rešavanje svih zakonskih predloga, koji nisu u organskoj vezi sa Ustavom i ustavnim zakonima, ustanovljava se kraći postupak.

Svi takvi zakonski predlozi, podneseni bilo od Vlade, ili od pojedinih poslanika, upućuju se preko Predsedništva AVNOJ-a Zakonodavnom odboru.

Izveštaj Zakonodavnog odbora sa predlogom, koji je Odbor usvojio, šalje se Veću na rešavanje. O ovim predlozima Veće rešava poimeničnim glasanjem, jedanput i u celini, prima ih ili odbacuje. Pre glasanja može po jedan predstavnik organizovanih klubova, odnosno grupa, dati kratku pismenu izjavu, koja ne može trajati više od deset minuta.

GLAVA VII

Pitanja i interpelacije

Čl. 45

Poslanici imaju pravo postavljati kratka pitanja ministrima i to napismeno preko Predsedništva. Ministri na pitanja odgovaraju pismeno, ili usmeno na sednici — pre prelaza na dnevni red, već prema tome, da li pitač traži usmen odgovor ili ne. Oni moraju usmeno odgovoriti na narednoj sednici, a pismeni odgovor moraju dati u roku od tri dana. Ako je potrebno prikupljanje podataka, ministar će u navedenom roku tražiti rok, koji mu je za to potreban, da bi mogao na pitanje odgovoriti.

Posle odgovora ministroma, može govoriti samo još pitač radi kakvog obaveštenja i da ukratko izjavi da li je zadovoljan ili ne.

Rad po kratkim pitanjima ne sme trajati više od jednog sata pre prelaza na dnevni red.

Čl. 46

Svaki poslanik ima pravo upravljati ministrima interpelacije. Interpelacije se podnose napismeno preko Predsedništva koje ih saopštava dotičnom ministru, a Veće izveštava o njima na prvoj narednoj sednici, na kojoj se odmah određuje i dan za njihov pretres. Svaka se interpelacija mora odmah umnožiti i razdati poslanicima. Interpelacije koje su oglašene kao hitne stavljaju se na dnevni red ispred svih ostalih, koje nisu hitne.

Odluka skupštinska, kojom se završuje pretres o interpelaciji i prelazi na dnevni red, može biti prosta ili obrazložena.

Ako je predložen prost prelaz na dnevni red, a ministar na to pristaje, onda će se staviti na glasanje prost prelaz, pre sviju onih koji su motivisani.

Ako nije predložen nikakav prelaz na dnevni red, onda se bez ikakvog glasanja prelazi na ostale interpelacije, ako su na dnevnom redu.

Ako je predloženi prost prelaz odbačen, prelazi se na glasanje o motivisanim predlozima.

GLAVA VIII

Molbe i žalbe

Čl. 47

Molbe i žalbe upućene Predsedništvu AVNOJ-a moraju biti predate napismeno i potpisane po svim moliocima, odnosno žaliocima. Sve će molbe i žalbe Predsedništvo dostavljati Odboru za molbe i žalbe, koji će ih po redu, kako su stigle, zavoditi u jedan protokol i uzimati u pretres.

One molbe i žalbe koje se budu odnosile na kakav zakonski predlog, ili inače na kakav predmet koji se već pretresa ili u Veću ili u jednom od odbora, biće upućene dotičnom odboru.

One molbe i žalbe, koje ne budu upućene drugim odborima, podeliće se: u one koje treba uputiti jednom od ministara, u one koje treba izneti na sednicu Veća i one koje nije vredno iznositi na sednicu.

Po svim predmetima za koje Odbor za molbe i žalbe nalazi da ih treba izneti na sednicu Veća, podnosi se izveštaj kao i za svaki zakonski predlog.

GLAVA IX

Glasanje

Čl. 48

Glasanje u Veću biva javno, ustajanjem i sedenjem, te pominence i tajno.

Glasanje sedenjem i ustajanjem biva u svim slučajevima u kojima nije ovim poslovnikom određen drugi način glasanja. Sedenjem i ustajanjem glasa se na ovaj način: predsednik poziva da ustanu svi oni koji glasaju protiv predloga.

Poimence se glasa usmeno. Glasanje poimence vrši se kada se glasa o zakonskom predlogu u celini i kad glasanje sedanjem i ustajanjem ne da pozitivan rezultat i onda kada to Odbor pretstavnika grupa izrično zaključi.

Pri glasanju poimence jedan od sekretara prozivaće poslanike poimence, a oni će glasati odzivom „za” ili „protiv”. Po svršenoj prozivci prozivaće se još jednom oni poslanici koji se prvog puta nisu odazvali.

Ukoliko Odbor pretstavnika grupa drukčije ne odredi, svi se izbori vrše tajnim glasanjem. Ovo glasanje vrši se listićima jedne veličine, jedne boje i jednog oblika, koji će se stavljati u jednoobraznu kovertu naročito za to spremljenu. Poslanici puštaće jedan za drugim po prozivci listiće u sandučić koji će stajati na stolu Pretsedništva. Glasove će brojati tri poslanika, kockom određena.

Čl. 49

Veće može rešavati ako je u sednici prisutna polovina od celokupnog broja poslanika.

Glasati se može samo lično.

Za punovažni zaključak potrebna je većina glasova prisutnih poslanika. U slučaju ravne podele glasova, predlog o kom se glasalo odbačen je. Pretsednik odmah proglašava rezultat glasanja. Kada pri vršenju izbora dva ili više lica dobiju jednaki broj glasova, imaju se vršiti novi izbori, a ako i tada bude jednaki broj glasova, onda će odlučiti među kandidatima kocka.

Čl. 50

Ako pri glasanju pretsednik zapazi da nema dovoljan broj poslanika za rešavanje, narediće prozivku ili prebrojavanje. Isto tako na zahtev jednog poslanika, pomognutog od deset drugova, prozivka se mora izvršiti pre glasanja.

Kada se pokrene pitanje o kvorumu, prisutni poslanici ne mogu izići iz dvorane dok se ne svrši prozivka, odnosno prebrojavanje i glasanje. Ako to ipak učine, smatraće se da su prisutni i da su glasali protiv.

Prisutnost utvrđuje pretsednik.

GLAVA X

Disciplinske kazne

Cl. 51

Narodnom veću pripada isključivo pravo da u svojim sednicama održava red preko svog Pretsedništva.

Čl. 52

Disciplinske kazne kojima se mogu kazniti poslanici ove su:

- 1) opomena na red;
- 2) zapisana opomena na red;
- 3) oduzimanje reči;
- 4) privremeno isključenje sa sednica.

Isključenje prvi put ne sme biti duže od tri sednice, a svaki drugi put ne duže od deset sednica.

Prve tri kazne izriče sam pretsednik, a četvrtu Veće bez pretresa na predlog pretsednika ili 20 većnika.

Čl. 53

Opomenom na red kazniće se svaki poslanik koji svojim govorom ili svojim ponašanjem u Veću narušava red i propise poslovnika. Zapisanom opomenom na red, koja će se zabeležiti u sednički zapisnik, kazniće se svaki poslanik koji je u istoj sednici već ranije opomenut na red.

Oduzimanjem reči kazniće se svaki poslanik koji bi u svom govoru ili povredio red, a već je ranije na istoj sednici bio kažnjen zapisanom opomenom, ili nije hteo dva puta poslušati pretsednika.

Kaznom isključenja kazni se svaki poslanik koji lično vreda i kleveče narodne poslanike ili se ponaša nepristojno prema Veću, ili neće nikako da poslušava opomene pretsednika, kao i onaj koji pravi nered i sprečava rad u sednici.

Poslanik koji je kažnjen kaznom isključenja, dužan je ukloniti se odmah iz dvorane Veća. U slučaju protivljenja, pretsednik će prekinuti sednicu i narediti da se kažnjeni poslanik silom ukloni.

Poslanik koji je kažnjen kaznom isključenja, dužan je govoriti u svoju odbranu, nu najviše pet minuta. Ako je više poslanika jednovremeno predloženo na isključenje, ima pravo da govori samo jedan u ime svih, ali njegov govor može trajati 10 minuta. Kazna isključenja povlači gubitak dnevnice.

GLAVA XI

Prava i dužnosti Veća i poslanika

Čl. 54

Za sve izjave i postupke pri vršenju svog mandata, bilo u sednicama, bilo u izvesnoj dužnosti, po odredbi Pretsedništva, poslanici odgovaraju samo Veću, odnosno Pretsedništvu.

Bez ovlašćenja Veća, odnosno Predsedništva, poslanici se ne mogu uzimati na odgovor za bilo kakve krivice, niti od ikoje vlasti lišiti slobode dok traje njihov mandat, osim kad se uhvate na samom delu zločina. Ali i u ovom slučaju mora biti Predsedništvo odmah izvešteno.

Imunitetsko pravo poslanika nastaje danom verificiranja mandata.

Zahtev istražne, odnosno sudske vlasti, za izdavanje člana Veća, upućuje se prethodno Imunitetskom odboru. Veće odnosno Predsedništvo rešava stvar po dobivenom izveštaju Odbora.

Odredbe ovog člana ne vrede za pozivanje pred sud i ostale narodne vlasti i izvršenje sudskih i administrativnih odluka po privatno-pravnim sporovima.

Zastarelost ne teče za sve vreme dok se po zakonu ne može istraga nad poslanikom započeti ili nastaviti.

Čl. 55

Nijedan poslanik ne može odsustvovati sa sednica Veća, ako mu ovo ne odobri odsustvo. Poslanika koji bez odobrenja odsustva ne dolazi na sednice, može Veće predati Mandatnom odboru, koji će doneti svoj izveštaj.

Veće rešava o traženom odsustvu bez pretresa. Ako Predsedništvo nade da u veću nema dovoljan broj članova za rešavanje, ono može oglasiti da se sva odobrena odsustva prekidaju, osim onih koja su odobrena zbog teške bolesti.

Čl. 56

Poslanici dobijaju u ime naknade za učinjene izdatke dok prisustvuju sednicama odgovarajuću sumu u novcu.

Uz to poslanici koji ne stanuju u mestu gde se drži zasedanje imaju pravo na stan i besplatnu vožnju na svim saobraćajnim sredstvima, nu samo za dolazak na zasedanje i odlazak sa zasedanja.

Čl. 57

Svaki poslanik može dati ostavku na svoj mandat. Po ovoj donosi svoj izveštaj Mandatni odbor.

Čl. 58

Poslanici delegirani u AVNOJ od strane zemaljskih vrhovnih tela gube mandat ako im ga otkazu ova tela.

Po ovom zahtevu donosi izveštaj Mandatni odbor.

Čl. 59

Poslanicima izdaje Pretsedništvo naročitu legitimaciju.

Čl. 60

Bez odobrenja Pretsedništva nikakva oružana sila ne može se postaviti u dvoranu Veća, niti u njegovoj zgradi, ili u dvorištu.

Isto tako bez njegovog odobrenja ne mogu nikakvi organi vršiti u zgradi Pretsedništva akta vlasti.

Nadzor nad održanjem reda u unutrašnjosti zgrade i okolo zgrade u kojoj zasedava Veće vodi isključivo Pretsedništvo. Ministar unutrašnjih poslova staviće mu na raspoloženje milicionare, po mogućnosti jednaki broj iz svake federalne jedinice.

Čl. 61

Veće ima pravo ankete i istrage po svim pitanjima državne uprave Demokratske Federativne Jugoslavije. Ove ankete i istrage vršiće Veće preko naročito izabranih odbora.

GLAVA XII

*Skupštinsko osoblje i računovodstvo

Čl. 62

Sve osoblje Pretsedništva stoji pod nadzorom Pretsedništva. Osoblje je ili stalno ili privremeno. Administrativni odbor izradiće naročiti pravilnik.

Čl. 63

Pretsedništvo izvršuje budžet Veća. Administrativni odbor dužan je svakog meseca pregledati račune i podnositi izveštaj Veću, odnosno Pretsedništvu.

GLAVA XIII

Stenografske beleške

Čl. 64

Stenografsko osoblje izrađuje stenografske beleške o sednicama Veća i svih odbora, ako Pretsedništvo odredi. Steno-

grafske beleške podnose se na uviđaj svakom govorniku. On može činiti izmene, koje se tiču redakcije, ne unoseći nove misli i razloge, niti izostavljajući izražene misli i razloge.

GLAVA XIV

Arhiva i pečat Veća

Čl. 65

Veće ima svoju arhivu i biblioteku, o kojima vode staranje naročiti službenici.

Čl. 66

Veće ima svoj pečat sa grbom Demokratske Federativne Jugoslavije sa natpisom okolo — „Antifašističko veće narodnog oslobođenja”, a ispod grba — „Jugoslavije”.

Pečat čuva sekretar.

GLAVA XV

Zaključne odredbe

Poslovnik se može menjati rezolucijom Veća. Svaki predlog o promeni mora prethodno biti ispitan od naročitog odbora.

Ovaj poslovnik stupa na snagu odmah čim bude primljen od Veća i overen od Predsedništva potpisom predsednika i sekretara. Odmah nakon toga svi poslanici, čija su punomoćstva pregledana i overena, polažu sledeću zakletvu:

„Zaklinjem se čašću svoga naroda, da ću verno i neumorno služiti narodu, da ću svoju dužnost po zakonima vršiti savesno i nepristrasno, čuvajući i braneći tekovine narodnooslobodilačke borbe za sreću i napredak Demokratske Federativne Jugoslavije”.

Poslanici dok ne polože zakletvu ne mogu vršiti svoje dužnosti.

MINISTARSTVO ZA KONSTITUANTU
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Br. 518
7 avgusta 1945 god.
Beograd

PRETSEDNIŠTVU ANTIFAŠISTIČKOG VEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

BEOGRAD

Dostavljamo vam u prilogu projekte zakona koji su prihvaćeni na sednici Vlade od 4 avgusta 1945 god., s molbom na dalji postupak, i to:

- 1) Zakon o Ustavotvornoj skupštini;
- 2) Zakon o biračkim spiskovima i
- 3) Zakon o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu (Saveznu skupštinu i Skupštinu naroda).

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Potpredsednik Vlade
i Ministar za Konstituantu
Edvard Kardelj, s. r.

P R E D L O G

ZAKONA O BIRAČKIM SPISKOVIMA

1) Opšte odredbe

Čl. 1

Birački spiskovi služe za verodostojno utvrđivanje biračkog prava građana Jugoslavije.

Oni su jedinstveni i stalni.

Birački spiskovi se sastavljaju radi utvrđivanja biračkog prava građana na izborima za Konstituantu (Ustavotvornu skupštinu), za vrhovne savezne i zemaljske organe državne vlasti, kao i sve narodne odbore.

Čl. 2

Birački spiskovi sastavljaju se za područje svakog mesnog narodnog odobra: seoskog, reonskog i gradskog.

2) Biračko pravo

Čl. 3

Biračko pravo imaju svi muški i ženski državljani Jugoslavije koji su navršili 18 godina života, svi vojnici Jugoslovenske armije, kao i svi bivši borci Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije bez obzira na godine starosti.

Čl. 4

Nemaju biračko pravo:

1) svi ministri, koji su učestvovali u vladama od 6 januara 1929 godine do 5 februara 1939 godine.

Od toga se izuzimaju oni, koji su se odlikovali svojim radom u borbi protiv okupatora;

2) svi pripadnici vojnih formacija okupatora i njihovih domaćih saradnika, koji su se trajno i aktivno borili protiv Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, odnosno protiv Jugoslovenske armije, ili armije saveznika Jugoslavije;

3) članovi »Kulturbunda«, italijanskih fašističkih organizacija i članovi njihovih porodica, ukoliko ne mogu dokazati da su radili u korist antifašističke i narodnooslobodilačke borbe;

4) lica koja su bila aktivni funkcioneri i istaknuti članovi u ustaškim, četničkim, nedicevskim, ljotićeuskim organizacijama, beloju i plavoj gardi kao i drugim sličnim kvislinškim organizacijama i grupama u zemlji ili inostranstvu, koje su saradivale sa neprijateljima i njihovim pomagačima, kao i pojedinci, koji su se obeležili takvim radom;

5) lica koja su bila u političkoj, policijskoj službi okupatora i kvislinga;

6) lica koja su dobrovoljno svojom inicijativom i u cilju pomaganja neprijatelja stavljala na raspoloženje vojna i privredna sredstva za okupatore i njihove pomagače;

7) lica koja su sudskom presudom osuđena na gubitak nacionalne časti odnosno političkih ili pojedinih građanskih prava za vreme dok taj gubitak traje;

8) lica pod starateljstvom.

Gornje odredbe od 2—7 neće se primenjivati na ona lica za koja se dokaže da je njihovo učestvovanje u pomenutim organizacijama ili vojnim formacijama bilo prinudno ili samo prividno u cilju nanošenja štete okupatorima i njihovim pomagačima, kao i na ona lica koja su pristupila narodnooslobodilačkoj borbi ili su je delom pomagala. Zemaljske vlade u sporazumu sa saveznom vladom određuju koje organizacije, ustanove i grupe potpadaju pod tač. 2—4 ovog člana.

Član 5

Biračko pravo će se vršiti samo u onom mestu u kome je birač uveden u birački spisak.

U birački spisak zavode se birači u mestu svog stalnog boravljenja ili, ako toga nema, u mestu zaposlenja bez obzira na zavičajnost (članstvo) ili opštinsku pripadnost, kao i bez obzira na dužinu vremena stanovanja.

3) Organi

Čl. 6

Birački spisak sastavlja mesni narodni odbor neposredno za svoje područje unoseći u njega sve građane koji imaju biračko pravo po propisima ovog Zakona.

Na traženje mesnog narodnog odbora u opravdanim slučajevima može komisija za biračke spiskove sama sastavljati spiskove.

Za pomoć mesnim odborima može komisija zajedno sa Izvršnim odborom sreskog narodnog odbora uposliti pismene ljude (učitelje, dake itd.) koji su dužni da se tom pozivu odazovu.

Čl. 7

Komisija za biračke spiskove ispituje i potvrđuje ove spiskove, odnosno sastavlja ih sama (st. 2 čl. 6) i odlučuje po žalbama i zahtevima u pogledu pojedinih unošenja ili izostavljanja. Komisija se obrazuje pri sreskom odnosno gradskom narodnom odboru. Nju sačinjavaju jedan sudija sreskog narodnog suda, jedan član sreskog narodnog odbora i jedan član mesnog narodnog odbora za čije se područje spiskovi sačinjavaju, a u gradovima uz sudiju dva člana gradskog narodnog odbora.

Po potrebi mogu se za jedan srez odnosno grad postaviti dve ili više komisija.

Članove komisije i njihove zamenike postavlja Izvršni odbor sreskog odnosno gradskog narodnog odbora. Dužnost je izvršnog odbora da komisiji stavi na raspoloženje potrebne prostorije, pomoćno osoblje i sredstva neophodna za rad.

4) Način sastavljanja spiskova

Čl. 8

Mesni odbor sastavlja i dalje vodi spisak neposrednim proveravanjem, na osnovu javnih isprava i drugih verodostojnih dokaza. Maloletna lica (čl. 3) moraju imati uverenje nadležnih vojnih vlasti.

Čl. 9

Za područje svakog mesnog narodnog odbora postoji samo jedan birački spisak sadržan u jednoj sveski.

Ako na području jednog mesnog odbora bude dva ili više birališta, za svako će se biralište iz opšteg biračkog spiska sa-

staviti posebni birački spisak za birače toga birališta, pri čemu će se saobrazno primenjivati odredba st. 2 čl. 6 ovog Zakona.

Čl. 10

Nijedno lice ne može istovremeno biti uneseno u dva biračka spiska. Od ovoga se izuzimaju vojna lica po propisu čl. 22 st. 3 ovog Zakona.

Čl. 11

Svaki birački spisak mora imati sledeće rubrike: tekući broj, porodično i rođeno ime birača i očevo rođeno ime, mesto rođenja, datum rođenja, zanimanje, pismenost, mesto stanovanja (ulica i broj kuće, — kraj, mahala), narodnost i primedbu.

Za vojna lica će se u primedbi naznačiti da se nalaze u vojsci.

Čl. 12

Birački spisak zaključiće mesni narodni odbor (odnosno komisija, st. 2 čl. 6) time što će uz naznačenje datuma kad je spisak zaključen i uz svoj pečat navesti koliko birača ima u spisku i koliko strana ima sveska koja spisak zadržji.

Broj birača mora biti označen slovima.

Čl. 13

Uz birački spisak mesni narodni odbor izradiće i azbučni (abecedni) imenik u koji će po azbučnom redu po prezimenima unositi birače uz naznačenje strane biračkog spiska na kojoj su uneseni i tekućeg broja pod kojim su uvedeni.

Ovi imenici moraju biti sačinjeni u dva jednaka primerka od kojih će jedan zadržati mesni narodni odbor, a drugi će biti za komisiju odnosno kod sreskog ili gradskog narodnog odbora.

Sve promene koje se unose u biračke spiskove moraju biti na odgovarajući način primećene u imenicima. U slučaju nesaglasnosti između biračkog spiska i imenika važiće sadržina spiska.

Svaki imenik mora imati sledeće rubrike: tekući broj, strana biračkog spiska, tekući broj biračkog spiska, porodično i rođeno ime birača i očevo rođeno ime, mesto stanovanja (ulica i broj kuće — kraj, mahala) i primedbu.

Čl. 14

Kad mesni odbor sačini spiskove prema odredbama prednjih članova, on ih upućuje komisiji na ispitivanje i potvrdu u dva primerka.

Ako je potrebno da mesni narodni odbor provede ispravku u biračkom spisku vratiće komisija ovaj spisak odboru na ispravku i odobriti kratak rok za ovo. Mesni narodni odbor je dužan da sprovede sve ispravke koje je izvršila komisija.

Ispitivanje valjanosti spiska vrši komisija u mestu svog sedišta, a po potrebi i neposrednim proveravanjem na licu mesta.

Od potvrđenih odnosno sastavljenih (st. 2 čl. 6) spiskova jedan primerak komisija vraća mesnom odboru a drugi zadržava za sebe.

Čl. 15

Mesni narodni odbor čim primi potvrđeni spisak od komisije mora objaviti na način uobičajen u tom mestu da je birački spisak gotov i da građanima stoji na raspoloženju da ga pregledaju kao i da ih upozori na odredbu člana 17 ovog Zakona. U objavi mora izrečno biti kazano da će na izborima moći birati samo oni koji su u spisak uvedeni. Svaki građanin ima pravo da birački spisak pregleda, prepíše, objavi i štampa.

Čl. 16

Mesni narodni odbor će svake pete godine prepisati originalni birački spisak izostavljajući one birače koji su izbrisani, a uvodeći naknadno upisane, i ovaj u dva prepisana primerka ponovo podneti komisiji na potvrdu (st. 1 čl. 14).

Ako se pri pojedinim mesnim odborima ukaže potreba, komisija može narediti da se taj prepis i ranije izvrši.

5) Ispravke i žalbe

Čl. 17

Svaki građanin ima pravo da se pregledom gotovog biračkog spiska uveri da je u isti uveden. Ako nađe da je mesni odbor (odnosno komisija, st. 2 čl. 6) odbio da ga unese u spisak (član 4), ili propustio da ga unese, ili je njegovo ime pogrešno ili netačno napisano, ima pravo da u roku od 8 dana preko odbora pismeno ili izjavom u zapisnik od komisije zahteva unošenje u spisak odnosno ispravku. Isto mogu učiniti za druga lica birači kao i političke i društvene organizacije. Mesni narodni odbor uputiće zahtev za unošenje u spisak

odnosno za ispravku komisiji koja će svoje rešenje doneti najkasnije u roku od 5 dana. Protiv rešenja komisije za biračke spiskove može se uložiti žalba u roku od 5 dana na nadležni sreski sud, koji će doneti rešenje po žalbi u roku od 5 dana.

Mesni narodni odbor može sam izvršiti ispravku, ako nade da je zahtev za istu očevidno umesan dostavljajući u smislu stava 1 člana 14 komisiji za biračke spiskove.

Čl. 18

Svaki građanin i politička i društvena organizacija ima pravo da izjavi žalbu, ako nalazi da su u birački spisak unesena lica koja ne postoje, koja su umrla ili promenila boravište ili koja nemaju biračko pravo.

Za ovu žalbu važe propisi prethodnog člana.

Čl. 19

Svake godine u toku meseca januara izvršiće mesni odbor ispravke biračkih spiskova s obzirom na promene nastale u toku prethodne godine. Najdalje do 5 februara mesni narodni odbor poslaće tako ispravljeni birački spisak u dva primerka komisiji na potvrdu, koja će ga bez odlaganja potvrditi i vratiti jedan primerak mesnom odboru a drugi zadržati. U pogledu tako ispravljenog i potvrđenog spiska važe propisi člana 15, 17 i 18 ovog Zakona.

Čl. 20

Kada budu raspisani izbori, mogu se ispravke tražiti po odredbama ovog Zakona još najduže 14 dana po raspisivanju izbora. Svako docnije traženje ne utiče na sastav biračkog spiska po kome će se izvršiti već raspisani izbori.

Čl. 21

Po traženju ispravke biračkih spiskova neće se naplaćivati nikakva taksa ni po kakvom radu ili aktu niti na isprave kao: izvode iz matičnih knjiga, uverenja, potvrde i t. sl., koje su potrebne kao dokaz za ova traženja, već će se na njima naznačiti u kojoj se nameni izdaju i da se neće moći upotrebiti kao dokazi za kakve druge poslove.

6) Vojni birački spiskovi

Čl. 22

Za biračke spiskove po vojnim jedinicama obrazuje se komisija pri štabu svake streljačke divizije, pri komandama i usta-

novama koje su po položaju ravne ili više od streljačke divizije i pri ostalim samostalnim komandama i ustanovama.

Komisiju sačinjavaju tri vojna lica koja imenuje komandant divizije, odnosno rukovodioci komandi i ustanova iz prednjeg stava.

Ova komisija će sačiniti biračke spiskove po brigadama i u njih će uneti sva vojna lica sa službom u brigadi za koju se sastavlja spisak, bez obzira da li su uvedena u birački spisak svog mesta stanovanja. Pri sastavljanju spiskova u komandama i ustanovama pomenutim u st. 1 ovog člana vodiće se računa o tome da broj birača unetih u pojedine spiskove odgovara broju birača unetih u birački spisak jedne brigade.

Čl. 23

U pogledu objavljivanja vojnih biračkih spiskova, zahteva za unosenje u spisak i ispravku spiska kao i u pogledu žalbe protiv rešenja komisije primenjivaće se shodno propisi ovog Zakona s tim da se žalbe upućuju nadležnom divizijskom vojnom sudu, odnosno vojnim sudovima koji su nadležni da sude po krivicama vojnih lica iz komandi i ustanova pomenutih u st. 1 čl. 22.

Čl. 24

Ministar narodne odbrane u saglasnosti sa Ministrom za Konstituantu propisaće bliža uputstva za sprovođenje gornjih odredaba o vojnim biračkim spiskovima.

7) Krivične odredbe

Čl. 25

Ko prilikom sastavljanja ili ispravke biračkih spiskova namerno unese u spisak lice koje na to nema pravo ili unese isto lice dva ili više puta u jedan isti spisak, ili izbriše iz spiska lice koje treba da bude u spisku, kazniće se lišenjem slobode do jedne godine dana.

Tako će se isto kazniti i onaj ko namerno propusti izbrišati iz biračkog spiska građanina koji je umro, otišao se ili izgubio biračko pravo, ili onaj ko propusti uneti građanina koga je bio dužan uneti.

Ko ovakvo delo učini za više od 10 lica, kazniće se lišenjem slobode od jedne do dve godine dana.

Za suđenje po gornjim delima nadležan je narodni okružni sud.

8) Prelazne i završne odredbe

Čl. 26

Po objavljivanju ovog Zakona izvršni odbori sreskih odnosno gradskih narodnih odbora obrazovaće komisije za biračke spiskove u smislu čl. 7 ovog Zakona.

Čl. 27

Mesni narodni odbori dužni su da u roku od 20 dana od dana objavljivanja ovog Zakona sastave prve stalne biračke spiskove.

Čl. 28

Savezna vlada na predlog Ministra za Konstituantu izdavaće obavezna tumačenja za sprovođenje ovog Zakona.

Čl. 29

Ovaj Zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu«.

OBRAZLOŽENJE

PREDLOGA ZAKONA O BIRAČKIM SPISKOVIMA

Najkarakterističnija i ujedno najznačajnija crta naše narodne vlasti je u tome, da se ona zasniva na narodnim predstavničkim organima, koje slobodan narod slobodno bira. To ne važi samo za vrhovne državne zakonodavne organe, nego za sve organe vlasti, za mesne, za sreske, za okružne, za oblasne narodnooslobodilačke odbore, za zemaljske i savezne vrhovne organe vlasti. Takođe je princip izbornosti u načelu prihvaćen i u pogledu sudova. To znači da će izbori imati u izgradnji naše vlasti vanredno važan značaj. Oni neće biti samo retka povremena akcija, nego stalan instrumenat, regulator u rukama naroda. To je važno utoliko više jer po našoj dosadašnjoj praksi birači imaju ne samo pravo biranja, nego i pravo opozivanja onih, koji nisu ispunili poverenje, koje im je dao narod.

U vezi sa tim je jasno da je uspostavljanje stalnih biračkih spiskova i jednog demokratskog postupka u njihovom popunjavanju ili ispravljanju neophodan uslov da bi se obezbedilo biračko pravo građanima Jugoslavije i da bi se sprečile svake zloupotrebe u tom pogledu.

Utoliko važnije je to pitanje zbog toga, jer mi stojimo svakako pred raspisom izbora za Konstituantu. Obzirom na činjenicu da smo tek izišli iz rata, da naša administracija još nije ušla u celini u normalni tok i obzirom na to da su popaljene čitave pokrajine, da su u ratu izginule stotine i stotine hiljada naših građana, potpuno je jasno da je potrebno potpuno iznova pristupiti sastavljanju izbornih spiskova, koji bi bili osnova za sve vrste izbora. Takođe je jasno da biračko pravo može biti samo jedno i jedinstveno za građane čitave naše države, jer inače ne bi bila moguća ravnopravnost naših naroda. Iz tih razloga se, dakle, predlaže ovaj zakon Trećem zasjedanju AVNOJ-a.

Napominjem da je projekat zakona bio jednoglasno primljen na sednici Savezne vlade. On je ujedno tesno povezan sa Zakonom o Ustavotvornoj skupštini i sa Zakonom o izborima za Ustavotvornu skupštinu, koji će takođe biti predloženi ovoj Skupštini.

Osnovno u Zakonu o biračkim spiskovima je načelo da se biračko pravo obezbeđuje svakom građaninu Jugoslavije bez obzira na socijalni položaj, na narodnost, na rasu, veru i pol ako je ispunio 18 godina, ako nije postao u toku ovoga rata izdajnik svoga naroda i ako nije učestvovao u ukidanju demokratskih prava naroda. U sravnjenju sa izbornim pravom u staroj Jugoslaviji — ne samo u šestojanuarskoj nego i u prijašnjoj, razlikuje se biračko pravo predloženo ovim zakonom pre svega u sledećem:

1) Biračko pravo imaju i žene. Nesumnjivo je to jedna značajna demokratska, napredna tekovina naše Narodnooslobodilačke borbe. Njena opravdanost je učešćem žena u ratu i posleratnoj obnovi naše zemlje tako jasna da je više ne treba dokazivati. Mi time ostvarujemo samo jedan davni zahtev naprednih snaga čovečanstva, a naročito naprednih žena samih. A ujedno je to jedno dužno priznanje naših naroda junačkoj patriotskoj ulozi naših žena u toku ovoga rata.

2) Time što imaju biračko pravo građani iznad 18 godina starosti, daje se izborno pravo jednom velikom delu omladine, koji ranije nije imao to pravo. Svojom visokom svešću i svojim ogromnim žrtvama u ovom ratu naša je omladina dokazala da je sposobna da konstruktivno učestvuje u izgradnji svoje otadžbine. U staroj Jugoslaviji su omladini oduzimali biračko pravo, a u novoj Jugoslaviji uticaj omladine mora doći do aktivnog izražaja u izgradnji naše zemlje i u radu narodnih vlasti.

3) Po predlogu ovog zakona imaju biračko pravo i vojnici, podoficiri i oficiri u aktivnoj službi. Stara Jugoslavija vojnicima nije priznavala biračko pravo, jer je htela vojsku odvojiti od naroda. Nova vlast, međutim, smatra da će vojska biti utoliko jča, ukoliko će tešnje biti povezana sa narodom, zato se ne samo ne boji biračkog prava za vojnike, nego smatra neophodnim svojstvom demokratskog poretka.

Nema sumnje da su te tri promene, koje proširuju biračko pravo na ogromne narodne mase za više od polovine našeg odraslog stanovništva, da su te promene značajne demokratske tekovine naših naroda.

Sa druge strane bilo bi nepravilno i nepravedno ako bi odlučivali o izgradnji i daljnjem razvitku naše zemlje ljudi koji su se uvek borili protiv demokratskih prava naroda, koji su oduzimali narodu ta prava ili su postali za vreme okupacije izdajnici svog sopstvenog naroda. Narodne mase Jugoslavije izvojevale su sebi demokratska prava posle dvadeset godina neprestane borbe u staroj Jugoslaviji, ali i u krvavoj borbi protiv okupatora i njihovih pomagača. Prirodno je da ne možemo dopustiti da šaka neprijatelja naroda koristi demokratska prava zato, da bi silom i prevarom ponovo oduzela narodu jedva stečena demokratska prava. Naročito to važi za biračko pravo. Ne mogu imati biračko pravo oni koji su nasilno narodu oduzimali demokratska prava. Ne mogu imati biračko pravo ni oni koji su svesno i trajno pomagali okupatoru u vreme kada se narod borio na život i smrt, za svoj opstanak, za svoju budućnost. Ne mogu izgrađivati demokratski poredak naše zemlje, novu vlast oni čije su ruke uprljane bratskom krvlju, čija je savest opterećena zločinom protiv sopstvenog naroda. Novu Jugoslaviju neka stvaraju ljudi koji su se dostojno držali pod okupatorom, koji nisu osramotili obraz svoga naroda. U tom smo pogledu mi odlučni i moramo biti odlučni, ako hoćemo sprečiti da se ne ponovi ono što su naši narodi tako skupo platili u ovom ratu.

Iz tih razloga, dakle, Predlog zakona o biračkim spisковima u svome čl. 4 predviđa da nemaju biračko pravo:

1) svi ministri koji su učestvovali u vladama nakon 6 januara 1929 godine do uključivo vlade Milana Stojadinovića.

Od toga se izuzimaju oni koji su se odlikovali svojim radom u borbi protiv okupatora;

2) svi pripadnici vojnih formacija okupatora i njihovih domaćih saradnika, koji su se trajno i aktivno borili protiv

Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, odnosno protiv Jugoslovenske armije, ili armija saveznika Jugoslavije;

3) članovi »Kulturbunda«, italijanskih fašističkih organizacija i članovi njihovih porodica, ukoliko ne mogu dokazati da su radili u korist antifašističke i Narodnooslobodilačke borbe;

4) lica koja su bila funkcioneri i istaknuti članovi u ustaškim, četničkim, nedićevskim, ljotićeuskim organizacijama, beloj i plavoj gardi, kao i drugim sličnim kvislinškim organizacijama i grupama u zemlji ili inostranstvu, koje su saradivale sa neprijateljima i njihovim pomagačima, kao i pojedinci koji su se obeležili takvim radom;

5) lica koja su bila u političkoj, policijskoj službi okupatora i kvislinga;

6) lica koja su dobrovoljno svojom inicijativom i u cilju pomaganja neprijatelja stavljala na raspoloženje vojna i privredna sredstva za okupatore i njihove pomagače;

7) lica koja su sudskom presudom osuđena na gubitak nacionalne časti odnosno političkih ili pojedinih građanskih prava za vreme dok taj gubitak traje;

8) lica pod starateljstvom.

Razume se, ukoliko su se ljudi, navedeni u gornjim kategorijama, u toku rata ispravili, ušli u borbu protiv okupatora i njihovih pomagača i na taj način iskupili svoju krivicu, oni mogu da dobiju biračko pravo. Isto tako može se u pojedinim slučajevima priznati biračko pravo onim licima iz tih kategorija, koja su bila prisiljena da uđu u vojne formacije ili organizacije okupatora ili njihovih pomagača.

Držim da je AVNOJ kao pravi pretstavnik naroda Jugoslavije dužan da ograniči biračka prava za neprijatelje naroda i demokratije, jer će time dokazati da zna da čuva demokratske tekovine od svih napada fašističkih ostataka i profašističke reakcije. Protiv onih koji bi hteli da otmu našim narodnim masama tako skupo stečenu demokratsku slobodu, naši zakoni moraju biti nemilosrdni.

Daljnje odredbe ovoga zakona u predloženom projektu su sledeće: Biračke spiskove sastavljaju mesni narodnooslobodilački odbori uz saradnju sreskih komisija za izborne spiskove. Izborni spiskovi važe tek kad ih potvrdi sreska izborna komisija. Posle toga birački spiskovi se izlažu javnosti na uvid. Svaki pojedinac ili društvena ili politička organizacija imaju pravo da ulože žalbu sreskoj izbornoj komisiji ako smatraju da je neko izostavljen iz spiska, koji bi trebalo da bude u spisku,

ili da je neko u spisku, koga bi trebalo izostaviti. Ako sreska izborna komisija donese negativno rešenje na žalbu, onda se žalba može podneti sreskom sudu. Njegova odluka je konačna. Kod biračkih spiskova u vojnim jedinicama taj postupak ide preko odgovarajućih vojnih sudova.

Birački spiskovi, sastavljeni po ovom zakonu, neće biti samo podloga u izborima za Ustavotvornu skupštinu, nego će oni poslužiti takode za izbor svih organa državne vlasti, kako saveznih tako i zemaljskih, kao i narodnih odbora. Prema tome, Zakon o biračkim spiskovima, na ovom jednom od najvažnijih područja građanskih prava, unosi čvrsti red i principe koji će biti temelj organizacije naše državne vlasti.

S obzirom na sve to, predlažem da AVNOJ primi predloženi Projekat zakona o biračkim spiskovima.

Potpredsednik Vlade
i Ministar za Konstituantu
Edvard Kardelj, s. r.

P R E D L O G

ZAKONA O PROŠIRENJU NA PODRUČJE BOSNE I HERCEGOVINE, HRVATSKE I SLOVENIJE VAŽNOSTI ZAKONA O ISPLATI POTVRDA IZDATIH PRILIKOM ZAMENE OKUPACISKIH NOVČANICA I O RASPOLAGANJU SA POTRAŽIVANJIMA NA VEZANIM RAČUNIMA OD 7 JUNA 1945 GODINE KAO I O ISPLATI POTVRDA IZDATIH NA OKUPACISKE NOVČANICE KOJE U MESTU ZAMENE NISU BILE ZAKONSKO SREDSTVO PLAĆANJA

Na predlog Ministarskog saveta Demokratske Federativne Jugoslavije, a na osnovu čl. 2 Odluke o Vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom predstavničkom telu Jugoslavije kao privremenom organu vrhovne narodne vlasti u Jugoslaviji za vreme Narodnooslobodilačkog rata, Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije donosi

Z A K O N

O PROŠIRENJU NA PODRUČJE BOSNE I HERCEGOVINE, HRVATSKE I SLOVENIJE VAŽNOSTI ZAKONA O ISPLATI POTVRDA IZDATIH PRILIKOM ZAMENE OKUPACISKIH NOVČANICA I O RASPOLAGANJU SA POTRAŽIVANJIMA NA VEZANIM RAČUNIMA OD 7 JUNA 1945 GODINE, KAO I O ISPLATI POTVRDA IZDATIH NA OKUPACISKE NOVČANICE KOJE U MESTU ZAMENE NISU BILE ZAKONSKO SREDSTVO PLAĆANJA

Član 1

Proširuje se na područje Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije važnost Zakona o isplati potvrda izdatih prilikom zamene okupaciskih novčanica i o raspolaganju sa potraživanjima na vezanim računima od 7 juna 1945 godine (»Službeni list« br. 39 od 8 juna 1945), s tim da isplata potvrda počne 20 avgusta 1945. i da se propisi toga Zakona koji se odnose isklju-

čivo na područje za koje je on izdat menjaju odnosno dopunjuju propisima koje bude izdao savezni Ministar finansija a u smislu propisa

Zakona o kursevima za povlačenje okupacijskih novčanica i o regulisanju obaveza na području Bosne i Hercegovine od 7 juna 1945 godine (»Službeni list« br. 41 od 14 juna 1945 godine),

Zakona o kursevima za povlačenje okupacijskih novčanica i o regulisanju obaveza na području Hrvatske od 21 juna 1945 godine (»Službeni list« br. 44 od 26 juna 1945) i

Zakona o kursevima za povlačenje lirskih bonova i okupacijskih novčanica i o regulisanju obaveza na novčanim područjima italijanske lire, nemačke marke i penge (Slovenija) od 21 juna 1945 godine (»Službeni list« br. 44 od 26 juna 1945).

Član 2

Po propisima Zakona o isplati potvrda izdatih prilikom zamene okupacijskih novčanica i o raspolaganju sa potraživanjima na vezanim računima od 7 juna 1945 godine (»Službeni list« br. 39 od 8 juna 1945) isplatiće se počev od 20 avgusta 1945 godine potvrde

a) na povučene rajhskreditkasenšajne na području Crne Gore sa Bokom Kotorskom i Sandžakom;

b) na povučene okupacijske novčanice koje u mestu zamene nisu bile zakonsko sredstvo plaćanja i po kojima prilikom polaganja nije isplaćena odgovarajuća vrednost u dinarima DFJ ili deo te vrednosti, kao i

v) na povučene tzv. sumnjive hiljadarke srpskog dinara, a po kursevima zamenjene za odnosnu okupacijsku novčanicu, s tim da za kune ima da se primeni kurs koji je primenjen prilikom zamene kuna na području Srema.

Član 3

(1) Počev od 20 septembra 1945 godine izvršiće se isplata potvrda na okupacijske novčanice od 250.— bugarskih levova, serija »Č« i »Š«, koje su povukla iz opticaja zemaljska ministarstva finansija Srbije i Makedonije. Isplatu ovih potvrda izvršiće Narodna banka preko sreskih narodnih odbora, preko kojih su ove novčanice i povučene, a prema uputstvima koja će propisati savezni Ministar finansija, u smislu propisa Za-

kona o isplati potvrda izdatih prilikom zamene okupacijskih novčanica i o raspolaganju sa potraživanjima na vezanim računima od 7 juna 1945 godine («Službeni list» br. 39 od 8 juna, 1945 godine).

(2) Narodna banka će od vrednosti potvrda obračunatih u DFJ dinare izvršiti odbitak u korist »Fonda za obnovu zemlje i pomoć postradalim krajevima« po tabeli iz čl. 2 tač. 3 slovo v) Zakona o isplati potvrda izdatih prilikom zamene okupacijskih novčanica i o raspolaganju sa potraživanjima na vezanim računima, uzimajući za osnov samo vrednost potvrde.

Član 4

Ovlašćuje se savezni Ministar finansija da propisuje uputstva za izvršenje ovog zakona.

Član 5

Ovaj zakon stupa na snagu kada se objavi u »Službenom listu Demokratske Federativne Jugoslavije«.

P R E D L O G

ZAKONA O USTAVOTVORNOJ SKUPŠTINI

Član 1

Da bi narodi nove Jugoslavije mogli izraziti svoju suverenu volju o osnovnim pitanjima državnog uređenja, izabraće na slobodnim izborima, neposrednim i tajnim glasanjem, poslanike u Ustavotvornu skupštinu, vrhovno predstavničko telo Demokratske federativne Jugoslavije.

Ustavotvorna skupština će doneti Ustav nove Jugoslavije, zakone koji stoje sa Ustavom u vezi; i odluke po svim aktima koje je donelo Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije i njegovo Predsedništvo.

Ustavotvorna skupština će bliže odrediti krug poslova koje će vršiti pored svog glavnog zadatka.

Član 2

Ustavotvornu skupštinu sačinjavaju dva doma: Savezna skupština i Skupština naroda.

Oba doma Ustavotvorne skupštine su u pogledu svojih prava i nadležnosti potpuno ravnopravna.

Član 3

Saveznu skupštinu biraju svi državljani Jugoslavije, koji uživaju biračko pravo, i to po jednog poslanika na svakih 40.000 stanovnika u celoj državi.

Član 4

Skupštinu naroda biraju svi državljani Jugoslavije koji uživaju biračko pravo, i to po federalnim jedinicama i autonomnim oblastima.

Gradani svake federalne jedinice, bez obzira na njenu veličinu i broj stanovnika, biraju po 25 poslanika, građani Vojvodine 15, a građani Kosova i Metohije 10 poslanika.

Član 5

Niko ne može biti istovremeno biran u oba doma.

Član 6

Oba doma Ustavotvorne skupštine zasedaju istovremeno.

Član 7

Ukaz o sazivu Ustavotvorne skupštine donosi na predlog Pretsednika Savezne vlade Pretsedništvo Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

Član 8

Ustavotvorna skupština zasedava u Saveznoj skupštini i Skupštini naroda odvojeno i u oba doma zajedno.

Ustavotvorna skupština zasedava u zajedničkoj sednici oba doma radi proklamovanja Ustava, kad bira Pretsedništvo Ustavotvorne skupštine ili na predlog 50 poslanika.

Član 9

Svaki dom Ustavotvorne skupštine bira po jednog pretsednika, po dva potpredsednika i po tri sekretara. Pretsednici rukovode sednicama domova i njihovim poslovanjem na osnovu skupštinskih poslovnika.

Član 10

Zajedničkim sednicama oba doma Ustavotvorne skupštine rukovodi Pretsednik odnosno Potpredsednik Pretsedništva Ustavotvorne skupštine.

Član 11

Prvu sednicu Savezne skupštine odnosno Skupštine naroda otvaraju Pretsednik i Potpredsednik Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, koji će pozvati po godinama najstarijeg člana tih skupština da preuzme privremeno rukovodstvo sednicama.

Sekretarsku dužnost vršiće tri poslanika koje domovi izaberu na predlog pretsednika.

Član 12

Na prvom sastanku svakog doma prisutni poslanici predaće uverenja izdata od izbornih komisija i zatim će izabrati verifikacione odbore od 20 članova.

Posle ovog izbora prvi sastanak Savezne skupštine i Skupštine naroda se zaključuje.

Član 13

Verifikacioni odbori ispituju poslanička uverenja, sva izborna akta i sve žalbe protiv izbora.

Verifikacioni odbori će najdocnije u roku od 7 dana izraditi svoj izveštaj, odrediti izvestioce i štampani izveštaj dostaviti poslanicima.

Član 14

Idućeg dana pošto su izveštaji dostavljeni, predsednici verifikacionih odbora sazivaju sednice Savezne skupštine i Skupštine naroda, na kojima se odmah pristupa pretresu izveštaja verifikacionih odbora.

Do izbora predsedništva domova sednicama rukovode predsednici verifikacionih odbora.

Član 15

Pretres o izveštaju verifikacionih odbora može trajati najduže 5 dana. Svaki dom može osnažiti ili poništiti izbor poslanika ili odložiti odluku i narediti obrazovanje islednih i revizionih odbora, koji će imati zadatak da ispituju sva sporna pitanja.

Svako sporno pitanje mora se rešiti u roku od 10 dana.

Član 16

Ako se poništi mandat jednog poslanika zbog nedostatka uslova za uživanje biračkog prava, pozvaće se za poslanika njegov zamenik.

Ako je mandat poništen zbog nepravilnosti izborne radnje, usled čega se smatra da kandidat nije ni izabran za poslanika, pozvaće se na njegovo mesto onaj kandidat koji je na izborima dobio najviše glasova na istoj okružnoj listi.

Član 17

Po izvršenom pretresu izveštaja verifikacionih odbora, poslanici čiji su izbori potvrđeni polažu pred svojim domovima poslaničke zakletve.

Tekst zakletve glasi: »Ja, ime i prezime, zaklinjem se svojom čašću i čašću svoga naroda da ću kao narodni poslanik u radu Ustavotvorne skupštine verno zastupati svoj narod i da ću neumorno čuvati i braniti tekovine narodne borbe, demokratska prava i slobodu naroda«.

Član 18

Posle položene zakletve poslanici pristupaju izboru predsednika, potpredsednika i sekretara oba doma. Najpre se bira predsednik i to prostom većinom glasova. Posle izbošta predsednika izvršiće se izbori potpredsednika, a zatim izbori sekretara.

Glasanje je tajno.

Posle izbora predsednika pristupa se pretresanju i primanju skupštinskih poslovnika.

Svaki dom Ustavotvorne skupštine ima svoj poslovnik koji je izraden na istim načelima.

Član 19

Odmah posle izbora predsedništva Savezne skupštine i Skupštine narodā sastaje se Ustavotvorna skupština u zajedničku sednicu oba doma i bira Predsedništvo Ustavotvorne skupštine.

Predsedništvo Ustavotvorne skupštine se sastoji iz Predsednika, 6 potpredsednika, 2 sekretara i 12 članova.

Predsedništvo Ustavotvorne skupštine je za celokupan svoj rad odgovorno Ustavotvornoj skupštini.

Član 20

Predsedništvo Ustavotvorne skupštine saziva i rukovodi zajedničkim sednicama oba doma, vrši ona prava vrhovnog organa savezne državne vlasti u vremenu između dva zasedanja Ustavotvorne skupštine, koja mu odredi Ustavotvorna skupština.

Član 21

Ustavni i zakonski predlozi mogu poteći podjednako u oba doma Ustavotvorne skupštine. Nijedan ustavni zakonski predlog ne može postati punovažan dok ne bude izglasan u oba doma i to prostom većinom prisutnih poslanika.

Za konačno izglasavanje Ustava u celini potrebno je u svakom domu prisustvo dve trećine poslanika tog doma.

Član 22

Proglašenje i objavljivanje Ustava i zakona donetih od Ustavotvorne skupštine vrši se na srpskom, hrvatskom, slovenačkom i makedonskom jeziku s potpisom Predsednika i Sekretara Predsedništva Ustavotvorne skupštine.

Član 23

Svaki od domova Ustavotvorne skupštine ima pravo da predloži dopune i izmene projektu Ustava i zakona koji je već izglasan u jednom domu. Ovako izmenjen predlog vraća se na saglasnost domu iz koga je potekao.

Ako se saglasnost ne postigne, ceo predmet se podnosi Koordinacionom odboru Ustavotvorne skupštine, koji sačinjavaju u jednakom broju članovi koordinacionih odbora oba doma.

Ako Koordinacioni odbor Ustavotvorne skupštine ne postigne saglasnost, ili ako jedan od domova odbije rešenje Odbora, ceo predmet se ponovo pretresa u oba doma. U slučaju da se ni ovoga puta ne postigne saglasnost oba doma, Ustavotvorna skupština će se raspustiti.

Ukaz o raspuštanju sadrži raspisivanje novih izbora za Ustavotvornu skupštinu.

Član 24

Zasedanje Ustavotvorne skupštine može se prekinuti samo odlukom većine u oba doma.

Član 25

Poslanici Ustavotvorne skupštine od momenta kada su im izdata od strane izborne komisije uverenja da su izabrani, ne mogu biti uhapšeni niti se protiv njih može pokrenuti sudski postupak bez odobrenja Ustavotvorne skupštine.

Član 26

Kad Ustav bude izglasan i proglašen, Ustavotvorna skupština se pretvara u redovno narodno predstavništvo i radi na osnovu novog Ustava sve dok ne bude raspuštena ili raspisani izbori za novo savezno narodno predstavništvo.

Član 27

Ovaj Zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu«.

OBRAZLOŽENJE

PREDLOGA ZAKONA O USTAVOTVORNOJ SKUPŠTINI

Uz poslani Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini damo sledeće obrazloženje:

Jedna od najvećih tekovina Oslobođilačkog rata, za koju su desetlećima u prošlom i sadašnjem veku vodili borbu naši narodi, jeste pravo na samoopredeljenje. Pravo na samoopredeljenje znači pre svega pravo na slobodnu odluku naroda o tome da li će obrazovati sopstvenu državu ili će se ujediniti sa drugim narodima. Narodnooslobodilački pokret je stajao uvek dosledno na načelima samoopredeljenja svih naših naroda i baš ta činjenica je davala najveću snagu jedinstvenom oružanom ustanku naroda Jugoslavije protiv okupatora. Na osnovu svoga prava na samoopredeljenje, narodi Jugoslavije su na istoriskom II zasedanju AVNOJ-a 29—30 novembra 1943 u Jajcu odlučili da hoće kao potpuno ravnopravni narodi živeti u zajedničkoj državi. Odluka II zasedanja AVNOJ-a o federativnom uređenju Jugoslavije je tome njihovom dogovoru dala zakonsku ili, bolje rečeno, ustavnu formu. Prirodno je, prema tome, da ta odluka leži u osnovi čitave izgradnje naše ustavnosti. U istoriskim odlukama Drugog zasedanja AVNOJ-a je takode istaknuto da će posle rata naši narodi imati da donesu svoju suverenu odluku po pitanjima unutrašnjeg uređenja nove Jugoslavije.

Zakon o Ustavotvornoj skupštini mora dati i mogućnost i organizacionu formu za ostvarenje načela samoopredeljenja naroda. On je potreban za to da bi se našim narodima dala mogućnost i put za slobodno donošenje odluke o formi i osnovama uređenja naše nove države. Ustavotvorna skupština, kao vrhovno predstavničko telo narodnog suvereniteta i državnog jedinstva Jugoslavije, biće pozvana da donese novi Ustav, da donese organske zakone koji stoje u vezi sa Ustavom i da donese odluku o svim odlukama i zakonima koje je do sazivanja Ustavotvorne skupštine donelo Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije i njegovo Predsedništvo, odnosno Privremena narodna skupština i njeno Predsedništvo. To rešavanje je u isto vreme izražaj suverene uloge Ustavotvorne skupštine.

Prema tome, Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini ima ove osnovne karakteristike:

1. — Ustavotvorna skupština je sastavljena iz dva doma: iz Savezne skupštine i Skupštine naroda. Dvodomnost naše Ustavotvorne skupštine je neminovna posledica nacionalnog sastava i federativnog uređenja naše države. Potrebno je da, pored jednog doma u koji ulaze predstavnici svih građana zajedničke države bez obzira na nacionalne i druge razlike koje među njima postoje, bude i jedan s njim potpuno ravnopravni dom koji će okupiti predstavnike naroda odnosno federalnih jedinica kao takvih i koji će, pored opštih zajedničkih interesa, biti tumači i zastupnici specijalnih interesa svojih naroda odn. zemalja. Sve federacije u svetu su imale i imaju dvodomni sistem u organizaciji vrhovnog organa savezne vlasti. U federacijama prvi dom izražava jedinstvo naroda i političku celinu države i otuda se poslanici biraju po jednoj utvrđenoj normi u celoj državi bez obzira na granice federalnih jedinica. Tako u SSSR Savezni sovjet bira ceo narod kao celina i to po jednog poslanika na 300.000 stanovnika, dok se Sovjet narodnosti bira po saveznim republikama, autonomnim republikama, autonomnim oblastima i nacionalnim okruzima. Svaka od ovih jedinica sovjetske federacije bira jedan isti broj poslanika bez obzira na njenu veličinu i brojni sastav. U SAD ceo američki narod bira svoje predstavnike u Dom predstavnika, dok u drugi dom, Senat, svaka američka državnica šalje po dva predstavnika. U Švajcarskoj Narodni savet se sastoji iz poslanika koje bira ceo narod bez obzira na kantonalnu podelu, dok je Državni savet, koji je drugi dom švajcarske federacije, sastavljen od poslanika koje imenuje po dvojicu svaki kanton, a svaki polukanton po jednog. Dok je Nemačka imala svoju vrstu federativnog uređenja, kao carevina 1871 do 1918 god., i kao vajmarska republika od 1920 do 1933 god. njeno vrhovno predstavničko telo sastavljeno je bilo iz dva doma: Rajstag, koji je predstavljao nemački narod kao celinu preko izabranih poslanika i to po jednog na svakih 60.000 birača, i drugi dom, Carevinski savet, koji je bio sastavljen od predstavnika svake zemlje. I druge federacije u svetu, kao što su Australija, Kanada, Meksiko, Južna Afrika usvojile su sličan dvodomni sistem za organizaciju vrhovnog saveznog narodnog predstavištva.

Uvođenjem dvodomnog sistema za Ustavotvornu skupštinu ne prejudiciraju se — razume se — odluke Ustavotvorne skupštine o organizaciji vrhovnog predstavničkog tela niti se krnji njena suverenost. Ali gore pomenuti objektivni uzroci koji izazivaju potrebu dvodomnog uređenja saveznog narodnog predstavištva u federativnoj državi sa mnogonacionalnim sa-

stavom, zahtevaju utoliko pre da se ovakav dvodomni sistem primeni na skupštinu koja treba da donese najvažniji osnovni zakon države — Ustav. Osim toga treba odluku II zasedanja AVNOJ-a u Jajcu shvatiti i kao ugovor naroda Jugoslavije o tome da hoće živeti u jednoj državnoj zajednici na osnovu potpune ravnopravnosti.

2. — Projekat zakona o Ustavotvornoj skupštini predviđa da prvi dom, Saveznu skupštinu, biraju svi državljani Jugoslavije koji imaju biračko pravo, i to po jednog poslanika na svakih 40.000 stanovnika, dok drugi dom, Skupštinu naroda, biraju državljani Jugoslavije po federalnim jedinicama li autonomnim oblastima. Svaka od ovih jedinica šalje isti broj poslanika i to tako da svaka federalna jedinica bira po 25 poslanika, građani Vojvodine 15, a građani Kosova i Metohije 10 poslanika.

Na taj način i kroz Skupštinu naroda potvrđuje se puna politička, kulturna i pravna ravnopravnost naših naroda, bez obzira na njihovu veličinu.

3. — Projekat predviđa da su oba doma potpuno ravnopravna i imaju jednaku nadležnost. Ustav i zakon postaju punovažni samo kad su izglasani u oba doma. Oba doma imaju isto pravo ustavne odn. zakonodavne inicijative.

4. — U slučaju nesaglasnosti u mišljenju između domova povodom donošenja Ustava i zakona, predviđen je postupak po kome se stvar predaje Koordinacionom odboru sastavljenom od jednakog broja članova koordinacionih odbora oba doma. Ako ni Koordinacioni odbor ne može da donese povoljno rešenje, Ustavotvorna skupština se raspušta li raspisuju se izbori za novu.

Ovakav postupak logična je posledica ne samo pune ravnopravnosti domova, već i načela pune suverenosti Ustavotvorne skupštine: osim same Ustavotvorne skupštine nema drugog organa koji bi mogao da reši spor po ustavnim i zakonodavnim aktima.

5. — Projekat predviđa ustanovu Predsedništva Ustavotvorne skupštine. Predsedništvo je važan organ u sistemu Ustavotvorne skupštine, jer ono vrši prava vrhovnog organa savezne državne vlasti ako bi Ustavotvorna skupština prekinula svoj rad. Isto tako, predviđeno je da Predsedništvo obavlja zakonodavne poslove posle donošenja Ustava, dok ne budu organizovani novi vrhovni organi savezne državne vlasti prema budućem Ustavu. Pored toga, Predsedništvo ima nekoliko dru-

gih važnih funkcija potrebnih za zakoniti rad i normalno funkcionisanje države za vreme zasedanja Ustavotvorne skupštine.

Pretsedništvo Ustavotvorne skupštine bira Ustavotvorna skupština na prvom zajedničkom zasedanju oba doma.

6. — Po pravilu svaki od domova Ustavotvorne skupštine raspravlja i donosi svoje odluke po Ustavu i zakonima odvojeno u svojim sednicama. Projekat predviđa samo izvesne slučajeve kad Ustavotvorna skupština zasedava zajednički. Ti slučajevi su ovi: kad se bude, posle raspravljanja i izglasavanja u domovima, proklamovao Ustav i kad se bude biralo Predsedništvo Ustavotvorne skupštine i imenovala savezna vlada. Dat je još u projektu jedan slučaj da 50 poslanika jednog doma usled izvesnih krupnih i važnih pitanja može tražiti sazivanje zajedničke sednice oba doma Ustavotvorne skupštine. Zajedničkim sednicama Ustavotvorne skupštine rukovodi Predsedništvo Ustavotvorne skupštine.

7. — Projekat predviđa da oba doma sami određuju proceduru svog rada svojim poslovnicima. Ali dok domovi ne budu potpuno osposobljeni za punopravni rad, nužno je bilo da Zakon o Ustavotvornoj skupštini predvidi način obavljanja izvesnih prethodnih radnji (verifikaciju mandata, izbor predsedništva). Držeći se načela pune suverenosti Ustavotvorne skupštine, projekat je zato normirao samo onaj neophodni tehnički prethodni postupak.

8. — U projektu je predviđen imunitet narodnih poslanika i obezbedeno da oni ne mogu biti uhapšeni kao i da se protiv njih ne može pokrenuti disciplinski postupak bez odobrenja same Ustavotvorne skupštine i to od momenta kad su dobili uverenje od izbornih komisija da su izabrani.

9. — Najzad, kako je to pravilo u ustavnoj praksi i teoriji ustavnog prava, naš projekat predviđa da se posle proglašenja Ustava, Ustavotvorna skupština pretvara u redovno narodno predstavništvo i radi na osnovu novog Ustava sve dok ne bude raspuštena i raspisani izbori za novo savezno predstavništvo. Na taj način je organizaciono obezbeden kontinuitet u vrhovnim saveznim organima državne vlasti naše države.

12 avgusta 1945 godine
Beograd

Potpredsednik Vlade
i Ministar za Konstituantu
Edvard Kardelj, s. r.

IZVEŠTAJ

VEĆINE ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O USTAVOTVORNOJ SKUPŠTINI

PRETSEDNIŠTVO
ANTIFAŠISTIČKOG VEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA
JUGOSLAVIJE
ZAKONODAVNI ODBOR

Br. 129
16. avgusta 1945. godine
Beograd

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Zakonodavni odbor na svojoj sednici od 13. avgusta ove godine proučio je i usvojio, sa 46 glasova protiv 2, Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini onako kako ga je Savezna vlada podnela Privremenoj narodnoj skupštini Demokratske federativne Jugoslavije, sa sledećim izmenama i dopunama:

Čl. 1. U drugoj alineji, posle reči »Pretnedništvo« dodati »odnosno Privremena narodna skupština Demokratske federativne Jugoslavije i njeno Pretnedništvo«.

Čl. 7. U trećem redu mesto »Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije« staviti »Privremene narodne skupštine Demokratske federativne Jugoslavije«.

Čl. 11. U trećem redu mesto »Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije« staviti »Privremena narodna skupština Demokratske federativne Jugoslavije«.

Čl. 21. U trećem redu posle reči »ustavni« dodati »i«.

Čl. 25. U poslednjem redu brisati reči »Ustavotvorne skupštine« i dodati »doma kome pripada«.

Dostavljajući ovaj izveštaj sa učinjenim izmenama i dopunama, Odboru je čast umoliti Privremenu narodnu skupštinu Demokratske federativne Jugoslavije da ga izvoli u celosti usvojiti.

Za izvestioca većine Odbor je izabrao dr Dragoljuba Jovanovića.

Manjina je odredila za svoga izvestioca Savka Dukanca.

Zapisničar
Rato Dugonjić, s. r.

Pretnednik
Zakonodavni odbor
Moša Pijade, s. r.

Članovi:

Joza Milivojević, s. r., Vladimir Simić, s. r., Rus Josip, s. r.,
dr H. Krizman, s. r., Miloš Carević, s. r., Đuro Salaj, s. r.,
Triša Kaclerović, s. r., Pero Krstajić, s. r., Dane Škarica, s. r.,
Svet. Krstić, s. r., Miloš Minić, s. r., Jaramazović Lajčo, s. r.,
Kemal Agoli, s. r., Jefto Pavić, s. r., Drag. Prodanović, s. r.,
D. Andrejević-Kun, s. r., dr Siniša Stanković, s. r., dr Branko Ču-
brilović, s. r., dr Dragoljub Jovanović, s. r., Šime Balen, s. r.,
V. Kosovac, s. r., Panto Mališić, s. r., Krsto Filipović, s. r.,
A. M. Čento, s. r., Nada Sremec, s. r., dr M. Šnuderl, s. r.,
Pet. S. Piruze, s. r., Krmelj Maks, s. r., Stante Petar, s. r., Du-
šan Kveder, s. r., Fr. Lubej, s. r., dr Mikuž, s. r.

I Z V E Š T A J

MANJINE ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O USTAVOTVORNOJ SKUPŠTINI

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Zakonodavni odbor na svojoj sednici od 14 ov. mes. pre-
tresao je Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini. Prilikom
prijema pomenutog zakonskog predloga, mi smo odvojili
svoje mišljenje o čemu ovim podnosimo izveštaj Skupštini.

Mi smo na sednici Zakonodavnog odbora izjavili da smo
kao članovi Demokratske stranke za federaciju i ravnopravnost
naših naroda, ali da za podneti zakonski predlog ne možemo
glasati, jer se njime dira u suverenitet Ustavotvorne skupštine.

U članu 1 Predloga zakona o Ustavotvornoj skupštini iz-
rično se kaže da se Ustavotvorna skupština bira da bi »na-
rodi nove Jugoslavije mogli izraziti svoju suverenu volju o
osnovnim pitanjima državnog uređenja«. A u Krimskoj dekla-
raciji, koja nastavlja i produžuje sporazum Tito—Šubašić kaže
se da će o definitivnom uređenju zemlje Konstituenta doneti
odluku.

Podneti projekat odlučuje danas odlukom ove Privremene skupštine o ovome definitivnom uređenju zemlje i time oduzima to suvereno pravo Konstituenti.

Za izvestioca određen je Savko Dukanac, narodni poslanik.

17 avgusta 1945 godine
Beograd

Savko Dukanac, s. r.
narodni poslanik

II. J. Stojanović, s. r.
narodni poslanik

P R E D L O G

ZAKONA O IZBORU NARODNIH POSLANIKA ZA USTAVOTVORNU SKUPŠTINU (SAVEZNU SKUPŠTINU I SKUPŠTINU NARODA)

I

Opšte odredbe

Član 1

Izbori narodnih poslanika za Saveznu skupštinu i Skupštinu naroda Ustavotvorne skupštine vrše se po odredbama ovog zakona na osnovu slobodnog, opšteg, jednakog i neposrednog izbornog prava i to tajnim glasanjem.

Član 2

Izbori narodnih poslanika za oba doma izvršice se u celoj državi istog dana i to u nedelju.

Ukaz o raspisivanju izbora donosi Pretsedništvo Privremene narodne skupštine Demokratske federativne Jugoslavije na predlog Pretsednika Ministarskog saveta Demokratske federativne Jugoslavije.

Ukaz će se objaviti u »Službenom listu«, i to najdalje dva meseca pre dana određenog za izbore.

Član 3

Izbori narodnih poslanika za Saveznu skupštinu Ustavotvorne skupštine vrše se u izbornim srezovima i po izbornim okruzima. Izborni okruzi se poklapaju s odgovarajućim administrativnim okruzima. U onim zemljama gde nema administrativnih okruga, Zemaljska izborna komisija će obrazovati izborne okruge spajanjem pojedinih izbornih srezova.

Gradovi Beograd, Zagreb, Skoplje, Ljubljana i Sarajevo čine zasebne izborne okruge.

Broj poslanika za celu državu određuje Savezna izborna komisija prema celokupnom broju stanovnika ustanovljenom u poslednjem popisu stanovništva 1931 godine, tako da se na svakih 40.000 bira po jedan poslanik.

Zatim, Savezna izborna komisija utvrđuje broj poslanika koji prema broju stanovništva pripadaju pojedinim federalnim jedinicama, odnosno oblastima.

Zemaljske (oblasne) izborne komisije određuju od ukupnog broja poslanika, koji se imaju birati u federalnim jedinicama odnosno u oblastima, broj poslanika koji će se birati u pojedinim izbornim okruzima i izbornim srezovima.

Svaki administrativni srez bira po pravilu jednog poslanika. Ako bi u pojedinom izbornom okrugu broj dodeljenih poslanika za izbor bio veći od broja srezova, najbrojniji administrativni srezovi se dele na dva izborna sreza. Ako bi broj dodeljenih poslanika bio manji od broja administrativnih srezova, manji srezovi se spajaju u jedan izborni srez. Gradovi koji po broju svog stanovništva nemaju uslova da biraju bar jednog poslanika spajaju se u jedan izborni srez sa susednim administrativnim srezom, ostali gradovi čine jedan ili više izbornih srezova.

Broj poslanika koji se biraju u pojedinim federalnim jedinicama odnosno oblastima objaviće Savezna izborna komisija u »Službenom listu«.

Broj poslanika koji će se birati u svakom okrugu kao i izborne okruge i izborne srezove u svakoj federalnoj jedinici objaviće zemaljske (oblasne) izborne komisije u službenim glasniciima federalnih jedinica (oblasti) najdocnije nedelju dana od kada je objavljen ukaz o raspisivanju izbora za Ustavotvornu skupštinu.

Pod oblastima u smislu ovoga zakona podrazumevaju se Vojvodina i Kosovo i Metohija.

Član 4

Izbori narodnih poslanika za Skupštinu naroda Ustavotvorne skupštine vrše se po federalnim jedinicama, u Vojvodini, u Kosovu i Metohiji. Birači svake federalne jedinice biraju po 25 poslanika, birači Vojvodine 15, a Kosova i Metohije 10 poslanika.

Član 5

Biračko pravo građana na izborima za oba doma Ustavotvorne skupštine propisano je Zakonom o biračkim spiskovima.

Glasanje na izborima je potpuno slobodno. Nijedan organ vlasti ne može ni u kom slučaju pozvati birača na odgovornost za glasanje na izborima, niti može od birača tražiti da kažu za koga su glasali.

Član 6

Za narodnog poslanika može biti izabran svaki građanin koji uživa biračko pravo. Za poslanika Savezne skupštine Ustavotvorne skupštine može biti izabran svaki državljaniin Jugoslavije.

Za poslanika Skupštine naroda Ustavotvorne skupštine može biti izabran samo državljaniin'odnosne federalne jedinice u kojoj se bira a za poslanika oblasti može biti biran samo pripadnik te oblasti.

Jedno isto lice ne može u isto vreme da se bira za poslanika Savezne skupštine i Skupštine naroda Ustavotvorne skupštine.

Članovi okružnih i sreskih (gradskih) izbornih komisija i biračkih odbora, ako se kandiduju za narodne poslanike, prestaju biti članovi komisije odnosno odbora.

II

Izborne komisije

Član 7

Izborima rukovode izborne komisije, koje su državni organi za vršenje zadataka određenih ovim zakonom.

U tu svrhu obrazuje se: Savezna izborna komisija, zemaljske (oblasne) izborne komisije, okružne i sreske (gradske) izborne komisije.

Član 8

Saveznu izbornu komisiju koja ima sedište u Beogradu postavlja Pretsedništvo Privremene narodne skupštine Demokratske federativne Jugoslavije. Ova komisija se sastoji od pretsednika, sekretara i pet članova. Pretsedniku, sekretaru i članovima komisije određuju se zamenici. Pretsednik komisije je pretsednik Saveznog vrhovnog suda.

Komisija je nadležna za:

- 1) tehničku pripremu izbora;
 - 2) postavljanje zemaljskih (oblasnih) izbornih komisija;
 - 3) određivanje broja poslanika u svakoj federalnoj jedinici odnosno oblasti;
 - 4) primanje prijava i potvrđivanje saveznih lista;
 - 5) rešavanje po žalbama protiv rešenja zemaljskih, oblasnih i okružnih izbornih komisija;
 - 6) utvrđivanje i proglašenje rezultata izbora saveznih poslanika za Ustavotvornu skupštinu;
 - 7) vršenje drugih zadataka po odredbama ovog Zakona;
- Sastav izborne komisije objaviće se u »Službenom listu«.

Član 9

U svakoj federalnoj jedinici, odnosno oblasti obrazovaće se Zemaljska izborna komisija u sedištu zemaljske vlade, odnosno Oblasna izborna komisija u sedištu Oblasnog narodnog odbora.

Ove komisije postavlja Savezna izborna komisija, na predlog Predsedništva Zemaljske skupštine (veća) odnosno Izvršnog odbora oblasnog narodnog odbora. Komisija se sastoji od predsednika, sekretara i pet članova. Predsednik, sekretar i članovi imaju zamenike. Predsednik komisije je predsednik ili jedan od članova Zemaljskog (oblasnog) vrhovnog suda sa pravnom spremom.

Komisija je nadležna za:

- 1) tehničku pripremu izbora;
- 2) postavljanje okružnih izbornih komisija;
- 3) određivanje broja poslanika za pojedine izborne okruge i srezove;
- 4) kontrolu rada okružnih izbornih komisija;
- 5) potvrđivanje zemaljskih lista za izbor poslanika naroda po federalnim jedinicama i oblastima;
- 6) rešavanje po žalbama protiv rešenja okružnih izbornih komisija;
- 7) utvrđivanje i proglašenje rezultata izbora poslanika naroda po federalnim jedinicama i oblastima;
- 8) vršenje drugih zadataka po odredbama ovoga Zakona.

Sastav zemaljskih (oblasnih) izbornih komisija objaviće se u »Službenom listu« i službenim glasnicima federalnih jedinica odnosno oblasti.

Član 10

U svakom izbornom okrugu obrazovaće se Okružna izborna komisija u sedištu Okružnog narodnog odbora, odnosno Okružnog narodnog suda. Ove komisije postavlja Zemaljska (oblasna) izborna komisija na predlog izvršnih odbora okružnih odnosno oblasnih narodnih odbora. Okružna izborna komisija sastoji se od predsednika, sekretara i tri člana. Predsednik, sekretar i članovi imaju zamenike. Predsednik komisije je predsednik ili jedan od članova Narodnog okružnog suda.

Komisija je nadležna za:

- 1) tehničku pripremu izbora;
- 2) postavljanje sreskih izvršnih komisija;
- 3) utvrđivanje i proglašenje rezultata izbora saveznih poslanika Ustavotvorne skupštine;
- 4) rešavanje po žalbama birača zbog nepravilnosti u toku izbora;
- 5) vršenje drugih zadataka po odredbama ovog zakona.

U gradovima koji sačinjavaju zasebne izborne okruge, poslove okružne izborne komisije vršiće gradska izborna komisija.

Sastav okružnih izbornih komisija objaviće se u službenim glasnicima federalnih jedinica, odnosno oblasti.

Član 11

U svakom izbornom srezu obrazovaće se Sreska izborna komisija u sedištu Sreskog narodnog odbora. Ove komisije postavlja Okružna izborna komisija na predlog Izvršnog odbora sreskog narodnog odbora.

U gradovima koji obrazuju samostalni izborni srez ili srezove, obrazovaće se gradske izborne komisije sa nadležnošću sreske izborne komisije.

U gradovima koji čine zasebne izborne okruge, obrazovaće se izborne komisije za pojedine reone (reonske izborne komisije) sa nadležnošću sreske izborne komisije.

Sreska izborna komisija se sastoji od predsednika, sekretara i jednog člana i njihovih zamenika. Predsednik komisije je jedan od članova Narodnog sreskog suda po mogućnosti sa pravnom spremom.

Komisija je nadležna za:

- 1) tehničku pripremu izbora;
- 2) postavljanje biračkih odbora;
- 3) utvrđivanje izbornih rezultata u izbornom srezu;

4) dostavljanje izbornih akata Okružnoj izbornoj komisiji po završenim izborima;

5) vršenje drugih zadataka prema odredbama ovoga Zakona.

Član 12

Izborne komisije punopravno odlučuju kad je prisutno više od polovine članova. Odluke se donose većinom glasova prisutnih članova. U slučaju jednake podele glasova odlučuje glas predsednika.

III

Kandidatske liste

Član 13

Izbori narodnih poslanika za Saveznu skupštinu Ustavotvorne skupštine vrše se po saveznim i okružnim listama.

Izbori za Skupštinu naroda Ustavotvorne skupštine vrše se po zemaljskim listama za svaku federalnu jedinicu i po oblasnim jedinicama za svaku oblast.

Član 14

Kandidatske liste za izbore narodnih poslanika za oba doma Ustavotvorne skupštine može podneti na potvrdu ovim zakonom određen broj građana koji uživaju biračko pravo.

Član 15

Saveznu listu za izbore narodnih poslanika za Saveznu skupštinu Ustavotvorne skupštine čini nosilac liste i sve okružne liste u njenom sastavu sa svojim sreskim kandidatima i zamenicima.

Nosilac savezne liste ne mora biti sreski kandidat na nekoj okružnoj listi.

Savezna lista se sastavlja ovako: na čelu liste zapisuje se naziv liste, kojim se ona razlikuje od drugih lista. Zatim se stavlja porodično i rođeno ime, zanimanje i mesto stanovanja nosioca liste.

Ispod toga ispisuje se po okruzima porodično i rođeno ime, zanimanje i mesto stanovanja svakog kandidata li njegovog zamenika na okružnim listama sa oznakom sreza (grada) za koji se kandiduje.

Član 16

Okružna lista sastavlja se ovako: na čelu liste zapisuje se naziv liste, kojom se ona razlikuje od drugih lista. Zatim se stavlja porodično i rođeno ime nosioca savezne liste, ako je okružna lista u sastavu savezne liste.

Ispod toga upisuje se porodično i rođeno ime, zanimanje i mesto stanovanja svakog kandidata i njegovog zamenika kao i srez za koji se kandiduje.

Uz kandidatsku listu podnosioci su dužni da podnesu Okružnoj izbornoj komisiji pismeni pristanak svakog pojedinog kandidata i zamenika koji mora biti overen od strane makog narodnog sreskog suda, kao i potvrdu nadležne sreske, odnosno gradske izborne komisije o biračkom pravu podnosilaca liste, kandidata i zamenika.

Član 17

Zemaljska (oblasna) lista za izbor narodnih poslanika za Skupštinu naroda sastavlja se ovako: na čelu liste zapisuje se naziv liste, kojim se ona razlikuje od drugih lista. Zatim se upisuje porodično i rođeno ime, zanimanje i mesto stanovanja nosioca liste. Kao nosilac liste smatra se kandidat, koji je označen prvi po redu.

Ispod toga upisuje se porodično i rođeno ime, zanimanje i mesto stanovanja svakog kandidata i njegovog zamenika.

Uz kandidatsku listu podnosioci su dužni da podnesu Zemaljskoj (oblasnoj) izbornoj komisiji pismeni pristanak svakog predloženog kandidata i zamenika, koji mora biti overen od strane makog narodnog sreskog suda, kao i potvrdu nadležne sreske, odnosno gradske izborne komisije o biračkom pravu podnosilaca liste, kandidata i zamenika.

Jednoj zemaljskoj (oblasnoj) listi uz pristanak nosioca te liste i pod zajedničkim nadzorom mogu se pripojiti, radi zajedničkog učestvovanja u izborima u odnosu na druge liste, jedna ili više zemaljskih odnosno oblasnih lista.

Član 18

Jedno isto lice može biti označeno kao kandidat na listi za Saveznu skupštinu za najviše dva izborna sreza istog izbornog okruga. U tom slučaju ono mora imati za svaki srez drugog zamenika.

Jedno isto lice može biti označeno kao sreski kandidat ili zamenik za najviše šest izbornih srezova u zemlji.

Član 19

U svakom izbornom srezu mogu birači po čl. 14 ovoga Zakona istaći posebne sreske kandidate vezane za jednu okružnu listu uz odobrenje podnosilaca okružne liste. Za isticanje svakog ovakvog kandidata potrebno je najmanje pedeset potpisnika, birača u srezu. U svemu ostalom će se i ovde shodno primenjivati odredbe ovoga zakona o okružnim listama.

Veštvanje sreskih kandidata vrši se prilikom podnošenja na potvrdu one okružne liste uz koju se vezuju.

IV

Prijavljivanje, podnošenje i potvrđivanje lista

Član 20

Gradani koji nameravaju da podnesu saveznu listu na potvrdu moraju prethodno dostaviti Saveznoj izbornoj komisiji prijavu svoje savezne liste.

Prijava savezne liste sadrži:

- 1) naziv liste;
- 2) porodično i rođeno ime, zanimanje i mesto stanovanja nosioca liste.

Prijavu mora potpisati 100 gradana koji uživaju biračko pravo. Prva tri po redu potpisnika smatraju se podnosiocima prijave.

Prijavi se prilaže uverenje nadležnih sreskih odnosno gradskih izbornih komisija o biračkom pravu nosioca liste i potpisnika prijave.

Prijava se podnosi najdocnije 10 dana od dana objavljivanja ukaza o raspisivanju izbora. Savezna komisija mora doneti svoje rešenje u roku od 24 časa od podnošenja prijave.

Kad utvrdi nedostátke na prijavi liste, Savezna izborna komisija će pozvati podnosiocima i tražiti da ih uklone.

Protiv rešenja Savezne izborne komisije podnosioci imaju pravo žalbe Saveznom vrhovnom sudu u roku od 48 časova. Vrhovni sud donosi svoje rešenje u roku od 24 časa.

Član 21

Okružne liste mogu biti u sastavu savezne liste i samostalne.

U sastavu iste savezne liste u istom okrugu može biti samo jedna okružna lista.

Okružna lista koja je prijavljena kao samostalna lista ne može se naknadno prijaviti u sastavu savezne liste.

Okružna lista koja je prijavljena kao sastavni deo jedne savezne liste može se naknadno od strane podnosioca označiti kao samostalna lista, ako ne dođe do obrazovanja savezne liste u čijem je sastavu bila prijavljena ili ako savezna lista ne bude potvrđena.

Član 22

Okružna lista mora se podneti na potvrdu u dva primerka Okružnoj izbornoj komisiji najdocnije pet nedelja pre dana izbora. Komisija će podnosiocima odmah izdati potvrdu o prijemu liste.

Okružnu listu mora potpisati po 150 gradana, koji uživaju biračko pravo iz izbornog okruga, od kojih moraju biti najmanje po 20 iz polovine izbornih srezova toga okruga. Prva tri potpisnika se smatraju podnosiocima.

Uz okružnu listu, koja se prijavljuje kao sastavni deo jedne savezne liste mora se podneti pristanak nosioca ove savezne liste i dokaz da je savezna lista prijavljena.

Potpisi moraju biti overeni od strane ma kog narodnog suda.

Član 23

Okružna izborna komisija utvrdiće odmah po prijemu kandidatske liste da li je sastavljena prema odredbama ovog zakona. Ako komisija nađe formalne nedostatke, ona će o tome odmah obavestiti podnosioca liste i pozvati ih da nedostatke uklone.

Član 24

Čim okružna izborna komisija primi kandidatsku listu, ona će je zajedno sa imenima podnosioca izložiti biračima u svom sedištu kao i u svim sedištim sreskih izbornih komisija, i u objavi izneti odredbe ovoga člana o pravu birača na prigovor i postupku po tome.

Birači imaju pravo da u roku od tri dana ulože prigovor protiv kandidacije onih lica koja smatraju da nemaju pravo da budu birana.

Prigovori se podnose izbornoj komisiji neposredno ili preko sreskih narodnih odbora. Komisija odmah upoznaće podnosioca liste s uložnim prigovorima, koji imaju pravo da u roku od 48 časova podnesu odgovor na prigovore.

Član 25

Ako posle svega toga komisija po službenoj dužnosti ili na osnovu prigovora birača utvrdi da polovina predloženih kandidata i zamenika na istoj okružnoj listi nemaju pravo da budu birani, ona će, u roku od 24 časa, listu odbaciti i o tome odmah obavestiti podnosiocę posebnim rešenjem. Protiv ovog rešenja podnosioci imaju pravo žalbe Zemaljskoj (oblasnoj) izbornoj komisiji u roku od 24 časa od prijema njenog rešenja. Žalba se može predati neposredno Zemaljskoj (oblasnoj) izbornoj komisiji ili preko Okružne izborne komisije. Rešenje Zemaljske (oblasne) izborne komisije je konačno i mora se doneti u roku od 24 časa od primljene žalbe.

Ako pak komisija po službenoj dužnosti ili na osnovu prigovora birača utvrdi da jedan ili više kandidata i zamenika na okružnoj listi nemaju pravo da budu birani za poslanike, ona će o tome u roku od 24 časa izdati podnosiocima posebno rešenje. Podnosioci imaju pravo da u roku od 24 časa od prijema rešenja predlože druge kandidate umesto odbijenih, ili da se protiv rešenja žale Zemaljskoj (oblasnoj) izbornoj komisiji. U pogledu ove žalbe i rešenja Zemaljske (oblasne) komisije važe odredbe prednjeg stava.

Ako nema nikakvih nedostataka ili ovi budu uklonjeni, komisija će u roku od 24 časa potvrditi kandidatsku listu, označiti vreme kad je lista potvrđena i koja je ona po redu i o tome odmah obavestiti podnosiocę liste i Zemaljsku (oblasnu) izbornu komisiju. U protivnom će komisija u roku od 24 časa listu odbiti. U ovde važe odredbe iz st. 1 ovog člana u pogledu žalbe i rešenja Zemaljske (oblasne) izborne komisije.

Potvrđene okružne liste objavljuju se u »Službenom listu« kao i u službenim glasnicima federalnih jedinica, odnosno oblasti.

Član 26

Podnosioci savezne liste moraju najdavnije 14 dana pre dana izbora podneti Saveznoj izbornoj komisiji sastavljenu saveznu listu.

Ako u tom roku prijavljena lista nije podneta na potvrđu, Savezna izborna komisija svojim rešenjem potvrđuje da ova lista ne postoji.

Savezna lista mora biti sastavljena iz potvrđenih okružnih lista, u najmanje polovini izbornih okruga u državi.

Ako komisija nađe na listi formalne nedostatke, ona će o tome najdavnije za 24 časa obavestiti podnosioca savezne liste i pozvati ih da nedostatke uklone.

Svoje rešenje kojim potvrđuje ili ne potvrđuje saveznu listu Savezna izborna komisija dužna je doneti u roku od 48 časova od podnošenja liste na potvrdu. U rešenju kojim potvrđuje listu komisija će označiti vreme kad je lista potvrđena i koja je ona po redu.

Protiv rešenja Savezne izborne komisije podnosioci imaju pravo žalbe Saveznom vrhovnom sudu u roku od 48 časova od primljenog rešenja. Sud je dužan doneti odluku u roku od 24 časa od primljene žalbe.

Potvrđenu saveznu listu komisija objavljuje odmah u »Službenom listu«, izveštava o tome podnosioca liste posebnim rešenjem, a preko zemaljskih (oblasnih) izbornih komisija obaveštava takode i sve okružne izborne komisije u državi. Isto tako se u »Službenom listu« objavljuje rešenje Savezne izborne komisije da jedna izborna lista nije potvrđena ili da ne postoji.

Član 27

Zemaljska (oblasna) lista za izbore za Skupštinu naroda podnosi se na potvrdu Zemaljskoj (oblasnoj) izbornoj komisiji u dva primerka najdavnije 30 dana pre dana izbora.

Član 28

Zemaljsku (oblasnu) listu moraju potpisati po 10 birača iz dve trećine srezova u najmanje polovini izbornih okruga federalne jedinice, odnosno oblasti. Potpisi moraju biti overeni od strane ma kog narodnog suda.

Prva tri potpisnika se smatraju kao podnosioci liste.

Član 29

Zemaljska (oblasna) izborna komisija utvrdiće odmah po prijemu lista da li su one sastavljene prema odredbama ovog Zakona. Ako komisija nađe formalne nedostatke, ona će o tome odmah obavestiti podnosioca liste i pozvati ih da nedostatke uklone.

Član 30

Čim Zemaljska (oblasna) izborna komisija primi kandidat-sku listu, ona će je zajedno s imenima podnosilaca izložiti biračima u svom sedištu kao i u svim sedištim okružnih i sreskih izbornih komisija svoje federalne jedinice, odnosno oblasti.

U objavi će komisija navesti odredbe ovog člana o pravu birača na prigovor i postupak po tome.

Birači imaju pravo da u roku od 3 dana ulože prigovor protiv kandidature onih lica za koja smatraju da nemaju uslove da budu birani po ovom Zakonu.

Prigovori se podnose Zemaljskoj (oblasnoj) izbornoj komisiji neposredno ili preko okružnih, odnosno sreskih, odnosno gradskih izbornih komisija. Komisija odmah upoznaje s uložnim prigovorima podnosiocima liste, koji imaju pravo da u roku od 48 časova podnesu odgovor na prigovore.

Član 31

Ako posle svega toga komisija po službenoj dužnosti ili na osnovu prigovora birača utvrdi da polovina predloženih kandidata i zamenika na istoj zemaljskoj (oblasnoj) listi nemaju pravo da budu birani, ona će u roku od 24 časa listu odbiti i o tome odmah obavestiti podnosiocima posebnim rešenjem. Protiv ovog rešenja podnosioci imaju pravo žalbe Zemaljskom (oblasnom) vrhovnom sudu u roku od 48 časova od prijema rešenja. Žalba se podnosi preko Zemaljske (oblasne) izborne komisije. Rešenje Zemaljskog (oblasnog) vrhovnog suda je konačno i mora se doneti u roku od 24 časa od primljene žalbe.

Ako pak komisija po službenoj dužnosti ili na osnovu prigovora birača utvrdi da jedan ili više kandidata i zamenika na zemaljskoj (oblasnoj) listi nemaju pravo da budu birani za poslanike, ona će o tome u roku od 24 časa izdati podnosiocima posebno rešenje. Podnosioci imaju pravo da u roku od 24 časa od prijema rešenja predlože druge kandidate umesto odbijenih ili da se protiv rešenja žale Zemaljskom (oblasnom) vrhovnom sudu. U pogledu ove žalbe i rešenja suda važe odredbe prednjeg stava.

Član 32

Kad komisija utvrdi da je zemaljska odnosno oblasna lista sastavljena saglasno odredbama ovog Zakona, ona će je potvrditi i o tome odmah obavestiti podnosiocima liste i Saveznu izbornu komisiju. U rešenju kojim potvrđuje listu komisija će označiti vreme kad je lista potvrđena i koja je ona po redu. Potvrđene liste se objavljuju u službenim glasnicima federalnih jedinica odnosno oblasti kao i u »Službenom listu«.

Ako zemaljska (oblasna) lista nije sastavljena prema odredbama ovoga zakona, komisija će u roku od 24 časa listu odbiti. Protiv ovog rešenja mogu podnosioci u roku od 48

časova preko Zemaljske (oblasne) izborne komisije uložiti žalbu Zemaljskom (oblasnom) vrhovnom sudu. Rešenje suda je konačno i mora se doneti u roku od 24 časa od prijema žalbe.

V

Objavljivanje lista

Član 33

Okružna izborna komisija je dužna da blagovremeno otštampa i ogłosi svaku potvrđenu okružnu listu sa svim sreskim kandidatima i zamenicima u potrebnom broju primeraka. Oglas će sadržavati:

- 1) naziv liste, a ako je okružna lista u sastavu savezne liste, naziv savezne liste i prezime i ime nosioca savezne liste;
 - 2) naziv okruga;
 - 3) prezime i ime, zanimanje i mesto stanovanja za sve sreske kandidate i njihove zamenike u okrugu, sa oznakom za koji se srez koji kandidat kandiduje.
- Oglas jedne okružne liste mora se svojom bojom razlikovati od oglasa druge okružne liste.

Ako okružne liste sadrže više vezanih sreskih kandidata za isti srez, imena vezanih kandidata označiće se kod određenog sreza redom kako su prijavljeni, a nosiće brojeve 1, 2, 3 itd.

Komisija će se pobrinuti da najdocnije 8 dana pre dana izbora budu otštampane okružne izborne liste izložene u svim mestima gde će se održati izbori i da se svakom biračkom odboru pojednog biračkog mesta u okrugu dostavi potreban broj primeraka od svake kandidatske liste.

Član 34

Zemaljska (oblasna) izborna komisija dužna je otštampati i oglositi svaku potvrđenu zemaljsku (oblasnu) listu. Oglas će sadržati:

- 1) naziv federalne jedinice, odnosno oblasti;
- 2) naziv liste;
- 3) prezime i ime, zanimanje i mesto stanovanja nosioca liste;
- 4) prezime i ime, zanimanje i mesto stanovanja svih kandidata i njihovih zamenika.

Oglas jedne zemaljske (oblasne) liste mora se svojom bojom razlikovati od oglasa drugih zemaljskih (oblasnih) lista,

kao i od oglasa okružnih lista za izbore narodnih poslanika za Saveznu skupštinu.

Oglas pripojene liste biće različite boje od oglasa liste uz koju je pripojena, ali u oglasu mora biti označeno da je lista pripojena, kao i uz koju je listu pripojena.

Izborne liste iste grupe građana biće oštampane istom bojom, ali će se pri tome liste za izbore poslanika za Saveznu skupštinu razlikovati vidljivim znacima od lista za izbor poslanika za Skupštinu naroda.

Komisija će se pobrinuti da najdocije osam dana pre dana izbora budu izloženi ovi oglasi u svim mestima gde će se održati izbori, kao i da se svakom biračkom odboru dostavi najmanje po jedan primerak oglasa svake kandidatske liste.

VI

Izborni materijal

Član 35

Savezna izborna komisija dužna je da se pobrine da okružne izborne komisije blagovremeno pripreme i dobiju sav potreban izborni materijal (kutije, kuglice i ostali pribor) i to posebno za izbore za Saveznu skupštinu, a posebno za izbore za Skupštinu naroda, vodeći računa o tome kojoj se komisiji što poslalo.

Kad okružne izborne komisije prime i pripreme izborni materijal, dostavljaju ga sreskim izbornim komisijama vodeći računa o tome da svaka sreska izborna komisija dobije odgovarajući materijal prema broju biračkih mesta, kandidatskih lista i birača u srezu.

Sreske izborne komisije vodiće brigu o čuvanju toga materijala kao i o tome da bude blagovremeno preko mesnih narodnih odbora dostavljen biračkim odborima.

Član 36

Kutije će biti od drveta ili drugog prikladnog materijala, zatvaraće se i otvarati sa dva razna ključa i biće tako udešene da se spuštanje kuglica u njih ne vidi i ne čuje.

Na svakoj kutiji biće jasno utisnut njen redni broj i grb Demokratske federativne Jugoslavije.

Bliži obrazac celokupnog izbornog materijala odrediće Ministarstvo za Konstituantu posebnim uputstvima.

VII

Biračka mesta. Birački odbori. Glasanje

Član 37

Svaki birač može glasati samo jedanput za jedan dom Ustavotvorne skupštine.

Birač glasa lično na biračkom mestu i samo za potvrđene i objavljene kandidatske liste.

Član 38

Točenje ili davanje ma na kakav način alkoholnih pića zabranjeno je na dan izbora, na dan pre i na dan posle izbora. Ovu će zabranu mesni narodni odbori objaviti na tri dana pre izbora.

Član 39

Biračko mesto biće u najpogodnijoj zgradi koju mesni odbor za to odredi.

U mestima koja imaju preko pet stotina birača, glasanje će se vršiti na više biračkih mesta, koja treba da budu lako pristupačna biračima. U ovom slučaju svako biračko mesto mora nositi svoj broj.

Biračko mesto će mesni narodni odbor objaviti na uobičajeni način najmanje osam dana pre dana izbora i navesti koji će birači tamo glasati.

Tamo gde su mesta mala može Sreska izborna komisija odrediti da dva ili više mesta čine jedno biračko mesto, ali u tom slučaju ne sme biti više od pet stotina birača udruženih u jedno biračko mesto.

Član 40

Za svako biračko mesto postaviće se birački odbor sastavljen od predsednika biračkog odbora i od dva člana. Predsedniku i dvojici članova određuju se zamenici.

Predsednika, članove i zamenike biračkih odbora za sva biračka mesta u jednom izbornom srezu postavlja Sreska (gradska) izborna komisija na predlog mesnih narodnih odbora.

Član 41

Sreska (gradska) izborna komisija će imenovanom predsedniku biračkog odbora dati na revers akt o postavljenju, potpisan od predsednika i jednog člana komisije.

Član 42

Članovi biračkog odbora imaju pravo glasati na biračkom mestu na kome na dan izbora obavljaju dužnost, ako podnesu uverenje da su uvedeni u stalni birački spisak svog mesta. To će se uverenje priključiti zapisniku rada biračkog odbora.

Član 43

Najdocije tri dana pre izbora svaki pojedini sreski kandidat kandidatske liste može prijaviti Sreskoj (gradskoj) izbornoj komisiji po jednog pretstavnika svoje liste i njegovog zamenika za svako biračko mesto.

Pretsednik Sreske (gradske) izborne komisije ili njegov zamenik najdalje za 48 časova izdaće potrebno uverenje za svakog prijavljenog pretstavnika i zamenika, sa pečatom Sreskog narodnog odbora i svojim potpisom. O ovome će Sreska (gradska) izborna komisija odmah obavestiti mesni odbor svakog onog biračkog mesta za koje će pretstavnik biti određen. Uverenje izdato od strane Sreske (gradske) izborne komisije služiće pretstavnicima lista odnosno njihovim zamenicima kao legitimacija za učešće u radu biračkih odbora.

Član 44

Mesni narodni odbor u zajednici sa biračkim odborom dužan je odrediti u blizini biračkog mesta pogodno mesto na kome će pretstavnici biračkih lista javno izložiti svoje liste i izborne parole. Ovo se mesto ima staviti na raspoloženje pretstavnicima lista najdocije 24 časa pre dana izbora.

Član 45

Uoči dana izbora u tri sata posle podne svi članovi biračkog odbora ili njihovi zamenici sastaju se u zgradi u kojoj će se glasati i tu će primiti na revers od mesnog narodnog odbora kutije sa ključevima i odgovarajući broj kuglica, stalni birački spisak, kandidatske liste i ostalo što je potrebno. Oni su dužni da kutije pregledaju i da se uvere o njihovoj ispravnosti. Zatim će predsednik zaključati kutije sa dva ključa i za pečatiti tako da usta kutija budu potpuno zatvorena. Jedan će ključ uzeti predsednik, a drugi ključ jedan član biračkog odbora.

Zatim će birački odbor uz svaku biračku kutiju na vidan i nedvosmislen način postaviti određene izborne liste za koje će se glasati.

Na kutijama koje su određene za glasanje po listama za izbor poslanika za Saveznu skupštinu na samoj kutiji biće označen naziv liste i ime i prezime nosioca savezne liste i sreskog kandidata za taj izborni srez.

Na kutijama koje su određene za glasanje po listama za izbor poslanika za Skupštinu naroda na samoj kutiji biće označen naziv liste i ime i prezime nosioca zemaljske odnosno oblasne liste.

Ove oznake moraju biti one boje kojom su otštampane odgovarajuće kandidatske liste.

Čitavom tom radu imaju pravo prisustvovati i predstavnici lista.

Član 46

Kad birački odbor izvrši i pripremi sve što je potrebno za glasanje, napraviće o tome zapisnik u dva primerka. Ovaj zapisnik potpisuju članovi biračkog odbora i predstavnici lista ukoliko su prisutni. Zatim će zatvoriti prozore, izaći iz glasačke sobe, zaključati je, udariti pečat na vrata, a ključ će uzeti predsednik biračkog odbora.

Najzad će birački odbor odrediti stražu, koja će zgradu u kojoj će biti glasanje neprekidno čuvati.

Član 47

Kutije kandidatskih lista za izbor saveznih poslanika za Ustavotvornu skupštinu postavljaju se onim redom kojim su kandidatske liste potvrđene, i to najpre okružne liste u sastavu savezne liste onim redom kojim su potvrđene savezne liste, a zatim samostalne okružne liste. Kutije posebnih sreskih kandidata (čl. 19) postavljaju se uz kutiju one okružne liste uz koju se vezuju.

Kutije kandidatskih lista za Skupštinu naroda postavljaju se onim redom kojim su potvrđene kandidatske liste. Kutije pripojenih lista (st. 4 čl. 17) postavljaju se uz kutiju liste uz koju se pripajaju.

Član 48

Na dan izbora u 7 časova pre podne ima se sastati birački odbor u zgradi u kojoj će biti glasanje pred vratima biračke sobe, otvoriti je i ući u nju. Kad se bude uverio da su kutije i kuglice, kao i sve ostalo, u redu, on će sastaviti u dva primerka zapisnik u kome će nadenno stanje potvrditi, otvoriti usta kutija pa i to zabeležiti u zapisnik. Taj će zapisnik pot-

pisati svi članovi biračkog odbora, kao i prisutni pretstavnici lista, a predsednik odmah zatim objavljuje da se pristupa glasanju.

Član 49

Predsednik biračkog odbora stara se uz pomoć ostalih članova odbora o održavanju reda i mira za vreme glasanja. U slučaju potrebe predsednik će tražiti pomoć narodne milicije, koja toga dana na biralištu stoji pod njegovim rukovodstvom.

Član 50

Za celo vreme glasanja moraju biti prisutni svi članovi odbora, odnosno njihovi zamenici.

Ako predstavnik kandidatske liste napusti biralište, izbor se produžuje bez njega. To će se u zapisniku zabeležiti.

Član 51

Niko ne sme stupiti na biralište pod oružjem ili ubojnim orudem, osim slučaja predviđenog u čl. 49.

Član 52

U prostoriju u kojoj se glasa, glasači ulaze redom jedan po jedan, ali nikako više od deset odjednom.

Član 53

Glasanje za poslanike Savezne skupštine vrši se u istoj prostoriji ali odvojeno od glasanja za Skupštinu naroda. To će se postići na taj način što će kutije i kuglice za glasanje za izbor poslanika za Skupštinu naroda biti na zasebnom stolu i to suprotno stolu na kojem se nalaze kutije i kuglice za izbor poslanika u Saveznu skupštinu.

Svaki birač kad ude pristupa stolu biračkog odbora, zatim na poziv predsednika mora glasno reći, tako da ga čuju svi članovi biračkog odbora, svoje porodično i rođeno ime i zanimanje, a u mestima gde ima više biračkih mesta i svoj stan. Predsednik će birača legitimisati ili na drugi način utvrditi njegov identitet.

Zatim predsednik utvrđuje da li je to lice uvedeno u birački spisak. Ako nađe da je uvedeno, predsednik će zaokružiti tekući broj toga lica u biračkom spisku kao znak da je pristupilo glasanju. Istovremeno će lice koje vodi spisak glasalih po rednom broju upisati ime i prezime glasača i broj pod kojim je uveden u birački spisak. Posle toga predsednik obja-

šnja biraču način glasanja i predaje mu kuglicu najpre za izbor poslanika za Saveznu skupštinu i upućuje ga prema mestu gde se vrši glasanje. Kad je birač završio glasanje za Saveznu skupštinu, vraća se predsedniku biračkog odbora koji mu sada daje kuglicu da izvrši glasanje za Skupštinu naroda i upućuje ga na mesto gde se ovo glasanje vrši.

Član 54

Predsednik ili jedan od članova biračkog odbora kazaće svakom biraču pre nego što ga pusti da glasa, koju i čiju kandidatsku listu predstavljaju glasačke kutije. Na zahtev birača predsednik ili jedan član odbora pročitaoće mu sva imena na kandidatskim listama.

Svaki predstavnik liste ili njegov zamenik ima pravo da kaže biraču kojoj političkoj grupi pripada određena kandidatska lista i kutija.

Na biračkom mestu je zabranjena svaka agitacija za određenu biračku listu ili kandidata.

Član 55

Glasanje se vrši na ovaj način:

Kad birač primi kuglicu, stavlja je u desnu ruku ili levu, ako desne nema, zatim ruku zatvara, pa sa tako zatvorenom rukom prilazi svakoj kutiji redom i u svaku kutiju zavlači tako zatvorenu ruku. Kuglicu će spustiti u onu kutiju koja pripada kandidatskoj listi odnosno kandidatu za kojeg hoće da da svoj glas. Kad iz poslednje kutije izvuče ruku birač će je pred svima otvoriti tako da svaki može videti da u njoj nema više kuglice.

Za sve vreme dok birač vrši glasanje i predsednik i članovi biračkog odbora paze da ne premesti kuglicu u drugu ruku i da je sobom ne odnese.

Član 56

Birač, koji zbog kakve telesne mane ne bi mogao glasati na način koji je u prethodnom članu predviđen, ima pravo da dovede sa sobom pred birački odbor lice koje će mesto njega dati glas. O ovome će birački odbor doneti odluku i staviti je u zapisnik.

Član 57

Kad birač svrši glasanje dužan je ukloniti se sa birališta. Za biralište se smatra zgrada i njeno dvorište.

Član 58

Birački odbor ne može uskratiti glasanje licu koje je upisano u stalni birački spisak. Ako pojedini član odbora ili neki predstavnik liste ima šta da primeti, to će se uneti u zapisnik. Ako se koji birač pojavi da glasa, a na njegovo ime već je neko glasao, predsednik biračkog odbora će narediti da se njegovo porodično i rođeno ime, zanimanje i mesto stanovanja unese u zapisnik, ali ga neće pustiti da glasa.

Član 59

Glasanje traje neprekidno celog dana do 19 časova. Samo u slučaju nereda, a po pristanku odborske većine, može se izbor prekinuti za vreme dok se red ne uspostavi. Povod nereda i vreme za koje je izbor morao biti prekinut beleži se u zapisnik. U 19 časova zatvara se dvorište ili zgrada, ako dvorišta nema, i niko se više neće unutra pustiti. Ali će se dopustiti glasanje birača, koji su se zatekli u zgradi odnosno u dvorištu. Ako je glasanje zbog nereda moralo biti prekinuto duže od jednog časa, za toliko vremena će se produžiti glasanje.

Član 60

Za vreme glasanja se vodi zapisnik o svim činjenicama važnim za glasanje po zahtevu članova biračkog odbora i predstavnika lista. Zapisnik se vodi u dva primerka. Svi članovi odbora moraju se potpisati na zapisnicima. Zapisnik potpisuju i predstavnici kandidatskih lista, ali ako se ovi ne bi potpisali, zapisnik vredi i bez njihovih potpisa.

Svaki član odbora može odvajati mišljenje i stavljati svoje primedbe. Isto važi i za predstavnike lista.

VIII

Glasanje vojnih lica

Član 61

Sva vojna lica vrše svoje biračko pravo na biralištima mesta u kom se nalazi odnosna vojna jedinica.

Sreska (gradska) izborna komisija će odlučiti u sporazumu sa vojnom komandom na kom će biralištu glasati pojedini delovi vojne jedinice. Istovremeno će komanda dostaviti određenom biralištu overovljene izvode iz vojnih biračkih spiskova.

IX

Završetak glasanja

Utvrđivanje izbornih rezultata na glasačkim mestima

Član 62

Kad glasanje bude svršeno birački će odbor odvojiti nepotrebne kuglice i staviti ih u posebnu vrećicu. Vrećicu će zatvoriti i zapečatiti.

Član 63

Birački odbor posle ovoga utvrđuje po biračkom spisku i spisku glasalih ukupan broj palih glasova.

Zatim se pristupa otvaranju kutija i brojanju kuglica onim redom kojim su kutije postavljene, i to najpre za izbor Savezne skupštine, a zatim za izbor za Skupštinu naroda.

Pretsednik pred svim članovima odbora i prisutnim predstavnicima lista prebrojava kuglice na sledeći način: kad izbroji sto on ih predaje jednom članu odbora da ih i on prebroji a ovaj ih predaje predstavniku one kandidatske liste čiji se glasovi broje, te ih i on po treći put prebrojava. Ako nije prisutan predstavnik liste čiji se glasovi broje, ovo treće prebrojavanje vršiće treći član odbora ili koji drugi predstavnik liste. Ovo se ponavlja sa svakom stotinom dok ne budu izbrojane sve kuglice. Zatim se odmah u zapisnik zabeleži slovima broj kutije i kandidatska lista odnosno kandidat za koga je ta kutija primala glasove i koliko je u njoj bilo kuglica. Svi članovi odbora i predstavnici kandidatskih lista se potpisuju iza ove zabeleške.

Na isti način prebrojavaju se kuglice i u ostalim kutijama i utvrđuje broj palih glasova. Kad se prebrojavanje svrši, zapisnik potpisuju svi članovi odbora i prisutni predstavnici kandidatskih lista. Ispod potpisa se stavlja pečat mesnog (gradskog-reonskog) narodnog odbora. Zapisnik se sastavlja u dva primerka. Odvojena mišljenja i primedbe o radu odbora i ovde su dopuštene.

Predstavnicima kandidatskih lista se može na njihov zahtev izdati jedan overeni prepis ovih zapisnika.

Pretsednik biračkog odbora proglašiće javno pred izborom zgradom koliko je koja kandidatska lista odnosno kandidat dobio glasova i to posebno za Saveznu skupštinu a posebno za Skupštinu naroda.

Član 64

Oba zapisnika: birački spisak i spisak glasalnih stavlja se u zaseban omot, koji se pod pečatom mesnog (gradskog-rejonskog) narodnog odbora adresira Sreskoj izbornoj komisiji. Ovaj omot će ostati na stolu biračkog odbora. Pošto se ovo svrši, odbor će izaći iz biračke sobe, ovu zaključati na isti način kao i prošlog dana i postaviti stražu da neprekidno čuva sobu, u kojoj su ostala izborna akta, a ključ od sobe predsednik će čuvati kod sebe.

Te noći postavljena straža neće nikog puštati u ovu sobu ni pod kakvim izgovorom.

Član 65

Sutradan po svršenom glasanju u 7 časova pre podne svi članovi biračkog odbora sastaju se pred vratima biračke sobe, otvaraju je i ulaze u nju. Pošto se uvere da je sve u redu i onako kako je bilo ostavljeno, onda to zapisnički konstatuju. Zatim vraćaju izborni materijal mesnom narodnom odboru i uzimaju od njega revers. Posle toga predsednik će uzeti omot adresiran na Sresku (gradsku) izbornu komisiju i krenuti na put da lično preda omot Sreskoj (gradskoj) izbornoj komisiji. S predsednikom zajedno imaju pravo poći i pretstavnic kandidatskih lista ili njihovi zamenici.

Član 66

Ako na dan izbora glasanje nije izvršeno na jednom ili više biračkih mesta, okružna izborna komisija će narediti da se na tim mestima izvrši glasanje iduće nedelje. Mesni narodni odbor dužan je blagovremeno objaviti kad će se i gde vršiti naknadno glasanje.

X

Utvrđivanje izbornih rezultata po izbornim srezovima i okruzima

Član 67

Sreska izborna komisija na osnovu izbornih akata koje je primila od biračkih odbora vrši sabiranje utvrđenih glasova palih za kandidate za Saveznu skupštinu u svom srezu i o tome sačinjava zapisnik. Zapisnik potpisuju svi članovi komisije.

Sva izborna akta nosi Okružnoj izbornoj komisiji predsednik ili koji drugi član komisije. Pretstavnici kandidatskih lista imaju prava da ih prate.

O prijemu i predaji izbornih akata kod Okružne izborne komisije sastavljaju se poslednji zapisnici.

Član 68

Radu Okružne izborne komisije mogu prisustvovati po dva pretstavnika svake okružne liste. Pretstavnike liste prijavljuju podnosioci svake kandidatske liste Okružnoj izornoj komisiji.

Član 69

Okružna izborna komisija po prijemu izbornih akata izdvaja akta koja se odnose na izbore za Skupštinu naroda i šalje ih hitno i najbržim putem po jednom članu komisije ili zameniku Zemaljskoj (oblasnoj) komisiji. Ovog člana odnosno zamenika imaju pravo da prate pretstavnici kandidatskih lista.

Član 70

Okružna izborna komisija utvrđuje izborne rezultate za izbore narodnih poslanika za Saveznu skupštinu na osnovu dobivenih izbornih akata; utvrđuje koliko je svega birača glasalo u pojedinom izbornom srezu, koliko je glasova dobio pojedini sreski kandidat, koliko je u svemu palo glasova u celom okrugu, kao i koliko je glasova dobila u celom okrugu pojedina kandidatska lista.

Ako se pri tom nađe razlika između palih glasova po spisku glasalih i palih glasova po kuglicama, važi rezultat glasova prema kuglicama.

Izabranim poslanikom u izbornom srezu smatra se kandidat one liste, koja je u srezu dobila relativnu većinu. Ako je na listi koja je dobila relativnu većinu bilo više sreskih kandidata, među njima se smatra izabranim onaj kandidat koji je među njima dobio najveći broj glasova. Ako se ne može utvrditi koja je lista dobila relativnu većinu, odnosno koji je kandidat dobio relativno veći broj glasova, usled toga što su dve liste odnosno dva kandidata dobili jednaki broj glasova, Okružna izborna komisija odrediće za iduću nedelju ponovne izbore u tom srezu. Ako je u istom izbornom okrugu bilo dve ili više kandidatskih lista, komisija će sabrati sve glasove pale u tom okrugu za sve kandidatske liste, pa će zbir svih tih glasova podeliti s brojem poslanika koji se bira za taj okrug. Sa tako dobivenim količnikom komisija deli zbir glasova palih za svaku pojedinu listu i utvrđuje koliko bi svakoj listi prema ovom količniku trebalo da pripadne poslanika. Ako se na

taj način utvrdi da neka lista prema izbornom rezultatu u srezovima nije dobila onoliko poslanika, koliko bi joj pripadalo po količniku, dodeliće joj se ta razlika. Ovi dopunski mandati dodeljuju se onim kandidatima koji su postigli najveći broj glasova na odnosnim listama, a nisu već izabrani u srezu. Ako je bilo više sreskih kandidata na istoj okružnoj listi, mandat se dodeljuje listi na osnovu ukupnog broja glasova koji su postigli svi sreski kandidati na njoj. Mandat će onda pripasti onom kandidatu koji je na izborima u srezu dobio relativno najveći broj glasova. Ako bi u tom slučaju dva kandidata imala jednaki broj glasova, odrediće se kockom kome će od njih pripasti mandat.

Član 71

Okružna izborna komisija izdaje uverenje izabranim narodnim poslanicima. Uverenje potpisuju pretsednik i svi članovi Okružne izborne komisije.

Uverenja se predaju izabranim poslanicima neposredno ili preko Sreskog narodnog odbora.

Formular uverenja propisuje Ministar za Konstituantu.

Član 72

U svom radu izborna komisija vodi zapisnik. Naročito će u zapisniku biti navedeno koliko je svega bilo kandidatskih lista, koja su lica na svakoj listi bila kandidati i zamenici, koliko je svega glasova svaka lista dobila u srezu i ukupno u okrugu i koji su kandidati i sa koje liste proglašeni za narodne poslanike i to posebno na osnovu dobivene relativne većine u srezu, a posebno na osnovu podele mandata u okrugu po količniku.

Zapisnik potpisuju svi članovi komisije. Svaki član ima pravo da odvoji mišljenje i da stavi primedbe. Isto važi i za pretstavnike lista.

Po svršenom radu, okružna izborna komisija će objaviti na oglasnoj tabli okružnog narodnog odbora koliko je svaka okružna lista dobila glasova i koji su kandidati oglasni za narodne poslanike, kao i uputiti svim sreskim narodnim odborima da to na uobičajeni način objave u svim mestima svoga sreza.

Član 73

Zapisnik Okružne izborne komisije sa svim priložima i izbornim aktima podnosi pretsednik komisije najkraćim pu-

tem i za najkraće vreme Zemaljskoj (oblasnoj) izbornoj komisiji koja ih odmah dostavlja Saveznoj izbornoj komisiji.

XI

Utvrđivanje izbornih rezultata za Skupštinu naroda

Član 74

Zemaljska (oblasna) izborna komisija odmah po prijemu izbornih akata pristupa utvrđivanju rezultata izbora za Skupštinu naroda.

Pri tome postupa na ovaj način:

Najpre utvrđuje ukupan broj glasova koji su pali za pojedinu zemaljsku listu. Ako su za jednu zemaljsku (oblasnu) listu bile vezane jedna ili više lista, onda se njihovi glasovi sabiraju i one se kod ove podele smatraju kao jedna lista. Zatim se broj glasova palih za svaku listu deli sa 1, 2, 3 itd., i najzad sa brojem koji odgovara broju poslanika, koji se bira u federalnoj jedinici odnosno oblasti. Od brojeva dobivenih ovakvim deljenjem uzima se onoliko najvećih koliko se u zemlji odnosno u oblasti ima da izabere poslanika i dodeljuju se mandati pojedinih kandidatskih lista. Mandati se dodeljuju po listama redom kojim su kandidati označeni.

Ako su za jednu listu bile pripojene jedna ili više drugih lista tada se raspodela mandata među njima vrši na isti način kao i za odvojene liste.

U slučaju jednakošći ovako dobivenih brojeva određiće se kockom kojoj će listi pripasti mandat.

Član 75

Zemaljska (oblasna) izborna komisija izdaće uverenje izabranim narodnim poslanicima. Uverenja potpisuje predsednik i svi članovi komisije, a predaju se izabranim poslanicima neposredno ili preko okružnih narodnih odbora.

Formular uverenja potpisuje Ministar za Konstituantu.

Član 76

O svom radu Zemaljska (oblasna) izborna komisija vodi zapisnik u kome beleži: koliko je svega bilo kandidatskih lista, koja su lica na svakoj listi bila kandidati i zamenici, koliko je svega glasova svaka lista dobila i koji su kandidati i sa koje liste proglašeni za narodne poslanike.

Zapisnik moraju potpisati svi članovi komisije. Svaki član ima pravo da odvoji mišljenje i da stavi primedbe. U pogledu pretstavnik lista primenjivaće se odredbe člana 69 i st. 2 člana 73 ovog Zakona.

Po svršenom radu, komisija će objaviti izborne rezultate i to koliko je svaka kandidatska lista dobila glasova i koji su kandidati proglašeni za narodne poslanike, kao i uputiti svim okružnim i sreskim narodnim odborima da to na uobičajeni način objave u svim mestima.

Član 77

Pre sednik komisije podneće najbržim putem i za najkraće vreme sva izborna akta Saveznoj izbornoj komisiji.

XII

Rad Savezne izborne komisije. Utvrđivanje rezultata po saveznim listama

Član 78

Sutradan po svršenim izborima u 8 časova sastaje se Savezna izborna komisija u Beogradu. Radu Savezne izborne komisije prisustvuju i po dva pretstavnik svake savezne liste. Pretstavnik liste i njihove zamenike određuju podnosioci savezne liste i izdaju im potrebna punomoćstva.

Član 79

Kad Savezna izborna komisija dobije izborna akta iz svih izbornih okruga, najpre oglašava za izbaranog nosioca svake savezne liste koja je dobila najmanje ukupno 200.000 glasova. Zatim sabira i utvrđuje ukupni broj glasova palih za sve kandidatske liste u državi. Dobiveni zbir deli se predviđenim brojem poslanika, koji se u celoj državi biraju za Saveznu skupštinu (čl. 3). Sa tako dobijenim količnikom deli broj glasova palih za svaku pojedinu saveznu listu.

Ako se na taj način utvrdi da je neka savezna lista po rezultatima izbora u okruzima dobila manji broj poslanika od broja koji bi joj pripadao po gornjem količniku, dodeljuje se toj saveznoj listi onoliko mandata, koliko joj nedostaje do tog broja. Ovi dopunski mandati dodeljuju se onim sreskim kandidatima sa okružnih lista u sastavu savezne liste koji imaju najveći broj glasova, a nisu bili izabrani po izbornim rezultatima u srezovima odnosno okruzima. Pri tome će se

vezani kandidati na istoj listi smatrati kao jedan kandidat, a od njih dobiće mandat onaj kandidat koji između njih ima najveći broj glasova. Ako bi u tom slučaju dva kandidata imala jednaki broj glasova, određiće se kockom kome će od njih pripasti mandat.

Član 80

Izabranim nosiocima saveznih lista, kao i poslanicima izabranim na osnovu savezne liste, Savezna izborna komisija izdaje uverenja. Uverenja potpisuju predsednik i svi članovi Savezne izborne komisije. Uverenja se izdaju neposredno ili se dostavljaju preko sreskog narodnog odbora mesta stanovanja izabranih narodnih poslanika.

Formular uverenja propisuje Ministar za Konstituantu.

Član 81

O celom ovom radu Savezna izborna komisija vodi zapisnik. Naročito će u zapisniku biti navedeno: koliko je svega bilo saveznih kandidatskih lista; koja su lica bila nosioci pojedinih saveznih lista; koliko je svega glasova svaka savezna lista dobila u svim izbornim okruzima; koliko je glasova u svakom izbornom okrugu dobila svaka pojedina okružna lista iz te savezne liste; koji su nosioci saveznih lista oglašeni za narodne poslanike; koji su kandidati izabrani za poslanike na osnovu savezne liste; najzad, ukupan broj glasova palih u celoj državi.

Ujedno će komisija na osnovu izbornih akata utvrditi koji su poslanici izabrani na samostalnim okružnim listama, kao i broj glasova koji su ove liste dobile u pojedinim izbornim okruzima.

Na zapisniku će se potpisati svi članovi komisije, ali će svaki imati pravo da odvoji mišljenje i da stavi primedbe.

Član 82

Po svršetku ovog posla Savezna izborna komisija sastaviće izveštaj za Saveznu skupštinu koji će joj dostaviti zajedno sa svim izbornim aktima. Ovaj izveštaj Savezna izborna komisija će objaviti u »Službenom listu«.

U isto vreme će Savezna izborna komisija dostaviti Skupštini naroda izveštaje primljene od svih zemaljskih (oblasnih) izbornih komisija. Ovi izveštaji se objavljuju u »Službenom listu«.

XIII

Krivične odredbe

Član 83

Kazniće se po ovom zakonu:

1) Ko na koji bilo način spreči drugoga da upotrebi svoje biračko pravo ili da izvrši dužnost predviđenu ovim zakonom;

2) Ko silom ili pretnjom prinudi birača da za jednu kandidatsku listu glasa ili da ovu potpiše ili da odrekne potpis na njoj;

3) Ko podmićivanjem utiče na birača da za jednu kandidatsku listu glasa ili da ovu potpiše ili da odrekne potpis na njoj;

4) Članovi biračkog odbora koji zloupotrebom svoga položaja vrše pritisak ili uopšte na ma koji način utiču na slobodu birača u pogledu upotrebe njegovog biračkog prava;

5) Birač koji više od jedanput glasa prilikom jednih izbora;

6) Ko mesto drugog ili pod njegovim imenom glasa ili pokuša glasati;

7) Ko na koji bilo način povredi tajnost glasanja;

8) Ko fizički napadne na birački odbor, izbornu komisiju, ili koga od njihovih članova, ili bilo kojim drugim načinom ometa rad bračkog odbora ili izborne komisije;

9) Ko na biralište dode pod oružjem ili sa orudem upotrebljivim za boj osim slučaja kad predsednik biračkog odbora zatraži pomoć od nadležnih organa narodne vlasti;

10) Ko namerno povredi, uništi ili odnese ma kakvu ispravu o izborima ili ma kakav predmet koji za izbore služi, ili promeni broj glasova dodavanjem, oduzimanjem ili drukčije;

11) Stražar koji je određen za čuvanje izborne zgrade odnosno prostorija ako dopusti da ko učini koje od dela navedenih u prethodnoj tački;

12) Ko neovlašćeno preinači kandidatsku listu, pošto su ovu podnosioci već potpisali;

13) Članovi biračkog odbora ako dopuste da glasa neko koga u stalnom biračkom spisku nema ili da glasa neko ko je već glasao ili svesno dopuste da neko lažno glasa na tuđe ime, ako bez opravdanog razloga skrate ili produže vreme primanja glasova; ako bez opravdanog razloga promene mesto glasanja koje je već bilo određeno i objavljeno;

14) Članovi biračkog odbora kojima je saopšteno da su određeni na ove dužnosti, ako ne dodu u određeno vreme i

na određeno mesto radi vršenja dužnosti, a ne mogu opravdati svoj izostanak, ili bez opravdanih razloga napuste svoju dužnost, ili uskrate da potpišu zapisnik o izbornom radu;

15) Ko namerno neispravno vodi izborni zapisnik ili u njemu vrši ispravke ili umetke, pošto je već potpisan;

16) Ko bez poziva predsednika biračkog odbora naredi ili bez naredbe dovede oružanu silu na biralište;

17) Organ vlasti koji poziva građane na odgovornost za glasanje na izborima po ovom zakonu ili od njih traži da kažu za koga su glasali;

18) Ko učini kakvu drugu zlonamernu povredu propisa ovog zakona ukoliko se za ovu ne kažnjava po idućem članu.

Za dela iz ovoga člana kazniće se prema težini dela:

1) Novčanom kaznom do 20.000 dinara;

2) Lišenjem slobode.

Pored kazne lišenja slobode može se uporedo izreći i novčana kazna.

U težim slučajevima može se pored navedenih kazni izreći i gubitak političkih prava i pojedinih građanskih prava.

Član 84

Kazniće se novčanom kaznom do dinara 5.000 ili prinudnim radom bez lišenja slobode do 6 meseci:

1) ko se pri glasanju bude nepristojno ponašao ili pošto je glasao odnosno pošto se utvrdi da nije uveden u stalni birački spisak neće na opomenu predsednika biračkog odbora da se ukloni iz zgrade u kojoj se glasa;

2) ko uvredi birački odbor ili koga člana biračkog odbora;

3) ko protivno članu 38 ovog zakona toči ili daje na kakav drugi način alkoholna pića.

Član 85

Ako za dela predviđena ovim zakonom drugi zakon propisuje teže kazne, učinilac će se kazniti po tom zakonu.

Član 86

Za krivični postupak po ovom zakonu nadležni su narodni sreski sudovi.

Postupak se pokreće na prijavu ma kog lica ili po službenoj dužnosti.

Nadležni narodni sreski sud dužan je po delima iz ovog zakona doneti presudu odnosno okončati postupak najdalje u

roku od 8 dana od dana kad je prijavu primio ili postupak pokrenuo po zvaničnoj dužnosti.

Protiv presude narodnog sreskog suda može se uložiti žalba narodnom okružnom sudu u roku od 8 dana po primitku presude.

Član 87

Sve krivice iz ovog zakona, koje bi se desile do dana uoči izbora ili na sam dan izbora, birački će odbor uneti u svoj zapisnik sa označenjem imena krivaca.

Okružna izborna komisija, pošto završi svoj rad, izvešće sve ove krivice iz zapisnika biračkog odbora i dostaviti ih nadležnom narodnom sreskom sudu radi pokretanja krivičnog postupka.

XIV

Zaključne odredbe

Član 88

Protiv nepravilnosti u toku izbora kao i protiv rešenja izbornih komisija svaki birač, politička stranka i društvena organizacija imaju pravo žalbe na Ustavotvornu skupštinu. Žalbe se upućuju preko Savezne izborne komisije.

Član 89

Sve isprave, kandidatske liste, žalbe i drugi podnesci po ovom zakonu kao i sve radnje kod narodnih sudova u smislu ovog Zakona oslobođeni su svih državnih taksa.

Član 90

Ovlašćuje se Ministar za Konstituantu da izdaje obavezna uputstva za primenu ovog Zakona.

Član 91

Ovaj Zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu«.

naših naroda, izabranih po federalnim jedinicama. Zemaljska lista se postavlja da bi građani svake federalne jedinice izabrali predstavnike koji će zastupati njihove nacionalne interese, braniti osobenost i ravnopravnost naših naroda u zajednici sa opštom Saveznom skupštinom jedinstvene Ustavotvorne skupštine.

Izborne jedinice

Postoje dva sistema stvaranja izbornih jedinica: prvo, veći broj izbornih jedinica, koje biraju po jednog poslanika, i drugo, širi izborni okruzi, po kojima se biraju između lista sa većim brojem kandidata. Naš projekat predstavlja kombinaciju oba sistema povezujući njihove dobre i demokratske strane. Izbori za Saveznu skupštinu vrše se na osnovu okružnih lista na kojima za svaki srez može biti jedan ili više kandidata. Svaki administrativni srez po pravilu predstavlja izbornu jedinicu u izbornom okrugu. Kako se na svakih 40.000 stanovnika bira po jedan poslanik, manji administrativni srezovi će se spajati, a veći deliti na izborne srezove. Manji gradovi spajaju se sa srezom, a veći prema broju biraju jednog ili se dele na izborne srezove, te biraju više poslanika.

Metod dodeljivanja mandata

Ovde postoje dva osnovna principa: većinski princip i princip srazmernog predstavištva.

Po našem projektu usvojena je kombinacija dobrih strana oba principa. Postoje tri faze u dodeljivanju mandata. Prva faza je dodeljivanje na osnovu rezultata, koji su liste postigle u osnovnoj izornoj jedinici-srezu. Smatra se izabranim sreski kandidat na onoj okružnoj listi, koja je dobila relativnu većinu u tom srezu. Ako je ova lista imala više sreskih kandidata, mandat se dodeljuje među njima onom koji je dobio relativno najveći broj glasova.

U drugoj fazi dodeljivanje mandata se vrši na osnovu okružnih lista za sve one liste, koje nisu dobile prema izbornom rezultatu u srezovima onoliko poslanika, koliko im pripada po okružnom količniku. Okružni količnik se utvrđuje na taj način što se celokupan broj glasova palih po svim kandidatskim listama u jednom okrugu deli sa brojem poslanika koji se bira za taj okrug. Dopunski mandati, koji se dobijaju kad se od broja mandata, koji bi jednoj listi pripali po okružnom količniku, oduzmu mandati koji bi toj listi pripali na

osnovu raspodele mandata po rezultatu u srezovima, dodeljuju se onim kandidatima sa liste koji su postigli najveći broj glasova, a nisu već izabrani u srežu.

Treću fazu pretstavlja dodeljivanje mandata na osnovu savezne liste. Nosilac savezne liste oglašava se izabranim ako je njegova lista dobila u celoj državi najmanje 200.000 glasova. Zatim se utvrđuje ukupni broj glasova palih po svim kandidatskim listama u državi. Dobiveni se zbir deli sa brojem poslanika koji se bira u celoj državi za Saveznu skupštinu i utvrđuje savezni količnik. Saveznim količnikom deli se broj glasova palih za svaku pojedinu saveznu listu. Ako se u ovom postupku utvrdi da postoji razlika između broja poslanika koje bi dobila jedna savezna lista na osnovu saveznog količnika i broja koji je ona postigla na osnovu dodeljivanja mandata u srezovima i po okružnoj listi, postignuta razlika pretstavlja višak mandata koji pripada toj listi. Ovi dopunski mandati dodeljuju se onim sreskim kandidatima sa okružnih lista u sastavu savezne liste koji su postigli najveći broj glasova a nisu već izabrani u srezovima odnosno po okružnoj listi.

Dodeljivanje mandata poslanicima za Skupštinu naroda vrši se po Dontovom sistemu. Broj glasova palih za svaku listu deli se sa brojem 1, 2, 3 itd. i najzad sa brojem koji odgovara broju poslanika, koji se bira u federalnoj jedinici odnosno oblasti. Od brojeva dobivenih ovakvim deljenjem uzima se onoliko najvećih, koliko se u federalnoj jedinici odnosno oblasti bira poslanika. Dodeljivanje se vrši pojedinim kandidatskim listama redom kojim su kandidati na listi poredani. Jedna novina ovde jesu slučajevi kada se jednoj zemaljskoj listi pripoje jedna ili više drugih lista; one mogu biti potpune sa svim potrebnim kandidatima ili nepotpune sa manjim brojem kandidata. Ove liste na izborima učestvuju samostalno, odnosno birači glasaju za njih ali se pri utvrđivanju izbornih rezultata pojavljuju kao celina u odnosu na druge samostalne liste. To znači da ukupan broj glasova koji je pao za jednu zemaljsku listu pretstavlja zbir svih glasova koji su pali za tu zemaljsku listu i njoj pripojene liste. Međutim, koliko će stvarno mandata dobiti ove međusobno vezane liste određuje se opet po Dontovom sistemu.

Birački postupak i postupak glasanja

Za rukovođenje izborima naš zakon predviđa obrazovanje izbornih komisija, potpuno nezavisnih od organa državne uprave. Ove komisije su izabrane od predstavničkih tela naroda

i imaju punu samostalnost u svom radu. Njihov zadatak je tehnička priprema i sprovođenje izbora, ispravljanje svih grešaka i poništenje nepravilnih odluka nižih izbornih komisija. Naš zakon predviđa za svaku izbožnu radnju mogućnost žalbe licima koja se smatraju povredena u svojim pravima. Konačno rešenje po glavnim aktima u izbornom postupku dato je vrhovnim zemaljskim sudovima i Vrhovnom saveznom sudu.

Treba naročito istaći da se u svim glavnim fazama izbornog postupka, za vreme glasanja kao i pri utvrđivanju rezultata glasanja, daje mogućnost predstavnicima kandidatskih lista da mogu kontrolisati tok glasanja i prebrojavanja.

Tajnost glasanja predstavlja bitnu karakteristiku slobodnog i demokratskog izbornog sistema i uglavnom se može praktično ostvariti na dva načina: pomoću listića i pomoću kuglica. Projekt našeg zakona usvojio je glasanje pomoću kuglica, da bi obezbedio tajnost i pravilnost izbora. S obzirom na veliki broj nepismenih glasača, usvajanje glasanja pomoću kuglica osigurava punu slobodu odlučivanja svakom građaninu, jer ga niko ne može kontrolisati niti vršiti na njega posredan ili neposredan pritisak u pogledu glasanja.

Jedna nova ustanova našeg izbornog zakona je izlaganje kandidatskih lista pred birače pre nego što se liste definitivno potvrde. Izborne komisije dužne su da izlože okružne i zemaljske liste sa svim kandidatima da bi građani mogli da iznesu svoje mišljenje i primedbe o predloženim kandidatima u vezi sa njihovim sposobnostima da uživaju biračko pravo. S druge strane, kandidati kojima su stavljeni prigovori imaju pravo da daju svoje odgovore da bi obesnažili te prigovore. S ovim se obezbeđuje široka kontrola narodnih masa u postavljanju kandidacije za izbore.

Zaključak

Projekt izbornog zakona predstavlja pobjedu narodne demokratije i nosi sve osnovne karakteristike jednog istinski demokratskog sistema. Po svojim osnovnim ustanovama i izbornoj tehnici on daje pune i nedvosmislene garantije da će poslanici u novoj Jugoslaviji biti izabrani slobodno; da će najširi krug građana imati pravo da bira i da bude biran, na osnovu zaista opšteg izbornog prava; da nikakve verske, nacionalne i socijalne razlike niti razlike pola ne postoje za uživanje aktivnog i pasivnog prava glasa; da se poslanici oba doma Ustavotvorne skupštine biraju direktno od građana, i da su tajnost glasanja, objektivnost i pravilnost izbornog postupka

u najširoj meri ostvareni. Izbori se vrše isti dan za oba doma Ustavotvorne skupštine što pokazuje ravnopravnost oba doma u jedinstvenoj Ustavotvornoj skupštini.

12 avgusta 1945 godine
Beograd

Podpredsednik Vlade
i Ministar za Konstituantu
Edvard Kardelj, s. r.

I Z V E Š T A J

VEĆINE ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O IZBORU NARODNIH POSLANIKA ZA USTAVOTVORNU SKUPŠTINU

PRETSEDNIŠTVO
ANTIFASISTIČKOG VEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA
JUGOSLAVIJE
ZAKONODAVNI ODBOR

Br. 130
16 avgusta 1945 godine
Beograd

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Zakonodavni odbor na svojoj sednici od 15 avgusta ove godine proučio je i usvojio sa 42 glasa protiv dva Predlog zakona o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu (Saveznu skupštinu i Skupštinu naroda) onako kako ga je Savezna vlada podnela Privremenoj narodnoj skupštini Demokratske federativne Jugoslavije, sa sledećim izmenama i dopunama:

Čl. 2: U drugoj alineji, posle reči »pretsednika« dodati »Savezne vlade«. U trećoj alineji mesto reči »najdalje« staviti »najmanje«.

Čl. 3: U trećoj alineji, posle »40.000« staviti »stanovnika«.

Čl. 5: Dodaju se nove tri alineje:

»U vremenu od 15 dana pre dana izbora do pet dana posle izbora ne može se ograničavati sloboda kretanja birača.

Na deset dana pre izbora i pet dana posle izbora nijedna narodna vlast ne može pozivati birače ni po kom osnovu.

Kandidati, njihovi zamenici i pretstavnici lista i njihovi zamenici u istom vremenu ne mogu biti zatvoreni sem slučaja zaticanja na delu zločina.«

Čl. 6. Druga rečenica prve alineje postaje zasebna alineja.

Čl. 9. U poslednoj alineji, ispred reči »Službenom listu« staviti »saveznom«.

Čl. 10. U prvoj alineji, posle reči »suda« dodati »sa pravnom spremom«.

Čl. 17. Mesto reči »nadzorom« staviti reč »nazivom«.

Čl. 21. U prvoj alineji mesto reči »i« staviti »ili«.

Čl. 22. U prvom redu druge alineje briše se reč »po«.

Čl. 24. U prvoj alineji, poslednji red, posle reči »i« dodati »o«.

Čl. 25. U poslednjoj alineji, posle reči »u« dodati »saveznom«.

Čl. 26. U prvoj alineji, posle reči »listu« dodati »na potvrdu«. U drugoj alineji, mesto reči »potvrđuje« staviti reč »utvrđuje«. U sedmoj alineji, mesto reči »Službenom listu« staviti »saveznom »Službenom listu«.

Čl. 32. Mesto reči »Službenom listu« staviti »saveznom »Službenom listu«.

Čl. 33. Na kraju treće alineje briše se reč »a«, posle reči »itd.« dodaje se »a na zahtev kandidata obeležiće i nazivom stranke ili grupe kojoj sreski kandidat pripada«.

Čl. 44. U prvoj alineji, poslednji red, mesto »24 časa« staviti »48 časova«.

Čl. 47. Na kraju prve alineje, posle reči »kutiju« dodati »prvog sreskog kandidata one okružne liste uz koju su zajedno vezani«.

Čl. 49. Četvrti red, posle reči »koja« staviti »kada dode na biralište«.

Čl. 53. U prvoj alineji, poslednji red, briše se reč »u« i stavlja se »za«.

Čl. 61. Mesto reči »overovljene« staviti reč »overene«.

Čl. 62. Mesto reči »odvojio i« staviti reč »prebrojati«.

Čl. 72. U prvom redu, mesto reči »u« staviti »o«.

Čl. 76. Mesto reči »69 i st. 2 člana 73« staviti »68 i st. 2 člana 72«.

Čl. 81. Na kraju člana dodaje se: »To važi ; za pretstavnike lista«.

Čl. 82. Mesto reči »Službenom listu« staviti »saveznom »Službenom listu«.

Čl. 83. Kod tačke 5, posle reči »glasa« dodati »ili pokuša da glasa«. Kod tačke 8, drugi red, posle reči »članova« dodati »ili pretstavnika liste«.

Čl. 86. U drugoj alineji, posle reči »zakona« dodati »hitno«. Ostatak alineje posle reči »postupak« briše se. U četvrtoj alineji mesto reči »narodnom okružnom« staviti »nadležnom višem sudu«.

Dostavljajući ovaj izveštaj sa učinjenim izmenama i dopunama, Odboru je čast umoliti Privremenu narodnu skupštinu Demokratske federativne Jugoslavije da ga izvoli u celosti usvojiti.

Za izvestioca većine Odbor je izabrao Vladimira Simića.

Manjina je odredila za svoga izvestioca Tripka Žugića.

Zapisničar

Rato Dugonjić, s. r.

Prešednik
Zakonodavnog odbora

Moša Pijade, s. r.

Članovi:

Vladimir Simić, s. r., Rus Josip, s. r., dr H. Krizman, s. r., Miloš Carević, s. r., Đuro Salaj, s. r., Triša Kaclerović, s. r., Pero Krstajić, s. r., Joza Milivojević, s. r., Miloš Minić, s. r., Svet. Krstić, s. r., Lajčo Jaramazović, s. r., Kemal Agoli, s. r., Jefto Pavić, s. r., Drag. V. Prodanović, s. r., Đ. Andrejević-Kun, s. r., dr Siniša Stanković, s. r., dr. Branko Čubrilović, s. r., dr Drag. Jovanović, s. r., Šime Balen, s. r., V. Kosovac, s. r., Panto Mališić, s. r., Krsto Filipović, s. r., M. A. Čento, s. r., Nada Sremec, s. r., dr M. Šnuderl, s. r., Pet. S. Piruze, s. r., Krmelj Maks, s. r., Stante Pelar, s. r., Dušan Kveder, s. r., Fr. Lubej, s. r., dr M. Mikuž, s. r., Pocrnić Pavao, s. r.,

I Z V E Š T A J

MANJINE ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O IZBORU NARODNIH POSLANIKA ZA USTAVOTVORNU SKUPŠTINU.

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Na sednici Zakonodavnog odbora od 15 ovog meseca pretrsan je i od većine članova primljen Zakon o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu. Prilikom usva-

janja pomenutog zakona od strane većine članova mi smo odvojili svoje mišljenje o čemu podnosimo svoj sledeći izveštaj Privremenoj narodnoj skupštini:

Stojeći na gledištu narodnog suvereniteta smatramo da bi narodi naše nove Jugoslavije, prilikom izbora narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu, jedino mogli doći do izražaja svoje pune suverene volje ako za to budu imali garanciju u propisima izbornog zakona i u nesmetanoj primeni istih. Po našem shvatanju to je jedini put da se ne bi ponavljale poznate greške iz skore prošlosti naše državne i narodne zajednice.

Danas, posle duge borbe za građanska i politička prava u predratnoj Jugoslaviji i herojske Oslobodilačke borbe u ratu, naši narodi s pravom zaslužuju da slobodno i nesmetano izraze svoju suverenu volju i preko svojih istinskih predstavnika potpuno osiguraju svoje tekovine stečene na ogromnim žrtvama koje su viteški i nesebično prinete za našu nacionalnu i građansku slobodu.

Predlog izbornog zakona za Ustavotvornu skupštinu, po suštini svojih propisa i tehničkom načinu izvođenja samih izbora, ne daje punu garanciju da će suverena narodna volja doći do punog izražaja kod svih naprednih političkih partija, koje treba, u srazmeri svojih snaga, da učestvuju u radu Ustavotvorne skupštine na donošenju osnovnih zakona kojima će se osigurati stečene narodne tekovine, istinska građanska sloboda i puna socijalna pravda.

Sistem saveznih lista daje sva preimućstva režimskoj saveznoj listi kojoj stoji na raspoloženju ceo državni aparat za tehničko sređivanje i sastavljanje iste, dokle političke grupe nisu u mogućnosti da u izbornoj periodi savladaju sve tehničke teškoće i ostale prepreke i tako im nije osigurana mogućnost da dodu do svojih saveznih lista. Tim pre što izborni zakon ima najjači naslon u slobodnoj štampi, slobodnom udruživanju, patriotskom životu, zboru i dogovoru, a to još sve nedostaje i to sve skupa ide u prilog našem mišljenju.

Izborne radnje i sve ostalo što je u vezi sa sastavljanjem, donošenjem i odobravanjem okružnih, zemaljskih i saveznih lista, nalazi se u rukama naročitih organa koji se postavljaju iz zatečenih narodnih vlasti. Mi stojimo na terenu narodne vlasti i za tu narodnu tekovinu vodimo borbu, ali kako još u većem delu naše zemlje nemamo izabrane narodne vlasti, u kojoj bi bile proporcionalno zastupljene sve napredne poli-

tičke grupacije, to je i to jedan od razloga za odvojeno naše mišljenje po označenom zakonskom predlogu.

Najzad, posle zakona o biračkim spiskovima, koji strogo predviđa ko sve može ući u biračke spiskove i gde više nema bojazni od nekakvih iznenađenja od strane onih koji su se svojim radom i svojim delima teško ogrešili o narodne i državne interese, nije bilo potrebno pooštavati izborne zakonske propise u završnom kontrolisanju podnetih lista, jer se tim načinom dovode u mogućnost političke grupacije da u poslednjem momentu izgube svoja prava, čemu mnogo doprinosi nedostatak sredstava za međusobna obaveštenja i blagovremenu odbranu svojih ugroženih prava — jer se prema sadašnjoj situaciji, cela izborna radnja obavlja u poretku ograničenih sloboda.

Za izvestioca određen je Tripko Žugić.

17 avgusta 1945 godine
Beograd

Tripko Žugić, s. r.
narodni poslanik

Il. J. Stojanović, s. r.
narodni poslanik

P R E D L O G

ZAKONA O AGRARNOJ REFORMI I KOLONIZACIJI

I. Opšte odredbe

Član 1

U cilju dodeljivanja zemlje zemljoradnicima koji nemaju zemlje ili je imaju nedovoljno, izvršice se na celoj teritoriji Demokratske federativne Jugoslavije agrarna reforma i kolonizacija ostvarujući načelo: Zemlja pripada onima koji je obrađuju.

Član 2

Dodeljeno zemljište prelazi u privatnu svojinu lica kome je dodeljeno i odmah će se upisati u zemljišne knjige.

II. Eksproprijacija

Član 3

Da bi se stvorio zemljišni fond potreban za dodeljivanje, u smislu člana 1, kao i radi stvaranja ili dopunjavanja velikih državnih uglednih i oglednih poljoprivrednih dobara, oduzeće se od sadašnjih vlasnika i preći će u ruke države sledeća poljoprivredna dobra:

a) veliki posedi, tj. takva poljoprivredna i šumska dobra čija ukupna površina prelazi 45 hektara ili 25 do 35 hektara obradive zemlje (oranice, livade, voćnjaci i vinogradi), ako se iskorišćuju putem zakupa ili najamne radne snage;

b) zemljišni posedi u svojini banaka, preduzeća, akcionarskih društava i drugih privatno-pravnih lica i drugih pravnih lica određenih zakonom, izuzev one delove tih zemljišta koji će se vlasnicima ostaviti za industrijske, građevinske, naučne, kulturne i druge društveno korisne svrhe;

v) zemljišni posedi crkava, manastira, verskih ustanova i svih vrsta zadužbina, svetovnih i verskih;

g) višak obradive zemlje zemljoradničkih poseda iznad zakonom određenog maksimuma;

d) višak obradive zemlje iznad 5 hektara čiji vlasnici nisu zemljoradnici po glavnom zanimanju te ga ne obrađuju sami sa svojom porodicom već putem zakupa ili najamnom radnom snagom;

d) zemljišni posedi koji su u toku rata ma iz kog razloga ostali bez sopstvenika i bez pravnog naslednika.

Član 4

1) Zemlja koja se oduzima u celini (član 3 tač. a, b, v, i d) preći će u ruke države sa svima zgradama i postrojenjima na njoj i sa celokupnim živim i mrtvim poljoprivrednim inventarom, bez ikakve oštete vlasnicima.

2) Traktori, mašine i krupne poljoprivredne sprave sa svih poseda ulaze, ukoliko takvo zemljište nije određeno za veliko državno poljoprivredno dobro, u inventar državnih poljoprivrednih mašinskih stanica.

Član 5

1) Maksimum zemljoradničkog poseda, koji će ostati u svojini zemljoradnika koji ga obrađuje sa svojom porodicom (član 3, tač. g) određiće se zemaljskim zakonima, s tim da ne može biti manji od 20 ni veći od 35 hektara obradive zemlje. U ovim granicama određivanje maksimuma vršiće se u svakom pojedinom slučaju s obzirom na broj članova porodice (zadruge); kvalitet zemljišta i vrstu kulture.

2) U planinskim krajevima mogu zemaljske vlade povisiti ovaj maksimum ako je zemlja rdava ili u slučaju gde postoji veća porodična zadruga.

Član 6

1) U slučaju kad se oduzima samo višak zemljišta iznad određene maksimalne granice (član 3, tač. g i d) sopstveniku će se isplaćivati naknada za oduzetu zemlju u visini jednogodišnjeg prinosa po hektaru.

2) Kod oduzimanja viška zemlje iz čl. 3 tač. g i d, mora u oduzetom višku biti srazmeran deo oranice. Vlasnik može zadržati voćnjake i vinograde sve do određenog maksimuma. Zgrade i živi i mrtvi inventar ne potpadaju na tim zemljištima pod ovu eksproprijaciju.

Član 7

1) Ako je lice nezemljoradničkog zanimanja član porodice koja se isključivo bavi zemljoradnjom višak preko 5 hektara će se vratiti po zakonu i običaju o nasledu članovima porodice koji žive na selu i bave se zemljoradnjom, s tim da ukupna površina zemlje ove porodice ne može preći maksimum zemljoradničkog poseda određen za taj kraj. To važi i za slučajeve miraza.

2) Radnici, pečalbari i iseljenici koji su vlasnici zemlje smatraće se kao zemljoradnici koji obrađuju svoju zemlju.

Član 8

1) Bogomoljama, manastirima i verskim ustanovama mogu se prema mesnim uslovima u svakom pojedinom slučaju ostaviti bašte, vinogradi, voćnjaci, njive, utrine i šume najviše do 5 hektara ukupne površine za održavanje ili za humane ustanove i narodne skupove.

2) Ako su ove ustanove većeg istorijskog značaja, može im se ostaviti u vlasništvo najviše do 20 hektara obradive zemlje.

Član 9

Zemljoradničke, radničke i zanatlijske porodice, koje su usled rata ili drugih okolnosti ostale bez dovoljno radne snage, te su prinudene da zemlju daju drugim licima na obradu, smatraće se kao zemljoradnici koji sami obrađuju svoju zemlju.

III. Zemljišni fond agrarne reforme i kolonizacije

Član 10

Pored obradive zemlje eksproprisane po članu 3 ulaze u zemljišni fond agrarne reforme i kolonizacije:

a) obradiva zemlja državljana Nemačkog Rajha i lica nemačke narodnosti konfiskovana prema Odluci Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije od 21. novembra 1944. godine;

b) obradiva zemlja narodnih neprijatelja i drugih lica, koja je konfiskovana na osnovu sudske presude;

v) zemlja koju država izdvoji iz svog vlasništva u cilju dodeljivanja siromašnim zemljoradnicima.

Član 11

Od zemljišta eksproprisanih po članu 3 i konfiskovanih zemljišta iz člana 10 tačke a i b, neće se uneti u zemljišni fond

zemljišta namenjena državnim (saveznim, zemaljskim i mesnim) poljoprivrednim dobrima, socijalnim i naučnim ustanovama, kao i tereni za vojne potrebe.

Član 12

Iz državnog zemljišnog fonda davaće se obradiva zemlja zemljoradnicima bez zemlje ili sa nedovoljno zemlje u cilju obradivanja i izdržavanja, i to u mestu i bližoj okolini ili za naseljavanje u nekom drugom kraju.

Član 13

Zemlja iz ovog fonda dodeljuje se slobodna od svih dugova i tereta. Sopsstvenik ostaje zadužen srazmerno delu koji mu je ostao u vlasništvu. Pitanje dugova i tereta na oduzetim zemljištima rešiće se posebnim zakonom.

Član 14

1) Cena zemlje koju će naseljenici dobiti iz ovog fonda izračunaće se tako što će se ukupna suma koju će država dati u naknadu za zemljišta oduzeta po članu 3 tačka g i d srazmerno raspodeliti na celokupnu površinu zemljišta ovog fonda.

2) U naknadu za dobijenu zemlju naseljenici će plaćati samo ovako izračunatu cenu.

3) Uslovi dugoročne otplate za dobijenu zemlju odrediće se posebnom uredbom i moraju biti naročito povoljni za bezzemljaše i sitna gazdinstva.

IV. Dodeljivanje zemlje

Član 15

Zemlja će se dodeljivati licima koja na nju imaju pravo prvenstveno u mestu, u kraju u kome žive ili u svojoj federalnoj jedinici.

Član 16

1) Pravo prvenstva u dodeljivanju zemlje imaju zemljoradnici bez zemlje ili sa nedovoljno zemlje koji su bili borci partizanskih odreda, NOV i POJ i Jugoslovenske armije, invalidi Oslobođilačkog rata kao i invalidi iz prošlih ratova (1912—18 i april 1941 godine), i porodice i siročad izginulih boraca Oslobođilačkog rata. Među borcima prvenstvo će uživati stari borci i dobrovoljci.

2) Pravo na dodeljivanje zemlje uživace; i oni borci iz prednjeg stava koji se ranije nisu bavili zemljoradnjom, ako se obavežu da se na dodeljenu im zemlju nasele i da je obrađuju sa svojom porodicom.

Član 17

Ko će uživati prvenstvo u smislu prednjeg člana odrediće se uredbom savezne vlade na predlog Ministra narodne odbrane.

Član 18

Od zemljišta konfiskovanih od lica nemačke narodnosti u Bačkoj, Banatu, Baranji i Sremu izdvojiće se do 500.000 katastarskih jutara za naseljavanje boraca Jugoslovenske armije koji se prijave i obavežu da će se na zemlju naseliti i istu sa svojom porodicom obrađivati.

Član 19

1) Veličina zemljišta koja će se dodeljivati po prethodnom članu iznosiće od 8 do 12 k. j. obradive zemlje za jednu porodicu. Izuzetno će se veće površine ovog zemljišta, ali ne veće preko 30% od utvrdenog maksimuma, dodeljivati narodnim herojima odnosno njihovim porodicama i oficirima Jugoslovenske armije koji su po zanimanju zemljoradnici, kao i mnogočlanim porodicama.

2) Ako se zemlja nalazi u blizini većih gradova kao baštenska i sa intenzivnom kulturom, maksimum dodeljive površine iznosiće 4 do 6 k. jutara.

Član 20

Za borce invalide oslobodilačkog rata, koji nemaju porodice ili imaju malu porodicu nesposobnu da obrađuje zemlju na koju takav invalid ima pravo, obrazovaće se posebne kolonije na naročito izabranim zemljištima pogodnim za različite kulture, u kojima će se organizovati škole, domovi i zanatske radionice, po potrebi sa individualnim stanbenim zgradama i baštama.

Član 21

Za nezbrinutu siročad boraca Jugoslovenske armije obrazovaće se posebne dečje kolonije sa zajedničkim poljoprivrednim zemljištem, domovima, školama i radionicama.

Član 22

1) Na invalidskim i dečjim kolonijama (član 20 i 21) može se upotrebljavati za obradu zemlje najamna radna snaga.

2) Bliže odredbe o organizovanju ovih kolonija propisace se uredbom savezne vlade na predlog Ministra narodne odbrane u sporazumu sa Ministrom socijalne politike.

Član 23

1) Grupe lica kojima je dodeljena zemlja mogu grupisati pojedinačno dodeljenu im zemlju radi zajedničkog obrađivanja i o tome sklopiti ugovore najmanje za rok od 10 godina.

2) Ukoliko izvesna grupa lica, koja po ovom Zakonu imaju pravo na dodeljivanje zemlje, ne podnese pojedinačne zahteve za dodeljivanje zemlje, već zajednički zahtev da im se kao već osnovanoj poljoprivrednoj proizvođačkoj zadruzi dodeli kompleks zemljišta prema njihovom broju i veličini njihovih porodica, zemljište će im se dodeliti kao njihova zadružna zajednička imovina.

Jednoobrazna pravila za ovakva zadružna dobra propisace savezno Ministarstvo poljoprivrede.

Član 24

Zemljište dodeljeno po ovom Zakonu ne može biti za rok od 20 godina razdeljeno, prodato, dato pod zakup ili založeno n' u celini ni delimično.

Član 25

Ako se lice kome je zemlja dodeljena ne naseli u određenom roku od dana dostave odluke o dodeljivanju, gubi pravo na dodeljivanje zemlje.

Ovlašćuje se Ministar kolonizacije da u izuzetnim slučajevima iz naročito opravdanih razloga može produžiti ovaj rok.

Član 26

Posebним zakonom određiće se kako će se i kome dodeljivati i pod kojim će režimom biti zemljišta pod šumom, ispašom, vodom i slično.

Član 27

Na naročito određenim zemljištima mogu se iz državnog zemljišnog fonda dodeljivati određene parcele i na parcele izdeljeni kompleksi obradive zemlje na baštensko iskorišćavanje grupama nezemljoradnika — grupama radnika i nameštenika raznih preduzeća, ustanova i nadležstava.

Zemaljskim zakonima ili uredbama propisaće se uslovi pod kojima će se ovakvo zemljište davati na iskorišćavanje, s tim da jedna porodica ne može dobiti više od 2 ara.

Član 28

Posebnom uredbom Privrednog saveta odrediće se način čuvanja i upotrebe (dodeljivanja) fondova poljoprivrednog inventara, stoke, semena, hrane, pokućanstva dobijenih konfiskacijama i eksproprijacijom po ovom Zakonu.

V. Sprovođenje agrarne reforme i kolonizacije

Član 29

Agrarnu reformu sprovodiće zemaljska ministarstva poljoprivrede prema zemaljskim zakonima i uredbama donetim na osnovu ovog Zakona. U nadležnost zemaljskih vlada spada i unutrašnja kolonizacija u granicama svoje teritorije.

Član 30

Ovlašćuje se savezni Ministar poljoprivrede da, u sporazumu sa saveznim Ministrom kolonizacije i zemaljskim ministrima poljoprivrede, iz državnog zemljišnog fonda izdvoji:

a) zemljišne površine potrebne po članu 11 ovog Zakona za državna (savezna, zemaljska i lokalna) poljoprivredna dobra, za socijalne i naučne ustanove, kao i terene za vojne potrebe;

b) zemljišne površine iz konfiskovanih dobara lica nemačke narodnosti s tim da utvrde koje će površine zemaljska ministarstva poljoprivrede dodeljivati agrarnim interesentima, a koje će površine dodeljivati savezni Ministar kolonizacije kolonistima u sporazumu sa nadležnim zemaljskim ministrom poljoprivrede bilo preko svojih, bilo preko zemaljskih organa.

Član 31

Jednoobrazno sprovođenje agrarne reforme osiguraće se opštim uputstvima koja će na osnovu ovog Zakona uredbama i naredbama davati savezni Ministar poljoprivrede, koji će raditi preko Državne poljoprivredne komisije.

Radi izvršenja Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji osnovaće se Agrarni savet Demokratske federativne Jugoslavije u koji ulaze savezni ministri poljoprivrede i kolonizacije i predsednik Državne poljoprivredne komisije i druga lica koja

imenuje Predsednik savezne vlade, imenujući u isto vreme i predsednika Agrarnog saveta.

Agrarni savet radiće saglasno sa Privrednim savetom a organizovaće se posebnom uredbom.

VI. Prelazna naredenja

Član 32

Sve odluke i mere okupatora i domaćih vlasti u službi okupatora, donete za vreme okupacije u cilju promena u zemljišnom posedu ili u cilju izmene odnosa između vlasnika i čivčija odnosno zakupaca u korist vlasnika, smatraju se ništavnim i nepostojećim.

Član 33

Sva samovlasna naseljavanja na napuštena ili na državna ili na sekvestrirana zemljišta, izvršena u toku rata ili posle oslobodenja, bez obzira da li su vršena na osnovu odluke ili uz odobrenje mesnih organa vlasti, oglašuju se za nevažeća.

Član 34

Na području svih federalnih jedinica imaju se u roku od 2 godine od dana stupanja ovog Zakona na snagu rešiti pitanja svih uzurpacija državnog zemljišta, svih zauzeća na utrinama, svih nepriznatih deoba seoskog i drugog zemljišta, s tim da se takve zahvaćene i podeljene površine po pravilu priznaju u vlasništvo držaocima i upišu na njihovo ime u zemljišne knjige. Pri tome se ima voditi računa da ove zemlje nisu u sredini državnog i seoskog zemljišta ili na smetnji komunikacijama ili su prevelike ili su zauzete načinom neuobičajenim u tome kraju. Ono pravno lice, čija je bila ta zemlja pre zauzeća može u roku od dve godine pred nadležnim narodnim sudom tražiti poništenje toga zauzeća.

Posebni zemaljskim uredbama odrediće se organi i postupak za rešenje pitanja i sporova iz ovog člana.

OBRAZLOŽENJE

PREDLOGA ZAKONA O AGRARNOJ REFORMI I KOLONIZACIJI

Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji, koji nam je čast podneti III zasedanju AVNOJ-a, treba da donese konačno rešenje jednog pitanja od životne važnosti za naše selo i za celo

naše društvo i državu, a koje u bivšoj Jugoslaviji nije moglo biti pravilno rešeno zato što nenarodni režimi nisu polazili od opštih interesa širokih narodnih slojeva već su sa pitanjem agrarne reforme špekulisali i trgovali na štetu zemljoradnika.

U Oslobođilačkoj borbi, u kojoj je naše seljaštvo odigralo tako značajnu ulogu, bilo je sasvim prirodno da je svako očekivao da će ta borba u sklopu sa ostalim demokratskim tekovinama obezbediti i pravilno i puno rešenje i agrarnog pitanja. Međutim, pre nego što je cela zemlja oslobođena, nije bilo moguće prići rešenju toga pitanja. Nekoliko zemalja Istočne i Jugoistočne Evrope, koje su već u toku rata sprovele agrarnu reformu učinile su to zaista za vreme rata, ali one same bile su već oslobođene. Ma koliko da je u nekim našim krajevima koji su bili oslobođeni od prošle jeseni bilo hitno da se agrarno pitanje reši, ipak se nije moglo drukčije nego da se sačeka da cela zemlja bude oslobođena. Sada je došao čas da zemlja oduži svoj veliki dug prema seljaštvu. Zato podnosimo Predlog zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji.

Naglo množenje našeg seljačkog stanovništva kod neresenog agrarnog pitanja i slabog odliva u gradove usled spore industrijalizacije, učinili su da je problem prenaseljenosti našeg sela postao pod starom Jugoslavijom vrlo akutan. Ostale su i velike razlike u podeli zemljišnog poseda. Po statistici od 1931, od 2 miliona gazdinstava u Jugoslaviji preko 68 od sto imalo je posed manji od 5 ha. U isto vreme 337.429 seljačkih gazdinstava od 1 do 2 ha imalo je svega 540.369 ha zemlje, dok je 208 velikih posednika, koji su imali 500 ha, imali ukupno površinu od 389.826 ha. Ove brojke najbolje pokazuju kako je u našoj zemlji, i pored sprovedene agrarne reforme, bio nepravedno podeljen zemljišni posed i kakva je bila teška glad za zemljom kod našeg zemljoradnika. Od današnje narodne vlasti zemljoradničke mase, seljaci bez zemlje ili sa nedovoljno zemlje očekuju da ovo pitanje bude rešeno u njihovu korist na osnovici pravednosti koja je u narodnim masama po tom pitanju kroz vekove ostala nepromenljiva: onaj koji je zemlju natapao svojim znojem oduvek je težio za tim da zemlja bude njegova. Naš predlog zakona osniva se na tom velikom načelu da zemlja treba da pripadne onima koji je rade (član 1).

Da bi se ovaj princip ostvario i da bi se mogao stvoriti zemljišni fond iz koga će se zemlja dodeljivati bezemljašima i siromašnim zemljoradnicima, moramo pristupiti likvidaciji velikog poseda i izvršiti eksproprijaciju onih zemljišta, koja se nalaze u rukama nezemljoradnika. Kao veliki posed predlog

računa ona zemljišta koja prelaze površinu od 45 ha ukupne površine a koja njihovi vlasnici sami ne obrađuju. Pod udar eksproprijacije dolaze i zemljišta koja pripadaju preduzećima, bankama i drugim privatnim licima, crkvama, manastirima i verskim ustanovama i zadužbinama. Preko jednog niskog maksimuma zemlja se oduzima i onim privatnicima kojima zemljoradnja nije glavno zanimanje. Vodeći računa da se što je moguće više zaštititi srednji zemljoradnički posed, naš predlog predviđa prema našim prilikama prilično visok maksimum, preko kojega se mogu viškovi oduzeti od postojećih bogatijih zemljoradničkih poseda. Može se sigurno očekivati da će i ta mera na našem selu naići na puno odobravanje, jer se ona čini radi toga da se ta zemlja dodeli zemljoradničkoj sirotinji. Pored toga, za ovako oduzete viškove naš predlog predviđa plaćanje otštete sopstveniku, dok se bez otštete eksproprišu oni posedi koji su ili ostaci feudalnih odnosa ili su zasnovani na eksploataciji slabijih. Sve su te mere pravedne i socijalno opravdane, jer u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji zemlja ne sme biti sredstvo za eksploataciju ma koga i od ma koga. Ona mora da bude sredstvo za proizvodnju dobara, koje će svome obrađivaču osigurati dostojan život a društvu potrebna dobra.

Jedno od važnih načela našeg zakonskog predloga sastoji se u tome da će onaj, koji zemlju dobije, nju i zaista dobiti. Zato član 2 kaže: »Dodeljeno zemljište prelazi u privatnu svojinu lica kome je dodeljeno i odmah će se upisati u zemljišne knjige.« Na taj način presečen je put svim špekulacijama kakve su karakterisale sve ranije agrarne reforme,

Eksproprišući raznim licima i ustanovama zemlje za obrađivanje predlog zakona predviđa ostavljanje izvesnog minimuma u slučajevima gde je to pravedno i socijalno opravdano.

Očigledno je da pitanje dodeljivanja zemlje agrarnim interesentima i kolonistima nismo mogli postaviti drukčije, nego da se zemlja ima dodeljivati zemljoradnicima koji zemlje nemaju ili je imaju nedovoljno. Pri tome se prvenstveno daje zemljoradnicima borcima Oslobođilačkog rata, novim i starim invalidima, ratnoj siročadi i porodicama poginulih boraca. Ovo se predlaže u uverenju da država time izvršuje jednu svetu obavezu prema onima koji su sve žrtvovali za pobedu narodne stvari i koji će u privrednom životu zemlje pokazati ono isto oduševljenje i požrtvovanost koju su pokazali na bojnopolju.

Agrarna reforma i kolonizacija rešiće samo jedan deo agrarnog pitanja, jer zemljišni fond ipak neće moći da zado-

volji sve potrebe seljaka za zemljom. Iz istih razloga nije se u predlogu moglo predvideti veće nadeljivanje zemljom nego od 8 do 12 jutara u osnovi. To znači da ćemo ostati zemlja malog poseda. To zahteva pravilno rešenje pitanja državne pomoći malom i srednjem posedniku kako bi zemlju mogli što racionalnije obrađivati. Tome cilju poslužiće velika državna poljoprivredna dobra i poljoprivredna mašinska služba, prema već donetim zakonima. Jedan deo zemljišta mora se ostaviti i gradovima za bašte, kao i za razne socijalne i kulturne svrhe.

Pored navedenih imanja koja će se dobiti eksproprijacijom, u državni zemljišni fond ulaze i one zemlje državnog poseda koje država odvaja u svrhe agrarne reforme. Znatan posed prelazi u ovaj zemljišni fond sa onim dobrima koja su konfiskovana od lica nemačke narodnosti ili od narodnih neprijatelja. Zemlja oduzeta od Nemaca iznosi oko jedan milion katastarskih jutara.

Zakonski predlog koji podnosimo samo je jedan osnovni, okvirni zakon. Na osnovu njega imaće da se izrade detaljniji propisi Savezne vlade, kao i zakoni pojedinih federalnih jedinica koje će na osnovu ovih opštih principa sprovoditi agrarnu reformu i svoju unutrašnju kolonizaciju prema mesnim prilikama.

PREDLAGAČI:

dr Vaso Čubrilović, s. r.
Ministar poljoprivrede

Sreten Vukosavljević, s. r.
Ministar za kolonizaciju

Moša Pijade, s. r.
narodni poslanik

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O AGRARNOJ REFORMI I KOLONIZACIJI

PRETSEDNISTVO
ANTIFAŠISTIČKOG VEĆA
NARODNOG OSLOBODENJA
JUGOSLAVIJE

ZAKONODAVNI ODBOR

Br. 127

16 avgusta 1945 godine
Beograd

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Zakonodavni odbor na svojim sednicama od 11 i 12 avgusta ove godine proučio je i usvojio Predlog zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji onako kako ga je Savezna vlada podnela Privremenoj Narodnoj skupštini Demokratske federativne Jugoslavije sa sledećim izmenama i dopunama:

Čl. 3. Kod stava d) mesto »5« staviti »3 do 5 hektara«.

Čl. 5. U drugoj alineji, prvi red, mesto »Zemaljske vlade« staviti »Zemaljski zakoni«.

Čl. 6. U trećem redu mesto reči »isplaćivati« staviti reč »isplatiti«.

Čl. 7. U trećem redu staviti mesto »5 hektara« »3 do 5 hektara« i posle reči »vratiti« dodati »odnosno dodeliti«.

Čl. 10. U drugoj alineji mesto reči »državljanstva« staviti »državljana«.

Čl. 14. U tački pod 1) i 2) mesto reči »naseljenici« staviti reč »nadeljenici«.

Čl. 16. U pretposlednjem redu stava 1, posle reči »rata« dodati »i žrtve i porodice žrtava fašističkog terora«.

Čl. 21. U prvom redu, posle reči »armije« dodati »i žrtava rata i fašističkog terora«.

Čl. 22. U pretposlednjem redu, posle reči »sa« dodati »Saveznim«.

Čl. 24. Dodati novu alineju koja glasi: »Ova zabrana uneće se u zemljišne knjige u času upisivanja zemljišta na ime lica kome je dodeljeno«.

Dodaje se novi član 32 koji glasi: »Svi podnesci, molbe i rešenja u vezi sa ovim zakonom, ukoliko se odnose na dodeljivanje zemlje, oslobadaju se od takse«.

Isto tako dodaje se nov član 33, koji glasi: »Nemaju pravo na dodeljivanje zemlje lica koja po zakonu nemaju biračko pravo«.

Stari član 32 postaje član 34. Član 33 postaje član 35 i član 34 postaje član 36.

Dodaje se novi član 37 koji glasi: »Ovaj zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

Dostavljajući ovaj izveštaj sa učinjenim izmenama i dopunama, Odboru je čast umoliti Privremenu narodnu skupštinu Demokratske federativne Jugoslavije da ga izvoli u celosti usvojiti.

Za izvestioca jednoglasno je izabran Moša Pijade.

Zapisičar

Rato Dugonjić, s. r.

Pretsednik

Zakonodavnog odbora

Moša Pijade, s. r.

Članovi:

Vladimir Simić, s. r., Josip Rus, s. r., dr Hinko Krizman, s. r., Miloš Carević, s. r., Đuro Salaj, s. r., T. Kaclerović, s. r., Pero Krstajić, s. r., Dane Škarica, s. r., Joza Milivojević, s. r., Il. J. Stojanović, s. r., Tripko Žugić, s. r., Miloš Minić, s. r., Svet. Krstić, s. r., Jaramazović Lajčo, s. r., Kemal Agoli, s. r., Jefto Pavić, s. r., Drag. V. Prodanović, s. r., Đ. Andrejević-Kun, s. r., dr Siniša Stanković, s. r., dr Branko Čubrilović, s. r., dr Dragoljub Jovanović, s. r., Šime Balen, s. r., V. Kosovac, s. r., Panto Mališić, s. r., Krsto Filipović, s. r., M. A. Čento, s. r., Nada Sremec, s. r., dr M. Šnuderl, s. r., Petar S. Piruze, s. r., Krmelj Maks, s. r., Fr. Lubej, s. r., Dušan Kveder, s. r., Stante Petar, s. r., dr M. Mikuž, s. r.

P R E D L O G
ZAKONA O DRŽAVLJANSTVU DEMOKRATSKE
FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

I GLAVA

NACELNE ODREDBE

§ 1

Jugoslovensko državljanstvo je jedinstveno i sastoji se od saveznog i zemaljskog.

Svaki zemaljski državljanin je istovremeno i savezni, a svaki savezni po pravilu i zemaljski.

Jugoslovenski državljanin može imati samo jedno zemaljsko državljanstvo.

§ 2

Jugoslovensko državljanstvo isključuje istovremeno državljanstvo svake druge države.

U pogledu pitanja jugoslovenskog državljanstva mero-davni su domaći pravni propisi i međunarodni ugovori.

II GLAVA

STICANJE I GUBITAK JUGOSLOVENSKOG DRŽAVLJANSTVA

I DEO

Sticanje državljanstva

§ 3

Jugoslovensko državljanstvo se stiče:

- 1) poreklom;
- 2) rođenjem na području Jugoslavije;

3) podomaćenjem (prirođenjem, naturalizacijom); i

4) po odredbama međunarodnih ugovora.

Savezno i zemaljsko državljanstvo stiču se u napred navedenim slučajevima zajedno, izuzimajući slučaj st. 3 § 11.

1) Poreklo

§ 4

Rodenjem stiču jugoslovensko državljanstvo deca:

1) ako su oba roditelja jugoslovenski državljani;

2) ako je jedan roditelj jugoslovenski državljanin, a deca potiču iz braka sklopljenog pred nadležnim jugoslovenskim organima;

3) ako je jedan roditelj jugoslovenski državljanin, te jedan od roditelja s detetom stalno boravi u Jugoslaviji, ili ako se jedan od roditelja pre nego što dete navrší 18 godina, zajedno sa detetom, stalno nastani u Jugoslaviji, ili ako je i samo dete stalno nastanjeno ili na odgoju u Jugoslaviji; i

4) ako je jedan roditelj jugoslovenski državljanin, a roditelji i dete koje je rođeno u inostranstvu žive u inostranstvu, pa roditelj, jugoslovenski državljanin, u roku od 5 godina od detetovog rođenja, registruje ga kod jugoslovenskog zastupništva kao jugoslovenskog državljanina. Ukoliko se dete prema zakonu zemlje gde je rođeno smatra jugoslovenskim državljaninom, njegovo registrowanje nije obavezan uslov za sticanje jugoslovenskog državljanstva.

Ako se naknadno utvrdi oćinstvo jugoslovenskog državljanina, na maloletno dete strane državljanke primenjivaće se odredbe ovoga paragrafa.

§ 5

Ako su oba roditelja jugoslovenski državljani razlićitih zemaljskih državljanstava, zemaljsko državljanstvo deteta utvrđuje se njihovim sporazumom. Kad toga sporazuma nema, dete dobija državljanstvo zemlje za koju su roditelji, u vreme rođenja deteta, bili stvarno najviše povezani. U slučaju da roditelji žive odvojeno, dete dobija zemaljsko državljanstvo roditelja sa kojim živi u zajednici.

2) Rodenje na području Jugoslavije

§ 6

Dete nepoznatih roditelja, rođeno ili nađeno na području Jugoslavije, smatraće se jugoslovenskim državljaninom, ukoliko se ne utvrde njegovi roditelji do navršene 14 godine života. Ovo dete stiče i državljanstvo zemlje u kojoj je rođeno ili nađeno.

Određbe prednjega stava primenjivaće se i na dete rođeno u Jugoslaviji, ako su oba roditelja bez državljanstva ili nepoznatog državljanstva.

3) Podomaćenje (prirođenje, naturalizacija)

§ 7

Strani državljanini mogu, na osnovu molbe, steći jugoslovensko državljanstvo redovnim i izuzetnim putem.

§ 8

Redovnim putem strani državljanin može steći jugoslovensko državljanstvo, ako ispunjava ove uslove:

- 1) da podnese molbu za naturalizaciju;
- 2) da je u vreme podnošenja molbe navršio 18 godina života i da je radno sposoban;
- 3) da je do vremena podnošenja molbe neprekidno boravio na području Jugoslavije najmanje 5 godina, a od toga po pravilu 2 godine na području one zemlje, čije državljanstvo želi da stekne;
- 4) da ima otpust iz svog dosadašnjeg državljanstva, odnosno zajamčenje da će ga dobiti, ako bude primljen u jugoslovensko državljanstvo; i
- 5) da se iz njegovog vladanja može zaključiti da će biti lojalan građanin Jugoslavije.

Smatraće se da je uslov tač. 4 ispunjen, ako molilac uopšte nema državljanstva ili će ga, prema zakonu njegove države, izgubiti samim podomaćenjem. Ako strana država uopšte ne dopušta otpust ili postavlja za otpust takve uslove koji se stvarno ne mogu ispuniti, dovoljna je izrična izjava molioca da se, pod pretpostavkom sticanja jugoslovenskog državljanstva, odriče stranog državljanstva.

§ 9

Moliocu, koji po narodnosti pripada kome od naroda Jugoslavije, može se dati jugoslovensko državljanstvo bez obzira na uslove tač. 3 i 4 § 8.

Lice koje je sklopilo brak s jugoslovenskim državljaninom, muškog ili ženskog pola, ne mora ispunjavati uslove tač. 2, 3 i 4 § 8. Isto tako može bez obzira na navedene uslove, posle usvojenja (adopcije) usvojitelj, ako je jugoslovenski državljanin, moliti za naturalizaciju usvojenog deteta ispod 14 godina.

§ 10

O sticanju državljanstva redovnim putem (§ 8 i 9) donosi rešenje zemaljsko Ministarstvo unutrašnjih poslova uz prethodnu saglasnost saveznog Ministarstva unutrašnjih poslova.

§ 11

Izuzetnim putem može steći jugoslovensko državljanstvo, ako je ispunilo uslove iz tač. 1 i 2 § 8 ovog zakona, lice čija naturalizacija predstavlja naročiti državni interes.

O naturalizaciji izuzetnim putem donosi rešenje savezno Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Ovom naturalizacijom dobija strani državljanin i državljanstvo zemlje u kojoj boravi, a kad nema takvo mesto stalnog boravka, zemlje u kojoj se rodio. Ako prirodni nema mesto stalnog boravka, a nije ni rođen na području Jugoslavije, stiče savezno državljanstvo bez zemaljskog; zemaljsko državljanstvo može naknadno steći prema odredbama §§ 29—31 ovog zakona.

§ 12

Lice, kome je naturalizacijom priznato državljanstvo, polaže zakletvu vernosti i lojalnosti. Tek danom položene zakletve navedeno lice stiče jugoslovensko državljanstvo.

Rešenje o naturalizaciji gubi važnost, ako u prednjem stavu navedeno lice ne položi zakletvu u roku od 3 meseca od dana saopštenja rešenja o naturalizaciji.

§ 13

Deca ispod 18 godina stiču naturalizacijom državljanstvo svojih roditelja, kad su im oba roditelja stekla jugoslovensko državljanstvo.

Kada je naturalizacijom samo jedan od roditelja stekao jugoslovensko državljanstvo, ovo se sticanje proteže i na decu naturalizovanoga, ako to on izrično zatraži, a deca žive zajedno s njime u Jugoslaviji. Ako su deca starija od 14 godina, potreban je i njihov pristanak.

II DEO

Gubitak državljanstva

§ 14

Jugoslovensko državljanstvo se gubi:

- 1) odsutnošću;
- 2) oduzimanjem;
- 3) otpustom;
- 4) odricanjem; i
- 5) po odredbama međunarodnih ugovora.

Gubitkom saveznog državljanstva gubi se uvek i zemaljsko državljanstvo.

1) Otsutnost

§ 15

Samom odsutnošću gubi jugoslovensko državljanstvo lice koje stalno boravi van područja Jugoslavije, pa za vreme od 15 godina, po navršenoj 18 godini života, nije ispunjavalo nikakve javne obaveze prema Jugoslaviji, a pored toga je pustilo za poslednjih 5 godina da se evidentira pri zastupništvu Jugoslavije u inostranstvu, ili da se pismeno prijavi saveznom Ministarstvu unutrašnjih poslova.

Ovaj gubitak državljanstva proteže se i na svu decu navedenog lica, koja su se rodila u inostranstvu i tamo stalno žive, ukoliko sama nisu ispunjavala obaveze prema Jugoslaviji ili se evidentirala odnosno prijavila u smislu prednjega stava.

Rešenja o nastalom gubitku državljanstva po ovome paragrafu donosi savezno Ministarstvo unutrašnjih poslova. Rešenje se može pobijati u roku od 2 godine po objavi u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

2) Oduzimanje

§ 16

Jugoslovensko državljanstvo se može oduzeti svakom narodnosnom pripadniku onih naroda čije su države bile u ratu protiv Jugoslavije, a koji se državljanin, za vreme ovoga rata ili u vezi toga pre rata, svojim nelojalnim postupcima protiv narodnih i državnih interesa Jugoslavije, ogrešio o svoje dužnosti jugoslovenskog državljanina.

Jugoslovensko državljanstvo se može oduzeti i svakom onom naturalizovanom državljaninu, koji je do svoje naturalizacije došao, koristeći se lažnim navodima ili što je svesno prećutao važne okolnosti, ili koji je u roku od 5 godina po naturalizaciji sudskom presudom kažnjen za neko nečasno delo ili delo protiv narodnih i državnih interesa.

Državljanstvo se može oduzeti svakom jugoslovenskom državljaninu, koji u inostranstvu svojim radom nanosi ili je u vreme rata nanosio štetu narodnim i državnim interesima Jugoslavije, ili odbija da vrši građanske dužnosti, i to po sudskoj presudi i slučajevima naročito predviđenim u zakonu.

§ 17

O oduzimanju po st. 1 i 2 § 16 donosi rešenje savezno Ministarstvo unutrašnjih poslova.

§ 18

Oduzimanje po prvoj rečenici st. 1 § 16 proteže se i na čitavu užu porodicu dotičnog lica, ukoliko pojedini članovi iste ne dokažu da su bili bez veze s nelojalnim bivšim državljaninom i da je njihovo lično vladanje bilo besprekorno, ili da oni po narodnosti pripadaju kome od naroda Jugoslavije.

Oduzimanje po st. 2 § 16 proteže se i na decu ispod 18 godina, koja su roditeljevom naturalizacijom stekla jugoslovensko državljanstvo.

Oduzimanje po st. 3 § 16 proteže se na decu ispod 18 godina, ako žive stalno u inostranstvu sa roditeljem kome je oduzeto državljanstvo.

3) Otpust

§ 19

Otpust iz državljanstva može se dati ako molilac ispunjava ove uslove:

- 1) da je podneo molbu za otpust;
- 2) da je u vreme podnošenja molbe napunio 18 godina;
- 3) da je ispunio obaveze prema državi, kao i javne i društvene obaveze na koje treba paziti u javnom interesu; i
- 4) da je dokazao da je primljen ili da će biti primljen u strano državljanstvo.

Nadležni organ može, kad nade ovo potrebnim, odobriti otpust uz uslov da otpušteni, u određenom mu roku, podnese dokaz da je primljen u strano državljanstvo. Ako to ne učini otpust gubi važnost.

Isto tako otpust gubi važnost, ako otpušteni produži boravak u Jugoslaviji, a u roku od godine dana ne stekne strano državljanstvo.

§ 20

O otpustu rešava zemaljsko Ministarstvo unutrašnjih poslova, uz prethodnu saglasnost saveznog Ministarstva unutrašnjih poslova.

§ 21

Maloletna deca gube jugoslovensko državljanstvo, na zahtev roditelja koji se otpušta, kad su otpustom oba roditelja izgubila jugoslovensko državljanstvo, ili ga je izgubio samo jedan od njih, a drugi ga već ni ranije nije imao. Kad je u pitanju dete iznad 14 godina, potrebno je da ono da svoj izrični pristanak za promenu državljanstva.

Ako maloletno dete ne stekne novo državljanstvo, zadržava jugoslovensko, dok se, zajedno s roditeljem, ne iseli stalno u inostranstvo.

4) Odricanje

§ 22

Jugoslovenski državljanin po poreklu (§ 4) ima pravo da izjavi do navršene 25 godine života da se odriče jugoslovenskog državljanstva, ako je rođen u inostranstvu i tamo stalno boravi, a dokaže da je državljanin države u kojoj se rodio ili stalno boravi.

Jugoslovenski državljanin koji po narodnosti ne pripada kome od naroda Jugoslavije a iselio se iz Jugoslavije, ima pravo da se odrekne jugoslovenskog državljanstva, ukoliko dokaže da je stekao strano državljanstvo i ispunjava uslove iz tač. 2 i 3 § 19 ovog Zakona.

Izjave u smislu st. 1 i 2 ovog paragrafa podnose se zastupništvima Jugoslavije u inostranstvu ili saveznom Ministarstvu unutrašnjih poslova.

U pogledu maloletne dece imaju se ovde shodno primenjivati odredbe § 21 ovog Zakona.

III DEO

Ponovno sticanje državljanstva

§ 23

Lice koje je izgubilo jugoslovensko državljanstvo što je kao maloletno dete sledilo roditelje po § 21 i 22 ovog Zakona, stiće ga ponovo, ako se stalno nastani u Jugoslaviji i podnese posebnu izjavu u roku od 7 godina po navršenoj 18 godini. Izjavu potvrđuje svojim rešenjem zemaljsko Ministarstvo unutrašnjih poslova. Podnosilac izjave stiće državljanstvo danom učinjene izjave. Za sticanje zemaljskog državljanstva merodavno je mesto boravljenja odnosno poslednjeg stalnog boravka.

U svim drugim slučajevima bivši jugoslovenski državljanin ponovo stiće jugoslovensko državljanstvo prema odredbama I dela ove glave. Izuzetno je za naturalizaciju lica, kojima je po § 16 oduzeto državljanstvo, potrebna saglasnost saveznog Ministarstva unutrašnjih poslova odnosno Ministarskog saveta.

IV DEO

Zajedničke odredbe

§ 24

Sporove o jugoslovenskom državljanstvu, kad se oni javljaju kao glavno pitanje, rešava u prvom stepenu zemaljsko Ministarstvo unutrašnjih poslova, a u drugom stepenu savezno Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Protivu prvostepenog rešenja ima zainteresovano lice pravo žalbe u roku od 14 dana. Žalba se predaje onoj vlasti koja je donela prvostepeno rešenje.

Rešenja po ovom paragrafu obavezno se dostavljaju i javnom tužiocu.

§ 25

Za sva lica koja po narodnosti pripadaju kome od naroda Jugoslavije, a koja su se u Jugoslaviji rodila i tu obično borave, pretpostavlja se da su jugoslovenski državljani, sve dok se ne dokaže da imaju neko strano državljanstvo, ili da su izgubila jugoslovensko državljanstvo, ili da su se pozivala na strano državljanstvo.

Lice, koje se jednom koristi pretpostavkom o jugoslovenskom državljanstvu iz prednjega stava, ne može se više pozivati na neko strano državljanstvo.

§ 26

Uredbom saveznog Ministarstva unutrašnjih poslova propisuje se način vođenja evidencije jugoslovenskog državljanstva (saveznog i zemaljskog), izdavanje svedodžbi o državljanstvu, kao i tekst zakletve (§ 12).

§ 27

Sticanje državljanstva naturalizacijom kao i gubitak državljanstva odsutnošću, oduzimanjem i otpustom objavljivače se u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«, kao i u zemaljskim službenim novinama, u pogledu odnosnog zemaljskog državljanstva. Ovo se objavljivanje može vršiti skupno.

III GLAVA

PROMENE U ZEMALJSKOM DRŽAVLJANSTVU

§ 28

Zemaljsko državljanstvo može se promeniti primanjem u drugo zemaljsko državljanstvo.

§ 29

Svaki savezni državljaniin može tražiti da bude primljen u drugo zemaljsko državljanstvo. Ukoliko nisu ispunjeni uslovi iz narednog paragrafa, molba se rešava po slobodnoj oceni.

§ 30

Molba za primanje u zemaljsko državljanstvo ne može se odbiti, ako lice koje traži prijem:

- 1) ima punih 18 godina i radno je sposobno;
- 2) nije lišeno časnih prava niti se protivu njega vodi postupak za dela koja povlače gubitak časnih prava; i
- 3) do vremena podnošenja molbe neprekidno boravi najmanje 3 godine na području dotične zemlje.

U slučaju usvojenja primenjivaće se shodno odredbe st. 2 § 9 ovog Zakona.

§ 31

Zemaljskim zakonom će se propisati odredbe o primanju u zemaljsko državljanstvo, pri čemu će se obezbediti jednaka prava i povlastice na području jedne federalne jedinice zemaljskim državljanima drugih federalnih jedinica.

O primanju se ima obavestiti ona zemlja čije se državljanstvo gubi.

§ 32

Kad roditelji stiču zemaljsko državljanstvo po § 29 i 30 ovog zakona, u tome ih slede i njihova deca mlada od 18 godina shodno odredbama § 13 ovog zakona.

§ 33

Nijedna zemlja ne može brisati jugoslovenskog državljanina iz svog državljanstva, dok on ne stekne državljanstvo u nekoj drugoj zemlji.

§ 34

Ako između dve zemlje ili više njih nastane spor o zemaljskom državljanstvu određenog lica, a ne mogu se međusobno sporazumeti, onda o sporu rešava Vrhovni sud Jugoslavije.

Jugoslovenskom državljaninu, čije se zemaljsko državljanstvo ne može utvrditi, izuzev slučaja iz stava 3 § 11 ovog zakona, određuje se zemaljsko državljanstvo one zemlje u kojoj neprekidno i dobrovoljno boravi za poslednje 2 godine, a ako toga nema onda zemlje u kojoj je rođen; ako nije rođen u Jugoslaviji onda zemlje u kojoj je najduže boravio za poslednjih 10 godina, ili, ako mu se ni po tom ne bi moglo utvr-

diti državljanstvo, onda zemlje u kojoj se zatekao u vreme određivanja državljanstva.

Sve ovo vredi samo dok se ne utvrdi pravo zemaljsko državljanstvo takvog saveznog državljanina.

IV GLAVA

PRELAZNE I ZAKLJUČNE ODREDBE

§ 35

Na dan stupanja na snagu ovog zakona smatraju se jugoslovenskim državljanima sva lica koja su toga dana bila jugoslovenski državljani prema važećim propisima.

Izuzetno od prednjega ovlašćuje se Ministarski savet Demokratske federativne Jugoslavije da propiše odredbe o slučajevima sticanja jugoslovenskog državljanstva po § 10 zakona od 28 oktobra 1928 godine, izvršenog u vreme od 6 aprila 1941 godine do stupanja na snagu ovog zakona. Ministarski savet može ovo ovlašćenje preneti na zemaljske vlade.

§ 36

Jugoslovensko državljanstvo stiču u smislu odredaba ovog Zakona, ukoliko međunarodnim ugovorima ne bude drugačije rešeno; sva lica koja imaju zavičajno pravo odnosno pripadnost u opštinama na područjima koja bi ušla u sastav Demokratske federativne Jugoslavije po međunarodnom sporazumu, kao i lica koja po narodnosti pripadaju jednom od naroda Jugoslavije, a borave na ovom području — ako se ova lica ne iseles sa jugoslovenskog državnog područja ili, na osnovu posebnih propisa, ne optiraju za svoje ranije državljanstvo.

§ 37

Na dan stupanja na snagu ovog zakona smatraće se zemaljskim državljanima jugoslovenski državljani, koji su toga dana imali članstvo (zavičajnost) odnosno pripadnost u kojoj opštini na području dotične zemlje.

Jugoslovenskim državljanima kojima se ne može odrediti zemaljsko državljanstvo po prednjem stavu, ono se određuje, sa važnošću od dana stupanja na snagu ovog zakona, po odredbi § 34 ovog zakona.

§ 38

Lica koja danom stupanja na snagu ovog zakona nisu jugoslovenski državljani, a koja bi stekla odnosno zadržala to

državljanstvo po odredbama ovoga Zakona, mogu, u roku od godine dana po stupanju na snagu ovog Zakona odnosno u roku od godine dana po navršenoj 18 godini, tražiti naturalizaciju u smislu § 9 ovog Zakona.

Isto tako mogu tražiti naturalizaciju bez obzina na uslove tač. 2, 3 i 4 § 8 ovog Zakona oni strani državljani, bez obzira na njihovu narodnost, koji su aktivno učestvovali u Narodno-oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije. To važi i za decu poginulih ili umrlih učesnika.

§ 39

Lica koja su izgubila jugoslovensko državljanstvo odsutnošću po § 28 Zakona o državljanstvu od 21 oktobra 1928 godine imaju pravo da ga ponovo steknu posebnom izjavom, učinjenom u roku od godine dana po stupanju na snagu ovog Zakona. Izjavu potvrđuje savezno Ministarstvo unutrašnjih poslova. U tome slučaju smatraće se da je podnosilac izjave steкао državljanstvo danom učinjene izjave.

§ 40

Pod nadležnim jugoslovenskim organima u smislu tač. 2 § 4 ovog zakona smatraju se, za vreme punovažnog sklapanja verskog braka, i organi verskih zajednica.

§ 41

Rokovi za evidentiranje po § 15 i rok iz tač. 3 § 30 ovog zakona počinju teći danom stupanja na snagu ovog zakona.

§ 42

Ovlašćuje se savezni Ministar unutrašnjih poslova da u saglasnosti sa Ministrom inostranih poslova uredbom propiše bliže odredbe potrebne za izvršenje ovog Zakona.

§ 43

Primena ovog Zakona počinje 14 dana posle njegove objave. Time prestaju u celosti da važe svi propisi o državljanstvu, doneti do 6 aprila 1941 godine.

§ 44

Ovaj Zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

OBRAZLOŽENJE

PREDLOGA ZAKONA O DRŽAVLJANSTVU DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Promena naše državne i društvene strukture iziskuje novi zakon o državljanstvu, jer se stari zakon iz 1928 god. ne može više primenjivati, a u nedostatku novih propisa nastaje u svakodnevnoj primeni nesigurnost i različito postupanje. Nova, Demokratska Federativna Jugoslavija ne sme baš na ovom pitanju trpeti ovakvo stanje. Ona vodi u prvom redu brigu o samom narodu i razvija građansku svest — a za to je potrebno da se tačno ustanovi ko je sve državljanin Jugoslavije.

Projekat vodi pre svega računa o federativnom ustrojstvu nove Jugoslavije i povlači dosledno sve posledice ovog ustrojstva kroz čitavu materiju državljanstva. Jugoslovensko državljanstvo je jedinstveno, no osim saveznog postoji i posebno zemaljsko državljanstvo — oboje je usko povezano i čini organsku celinu. Time nije samo udovoljeno logičnim zahtevima prave federacije, nego pre svega, što je i najvažnije, i potrebama našeg narodnog života. Jugoslovensko državljanstvo dobija pun sadržaj obuhvatajući i međusobno usko povezujući savezno i zemaljsko državljanstvo. U ranijim federacijama isticala su se u tom pogledu dva tipa: američki i švajcarski. Prvi izvodi automatski zemaljsko državljanstvo iz saveznog, a drugi obrnuto — savezno iz zemaljskog (svaki državljanin zemlje postaje automatski i saveznim državljaninom). Praktično život ovde traži veće i slobodnije kombinacije i ne bi bilo za naše prilike uputno da se doktrinarno odlučimo za jedan ili drugi sistem. Uostalom tako nije postupio ni naš veliki saveznik SSSR. Za njegovo pravo građanstva moglo bi se u tom pogledu možda najviše kazati da je ono posle godine 1924 bliže švajcarskom, a posle godine 1930 bliže američkom tipu. Za nas se, u ovom pitanju, radi o tome da se međusobno usklade interesi saveza i zemalja i racionalno razgraniči njihova nadležnost. Pri prirođenju (naturalizaciji) razlikuje projekat redovni od izuzetnog puta. Redovno se stiče rešenjem zemaljskog, a izuzetno rešenjem saveznog Ministarstva unutrašnjih poslova. Da bi se zaštitili interesi čitave državne zajednice i onemogućilo suviše različito postupanje pojedinih zemalja, projekat propisuje detaljne zakonske uslove za redovno prirođenje. Oduzimanje jugoslovenskog državljanstva projekat daje isključivo u nadležnost organa saveza pri čemu se radi o jačem zahvatu u individualnu sferu pojedinca, koji se provodi kao kaznena mera

protiv pojedinaca koji su se teško ogrešili o svoju državljansku dužnost. Otpust iz državljanstva koji se dodeljuje na molbu pojedinaca projekat stavlja u nadležnost zemaljskog ministarstva unutrašnjih poslova. Nema slučaja zemaljskog državljanstva bez saveznog, a samo je posve izuzetno moguće da neko ima savezno državljanstvo bez zemaljskog. To su slučajevi kad izuzetnim prirodjenjem stiču jugoslovensko državljanstvo takva lica u inostranstvu, koja niti imaju prebivališta u Jugoslaviji niti su tu rođena. No i takvo lice može uvek posebnom molbom steći neko zemaljsko državljanstvo.

I samo pitanje promena zemaljskog državljanstva u okviru saveznog nije se moglo u celosti ostaviti samim zemljama, jer se inače ne bi moglo sprovesti osnovno načelo projekta, da je svaki savezni državljanin po pravilu i zemaljski i da se istovremeno može imati samo jedno zemaljsko državljanstvo, pa bi pored toga i suviše velike razlike u tom pitanju po pojedinim zemaljskim zakonodavstvima lako dovodile do neznatnih praktičnih posledica. No projekat se pri tome ograničio samo na najvažnije odredbe, koje su bile potrebne zbog gore navedenih razloga, prepustivši regulisanje daljih pitanja zemaljskim zakonima. Pri tome je — u izvršenju načela jednakosti svih jugoslovenskih građana — zemaljskom zakonodavstvu stavljeno u dužnost da obezbedi »jednaka prava i povlastice na području jedne federalne jedinice zemaljskim državljanima drugih federalnih jedinica«. Kako je zemaljsko državljanstvo novi pravni pojam u našem državnom životu, to je trebalo naći polaznu tačku sa koje će se on razviti. Nije bilo potrebno uzeti za ovo neko duže prebivanje ili boravljenje u određenoj zemlji, nego je bilo praktičnije osloniti ga na članstvo (zavičajnost) u kojoj opštini na području dotične zemlje. Radi toga je u prelaznim odredbama propisano da se danom stupanja na snagu zakona jugoslovenski državljani imaju smatrati državljanima one zemlje na čijem su području u nekoj opštini imali članstvo (zavičajnost) odnosno pripadnost. Institut članstva opštine (zavičajnosti) primenjuje projekat samo u ovoj, potpuno prelaznoj funkciji i računa s njegovim potpunim napuštanjem, budući da on nije više spojiv s današnjom strukturom naših mesnih narodnih vlasti. Tako dobijamo razvijeno zemaljsko državljanstvo, koje će se moći visoko ceniti, a neće biti u protivnosti sa saveznim državljanstvom.

Do većih je izmena moralo doći u projektu prema jugoslovenskom zakonu o državljanstvu od 1928 god., što projekat

dosledno sprovodi načelo ravnopravnosti muža i žene i odbacuje načelno razlikovanje između zakonite i nezakonite dece. U sprovođenju demokratskih ideja Narodnooslobodilačkog pokreta mi, evo, upravo donosimo važne zakonske propise, koji sprovode u život ravnopravnost žene sa muškarcem. Tako naročito dobija žena našim novim zakonima aktivno i pasivno biračko pravo, a Projekat zakona o braku sprovodi punu ravnopravnost bračnih drugova u bračnoj zajednici. Samostalnost žene u pogledu državljanstva s obzirom na državljanstvo njenog muža propisalo je najpre pravo SSSR godine 1918, a posle toga je sledovao Zakon USP od godine 1922. Druga zakonodavstva su većinom u materiji državljanstva ili zauzela staro načelo ženine zavisnosti ili ga samo manje ili više ublažila (tako jugoslovenski zakon od godine 1928 slično belgijskom i rumunskom zakonodavstvu). Prema našem projektu žena koja je strana državljanica ne stiče udajom za jugoslovenskog državljanina automatski jugoslovensko državljanstvo, niti ga automatski gubi jugoslovenska državljanica koja se udaje za stranog državljanina. Ali zato se uopšte licima, koja su sklopila brak sa jugoslovenskim državljaninom podjednako muškarcu kao i ženi omogućuje olakšano sticanje državljanstva prinodenjem. Isto se tako postupa i u slučajevima usvajanja (adopcije), kada je usvojeno dete mlade od 14 godina.

Odbacivanje načelne razlike između zakonite i nezakonite dece izaziva izvesne tehničke teškoće, budući da se suprotno, staro gledište sprovodi tehnički mnogo jednostavnije (ovde slede prosto u pogledu državljanstva zakonita maloletna deca oca, a nezakonita majku), no projekat nastoji da ta načela tako sprovede da što više zaštiti naš nacionalni i državni interes, a da ne povredi međunarodnu osetljivost. U tom su smislu naročito izradeni propisi o sticanju jugoslovenskog državljanstva poreklom, o sledovanju dece za jugoslovenskim državljanstvom roditelja koje su ovi stekli prirodjenjem, odnosno o sledovanju dece za stranim državljanstvom roditelja, kada su ovi otpustom izgubili jugoslovensko državljanstvo. Pored toga je u smislu naprednih modernih načela uzeta u obzir i volja dece koja su starija od 14 godina. Prema ovom novom sistemu otpala je potreba normiranja slučaja naknadnog pozakonjenja deteta, ali je predviđen slučaj naknadnog utvrđivanja očinstva.

Projekat vodi računa o potrebnoj opštoj državljanskoj politici s obzirom na goleme gubitke koje smo u životima naših državljana pretrpeli u ovom ratu, kao i s obzirom na našu relativno veliku emigraciju u inostranstvo. Zato projekat zadr-

žava kao osnovno načelo pri sticanju državljanstva načelo pokrekla. Ovo se načelo, uostalom, probilo u zakonodavstvima naših suseda, u Srednjoj Evropi, a naročito u zakonodavstvu SSSR. No u pitanju sačuvanja jugoslovenskog državljanstva ne može se ići predaleko, jer bismo tako dobili sasvim fiktivne jugoslovenske državljane, koji su prekinuli sve veze s Jugoslavijom, a povrh toga bi i došli, jer su takva lica obično stekla neko strano državljanstvo, u konflikt s dotičnim stranim državama (zemljama). Zato se i predviđa gubitak državljanstva odsutnošću. Prema ranijem zakonu od godine 1928 ovde je naročito novo, što taj gubitak može nastati tek pošto je čitavih pet godina dotično lice propustilo svako evidentiranje (mnogo šire od redovnog registriranja) odnosno prijavu, — a ovaj rok počinje teći tek po stupanju na snagu zakona. Osim toga se predviđa mogućnost da sva lica, koja su izgubila po starom zakonu odsutnošću jugoslovensko državljanstvo, mogu ovo steći običnom izjavom. Ovo se moralo učiniti ne samo zato, što već sedam godina traju ratne prilike, koje su dobrim delom onemogućile ili otežale našim iseljenicima vezu s domovinom, nego što i nova Jugoslavija posve drukčije privlači svoje iseljenike nego što je to činila stara Jugoslavija. Isto tako se ne mogu držati na silu bez opravdanih razloga u državljanstvu lica, koja žele istupiti iz ovog državljanstva. Zato su i tačno propisani uslovi otpusta. Da ne bi suvišnim otpuštanjem pojedine zemlje povredile opštu državnu politiku, traži se ovde saglasnost saveznog Ministarstva. Dalje se, iz gore navedenih razloga, u tačno određenim slučajevima daje jugoslovenskim državljanima koji su stekli strano državljanstvo pravo da se odreknu jugoslovenskog državljanstva. Pri tome su dati lakši uslovi onim jugoslovenskim državljanima koji po narodnosti ne pripadaju kome od naroda Jugoslavije, jer tu postoji i naš manji nacionalni interes da im se sačuva jugoslovensko državljanstvo. Naprotiv, kad se radi o sticanju jugoslovenskog državljanstva prirodjenjem, u našem je nacionalnom interesu da damo veće olakšice baš licima koja pripadaju kome od naroda Jugoslavije, kako je slično postupao i jugoslovenski zakon od 1928 godine. Slične olakšice, propisane su pri prirodjenju za prelazno vreme i za neka druga lica. Licima koja su izgubila jugoslovensko državljanstvo, što su kao maloletna prešla u strano državljanstvo svojih roditelja, omogućeno je ponovno sticanje jugoslovenskog državljanstva običnom izjavom. Naročito postaje aktuelnim, zbog današnjih prilika, pitanje oduzimanja državljanstva koje projekat detaljno normira. No, projekat se zadržao pri iz-

rečnom oduzimanju, a nije predvideo automatsko oduzimanje državljanstva kazne radi, jer ovo može zbog svoje neodređenosti postati opasnim, budući da se na kraju ne zna ko je sve izgubio jugoslovensko državljanstvo.

U pogledu sporova o državljanstvu donesene su posebne odredbe, kada se ovi sporovi rešavaju kao glavno pitanje. Time je omogućeno da narodne vlasti, a naročito narodni sudovi, rešavaju ove sporove incidentno. Tu je uz potrebne uslove i ograničenja donesen i propis da se za lica koja po narodnosti pripadaju kome od naroda Jugoslavije pretpostavlja da su jugoslovenski državljani. Bez toga je, često, vrlo teško dokazivati državljanstvo i nije pravično da se takvim licima apsolutno osporava jugoslovensko državljanstvo, a i od njih traži da ga u potpunosti dokažu.

Projekat je morao neophodno odgovoriti na pitanje ko se sve ima smatrati jugoslovenskim državljaninom na dan stupanja na snagu zakona. To se moralo učiniti u pogledu onog našeg nacionalnog područja, koje se vraća matici zemlji. Te su odredbe donesene kao provizorne, dok se ne zakluče odnosni međunarodni ugovori. Pri ovom normiranju trebalo je učiniti izuzetak za one žene koje su po zakonu od 1928 godine udajom stekle jugoslovensko državljanstvo. Problem je vrlo složen (na pr., s jedne strane, Nemice koje su se udale za naše državljane, a s druge strane građanke SSSR-a, koje su prema zakonu SSSR-a zadržale svoje građanstvo), pa je zato bilo najpraktičnije da se ovo ostavi Ministarskom savetu.

Ne gubeći iz vida naše nacionalne i državne potrebe, kao i nova moderna gledišta, projekat se stara da ne vredi ona načela na koja se pazi po pitanjima državljanstva u međunarodnom saobraćaju. Time će se izbeći nepovoljna ocena u inostranstvu kad projekat postane zakon.

U pitanju pojedinih pravno-praktičnih posledica koje su vezane za državljanstvo, nemanje državljanstva, oduzimanje državljanstva itd. nije projekat svesno ulazio, i to iz pravno-teoretskih kao i posve praktičnih razloga, jer je mnogo bolje da se ova pitanja posebno regulišu.

Ministar unutrašnjih poslova

Vlada Zečević, s. r.

I Z V E Š T A J

ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O DRŽAVLJANSTVU DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

PRIVREMENA
NARODNA SKUPŠTINA
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE
JUGOSLAVIJE
ZAKONODAVNI ODBOR

Br. 140
21 avgusta 1945 godine
Beograd

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Zakonodavni odbor na svojoj sednici od 16 avgusta ove godine proučio je i usvojio jednoglasno Predlog zakona o državljanstvu Demokratske federativne Jugoslavije onako kako ga je Savezna vlada podnela Privremenoj narodnoj skupštini Demokratske federativne Jugoslavije, sa sledećim izmenama i dopunama:

Da se svugde u tekstu mesto paragrafa (§) stavi »Član«.

Čl. 3. U tač. 3 mesto reči »podomaćenjem« staviti reč »prirođenjem«; mesto reči »prirođenjem« staviti reč »podomaćenjem«.

Čl. 4. U prvom redu mesto reči »rođenjem« staviti »poreklom«. U poslednjoj alineji, prvi red, mesto reči »naknadno« staviti »sudskom odlukom«.

Čl. 5. U šestom redu, mesto reči »povezani« staviti »vezani«.

U tač. 3 prve glave menja se naslov: »Prirođenje (podomaćenje, naturalizacija)«.

Čl. 8. U drugoj alineji, treći red, mesto reči »podomaćenjem« staviti »prirođenjem«.

Čl. 15. U četvrtom redu, mesto reči »nije« staviti »ne«. Mesto reči »ispunjavalom« staviti »ispunjava«.

Čl. 18. U prvoj alineji, drugi red, mesto reči »čitavu užu porodicu« staviti »bračnog druga i decu«. U trećem redu brišu se reči »pojedini članovi iste«. Treća alineja briše se.

Čl. 23. U drugoj alineji, četvrti red, posle broja »16« dodati »st. 1 i 2«. U poslednjem redu druge alineje brišati reči »odnosno Ministarskog saveta«.

Čl. 24. U trećoj alineji, posle reči »dostavljaju« dodati »i nadležnom«.

Čl. 30. U prvoj alineji, tačka 1, posle reči »godina« briše se »i radno je sposobno«.

Čl. 35. U drugoj alineji, četvrti red, brišu se reči »§ 10«. Mesto reči »zakona« staviti reč »zakonu«.

Dostavljajući ovaj izveštaj sa učinjenim izmenama i dopunama, Odboru je čast umoliti Privremenu narodnu skupštinu Demokratske federativne Jugoslavije da ga izvoli u celosti usvojiti.

Za izvestioca Odbor je izabrao dr Maksa Šnuderla.

Zapisičar
Rato Dugonjić, s. r.

Pretsednik
Zakodavnog odbora
Moša Pijade, s. r.

Članovi:

Vladimir Simić, s. r., Josip Rus, s. r., T. Kaclerović, s. r., Škarića Dane, s. r., Rehorović Ivan, s. r., Jerko Zlatarić, s. r., Joza Milivojević, s. r., Pero Krstajić, s. r.; dr Hinko Krizman, s. r., Miloš Carević, s. r., dr Branko Čubrilović, s. r., dr Maks Šnuderl, s. r., dr Dragoljub Jovanović, s. r., dr Siniša Stanković, s. r., Epaminond Popandonov, s. r., Pet. S. Piruze, s. r., Jefto Pavić, s. r., Šime Balen, s. r., V. Košovac, s. r., Đuro Tiljak, s. r., Nada Sremec, s. r., Ivan Božićević, s. r., Sav. Medan, s. r., Svet. Krstić, s. r., Jaramazović Lajčo, s. r., Radmilo Stojiljković, s. r., dr Dragić Joksimović, s. r., Mil. S. Milojević, s. r., Kemal Agoli, s. r., M. A. Čento, s. r., Petar Stante, s. r., Dušan Kveder, s. r., Miloš Rašović, s. r., Krsto Filipović, s. r., Panto Mališić, s. r., Simo Eraković, s. r., dr Jože Vilfan, s. r., Krmelj Maks, s. r., F. Lubej, s. r., dr M. Mikuz, s. r.

P R E D L O G

ZAKONA O ODUZIMANJU DRŽAVLJANSTVA OFICIRIMA I PODOFICIRIMA BIVŠE JUGOSLOVENSKE VOJSKE KOJI NEĆE DA SE VRATE U OTADŽBINU I PRIPADNICIMA VOJ- NIH FORMACIJA KOJI SU SLUŽILI OKUPATORU I ODBEGLI U INOSTRANSTVO

Član 1

Svi od neprijatelja zarobljeni ili internirani aktivni ili rezervni oficiri i podoficiri bivše Jugoslovenske vojske, koji su odbili da se sa ostalim oslobođenim jugoslovenskim zarobljenicima i internircima vrate u otadžbinu i dobrovoljno su ostali izvan otadžbine, gube jugoslovensko državljanstvo od dana stupanja na snagu ovog Zakona.

2) Svi pripadnici raznih protivnarodnih vojničkih formacija koje su bile u službi okupatora (tzv. Jugoslovenske vojske u otadžbini-četnici, ustaša, Srpske državne straže, domobrana, itd.) koji su se sa teritorije Jugoslavije povukli zajedno s neprijateljem, sa kojim su se do granice zajedno borili protiv Jugoslovenske armije i naših saveznika, i koji se sada nalaze u inostranstvu, kao i ostali pripadnici tih formacija, koji su zemlju ranije napustili, gube jugoslovensko državljanstvo od dana stupanja na snagu ovog Zakona.

Član 2

Gubitak državljanstva prema prethodnom članu ne sprečava podizanje optužbe protiv navedenih lica za druge zločine protiv otadžbine ukoliko su ih počinili.

Član 3

Ministar unutrašnjih poslova izvršiće ovaj Zakon.

Član 4

Ovaj Zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

OBRAZLOŽENJE

PREDLOGA ZAKONA O ODUZIMANJU DRŽAVLJANSTVA OFICIRIMA I PODOFICIRIMA BIVŠE JUGOSLOVENSKE VOJSKE KOJI NEĆE DA SE VRATE U OTADŽBINU I PRIPADNICIMA VOJNIH FORMACIJA KOJI SU SLUŽILI OKUPATORU I ODBEGLI U INOSTRANSTVO

Iz mnogobrojnih iskaza naših građana koji su se vratili iz zarobljeničtva ili internacije u Nemačkoj utvrđena je činjenica da su mnogi aktivni i rezervni oficiri i podoficiri, a naročito viši oficiri bivše Jugoslovenske vojske, imali u logorima u Nemačkoj izdajničko držanje i da su služili neprijatelju. Među njima ima i četničkih oficira koji su krivi za ratne zločine koje su počinili u zemlji pre internacije. Zbog rada takvih ljudi stradalo je mnogo aktivnih i rezervnih oficira koji su se u zarobljeničtvu opredelili za Narodnooslobodilački pokret.

Kada su otpočeli transporti zarobljenika i interniraca, koje su oslobodili naši saveznici, povelu su takvi reakcionarni i fašistički nastrojani oficiri agitaciju među oslobođenim zarobljenicima da se ne vrate u zemlju već da ostanu u inostranstvu, služeći se pri tome ne samo obmanjivanjem naših zarobljenika, nego i pritiskom, pretnjama. Oni su organizovano dočekivali transporte naših repatričaca kod same granice i pokušali sve da što veći broj ostanu u inostranstvu. Svoj ostanak u inostranstvu ovi izdajnici baziraju na neopravdanom očekivanju da će biti pomognuti od naših saveznika u borbi protiv rodene otadžbine kojoj su bili i ostali neprijatelji i u koju mnogi ne smeju da se vrate bojeći se narodnog suda.

U istom društvu nalaze se i oficiri i druga vojna lica koja su pripadala raznim izdajničkim vojnim formacijama, koje su bile u službi okupatora, i koja su se iz zemlje povukla zajedno sa neprijateljskom vojskom sa kojom su se zajedno borila protiv Jugoslovenske armije sve do granice i koja su sada takođe ostala u inostranstvu. Pored toga nalazi se u inostranstvu i izvestan broj oficira bivše jugoslovenske vojske, koji su bili u izdajničkim vojnim formacijama koje su služile okupatoru i koji su već ranije otišli iz zemlje i sada se nalaze u inostranstvu gde rovaru protiv svoje zemlje.

Na taj način stvara se u inostranstvu jedna izdajnička emigracija od ljudi koji su aktivno učestvovali na strani neprijatelja u borbi protiv svoje otadžbine i koji su i sada ostali zakleti neprijatelji svoga naroda i današnjeg poretka u Jugoslaviji, a cilj im je da izazovu oružanu intervenciju inostranstva

protiv Demokratske federativne Jugoslavije ili da se sami ubacuju u zemlju kao terorističke i diverzantske bande i grupe. Na taj način oni žele da spreče ili bar donekle ometu normalizovanje unutrašnjih prilika u našoj zemlji i da svom sramnom izdajstvu dadu karakter političke borbe.

S obzirom na ove činjenice kao i na činjenicu da su ta lica i sama odbila da se vrate u zemlju kad im je to bilo omogućeno ili su sama otišla iz zemlje iz straha od zaslužene kazne, predlažem donošenje zakona kojim se takvim licima oduzima jugoslovensko državljanstvo, te podnosim predlog takvog zakona.

Ministar unutrašnjih poslova

Vlada Zečević, s. r.

I Z V E Š T A J

ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O ODUZIMANJU DRŽAVLJANSTVA OFICIRIMA I PODOFICIRIMA BIVŠE JUGOSLOVENSKE VOJSKE KOJI NEĆE DA SE VRATE U OTADŽBINU I PRIPADNICIMA VOJNIH FORMACIJA KOJI SU SLUŽILI OKUPATORU I ODBEGLI U INOSTRANSTVO

PRIVREMENA
NARODNA SKUPŠTINA
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE
JUGOSLAVIJE
ZAKONODAVNI ODBOR

Br. 141
21 avgusta 1945 godine
Beograd

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Zakonodavni odbor na svojoj sednici od 17 avgusta ove godine proučio je i usvojio sa 38 glasova »za«, a 2 se uzdržala od glasanja, Predlog zakona o oduzimanju državljanstva oficirima i podoficirima bivše Jugoslovenske vojske koji neće da se vrate u otadžbinu i pripadnicima vojnih formacija koji su služili okupatoru i odbegli u inostranstvo, onako kako ga je Savezna vlada podnela Privremenoj narodnoj skupštini Demokratske federativne Jugoslavije, sa sledećim izmenama i dopunama:

Čl. 1. Alineja prva, treći red, mesto reči »odbili« staviti reč »odbiju«. U šestom redu mesto reči »su ostali« staviti »ostanu«. U tač. 2, prvi red, posle reči »pripadnici« dodati reči »kao i politički rukovodioci«. U poslednjem redu brisati reči »od dana stupanja na snagu ovog Zakona«.

Čl. 2 — novi:

»1) Neće izgubiti jugoslovensko državljanstvo ona lica iz čl. 1 koja u roku od dva meseca posle zvanične objave da je repatriranje završeno u zoni u kojoj se ta lica nalaze pred jugoslovenskim diplomatskim ili vojnim predstavništvima odnosno pred njihovim ovlašćenim delegatima dadu izjavu da su spremni da se vrate u otadžbinu i stave se radi povratka na raspoloženje našim vlastima za repatrijaciju.

2) Lica, koja usled bolesti, ležanja u bolnici ili udaljenosti ili odvojenosti ne budu u mogućnosti da iskoriste predviđeni rok za davanje izjave za povratak u zemlju, mogu i posle toga roka to tražiti navodeći dokaze za opravdanje zadocnjenja svoje izjave.«

Čl. 3 — novi:

»Naša diplomatska i vojna predstavništva u inostranstvu obavezna su da svima licima iz čl. 1 omoguće da u određenom roku dadu svoje izjave o spremnosti za povratak u zemlju. Njihova je dužnost da lica, koja dadu takve izjave, izdvoje u posebna sabirališta, odakle će im se omogućiti što brži povratak.«

Stari član 2 postaje član 4. U prvom redu mesto reči »prethodnom članu« staviti »čl. 1« i dodati »kao i povratak u zemlju«.

Stari član 3 postaje član 5. U prvom redu, ispred reči »Ministar« dodati »savezni«. Posle reči »zakon« dodati »u sporazumu sa Ministrom narodne odbrane«.

Stari član 4 postaje član 6.

Dostavljajući ovaj izveštaj sa učinjenim izmenama i dopunama, Odboru je čast umoliti Privremenu narodnu skupštinu Demokratske federativne Jugoslavije da ga izvoli u celosti usvojiti.

Za izvestioca Odbor je izabrao dr Sinišu Stankovića.

Zapisičar
Rato Dugonjić, s. r.

Pretsednik
Zakonodavnog odbora
Moša Pijade, s. r.

Članovi:

Vladimir Simić, s. r., Josip Rus, s. r., T. Kaclerović, s. r., Škatica Dane, s. r., Rehorović Ivan, s. r., Zlatarić Jerko, s. r., Joza Milivojević, s. r., Pero Krstajić, s. r., Miloš Carević, s. r. dr Hinko Krizman, s. d., dr Branko Čubrilović, s. r., dr Maks Šnuderl, s. r., dr Dragoljub Jovanović, s. r., Epaminond Popandonov, s. r., dr S. Stanković, s. r., Pet. S. Piruze, s. r., Jefto Pavić, s. r., Šime Balen, s. r., V. Kosovac, s. r., Duro Tiljak, s. r., Nada Sremec, s. r., Sava Medan, s. r., Ivan Božičević, s. r., Svet. Krstić, s. r., Jaramazović Lajčo, s. r., Mil. Milojević, s. r., Kemal Agoli, s. r., M. Čento, s. r., Petar Stante, s. r., Dušan Kveder, s. r., Miloš Rašović, s. r., Pantlo Mališić, s. r., Krsto Filipović, s. r., Simo Eraković, s. r., dr Jože Vilfan, s. r., Krmelj Maks, s. r., F. Lubej, s. r., dr M. Mikuž, s. r.

DEMOKRATSKA FEDERATIVNA JUGOSLAVIJA

PRETSEDNIŠTVO MINISTARSKOG SAVETA

Beograd, 23 avgusta 1945 godine

PRETSEDNIŠTVU PRIVREMENE NARODNE SKUPŠTINE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Čast mi je uputiti Privremenoj narodnoj skupštini Demokratske federativne Jugoslavije, radi ozakonjenja, Povelju Ujedinjenih nacija i Statut Međunarodnog suda pravde sa sledećim obrazloženjem:

Demokratska federativna Jugoslavija uzela je učešća na Konferenciji Ujedinjenih nacija za međunarodnu organizaciju, koja je održana u Sjedinjenim Američkim Državama, u gradu San Francisku, od 25 aprila do 26 juna o. g. Na Konferenciji su, u njenim početnim fazama, uzele učešća još sledeće države: Republika Kina, Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika, Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske, Sjedinjene Američke Države, Francuska, Australija, Kraljevina Belgija, Bolivija, Brazilija, Kanada, Čile, Kolumbija, Kostarika, Kuba, Čehoslovačka, Dominikanska Republika, Ekvador, Egipat, Salvador, Etiopija, Grčka, Gvatemala, Haiti, Honduras, Indija, Iran, Irak, Libanon, Liberija, Veliko Vojvodstvo Luksemburg, Meksiko, Nizozemska Kraljevina, Novi Zeland, Nikaragua, Norveška, Panama, Paragvaj, Peru, Filipinska Zajednica, Saudi Arabija, Sirija, Turska, Južno-Afrička Unija, Urugvaj i Venecuela.

U docnijim fazama pozvate su i prisustvovala i sledeće države: Argentina, Bjeloruska Socijalistička Republika, Danska i Ukrajinska Sovjetska Socijalistička Republika.

Zadatak Konferencije u San Francisku bio je da izradi jedan opšti međunarodni ugovor kojim će se, putem međunarodne saradnje, moći ostvariti ona visoka načela i ciljevi za

koje su se Ujedinjene nacije borile u minulom ratu, a pre svega da organizuje trajni međunarodni mir i bezbednost i ostvari uslove u kojima će se svi miroljubivi narodi sveta moći posvetiti izgradnji svog privrednog, društvenog i svakog drugog napretka. U izvršenju ovog svog zadatka Konferenciji je takođe bilo povereno da organizuje jedan međunarodni sud koji će raspravljati i rešavati međunarodne pravne sporove.

Ujedinjene nacije, na svom sastanku u San Francisku, imale su pred sobom obiman materijal kojim su već bile postavljene glavne baze buduće međunarodne organizacije. S jedne strane, četiri velike sile: Kina, Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države izradile su jedan detaljan projekat ove organizacije na konferenciji koju su održale u mestu Dumbarton Oksu, blizu Vašingtona u Sjedinjenim Američkim Državama, u jesen 1944 godine. Ovaj projekat dopunjen je u izvesnim svojim odredbama na Konferenciji u Jalti. Pored toga, gotovo sve Ujedinjene nacije uputile su Konferenciji u San Francisku i svoje izmene i dopune na projekat ugovora koji je bio predložen od četiri velike sile. S druge strane, uoči Konferencije u San Francisku zasedavao je jedan posebni odbor pravnih stručnjaka koji je izradio projekat Statuta budućeg međunarodnog suda, služeći se Statutom ranijeg Stalnog suda međunarodne pravde u Hagu. U radu ovog odbora uzele su učešća sve Ujedinjene nacije, pa i Demokratska federativna Jugoslavija.

Konferencija u San Francisku, posle napornog dvomesečnog rada, postigla je sve ciljeve zbog kojih se sastala. Konferencija je izradila, uz punu saglasnost svih prisutnih zemalja, Povelju Ujedinjenih nacija kao i Statut Međunarodnog suda pravde.

Povelja i Statut izradeni su na pet jezika, na engleskom, francuskom, ruskom, španjolskom i kineskom, koji su svi merodavni. Oba ova akta čine jedan jedinstveni međunarodni ugovor koji su potpisale sve zemlje koje su prisustvovala Konferenciji u San Francisku. Mogućnost je ostavljena da ovaj ugovor potpiše još i Poljska. Zemlje koje su ugovor potpisale ili koje će ga potpisati postaju članovi osnivači Organizacije Ujedinjenih nacija, u čije članstvo mogu naknadno i pod izvesnim uslovima biti primljene i druge države.

Povelja Ujedinjenih nacija i Statut Međunarodnog suda pravde stupaju na snagu kad ih ratifikuju pet velikih sila, Kina, Francuska, Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika,

Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države i većina ostalih zemalja.

Ciljevi kojima Organizacija Ujedinjenih nacija teži jesu ciljevi za koje su i naši narodi, tokom ovog rata, založili svoje najbolje snage i u kojima i oni gledaju najbolju garantiju za održanje mira i bezbednosti i izgradnju bolje i srećne privredne i socijalne budućnosti svoje i celokupnog čovečanstva.

Prema tome, Savezna vlada Demokratske federativne Jugoslavije moli Privremenu narodnu skupštinu da Povelju Ujedinjenih nacija i Statut Međunarodnog suda pravde, čiji se propisno overen tekst nalazi u prilogu ovog akta, izvoli hitno ozakoniti.

Pretsednik Ministarskog saveta

Josip Broz Tito, s. r.

Potpredsednik Ministarskog saveta i Ministar za Konstituantu, **Edvard Kardelj, s. r.**; Ministar inostranih poslova, dr **Ivan Šubašić, s. r.**; Ministar bez portfelja, dr **Josip Smodlaka, s. r.**; Ministar unutrašnjih poslova, **Vlada Zečević, s. r.**; Ministar pravosuda, **Frane Frol, s. r.**; Ministar prosvete, **Vladislav Ribnikar, s. r.**; Ministar finansija, **Sreten Žujović, s. r.**; Ministar bez portfelja, dr **Juraj Šutej, s. r.**; Ministar saobraćaja, **Todor Vujasinović, s. r.**; Ministar industrije, **Andrija Hebrang, s. r.**; Ministar trgovine i snabdevanja, **Nikola Petrović, s. r.**; Ministar poljoprivrede, dr **Vaso Čubrilović, s. r.**; Ministar šumarstva, **Sulejman Filipović, s. r.**; Ministar rudarstva, **Bane Andrejev, s. r.**; Ministar kolonizacije, **Sreten Vukosavljević, s. r.**; Ministar socijalne politike, dr **Anton Kržišnik, s. r.**; Ministar narodnog zdravlja, dr **Zlatan Sremec, s. r.**; Ministar pošta, telegrafa i telefona, dr **Drago Marušić, s. r.**; Ministar građevina, **Stevo Zečević, s. r.**; Ministar informacija, **Sava Kosanović, s. r.**; Ministar za Srbiju, **Jaša Prodanović, s. r.**; Ministar za Hrvatsku, dr **Pavle Gregorić, s. r.**; Ministar za Sloveniju, **Edvard Kocbek, s. r.**; Ministar Bosne i Hercegovine, **Todor Vujasinović, s. r.**; Ministar za Makedoniju, **Emanuel Čučkov, s. r.**; Ministar za Crnu Goru, **Milovan Đilas, s. r.**

P R E D L O G

ZAKONA O RATIFIKACIJI POVELJE UJEDINJENIH NACIJA

Na osnovu člana 2 Odluke od 30. novembra 1943. godine o Vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom predstav-

ničkom telu Jugoslavije kao privremenom organu vrhovne narodne vlasti u Jugoslaviji i na osnovu Rezolucije od 10 avgusta 1945 godine o promeni naziva Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije u Privremenu narodnu skupštinu Demokratske federativne Jugoslavije, a na predlog Ministarskog saveta Savezne vlade, Privremena narodna skupština donosi i proglašuje

ZAKON O POVELJI UJEDINJENIH NACIJA

usvojenoj u San Francisku 26 juna 1945 godine, koji glasi:

Član 1

Odobrava se i dobija zakonsku snagu u Demokratskoj federativnoj Jugoslaviji Povelja Ujedinjenih nacija, koja je usvojena u San Francisku 26 juna 1945 godine i koja u prevodu glasi:

POVELJA UJEDINJENIH NACIJA

**Mi, narodi Ujedinjenih nacija,
rešeni**

da spasemo buduća pokolenja nemani rata koji je već dva-put u toku našeg života naneo čovečanstvu neopisive patnje, i

da ponovo potvrdimo veru u osnovna prava čoveka, u dostojanstvo i vrednost ljudske ličnosti, u ravnopravnost ljudi i žena i nacija velikih i malih, i

da uspostavimo uslove pod kojima se mogu očuvati pravda i poštovanje obaveza koje proističu iz ugovora i drugih izvora međunarodnog prava, i

da pomažemo socijalni napredak i poboljšanje životnih uslova u sve većoj slobodi,

Imajući u vidu te ciljeve

da sprovodimo trpeljivost i zajedno živimo u miru jedan s drugim kao dobri susedi, i

da ujediniamo naše snage da bismo održali međunarodni mir i bezbednost, i

da osiguramo, prihvatanjem načela i ustanovljenjem metoda, da se oružana sila neće upotrebljavati sem u opštem interesu, i

da se koristimo međunarodnim mehanizmom za potsticanje privrednog i socijalnog napretka svih naroda,

**Odlučili smo da udružimo naše narode
radi postizanja ovih ciljeva.**

Prema tome, naše odnosne vlade, preko pretstavnika okupljenih u gradu San Francisku, koji su podneli svoja punomoćija, nadena u dobroj i propisnoj formi, prihvatile su ovu Povelju Ujedinjenih nacija i ovim osnivaju međunarodnu organizaciju koja će biti poznata pod imenom »Ujedinjene nacije«.

GLAVA I

Ciljevi i načela

Član 1

Organizacija Ujedinjenih nacija ima sledeće ciljeve:

1. Da očuva međunarodni mir i bezbednost i u tu svrhu: da preuzima efektivne kolektivne mere radi sprečavanja i otklanjanja svega što grozi miru, i suzbijanja akata agresije i drugih povreda mira i da ostvari mirnim sredstvima, u skladu sa načelima pravde i međunarodnog prava, poravnanje ili rešenje međunarodnih sporova ili situacija koje bi mogle dovesti do povrede mira;

2. Da razvija prijateljske odnose među nacijama zasnovane na poštovanju načela ravnopravnosti i samoopredeljenja naroda, i da preuzima druge odgovarajuće mere za učvršćenje sveopšteg mira;

3. Da ostvari međunarodnu saradnju rešavanjem međunarodnih problema privredne, socijalne, kulturne i humanitarne prirode, i razvijanjem i potsticanjem poštovanja prava čoveka i osnovnih sloboda za sve bez razlike rase, pola, jezika ili vere;

4. Da bude središte odakle će se dovoditi u sklad rad nacija na postizanju ovih opštih ciljeva.

Član 2

Organizacija Ujedinjenih nacija i njeni članovi, u sprovođenju ciljeva izloženih u članu 1, radiće shodno sledećim načelima:

1. Organizacija počiva na načelu suverene jednakosti svih svojih članova.

2. Svi članovi Organizacije ispunjavaće savesno obaveze preuzete po ovoj Povelji kako bi svakom od njih osigurali prava i povlastice koje proističu iz članstva.

3. Svi članovi rešavaće svoje međunarodne sporove mirnim sredstvima, na takav način da međunarodni mir, bezbednost i pravda ne budu dovedeni u opasnost.

4. Svi članovi, u svojim međunarodnim odnosima, uzdržavaće se od pretnje silom ili od upotrebe sile koja bi bila uperena protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti ma koje države ili koja bi na ma koji drugi način bila u suprotnosti sa ciljevima Organizacije Ujedinjenih nacija.

5. Svi članovi pružaće Organizaciji Ujedinjenih nacija svaku pomoć u ma kojoj akciji koju bi ona preduzela po ovoj Povelji, a uzdržavaće se da da pomoć ma kojoj državi protiv koje je Organizacija Ujedinjenih nacija preduzela preventivne ili prikladne mere.

6. Organizacija će se starati da države koje nisu njeni članovi postupaju shodno ovim načelima ukoliko je to potrebno radi održanja međunarodnog mira i bezbednosti.

7. Ova Povelja ne daje ni u kom pogledu pravo Organizaciji Ujedinjenih nacija da se meša u pitanja koja po svojoj suštini spadaju u unutrašnju nadležnost svake države, niti zahteva od članova Organizacije da takva pitanja iznose na rešavanje prema propisima ove Povelje, ali ovo načelo neće dirati u primenu prinudnih mera predviđenih u Glavi VII.

GLAVA II

Članstvo

Član 3

Članovi osnivači Organizacije Ujedinjenih nacija su države koje, pošto su uzele učešća na Konferenciji Ujedinjenih nacija za međunarodnu organizaciju u San Francisku ili ranije potpisale Deklaraciju Ujedinjenih nacija od 1 januara 1942 godine, potpišu ovu Povelju i ratifikuju je shodno članu 110.

Član 4

1. Prijem u članstvo Organizacije Ujedinjenih nacija pristupačan je svim drugim miroljubivim državama koje prime obaveze predviđene ovom Poveljom, a sposobne su i voljne, po oceni Organizacije, da izvršuju ove obaveze.

2. Primanje ovih država u članstvo Organizacije Ujedinjenih nacija obavljaće se odlukom Generalne skupštine na preporuku Saveta bezbednosti.

Član 5

Svatom članu Organizacije Ujedinjenih nacija protiv kog bi Savet bezbednosti preduzeo preventivnu ili prinudnu akciju može Generalna skupština, na preporuku Saveta bezbednosti, obustaviti vršenje prava i povlastica članstva. Vršenje ovih prava i povlastica može Savet bezbednosti ponovo uspostaviti

Član 6

Člana Organizacije Ujedinjenih nacija koji bi u nekoliko mahova povredio načela izložena u ovoj Povelji može Generalna skupština, na predlog Saveta bezbednosti, isključiti iz Organizacije.

GLAVA III

Organi

Član 7

1. Kao glavni organi Organizacije Ujedinjenih nacija ustanovljuju se: Generalna skupština, Savet bezbednosti, Privredni i socijalni savet, Starateljski savet, Međunarodni sud pravde i Sekretarijat.

2. Pomoćni organi za koje bi se našlo da su potrebni mogu se obrazovati shodno propisima ove Povelje.

Član 8

Organizacija Ujedinjenih nacija neće postavljati nikakva ograničenja u pogledu prava ljudi i žena da učestvuju u ma kom svojstvu i pod uslovima jednakosti u njenim glavnim i pomoćnim organima.

GLAVA IV

Generalna skupština

Sastav

Član 9

1. Generalna skupština sastoji se od svih članova Organizacije Ujedinjenih nacija.

2. Nijedan član neće imati više od pet pretstavnika u Generalnoj skupštini.

Funkcije i ovlašćenja

Član 10

Generalna skupština je ovlašćena da raspravlja o svim pitanjima ili predmetima koji spadaju u okvir ove Povelje ili se odnose na ovlašćenja ili funkcije ma kog organa predviđenog u ovoj Povelji, i da po svim tim pitanjima i predmetima, sa izuzetkom koji se pominje u članu 12, čini preporuke članovima Organizacije Ujedinjenih nacija ili Savetu bezbednosti, ili i jednom i drugom.

Član 11

1. Generalna skupština je ovlašćena da rasmatra opšta načela saradnje u održanju međunarodnog mira i bezbednosti, podrazumevajući i načela na kojima počiva razoružanje i regulisanje naoružanja i da u pogledu tih načela čini preporuke članovima Organizacije ili Savetu bezbednosti, ili i jednom i drugom.

2. Generalna skupština je ovlašćena da raspravlja o svim pitanjima koja se tiču održanja međunarodnog mira i bezbednosti i koja bi bila izneta pred nju od strane ma kog člana Organizacije Ujedinjenih nacija ili Saveta bezbednosti ili od strane države koja nije član Organizacije Ujedinjenih nacija, saobrazno propisima člana 35, stava 2, i može, u pogledu svakog takvog pitanja sa izuzetkom pomenutim u čl. 12, činiti preporuke zainteresovanoj državi ili državama ili Savetu bezbednosti, ili i jednim i drugima. Svako pitanje po kome bi bilo potrebno preduzeti mere iznosiće Generalna skupština pred Savet bezbednosti, bilo pre bilo posle rasmatranja.

3. Generalna skupština može skrenuti pažnju Savetu bezbednosti na situacije koje bi mogle dovesti u opasnost međunarodni mir i bezbednost.

4. Ovlašćenja Generalne skupštine izložena u ovom članu ne ograničavaju opštu primenu člana 10.

Član 12

1. Dok Savet bezbednosti u pogledu ma kog spora ili situacije vrši funkcije koje su mu dodeljene ovom Poveljom, Generalna skupština neće moći činiti nikakvu preporuku u pogledu toga spora ili situacije, izuzev ako bi to Savet bezbednosti zatražio.

2. Generalni sekretar, sa pristankom Saveta bezbednosti, obavestiće Generalnu skupštinu prilikom svakog zasedanja o

svim predmetima koji se odnose na održanje međunarodnog mira i bezbednosti, a o kojima raspravlja Savet bezbednosti, tako isto će obavestiti Generalnu skupštinu ili članove Organizacije Ujedinjenih nacija, ako Generalna skupština ne zasedava; čim Savet bezbednosti prestane da raspravlja o tim predmetima.

Član 13

1. Generalna skupština organizuje proučavanje i čini preporuke u cilju:

a) unapređivanja međunarodne saradnje na političkom polju i potsticanja postupnog razvitka međunarodnog prava i njegove kodifikacije;

b) unapređivanja međunarodne saradnje u privrednim, socijalnim, kulturnim, vaspitnim i zdravstvenim oblastima i potpomaganja ostvarenja prava čoveka i osnovnih sloboda za sve bez razlike rase, pola, jezika ili vere.

2. Ostale odgovornosti, funkcije i ovlašćenja Generalne skupštine u pogledu predmeta napred pomenutih u stavu 1 (b) izložene su u Glavama IX i X.

Član 14

Pridržavajući se odredaba Člana 12, Generalna skupština je ovlašćena da preporučuje mere za mirno poravnanje svake situacije, bez obzira na njeno poreklo, za koju smatra da bi mogla narušiti opšte blagostanje ili prijateljske odnose među nacijama, podrazumevajući i situacije koje bi mogle nastati usled prekršaja onih odredaba ove Povelje koje izlažu ciljeve i načela Organizacije Ujedinjenih nacija.

Član 15

1. Generalna skupština prima i rasmatra godišnje i specijalne izveštaje Saveta bezbednosti; ovi izveštaji obuhvatiće podatke o merama koje je Savet bezbednosti odlučio da preduzme ili je preduzeo radi održanja međunarodnog mira i bezbednosti.

2. Generalna skupština prima i rasmatra izveštaje drugih organa Ujedinjenih nacija.

Član 16

Generalna skupština obavljaće funkcije koje su joj dodeljene po Glavi XII i XIII u vezi sa međunarodnim sistemom

starateljstva, podrazumevajući i odobrenje ugovora o starateljstvu u pogledu predela koji nisu obeleženi kao strategijski.

Član 17

1. Generalna skupština razmatra i odobrava budžet Organizacije.

2. Troškove Organizacije snose njeni članovi, kako to Generalna skupština raspodeli.

3. Generalna skupština razmatra i odobrava sve finansijske i budžetske sporazume sa specijalizovanim ustanovama o kojima je reč u Članu 57 i proverava administrativne budžete ovih specijalizovanih ustanova u cilju činjenja preporuka odnosnim ustanovama.

Glasanje

Član 18

1. Svaki član Generalne skupštine ima jedan glas.

2. Odluke Generalne skupštine po važnim pitanjima donose se većinom od dve trećine članova koji su prisutni i koji glasaju. U ova pitanja spadaju: preporuke odnosno održanja međunarodnog mira i bezbednosti, izbor nestalnih članova Saveta bezbednosti, izbor članova Privrednog i socijalnog saveta i izbor članova Starateljskog saveta po stavu 1 (c) Člana 86, primanje novih članova u Organizaciju Ujedinjenih nacija, obustava prava i povlastica koje proističu iz članstva i isključivanje članova, pitanja koja se odnose na rad sistema starateljstva i budžetska pitanja.

3. Odluke po drugim pitanjima, podrazumevajući i određivanje naknadnih kategorija pitanja o kojima će se odlučivati većinom od dve trećine glasova, donosi se većinom članova koji su prisutni i koji glasaju.

Član 19

Član Organizacije Ujedinjenih nacija koji je u zastoju sa plaćanjem svog finansijskog udela Organizaciji neće imati pravo glasa u Generalnoj skupštini ako je iznos neplaćenog udela ravan iznosu ili prevazilazi iznos udela koji je dotični član bio dužan platiti za poslednje dve pune godine. Generalna skupština može međutim odobriti tom članu da glasa, ako je ubedena da je ovo propuštanje plaćanja nastalo pod uslovima koji su van njegove kontrole.

Postupak

Član 20

Generalna skupština sastaje se u redovna godišnja zasedanja i u vanredna zasedanja, koja bi prema prilikama bila potrebna. Vanredna zasedanja saziva Generalni sekretar na traženje Saveta bezbednosti ili većine članova Organizacije Ujedinjenih nacija.

Član 21

Generalna skupština propisuje svoj Poslovnik i bira svog Predsednika za svako pojedino zasedanje.

Član 22

Generalna skupština je ovlašćena da obrazuje pomoćne organe koje bude smatrala potrebnim za vršenje svojih funkcija.

GLAVA V

Savet bezbednosti

Sastav

Član 23

1. Savet bezbednosti sastoji se od 11 članova Organizacije Ujedinjenih nacija. Republika Kina, Francuska, Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika, Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske i Sjedinjene Američke Države, stalni su članovi Saveta bezbednosti. Generalna skupština bira šest drugih članova Organizacije Ujedinjenih nacija kao nestalne članove Saveta bezbednosti, vodeći pri tom naročito računa, na prvom mestu koliko su članovi Organizacije Ujedinjenih nacija doprineli održanju međunarodnog mira i bezbednosti i drugim ciljevima Organizacije, a takođe i o pravičnoj geografskoj raspodeli.

2. Nestalni članovi Saveta bezbednosti biraju se na rok od dve godine. Pri prvom izboru nestalnih članova, međutim, trojica će biti birani na rok od jedne godine. Član koji odlazi ne može se odmah nanovo birati.

3. Svaki član Saveta bezbednosti ima po jednog predstavnika.

Funkcije i ovlašćenja

Član 24

1. Da bi se osigurala brza i efikasna akcija Organizacije Ujedinjenih nacija, njeni članovi poveravaju Savetu bezbednosti glavnu odgovornost za održavanje međunarodnog mira i bezbednosti i saglasni su da u vršenju svih svojih dužnosti na osnovu ove odgovornosti Savet bezbednosti postupa u njihovo ime.

2. Obavljajući ove dužnosti Savet bezbednosti postupa u skladu sa ciljevima i načelima Organizacije Ujedinjenih nacija. Posebna ovlašćenja data Savetu bezbednosti radi obavljanja svih dužnosti izložena su u Glavama VI, VII, VIII i XII.

3. Savet bezbednosti podnosi godišnje i, po potrebi, posebne izveštaje Generalnoj skupštini na rasmatranje.

Član 25

Članovi Organizacije Ujedinjenih nacija obavezuju se da će primiti i izvršiti odluke Saveta bezbednosti u skladu sa ovom Poveljom.

Član 26

Radi što boljeg organizovanja i održanja međunarodnog mira i bezbednosti uz što manje rasipanja na naoružanje ljudskih energija i privrednih dobara sveta Savet bezbednosti snosi odgovornost za izradu, uz pripomoć Komiteta vojnog štaba pomenutog u Članu 47, planova koji će biti podneseni članovima Organizacije Ujedinjenih nacija u cilju uspostavljanja sistema o regulisanju naoružanja.

Glasanje

Član 27

1. Svaki član Saveta bezbednosti ima jedan glas.

2. Odluke Saveta bezbednosti o predmetima postupka donose se potvrdnim glasovima sedmorice članova.

3. Odluke Saveta bezbednosti o svim drugim predmetima donose se potvrdnim glasovima sedmorice članova ubrajajući glasove stalnih članova, pod uslovom da se kod odluka po Glavi VI i stava 3 Člana 52 strana koja se nalazi u sporu mora uzdržati od glasanja.

Postupak

Član 28

1. Savet bezbednosti biće organizovan tako da može raditi besprekidno. U tom cilju, svaki član Saveta bezbednosti imaće uvek svog pretstavnika u sedištu Organizacije.

2. Savet bezbednosti održava periodične sastanke, na kojima svaki njegov član može, ako želi, biti zastupljen od člana vlade ili drugog naročito određenog pretstavnika.

3. Savet bezbednosti može održavati sastanke van sedišta Organizacije u mestima koja će po njegovoj oceni najbolje olakšati njegov rad.

Član 29

Savet bezbednosti može obrazovati pomoćne organe koje smatra potrebnim za obavljanje svojih funkcija.

Član 30

Savet bezbednosti propisuje svoj poslovnik kojim određuje način izbora svog Pretsednika.

Član 31

Svaki član Organizacije Ujedinjenih nacija koji nije član Saveta bezbednosti može učestvovati, bez prava glasa, u raspravljanju svakog pitanja iznesenog pred Savet bezbednosti kad god Savet bezbednosti nade da su interesi toga člana dovedeni naročito u pitanje.

Član 32

Svaki član Organizacije Ujedinjenih nacija koji nije član Saveta bezbednosti ili svaka država koja nije član Organizacije Ujedinjenih nacija, ako je strana u sporu o kojem raspravlja Savet bezbednosti, biće pozvana da učestvuje, bez prava glasa, u raspravljanju tog spora. Savet bezbednosti odrediće uslove, koje smatra pravednim, za učestvovanje države koja nije član Organizacije Ujedinjenih nacija.

GLAVA VI

Mirno rešavanje sporova

Član 33

1. Parnične strane u ma kom sporu čije bi nastavljanje moglo dovesti u opasnost međunarodni mir i bezbednost tražiće, pre svega, rešenje putem pregovora, ankete, posredo-

vanja, koncilijacije, arbitraže, sudskog rešavanja, pribegavanja regionalnim ustanovama ili sporazumima ili drugim mirnim sredstvima, prema svom vlastitom izboru.

2. Savet bezbednosti, kad bude smatrao potrebnim, pozvaće parnične strane da spor reše ovim sredstvima.

Član 34

Savet bezbednosti može vršiti istragu po svakom sporu ili svakoj situaciji koja bi mogla dovesti do međunarodnog trvenja ili se izroditi u spor, kako bi utvrdio da li nastavljanje ovog spora ili situacije dovodi u opasnost održanje međunarodnog mira i bezbednosti.

Član 35

1. Svaki član Organizacije Ujedinjenih nacija može skrenuti pažnju Savetu bezbednosti ili Generalnoj skupštini na svaki spor ili svaku situaciju čija je priroda izložena u Članu 34.

2. Država koja nije član Organizacije Ujedinjenih nacija može skrenuti pažnju Savetu bezbednosti ili Generalnoj skupštini na svaki spor u kom se ona pojavljuje kao jedna od parničnih strana, pod uslovom da primi unapred za ovaj spor, obaveze mirnog rešavanja propisane ovom Poveljom.

3. Rad Generalne skupštine po predmetima na koje joj je skrenuta pažnja predlaže odredbama Člana 11 i 12.

Član 36

1. Savet bezbednosti može u ma kom stadijumu spora čija je priroda izložena u Članu 33 ili situacije iste prirode preporučiti odgovarajuće postupke ili metode poravnanja.

2. Savet bezbednosti dužan je uzeti u obzir svaki postupak za rešavanje spora koji je već usvojen od parničnih strana.

3. Kad bude činio preporuke po ovom Članu, Savet bezbednosti takode je dužan voditi računa da se pravni sporovi, po pravilu, imaju upućivati od parničnih strana Međunarodnom sudu pravde, saobrazno odredbama Statuta toga Suda.

Član 37

1. Ako parnične strane u sporu čija je priroda određena u Članu 33 ne bi uspele da spor reše sredstvima koja se pominju u tom Članu, onda će ga uputiti Savetu bezbednosti.

2. Ako Savet bezbednosti nade da produženje spora može stvarno dovesti u opasnost održanje međunarodnog mira i

bezbednosti odlučiće da li da pristupi akciji po Članu 36 ili da preporuči uslove rešenja koje bi smatrao prigodnim.

Član 38

Ne dirajući u odredbe Člana 33 do 37, Savet bezbednosti može, ako sve parnične strane u ma kom sporu to zatraže, učiniti preporuke parničnim stranama u cilju mirnog rešenja spora.

GLAVA VII

Rad u slučaju pretnje miru, povrede mira i dela napada

Član 39

Savet bezbednosti utvrđuje postojanje ma kakve pretnje miru, povrede mira ili dela napada i čini preporuke ili odlučuje kakve mere treba preduzeti saobrazno članovima 41 i 42 da se održi ili uspostavi međunarodni mir i bezbednost.

Član 40

Da bi se sprečilo pogoršanje situacije, Savet bezbednosti može, pre no što učini preporuku ili donese odluku o merama predviđenim u Članu 39, pozvati zainteresovane parnične strane da se saobrazu privremenim merama koje smatra potrebnim ili poželjnim. Ove privremene mere neće dirati u prava, zahteve ili položaj zainteresovanih strana. Savet bezbednosti dužan je voditi računa o neispunjavanju tih privremenih mera.

Član 41

Savet bezbednosti je ovlašćen da odluči koje će se mere, koje ne povlače upotrebu oružane sile, upotrebiti radi izvršenja njegovih odluka, i može uputiti poziv članovima Organizacije Ujedinjenih nacija da se saobrazu tim merama. Ove mere mogu obuhvatiti potpun ili delimičan prekid privrednih odnosa i železničkih, pomorskih, vazdušnih, poštanskih, telegrafskih, radiografskih i drugih saobraćajnih veza, a i prekid diplomatskih odnosa.

Član 42

Ako Savet bezbednosti smatra da su mere predviđene u Članu 41 nedovoljne ili su se pokazale kao nedovoljne, može preduzeti akciju vazdušnim, pomorskim ili suvozemnim snagama potrebnim radi održanja ili uspostavljanja međunarod-

nog mira i bezbednosti. Takva akcija može obuhvatiti demonstracije, blokadu i druge operacije vazдушnim, pomorskim i suvozemnim snagama članova Organizacije Ujedinjenih nacija.

Član 43

1. Svi članovi Organizacije Ujedinjenih nacija, u cilju da doprinesu održanju međunarodnog mira i bezbednosti obavezuju se da stave na raspoloženje Savetu bezbednosti, na njegov poziv i u skladu sa specijalnim ugovorom ili ugovorima, oružane snage, pomoć i olakšice, podrazumevajući i pravo prolaza, potrebne radi održanja međunarodnog mira i bezbednosti.

2. Ovaj ugovor ili ugovori određiće brojno stanje i rodove snaga, njihov stupanj pripravnosti i opšti raspored i prirodu povlastica i pomoći koje se imaju pružiti.

3. Napred pomenuti ugovor ili ugovori biće predmet pregovora koji će se povesti što je moguće pre na inicijativu Saveta bezbednosti. Oni će biti zaključeni između Saveta bezbednosti i članova ili između Saveta bezbednosti i grupa članova Organizacije Ujedinjenih nacija i biće ratifikovani od država potpisnica shodno njihovim odnosnim ustavnim postupcima.

Član 44

Kad Savet bezbednosti odluči da upotrebi silu, on će, pre no što zatraži od člana koji ne zasedava u njemu da stavi na raspoloženje oružane snage ispunjujući obaveze preuzete po Članu 43, pozvati tog člana da, ako želi, učestvuje u odlukama Saveta bezbednosti, ukoliko se one odnose na upotrebu kontingenata oružanih snaga toga člana.

Član 45

Da bi osposobili Organizaciju Ujedinjenih nacija da može preduzimati hitne vojne mere, članovi Organizacije držaće u svakom momentu raspoložive nacionalne vazduhoplovne kontingente za kombinovanu međunarodnu prinudnu akciju. Snaga i stupanj pripravnosti ovih kontingenata i planove za njihovu kombinovanu akciju određiće Savet bezbednosti uz pripomoć Komiteta vojnog štaba, u granicama postavljenim u specijalnom ugovoru ili ugovorima pomenutim u Članu 43.

Član 46

Planove za dejstvo oružane sile izradiće Savet bezbednosti uz pripomoć Komiteta vojnog štaba.

Član 47

1. Obrazuje se Komitet vojnog štaba kao savetodavni i pomoćni organ Saveta bezbednosti po svim pitanjima koja se odnose na vojne potrebe Saveta bezbednosti u svrhu održavanja međunarodnog mira i bezbednosti, na upotrebu i komandovanje oružanim snagama koje su mu stavljene na raspoloženje, na regulisanje naoružanja i eventualno na razoružanje.

2. Komitet Vojnog štaba sastojaće se od načelnika štabova stalnih članova Saveta bezbednosti ili njihovih zastupnika. Svaki član Organizacije Ujedinjenih nacija koji nije stalno zastupljen u Komitetu, biće pozvan od Komiteta da mu se pridruži kad god uspešno obavljanje dužnosti Komiteta zahteva učestvovanje toga člana u njegovom radu.

3. Komitet Vojnog štaba, koji je potčinjen Savetu bezbednosti, snosi odgovornost za strategisko rukovođenje svim oružanim snagama stavljenim na raspoloženje Savetu bezbednosti. Pitanja koja se odnose na komandovanje tim snagama biće regulisana naknadno.

4. Komitet Vojnog štaba, po ovlašćenju Saveta bezbednosti i po šle savetovanja sa odgovarajućim regionalnim ustanovama, može obrazovati regionalne potkomitete.

Član 48

1. Mere potrebne za izvršenje odluka Saveta bezbednosti u cilju održanja međunarodnog mira i bezbednosti preduzimaju svi članovi Organizacije Ujedinjenih nacija ili samo neki, kako to Savet bezbednosti odredi.

2. Ove odluke izvršuju članovi Organizacije Ujedinjenih nacija kako neposredno, tako i dejstvujući kroz odgovarajuće međunarodne ustanove čiji su oni članovi.

Član 49

Članovi Organizacije Ujedinjenih nacija uzajamno će jedan drugoga potpomagati u izvršavanju mera odlučениh od Saveta bezbednosti.

Član 50

Ako Savet bezbednosti preduzme preventivne ili prinudne mere protiv ma koje države, svaka druga država, bila ona član Organizacije Ujedinjenih nacija ili ne, koja bi se našla pred specijalnim privrednim problemima iskrslim usled izvršenja pomenutih mera, ima pravo da konsultuje Savet bezbednosti u pogledu rešavanja tih problema.

Član 51

Ova Povelja ne vredi ni u kom pogledu prirodno pravo na individualnu i kolektivnu samoodbranu u slučaju oružanog napada protiv ma koga člana Organizacije Ujedinjenih nacija, dok Savet bezbednosti ne preduzme potrebne mere da bi se održao međunarodni mir i bezbednost. Mere preduzete od člana Organizacije u vršenju prava samoodbrane biće odmah saopštene Savetu bezbednosti i neće ni na koji način dovesti u pitanje ovlašćenja i odgovornost Saveta bezbednosti po ovoj Povelji da preduzme u svako doba akciju koju bi smatrao potrebnom radi održanja ili uspostavljanja međunarodnog mira i bezbednosti.

GLAVA VIII

Regionalni ugovori

Član 52

1. Ova Povelja ni na koji način ne isključuje postojanje regionalnih ugovora ili ustanova čija je svrha da se bave predmetima održanja međunarodnog mira i bezbednosti podesnim za regionalnu akciju, pod uslovom da su ti ugovori ili ustanove i njihov rad u skladu sa ciljevima i načelima Organizacije Ujedinjenih nacija.

2. Članovi Organizacije Ujedinjenih nacija koji su stupili u ovakve ugovore ili obrazovale ovakve ustanove, učiniće svaki napor da postignu mirno rešenje lokalnih sporova na osnovu tih regionalnih ugovora ili preko tih regionalnih ustanova pre nego što ih iznesu pred Savet bezbednosti.

3. Savet bezbednosti potstiće razvoj mirnog rešavanja lokalnih sporova na osnovu ovih regionalnih ugovora ili preko regionalnih ustanova bilo na inicijativu zainteresovanih država ili na svoju sopstvenu inicijativu.

4. Ovaj Član ni u kom pogledu ne dira u primenu članova 34 i 35.

Član 53

1. Savet bezbednosti, kad god je to celishodno, koristiće se ovim regionalnim ugovorima ili ustanovama radi preduzimanja prinudne akcije pod svojim rukovodstvom. Ali nikakva prinudna akcija neće biti preduzeta po regionalnim ugovorima ili od regionalnih ustanova bez odobrenja Saveta bezbednosti, izuzimajući mere protiv ma koje neprijateljske dr-

žave, prema definiciji stava 2 ovog Člana, pomenute u Članu 107 ili predviđene u regionalnim sporazumima uperenim protiv obnavljanja agresivne politike od strane ma koje od tih država, sve dotle dok Organizacija ne bude mogla na zahtev zainteresovanih vlada, uzeti odgovornost za sprečavanje dalje agresije od tih država.

2. Izraz »neprijateljska država«, kako je upotrebljen u stavu 1 ovog Člana, primenjuje se na svaku državu koja je za vreme Drugog svetskog rata bila neprijatelj ma kog potpisnika ove Povelje.

Član 54

Savet bezbednosti biće redovno i iscrpno obaveštavan o preduzetim ili nameravanim koracima po regionalnim ugovorima ili od regionalnih ustanova u cilju održavanja međunarodnog mira i bezbednosti.

GLAVA IX

Međunarodna privredna i socijalna saradnja

Član 55

U cilju stvaranja uslova stabilnosti i blagostanja koji su potrebni radi mirnih i prijateljskih odnosa među nacijama zasnovanim na poštovanju načela ravnopravnosti i samoopredeljenja naroda, Organizacija Ujedinjenih nacija pomagaće:

a) poboljšanje životnih uslova, puno zaposlenje i razvitak privrednog i socijalnog napretka;

b) rešavanje međunarodnih privrednih, socijalnih, zdravstvenih i sličnih problema i međunarodnu kulturnu i vaspitnu saradnju; i

v) sveopšte poštovanje i zaštitu prava čoveka i osnovnih sloboda za sve bez razlike rase, pola, jezika ili vere.

Član 56

Svi članovi Organizacije obavezuju se da će preduzeti svaku zajedničku i pojedinačnu akciju i saradnju sa Organizacijom radi ostvarenja ciljeva izloženih u Članu 55.

Član 57

1. Pojedine specijalizovane ustanove obrazovane na osnovu međudržavnih ugovora koje imaju obimne međunarodne odgovornosti, određene njihovim osnovnim statutima, privrednim,

socijalnim, kulturnim, vaspitnim, zdravstvenim i srodnim oblastima, biće povezane sa Organizacijom Ujedinjenih nacija saobrazno odredbama Člana 63.

2. Ustanove koje će na ovaj način biti stavljene u vezu sa Organizacijom Ujedinjenih nacija nazivaju se u daljem tekstu ove Povelje »specijalizovane ustanove«.

Član 58

Organizacija čini preporuke za koordinaciju politike i aktivnosti specijalizovanih ustanova.

Član 59

Organizacija, kad god je celishodna, daje inicijativu za pregovore između zainteresovanih država radi obrazovanja novih specijalizovanih ustanova, potrebnih za ispunjenje ciljeva postavljenih u Članu 55.

Član 60

Odgovornost za obavljanje funkcija Organizacije izloženih u ovoj Glavi snosiće Generalne skupštine i, pod rukovodstvom Generalne skupštine, Privredni i socijalni savet koji u ovu svrhu uživa ovlašćenja pomenuta u Glavi X.

GLAVA X

Privredni i socijalni savet

Sastav

Član 61

1. Privredni i socijalni savet sastoji se od osamnaest članova Organizacije Ujedinjenih nacija koje bira Generalna skupština.

2. Pod uslovom odredaba stava 3, šestorica članova Privrednog i socijalnog saveta biće birani svake godine na rok od tri godine. Članovi koji odlaze mogu se odmah nanovo birati.

3. Prilikom prvog izbora biće izabrano osamnaest članova Privrednog i socijalnog saveta. Rok mandata šestorice ovako izabranih članova ističe na kraju prve godine, a šestorice drugih na kraju druge godine, shodno propisima Generalne skupštine.

4. Svaki član Privrednog i socijalnog saveta ima po jednog pretstavnika.

Funkcije i ovlašćenja

Član 62

1. Privredni i socijalni savet ovlašćen je da vrši ili organizuje proučavanja i da podnosi ili prima izveštaje po međunarodnim privrednim, socijalnim, kulturnim, zdravstvenim i srodnim predmetima i po svim tim predmetima može činiti preporuke Generalnoj skupštini, članovima Organizacije Ujedinjenih nacija i zainteresovanim specijalizovanim ustanovama.

2. On je ovlašćen da čini preporuke u cilju potsticanja poštovanja i zaštite prava čoveka i osnovnih sloboda za sve.

3. On je ovlašćen da priprema predloge konvencija radi podnošenja Generalnoj skupštini po predmetima koji spadaju u njegovu nadležnost.

4. On je ovlašćen da, u saglasnosti sa pravilima propisanim od Organizacije Ujedinjenih nacija, saziva međunarodne konferencije po predmetima koji spadaju u njegovu nadležnost.

Član 63

1. Privredni i socijalni savet ovlašćen je da zaključuje ugovore ma sa kojom ustanovom pomenutom u Članu 57 radi određivanja uslova pod kojima će dotična ustanova stupiti u vezu sa Organizacijom Ujedinjenih nacija. Ovi ugovori podleže odobrenju Generalne skupštine.

2. On je ovlašćen da koordinira rad specijalizovanih ustanova putem savetovanja sa tim ustanovama i preporuka koje će im činiti, a i putem preporuka Generalnoj skupštini i članovima Organizacije Ujedinjenih nacija.

Član 64

1. Privredni i socijalni savet je ovlašćen da preduzima celishodne korake radi dobijanja redovnih izveštaja od specijalizovanih ustanova. On je ovlašćen da sa članovima Organizacije Ujedinjenih nacija i specijalizovanim ustanovama sklapa sporazume radi dobijanja izveštaja o merama koje će se preduzeti za izvršenje njegovih preporuka i preporuka Generalne skupštine učinjenih po predmetima koji spadaju u njegovu nadležnost.

2. On je ovlašćen da Generalnoj skupštini upućuje svoje primedbe na te izveštaje.

Član 65

Privredni i socijalni savet je ovlašćen da daje obaveštenja Savetu bezbednosti i da potpomaže Savet bezbednosti na njegov zahtev.

Član 66

1. Privredni i socijalni savet obavlja funkcije koje spadaju u njegovu nadležnost u vezi sa izvršenjem preporuka Generalne skupštine.

2. On je ovlašćen da sa odobrenjem Generalne skupštine obavlja poslove na zahtev članova Organizacije Ujedinjenih nacija ili na zahtev specijalizovanih ustanova.

3. On obavlja i ostale funkcije koje su pobrojane u drugim odeljcima ove Povelje ili funkcije koje bi mu mogle biti dodeljene od Generalne skupštine.

Glasanje

Član 67

1. Svaki član Privrednog i socijalnog saveta ima jedan glas.

2. Odluke Privrednog i socijalnog saveta donose se većinom članova koji su prisutni i koji glasaju.

Postupak

Član 68

Privredni i socijalni savet obrazuje komisije koje će se baviti privrednim i socijalnim pitanjima i unapređivanjem prava čoveka, kao i druge komisije koje bi bile potrebne radi obavljanja njegovih funkcija.

Član 69

Privredni i socijalni savet poziva svakog člana Organizacije Ujedinjenih nacija da učestvuje, bez prava glasa, u njegovim diskusijama po svakom predmetu od naročitog interesa za tog člana.

Član 70

Privredni i socijalni savet je ovlašćen da učini sve što treba kako bi predstavnici specijalizovanih ustanova mogli učestvovati, bez prava glasa, u njegovim raspravama, kao i u

raspravama u komisijama koje su od njega obrazovane, a i da bi njegovi predstavnici mogli učestvovati u raspravama u specijalizovanim ustanovama.

Član 71

Privredni i socijalni savet je ovlašćen da zaključuje odgovarajuće sporazume koji će mu omogućiti da se savetuje sa organizacijama koje nemaju karakter državnih ustanova a bave se predmetima njegove nadležnosti. Ovi sporazumi mogu biti zaključeni sa međunarodnim organizacijama, i gde god je celishodno, sa nacionalnim organizacijama, posle savetovanja sa dotičnim članom Organizacije Ujedinjenih nacija.

Član 72

1. Privredni i socijalni savet propisuje svoj poslovnik kojim će obuhvatiti način izbora svog predsednika.

2. Privredni i socijalni savet sastaje se prema ukazanoj potrebi shodno svom poslovniku koji će sadržavati i odredbe o sazivu sastanaka na zahtev većine članova.

GLAVA XI

Deklaracija o nesamoupravnim teritorijama

Član 73

Članovi Organizacije Ujedinjenih nacija koji imaju ili preuzmu odgovornost za upravljanje teritorijama čiji narodi još nisu dostigli punu meru samouprave priznaju načelo da su interesi stanovništva ovih teritorija od prvenstvenog značaja, i primaju, kao svetu dužnost, obavezu da unapreduju u najvećoj mogućoj meri, u granicama sistema međunarodnog mira i bezbednosti, uspostavljenom ovom Poveljom, blagostanje stanovništva ovih teritorija i u tom cilju:

a) da osiguraju, uz dužno poštovanje kulture dotičnih naroda, njihov politički, privredni, socijalni i vaspitni napredak, pravedno postupanje sa njima, njihovu zaštitu protiv zloupotreba;

b) da razviju samoupravu, vode računa o političkim težnjama naroda i potpomažu ih u postupnom razvoju njihovih slobodnih političkih ustanova prema posebnim okolnostima svake teritorije i njenih naroda i prema njihovim raznim stepenima napretka;

v) da učvršćuju međunarodni mir i bezbednost;

g) da unapređuju konstruktivne mere razvoja, da potstiču naučna ispitivanja i saraduju jedni s drugima i, kad god je to celishodno, da specijalizovanim međunarodnim telima, u cilju praktičnog ostvarenja socijalnih, privrednih i naučnih ciljeva izloženih u ovome Članu; i

d) da, pod uslovima ograničenja koja bezbednost i ustavni obziri nalažu, dostavljaju redovno Generalnom sekretaru, radi obaveštenja, statističke i druge podatke tehničke prirode, koji se odnose na privredne, socijalne i vaspitne prilike u teritorijama za koje su odgovorni, izuzimajući teritorije na koje se primenjuju Glave XII i XIII.

Član 74

Članovi Organizacije Ujedinjenih nacija sporazumni su takode da njihova politika prema teritorijama na koje se ova Glava primenjuje, ista kao i u oblastima metropole, mora biti zasnovana na opštem načelu dobrog susedstva, vodeći u punoj meri računa o interesima i blagostanju ostalih delova sveta u socijalnim, privrednim i trgovinskim predmetima.

GLAVA XII

Međunarodni sistem starateljstva

Član 75

Organizacija Ujedinjenih nacija ustanoviće, pod svojim rukovodstvom, međunarodni sistem starateljstva radi upravljanja teritorijama koje mogu biti podvrgnute ovom sistemu naknadnim pojedinačnim ugovorima i radi nadzora nad tim teritorijama. Pomenute teritorije nazivaju se u daljem tekstu ove Povelje »teritorije pod starateljstvom«.

Član 76

Osnovna namena sistema starateljstva, u skladu sa ciljevima Organizacije Ujedinjenih nacija, izloženim u Članu 1 ove Povelje, biće:

- a) da učvršćuje međunarodni mir i bezbednost;
- b) da unapređuje politički, privredni, socijalni i vaspitni napredak stanovništva teritorija pod starateljstvom i njihov postepen razvitak u pravcu samouprave ili nezavisnosti kako najbolje odgovara specijalnim okolnostima svake teritorije i njenih naroda i slobodno izraženim željama dotičnih naroda i kako predviđaju odredbe pojedinih ugovora o starateljstvu;

v) da potstiče poštovanje prava čoveka i osnovnih sloboda za sve bez razlike rase, pola, jezika ili vere i da potstiče priznanje međuzavisnosti naroda celog sveta;

g) da osigura podjednako postupanje u socijalnim, privrednim i trgovinskim predmetima prema svim članovima Organizacije Ujedinjenih nacija i njihovim državljanima, a takode i podjednako postupanje prema ovim poslednjim u izricanju pravde, ne ometajući ostvarenje napred izloženih ciljeva i pod uslovom odredaba Člana 80.

Član 77

1. Sistem starateljstva primenjuje se na teritorije sledećih kategorija, koje mu mogu biti podvrgnute po ugovorima o starateljstvu:

a) teritorije koje se sada drže pod mandatom;

b) teritorije koje mogu biti oduzete od neprijateljskih država kao posledica Drugog svetskog rata; i

v) teritorije dragovoljno podvrgnute ovom sistemu od država odgovornih za njihovo upravljanje.

2. Pitanje, koje će teritorije u napred izloženim kategorijama biti podvrgnute sistemu starateljstva i pod kojim uslovima, biće predmet naknadnog ugovora.

Član 78

Sistem starateljstva neće se primenjivati na teritorije koje su postale članovima Organizacije Ujedinjenih nacija, među kojima će se odnosi zasnivati na poštovanju načela suverene jednakosti.

Član 79

Uslovi starateljstva za svaku teritoriju koja je podvrgnuta sistemu starateljstva, podrazumevajući i dopune, biće utvrđeni ugovorom između neposredno zainteresovanih država, ubrajajući ovde i mandatorsku silu u slučaju teritorija koje pojedini članovi Organizacije Ujedinjenih nacija drže pod mandatom, i biće odobreni kako je predviđeno u članovima 83 i 85.

Član 80

1. Izuzimajući sve što bi moglo biti ugovoreno u pojedinačnim ugovorima o starateljstvu koji će biti zaključeni shodno članovima 77, 79 i 81 a kojim će pojedine teritorije biti podvrgnute pod sistem starateljstva i sve dotle dok ovi ugovori ne budu zaključeni, nijedna odredba ove Glave neće se shva-

titi kao da na ma koji način menja ma koja prava ma koje države ili ma kojih naroda, a ni odredbe postojećih međunarodnih akata kojih bi pojedini članovi Organizacije Ujedinjenih nacija bili ugovorne strane.

2. Stav 1 ovog Člana neće se tumačiti kao da daje povoda odugovlačenju ili odlaganju pregovora o ugovorima kojima će mandatske i druge teritorije biti podvrgnute pod sistem starateljstva kako je to predviđeno u Članu 77, niti pak odugovlačenju ili odlaganju zaključenja pomenutih ugovora.

Član 81

Ugovor o starateljstvu obuhvata u svakom posebnom slučaju uslove pod kojima će se upravljati teritorijama pod starateljstvom i određuje vlast koja će vršiti upravu nad ovim teritorijama. Pomenuta vlast, koja se u daljem tekstu ove Povelje naziva »Upravna vlast«, je jedna ili više država ili sama Organizacija Ujedinjenih nacija.

Član 82

U svakom ugovoru o starateljstvu može se odrediti strategiska oblast ili oblasti koje mogu delimično ili u celosti obuhvatiti teritoriju pod starateljstvom na koju se ovaj ugovor primenjuje, ne dirajući ni u koji posebni ugovor ili ugovore zaključene po Članu 43.

Član 83

1. Sve funkcije Organizacije Ujedinjenih nacija koje se odnose na strategiske oblasti, podrazumevajući i odobravanje uslova ugovora o starateljstvu njihovih izmena i dopuna, vrši Savet bezbednosti.

2. Osnovne težnje izložene u Članu 76 primenjivaće se na narod svake pojedine strategiske oblasti.

3. Savet bezbednosti pridržavajući se odredaba ugovora o starateljstvu i ne dirajući u obzire bezbednosti, koristiće se potporom Starateljskog saveta kako bi obavljao one funkcije Organizacije Ujedinjenih nacija po sistemu starateljstva koje se odnose na političke, privredne, socijalne i vaspitne predmete u dotičnim strategiskim oblastima.

Član 84

Dužnost upravne vlasti je da osigura da teritorija pod starateljstvom uzme udela u održanju međunarodnog mira i bezbednosti. U tu svrhu, upravna vlast može upotrebljavati do-

brovoljačke snage, olakšice i pomoć od teritorija pod starateljstvom radi ispunjenja obaveza prema Savetu bezbednosti preuzetih u ovom pogledu od upravne vlasti a i radi lokalne odbrane i održanja reda i zakona unutar teritorije pod starateljstvom.

Član 85

1. Funkcije Organizacije Ujedinjenih nacija u odnosu na ugovore o starateljstvu za sve oblasti koje nisu označene kao strategiske, podrazumevajući i odobravanje uslova ugovora o starateljstvu i njihovih izmena i dopuna, vrši Generalna skupština.

2. Starateljski savet, radeći pod rukovodstvom Generalne skupštine, pomaže Generalnu skupštinu u vršenju ovih funkcija.

GLAVA XIII

Starateljski savet

Sastav

Član 86

1. Starateljski savet sačinjavaju sledeći članovi Organizacije Ujedinjenih nacija:

a) članovi Organizacije koji upravljaju teritorijama pod starateljstvom;

b) članovi Organizacije koji su pomenuti pomenično u Članu 23, a koji ne upravljaju teritorijama pod starateljstvom; i

v) onoliko drugih članova izabranih na rok od tri godine od Generalne skupštine koliko je potrebno da bi se osiguralo da ukupan broj članova Starateljskog saveta bude podjednako podeljen između članova Organizacije Ujedinjenih nacija koji upravljaju teritorijama pod starateljstvom i članova koji tim teritorijama ne upravljaju.

2. Svaki član Starateljskog saveta određuje jedno naročito kvalifikovano lice da ga u njemu zastupa.

Funkcije i ovlašćenja

Član 87

1. Generalna skupština i, pod njenim rukovodstvom, Starateljski savet, vršeći svoju funkciju, ovlašćeni su:

a) da rasmatraju izveštaje koje podnosi Upravna vlast;

b) da primaju peticije i da ih rasmatraju, savetujući se sa Upravnom vlašću;

v) da čine što treba za povremene posete odnosnim teritorijama pod starateljstvom, kad i kako se u tome sporazumeju sa Upravnom vlašću; i

g) da preduzimaju sve druge radnje, saobrazno odredbama ugovora o starateljstvu.

Član 88

Starateljski savet izrađuje upitnik odnosno političkog, privrednog, socijalnog i vaspitnog napretka stanovništva svake pojedine teritorije pod starateljstvom, a na osnovu tog upitnika Upravna vlast za svaku teritoriju pod starateljstvom podnosi, u granicama svoje nadležnosti, godišnji izveštaj Generalnoj skupštini.

Glasanje

Član 89

1. Svaki član Starateljskog saveta ima jedan glas.

2. Odluke Starateljskog saveta donose se većinom članova koji su prisutni i koji glasaju.

Postupak

Član 90

1. Starateljski savet propisuje svoj poslovnik kojim će obuhvatiti i način izbora svog predsednika.

2. Starateljski savet sastaje se, prema ukazanoj potrebi, shodno svom poslovniku koji će sadržavati i odredbu o sazivu sastanaka na zahtev većine njegovih članova.

Član 91

Starateljski savet, kad god je to celishodno, koristiće se potporom Privrednog i socijalnog saveta kao i specijalizovanih ustanova u pogledu pitanja kojima se one bave.

GLAVA XIV

Medunarodni sud pravde

Član 92

Medunarodni sud pravde je glavni sudski organ Organizacije Ujedinjenih nacija. On funkcioniše prema priloženom

statutu, koji je izrađen na osnovu Statuta Stalnog suda međunarodne pravde, i čini sastavni deo ove Povelje.

Član 93

1. Svi članovi Organizacije Ujedinjenih nacija jesu ipso facto ugovorne strane Statuta Međunarodnog suda pravde.

2. Država koja nije član Organizacije Ujedinjenih nacija može postati ugovorna strana Statuta Međunarodnog suda pravde pod uslovima koje u svakom pojedinom slučaju određuje Generalna skupština na preporuku Saveta bezbednosti.

Član 94

1. Svaki član Organizacije Ujedinjenih nacija obavezuje se da će se saobraziti odluci Međunarodnog suda pravde u svakom predmetu u kojem je on jedna od spornih strana.

2. Ako ma koja sporna strana u pojedinim predmetima ne izvrši obaveze koje na nju padaju po presudi izrečenoj od Suda, druga strana može se obratiti Savetu bezbednosti, koji može, ako smatra potrebnim, učiniti preporuku ili odlučiti mere kojima će se pribеći da bi se izrečena presuda izvršila.

Član 95

Nijedna odredba ove Povelje ne sprečava članove Organizacije Ujedinjenih nacija da rešenje svojih sporova poveravaju drugim sudovima u smislu ugovora koji već postoji ili koji će ubuduće biti zaključeni.

Član 96

1. Generalna skupština ili Savet bezbednosti ovlašćeni su da zatraže od Međunarodnog suda pravde da dâ savetodavno mišljenje po svakom pravnom pitanju.

2. Drugi organi Organizacije Ujedinjenih nacija i specijalizovane ustanove, koje Generalna skupština može na to u svako doba ovlastiti, mogu takode tražiti savetodavno mišljenje od Suda po pravnim pitanjima koja bi iskrsla u okviru njihove aktivnosti.

GLAVA XV

Sekretarijat

Član 97

Sekretarijat se sastoji od Generalnog sekretara i osoblja potrebnog Organizaciji. Generalnog sekretara imenuje Gene-

ralna skupština na preporuku Saveta bezbednosti. On je glavni administrativni službenik organizacije.

Član 98

Generalni sekretar dela u tom svojstvu na svim sastancima Generalne skupštine, Saveta bezbednosti, Privrednog i socijalnog saveta i Starateljskog saveta, a obavlja i sve ostale dužnosti koje bi mu ovi organi poverili. Generalni sekretar podnosi Generalnoj skupštini godišnji izveštaj o radu Organizacije.

Član 99

Generalni sekretar može skrenuti pažnju Savetu bezbednosti na svako pitanje koje po njegovom mišljenju može dovesti u opasnost održanje međunarodnog mira i bezbednosti.

Član 100

1. U vršenju svojih dužnosti Generalni sekretar i osoblje Organizacije neće tražiti ili primati instrukcije ni od koje vlade niti pak od koje druge vlasti izvan Organizacije Ujedinjenih nacija. Oni će se uzdržavati od svakog rada koji ne bi bio podudaran sa njihovim položajem međunarodnih činovnika odgovornih jedino Organizaciji.

2. Svaki član Organizacije Ujedinjenih nacija obavezuje se da će poštovati isključivo međunarodni karakter dužnosti Generalnog sekretara i osoblja Organizacije i da neće pokušavati da na njih utiče u otpravljanju ovih dužnosti.

Član 101

1. Osoblje postavlja Generalni sekretar, prema pravilnicima koje propisuje Generalna skupština.

2. Potrebno osoblje biće dodeljeno na stalni rad Privrednom i socijalnom savetu i Starateljskom savetu i, ukoliko je potrebno, drugim organima Organizacije Ujedinjenih nacija. Ovo osoblje biće sastavni deo Sekretarijata.

3. Prilikom postavljanja osoblja i određivanja uslova službe uzeće se prvenstveno u obzir potreba da se obezbedi najveći stupanj marljivosti, sprema i ličnih osobina. Potrebna pažnja obratiće se na važnost regrutovanja osoblja na najširoj mogućoj geografskoj osnovi.

GLAVA XVI

Razne odredbe

Član 102

1. Svaki ugovor i svaki međunarodni sporazum koji je bio zaključen od ma kog člana Organizacije Ujedinjenih nacija, pošto ova Povelja stupi na snagu, biće, čim bude moguće, registrovan u Sekretarijatu i od njega objavljen.

2. Nijedna ugovorna strana ma kog takvog ugovora ili međunarodnog sporazuma, koji nije registrovan shodno odredbama stava 1 ovog člana, ne može se pozivati na taj ugovor ili sporazum ni pred kojim organom Organizacije Ujedinjenih nacija.

Član 103

U slučaju nepodudarnosti između obaveza članova Organizacije Ujedinjenih nacija po ovoj Povelji i njihovih obaveza po ma kom drugom međunarodnom sporazumu, njihove obaveze po ovoj Povelji biće merodavne.

Član 104

Organizacija uživa na teritoriji svakog svog člana pravnu sposobnost potrebnu za vršenje svojih ciljeva.

Član 105

1. Organizacija uživa na teritoriji svakog svog člana povlastice i imunitet potreban za postignuće svojih ciljeva.

2. Pretstavnici članova Organizacije Ujedinjenih nacija i činovnici Organizacije uživaju na sličan način povlastice i imunitet potreban za nezavisno vršenje svojih funkcija u vezi sa Organizacijom.

3. Generalna skupština može činiti preporuku u cilju određivanja svih pojedinosti koje se odnose na primenu stava 1 i 2 ovog člana, ili u tu svrhu predlagati konvencije članovima Organizacije Ujedinjenih nacija.

GLAVA XVII

Prelazne odredbe o bezbednosti

Član 106

Dok ne stupe na snagu pojedini posebni ugovori pomenuti u Članu 43, koji po mišljenju Saveta bezbednosti pružaju Sa-

vetu bezbednosti mogućnost da otpočne vršenje svoje dužnosti po Članu 42, potpisnici Deklaracije četiri nacije, od 30 oktobra 1943 godine, u Moskvi, i Francuska, pristupiće, saobrazno odredbama stava 5 ove Deklaracije, međusobnom savetovanju i, po potrebi, savetovanju sa drugim članovima Organizacije Ujedinjenih nacija u cilju preduzimanja zajedničke akcije, u ime Organizacije, koja bi bila potrebna radi održanja međunarodnog mira i bezbednosti.

Član 107

Nijedna odredba ove Povelje ne obesnažava niti sprečava akciju u odnosu na ma koju državu koja je za vreme Drugog svetskog rata bila neprijatelj ma koje države potpisnice ove Povelje, preduzetu ili odobrenu, kao posledicu tog rata od vlada koje snose odgovornost za tu akciju.

GLAVA XVIII

Izmene i dopune

Član 108

Izmene i dopune ove Povelje stupaju na snagu za sve članove Organizacije Ujedinjenih nacija kad budu izglasane od dve trećine članova Generalne skupštine i ratifikovane od dve trećine članova Organizacije Ujedinjenih nacija, ubrajajući sve stalne članove Saveta bezbednosti, saobrazno njihovim ustavnim postupcima.

Član 109

1. U cilju revizije ove Povelje može se održati Generalna konferencija članova Organizacije Ujedinjenih nacija na dan i u mestu koji će se utvrditi glasovima većine od dve trećine članova Generalne skupštine i glasovima ma kojih sedmorice članova Saveta bezbednosti. Svaki član Organizacije Ujedinjenih nacija imaće jedan glas na toj Konferenciji.

2. Sve izmene ove Povelje koje Konferencija preporuči većinom od dve trećine stupaju na snagu kad budu ratifikovane od dve trećine članova Organizacije Ujedinjenih nacija, ubrajajući sve stalne članove Saveta bezbednosti, saobrazno sa njihovim ustavnim postupcima.

3. Ako ova Konferencija ne bude održana pre desetog godišnjeg zasedanja Generalne skupštine po stupanju u život ove Povelje, predlog za saziv takve Konferencije biće stavljen

na dnevni red tog zasedanja Generalne skupštine i Konferencija će se održati ako to bude odlučeno većinom glasova Generalne skupštine i glasovima sedmorice ma kojih članova Saveta bezbednosti.

GLAVA XIX

Ratifikacija i potpis

Član 110

1. Ova Povelja biće ratifikovana od država potpisnica saobrazno njihovim odnosnim ustavnim postupcima.

2. Ratifikacije biće deponovane kod vlade Sjedinjenih Američkih Država koja će po svakom izvršenom deponovanju izvestiti sve države potpisnice kao i Generalnog sekretara Organizacije Ujedinjenih nacija kad on bude imenovan.

3. Ova Povelja stupa na snagu po deponovanju ratifikacija Republike Kine, Francuske, Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Severne Irske, Sjedinjenih Američkih Država i većine ostalih država potpisnica. Protokol o deponovanim ratifikacijama biće zatim sastavljen od vlade Sjedinjenih Američkih Država koja će ga, u prepisu, dostaviti svim državama potpisnicama.

4. Države potpisnice ove Povelje, koje je ratifikuju pošto je ona već stupila na snagu, postaju članovi osnivači Organizacije Ujedinjenih nacija na dan deponovanja svojih odnosnih ratifikacija.

Član 111

Ova Povelja, čiji su kineski, francuski, ruski, engleski i španski tekst podjednako punovažni, ostaće deponovana u arhivama vlade Sjedinjenih Američkih Država. Propisno overeni prepisi biće dostavljeni od te vlade vladama ostalih država potpisnica.

U POTVRDU ČEGA pretstavnici vlada Ujedinjenih nacija potpisali su ovu Povelju.

RAĐENO u gradu San Francisku, dvadeset šestog juna hiljadu devet stotina četrdeset pete godine.

(Sleduju potpisi pretstavnika 48 Ujedinjenih nacija)

Član 2

Ovaj zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

24 avgusta 1945 godine

Beograd

S T A T U T

MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE

Član 1

Međunarodni sud pravde, ustanovljen Poveljom Ujedinjenih nacija kao glavni sudski organ Organizacije Ujedinjenih nacija biće obrazovan i radiće shodno odredbama ovoga Statuta.

GLAVA I

Ustrojstvo suda

Član 2

Sud se sastoji od kolegijuma nezavisnih sudija, izabranih bez obzira na njihovu narodnost između lica sa visokim moralnim osobinama, koja imaju sve uslove koji se traže u njihovim odnosnim zemljama za postavljanje na najviša sudska zvanja ili su pravnici poznati po svojoj stručnosti u međunarodnom pravu.

Član 3

1. Sud sačinjavaju petnaest članova od kojih samo po jedan može biti državljanin jedne iste države.
2. Lice za koje bi se moglo pretpostaviti da je državljanin dve države, smatraće se da je državljanin one države u kojoj ono obično vrši svoja građanska i politička prava.

Član 4

1. Članove Suda bira Generalna skupština i Savet bezbednosti sa liste lica predloženih od nacionalnih grupa Stalnog arbitražnog suda, saobrazno sledećim odredbama.
2. Što se tiče članova Organizacije Ujedinjenih nacija koji nisu zastupljeni u Stalnom arbitražnom sudu, kandidate

predlažu nacionalne grupe koje su u tu svrhu određene od njihovih vlada pod istim uslovima koji su propisani za članove Stalnog arbitražnog suda po članu 44 Haške konvencije o mirnom rešavanju međunarodnih sporova od 1907 godine.

3. Uslove, pod kojima država koja je ugovorna strana ovog Statuta ali nije član Organizacije Ujedinjenih nacija i može učestvovati u izboru članova Suda, određuje, ako nema nikakvih naročitih sporazuma, Generalna skupština na preporuku Saveta bezbednosti.

Član 5

1. Najmanje tri meseca pre dana izbora, Generalni sekretar Organizacije Ujedinjenih nacija obraća se pismeno članovima Stalnog arbitražnog suda, koji pripadaju državama ugovornim stranama ovog Statuta, kao i članovima nacionalnih grupa određenim saobrazno stavu 2 Člana 4, pozivajući ih da u određenom roku pristupe, preko nacionalnih grupa, predlaganju lica koja su u mogućnosti da se prime dužnosti člana Suda.

2. Nijedna grupa ne može predložiti više od 4 lica, od kojih najviše dvojicu svoje narodnosti. Ni u kom slučaju ne može nijedna grupa predložiti više kandidata no što iznosi dvostruki broj mesta koje treba popuniti.

Član 6

Preporučuje se da se svaka nacionalna grupa, pre no što pristupi predlaganju kandidata, posavetuje sa najvišim sudom, pravnim fakultetima i pravnim školama u svojoj zemlji i sa nacionalnim akademijama i nacionalnim podružnicama međunarodnih akademija koje se bave proučavanjem prava.

Član 7

1. Generalni sekretar sastavlja po azbučnom redu listu ovako predloženih lica; samo ova lica mogu biti birana, izuzimajući jedino slučaj predviđen u stavu 2 Člana 12.

2. Generalni sekretar saopštava ovu listu Generalnoj skupštini i Savetu bezbednosti.

Član 8

Generalna skupština i Savet bezbednosti pristupaju izboru članova Suda nezavisno jedan od drugog.

Član 9

Prilikom svakog izbora birači će voditi računa ne samo da lica koja se biraju imaju lično potrebne uslove, već i da u

kolegijumu kao celini budu zastupljeni glavni oblici civilizacije i osnovni pravni sistemi sveta.

Član 10

1. Smatraće se izabranim oni kandidati koji dobiju apsolutnu većinu glasova u Generalnoj skupštini i Savetu bezbednosti.

2. Prilikom glasanja u Savetu bezbednosti, bilo za izbor sudija bilo za imenovanje članova komisije pomenute u Članu 12, neće se praviti nikakva razlika između stalnih i nestalnih članova Saveta bezbednosti.

3. U slučaju da više od jednog državljanina jedne iste države dobiju apsolutnu većinu glasova kako u Generalnoj skupštini tako i u Savetu bezbednosti smatraće se izabranim samo onaj koji je stariji po godinama.

Član 11

Ako posle prve sednice održane u cilju izbora jedno ili više mesta ostanu nepopunjeno, održaće se druga a, po potrebi, i treća sednica.

Član 12

1. Ako posle treće sednice jedno ili više mesta ostanu još uvek nepopunjena, može se u svako doba, na traženje bilo Generalne skupštine bilo Saveta bezbednosti, obrazovati zajednička komisija od šest članova s tim da trojicu imenuje Generalna skupština a trojicu Savet bezbednosti sa ciljem da za svako nepopunjeno mesto izabere apsolutnom većinom glasova po jedno lice čije će se ime zatim dostaviti Generalnoj skupštini i Savetu bezbednosti na posebno usvajanje.

2. Ako se zajednička komisija jednoglasno sporazume u pogledu ma kog lica koje ispunjava potrebne uslove, ovo lice se može uneti u njenu listu čak i ako nije bilo uvršćeno u listu predloženih kandidata o kojima je reč u Članu 7.

3. Ako je zajednička komisija uverena da se u pogledu izbora ne može sporazumeti, onda oni članovi Suda koji su već izabrani pristupaju popunjavanju praznih mesta u roku koji odredi Savet bezbednosti, izborom kandidata koji su dobili glasove bilo u Generalnoj skupštini bilo u Savetu bezbednosti.

4. U slučaju podjednake podele glasova među sudijama, odlučuje glas najstarijeg sudije.

Član 13

1. Članovi Suda biraju se na devet godina i mogu biti ponovo birani, međutim, što se tiče sudija koji su izabrani prilikom prvog izbora, mandati petorice sudija ističu na kraju treće godine, a mandati druge petorice na kraju šeste godine.

2. Sudije čiji mandati ističu na kraju napred pomenutih početnih perioda od tri odnosno šest godina biraju se kockom, koju izvlači Generalni sekretar odmah po završetku prvog izbora.

3. Članovi Suda nastaviće da obavljaju svoje dužnosti dok njihova mesta ne budu popunjena. Čak i kad su popunjena, oni će privedi kraju sve predmete po kojima su rad započeli.

4. U slučaju ostavke člana Suda, ostavka se upućuje Predsedniku Suda radi dostave Generalnom sekretaru Organizacije. Ovim poslednjim saopštenjem mesto se upražnjava.

Član 14

Upražnjena mesta popunjavaju se na isti način koji je propisan za prvi izbor, pod uslovom sledeće odredbe: pozive o kojima je reč u Članu 5 upućuje Generalni sekretar Organizacije, u roku od mesec dana posle upražnjenja mesta a datum izbora utvrđuje Savet bezbednosti.

Član 15

Član Suda koji je izabran da zameni člana čiji mandat nije istekao ostaje u funkciji do isteka preostalog roka svog prethodnika.

Član 16

1. Nijedan član Suda ne može vršiti nikakve političke ili administrativne funkcije, niti se prihvatiti ma kakvog drugog zanimanja profesionalne prirode.

2. U slučaju sumnje odlučuje Sud.

Član 17

1. Nijedan član Suda ne može raditi kao poverenik, pravni savetnik ili advokat ni u kojem predmetu.

2. Nijedan član Suda ne može učestvovati u donošenju odluke po ma kom predmetu u kom je on ranije uzeo udela kao poverenik, pravni savetnik ili advokat jedne partične strane ili kao član nacionalnog ili međunarodnog suda, ili istražne komisije, ili u ma kom drugom svojstvu.

3. U slučaju sumnje odlučuje Sud.

Član 18

1. Nijedan član suda ne može biti otpušten, sem ako je po jednoglasnom mišljenju ostalih članova prestao da ispunjava potrebne uslove.

2. Sekretar Suda o tome zvanično obaveštava Generalnog sekretara Organizacije.

3. Ovim saopštenjem se mesto upražnjuje.

Član 19

Kad vrše svoje sudske funkcije, članovi Suda uživaju diplomatske privilegije i imunitete.

Član 20

Pre no što stupi na dužnost, svaki član Suda daje na javnoj sednici svečanu izjavu da će svoje funkcije vršiti nepristrasno i savesno.

Član 21

1. Sud bira Pretsednika i Potpresednika na tri godine; oni mogu biti ponovo izabrani.

2. Sud imenuje svog Sekretara i vrši postavljanje i drugih potrebnih službenika.

Član 22

1. Sedište Suda biće u Hagu. Ova odredba međutim ne sprečava Sud da zasedava i vrši svoje funkcije i u drugim mestima, kad god nade za poželjno.

2. Pretsednik i Sekretar borave u sedištu Suda.

Član 23

1. Sud zasedava stalno, izuzev za vreme sudskih ferija, čije vreme i trajanje određuje Sud.

2. Članovi Suda imaju pravo na povremena odsustva čije vreme i trajanje određuje Sud, imajući u vidu udaljenost između Haga i doma svakog sudije.

3. Članovi Suda dužni su da budu stalno na raspoloženju Suda, sem kad su na odsustvu ili su sprečeni da prisustvuju usled bolesti ili drugih ozbiljnih razloga koje moraju uredno opravdati Pretsedniku.

Član 24

1. Ako iz naročitih razloga član Suda smatra da ne treba da učestvuje u rešavanju pojedinih predmeta, on o tom obaveštava Pretsednika.

2. Ako Predsednik smatra da zbog naročitog razloga jedan član Suda ne treba da učestvuje u rešavanju pojedinih predmeta, on o tom obavestava dotičnog člana.

3. Ako u ma kom takvom slučaju dode do neslaganja između člana i Predsednika Suda, o tom rešava Sud svojom odlukom.

Član 25

1. Sud zasedava u punom sastavu sem kad je drukčije predviđeno u ovom Statutu.

2. Poslovníkom Suda može se dozvoliti da jedan ili više sudija, prema postojećim okolnostima i po uzastopnom redu, budu oslobođeni dužnosti sudenja, pod uslovom da se time broj sudija raspoloživih za obrazovanje Suda ne smanji ispod jedanaest.

3. Za obrazovanje Suda dovoljan je kvorum od devet sudija.

Član 26

1. Sud može s vremena na vreme obrazovati jedno ili više odeljenja od trojice ili više sudija, prema odluci Suda, koja će se baviti određenim kategorijama predmeta, na primer predmeta koji se odnose na pitanja rada i tranzita i saobraćaja.

2. Sud može u svako doba obrazovati jedno odeljenje koje će se baviti jednim određenim predmetom. Sud, u sporazumu sa parničnim stranama, određuje broj koji će sačinjavati ovo odeljenje.

3. Odeljenja raspravljaju i rešavaju predmete o kojima je reč u ovom članu ako to parnične strane zahtevaju.

Član 27

Presuda koju donosi ma koje odeljenje predviđeno u članovima 26 i 29 smatra se izrečenom od Suda.

Član 28

Sa pristankom parničnih strana, odeljenja predviđena u članovima 26 i 29 mogu zasedavati i vršiti svoje funkcije i u drugim mestima sem Haga.

Član 29

U cilju bržeg obavljanja posla, Sud će svake godine obrazovati jedno odeljenje od pet sudija koje će biti ovlašćeno da na zahtev parničnih strana raspravlja i rešava predmete po kratkom postupku. Pored toga, izabraće se dvojica sudija koji će zamenjivati sudiju sprečenog da zasedava.

Član 30

1. Sud određuje pravila po kojima će obavljati svoje funkcije, a naročito pravila koja se odnose na njegov postupak.

2. Pravilima Suda mogu se predvideti prisednici, koji zasedavaju u sudu ili ma kom njegovom odeljenju bez prava glasa.

Član 31

1. Sudije narodnosti svake parnične strane u predmetu koji se nalazi pred Sudom zadržavaju pravo da učestvuju u radu Suda u tom predmetu.

2. Ako Sud uvrsti u veće sudiju narodnosti jedne od parničnih strana, svaka druga parnična strana je ovlašćena da odredi jedno lice koje će zasedavati kao sudija. Izbor ovog lica izvršiće se prvenstveno između lica koja su bila predložena kao kandidati saobrazno članovima 4 i 5.

3. Ako Sud u veću nema nijednog sudije narodnosti parničnih strana, svaka od njih može pristupiti izboru po jednog sudije na način predviden u stavu 2 ovog člana.

4. Odredbe ovog člana primenjuju se na predmete o kojima je reč u članovima 26 i 29. U tim slučajevima, Pretsednik Suda zatražiće od jednog ili, po potrebi, dvojice članova Suda koji sačinjavaju odeljenje da ustupe mesto članovima Suda narodnosti zainteresovanih parničnih strana i, ako ovih nema ili su sprečeni da prisustvuju, sudijama naročito izabranim od parničnih strana.

5. Ako više parničnih strana zastupaju isti interes one će se, radi pripreme gornje odredbe, računati samo kao jedna parnična strana. U slučaju sumnje odlučuje Sud.

6. Sudije koje se biraju prema stavovima 2, 3 i 4 ovog člana moraju ispunjavati uslove koji se traže po članovima 2, 17 (stav 2), 20 i 24 ovog Statuta. Oni u donošenju odluka učestvuju potpuno ravnopravno sa ostalim sudijama.

Član 32

1. Svaki član Suda prima godišnju platu.

2. Pretsednik Suda prima posebni godišnji dodatak.

3. Pretsednik suda prima naročiti dodatak za svaki dan kad vrši dužnost Pretsednika Suda.

4. Sudije izabrane po Članu 31 koji nisu članovi Suda primaju naknadu za svaki dan kad vrše svoje funkcije.

5. Plate, dodatke i naknade određuje Generalna skupština s tim da se ne mogu smanjivati za vreme trajanja službe.

6. Platu Sekretara Suda određuje Generalna skupština na predlog Suda.

7. Pravilnikom Generalne skupštine određuju se uslovi pod kojima se članovima i Sekretaru Suda daju penzije, kao i uslovi pod kojima članovi i Sekretar Suda dobijaju naknadu putnih troškova.

8. Prednje plate, dodaci i naknade oslobodavaju se svih poreza.

Član 33

Troškove Suda snosi Organizacija Ujedinjenih nacija na način kako odredi Generalna skupština.

GLAVA II

Nadležnost suda

Član 34

1. Samo države mogu se pojavljivati pred Sudom kao sporne strane.

2. Pridržavajući se odredaba svog poslovnika i saobrazno tim odredbama, Sud može tražiti od javnih međunarodnih organizacija prigodna obaveštenja po predmetima koji se nalaze pred njim i primaće ista takva obaveštenja koja bi mu pomenute organizacije dostavljale po vlastitoj inicijativi.

3. Kad god se u ma kom predmetu koji se nalazi pred Sudom radi o tumačenju osnovnih statuta pojedinih javnih međunarodnih organizacija ili pojedinih međunarodnih konvencija zaključenih na osnovu pomenutih statuta, Sekretar Suda o tom izveštava dotičnu javnu međunarodnu organizaciju i dostavlja joj prepis celokupnog pismenog postupka.

Član 35

1. Sud je pristupačan državama koje su ugovorne strane ovog Statuta.

2. Uslove pod kojima će Sud biti pristupačan ostalim državama određuje Savet bezbednosti, pridržavajući se specijalnih odredaba sadržanih u punovažnim ugovorima, ali ni u kom slučaju ovi uslovi ne smeju staviti sporne strane u nejednak položaj pred sudom.

3. Kad je država koja nije član Organizacije Ujedinjenih nacija strana u sporu, Sud utvrđuje sumu koju ta država snosi u troškovima Suda. Ova odredba ne primenjuje se ako dotična država već snosi deo troškova Suda.

Član 36

1. Nadležnost Suda prostire se na sve predmete koje mu sporne strane podnesu i na sve slučajeve koji su izrično predviđeni u Povelji Ujedinjenih nacija ili u punovažnim ugovorima ili konvencijama.

2. Države koje su ugovorne strane ovog Statuta mogu u svako doba izjaviti da priznaju, kao obavezu *ipso facto* i bez ikakvih posebnih ugovora, naspram svake druge države koja primi istu obavezu, nadležnost Suda po svim pravnim sporovima koji se odnose na:

- a) tumačenje ugovora;
- b) svako pitanje međunarodnog prava;
- v) postojanje svake činjenice koje, ako bi se utvrdile, sačinjavaju povredu jedne međunarodne obaveze;
- g) prirodu ili obim dužne otštete za povredu jedne međunarodne obaveze.

3. Napred pomenute izjave mogu se učiniti bezuslovno ili pod uslovom reciprociteta od strane izvesnog broja država ili od strane izvesnih određenih država, ili za izvesno vreme.

4. Ove izjave deponuju se kod Generalnog sekretara Organizacije Ujedinjenih nacija koji ih dostavlja u prepisu ugovornim stranama ovog Statuta i Sekretaru Suda.

5. Izjave učinjene po Članu 36 Statuta Stalnog suda međunarodne pravde koje su još uvek punovažne smatraju se, među ugovornim stranama ovog Statuta, kao prihvatanje obavezne nadležnosti Međunarodnog suda pravde dok im ne istekne rok i shodno njihovim odredbama.

6. U slučaju spora da li je Sud nadležan merodavna je odluka Suda.

Kad god pojedini punovažni ugovori ili konvencije predviđaju iznošenje sporova pred sudove koje je imalo obrazovati Društvo naroda ili pred Stalni sud međunarodne pravde, predmet se upućuje Međunarodnom sudu pravde, ukoliko se tiče ugovornih strana ovog Statuta.

Član 38

1. Sud čija je dužnost da svoje odluke po sporovima koji mu se upućuju donosi saobrazno međunarodnom pravu, primenjuje:

- a) međunarodne konvencije, bilo opšte bilo posebne, koje predstavljaju pravila izrično priznata od parničnih država;
- b) međunarodni običaj kao dokaz opšte prakse priznate za pravo;

v) opšta pravna načela priznata od civilizovanih nacija;
g) pridržavajući se odredaba Člana 59, sudske odluke i doktrinu najpozvanijih stručnjaka iz oblasti javnog prava raznih naroda kao pomoćno sredstvo za određivanje pravnih pravila.

2. Ovom odlukom ne dira se u ovlašćenje Suda da rešava *ex equo et bono* ako sporne strane na to pristaju.

GLAVA III

Postupak

Član 39

1. Službeni jezici Suda jesu francuski i engleski. Ako su sporne strane sporazumne da se predmet rešava na francuskom, presuda se izriče na francuskom jeziku. Ako su sporne strane sporazumne da se predmet rešava na engleskom, presuda se izriče na engleskom jeziku.

2. U odsustvu sporazuma odnosno jezika kojim će se služiti svaka sporna strana može u plediranju upotrebljavati jezik koji hoće, s tim da Sud izriče presudu na francuskom i engleskom. U ovom slučaju Sud u isto vreme određuje koji će od ova dva teksta biti merodavan.

3. Na traženje ma koje sporne strane, Sud odobrava upotrebu i drugog jezika sem francuskog ili engleskog.

Član 40

1. Predmeti se, prema slučaju, iznose pred Sud bilo saopštavanjem kompromisa bilo pismenom tužbom koja se podnosi Sekretaru Suda. U oba slučaja predmet spora i sporne strane moraju biti naznačeni.

2. Sekretar Suda saopštava tužbu odmah svim zainteresovanim.

3. On o tom takode obaveštava, preko Generalnog sekretara, članove Organizacije Ujedinjenih nacija, kao i druge države koje imaju pravo da se pojavljuju pred Sudom.

Član 41

1. Sud je ovlašćen da odredi, ako smatra da to postojeće okolnosti iziskuju, koje mere za obezbeđenje prava svake sporne strane treba privremeno preduzeti.

2. U očekivanju konačne presude, pomenute predložene mere saopštavaju se odmah spornim stranama i Savetu bezbednosti.

Član 42

1. Sporne strane zastupaju njihovi poverenici.
2. Njima mogu pred sudom pomagati pravni savetnici ili advokati.
3. Poverenici, pravni savetnici i advokati strana koje se nalaze u sporu pred Sudom uživaju povlastice i imunitete potrebne za nezavisno obavljanje svojih dužnosti.

Član 43

1. Postupak se sastoji od dva dela: pismenog i usmenog.
2. Pismeni postupak obuhvata saopštavanje Sudu i spornim stranama tužbi, odgovora na tužbu i, po potrebi, daljih odgovora, kao i svih dokaznih podnesaka i spisa.
3. Ovo saopštavanje vrši se preko Sekretara Suda po redu i u rokovima kako Sud odredi.
4. Overen prepis svake isprave podnete od jedne sporne strane saopštava se drugoj spornoj strani.
5. Ušmeni postupak obuhvata saslušavanje pred Sudom svedoka, veštaka, poverenika, pravnih savetnika i advokata.

Član 44

1. Za svako saopštenje drugim licima, sem poverenicima, pravnim savetnicima ili advokatima, Sud se obraća neposredno vladi države na čijoj teritoriji saopštenje vrši.
2. Iste tako postupa se i kad treba pristupiti pribavljanju dokaznih sredstava na licu mesta.

Član 45

1. Raspravom rukovodi Pretsednik Suda, a ako je on sprečen onda Potpretsednik Suda, ako su sprečeni i jedan i drugi najstariji prisutni sudija.

Član 46

1. Rasprava u Sudu je javna, sem ako Sud drukčije odluči ili ako obe sporne strane zatraže da se pristup publici ne dozvoli.

Član 47

1. O svakoj raspravi vodi se zapisnik koga potpisuju Sekretar i Pretsednik Suda.
2. Samo ovaj zapisnik je pravnovaljan.

Član 48

Sud izdaje naređenja za vođenje spora, određuje formu i rokove u kojima svaka sporna strana mora dati svoju završnu reč i preuzima sve mere koje su u vezi sa dokaznim postupkom.

Član 49

Sud može, čak i pre no što rasprava započne, zahtevati od poverenika da podnesu svaku ispravu i pruže svako objašnjenje. Svaki slučaj odbijanja konstatuje se zapisnički.

Član 50

Sud može u svako doba svakom licu, telu, kancelariji, komisiji ili drugoj organizaciji koju on odredi poveriti vršenje istrage ili veštačenja.

Član 51

Za vreme rasprave, svedocima ili veštacima postavljaju se pitanja koja su od interesa za spor, pod uslovima koje Sud određuje prema svom poslovniku pomenutom u Članu 30.

Član 52

Pošto sud primi dokaze i svedodžbe o rokovima koji su utvrđeni u tu svrhu, on može odbiti da primi svaka dalja usmena i pismena svedočenja koja bi jedna sporna strana želela da podnese, sem ako druga sporna strana to pristaje.

Član 53

1. Kad god se jedna sporna strana ne pojavi pred Sudom ili propusti da zastupa svoju stvar, druga sporna strana može pozvati Sud da donese presudu u korist njenog traženja.

2. Pre no što ovo učini Sud se mora uveriti ne samo da je on nadležan saobrazno Članu 36 i 37 već isto tako i da je traženje zasnovano na činjenicama i pravu.

Član 54

1. Pošto su poverenici, pravni savetnici i advokati pod rukovodstvom suda završili izlaganje svog slučaja. Pretsednik suda objavljuje da je rasprava završena.

2. Sud se povlači radi većanja.

3. Većanje Suda jeste i ostaje tajno.

Član 55

1. Sud donosi odluke većinom prisutnih sudija.
2. U slučaju podele glasova, odlučuje glas Pretsednika Suda ili sudije koji ga zastupa.

Član 56

1. Presuda mora biti obrazložena.
2. Ona mora sadržavati imena sudija koji su učestvovali u donošenju odluke.

Član 57

Ako presuda u celini ili delimično ne izražava jednoglasno mišljenje sudija, svaki sudija ima pravo da da odvojeno mišljenje.

Član 58

Presudu potpisuju Pretsednik i Sekretar Suda. Ona se proglašuje na javnoj sednici pošto su poverenici o tom propisno obavješteni.

Član 59

Odluka Suda obavezna je samo za sporne strane i za slučaj na koji se odnosi.

Član 60

Odluka je konačna i bez priziva. U slučaju spora po pitanju značenja i obima presude, Sud daje tumačenje na zahtev ma koje parnične strane.

Član 61

1. Revizija presude može se tražiti samo ako se otkrije takva činjenica koja bi mogla biti odlučujuća činjenica koja prilikom izricanja presude nije bila poznata Sudu niti spornoj strani koja reviziju traži, pod uslovom da nepoznavanje ove činjenice nije posledica nemarnosti.

2. Postupak za reviziju otvara se odlukom Suda kojom se izrično konstatuje postojanje nove činjenice, priznaje da ona po svom karakteru čini spor podložnim reviziji i izjavljuje da je zahtev prihvatljiv po tom osnovu.

3. Sud može zahtevati da se odredbe presude izvrše pre nego što odobri postupak za reviziju.

4. Zahtev za reviziju mora se učiniti najdalje u roku od šest meseci po otkriću nove činjenice. Nikakav zahtev za reviziju ne može se učiniti po isteku deset godina od dana presude.

Član 62

1. Ako jedna država smatra da neki njen pravni interes može biti doveden u pitanje u izvesnom sporu, ona je ovlašćena da Sudu uputi molbu za odobrenje da se u spor umeša.
2. O toj molbi odlučuje Sud.

Član 63

1. Kad god se radi o tumačenju jedne konvencije čije su ugovorne strane ne samo države koje su u ovom predmetu neposredno zainteresovane već i druge države, Sekretar Suda dužan je da o tom odmah obavesti sve ove države.
2. Svaka država koja primi ovo obaveštenje ima pravo da se u postupak umeša, ali ako se ovim pravom posluži, onda je i za nju obavezno tumačenje koje bude dato sudskom presudom.

Član 64

Ako Sud drukčije ne odredi svaka sporna strana snosi svoje troškove.

GLAVA IV

Savetodavno mišljenje

Član 65

1. Sud može davati savetodavna mišljenja po svakom pravnom pitanju na traženje ma koje ustanove koja je po Povelji Ujedinjenih nacija ovlašćena da takvo mišljenje traži.
2. Pitanja po kojima se traži savetodavno mišljenje Suda iznose se pred Sud pismenim traženjem, koje mora sadržavati tačne podatke o pitanju po kom se mišljenje traži i mora biti propraćeno svim ispravama koje bi mogle razjasniti to pitanje.

Član 66

1. Sekretar će o traženju savetodavnog mišljenja obavestiti odmah sve države, koje imaju pravo da se pojavljuju pred Sudom.
2. Sekretar isto tako putem posebnog i neposrednog saopštenja obaveštava svaku državu koja ima pravo da se pojavljuje pred Sudom ili svaku međunarodnu organizaciju, za koju Sud, ili, ako Sud ne zasedava, njegov Pretsednik, smatra da može pružiti obaveštenja po tom pitanju, da je Sud spreman da, u roku koji određuje Pretsednik, primi njihove pismene

izjave ili da na javnoj sednici, koja će se održati u tu svrhu, sasluša njihove usmene izjave u vezi sa ovim pitanjem.

3. Ako ma koja od tih država koje imaju pravo da se pojavljuju pred Sudom ne bi primila posebno saopštenje pomenuto u stavu 2 ovog Člana, takva država može izraziti želju da podnese pismenu izjavu ili da bude saslušana; o tom Sud odlučuje.

4. Državama i ustanovama koje dadu pismenu ili usmene izjave, ili i jedne i druge, biće dozvoljeno da učine svoje primedbe na izjave koje dadu druge države ili organizacije u obliku, obimu i roku, koji će u svakom pojedinom slučaju odrediti Sud ili, ako Sud ne zasedava, njegov Pretsednik. U tu svrhu, Sekretar Suda blagovremeno saopštava sve pismene izjave svakoj državi ili organizaciji koja je dala slične izjave.

Član 67

Sud proglašuje svoja savetodavna mišljenja na javnoj sednici, o čemu prethodno moraju biti obavješteni Generalni sekretar i pretstavnici država, članica Organizacije Ujedinjenih nacija, kao i pretstavnici drugih država i međunarodnih organizacija koje su neposredno zainteresovane.

Član 68

U vršenju svojih savetodavnih dužnosti Sud će se isto tako rukovoditi odredbama ovog Statuta koje se odnose na rešavanje sporova, ukoliko bude smatrao da ima mesta njihovoj primeni.

GLAVA V

Izmene i dopune

Član 69

Izmene i dopune ovog Statuta vršice se po istom postupku koji je predviđen za izmene i dopune Povelje Ujedinjenih nacija, pridržavajući se, međutim, odredaba koje bi Generalna skupština, na preporuku Saveta bezbednosti, usvojila u pogledu učešća država, koje su ugovorne strane ovog Statuta ali nisu članice Organizacije Ujedinjenih nacija.

Član 70

Sud ima pravo da predlaže dopune i izmene ovog Statuta koje smatra potrebnim, putem pismenih saopštenja Generalnom sekretaru, radi rasmatranja saobrazno odredbama Člana 69.

IZVEŠTAJ

ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O POVELJI UJEDINJENIH NACIJA

PRIVREMENA NARODNA SKUPSTINA
ZAKONODAVNI ODBOR
24 avgusta 1945 godine
Beograd

PRETSEDNIŠTVU PRIVREMENE NARODNE SKUPŠTINE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Zakonodavni odbor na svojoj sednici od 24 avgusta 1945 godine proučio je i jednoglasno usvojio Predlog zakona o Povelji Ujedinjenih nacija koju su predstavnici pedeset Ujedinjenih nacija usvojili i potpisali u San Francisku 26 juna ove godine, a među njima i predstavnik Demokratske federativne Jugoslavije.

Zakonodavni odbor smatra da je Savezna vlada, koja je ovaj važni međunarodni instrumenat podnela Privremenoj narodnoj skupštini na ratifikaciju, u punom pravu kada podvlači da ciljevi, kojima teži Organizacija Ujedinjenih nacija, jesu ciljevi za koje su i naši narodi, tokom ovog rata, založili svoje najbolje snage i u kojima i oni gledaju najbolju garantiju za održanje mira i bezbednosti, kao i za izgradnju bolje i srećne privredne i socijalne budućnosti svoje i celokupnog čovečanstva.

Zakonodavni odbor predlaže da se ispod Povelje Ujedinjenih nacija mesto oznake koja glasi »Sleduju potpisi predstavnika 48 Ujedinjenih nacija« stavi sledeći tekst:

»Sleduju potpisi predstavnika: Kine, Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Severne Irske, Sjedinjenih Američkih Država, Francuske, Argentine, Australije, Kraljevine Belgije, Bolivije, Brazilije, Bjeloruske Sovjetske Socijalističke Republike, Kanade, Čile, Kolumbije, Kostarike, Kube, Čehoslovačke, Danske, Dominikanske Republike, Ekvadora, Egipta, Salvadora, Etiopije, Grčke, Gvatemale, Haitia, Hondurasa, Indije, Irana, Iraka, Liberije, Velikog Vojvodstva Luksemburga, Meksika, Nizozemske Kraljevine, Novog Zelanda, Nikarague, Kraljevine Norveške, Paname, Paragvaja, Perua, Filipinske Zajednice, Saudi Arabije, Sirije, Turske, Ukrajinske Sovjetske Socijalističke Republike,

Južno-Afričke Unije, Urugvaja, Venecuele i Jugoslavije, Ostavljeno je prazno mesto za naknadni potpis u ime Poljske.«

Zakonodavni odbor ima čast umoliti Privremenu narodnu skupštinu da izvoli u celosti usvojiti ovaj zakonski predlog.

Za svoga izvestioca Odbor je izabrao predsednika Odbora Mošu Pijade.

Zapisničar
Đuro Tiljak, s. r.

Predsednik
Zakonodavnog odbora
Moša Pijade, s. r.

Članovi:

Vladimir Simić, s. r., Josip Rus, s. r., T. Kaclerović, s. r., Škarića Dane, s. r., Rehorović Ivan, s. r., Zlatarić Jerko, s. r., Joža Milivojević, s. r., Pero Krstajić, s. r., Miloš Carević, s. r., dr Hinko Krizman, s. r., dr Branko Čubrilović, s. r., dr Maks Šnuderl, s. r., dr Dragoljub Jovanović, s. r., Epaminond Popandonov, s. r., dr Siniša Stanković, s. r., Pet. S. Piruze, s. r., Jefto Pavić, s. r., Šime Balen, s. r., V. Kosovac, s. r., Đuro Tiljak, s. r., Nada Sremec, s. r., Sava Medan, s. r., Ivan Božićević, s. r., Svet. Krstić, s. r., Lajčo Jaramazović, s. r., Mil. Milojević, s. r., Kemal Agoli, s. r., Metodije Andonov Čento, s. r., Petar Stanke, s. r., Dušan Kveder, s. r., Miloš Rašović, s. r., Panto Mališić, s. r., Krsto Filipović, s. r., Simo Eraković, s. r., dr Jože Vilfan, s. r., Krmelj Maks, s. r., F. Lubej, s. r., dr M. Mikuž, s. r.

P R E D L O G

ZAKONA O ŠTAMPI

GLAVA I

Opšte odredbe

Član 1

U Demokratskoj federativnoj Jugoslaviji štampa je slobodna. Niko ne može biti sprečen u slobodnom izražavanju svojih misli putem štampe, osim u slučajevima koje ovaj Zakon predviđa.

Član 2

Pod štamptom u smislu ovog Zakona podrazumevaju se svi štampani spisi, slike, crteži ili drugi slični predmeti koji su mehaničkim ili hemiskim putem izrađeni za umnožavanje i rasturanje.

Neće se smatrati štamptom u smislu ovog Zakona umnoženi primerci koji služe užem krugu lica u unutrašnje, poslovne svrhe ili za obično obaveštavanje, kao što su štampani obrasci, trgovačke i druge slične knjige, posmrtno objave, obični pozivi na razne zabave, sastanke, predavanja itd.

Član 3

Za štampanje knjiga, umetničkih dela i sličnih nepovremenih štampanih stvari nije potrebna nikakva prethodna prijava ili odobrenje vlasti.

Član 4

Ko želi da izdaje novine ili povremene spise mora, najmanje 14 dana pre početka izdavanja, podneti nadležnom okružnom javnom tužiocu prijavu u kojoj će navesti:

- 1) naziv novina ili povremenog spisa koji će se štampati;

2) ime, zanimanje i adresu izdavača, odgovornog urednika i ostalih članova uredništva;

3) naziv (firmu) i adresu štamparije u kojoj će se štampati;

4) mesto izdavanja novina ili povremenog spisa;

5) karakter i vrstu novina ili povremenog spisa (na pr-dnevni ili nedeljni list, zabavni, književni, politički itd.).

Izdavač je isto tako dužan da podnese javnom tužiocu prijavu o svakoj promeni gornjih okolnosti najmanje 24 sata pošto promena nastupi.

Član 5

Za iste novine ili povremeni spis može biti postavljeno više odgovornih urednika sa oznakom za koji je deo (rubriku) novina odnosno povremenog spisa svaki od njih odgovoran.

Odgovorni urednici moraju imati stalni boravak u mestu izdavanja novina ili povremenog spisa.

Član 6

Nemaju pravo da budu izdavači, urednici i stalni članovi uredništva lica:

1) koja ne uživaju politička i građanska prava;

2) koja su bila funkcioneri ili istaknuti članovi u ustaškim, četničkim, ljotičevskim organizacijama, u organizacijama bele i plave garde, kao i u drugim fašističkim organizacijama i grupama u zemlji ili inostranstvu, koja su saradivala s neprijateljima i njihovim domaćim pomagačima;

3) koja su bila izdavači, urednici, istaknuti saradnici i pisci fašističkih i profašističkih knjiga, novina i drugih povremenih i nepovremenih spisa;

4) koja su za vreme rata, tj. od 6 aprila 1941 godine, bila izdavači, urednici, istaknuti saradnici i pisci knjiga, novina i drugih povremenih i nepovremenih spisa koji su raspirivali nacionalnu, rasnu ili versku mržnju i razdor, ili su pomagali delovanje spoljnih neprijatelja Jugoslavije.

Član 7

Strani državljani mogu biti izdavači ili odgovorni urednici novina i povremenih spisa samo po prethodnom odobrenju sa-veznog Ministra unutrašnjih poslova.

Član 8

Štampar je dužan da dostavi nadležnom sreskom odnosno okružnom javnom tužiocu po tri primerka štampane stvari čim primerci budu otštampani.

Član 9

Na svim knjigama i drugim nepovremenim spisima mora biti označeno mesto izdanja, mesto i godina štampanja, naziv (firma) štamparije i ime izdavača (vlasnika), a na svim novinama i povremenim spisima još i ime odgovornog urednika.

GLAVA II

Ispravka

Član 10

Organ vlasti ili privatno ili pravno lice, koje se smatra povrednim izvesnim tvrđenjima iznetim u novinama ili povremenom spisu, može podneti odgovornom uredniku ispravku o iznetim tvrđenjima koja ne može biti dva puta duža od napisa koji se ispravlja i ne sme biti neuljudno napisana. Ako odgovorni urednik ne htedne da ispravku otštampa u prvom ili drugom narednom broju po prijemu ispravke, pomenuto lice može nadležnom okružnom narodnom sudu podneti tužbu radi štampanja ispravke.

Po prijemu tužbe, sud će pozvati i saslušati odgovornog urednika i tužioca i eventualno neophodno potrebne svedoke a potom doneti presudu kojom će ili osloboditi odgovornog urednika od dužnosti štampanja ispravke ili mu narediti da ispravku otštampa na način kako to sud bude odredio.

Sud će po ovakvim tužbama postupati u roku od 3 dana. Nezadovoljna strana ima pravo žalbe na viši sud.

GLAVA III

Zabrana

Član 11

Zabranjuje se rasturanje i prodavanje pojedinih knjiga, novina ili drugih štampanih stvari ako sadrže:

- 1) prozagiranje, izazivanje ili raspirivanje nacionalne, rasne ili verske nejednakosti, mržnje i razdora;
- 2) pozivanje građana na pobunu, diverziju ili sabotažu;

- 3) pozivanje građana na nasilno poništenje ustavnog poretka Demokratske federativne Jugoslavije;
- 4) uvrede i klevete protiv prijateljskih zemalja u cilju re-mećenja dobrih međunarodnih odnosa i međunarodnog mira;
- 5) odobravanje ili pomaganje delovanja spoljnih nepri-jatelja Demokratske federativne Jugoslavije;
- 6) pozivanje na neispunjavanje vojnih dužnosti;
- 7) širenje lažnih i alarmantnih vesti koje ugrožavaju dr-žavne i narodne interese;
- 8) izdavanje vojnih tajni;
- 9) uvrede ili klevete vrhovnih saveznih i zemaljskih pret-stavničkih tela Demokratske federativne Jugoslavije;
- 10) tešku povredu javnog morala, potsticanje na kriminal.

Član 12

Novine ili drugi povremeni spisji koji objavljuju zabra-njeni sadržaj naveden u čl. 11 ovog Zakona, pa su zbog toga pojedini njihovi brojevi više puta, a najmanje tri puta uza-stopce sudski zabranjeni, mogu se zabraniti potpuno.

Isto se tako mogu zabraniti knjige, novine i druge štam-pane stvari za koje se utvrdi da su finansirane iz inostranstva od neprijatelja države i državnog uređenja.

Zabrana štampe po ovom članu objavljuje se u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

Član 13

Zabranu štampe u smislu čl. 11 i 12 ovog Zakona, kao i zabranu izdavanja štampe u smislu čl. 6 ovog Zakona, izriču okružni narodni sudovi na predlog nadležnog javnog tužioca.

U naročito hitnim i opravdanim slučajevima može javni tužilac izreći obrazloženim pismenim rešenjem privremenu za-branu rasturanja i prodavanja novina odnosno povremenog spisa. U tom slučaju, on će svoje rešenje o zabrani odmah do-staviti jednovremeno uredništvu i nadležnom narodnom okružnom sudu, a narodnoj miliciji narediti da uzapti štampane primerke i, ako je potrebno, da zapečati štamparski slog, klišea itd.

Po prijemu predloga javnog tužioca (st. 1 ovog člana) odnosno po prijemu njegovog rešenja o privremenoj zabrani (st. 2 ovog člana), sud je dužan da najdalje u roku od 24 sata zakaže raspravu. Posle saslušanja javnog tužioca i odgovor-nog urednika, izdavača i pisca, i posle saslušanja neophodno potrebnih svedoka, sud će doneti rešenje da li usvaja ili odbija

predlog javnog tužioca o zabrani odnosno da li osnažuje ili poništava njegovu zabranu. Rešenje o zabrani mora tačno označiti mesta zbog kojih se zabrana izriče i navesti zakonske propise.

Nezadovoljna strana ima pravo žalbe na viši sud u roku od 48 sati po saopštenju rešenja. Odluka suda višeg stepena je konačna.

Član 14

Ako se u postupku o zabrani štampe ustanovi da su izdavači, urednici ili pisci primali, pored redovnih prinadležnosti, naročite honorare za donošenje zabranjenih članaka, odlomaka itd., ili da su finansirani za taj posao iz inostranstva, može im sud zabraniti svaki dalji rad kao izdavača, urednika ili saradnika svih novina i drugih štampanih stvari koje izlaze u zemlji.

Sudska odluka o ovome objavljuje se u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

GLAVA IV

Strana štampa

Član 15

Novinama, knjigama i ostalim spisima štampanim u inostranstvu slobodan je ulazak i rasturanje u Demokratskoj federativnoj Jugoslaviji bez ikakvog prethodnog odobrenja. Pravo na rasturanje strane štampe imaju samo domaća preduzeća i ustanove koje dobiju za to naročito ovlašćenje saveznog Ministarstva informacija.

Izuzetno od prednjeg stava, ulazak i rasturanje u zemlji novina, knjiga i ostalih spisa koji se štampaju u inostranstvu na jezicima naših naroda ili koji su namenjeni našim narodima, dozvoljen je po prethodnom odobrenju saveznog Ministra informacija. Ako Ministar informacija ne odobri ulazak i rasturanje ovih spisa u zemlji, objaviće to u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

Član 16

Preduzeća i ustanove ovlašćene na rasturanje strane štampe u našoj zemlji dužni su dostaviti po tri primerka Ministarstvu informacija.

Propisi čl. 11 i 12 ovog Zakona odnose se i na stranu štampu koja ulazi u našu zemlju. Rešenje o zabrani donosi savezni Ministar informacija.

GLAVA V

Kaznene odredbe

Član 17

Za krivična dela po odredbama ovog Zakona, ukoliko ne sadrže i dela kažnjiva i po drugim zakonima, kazniće se, prema okolnostima pojedinog slučaja i oceni suda, do 50.000 dinara ili lišenjem slobode do 4 meseca.

Član 18

Ko pod neki napis potpiše lice koje taj napis nije napisalo ili ko dopusti da bude označen kao urednik a nema učešća u određivanju pravca lista ili u odlučivanju da li će neki napis biti objavljen ili ne, kazniće se lišenjem slobode do 4 meseca.

Član 19

Za članke i odlomke kojima se za posebnu platu ili materijalnu korist neistinito prikazuju i veličaju pojedinci, ustanove ili preduzeća, kazniće se lišenjem slobode do jedne godine dana.

Član 20

Za rasturanje zabranjene domaće i strane štampe kao i rasturanje strane štampe bez dozvole po st. 2 čl. 15 ovog Zakona kazniće se krivci lišenjem slobode do jedne godine dana.

Član 21

Za objavljivanje putem štampe službenih i vojnih tajni, bez izrečne dozvole nadležnih državnih organa, kazniće se odgovorno lice lišenjem slobode od jednog meseca do 2 godine.

Član 22

Za krivično delo uvrede odnosno klevete učinjene putem štampe kazniće se odgovorno lice lišenjem slobode do 3 godine i novčano do 20.000 dinara. Na zahtev tužioca, sud će odlučiti da se sudska presuda u celini ili izvodu otštampa u listu u kome je inkriminisan napis objavljen. Osim toga, tužilac ima pravo na naknadu štete.

Član 23

Odgovorno lice za počinjeno delo iz čl. 14 ovog Zakona kazniće se lišenjem slobode do 3 godine, a ako je primilo novac iz inostranstva onda lišenjem slobode do 5 godina, a može mu se izreći i kazna konfiskacije imovine.

Član 24

Kao odgovorno lice u smislu kaznenih odredaba ovog Zakona smatra se u prvom redu pisac; ako je pisac nepoznat ili van domašaja vlasti, onda urednik; a ako urednika nema, onda izdavač; ako je izdavač nepoznat, onda štampar; a ako je i štampar nepoznat, onda rasturač.

Član 25

Za suđenje dela iz ovog Zakona nadležan je onaj okružni narodni sud na čijem je području izdana ili štampana stvar, a ako je mesto izdanja nepoznato, onda u mestu gde se štampana stvar rastura.

Član 26

Izdavač jemči za svu štetu i za sve novčane iznose na koje bude osuđen odgovorni urednik.

Član 27

Ovaj zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

OBRAZLOŽENJE

PREDLOGA ZAKONA O ŠTAMPI

Slobodu štampe, zajedno sa ostalim demokratskim pravima i građanskim slobodama, ostvario je u nas na delu sam narod u toku Narodnooslobodilačke borbe. Još u toku rata štampa je oslobođena prepreka i lanaca koji su je ranije sputavali i okivali. Štampa je dobila slobodu i mogućnost, pravo i dužnost da služi jedino svome narodu i njegovom napretku.

Stoga, i rukovodeći se tim razlozima, predlažem Privremenoj narodnoj skupštini zakon čiji je cilj da ovu od naroda izvojevanu slobodu štampe i pravno potvrdi, učvrsti i istovremeno reguliše njeno pravilno ostvarivanje. Danas nam je Zakon o štampi potreban ne samo radi kulturno-vaspitačkog zadatka štampe, kao sredstvo za široko kulturno podizanje i političko prosvetavanje i aktiviranje naroda, već, i pre svega, radi ostvarenja i olakšanja učešća i kontrole naroda u izgradnji države. Slobodna štampa, koju projekat zakona predviđa, treba da omogući najširu kritiku svih nedostataka u državnoj, privrednoj i kulturnoj izgradnji, a naročito kritiku rada organa

državnih vlasti u cilju bržeg ispravljanja i poboljšanja funkcionisanja državnog aparata.

Osnovne su karakteristike ovog Projekta zakona o štampi:

1) Njegov demokratski karakter. Ne samo za izlaženje nepovremenih spisa (knjiga, brošura i t. sl.) nego i za izdavanje povremenih spisa (novina, časopisa i t. sl.) ne traži se nikakvo kaucioniranje niti ikakvo prethodno odobrenje vlasti, kao što je to bilo u staroj Jugoslaviji i u drugim sličnim državama. Predviđena je jedino dužnost izdavača povremenih spisa da prethodno podnesu prijavu javnom tužiocu, i to samo u svrhu evidencije. Upravne vlasti su potpuno isključene iz nadzora nad štampom. Cenzura, ma u kome vidu, ne postoji nad štampom.

Svaki naš državljanin koji uživa građanska prava ima pravo da izdaje ili uređuje štampu ili da saraduje u njoj. U interesu slobode štampe, u interesu demokratije, koja je najvažniji uslov za slobodu štampe, u interesu zaštite štampe od političke i moralne korupcije, zakon predviđa da nemaju pravo da budu izdavači, urednici i stalni članovi uredništva lica: a) koja ne uživaju politička i građanska prava; b) koja su bila funkcioneri ili istaknuti članovi u ustaškim, četničkim, ljotičevskim organizacijama, u organizacijama bele i plave garde, kao i u drugim fašističkim organizacijama i grupama u zemlji ili inostranstvu, koja su saradivala sa neprijateljima i njihovim domaćim pomagačima; c) koja su bila izdavači, urednici, istaknuti saradnici i pisci fašističkih i profašističkih knjiga, novina i drugih povremenih i nepovremenih spisa; d) koja su za vreme rata tj. od 6 aprila 1941 godine bila izdavači, urednici, istaknuti saradnici i pisci knjiga, novina i drugih povremenih i nepovremenih spisa, koji su raspirivali nacionalnu, versku ili rasnu mržnju i razdor ili su pomagali delovanje spoljnih neprijatelja Jugoslavije.

2) Projekat predviđa da pojedini brojevi novina ili drugih štampanih stvari mogu biti zabranjeni. Nema nijedne države na svetu koja zakonima ne predviđa veći ili manji broj uzroka sa kojih se novine mogu zabraniti ili za njih odgovorna lica izvesti pred sud.

Naš projekat tačno i jasno određuje u kojim se slučajevima može zabraniti rasturanje i prodavanje štampe. Ti slučajevi nisu pobrojani uopšte, već izrično, i to samo u interesu slobode štampe. Oni su sledeći: a) propagiranje, izazivanje ili raspirivanje nacionalne, rasne ili verske nejednakosti, mržnje i razdora; b) pozivanje građana na pobunu, diverziju ili sabo-

tažu; c) pozivanje građana na nasilno poništenje ustavnog poretka Demokratske Federativne Jugoslavije; d) uvrede i klevete protiv prijateljskih zemalja u cilju remećenja dobrih međunarodnih odnosa i međunarodnog mira; e) odobravanje ili pomaganje delovanja spoljnih neprijatelja Demokratske Federativne Jugoslavije; f) pozivanje na neispunjavanje vojnih dužnosti; g) širenje lažnih i alarmantnih vesti koje ugrožavaju državne i narodne interese; h) izdavanje vojnih tajni; i) uvrede ili klevete vrhovnih, saveznih i zemaljskih predstavničkih tela Demokratske Federativne Jugoslavije i j) teške povrede javnog morala, potsticanje na kriminal. — Zabranu izriče sud a protiv rešenja prvostepenog suda ima mesta žalbi na viši sud.

Da ne bi ovu slobodu štampe iskoristili neprijatelji naše demokratije, zakon samo u izuzetnim slučajevima, kad se radi o hitnosti i očevidno nezakonitim spisima, predviđa da javni tužilac, privremeno, može izreći zabranu štampane stvari, no to njegovo rešenje podleži oceni suda, koji će ga odobriti ili odbaciti u roku od 24 časa.

3) Nov sistem isprávkí, koji projekat predviđa, proizilazi iz specijalnih prilika naše stvarnosti, i to: a) iz već pomenute potrebe da se putem štampe omogući stvarna i najšira kritika rada službenih i privatnih lica, a da ipak novine pri tome ne budu ometane čestim i neumesnim isprávkama, i b) iz potrebe da se pojedinci zaštite od ličnih, neopravdanih ili zlonamernih napada putem štampe.

Zbog toga je sudu dato pravo, ako ne dode do sporazuma o štampanju ispravke između urednika i zainteresovanog lica, da on odluči da li će i kako ispravka povredjenog lica biti otštampana. I ovde je predviđena mogućnost žalbe na viši sud.

4) Režim za stranu štampu je drukčiji no za domaću utoliko što se: a) predviđa zahtev prethodnog odobrenja ulaska i rasturanja u zemlji, ali samo za onu štampu koja izlazi u inostranstvu na jezicima naših naroda ili je namenjena našim narodima, i b) što o odobravanju i zabranjivanju strane štampe rešava savezni Ministar informacija.

5) Za razliku od bivših jugoslovenskih i mnogih stranih zakona o štampi koji po svojem sadržaju predstavljaju stvarni deo krivičnog zakona, naš Projekat zakona o štampi sveo je kaznene odredbe samo na najnužniju meru. On normira jedino ona krivična dela čija se priroda bitno menja odnosno koja postaju znatno teža kada se vrše putem štampe (kao, na primer, uvrede ili klevete). Inače, u pogledu ostalih krivičnih dela

učinjenih štampom, prepušteno je da ona budu sudena po redovnim važećim krivičnim propisima.

Beograd, 25 avgusta 1945 god.

Potpredsednik Vlade
i Ministar za Konstituantu

E. Kardelj, s. r.

IZVEŠTAJ

VEĆINE ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O ŠTAMPI

PRIVREMENA
NARODNA SKUPŠTINA
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE
JUGOSLAVIJE
ZAKONODAVNI ODBOR

Br. 145
23 avgusta 1945 godine
Beograd

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Zakonodavni odbor na svojoj sednici od 21 avgusta ove godine proučio je i usvojio sa 38 glasova protiv 2 Predlog zakona o štampi, onako kako ga je Ministar za Konstituantu podneo Privremenoj narodnoj skupštini Demokratske federativne Jugoslavije, sa sledećim izmenama i dopunama:

Čl. 4. U drugoj alineji, treći red, mesto reči »najmanje« staviti »najdalje«.

Čl. 6. U prvoj alineji, sedmi red, posle reči »garde« brisati reč »kao«. U osmom redu, posle reči »inostranstvu« dodati reči »kao i lica«. Dodaje se nova tačka 5, koja glasi: »Koja su se služila štampom za širenje pornografije, za vršenje ucena i u slične nemoralne svrhe«.

Čl. 9. U petom redu, mesto reči »odgovornog« staviti reč »odgovornih«.

Čl. 10. U prvoj alineji, drugi red, mesto reči »povrednim« staviti reč »povredeno«. U trećoj alineji, prvi red, mesto reči »postupati« staviti reč »postupiti«.

Čl. 11. U prvoj alineji, tačka 3, mesto reči »poništenje« staviti reč »obaranje«. U tački 10, posle reči »povredu« brisati reč »javnog« i posle reči »morala« dodati reč »i«.

Čl. 13. U prvoj alineji, drugi red, posle reči »štampe« brisati reči »u smislu čl.« i staviti »iz razloga navedenih u čl.«. U zadnjoj alineji, treći red, brisati reči »odluka suda višeg stepena je konačna«.

Čl. 14. U prvoj alineji, prvi red, posle reči »štampe« dodati reči »po prethodnom članu«.

Čl. 15. U prvoj alineji, peti red, posle reči »imaju« briše se reč »samo« i posle reči »domaća« dodaju se reči »i strana«.

Čl. 16. U prvoj alineji, prvi red, mesto reči »na« staviti »za«.

Čl. 17. U drugom redu, posle reči »kažnjiva« brisati reč »i«.

Čl. 19. U prvom redu, mesto reči »odlomke« staviti »napise«.

Čl. 20. U prvom redu, mesto reči »i« staviti »ili«.

Čl. 21. U poslednjem redu, posle reči »godine« dodati reči »ukoliko delo po drugim zakonima ne povlači težu kaznu«.

Čl. 23. U četvrtom redu, posle reči »godina« brisati reči »a može mu se izreći i kazna konfiskacije imovine«.

Čl. 26. U prvom redu, posle reči »izdavač« dodati reč »solidarno«.

Dostavljajući ovaj izveštaj sa učinjenim izmenama i dopunama, Odboru je čast umoliti Privremenu narodnu skupštinu Demokratske federativne Jugoslavije da ga izvoli u celosti usvojiti.

Za izvestioca Odbor je odredio Miloša Carevića.

Zapisičar

Rato Dugonjić, s. r.

Pretsednik

Zakonodavnog odbora

Moša Pijade, s. r.

Članovi:

Vladimir Simić, s. r., Rus Josip, s. r., Metodije Čento, s. r., dr Hinko Krizman, s. r., dr Branko Čubrilović, s. r., dr Dragoljub Jovanović, s. r., Simo Eraković, s. r., Vujo Kosovac, s. r., Rehorović Ivan, s. r., Dušan Kveder, s. r., Joza Milivojević, s. r., Stante Petar, s. r., Svetozar Krstić, s. r., Miloš Rašović, s. r., dr Siniša Stanković, s. r., Filipović Krsto, s. r., Savo Medan, s. r., F. Lubej, s. r., Panto Mališić, s. r., Miha Marinko, s. r., Epaminond Popandonov, s. r., Dragoljub V. Prodanović, s. r., Cazi Josip, s. r., Krmelj Maks, s. r., dr M. Šnuderl, s. r., Nada Sremec, s. r., Petar S. Piruze, s. r., Jaramazović Lajčo, s. r., dr Jože Vilfan, s. r., dr Melod Mikuž, s. r., Jerko Zlatarić, s. r.

IZVEŠTAJ

MANJINE ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O ŠTAMPI

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Na sednici Zakonodavnog odbora od 21 avgusta o. g. pre-
tresan je i većinom glasova primljen Predlog zakona o štampi.
Prilikom usvajanja pomenutog zakonskog predloga mi smo
odvojili svoje mišljenje i dali sledeću izjavu:

Zakon o štampi je čisto formalni zakon, koji u svom
članu 1 manifestuje slobodu štampe. Međutim, sloboda štampe
kao sloboda mišljenja i sloboda političkog života, ne zavisi
samo od nekoliko odredaba, koje imaju formalni karakter,
nego je uslovljena materijalnim i političkim činjenicama.

Materijalni uslovi štampe (hartija i štamparije) nalaze se
u rukama vlasti, koja je politički isključiva. Nije prosta slučaj-
nost da između stotine listova, koji danas izlaze pod direkti-
vom i disciplinom Narodnog fronta, nema nijednog lista, koji
bi zastupao neko samostalno mišljenje izvan Fronta.

Politički uslovi u pogledu štampe su isti oni na koje naila-
zimo u svima zakonima, koji ograničavaju razna prava i, što
je još teže od tih ograničenja, ostavljaju neodredene pojmove
o tekovinama Narodnooslobodilačke borbe i o narodnoj vlasti.
Ostavljaju ih neodredene i proizvoljne tumačenju vlasti, koje
su proizvoljne kako u postupku, tako i u kompetenciji.

Sloboda štampe znači slobodu političkog života. Jedno je
u drugom.

Prema tome, ako se svi uslovi političkog života ne obe-
zbede, onda nema ni slobode štampe.

Počev od Zakona o biračkim spiskovima pa preko Zakona
o izboru narodnih poslanika i ostalih političkih zakona, svuda
se ponavljaju iste stvari: ko ima pravo da govori, ko ima pravo
da glasa, ko može biti izabran i ko se može smatrati fašistom
i profašistom.

I kada se još iz obrazloženja uzme, šta se sve može inkri-
minisati i šta se sve smatra kao tekovina, onda se postavlja

pitanje: o kakvim stvarima štampa može da govori i raspravlja, ako se i načelne promene i reforme mogu lako inkriminisati.

A da i ne dodirujemo pitanje o unutrašnjoj kontroli lista, njegovim prihodima i drakonskim kaznama za onoga koji piše, za onoga koji štampa i za onoga koji rastura.

Za izvestioca određen je dr Dragić M. Joksimović.

Beograd, 23 avgusta 1945 godine

Radmilo Ž. Stojiljković, s. r.

dr Dragić M. Joksimović, s. r.

P R E D L O G

ZAKONA O USTROJSTVU I NADLEŽNOSTI VOJNIH SUDOVA U JUGOSLOVENSKOJ ARMII

GLAVA I

Opšte odredbe

Član 1

U Jugoslovenskoj armiji i Jugoslovenskoj mornarici organizuju se ovi vojni sudovi:

1) vojni sudovi divizija, pomorske flote, vojnih područja i Vojni sud za grad Beograd;

2) vojni sudovi armija, mornarice i samostalnih korpusa.
Najvišu sudsku vlast u Jugoslovenskoj armiji i mornarici vrši Vrhovni sud Demokratske federativne Jugoslavije.

Član 2

Vojni sudovi izriču svoje presude »U ime naroda Jugoslavije«.

Član 3

Zadatak je vojnih sudova da štite ustanovljeni poredak u vojsci i vojne mere preduzete u cilju odbrane i sigurnosti države od krivičnih dela; primenom kazni prema onima koji ta dela izvrše.

Član 4

Vojne sudije i prisuditelji su u sudenju nezavisni i dužni su da sude po zakonu.

Član 5

Vojni sudija može za krivična dela koja učini u vršenju sudijske dužnosti biti predan sudu, stavljen pod istragu ili u pritvor samo po odobrenju Predsedništva Antiifašističkog veća

narodnog oslobodenja Jugoslavije, a prisuditelji po odobrenju
Predsedništva nadležnog zemaljskog narodnog predstavničkog
tela.

Član 6

Vojni sudovi dužni su jedan drugome davati pravnu pomoć
u službenim poslovima.

Sa stranim državama i njihovim vlastima vojni sudovi
opšte preko Ministarstva narodne odbrane.

GLAVA II

Nadležnost vojnih sudova

Član 7

Vojni sudovi sude za krivična dela vojnih lica.

Oni sude i nevojnim licima za krivična dela koja izvrše u
zajednici sa vojnim licima, kao i za krivična dela slabljenja
narodne odbrane i izdavanja vojnih tajni.

Član 8

Vojni sudovi sude i za krivična dela ratnih zarobljenika.

Član 9

Vojni sudovi divizija sude u prvom stepenu:

1) za krivična dela vojnih lica iz sastava divizija, sem ofi-
cira i generala;

2) za krivična dela nevojnih lica u zoni ratnih operacija,
gde se brza sudska odluka pokaže potrebnom.

Za krivična dela vojnih lica iz sastava jedinica (delova) i
ustanova neposredno potčinjenih štabu armije, sem oficira i
generalata, sudiće u prvom stepenu onaj vojni sud divizije ili
područja, koji za to odredi vojni sud armije.

Član 10

Vojni sud pomorske flote sudi u prvom stepenu za kri-
vična dela vojnih lica iz sastava flote, sem oficira i admirala.

Član 11

Vojni sud vojnog područja sudi u prvom stepenu:

1) za krivična dela koja na teritoriji područja učine vojna
lica van sastava operativnih jedinica (čl. 9 i 10), sem oficira,
generalata i admirala,

2) za krivična dela vojnih lica iz sastava jedinica (delova) i ustanova neposredno potčinjenih štabu armije, sem oficira i generala, a po odluci vojnog suda armije u smislu stava 2 čl. 9.

Član 12

Vojni sud armije sudi u prvom stepenu za krivična dela oficira iz sastava armije, a u drugom stepenu po predmetima o kojima su u prvom stepenu sudili podređeni vojni sudovi divizija i vojnih područja.

Član 13

U slučaju odlaska armije sa svoje teritorije obrazuje se za teritoriju oblasti vojni sud vojne oblasti, koji ima sastav i nadležnost vojnog suda armije.

Član 14

Vojni sud mornarice sudi u prvom stepenu za krivična dela oficira iz sastava mornarice, a u drugom stepenu po predmetima o kojima su u prvom stepenu sudili vojni sud pomorske flote i vojni sudovi područja za krivična dela vojnih lica iz sastava mornarice.

Član 15

Vojni sud korpusa sudi u prvom stepenu za krivična dela oficira iz sastava korpusa, a u drugom stepenu po predmetima o kojima su u prvom stepenu sudili podređeni vojni sudovi divizija.

Član 16

Vojni sud za grad Beograd sudi u prvom stepenu za krivična dela vojnih lica Beogradskog garnizona, sem generala i admirala.

Za krivična dela vojnih lica iz operativnih jedinica koje stalno ili privremeno borave na području Beogradskog garnizona, sudiće njihovi nadležni vojni sudovi.

Član 17

Vrhovni sud Demokratske federativne Jugoslavije u svom vojnom veću sudi u prvom i poslednjem stepenu za krivična dela generala i admirala, a u drugom stepenu po predmetima o kojima su u prvom stepenu sudili vojni sudovi armija, mornarice, korpusa i Vojni sud za grad Beograd.

Član 18

Po presudama nižih vojnih sudova kojima je izrečena smrtna kazna, vojno veće Vrhovnog suda odlučuje u drugom i poslednjem stepenu.

Smrtna se kazna sme izvršiti tek kada je potvrdi Vrhovni sud.

Član 19

U slučajevima od naročite važnosti može se predmet iz redovne nadležnosti nižeg suda izuzeti i izneti na suđenje pred viši vojni sud.

Rešenje o tome donosi dotični viši vojni sud po predlogu javnog tužioca.

Član 20

U ratu ili u vreme mira, u slučaju da nastupe izuzetne prilike koje pretstavljaju opasnost za javni mir i poredak u državi ili delu njene teritorije, može savezna vlada svojom odlukom staviti u nadležnost vojnih sudova suđenje svim licima za sva ili u toj odluci određena krivična dela, koja budu izvršena na dotičnoj teritoriji.

Presude ovih vojnih sudova su izvršne i ne podležu razmatranju viših vojnih sudova.

Član 21

Sukob o nadležnosti između prvostepenih vojnih sudova rešava onaj drugostepeni vojni sud na čijem se području, odnosno u čijem se sastavu oni nalaze.

Sve ostale sukobe o nadležnosti između vojnih sudova rešava vojno veće Vrhovnog suda.

GLAVA III

Sastav sudova i sudsko osoblje

Član 22

Vojni sudovi redovno sude u većima od tri sudije.

U naročito teškim i složenim slučajevima može se veće proširiti na pet sudija.

Član 23

Vojni sud sačinjavaju vojne sudije, prisuditelji, sekretari i administrativno osoblje.

Član 24

Vojne sudije moraju biti pravnici po struci, sa činom oficira.

Za predsednike vojnih sudova i njihove zamenike postavljaju se vojne sudije.

Prisuditelji i njihovi zamenici imenuju se iz redova generala, admirala, oficira, podoficira i boraca.

Član 25

Vojni sudovi divizija, pomorske flote i vojnih područja sude u većima koja se sastoje iz predsednika ili njegovog zamenika i dvojice prisuditelja, od kojih je jedan oficir, a drugi podoficir ili borac.

Kada vojni sudovi područja odlučuju po krivičnim predmetima vojnih lica iz sastava mornarice, prisuditelji se uzimaju iz vojnih lica na službi u mornarici.

Vojni sudovi armija, mornarice i korpusa sude u većima koja se sastoje iz predsednika ili njegovog zamenika i dvojice prisuditelja, čina oficira ili generala, odnosno admirala.

Vojni sud za grad Beograd kada sudi za krivična dela vojnih lica iz redova oficira, sudiće u veću koje se sastoji iz predsednika, odnosno njegovog zamenika i dvojice prisuditelja, čina oficira ili generala.

Ovi sudovi mogu imati više veća.

Član 26

Svako sudsko veće ima sekretara koji mora biti pravnik po struci, sa činom oficira. On vodi zapisnik na sudskim raspravama, sastavlja nacrt sudskih odluka i ima u veću savetodavni glas.

Član 27

Sudije vojnog veća Vrhovnog suda i ostale vojne sudije imenuje i razrešava dužnosti Predsedništvo Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

Prisuditelje vojnih sudova na teritoriji federalne jedinice imenuje i razrešava dužnosti Predsedništvo narodnog predstavničkog tela dotične federalne jedinice.

Član 28

Sekretari i administrativno osoblje u vojnim sudovima postavljaju se po postojećim propisima.

GLAVA IV

Nadzor nad radom sudova

Član 29

Viši vojni sudovi dužni su vršiti nadzor nad radom nižih vojnih sudova.

U pravo nadzora naročito spada kontrola da li sudovi sude po zakonu i da li svoje poslove otpravljaju pravilno i na vreme.

Viši vojni sud ima pravo da zatraži od nižeg suda na uvid krivične spise u bilo kojem stadijumu postupka.

GLAVA V

Prelazna i završna naređenja

Član 30

Ovlašćuje se Ministar narodne odbrane da u saglasnosti sa saveznim Ministrom pravosuda izdaje uredbe, naredbe i pravilnike za izvršenje ovoga Zakona.

On može prema potrebi osnivati ili ukidati pojedine vojne sudove u granicama ovoga Zakona i poslove ukinutih sudova staviti u nadležnost jednog ili više vojnih sudova.

Član 31

U jedinicama rodova vojske ranga divizije, mogu se formirati vojni sudovi s nadležnošću vojnog suda divizije. Nadležni viši vojni sud u ovakvim slučajevima biće vojni sud armije, odnosno vojne oblasti, na čijoj teritoriji dotična jedinica ima svoje sedište.

Član 32

Za krivična dela protiv otadžbine izvršena od strane generala, admirala, oficira i podoficira bivše Jugoslovenske vojske sude vojni sudovi.

Nevojnim licima sudiće vojni sudovi za sva krivična dela samo onda ako su njima prouzrokovane naročito teške posledice u toku oslobodilačkog rata, ili ako predstavljaju naročitu opasnost za odbranu i vojnu sigurnost države. Rešenje o ovome donosi vojno veće Vrhovnog suda na predlog Javnog tužioca Demokratske federativne Jugoslavije.

Član 33

Izuzetno od člana 24 ovog Zakona, mogu se u nedostatku pravnika po struci za predsednike vojnih sudova divizija i voj-

nih sudova područja i njihove zamenike postavljati nepravnicu, koji su dosad radili u vojnim sudovima.

Član 34

Postupak po krivičnim predmetima koji su u toku pred vojnim sudovima i po kojima je izrečena prvostepena presuda do dana stupanja na snagu ovog Zakona, dovršiće vojni sudovi.

Član 35

Stupanjem na snagu ovog Zakona prestaju važiti propisi Uredbe Vrhovnog štaba NOV i POJ o vojnim sudovima od 24. maja 1944. godine, koji regulišu ustrojstvo i nadležnost vojnih sudova, kao i svi drugi propisi protivni ovom Zakonu.

Član 36

Ovaj Zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

O B R A Z L O Ž E N J E

PREDLOGA ZAKONA O USTROJSTVU I NADLEŽNOSTI VOJNIH SUDOVA U JUGOSLOVENSKOJ ARMII

Po svom postupku i razvoju, karakteru i ustrojstvu, vojni sudovi slede put naše narodne vojske — Jugoslovenske armije. U surovoj borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika, za slobodu naroda i nezavisnost domovine, nikle su iz narodnog krila prve partizanske grupe, koje su se u toku borbe razvile u savremenu armiju. Unutar te armije nastali su i razvili se današnji naši vojni sudovi. Njihov zadatak bio je da štite tekovine i interese Narodnooslobodilačke borbe i ustanovljeni poredak u vojsci kažnjavanjem ratnih zločinaca, neprijatelja naroda i štetočina svake vrste. U svom početku vojni sudovi nisu imali karakter stalnosti nego su se formirali od slučaja do slučaja iz redova boraca i vojnih i političkih rukovodilaca. Međutim, već koncem 1942. godine ukazala se potreba za jedinstvenim i stalnim uredjenjem vojnih sudova pa je to i učinjeno Uredbom o vojnim sudovima Vrhovnog štaba NOV i POJ od 29. decembra 1942. godine. Dalji razvoj vojnih sudova izražen je u Uredbi o vojnim sudovima Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. maja 1944. godine, koja je do danas ostala na snazi. Ova uredba, pored organizacionih propisa (čl. 1—11), sadrži u op-

štim potezima i materijalno-pravne propise o ratnom zločinu (čl. 13), izdaji (čl. 14) i vojno-krivičnim delima (čl. 15). Ona propisuje vrste kazni i zaštitnih mera (čl. 16) i kriterij o odmeravanju kazni (čl. 17). Konačno, ta uredba ukratko je normirala i propise o postupku i izvršenju kazni (čl. 18—30). U cilju postizavanja jednoobraznosti u postupku vojnih sudova i dopunjavanja postupovnih propisa izdalo je Vojno-sudsko odeljenje Ministarstva narodne odbrane Uputstvo o poslovanju vojnih sudova (Poslovník) od 8 novembra 1944 godine kao i veći broj drugih uputstava i naredenja. Eto, to su pisani pravni izvori našeg dosadašnjeg vojno-krivičnog zakonodavstva.

Naravna je stvar da ovo nekoliko pisanih propisa i uputstava ne bi dostajalo da regulišu rad vojnih sudova. Trebalo je i drugih pravnih izvora. Valja istaći da su vojni sudovi borbeni organi, a iz toga nužno izlazi i to da je osnovni zakon koji je vojne sudove rukovodio u njihovom radu bio opšti zakon Oslobođilačke borbe naroda Jugoslavije, tj. nemilosrdna borba protiv okupatora i domaćih izdajnika. Tom osnovnom zakonu bilo je podvrgnuto celokupno delovanje vojnih sudova. Drugi opšti izvor vojno-sudskog prava bilo je narodno pravno shvatanje i, konačno, treći izvor bili su opšte usvojeni principi krivičnog prava. Tako je vojno-sudska pravna zgrada i pored sve oskudnosti pisanih propisa do danas uglavnom zadovoljavala.

Vojni sudovi imaju narodni karakter, i to ne samo po svom zadatku nego i po svom sastavu. Vojne sudije su ljudi iz naroda, to su borci Jugoslovenske armije. Daleko pretežna većina njih nisu pravnici po struci već radnici, seljaci i napredni intelektualci. Manji broj pretstavljaju pravnici po struci. Međutim, kako se razvijala Narodnooslobodilačka borba i kako su se stalno oslobadale pojedine pokrajine, poslovi vojnih sudova su rasli, a to je iziskivalo više stručnog znanja, organizovanosti i ekspeditivnosti u radu, pa prema tome i veći broj stručnih pravnika u vojnim sudovima. Danas mi imademo u svim vojnim sudovima pa i prvostepenim bar jednog pravnika po struci.

Vojni sudovi odvijali su svoj rad pod stalnom kontrolom naroda, o čemu svedoči velik broj širom zemlje održanih javnih pretresa, na kojima je narod cenio rad svojih sudova i možemo reći ocenio ga je kao pravilan. Neobično je velik interes naroda za rad vojnih sudova, što je sasvim razumljivo. Narod hoće i traži da se kazne ratni zločinci, izdajnici, ubice i pali-

kuće. Kažnjavanje tih zločinaca u našoj državi nije bilo samo obećanje nego stvarnost.

Danas se nalazimo u prelazu iz ratnog u mirnodopsko stanje, nalazimo se u periodu izgradnje naše ratom opustošene zemlje, u izgradnji organa državne vlasti, među njima i sudova. Nalazimo se u periodu izgradnje našeg novog zakonodavstva. Ovakvo stanje izaziva u pogledu rada između redovnih narodnih sudova, s jedne strane, i vojnih sudova, s druge strane, tj. ono traži tačno određivanje zadataka i delokruga jednih i drugih sudova. Dalje, naša Armija razvila se u savremenu armiju, te zaštita unutrašnjeg poretka u toj Armiji i zaštita narodne odbrane uopšte danas zahtevaju da se vojni sudovi isključivo posvete vršenju toga zadatka. U tu svrhu valjalo je doneti nove propise o ustrojstvu i nadležnosti vojnih sudova. Te propise sadrži predloženi projekat.

Prema predloženom projektu (čl. 3) zadatak je vojnih sudova da štite unutarnji poredak u vojsci i najneposrednije interese narodne odbrane, primenom kazne prema onima koji krivičnim delom naruše taj poredak odnosno slabe narodnu odbranu i izdaju vojne tajne. Vojni sudovi moći će odgovoriti ovom svom zadatku samo striktnom primenom zakona nove Demokratske Federativne Jugoslavije. Zato čl. 4 projekta propisuje da su vojne sudije dužne suditi po zakonu. Te zakone valja doneti i oni se izrađuju.

U projektu normirana organizacija vojnih sudova omogućiće izvršavanje njihovih gore navedenih zadataka kao i održavanje striktno zakonitosti. To tim pre što se vojno-sudska organizacija stalno razvijala i vojni sudovi predviđeni u projektu uglavnom već postoje i funkcionišu. U tom pogledu projekat predstavlja ustvari zakonodavno učvršćenje već postojećeg organizacionog stanja vojnih sudova.

Vojno-sudska organizacija u našoj Armiji postavljena je na jedinstvenu osnovu. To izlazi iz jedinstva same Armije. Jedinstvena Armija — jedinstveno vojno sudstvo.

Prema projektu, naše vojno sudstvo karakterišu ova osnovna načela:

1) ono je dvostepeno:

U svim stadijumima postupka i za sva lica, sem generala, projekat je usvojio dvostepeno sudenje. Sudenje u prvom stepenu vrše vojni sudovi obrazovani kod divizija i drugih jedinica njima ravnog ranga. U drugom stepenu sude vojni sudovi armija, mornarice i samostalnih korpusa, a kao najviši sudski

organ biće Vojno veće Vrhovnog suda Demokratske Federativne Jugoslavije.

2) ono je kolegijalno:

Vojni sudovi prema projektu sude u veću od tri sudije, od kojih je jedan, i to redovno predsednik, pravnik po struci, a druga dvojica prisuditelji iz reda Armije.

Predsednici i njihovi zamenici u svim vojnim sudovima su po struci pravnici, a ostale sudije su iz reda vojnih lica, dok su svi članovi Vojnog veća Vrhovnog suda pravnici.

Projekat predviđa i Vojni sud za grad Beograd koji sudi u prvom stepenu borcima i podoficirima i oficirima Beogradskog garnizona, te prema tome ima rang vojnog suda Armije.

3) ono je izborno:

Saglasno demokratskom karakteru naše narodne vlasti u svim njenim oblicima i stepenima, sve sudije vojnih sudova su izborne. Njih bira narod preko svojih predstavničkih tela i to stručne sudije — pravnike bira Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije, a prisuditelje izborna tela saveznih zemalja. Na isti se način sudije i prisuditelji i smenjuju sa svojih položaja.

4) ono je nezavisno i potčinjeno jedino zakonu:

Saobrazno istom načelu sudije su nezavisni i dužni su da sude po zakonu. Oni se ne mogu ni na odgovornost uzeti za krivična dela dok za to ne dadu dozvolu i odobrenje nadležni izborni organi čijim su izborom naimenovani za svoje položaje.

5) vojni sudovi sude za krivična dela vojnih lica:

Saglasno svome osnovnom i glavnom cilju da posluže našoj Armiji u učvršćivanju njene izgradnje i njenog daljeg razvoja, prema projektu, vojni sudovi sude samo za krivična dela vojnih lica. To je njihova osnovna nadležnost. Nju karakteriše sledeće:

Borcima i podoficirima u prvom stepenu sude vojni sudovi divizija, područja i pomorske flote, a u drugom stepenu vojni sudovi armija i mornarice.

Oficirima sude u prvom stepenu vojni sudovi armija i mornarice, a u drugom stepenu Vojno veće Vrhovnog suda.

Generalima u prvom i poslednjem stepenu sudi Vojno veće Vrhovnog suda, koje razmatra u drugom i poslednjem stepenu sve presude vojnih sudova, kojima je izrečena smrtna kazna.

Razlog za ovakvo određivanje nadležnosti dala je u prvom redu hijerarhija u Armiji. Osim toga, to je neposredno produženje dosadanje prakse vojnih sudova, koja je dala pozitivne rezultate i pokazala se pravilnom.

U prvom redu nespojivo je sa principom hijerarhije u Armiji da krivice oficira raspravljaju borci, koji su potčinjeni tim oficirima i kojima oni komanduju. A u pogledu ispravnosti i objektivnosti sudjenja, sasvim je sigurno da divizijski sudovi, obzirom na svoj sastav, kada su u pitanju oficiri, nemaju one mogućnosti da sagledaju celinu i pojedinost interesa koji su u pitanju, kada se radi o krivici jednoga starešine u armiji, kakve imaju vojni sudovi armija. Usled toga su svi oficiri stavljeni pod nadležnost vojnih sudova armije, odnosno drugostepenog suda, da im sudi u prvom stepenu.

Sudenje generalima stavljeno je sa tog razloga u isključivu nadležnost Vojnog veća Vrhovnog suda, koje im sudi u prvom i poslednjem stepenu. Činjenica da se jedan general stavlja pod sud, može se reći da je stvar koja se tiče cele Armije. Ona treba da bude tako i posmatrana, ocenjena i presudena. Sigurnu mogućnost za to može pružiti jedino sudenje u Vrhovnom sudu. Jedino se pred njim može kako treba oceniti ne samo krivica dotičnoga, nego i interes koji treba zaštititi. To su razlozi za ovu ustanovu.

Izuzetno vojni sudovi sudiće i nevojnim licima kada izvrše krivična dela u zajednici sa vojnim licima, kao i za krivična dela upravljena na slabljenje narodne odbrane i izdavanje vojnih tajni.

6) projekat predviđa obavezni nadzor viših sudova nad radom nižih sudova:

Saglasno sa ovim sve smrtne presude podleže razmatranju Vojnog veća Vrhovnog suda i ne smeju se izvršiti pre njegovog odobrenja. Tako je u oblasti najtežih krivičnih dela, ali i najtežih kazni, osigurana puna kontrola najvišeg sudskog organa. Razloge i za ovu ustanovu pružila je u prvom redu praksa, koja je u dosadašnjem radu sudova dala najbolje rezultate kako u pogledu jednoobraznosti sudjenja, tako i u pogledu korigiranja rada pojedinih vojnih sudova.

U prelaznim naredenjima date su mogućnosti da se, u granicama zakona, sudovi, njihov broj i nadležnost, saobrazu praktičnim potrebama.

U slučaju izuzetnih prilika ili u ratu i opasnosti za mir i poredak u zemlji, ovlašćena je Savezna vlada da može staviti pod nadležnost vojnih sudova sva lica za sva ili određena krivična dela na određenoj teritoriji.

Iskustvo je pokazalo ne samo u ratu, nego i u miru i u mnogim zemljama, da može da dođe do takvih poremećaja i događaja koji nameću potrebu da se izvesne teritorije radi

pojačanja sigurnosti stave pod vojnu upravu. Sasvim je prirodno da se to učini i u oblasti vojnog sudstva i da se proširi njegova nadležnost. To je mnogo prirodnije, nego za takve slučajeve stvarati specijalne sudove.

To bi, uglavnom, bila osnovna načela nove vojno-sudske organizacije prema projektu. Iako su prema njoj vojni sudovi čisto vojne ustanove, organizovane u prvom redu da posluže najbitnijim interesima Jugoslovenske armije, oni su zadržali, preko biranja i naimenovanja vojnih sudova, potpuni narodni karakter. To su, uostalom, dalje, čisto principijelne posledice izloženog načela demokratskog karaktera naše narodne vlasti, koja se na taj način ogleda i u organizaciji vojnih sudova, a to je, s druge strane, isto tako posledica one ukorenjene povezanosti naše Armije sa svojim narodima i njene najpotpunije odanosti njima i njihovim interesima. Iz istih razloga sasvim prirodno opravdana je i ustanova Vojnog veća Vrhovnog suda kao najvišeg sudskog organa u Jugoslovenskoj armiji u kojoj se to jedinstvo najpotpunije odražava.

Pretsednik Ministarskog saveta
i Ministar narodne odbrane
Maršal Jugoslavije

Josip Broz Tito, s. r.

I Z V E Š T A J

ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O USTROJSTVU I NADLEŽNOSTI VOJNIH SUDOVA U JUGOSLOVENSKOJ ARMII

PRETSEDNIŠTVO
ANTIFASISTIČKOG VEĆA
NARODNOG OSLOBODENJA
JUGOSLAVIJE

ZAKONODAVNI ODBOR

Br. 128

16 avgusta 1945 godine

Beograd

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Zakonodavni odbor na svojoj sednici od 14 avgusta ove godine proučio je i usvojio Predlog zakona o ustrojstvu i nadležnosti vojnih sudova u Jugoslovenskoj armiji onako kako

ga je Savezna vlada podnela Privremenoj narodnoj skupštini Demokratske federativne Jugoslavije, sa sledećim izmenama i dopunama:

Naslov zakona menja se i glasi: »Predlog zakona o uređenju i nadležnosti vojnih sudova.«

Čl. 1 menja se i glasi:

»U Jugoslovenskoj armiji i Jugoslovenskoj mornarici organizuju se ovi vojni sudovi:

- 1) Vojni sudovi divizije, pomorske flote i vojnih područja;
- 2) Vojni sudovi armije, mornarice, samostalnih korpusa i Vojni sud za grad Beograd.

Najviši sudski organ za Jugoslovensku armiju i mornaricu jeste Vrhovni sud Demokratske federativne Jugoslavije.

Čl. 2. Brisati reč »Jugoslavija«.

Čl. 5. U četvrtom redu mesto »Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije« staviti »Privremene narodne skupštine Demokratske federativne Jugoslavije«.

Čl. 6. Prva alineja menja se i glasi: »Vojni sudovi među sobom, a isto tako vojni sudovi i narodni sudovi dužni su jedan drugom davati pravnu pomoć u službenim poslovima.«

Čl. 7. Druga alineja menja se i glasi: »Oni sude i nevojnim licima za krivična dela slabljenja narodne odbrane i izdavanje vojnih tajni. Kod drugih krivičnih dela koje izvrše nevojna lica u zajednici sa vojnim licem može vojni sud na predlog vojnog tužioca krivični predmet ustupiti na postupak narodnim sudovima.«

Čl. 18. U prvom redu briše se reč »nižih«.

Čl. 20. U prvoj alineji, poslednji red, posle reči »teritoriji« dodati »U vreme mira ovakva odluka Savezne vlade podleži naknadnom odobrenju Predsedništva Narodne skupštine Demokratske federativne Jugoslavije.«

Čl. 22 menja se i glasi: »Vojni sudovi sude u većima od tri sudije.«

Čl. 24. Alineja druga, red drugi, mesto reči »postavljaju« staviti reč »biraju«. U trećoj alineji, prvi red, mesto reči »imenuju« staviti reč »biraju«.

Čl. 27. Drugi red, mesto reči »imenuje« staviti reč »bira« i mesto »Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije« staviti »Privremene narodne skupštine Demokratske federativne Jugoslavije«. Druga alineja, drugi red, mesto reči »imenuje« staviti reč »bira«.

Čl. 30. Druga alineja, briše se reč »on« i stavlja se »Ministar narodne odbrane«.

Čl. 32. Druga alineja, prvi red, mesto reči »sva« staviti »ova«.

Dostavljajući ovaj izveštaj sa učinjenim izmenama i dopunama, Odboru je čast umoliti Privremenu narodnu skupštinu Demokratske federativne Jugoslavije da ga izvoli u celosti usvojiti.

Za izvestioca Odbor je odredio Miloja Milojevića.

Zapisničar

Rato Dugonjić, s. r.

Pretsednik

Zakonodavnog odbora

Moša Pijade, s. r.

Članovi:

Vladimir Simić, s. r., Rus Josip, s. r., dr H. Krizman, s. r., Miloš Carević, s. r., Đuro Salaj, s. r., T. Kaclerović, s. r., Pero Krstajić, s. r., Dane Škarica, s. r., Joza Milivojević, s. r., Svet. Krstić, s. r., Miloš Minić, s. r., Jaramazović Lajčo, s. r., Kemal Agoli, s. r., Jefto Pavić, s. r., Drag. V. Prodanović, s. r., Đ. Andrejević-Kun, s. r., dr Siniša Stanković, s. r., dr Branko Čubri-
lović, s. r., dr Drag. Jovanović, s. r., Šime Balen, s. r., V. Kosovac, s. r., Panto Mališić, s. r., Krsta Filipović, s. r., M. A. Čento, s. r., Nada Sremec, s. r., dr M. Šnuderl, s. r., Pet. S. Piruze, s. r., Krmelj Maks, s. r., Stante Petar, s. r., Dušan Kveder, s. r., Fr. Lubej, s. r., dr M. Mikuš, s. r.

P R E T S T A V K A

ANTIFAŠISTIČKOG VEĆA OSLOBOĐENIH ZAROBLJENIKA U BEOGRADU POVODOM IZBORA RADMILA STOJILJKO- VIĆA I DIMITRIJA ČIČEVIĆA ZA VEĆNIKE AVNOJ-a

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI JUGOSLAVIJE

MANDATNOM ODBORU

Beograd

Pročitavši u dnevnoj štampi da je g. Radmilo Stojiljković primljen odlukom AVNOJ-a za poslanika istoga, jedan broj zarobljenika obratio se Antifašističkom odboru oslobođenih zarobljenika u Beogradu pismenim predstavkama i tražio od istoga da kao nadležan podnese protivu g. Stojiljkovića Privremenoj narodnoj skupštini Jugoslavije optužni materijal, u vezi sa njegovim radom i držanjem u zarobljeništvu.

Antifašistički odbor oslobođenih zarobljenika, kao legalno telo, a na osnovu materijala kojim raspolaže, čini ovu svoju dužnost i želi da Privremenu narodnu skupštinu Jugoslavije obavesti o sledećem:

Radmilo Stojiljković nalazio se za sve vreme okupacije u zarobljeništvu u logoru Osnabruk — Nemačka. Njegov stav i njegovo držanje u logoru poznato je svoj logorskoj javnosti, koja je budno pratila kretanje i rad svakog pojedinca. Naravno mnogi se nisu ustručavali da svoj stav i svoja shvatanja i javno ispoljavaju, te su se i na taj način prikazali logorskoj javnosti. Tako je činio i Radmilo Stojiljković. Želimo, na osnovu materijala kojim raspolažemo, da u najkraćem ukažemo na njegov stav i rad u logoru.

1) Radmilo Stojiljković je u logoru prikazivao sebe kao visokog i odgovornog funkcionera Demokratske stranke Jugoslavije, u kojoj je zaista zauzimao izvesnu odgovornu funkciju u svojstvu člana Izvršnog odbora. On je nastojao još

od prvih dana da to naročito podvuče i naglasi i da čak istupa kao njen predstavnik. Politički neobavešten, jedan deo logorske javnosti, koja je znala samo toliko da se Demokratska stranka Jugoslavije nalazila u opoziciji u odnosu na režime stare Jugoslavije od 1929 godine do rata, želela je da u svojoj sredini čuje i vidi jednoga od njenih predstavnika, očekujući s pravom da on doprinese zauzimanju pravilnog stava po izvesnim problemima u logoru, koji nisu bili ni malobrojni, ni laki ni jednostavni.

I, evo, kako je tu svoju ulogu u zarobljeništvu vršio g. Radmilo Stojiljković.

a) U odnosu na neprijateljsku logorsku komandu bio je vrlo ljigav i gočov na primanje usluga od nje, ako su u pitanju lične udobnosti i komoditet, iako je sva poštena logorska javnost od prvih dana zauzela stav dostojan pravih jugoslovenskih patriota. Da navedemo samo jedan primer: prilikom premeštanja u 14 baraku, njegovog i njegovog intimnog logorskog prijatelja advokata Ace Pavlovića, koji je nedavno osuđen od višeg vojnog suda kao narodni neprijatelj, nemački logorski oficiri Hok i Graf lično su intervenisali, kako bi ih smestili u te barake. Iz te sobe su, naravno, prethodno odjurenjeni njeni dotadašnji stanovnici. I kasnije, kao i dotada, u njihovu sobu nastavili su da dolaze nemački logorski oficiri kao kod svojih dobrih prijatelja i poznanika.

Najzad, poznanstvo i dobre veze sa logorskom komandom g. Radmilo Stojiljković je koristio i prvih dana zarobljeništa te je preko njih dobijao pakete od kuće, u vreme najteže gladi, kada niko u logoru nije ni sa koje strane dobijao nikakve pošiljke.

b) Radmilo Stojiljković je bio aktivan u svojoj saradnji sa logorskom reakcijom, okupljenom oko velikog broja generala na čelu sa poznatim logorskim fašistima generalima Mitom Živkovićem i Tešanovićem. Naročito je prisno prijateljstvo vezivalo Radmila Stojiljkovića sa zloglasnim logorskim fašistom bivšim generalom Čedomirom Škekićem, koji je bio jedan od glavnih organizatora i ideologa logorske fašističke organizacije »Zajednica«. Konačno, bio je prisni saradnik zloglasne fašističke i terorističke družine kojoj su na čelu stajali Bogdan Lekić, advokat, i Drinčić, bivši upravnik grada Beograda.

Ova grupacija u logoru vršila je denunciranje ispravnih logorskih antifašista kod nemačkih logorskih vlasti. Posledica toga je bila: hapšenje pravih jugoslovenskih rodoljuba u logoru, kažnjavanje, odvajanje u posebne kažnjeničke logore sa

specijalnim pooštrenim režimom i odvođenje u druge kažnje-
ničke logore pod jakom stražom i sa lancima na rukama.

v) Radmilo Stojiljković je na izborima, koji su se u logoru
sprovodili, a koji su stvarno bili izjašnjavanje za politiku
NOP-a ili protivu nje, istupao protivu kandidata i pristalica
NOP-a.

Tako je jednom prilikom, posle održanih izbora za baračkog
odnosno logorskog poverenika, — kada je saznao za broj
antifašističkih glasova u svojoj baraci, provokatorski izjavio:
»Ja sam mislio da u ovoj baraci ima svega 17 komunista, a
sada ih vidim 69«.

To je uopšte bila taktika svih neprijatelja NOP-a i njegovih
pristalica u logorima. Sve njih optužiti pred nemačkim logor-
skim vlastima kao komuniste i nastojati da se izvrši likvidacija
istih. Posledice takvog rada izneli smo pod b).

g) Zbog svega ovoga Radmilo Stojiljković je odbačen od
antifašista u logoru kao protivnik narodne stvari i NOP-a, kao
nepoverljiv i prijatelj Nemaca i aktivni saradnik logorske
krvave reakcije.

Ovde smo, na osnovu materijala kojim raspolazemo, pri-
kazali samo jedan deo njegovog rada i držanja u logoru.

Kao dokaz za istinitost prednjih navoda, predlažemo da
se kao svedoci saslušaju: inž. Mile Novaković, geometar Vasa
Živković, potporučnik Dimitrije Dimić, aktivni poručnik Mar-
ković Prvoslav i učitelj Mijušković Milisav. Većina se još nalazi
u zarobljeništvu, ali ovih dana pristižu, kao i mnogi drugi.

Pojava Radmila Stojiljkovića u Privremenoj narodnoj
skupštini iznenadila je sve poštene i ispravne jugoslovenske ro-
doljube i antifašiste, koji su u logorima morali protivu takvih
narodnih neprijatelja voditi ogorčenu borbu, izlažući sebe
opasnostima pred denuncijacijama nemačkim logorskim vla-
stima od strane grupe ljudi kojoj je pripadao i Radmilo Sto-
jiljković.

Ispraviti učinjeni propust u odnosu na g. Radmila Stojilj-
kovića, značilo bi odati priznanje poštenim logorskim antifa-
šistima i pristalicama NOP-a za njihov nesebični rad u zaroblje-
ničkim logorima na liniji NOP-a, a protivu narodnih neprija-
telja i reakcije, čiji je član i idejni potstrekač bio i g. Radmilo
Stojiljković.

23 avgusta 1945 godine
Beograd

Sekretar Odbora

Jovan S. Popović, s. r.

U ime Antifašističkog odbora
oslobođenih zarobljenika u
Beogradu

Pretsednik Radnog odbora

inž. Milenko Filipović, s. r.

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI JUGOSLAVIJE

MANDATNOM ODBORU

Beograd

Povodom primanja u redove poslanika AVNOJ-a odnosno Privremene narodne skupštine Jugoslavije Dimitrija Čičevića, bivšeg poslanika iz Prilepa, jedan broj oslobođenih zarobljenika obratio se na svoje legalno predstavništvo iz zarobljeničtva — Antifašističkom odboru oslobođenih zarobljenika u Beogradu s tim da isti, na osnovu prikupljenog materijala, podnese izveštaj Privremenoj narodnoj skupštini Jugoslavije u kome će istu upoznati sa radom i stavom Dimitrija Čičevića za vreme okupacije u zarobljeničtvu.

Smatrajući za svoju dužnost da odgovori zahtevima svojih drugova a i po svojoj sopstvenoj inicijativi, Antifašistički odbor oslobođenih zarobljenika želi da ukaže na sledeće:

1) U logoru ratnih zarobljenika u Aversi — Italija postojala je jedna grupa zarobljenika — oficira na čelu sa dr Slobodanom Draškovićem, bivšim profesorom univerziteta.

Njihovo političko delovanje sastojalo se u sledećem:

Pokušali su sa agitovanjem kod zarobljenika da je potrebno okupljanje svih Srba s obzirom na izdaju ostalih nacija u Jugoslaviji i da svu vlast u budućoj državi koja se naziva »Velika Srbija« moraju imati samo Srbi.

Bespoštedna borba protivu komunista, kako su nazivali sve antifašistički nastrojene zarobljenike.

»Nedić se bori za srpstvo, njegov stav će se ispitati posle oslobođenja.«

»Po povratku u zemlju očistićemo zemlju od »crvene nemani« i mi ćemo upravljati i raditi za narod.«

To su, uglavnom, parole s kojima je ova grupa istupala pred logorsku javnost.

Primali su u svoju organizaciju, koja je imala zadatak da terorom i pretnjama privuče zarobljenike i da ih potčini svojim prljavim poslovima, one koji su bili vezani za službu Nemcima i izdajnicima u zemlji.

Pokušavali su da onemoguće svaki rad koji je bio protivan shvatanjima i političkim stremljenjima njihovim.

Na priredbama koje su davane u logoru, zahtevali su da se izvodi samo srpski deo himne, a kada je izvođen deo hrvatske i slovenačke demonstrirali su.

Organizovali su fizičke napade na neke drugove koje su nazivali komunistima zbog njihovog antifašističkog stava i fi-

zički su napali druga Vojka Rodića, Damnjanovića i druge, i kada su karabinijeri intervenisali divizijski general Marko Mihailović zahtevao je od italijanskih vlasti da zatvore sve napadnute drugove što su italijanske vlasti i učinile. Napadači nisu snosili nikakvu odgovornost zbog ovoga napada.

Bilo je još i drugih pretnji, a general Mihailović je jednom prilikom rekao da komunistima nema mesta u logoru nego će zahtevati da se upute u kazneni logor.

Rezervni major Dimitrije Čičević je u logor došao posle navedenog organizovanog napada. Bio je inače blizak ovoj grupi ljudi i stalno je bio sa njima, dok je velika većina zarobljenika izbegavala svaki kontakt sa ovom grupom ljudi.

2) Po dolasku iz Italije u Nemačku u zarobljeništvo, Dimitrije Čičević se tesno povezo sa fašističko-dražinovskom grupom zloglasnog pukovnika Pantića i dr. Ta grupa, kao što je poznato:

a) vodila je svim sredstvima ogorčenu borbu u zarobljeničkim logorima u Striju, Štrasburgu i Barkenbrigeu protiv NOP-a i njegovih pristalica u zarobljeništvu.

b) u toj borbi je denuncirala svoje drugove Nemcima.

v) saradivala je sa Nemcima i primala njihovu pomoć u borbi protivu pristalica NOP-a.

Dimitrije Čičević je bio aktivni saradnik u svim tim akcijama krvave logorske reakcije.

Pojava Dimitrija Čičevića u Privremenoj narodnoj skupštini Jugoslavije u svojstvu narodnog poslanika izazvala je razumljivo ogorčenje. Svi pošteni i ispravni jugoslovenski zarobljenici koji su u logoru vodili borbu protivu ovakvih narodnih neprijatelja i bili često žrtve njihovog izdajničkog rada, razumljivo je da su začudeni da se u takvom pravom narodnom predstavništvu može naći mesto i za jednog čoveka kao što je g. Dimitrije Čičević.

Ispraviti učinjeni propust u odnosu na Dimitrija Čičevića, značilo bi odati priznanje poštenim logorskim antifašistima i pristalicama NOP-a za njihov nesebični rad u zarobljeničkim logorima na liniji NOP-a a protivu narodnih neprijatelja i reakcije, čiji je član i aktivni saradnik bio g. Dimitrije Čičević.

23 avgusta 1945 godine
Beograd

Sekretar Odbora

Jovan S. Popović, s. r.

U ime Antifašističkog odbora
oslobođenih zarobljenika u
Beogradu

Predsednik Radnog odbora

inž. Milenko Filipović, s. r.

P R E D L O G
ZAKONA O UDRUŽENJIMA, ZBOROVIMA I DRUGIM
JAVNIM SASTANCIMA

GLAVA I
O UDRUŽENJIMA

Član 1

U cilju razvijanja političke, kulturne i društvene aktivnosti narodnih masa, građanima Demokratske federativne Jugoslavije zajemčuje se pravo udruživanja u politička, kulturna, naučna, tehnička, fiskulturna i druga udruženja.

A) Političke stranke (udruženja)

Član 2

Političke stranke (udruženja) mogu imati delokrug rada:

- a) na teritoriji pojedinih autonomnih oblasti (političke stranke autonomnih oblasti);
- b) na teritoriji jedne federalne jedinice (zemaljske političke stranke); i
- v) na teritoriji celog saveza (savezne političke stranke).

Član 3

Građani koji nameravaju osnovati novu političku stranku (udruženje) kao i članovi starih političkih stranaka (udruženja) koje su postojale pre 6 januara 1929 godine a sada žele obnoviti ili potvrditi svoje delovanje, — dužni su prethodno podneti prijavu nadležnim organima vlasti.

Uz prijavu oni su dužni priložiti program i pravila (statute) svoje političke stranke (udruženja).

Član 4

Prijavu o osnivanju odnosno obnovi rada političkih stranaka (udruženja) potpisuju:

a) za političke stranke (udruženja) autonomnih oblasti i zemaljske političke stranke, najmanje 50 birača;

b) za savezne stranke (udruženja) najmanje 100 birača sa teritorije na kojoj deluju.

Član 5

U osnivanju i obnovi političkih stranaka (udruženja) ne mogu učestvovati niti biti njihovi članovi strani državljani, i oni koji nemaju biračko pravo.

Član 6

Pravila političkih stranaka (udruženja) — (čl. 3 ovog zakona) — moraju sadržavati naziv stranke, propise unutrašnje organizacije, navedena sva materijalna i druga sredstva kojima se cilj stranke ima da ostvaruje kao i sedište stranke.

Član 7

Prijava u smislu čl. 3 ovog zakona podnosi se:

a) za političke stranke (udruženja) autonomnih oblasti i za zemaljske političke stranke — zemaljskom Ministarstvu unutrašnjih poslova;

b) za savezne političke stranke (udruženja) — saveznom Ministarstvu unutrašnjih poslova;

Ako prijava ima formalnih nedostataka, vratiće se podnosiocima radi ispravke odnosno dopune.

Član 8

Nadležna vlast može zabraniti osnivanje i rad političkih stranaka (udruženja) čiji je rad fašističkog i profašističkog karaktera ili služi izazivanju i raspirivanju nacionalne, rasne ili verske nejednakosti, mržnje i razdora ili ako su osnivači odnosno lica koja se nalaze na čelu stranke nosioci takvog rada.

Nadležna vlast autonomne, odnosno federalne jedinice može na svojoj teritoriji zabraniti rad savezne političke stranke (udruženja) ako taj rad ugrožava ravnopravnost ili jedinstvo dotične jedinice s drugim jedinicama.

Član 9

Ako zemaljsko odnosno savezno Ministarstvo unutrašnjih poslova donese odluku da se osnivanje odnosno obnova rada

političke stranke (udruženja) zabranjuje, potpisnici prijave mogu se žaliti, i to:

a) protiv odluke zemaljskog Ministarstva unutrašnjih poslova — zemaljskom Vrhovnom sudu; i

b) protiv odluke saveznog Ministarstva unutrašnjih poslova — Vrhovnom sudu Demokratske federativne Jugoslavije.

Ako zemaljsko odnosno savezno Ministarstvo unutrašnjih poslova ne donese odluku u roku od 15 dana po učinjenoj prijavi, smatraće se kao da političkoj stranki (udruženju) rad nije zabranjen.

Zemaljski odnosno savezni Vrhovni sud dužan je doneti odluku po žalbi u roku od 15 dana. Njegova odluka je konačna.

Član 10

Političke stranke (udruženja) su dužne jedanput godišnje da objave izvor svojih prihoda i njihovu veličinu, kao i to na što su utrošeni.

Član 11

Političke stranke (udruženja) uživaju pravnu i poslovnu sposobnost. One mogu imati svojinu i upravljati: 1) članarinom i drugim приходima; 2) lokalom određenim za sastanke uprave i skupove; 3) nepokretnostima nužnim za ispunjenje cilja stranke; 4) svojom štampom.

B) Kulturna, naučna, tehnička, fiskulturna i druga udruženja

Član 12

Gradani koji nameravaju osnovati neko kulturno, naučno, tehničko, fiskulturno i drugo udruženje dužni su da o osnivanju udruženja podnesu prijavu nadležnim organima vlasti, i to:

a) za udruženje čija se delatnost prostire na teritoriju jednog mesta, jednog ili više srezova istog okruga ili celog okruga, — Izvršnom odboru okružnog narodnog odbora;

b) za udruženje čija se delatnost prostire na teritoriju više okruga jedne federalne jedinice ili na teritoriju autonomne oblasti ili čitavu teritoriju jedne federalne jedinice, — zemaljskom Ministarstvu unutrašnjih poslova; i

v) za udruženje čija se delatnost prostire na više federalnih jedinica ili na celu teritoriju Demokratske federativne Jugoslavije, — saveznom Ministarstvu unutrašnjih poslova.

Član 13

Prijavu o osnivanju udruženja potpisuju osnivači udruženja.

Uz prijavu oni su dužni priložiti program i pravila udruženja.

Član 14

Pravila udruženja (čl. 13 ovog zakona) imaju sadržati:

- 1) naziv, sedište i područje udruženja;
- 2) zadatak udruženja i sredstva kojima se taj zadatak postiže;
- 3) organizaciju i način formiranja uprave udruženja i način na koji se donose odluke udruženja;
- 4) odredbe o stupanju u članstvo udruženja i istupanju;
- 5) prava i dužnosti članova;
- 6) zastupanje udruženja;
- 7) društvene znakove, pečat i t. sl.;
- 8) izvore materijalnih sredstava udruženja i namenu imovine za slučaj prestanka udruženja.

Član 15

Uprava udruženja mora imati najmanje 8 članova.

Član 16

Organi vlasti kojima se prijava podnosi (čl. 12 ovog zakona) doneće u roku od 15 dana po učinjenoj prijavi odluku o odobravanju ili neodobravanju osnivanja udruženja.

Oni će zabraniti osnivanje i rad onih udruženja čiji je rad fašističkog i profašističkog karaktera ili služi izazivanju i raspirivanju nacionalne, rasne ili verske nejednakosti, mržnje i razdora ili ako su osnivači odnosno lica koja se nalaze na čelu stranke nosioci takvoga rada, a isto tako može se zabraniti rad udruženja ako ne odgovara objavljenom programu.

Član 17

Ako nadležni organi iz čl. 12 ovog zakona donesu odluku da se osnivanje udruženja ne odobrava, potpisnici prijave mogu se žaliti, i to:

- a) protiv odluke okružnog narodnog odbora — zemaljskom Ministarstvu unutrašnjih poslova;
- b) protiv odluke zemaljskog Ministarstva unutrašnjih poslova — Ministarskom savetu federalne jedinice;
- v) protiv odluke saveznog Ministarstva unutrašnjih poslova — Ministarskom savetu Demokratske federativne Jugoslavije.

Ako navedeni organi iz čl. 12 ovog zakona ne donesu odluku u roku od 15 dana po učinjenoj prijavi, smatraće se kao da su doneli odluku o odobravanju.

Organi kojima se žalba podnosi dužni su doneti odluku po istoj u roku od 15 dana. Njihova odluka je konačna.

Član 18

Udruženja koja su postojala pre 6 aprila 1941 godine, ako nameravaju obnoviti svoj rad, dužna su podneti prijavu nadležnim organima iz čl. 12 ovog zakona u smislu ovog zakona.

Prijavu o obnovi udruženja potpisuju članovi svih organa (glavnog, upravnog i nadzornog odbora itd.) udruženja.

GLAVA II

O ZBOROVIMA I DRUGIM JAVNIM SKUPOVIMA

Član 19

U cilju razvijanja političke svesti i aktivnosti narodnih masa, građanima Demokratske federativne Jugoslavije zajemčuje se pravo održavanja javnih skupova: zborova, mitinga, priredbi pod vedrim nebom ili na kome drugom javnom mestu i priređivanje uličnih povorki, demonstracija i manifestacija.

Član 20

Sazivači zborova i drugih javnih skupova navedenih u čl. 19 ovog zakona dužni su da iste prijave nadležnom sreskom odnosno gradskom narodnom odboru najmanje 24 časa pre održanja.

U prijavi za održanje zbora ili drugog javnog skupa mora se naznačiti tačno mesto i vreme držanja javnog skupa, kao i svrha radi koje se skup saziva. Prijavu moraju potpisati bar dvojica sazivača, naznačivši uz to svoje zanimanje i mesto stanovanja.

Potvrdu o prijemu ove prijave nadležni sreski odnosno gradski narodni odbor je dužan izdati čim je prijavu primio.

Sreski odnosno gradski narodni odbor može zabraniti održanje prijavljenog zbora ako postoji stvarna opasnost ugrožavanja reda i mira.

O zabrani skupa nadležni narodni odbor izvestiće sazivače najkasnije 12 časova pre vremena za koje je skup sazvan. Sazivači imaju prava žalbe u roku od 24 časa na višu narodnu vlast koja mora doneti rešenje u roku od 48 sati. Ovo rešenje je konačno.

Član 21

Sazivači javnih skupova navedeni u čl. 19 ovog zakona imaju pravo tražiti da im narodne vlasti omoguće odnosno olakšaju održavanje skupa stavljanjem na upotrebu trgova, ulica, javnih zgrada i tome slično.

Član 22

Javnim skupovima navedenim u čl. 19 ovog zakona rukovodi predsjedništvo sastavljeno najmanje od 3 lica. Predsjedništvo je obavezno da održava red na javnom skupu, da održava gkvir i prirodu koji su mu određeni u podnetoj prijavi.

Predsjedništvo javnog skupa, a do obrazovanja predsjedništva sazivači označeni u prijavi, odgovorni su za održavanje reda na skupu.

Član 23

Predsjedništvo zbora odnosno sazivači imaju pravo tražiti da im se osigura red i bezbednost javnog skupa odnosno da se red, ukoliko je moguće, povrati.

Član 24

Strani državljani i lica koja nemaju biračko pravo ne mogu sazivati zborove i rukovoditi njima.

GLAVA III

KAZNENE I PRELAZNE ODREDBE

Član 25

Prekršaj propisa ovog zakona o prijavljivanju političkih stranaka (udruženja) i o prijavljivanju zborova i drugih javnih skupova koji imaju politički karakter kazniće se novčano do 5.000.— dinara, ukoliko ne sadrži krivično delo.

Prekršaj propisa ovog zakona o prijavljivanju udruženja javnih skupova koji nemaju politički karakter, kazniće se novčano do 3.000.— dinara, ukoliko ne sadrži krivično delo.

Član 26

Ko učestvuje kao funkcioner u radu i osnivanju nedozvoljenog udruženja biće kažnjen lišenjem slobode do jedne godine, a članovi takvih nedozvoljenih udruženja do 3 meseca ili novčano, ukoliko nisu počinili teže krivično delo.

Član 27

Za neizvršenje propisa čl. 10 ovog zakona ili za objavljivanje neistinitih podataka u istom čl. ovog zakona, kazniće se lica koja zlonamerno počine to kažnjivo delo lišenjem slobode do godinu dana.

Član 28

Sve ove kazne izriču nadležni narodni sreski sudovi protiv čije presude ima mesta žalbi u roku od 15 dana nadležnom okružnom sudu.

Član 29

Ovaj zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

OBRAZLOŽENJE

PREDLOGA ZAKONA O UDRUŽENJIMA, ZBOROVIMA I DRUGIM JAVNIM SASTANCIMA

U vezi sa oslobodenjem zemlje i stvaranjem demokratskog pravnog poretka, u vezi sa pretstojećim izborima za Ustavotvornu skupštinu bilo je potrebno da se donese zakon koji će dati organizacione forme za osiguranje slobode udruživanja i zborovanja, te na taj način političkom životu i strankama dati zakonsku podlogu.

Osnovna je karakteristika predloženoga zakona da osigurava potpuno slobodno udruživanje u političke stranke, društvene organizacije, kao i potpuno slobodno zborovanje.

Za osnivanje odnosno za obnovu političkih stranaka traži se prethodna prijava. Zakon razlikuje opštesavezne stranke, stranke federalnih jedinica ili autonomnih oblasti. Za prijavu opštesavezne stranke traži se potpis 10 birača, a za prijavu oblasne i zemaljske političke stranke potpis od 50 birača.

Zemaljska ministarstva unutrašnjih poslova odnosno sa vezno Ministarstvo unutrašnjih poslova mogu zabraniti osnivanje i rad političkih stranaka, ako je njihov rad fašističkog ili profašističkog karaktera, te ako služi izazivanju i raspirivanju nacionalne, rasne ili verske nejednakosti, mržnje i razdora, ili

ako su osnivači odnosno lica koja se nalaze na upravi stranke nosioci takvoga rada. Nadležne vlasti autonomne odnosno federalne jedinice mogu na svojoj teritoriji zabraniti i rad onih saveznih stranaka koje ugrožavaju ravnopravnost dotične jedinice sa drugim jedinicama ili njenu povezanost i bratstvo sa njima.

Kao najvišu vlast koja odlučuje u ovom postupku zakon određuje vrhovne sudove federalnih jedinica odnosno Vrhovni sud Demokratske Federativne Jugoslavije.

Po ovom zakonskom projektu vlasti ne mogu zadirati u unutarnji život stranaka. Zakon propisuje samo da su političke stranke dužne da objave jedanput godišnje izvor svojih prihoda, njihovu veličinu kao i to na šta su utrošeni. Ovo zakon predviđa zato da bi omogućio samim članovima kontrolu nad radom njihove uprave kao i kontrolu narodnih masa nad radom političke stranke.

U pogledu udruženja zakon ide za tim da dade podršku razvijanju društvenog života. Radi toga je osnivanje udruženja potpuno slobodno i bez ikakvih formalnosti. Raditi ne mogu jedino fašistička i profašistička udruženja.

U pogledu zborova, priredaba i javnih skupova zakon se ne ograničava samo na to da dozvoljava javne sastanke, osim ukoliko oni ne budu stvarno ugrožavali javni red i mir, nego takode i osigurava mogućnost održavanja javnih skupova. Radi toga zakon predviđa da priredivači javnih skupova mogu tražiti od narodnih vlasti pomoć, ne samo u pogledu održavanja reda nego i stavljanjem na upotrebu trgova, ulica, prostorija i tome slično.

Prema tome, ovaj zakon u punoj meri osigurava demokratsku slobodu i daje mogućnost razvoja našeg društvenog života.

23 avgusta 1945 godine
Beograd

Potpredsednik Vlade
i Minister za Konstituantu

E. Kardelj, s. r.

IZVEŠTAJ

VEĆINE ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O UDRUŽENJIMA, ZBOROVIMA I DRUGIM JAVNIM SASTANCIMA

PRIVREMENA NARODNA SKUPŠTINA
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

ZAKONODAVNI ODBOR

Br. 146

24 avgusta 1945. godine

Beograd

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Zakonodavni odbor na svojoj sednici od 24 avgusta o. g. proučio je i usvojio sa 30 glasova protiv 2 Predlog zakona o udruženjima, zborovima i drugim javnim sastancima, onako kako ga je Ministar za Konstituantu podneo Privremenoj narodnoj skupštini Demokratske federativne Jugoslavije, sa sledećim izmenama i dopunama:

U naslovu predloga zakona, mesto reči »sastancima« staviti »skupovima«.

Čl. 8. U prvoj alineji, drugi red, posle reči »udruženja« brisati reči »čiji je rad« i staviti »koje imaju«. U trećem redu, mesto reči »fašističkog« staviti »fašistički«, mesto »profašističkog« staviti »profašistički«, mesto »karaktera« staviti »karakter«, mesto »služi« staviti »služe«.

Čl. 9. U prvoj alineji, treći red, posle reči »rada« dodati reči »ili rad«.

Čl. 12. U prvoj alineji, drugi red, posle reči »fiskulturno« brisati reč »i« i staviti »ili«.

Čl. 13. U prvoj alineji, prvi red, posle reči »udruženja« brisati reč »potpisuju« i staviti »potpisuje«. Posle reči »potpisuje« dodati reči »najmanje deset« i mesto reči »osnivači« staviti »osnivača«.

Čl. 16. U drugoj alineji, drugi red, mesto reči »i« staviti »ili«. U šestom redu, mesto reči »stranke« staviti »udruženja«.

Čl. 17. U prvoj alineji, drugi red, posle reči »odobrava« dodati reči »ili da se rad zabranjuje«. U trećem redu, posle reči »prijave« dodati reči »odnosno uprava udruženja«.

Čl. 20. U prvoj alineji, poslednji red, mesto »24« staviti »48«. U četvrtoj alineji, drugi red, mesto reči »zbor« staviti »javnog skupa«. U petoj alineji, prvi red, posle reči »zabrani« dodati reč »glavnog«. U drugom redu, mesto »12« staviti »24«. U trećem redu, mesto »prava« staviti »pravo«.

Čl. 21. U prvom redu, mesto reči »navedeni« staviti »navedenih«.

Čl. 22. U prvoj alineji, treći red, mesto »3« staviti »tri«.

Čl. 24. Drugi red, mesto reči »zborove« staviti »javne skupove«.

Čl. 26. Prvi red, posle reči »radu« brisati reči »i osnivanju«. Četvrti red; mesto »3« staviti »tri«.

Čl. 27. U drugom redu, mesto reči »u« staviti »i«. Mesto reči »istom« staviti »istog«. Mesto »čl.« staviti »člana«. U trećem redu brisati reči »ovog zakona«.

Dostavljajući ovaj izveštaj sa učinjenim izmenama i dopunama, Odboru je čast umoliti Privremenu narodnu skupštinu Demokratske federativne Jugoslavije da ga izvoli u celosti usvojiti.

Za izvestioca većine Odbor je odredio dr Hinka Krizmana.

Manjina je odredila za svog izvestioca Savka Dukanca.

Zap sničar

Rato Dugonjić, s. r.

Pretsednik
Zakonodavnog odbora

Moša Pijade, s. r.

Člcnovi:

Simić V., s. r., Ilić D., s. r., Andrejević-Kun Đ., s. r., Jovanović dr Drag., s. r., Filipović K., s. r., Minić M., s. r., Jaramazović L., s. r., Nedeljković dr D., s. r., Carević M., s. r., Krstić S., s. r., Pavić J., s. r., Vilfan dr J., s. r., Kveder D., s. r., Lubej F., s. r., Krmelj M., s. r., Mikuž dr M., s. r., Rus J., s. r., Šnuderl dr M., s. r., Kosovac V., s. r., Božičević I., s. r., Sremec Nada, s. r., Krizman dr H., s. r., Pocrnić P., s. r., Kaclerović T., s. r., Tiljak Đ., s. r., Milivojević J., s. r., Zlatarić J., s. r., Škarica D., s. r., Andonov Metodije-Čento, s. r., Piruze P., s. r., Agoli K., s. r., Popandonov Epaminond, s. r., Krstajić P., s. r., Mališić P., s. r., Prodanović D., s. r.

I Z V E Š T A J

MANJINE ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O UDRUŽENJIMA, ZBOROVIMA I DRUGIM JAVNIM SASTANCIMA

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Na sednici Zakonodavnog odbora od 24 ov. meseca pre-
tresaan je i većinom glasova primljen Predlog zakona o udru-
ženjima, zborovima i drugim javnim skupovima.

Prilikom usvajanja pomenutog zakonskog predloga, mi
smo odvojili svoje mišljenje i dali sledeću izjavu:

Polazeći od konstatacije da je osnova narodnog suvere-
niteta u izraženoj većini javnog mnjenja u jednoj zemlji, što
samim tim postavlja potrebu diferenciranja političkih shvatanja
u zemlji, kao i punu slobodu izražavanja-saopštavanja svojih
političkih shvatanja — mi smatramo da se do pomenutog
izražavanja javnog mnjenja može doći jedino putem zdravo
postavljenog političkog života preko slobode udruživanja i
partisko-političkog zborisanja.

Zakon o biračkim spiskovima, Zakon o štampi i ovaj zakon
čine najglavnije političke zakone i od njih uglavnom zavisi
puna i prava sloboda u pogledu kretanja i razvijanja politič-
kog života.

Kako u ovome zakonu ima odredaba — čl. 8 i čl. 20 —
koje daju osnova za proizvoljno tumačenje, i kako to tuma-
čenje može da sputa pa čak i da onemogućiti rad stranaka i
doveđe do zabrane zborova i javnih skupova, to smo u Zako-
nodavnom odboru odvojili ovo svoje mišljenje.

Za izvestioća je određen Savko Dukanac.

24 avgusta 1945 godine
Beograd

Savko Dukanac, s. r.
narodni poslanik

Ilija Stojanović, s. r.
narodni poslanik

P R E D L O G

ZAKONA O KRIVIČNIM DELIMA PROTIV DRŽAVE

Član 1

1) Kao krivično delo protivu države smatraće se svaka radnja kojom se ide na to da se putem nasilja i terorom obori ili ugrozi postojeće državno uređenje Demokratske federativne Jugoslavije, ili da se ugrozi njena spoljna bezbednost ili osnovne demokratske, političke, nacionalne i ekonomske tekovine oslobodilačkog rata: federativno uređenje države, ravnopravnost i bratstvo južnoslovenskih naroda i narodna vlast.

2) Kazniće se kao krivično delo protiv države i svako delo iz prethodnog stava koje je upereno protiv drugih država sa kojima Demokratska federativna Jugoslavija ima ugovor o savezu, prijateljstvu ili saradnji.

Član 2

Po čl. 1 kazniće se naročito:

1) ko preduzme kakvo delo koje ide na to da se silom obori savezna vlada ili vlade saveznih zemalja Demokratske federativne Jugoslavije, Narodno pretstavništvo Jugoslavije kao celine ili njenih saveznih zemalja i uopšte zakonito izabrani organi državne vlasti, ili ko preduzme delo da se navedeni zakoniti organi državne vlasti silom ili pretnjom sile spreče da vrše svoja zakonita prava i dužnosti ili da ih vrše u pravcu u kom želi izvršilac nasilja;

2) državljanin Jugoslavije koji izvrši dela kojima se nanosi šteta vojnoj snazi, odbranbenoj sposobnosti ili ekonomskoj moći Demokratske federativne Jugoslavije ili se ugrožava nezavisnost ili neprikosnovenost njene teritorije; kao što su: špijunaža, izdavanje državnih i vojnih tajni, prelaz na stranu neprijatelja, vrbovanje ili mobilisanje jugoslovenskih državljana za službu u neprijateljskoj vojsci;

3) ko izvrši ratni zločin, tj. ko u vreme rata i neprijateljske okupacije radi kao pokretač, organizator, naredbodavac, pomagač ili neposredni izvršilac masovnih ubistava, osuđivanja na smrtnu kaznu, i njihovog izvršavanja, hapšenja, mučenja, prisilnog iseljavanja ili odvođenja u koncentracione logore, internacije i prisilan rad stanovništva Jugoslavije; ko pod istim uslovima vrši potkazivanja koja imaju rezultat u ovom stavu navedene mere terora i prisiljavanja ili ko pod istim okolnostima naređuje ili vrši paljevine, uništavanja ili pljačku javne ili privatne imovine, ko postane funkcioner terorističkog aparata i policijskih formacija okupatora ili službenik zatvora, koncentracionih i radnih logora, ili nečovечно postupi sa jugoslovenskim državljanima i ratnim zarobljenicima;

4) ko u vreme rata organizuje ili pristupa ili vrbuje druge da stupe u naoružane vojničke ili policijske formacije sastavljene od jugoslovenskih državljana u cilju pomaganja neprijatelja i zajedničke borbe s njime protiv svoje otadžbine, primajući od neprijatelja oružje i pokoravajući se njegovim naredbama;

5) ko u vreme rata koji se vodi protiv Jugoslavije ili njenih saveznika primi službu u neprijateljskoj vojsci ili učestvuje u ratu kao borac protiv svoje otadžbine ili njenih saveznika;

6) ko u vreme rata i okupacije stupi u političku saradnju ili primi službu u organima neprijateljske vlasti i pomaže iste u sprovođenju rekvizicije, oduzimanju hrane i drugih dobara ili u sprovođenju ma kakvih prisilnih mera prema stanovništvu Jugoslavije;

7) ko organizuje oružanu pobunu ili učestvuje u njoj ili organizuje oružane bande ili njihovo ubacivanje na teritoriju države u cilju vršenja dela iz člana 1 ovog Zakona, ili ko napusti svoje mesto stanovanja i stupi u grupu naoružanu i organizovanu za vršenje takvih dela;

8) ko u zemlji ili van nje organizuje udruženje sa fašističkim ciljevima radi vršenja zločina iz člana 1 ovog Zakona;

9) državljanin Jugoslavije koji radi na tome da navede stranu državu na rat protiv svoje otadžbine ili na oružanu intervenciju, na ekonomski rat, na uzapćenje imovine Demokratske federativne Jugoslavije i njenih državljana, na prekid diplomatskih odnosa; raskidanje međunarodnih ugovora ili na mešanje u unutrašnje poslove svoje otadžbine ili ma čime pomaže stranu državu koja se nalazi u ratu sa Jugoslavijom;

10) ko vrši špijunažu, tj. predaje ili krade ili prikuplja podatke i dokumenta, koja po svojoj sadržini predstavljaju naročito čuvanu državnu ili vojnu tajnu, u cilju da ih preda stranoj državi, neprijateljskoj ili fašističkoj organizaciji ili ma kom nepozvanom licu;

11) ko liši života vojno lice, milicionara, vojnika Narodne odbrane ili neke druge jugoslovenske vojne formacije ili takva ista lica savezničkih ili prijateljskih država, ili pretstavnika ili službenika narodne vlasti prilikom ili povodom vršenja njegove službene dužnosti;

12) ko u cilju navedenom u čl. 1 razori ili ošteti rušenjem, paljenjem ili drugim sredstvom saobraćajna postrojenja ili druge javne veze, vodovod, javna skladišta i uopšte javnu imovinu.

Član 3

1) Dela iz čl. 2 kazniće se lišenjem slobode sa prinudnim radom, konfiskacijom imovine i gubitkom političkih i građanskih prava, a pri postojanju naročito otežavajućih okolnosti smrtnom kaznom.

2) Sva dela iz čl. 1 povlače pritvor krivca.

Član 4

1) Ako je izvršilac krivičnog dela iz čl. 2 tač. 1—12 pobe-gao iz zemlje s neprijateljem ili u inostranstvu radi na ostva-renju istih krivičnih dela, kazniće se i gubitkom državljanstva, a isto tako i članovi njegove uže porodice ako su zajedno s njime u inostranstvu.

2) Za krivična dela iz čl. 2 tač. 1—12 izvršilac odnosno naredbodavac ne može biti kažnjen manje od 3 godine lišenja slobode s prinudnim radom i obavezno se kažnjava gubitkom političkih i pojedinih građanskih prava.

Član 5

1) Saučesnici i članovi organizacija obrazovanih u cilju vršenja zločina iz čl. 1 kazniće se pri postojanju olakšavajućih okolnosti lišenjem slobode s prinudnim radom najmanje go-dinu dana.

2) Član organizuje iz tač. 7 i 8 čl. 2, koji se svojevoljno preda vlastima i otkrije organizaciju ili saopšti o njoj važne činjenice pre no što on ili organizacija izvrše neko delo po ovom Zakonu, oslobodiće se krivične odgovornosti, a u slu-čaju da je delo izvršeno, kazniće se najnižom kaznom predvi-đenom za izvršeno delo.

Član 6

Za tešku telesnu povredu lica navedenih u tač. 11 čl. 2, izvršenu pri istim okolnostima predviđenim za delo ubistva, izvršilac će se kazniti lišenjem slobode s prinudnim radom najmanje godinu dana.

Član 7

1) Lice koje je znalo za pripremu ili za izvršenje koga krivičnog dela iz čl. 2 tač. 1—12, a o tome nije izvestilo vlasti, kazniće se prinudnim radom najmanje godinu dana.

2) Vojno lice koje je znalo za pripremu ili izvršenje dela izdaje ili špijunaže (čl. 2 tač. 1; 2 i 9), a o tome nije izvestilo vlasti, kazniće se lišenjem slobode s prinudnim radom najmanje dve godine.

Član 8

1) Propaganda ili agitacija koja sadrži poziv na nasilno obaranje postojećeg demokratskog državnog ili društvenog uređenja, kazniće se lišenjem slobode s prinudnim radom najmanje od jedne godine dana.

2) Ako je delo izvršeno putem štampe i radija, uzeće se to kao otežavajuća okolnost.

3) Ako radnje iz st. 1 i 2 ovog člana izazovu teže posledice ili se izvrše za vreme rata ili u mestima pod vojnom upravom, kazniće se kao krivična dela iz čl. 1 ovog Zakona.

4) Štamparije koje štampaju spise ili stvari kažnjive po st. 1 i 2 ovog člana konfiskovaće se. Sopsstvenici takvih štamparija kazniće se lišenjem slobode, a u slučaju da je delo izvršeno iz nehata novčanom kaznom do 300.000 dinara.

Član 9

Lica koja za vreme rata privredno saraduju sa neprijateljem odnosno okupatorom, tj. koja svoja industrijska, trgovačka, transportna ili druga preduzeća ili svoju stručnu spremu stave na raspoloženje neprijatelju za ciljeve proizvodnje odnosno sami proizvode predmete koji kvalitetom i kvantitetom jačaju ekonomsku snagu i ratni potencijal neprijatelja, ili njihova saradnja s neprijateljem sadrži naročito teške oblike eksploatacije i pritiska na radnike uz pomoć okupatorskih vlasti, kazniće se lišenjem slobode s prinudnim radom do 10 godina i konfiskacijom celokupne imovine.

Član 10

Ko pomaže ma na koji način naoružane bande ili slične organizacije ili njihovim aktivnim članovima daje sklonište, dostavlja, krije ili prevozi oružje, hranu, materijal, novac i drugo, služi im za održavanje veze ili druge usluge, ili ometa vlasti u njihovom otkrivanju i hvatanju, kazniće se lišenjem slobode s prinudnim radom najmanje godinu dana.

Član 11

Davanje, krađa ili prikupljanje ekonomskih podataka, koji po svojoj sadržini ne predstavljaju naročito čuvanu tajnu, ali po izričitoj zabrani zakona ili po naredenju rukovodećih privrednih organa ne podleže objavljivanju, u cilju davanja uz nagradu ili bez nagrade stranim državama, neprijateljskim ili fašističkim organizacijama ili nepozvanim licima, kazniće se lišenjem slobode od tri meseca do tri godine.

Član 12

1) Pokušaj dela predviđenih ovim Zakonom kažnjava se kao izvršeno krivično delo.

2) Za krivična dela iz ovog Zakona mogu se i gde nije naročito predviđeno izreći uz glavnu kaznu i druge sporedne kazne po Zakonu o vrstama kazni.

Član 13

1) Dela iz ovog Zakona sude u prvom stepenu narodni okružni sudovi, a za vojna lica vojni sudovi.

2) U naročito važnim slučajevima sudiće za krivična dela iz čl. 2 tač. 1—9 ovog Zakona zemaljski vrhovni sudovi; a ako je takvo delo od opšteg državnog značaja Savezni vrhovni sud odnosno Viši vojni sud.

3) Zemaljski vrhovni sudovi u slučaju iz prethodnog stava sudiće u prvom stepenu, a Savezni vrhovni sud i Viši vojni sud u prvom i poslednjem stepenu.

Član 14

1) Saslušanje osumnjičenog u pripremnom postupku i prisustvo optuženog na glavnom pretresu zbog krivičnih dela po ovom Zakonu obavezno je.

2) Pretres bez prisustva optuženog može se održati samo:

1) ako se optuženi izjasnio da na to pristaje.

2) ako je utvrđeno da se optuženi sakriva od vlasti ili je pobjegao iz zemlje ili u inostranstvu radi na ostvarenju krivičnih dela iz ovog Zakona.

3) Otsutnom osumnjičeniku postaviće sud branioca još u pripremnom postupku.

Član 15

Na presude sudova prvog stepena ima mesta žalbi na sud višeg stepena, čija je presuda izvršna.

Član 16

Postupak po delima iz ovog Zakona je hitan.

Član 17

1) Dela izvršena pre stupanja na snagu ovog Zakona, a koja još nisu presuđena, kazniće se po ovom Zakonu, ako propisi Uredbe o vojnim sudovima od 24 maja 1944 godine predviđaju za ta dela iste ili strožije kazne od ovog Zakona.

2) Predmeti koji su na radu kod vojnih sudova, a po kojima do stupanja na snagu ovog Zakona nisu izrečene prvostepene presude, predaće se na dalji rad sudovima nadležnim po ovom Zakonu.

Član 18

Savezni Ministar pravosuđa propisaće potrebna uputstva za sprovođenje ovog Zakona.

Član 19

Ovaj Zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

Stupanjem na snagu ovog Zakona prestaju važiti svi zakonski propisi koji su u suprotnosti sa njegovim odredbama.

O B R A Z L O Ž E N J E

PREDLOGA ZAKONA O KRIVIČNIM DELIMA PROTIV DRŽAVE

Dosadašnje zakonodavstvo naše nove države imalo je u pogledu kažnjavanja krivičnih dela protiv otadžbine onaj obim i karakter koji je bio diktovan ratnim prilikama: Oslobođilačkog rata, rata vođenog protiv zverskih fašističkih okupatora i

izdajničkih bandita raznih imena a jedne sadržine, koji su svoje dželatske usluge bez rezerve stavili u službu neprijatelju protiv sopstvene otadžbine. Nikada jedan rat u prošlosti nije doneo sa sobom tolika i takva zverstva kao ovaj rat, vršena nad milionskim masama nevojničkog stanovništva, nad starcima i staricama, nad ženama i decom do kolenke i do zametka. Nikada ranije u istoriji ma koga naroda nije postojao slučaj, kakav su u ovom ratu pokazale sve kvislinške i okupirane zemlje osim okupiranih delova Sovjetskog Saveza, da su ljudi, naročito iz predrañnih vladajućih društvenih slojeva i državnog aparata, civilnog i vojnog, u tako ogromnom broju prešli u službu razbojničkog osvajača i vršili za njegov račun i s njime zajedno tako okrutna zverstva i tako sramna izdajstva protiv svog rođenog naroda. I nikad u ranijim ratovima koji su zahvatali naše narode nije u toliko potpunoj meri bio ugrožen ne samo državni i politički opstanak, već i sam fizički opstanak naroda i svakog pojedinog građanina, svake žive individue naše južnoslovenske narodne zajednice.

Borba u takvim uslovima i sa tako izrođenim zločincima nije dopuštala kolebaje ni blagost. Istina je da Narodnooslobodilački pokret nosi pred savremenim svetom kao i pred budućim pokolenjima neizmernu zaslugu što od prvog časa nije dopuštao da se opravdani narodni revolt protiv divljih zločinaca koji su ga klali, vešali, ubijali maljevima, davili i mrcvarili, žive spaljivali, okrene protiv čitavog naroda, protiv nevinog stanovništva iz čije su sredine bili zločinci. Ali je zato on morao sa najvećom oštrinom da postavi sebi za zadatak da pravi i odgovorni krivci moraju biti surovo kažnjeni. Izmirenje naših zakrvljenih naroda i stvaranje namesto toga njihovog nerazorivog bratstva i jedinstva bio je natčovečanski zadatak, ali jedan od važnih razloga što je mogao biti izveden sa ovako potpunim uspehom bio je u tome što su svi naši narodi mogli svakodnevno da se uveravaju da Narodnooslobodilački pokret nije praštao pravim zločincima, da nikad s njima nije ulazio u pogađanja i kompromise, da su naši sudovi uvek bili i ostali orude pravde i zaštite svih naših naroda protiv zločinaca bez obzira kome su narodu pripadali.

Sasvim je razumljivo da je pod uslovima rata sudenje za zločine protiv otadžbine, dakle ratnim zločincima i narodnim neprijateljima i u svima slučajevima gde je moglo doći do smrtne osude, moralo da bude povereno isključivo vojnim sudovima, koji su u tako promenljivom i pokretnom ratu dugo

vremena mogli jedini da budu organizovani odozgo do dole i da budu rukovođeni i kontrolisani sa jednog centralnog mesta.

Prva kratka uredba o organizaciji vojnih sudova nastala je u decembru 1942 godine, a druga, koja je i danas još na snazi i koja će ovih dana biti zamenjena novim Zakonom o ustrojstvu i nadležnosti vojnih sudova, doneta je u maju 1944 godine.

I onda kada su u toku ove godine doneti neki zakoni koji sadrže kaznene odredbe, ostala je na snazi nadležnost vojnih sudova za teže zločine iz tih zakona, dok su za izvesne krivice protiv otadžbine stvoreni građanski, ali specijalni sudovi, sudovi za suđenje zločina i prestupa protiv nacionalne časti.

Uredba o vojnim sudovima iz 1944 godine nije samo sadržavala odredbe o organizaciji sudova, nego i odredbe o krivičnim delima i odredbe o postupku.

Po toj uredbi bili su ustanovljeni umesto dotadašnjih vojnih sudova pri komandama područja i komandama brigada i odreda vojni sudovi korpusa i korpusnih vojnih oblasti. Po čl. 2 ti sudovi »sude za sva dela koja su uperena protiv oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije, protiv tekovina i interesa te borbe, za krivična dela vojnih lica i ratnih zarobljenika«, dok Viši vojni sud »sudi po važnijim delima ratnih zločinaca i krivičnim delima viših oficira i generala Narodnooslobodilačke vojske«.

Po čl. 12 iste uredbe vojni sudovi sude za ratne zločine, za dela narodnih neprijatelja i za krivična dela vojnih lica i ratnih zarobljenika. Članom 13 utvrđuje se ko se ima smatrati ratnim zločincem, a članom 14 ko se ima smatrati narodnim neprijateljem. Kazne i zaštitne mere koje su po toj uredbi mogli izricati vojni sudovi bile su: strogi ukor, imovinska kazna, izgon iz prebivališta, lišenje čina odnosno zvanja, uklanjanje s položaja, prisilni rad od mesec dana do dve godine, teški prisilni rad od mesec dana do dve godine, pa i više, i smrtna kazna. Uz te kazne mogle su se izricati kao sporedne: gubitak vojničke i gubitak građanske časti na određeno vreme ili zauvek, te konfiskacija imovine.

Konačna pobeda nad neprijateljem i njegovim slugama i potpuno oslobodenje zemlje uveli su našu zemlju u period mirne izgradnje, i novi uslovi zahtevaju važne promene u organizaciji našeg pravosuda, a između ostalog i uklanjanje nekih mera koje su bile nametnute izuzetnim ratnim prilikama. Potrebno je uneti važne izmene u naše krivično zakonodavstvo, a s druge strane u samoj organizaciji sudstva.

Na tome polju otpočeo je rad još pre završetka rata izgradnjom sreskih i okružnih narodnih sudova, vrhovnih sudova u saveznim zemljama kao i Vrhovnog suda za celu državu, te nekim posebnim zakonima koji spadaju u krivično zakonodavstvo kao Zakon o suzbijanju nedozvoljene špekulacije i privredne sabotaže, Zakon o oduzimanju ratne dobiti, Zakon o zaštiti narodne imovine, Zakon o konfiskaciji i o izvršenju konfiskacije, Zakon o zabrani izazivanja nacionalne, rasne ili verske mržnje i razdora.

U poslednje vreme imaju u toj vezi naročiti značaj Zakon o vrstama kazni i Zakon o davanju pomilovanja i amnestije, kao i ukidanje zakona o sudovima za suđenje zločina i prestupa protiv nacionalne časti u Crnoj Gori i Makedoniji, i ukidanje toga specijalnog suda u Srbiji, što je posle stupanja na snagu Zakona o vrstama kazni identično i sa ukidanjem samog zakona o tom specijalnom sudu.

Sada je na dnevnom redu donošenje Zakona o sudovima, Zakona o ustrojstvu i nadležnosti vojnih sudova i ovoga Zakona o kažnjavanju zločina i prestupa protiv otadžbine.

Celi ovaj zakonodavni rad pokazuje očitó čvrstu nameru Savezne vlade i zakonodavnog tela da se naše pravosuđe prevede iz ratnog stanja u normalne redovne odnose. Ova tendencija bila je već dovoljno istaknuta prilikom donošenja Zakona o vrstama kazni, te ovde nije potrebno nju dalje objašnjavati.

U pogledu Projekta zakona o kažnjavanju zločina i prestupa protiv otadžbine, očigledno je da on potiče iz opravdane potrebe da se demokratske tekovine Oslobođilačkog rata zaštite i kaznenim merama. Novi državni poredak ima neprijatelja u ostacima razbijene fašističke i profašističke reakcije koji se ne odriču napora i pokušaja da rade na uništenju, potkopavanju i slabljenju naše nove države, udarajući kako protiv njene spoljne bezbednosti, tako i protiv njenog unutrašnjeg uređenja, protiv njenih demokratskih tekovina i protiv samog sistema narodne vlasti. Ako hoćemo da ukinemo zakone o suđenju za zločine i prestupe protiv nacionalne časti, ako hoćemo da suđenje građanskim licima prebacimo sa vojnih sudova u nadležnost građanskih sudova, ako hoćemo da ukinemo one odredbe Uredbe o vojnim sudovima iz 1944 godine koje se ne tiču vojno-krivičnih dela i postupka i zamenimo ih zakonom koji će određivati uređenje vojnih sudova i neće više sadržavati odredbe o krivičnim delima ratnih zločinaca i narodnih neprijatelja, onda se nameće potreba da se donese jedan krivični zakon po kome će naši redovni građanski i vojni sudovi

suditi za zločine i prestupe protiv otadžbine. Samo neke krivice, koje bi inače spadale u ovaj zakon, nisu u njega unete pošto su one predmet specijalnih zakona (kao, na pr., Zakona o zaštiti narodne imovine, Zakona o suzbijanju nedozvoljene špekulacije i privredne sabotaže i Zakona o zabrani izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i razdora).

Jasno je kao dan da ne postoji nikakva potreba iznositi razloge za potrebu i za pravo današnje naše države i njenog današnjeg uređenja da se kaznenim merama zaštiti od svakog napada onih koji su neprijatelji Demokratske Federativne Jugoslavije i njene narodne vlasti. To je osnovno i prirodno pravo svake države i svakog državnog i društvenog poretka. Zato ćemo se zadržati samo na pojedinim glavnim odlikama i odredbama ovog zakonskog predloga.

U prvom stavu člana 1 data je definicija zločina protiv otadžbine kao radnje »kojom se ide na to da se putem nasilja ili terora obori, potkopa ili oslabi narodna vlast i postojeće državno društveno uređenje u Demokratskoj federativnoj Jugoslaviji, ili da se potkopa ili oslabi njena spoljna bezbednost ili osnovne demokratske, političke, nacionalne i ekonomske tekovine oslobodilačkog rata«.

U ovoj opštoj definiciji obuhvaćena su sva krivična dela protiv otadžbine koja se pojedinačno određuju u ostalim članovima ovog zakonskog predloga, kao i u drugim važećim zakonima.

Moglo bi se smatrati da je suvišno kazati »nasilno i putem terora«, jer kad neko radi na tome da obori neku vlast, svakako se misli na obaranje nasilnim putem. Ipak smo smatrali za potrebno da unesemo te izraze da bi se jače podvuklo da će se zločinom u smislu ovog zakona smatrati samo nezakonita, tj. nasilna radnja na obaranju, potkopavanju i slabljenju narodne vlasti i postojećeg državnog i društvenog uređenja.

Treba ukazati i na to da zakon ne osuđuje napad na svaku tekovinu Narodnooslobodilačke borbe, već pruža zaštitu samo osnovnim demokratskim, političkim, nacionalnim i ekonomskim tekovinama. Te osnovne tekovine jesu: federativno uređenje države, ravnopravnost južnoslovenskih naroda; demokratski karakter državne vlasti, tj. njena izborno i jedinstvo zakonodavne i izvršne vlasti, ravnopravnost građana bez razlike na narodnost, rasu ili veroispovest i ravnopravnost žena sa muškarcima; lokalni, zemaljski i savezni narodni odbori i skupštine kao forma organa državne vlasti.

U svome stavu 2 donosi ovaj prvi član jednu novinu u jugoslovenskom zakonodavstvu. Tu se predviđa da će se kao zločin protiv otadžbine kazniti i svaka radnja iz citiranog stava 1 ako je uperena makar i protiv drugih država, ako Demokratska Federativna Jugoslavija ima sa njima ugovor o savezu, prijateljstvu ili saradnji ili sa kojom zajedno vodi rat kao saveznik.

Iskrena želja naše demokratske države da očuva u posleratnom periodu odnose savezništva i prijateljstva sa svima državama sa kojima je učestvovala u ratu protiv fašističkih napadača, te da saraduje na izgradnji prijateljskih i skladnih međunarodnih odnosa, dolazi do punog izražaja u shvatanju koje čini sadržinu ovoga stava, naime u volji naše države da svaki zločin, izvršen na njenoj teritoriji, protiv bezbednosti, nezavisnosti ili protiv unutrašnjeg uređenja ma koje savezničke ili prijateljske zemlje, okvalifikuje i kazni kao zločin protiv same nje.

U članu drugom naredani su pojedinačni zločini protiv otadžbine u 12 tačaka, koje idu ovim redom: 1) nasilno obaranje vlasti; 2) izdajstvo otadžbine; 3) ratni zločini; 4) služba u domaćim vojničkim formacijama za račun neprijatelja; 5) služba u neprijateljskoj vojsci; 6) služba u organima neprijateljske vlasti; 7) oružana pobuna; 8) fašistička udruženja; 9) rad sa stranim državama protiv svoje otadžbine; 10) špijunaža; 11) ubistva zvaničnih lica; 12) terorizam.

Za sve zločine definisane u tih 12 tačaka člana 2 predviđa se u čl. 3 jedinstvena kazna: lišenje slobode sa prinudnim radom, konfiskacijom imovine i gubitkom političkih i pojedinih građanskih prava, a u slučaju naročito otežavajućih okolnosti smrtna kazna.

Data je, prema tome, najblaža moguća formulacija kazne, određujući smrtnu kaznu samo za slučaj naročito otežavajućih okolnosti.

Po čl. 4 određeno je da za sva ta dela najniža kazna može biti 3 godine lišenja slobode sa prinudnim radom kao i to da je za te krivice obavezno kažnjavati gubitkom političkih i pojedinih građanskih prava.

Članovi 4—7 govore o pojedinim slučajevima ograničavanja kazne za saučesnike, pomagače i članove organizacija kažnjivih po ovom zakonu, za slučaj teške telesne povrede i za neprijavlivanje pripreme ili izvršenja zločina.

U daljim paragrafima govori se u čl. 8 o propagandi i agitaciji koja sadrži poziv na nasilno obaranje, potkopavanje

ili slabljenje demokratskog državnog ili društvenog uređenja, u članu 9 o privrednoj saradnji sa neprijateljem, u čl. 10 o pomaganju naoružanih bandi, u čl. 11 o privrednoj špijunaži, a poslednjih nekoliko članova u vezi su sa postupkom.

Smatramo da ovaj zakon sadrži sve one krivice koje je u njega trebalo uneti i u formulacijama koje u potpunosti odgovaraju zahtevima pravde jedne demokratske države koja se široko oslanja na ogromnu većinu naroda i čije je krivično zakonodavstvo upereno protiv malog broja ljudi koji aktivno istupe kao neprijatelji svoje otadžbine. Ovaj zakon omogućuje pravednu kaznu i za sve one koji su se u službi neprijatelju i okupatoru za vreme rata teško ogrešili i počinili teške zločine.

Ceo zakon, iako ima i odredaba koje su namenjene ratnim zločincima i drugim krivcima iz rata, ima u potpunosti izgled jednog redovnog zakona, te kažnjava takva dela koja nijedna država ne može ostaviti bez kazne, trudeći se u tome da se ide do krajnjih granica umerenosti, pružajući pri tome dovoljno zaštite interesima otadžbine i zadovoljavajući duh pravednosti i odanosti naroda svojoj novoj demokratskoj državi.

20. avgusta 1945. godine
Beograd

Ministar unutrašnjih poslova
Vlada Zečević, s. r.

I Z V E Š T A J

VEĆINE ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O KRIVIČNIM DELIMA PROTIV DRŽAVE

PRIVREMENA NARODNA SKUPŠTINA
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
ZAKONODAVNI ODBOR

Br. 148
25. avgusta 1945. godine
Beograd

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Zakonodavni odbor na svojoj sednici od 22 i 23. avgusta ove godine proučio je i usvojio sa 34 glasa protiv 2. Predlog zakona o krivičnim delima protiv države, onako kako ga je Ministar unutrašnjih poslova podneo Privremenoj narodnoj

skupštini Demokratske federativne Jugoslavije, sa sledećim izmenama i dopunama:

Naslov predloga zakona menja se i glasi: »Predlog zakona o krivičnim delima protiv naroda i države«.

Čl. 1 — novi: »Do donošenja Krivičnog zakonika Demokratske federativne Jugoslavije krivična dela protiv naroda i države kažnjavaće se po ovom zakonu«.

Čl. 1 postaje čl. 2. U prvoj alineji, prvi red, posle reči »delo« brisati reč »protivu« i staviti »protiv«. Posle reči »protiv« dodati reči »naroda i«. U trećem redu, posle reči »nasilja« brisati reči »i terorom«. U poslednjem redu, mesto reči »južno-slovenski« staviti reč »jugoslovenski«. U drugoj alineji, prvi red, posle reči »delo« brisati reči »protiv države« i staviti reči »po ovom zakonu«. U drugom redu, posle reči »i« brisati reči »svako delo« i staviti »svaka radnja«. Posle reči »radnja« brisati reč »koje« i staviti »koja«. Mesto reči »upereno« staviti »uperena«. U trećem redu, posle reči »protiv« dodati reč »sigurnosti«. U poslednjem redu, posle reči »saradnji« dodati »a na bazi uzajamnosti«.

Čl. 2 postaje čl. 3. Prvi red briše se ceo i stavlja se: »Kao krivična dela iz čl. 2 kazniće se:«. Tačka 1 menja se i glasi: »Ko preduzme kakvo delo koje ide na to da se silom obori Narodno predstavništvo Demokratske Federativne Jugoslavije ili saveznih zemalja ili zbace savezni ili zemaljski organi Vrhovne državne uprave ili mesni organi državne vlasti, ili da se oni pretnjom sile spreče da vrše svoja zakonita prava i dužnosti ili prinude da izvrše u cilju u kome to želi izvršilac nasilja«. U tač. 2, posle reči »teritorije« staviti tačku i zapetu a ostatak stava brisati. U tač. 3, prvi red, posle reči »rata« dodati reč »ili«. U četvrtom redu, posle reči »izvršilac« brisati reč »masovni«. U petom redu, posle reči »kazne« brisati zapetu. U osmom redu, posle reči »Jugoslavije« dodati »ko vrši namerano izgladnjavanje stanovništva, prinudno odnarodivanje, prinudnu mobilizaciju, odvođenje u prostituciju ili silovanje, prisilno prevodenje u drugu veru«. U tač. 4, prvi red, posle reči »organizuje« stavlja se »zapeta« i brišu se reči »ili pristupa«. U drugom redu, posle reči »stupe« staviti zapetu i dodati »ili sam stupa«. U tač. 6, prvi red, mesto reči »i« staviti reč »ili«. U tač. 7, četvrti red, posle reči »člana« mesto »1« staviti »2«. U tač. 8, treći red, posle reči »člana« mesto »1« staviti »2«. U tač. 9, prvi red, posle reči »koji« brisati reči »radi na tome da navede« i staviti »potstiče«. Dodaje se nova tačka 11, koja glasi: »Ko u vreme rata preduzme kakvu radnju ko-

jom se ide na to da odbranbeni objekti ili položaji ili bilo kakva sredstva za vodenje rata ili druge ratne potrebe dodu u ruke neprijatelja ili da se unište ili učine neupotrebljivim ili poremeti njihova namena, da Jugoslovenska armija ili vojska savezničkih zemalja ili pojedini vojnici padnu neprijateljima u ruke ili da vojna preduzeća ili vojne mere budu ometane ili dovedene u opasnost;«. Tačka 11 postaje tačka 12, menja se i glasi: »Ko liši života vojno lice ili pretstavnik ili službenika narodne vlasti prilikom ili povodom vršenja njegove službene dužnosti, ili takva ista lica savezničkih ili prijateljskih država;«. Tačka 12 postaje tačka 13. U prvom redu, posle reči »čl.« umesto »1« staviti »2«.

Čl. 3 postaje čl. 4. U prvoj alineji, prvi red, posle reči »čl.« mesto »2« staviti »3« i dodati »i tač. 2 čl. 2«. U drugom redu, posle reči »radom« dodati reči »najmanje tri godine«.

Dodaje se nova tačka 2 koja glasi: »Ako su navedena krivična dela izvršena za vreme rata ili ratne opasnosti kazna lišenja slobode s prinudnim radom ne može biti manja od pet godina«. Tačka 2 postaje tačka 3.

Čl. 4 postaje čl. 5. U prvom redu briše se broj »1«, posle reči »čl.« mesto »2« staviti »3«. U drugom redu, mesto »12« staviti »13«. U četvrtom redu, posle reči »državljanstva« staviti tačku a ostatak stava brisati. Stav drugi briše se ceo.

Član 5 postaje čl. 6. U prvoj alineji, drugi red, posle reči »čl.« mesto »1« staviti »2«. U drugoj alineji, prvi red, posle reči »čl.« mesto »2« staviti »3«. U petom redu, posle reči »odgovornosti« staviti tačku. U šestom redu brisati reč »i« a mesto malo »u« stavilj veliko »U«.

Čl. 6 postaje čl. 7. U drugom redu mesto »11« staviti »12«. Mesto »2« staviti »3«.

Čl. 7 postaje čl. 8. U tač. 1, u drugom redu, posle »2« brisati reči »tač. 1—12«. U tač. 2, drugi red, mesto »2« staviti »3«. U trećem redu, mesto »9« staviti »10«.

Čl. 8 postaje čl. 9. U tač. 1, iza »1« staviti »ko u zemlji ili u inostranstvu vrši«. Mesto »propaganda« staviti »propagandu« mesto »agitacija« staviti »agitaciju«. U drugom redu, posle reči »postojećeg« brisati reč »demokratskog«. U trećem redu, posle reči »državnog« brisati reči »ili društvenog«. U tač. 3, poslednji red, mesto »1« staviti »2«. Tačka 4 menja se i glasi: »Sopstvenici štamparija, odnosno za štampariju odgovorna lica koji otštampaju spise ili stvari koje sadrže propagandu ili agitacije u cilju navedenom u stavu 1 ovoga člana, kazniće se li-

šenjem slobode, a u slučaju da je delo izvršeno iz nehata novčanom kaznom».

Čl. 9 postaje čl. 10. U šestom redu, posle reči »koji« brisati reči »kvalitetom i kvantitetom«. U poslednjem redu, posle reči »konfiskacijom« brisati reč »celokupne«.

Čl. 10 postaje čl. 11. U petom redu, posle reči »ili« dodati reči »im čini«.

Čl. 11 postaje čl. 12.

Čl. 12 postaje čl. 13.

Čl. 13 postaje čl. 14. U prvom redu, posle »1« dodati reč »krivična«. U drugom redu, posle reči »stepenu« brisati reč »narodni«. U tač. 2, posle broja »2« brisati »tač. 1—9«. U četvrtom redu, posle reči »značaja« brisati reči »savezni Vrhovni sud odnosno Viši vojni sud« i staviti »vojno veće saveznog vrhovnog suda, odnosno savezni vrhovni sud«. Tačka 3 menja se i glasi: »U ovom slučaju ovi će sudovi suditi u prvom i poslednjem stepenu«.

Čl. 14 postaje čl. 15. U tač. 2, treći red, mesto »1« staviti »a«. Četvrti red, mesto »2« staviti »b«.

Čl. 15 postaje čl. 16.

Čl. 16 postaje čl. 17.

Čl. 17 postaje čl. 18. U tač. 1, treći red, posle reči »zakonu« staviti »zapetu«. Posle reči »ako« brisati ostatak stava i staviti »su njegove odredbe blažije od ranijih zakonskih propisa«.

Čl. 18 postaje čl. 19.

Čl. 20 glasi: »Stupanjem na snagu ovog zakona prestaju važiti svi zakonski propisi koji su u suprotnosti sa njegovim odredbama«.

Čl. 19 postaje čl. 21 i glasi: »Ovaj zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

Dostavljajući ovaj izveštaj sa učinjenim izmenama i dopunama, Odboru je čast umoliti Privremenu narodnu skupštinu Demokratske Federativne Jugoslavije da ga izvoli u celosti usvojiti.

Za izvestioca većine Odbor je odredio dr Jože Vilfana.

Manjina je odredila za svog izvestioca dr Dragića Joksimovića.

Zapisičar

Rato Dugonjić, s. r.

Pretsednik
Zakonodavnog odbora
Moša Pijade, s. r.

Članovi:

Simić Vladimir, s. r., Ilić Dragoljub, s. r., Andrejević-Kun Đorđe, s. r., Jovanović dr Dragoljub, s. r., Filipović Krsta, s. r., Minić Miloš, s. r., Jaramazović Lajčo, s. r., Nedeljковиć dr Dušan, s. r., Carević Miloš, s. r., Krstić Svetozar, s. r., Pavić Jefto, s. r., Vilfan dr Jože, s. r., Kveder Dušan, s. r., Lubej France, s. r., Krmelj Maks, s. r., Šnuderl dr Maks, s. r., Mikuž dr Metod, s. r., Rus Josip, s. r., Kosovac Vujo, s. r., Božičević Ivan, s. r., Srēmec Nada, s. r., Krizman dr Hinko, s. r., Pocrnić Pavao, s. r., Kaclerović Triša, s. r., Tiljak Đuro, s. r., Milivojević Joza, s. r., Zlatarić Jerko, s. r., Škarica Dane, s. r., Andonov Melodije-Čento, s. r., Piruze Petar, s. r., Agoli Kemal, s. r., Popandonov Epaminond, s. r., Krstajić Pero, s. r., Mališić Panto, s. r., Prodanović Dragoljub, s. r.

I Z V E Š T A J

MANJINE ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O KRIVIČNIM DELIMA PROTIV DRŽAVE

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Na sednici Zakonodavnog odbora od 23 ov. mes. usvojen je većinom glasova Predlog zakona o krivičnim delima protiv naroda i države.

Mi smo ovom prilikom glasali protiv pomenutog zakonskog predloga i dali sledeću izjavu:

Zakon o kažnjavanju zločina i prešupa protiv otadžbine, koji je u poslednjem trenutku dobio naziv Zakon o krivičnim delima protiv naroda i države, baca senku na sve političke zakone, sa kojima se on naporedo donosi.

Kao Zakon o biračkim spiskovima, proizvoljan u tekstu i ostavljen proizvoljnom tumačenju isključive vlasti, i ovome je zakonu najteža strana proizvoljna inkriminacija dela.

I u njemu se okrivljuje agitacija protivu tekovina Oslobođilačke borbe i protiv narodnih vlasti, što znači da se inkriminiše i sama diskusija tih malo određenih termina i svaka agitacija za reforme uopšte.

U mnogo pasusa ovaj zakon govori o okupaciji i svojim retroaktivnim dejstvom ostavlja nad zemljom nespokojno gledanje u budućnost.

On daje težak utisak o stanju u zemlji, kao da je u njoj stalna podzemna akcija, neprekidne borbe buntovničkih bandi, izdaje i izdajnici, kao da zemlja vri u metežu, špijunaži i zaverama.

Takvo stanje i rad na sređivanju putem slobodnog zbora i dogovora, putem slobodne štampe i Konstituante, ne ide zajedno.

Taj uzbudljiv zakon fatalan je u ovom trenutku.

Ili je realno što taj zakon konstatuje i protiv čega on podiže uzbunu, i onda izborima nema mesta, dok se to stanje ne raščisti, ne sredj i ne smiri, — ili je netačno, preterano i tendenciozno zaoštreno, i onda se mora pitati čemu pomenuti zakon treba da služi u predizbornom vremenu, ako ne uvećavanju javnog nespokojstva, pretnje i pritiska.

Takav jedan zakon ne može biti od koristi nikome, pa ni onima koji ga predlažu.

Ništa se u stanju u kome smo danas ne može učiniti dobro, ako to ne doprinosi sređivanju, smirivanju, saglašavanju i podizanju vere u ostvarenje novog poretka, slobode, istine i pravde.

I federacija, i ravnopravnost naroda i bratstvo, sve to po našem mišljenju u duhu je protivno metodama, kojima ovaj zakon misli da obezbedi novi poredak.

Za izvestioca manjine određen je dr Dragić M. Joksimović.

25 avgusta 1945 godine
Beograd

dr Dragić M. Joksimović, s. r.

Ljubomir Trandafilović, s. r.

MINISTARSTVO PRAVOSUDA
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
Br. 578/45 Zak.

PRETSEDNIŠTVU PRIVREMENE NARODNE SKUPŠTINE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Podnosim Prijedlog zakona o uredenju sudova s molbom da se iznese na rješavanje na ovom zasjedanju Skupštine.

U smislu člana 35 i 40 Poslovnika Privremene narodne skupštine Demokratske Federativne Jugoslavije, tražim za ovaj prijedlog hitnost i skraćeni postupak, jer smatram da je potrebno što prije provesti jedinstvenu organizaciju sudova u cijeloj zemlji.

Budući da se predloženi zakon zasniva na tekovinama Narodnooslobodilačke borbe izvojevanim na polju sudstva, hitnost izglasavanja ovoga zakona treba da osigura te tekovine i da stvori punu vjeru u pravnu sigurnost i u naše novo narodno sudstvo.

Prilažem obrazloženje podnesenog Prijedloga zakona o uredenju sudova.

— Beograd
18 avgusta 1945 godine

Ministar pravosuda
Frane Frol, s. r.

P R E D L O G
ZAKONA O UREDENJU SUDOVA

Opšte odredbe

Član 1

U Demokratskoj federativnoj Jugoslaviji pravosuđe vrše: Vrhovni sud Demokratske federativne Jugoslavije, vrhovni sudovi pojedinih federalnih jedinica, Vrhovni sud Vojvodine, okružni sudovi i narodni sreski sudovi.

Posebnim zakonima mogu se osnovati specijalni sudovi, pri čemu će se odrediti njihova organizacija i nadležnost.

Član 2

Glavni zadaci sudova u vršenju pravosuđa jesu:

1) zaštita demokratskih tekovina narodnooslobodilačke borbe, zaštita prava i zakonom zaštićenih interesa ustanova, preduzeća i organizacija javnog i privatnog karaktera, kao i zaštita ličnih i imovinskih prava i zakonom zaštićenih interesa građana Jugoslavije;

2) obezbeđenje tačnog ispunjavanja zakona kao i propisa sa zakonskom snagom od strane svih ustanova, preduzeća, organizacija, službenih lica i građana Jugoslavije;

3) vaspitavanje građana u duhu odanosti prema otađzbini, u duhu tačnog ispunjavanja zakona, u duhu poštenog vršenja građanskih dužnosti.

Član 3

Svi su građani pred sudovima izjednačeni, bez obzira na pol, na društveni, materijalni i službeni položaj i na nacionalnu, versku ili rasnu pripadnost.

Član 4

U svima sudovima rasprave se vode javno, ukoliko zakonima nisu predviđeni izuzeci.

Član 5

U svima postupcima tuženome je osigurano pravo na odbranu.

Član 6

Postupak se vodi na jeziku naroda federalne jedinice odnosno oblasti, gde se sud nalazi, a licima koja ne vladaju tim jezikom omogućuje se upoznavanje dokaznog materijala i praćenje sudskog rada preko tumača. Svakom licu dozvoljeno je da pred sudom govori svojim maternjim jezikom.

Član 7

Sudovi svoje presude izriču: »U ime naroda«.

Član 8

Protiv odluka suda prvog stepena, ukoliko to nisu Vrhovni sud Demokratske federativne Jugoslavije i vrhovni sudovi po-

jedinih federalnih jedinica, odnosno Vrhovni sud Vojvodine, dopuštena je po pravilu žalba na sud drugog stepena.

Odluka suda drugog stepena pravosnažna je.

Član 9

Protiv pravosnažnih sudskih odluka pripada pravo nadzorne žalbe Javnom tužiocu Demokratske federativne Jugoslavije, javnom tužiocu federalne jedinice, odnosno Javnom tužiocu Vojvodine, Pretsedniku Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije i pretседnicima vrhovnih sudova federalnih jedinica, odnosno Vrhovnog suda Vojvodine.

Član 10

Javni tužilac Demokratske federativne Jugoslavije ima pravo podnošenja nadzorne žalbe protiv svih pravosnažnih sudskih odluka.

Pretsednik Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije ima pravo podnošenja nadzorne žalbe protiv svih pravosnažnih sudskih odluka, osim protiv pravosnažnih odluka vojnih sudova.

Javni tužilac federalne jedinice, odnosno Javni tužilac Vojvodine i pretседnici vrhovnih sudova federalnih jedinica, odnosno Vrhovnog suda Vojvodine imaju pravo na podnošenje nadzorne žalbe protiv svih pravosnažnih sudskih odluka donetih od strane sudova u odnosnoj federalnoj jedinici ili pokrajini, ukoliko to nisu vojni sudovi.

Član 11

O nadzornoj žalbi protiv pravosnažnih odluka narodnih sreskih sudova odlučuje nadležni okružni sud; o nadzornoj žalbi protiv pravosnažnih odluka okružnih sudova odlučuje vrhovni sud odnosno federalne jedinice ili Vrhovni sud Vojvodine; o nadzornoj žalbi protiv pravosnažnih odluka vrhovnih sudova federalnih jedinica i Vrhovnog suda Vojvodine odlučuje Vrhovni sud Demokratske federativne Jugoslavije; o nadzornoj žalbi protiv odluka veća Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije odlučuje Opšta sednica toga suda.

Član 12

Sudovi su dužni jedan drugome ukazivati pravnu pomoć.

Član 13

U svima sudovima, kada sude u prvom stepenu, sudenje se po pravilu vrši u većima u kojima učestvuje sudija i dva prisuditelja.

Kada sude po žalbama u drugom stepenu i po nadzornoj žalbi, ukoliko nisu u pitanju odluke veća Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije, sudovi donose odluke u veću od trojice sudija.

Član 14

Sudije su lica koja vrše sudijsku dužnost neprekidno za vreme za koje su izabrani, a prisuditelji su lica koja se povremeno pozivaju u sud da bi zajedno sa sudijama učestvovali u sudenju.

Za vreme učestvovanja u sudenju prisuditelji imaju ista prava kao i sudije.

Član 15

Prisuditelji se pozivaju na dužnost u sud po spisku biranih prisuditelja, tako da svaki prisuditelj po pravilu biva pozivan najviše petnaest dana u godini.

Za vreme vršenja sudijske dužnosti prisuditeljima pripada pravo na platu koju imaju kao nameštenici ili radnici. Oni prisuditelji koji ne primaju platu, dobijaju naknadu troškova po propisima koje će izdati federalne jedinice.

U svakom slučaju prisuditeljima pripada naknada za učinjene putne troškove izvan mesta svoga boravišta.

Član 16

Sudovi se obrazuju po izbornom načelu.

Svi građani koji imaju biračko pravo mogu biti izabrani za sudije i za prisuditelje.

Član 17

Sve sudije bira i smenjuje narod, bilo neposredno, bilo preko svojih predstavničkih tela. Za svoj rad sudije i prisuditelji odgovaraju telu koje ih je izabralo.

Član 18

Pri izricanju pravde sudije su nezavisni i sude zakonito.

Član 19

Pokretanje krivičnog postupka protiv sudija i u vezi s tim njihovo udaljenje od sudijske dužnosti vrši se: po odluci Jav-

nog tužioca Demokratske federativne Jugoslavije za sudije Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije, a po odluci javnog tužioca federalne jedinice, odnosno Javnog tužioca Vojvodine za sudije ostalih sudova.

Odluka Javnog tužioca Demokratske federativne Jugoslavije podleži odobrenju Privremene narodne skupštine Demokratske federativne Jugoslavije, odluka javnog tužioca federalne jedinice odobrenju Predsedništva zemaljskog narodnog predstavništva te jedinice, a odluka Javnog tužioca Vojvodine odobrenju Oblasnog narodnog odbora Vojvodine.

Član 20

U slučaju trajne sprečenosti sudije, novi izbor za sudiju ima se izvršiti u roku od dva meseca od dana kada je sprečeni sudija prestao da vrši dužnost u sudu.

Narodni sreski sudovi

Član 21

U nadležnost narodnih sreskih sudova spada rešavanje u prvom stepenu krivičnih i građanskih stvari koje su posebnim zakonima date u nadležnost ovih sudova. Među ove naročito spadaju:

a) krivične stvari: krivična dela protiv života, tela, slobode, časti, imovine privatnih lica, zdravlja, javnog morala, braka i porodice;

b) građanske stvari: sporovi o imovinsko-pravnim zahtevima, bez obzira na vrednost, ukoliko tužena stranka nije ustanova, preduzeće ili organizacija javnog karaktera, sporovi iz odnosa roditelja i dece bilo bračne, bilo vanbračne, sporovi o određivanju i ispravci granica nepokretnih dobara, sporovi o službenostima, sporovi zbog smetanja poseda, sporovi iz ugovora o zakupu i najmu, sporovi koji potiču iz radnih odnosa, sve vanparnične i sve izvršne stvari.

Izuzetno narodni sreski sud odlučuje i u drugom stepenu kada je to zakonom predviđeno.

Član 22

Broj narodnih sreskih sudova u svakoj federalnoj jedinici, odnosno oblasti, određuje Ministar pravosuda zemaljske vlade, odnosno Oblasni narodni odbor Vojvodine.

Kod određivanja broja narodnih sreskih sudova treba se rukovoditi načelom da sudstvo bude što bliže narodu i što jevtinije.

Član 23

Narodni sreski sud sastavljen je od predsednika, potrebnog broja sudija i prisuditelja.

Broj sudija i prisuditelja određuje Ministar pravosuda zemaljske vlade, odnosno Oblasni narodni odbor Vojvodine.

Član 24

•Predsednika, sudije i prisuditelje biraju građani koji imaju biračko pravo i koji su stalno nastanjeni na teritoriji za koju je nadležan narodni sreski sud, i to na tri godine putem opšteg, neposrednog i jednakog izbornog prava, tajnim glasanjem.

Član 25

Izbore za predsednika, sudije i prisuditelje narodnih sreskih sudova organizuju ministarstva pravosuda federalnih jedinica, odnosno Oblasni narodni odbor Vojvodine.

Kandidacija za izbor sudija i prisuditelja narodnih sreskih sudova vrši se kao i za poslanike sreske skupštine.

Član 26

Sudije narodnih sreskih sudova povremeno polažu račun o svome radu i o radu suda pred telom koje ih je izabralo.

Član 27

Sudije narodnih sreskih sudova, kao sudije pojedinci, premaće sve krivične i građanske stvari za sudenje u veću, a pored toga samostalno će rešavati sve vanparnične i izvršne stvari kao i druge stvari, kada je to zakonom predviđeno.

Okružni sudovi

Član 28

Okružni sudovi vrše nadzor nad radom svih područnih narodnih sreskih sudova.

Član 29

U nadležnost okružnih sudova spada rešavanje u prvom stepenu krivičnih i građanskih stvari koje su posebnim zakonima date u nadležnost ovih sudova. Među ove naročito spadaju:

a) krivične stvari: krivična dela protiv otadžbine, protiv države i njenog uredjenja, protiv narodne vlasti, protiv na-

rodne imovine, protiv pravosuda, protiv opšte sigurnosti ljudi, imovine i javnog saobraćaja, protiv službene dužnosti, pravljenje lažnih mera i lažnog novca;

b) građanske stvari: imovinsko-pravni sporovi u kojima je tužena stranka ustanova, preduzeće ili organizacija javnog karaktera, sporovi koji proizilaze iz međusobnih odnosa bračnih drugova, a ne tiču se čisto imovinsko-pravnih zahteva, sporovi o naknadi štete koju učine građanima javni službenici nepravilnim vršenjem službe, sporovi o rudničkim i pomorskim stvarima.

Član 30

Pored toga u nadležnost okružnih sudova spada:

a) odlučivanje po redovnim žalbama podnetim protiv odluka narodnih sreskih sudova;

b) odlučivanje po nadzornim žalbama protiv pravnosnažnih odluka narodnih sreskih sudova.

Član 31

Broj okružnih sudova u svakoj federalnoj jedinici, odnosno oblasti, određuje Ministar pravosuda zemaljske vlade, odnosno Oblasni narodni odbor Vojvodine.

Član 32

Okružni sud sastavljen je od predsednika, potrebnog broja sudija i prisuditelja.

Broj sudija i prisuditelja određuje Ministar pravosuda zemaljske vlade, odnosno Oblasni narodni odbor Vojvodine.

Član 33

Predsednika, sudije i prisuditelje okružnih sudova biraju skupštine okružnih narodnih odbora za vreme od pet godina.

Član 34

Sudije okružnih sudova kao sudije pojedinci, pripremaće sve krivične i građanske stvari za suđenje u veću, a pored toga samostalno će rešavati u slučajevima kada je to u zakonu predviđeno.

Vrhovni sudovi federalnih jedinica i Vrhovni sud Vojvodine

Član 35

Vrhovni sudovi federalnih jedinica i Vrhovni sud Vojvodine vrše nadzor nad radom svih okružnih i narodnih sreskih

sudova koji se nalaze na području odnosno federalne jedinice, odnosno oblasti.

Član 36

U nadležnost vrhovnih sudova federalnih jedinica i Vrhovnog suda Vojvodine spada:

a) suđenje u prvom stepenu krivičnih i građanskih stvari koje su posebnim zakonima date u nadležnost ovih sudova;

b) rešavanje žalbi uložениh protiv odluka okružnih sudova;

v) rešavanje nadzornih žalbi uložениh protiv pravosnažnih odluka okružnih sudova;

g) rešavanje sukoba o nadležnosti između okružnih sudova i između okružnih i narodnih sreskih sudova koji se nalaze na njihovom području, rešavanje sukoba o nadležnosti između sudova i drugih narodnih vlasti koje se nalaze na njihovom području;

d) davanje obaveznih uputstava u pitanjima sudske prakse iz područja zakonodavstva koje važi samo u toj federalnoj jedinici, odnosno oblasti.

Član 37

Vrhovni sud federalne jedinice, odnosno Vrhovni sud Vojvodine, može zatražiti od svakog suda koji se nalazi na njegovom području pojedine krivične i građanske sporove i sam ih raspraviti, a može iz opravdanih razloga pojedine krivične i građanske sporove ustupiti u nadležnost bilo kojem okružnom, odnosno narodnom sreskom sudu na svome području, koji inače ne bi bio mesno nadležan za raspravljanje ovakvih sporova.

O tome odlučuje veće vrhovnog suda federalne jedinice, odnosno Vrhovnog suda Vojvodine, na predlog javnog tužioca federalne jedinice, odnosno oblasti.

Član 38

Vrhovni sud federalne jedinice, odnosno Vrhovni sud Vojvodine, donosi odluke u veću od jednog sudije i dva prisuditelja, u veću od trojice sudija i u opštoj sednici.

U veću od jednog sudije i dva prisuditelja odlučuje kada sudi u prvom stepenu (član 36a); u opštoj sednici odlučuje kada daje obavezna uputstva (član 36d); dok u svima ostalim slučajevima odlučuje u veću od trojice sudija.

Član 39

Vrhovni sud federalne jedinice, odnosno Vrhovni sud Vojvodine, sastavljen je od predsjednika, potpredsjednika, potrebnog broja sudija i prisuditelja.

Broj sudija i prisuditelja određuje Ministar pravosuda zemaljske vlade, odnosno Oblasni narodni odbor Vojvodine.

Član 40

Predsjednika, potpredsjednika, sudije i prisuditelje vrhovnih sudova federalnih jedinica, odnosno Vrhovnog suda Vojvodine, biraju zemaljske skupštine, odnosno skupština Oblasnog narodnog odbora Vojvodine, za vreme od pet godina.

Član 41

Opšta sednica vrhovnih sudova federalnih jedinica, odnosno Vrhovnog suda Vojvodine, sastoji se od predsjednika, potpredsjednika i svih sudija, a punovažno donosi odluke ako je prisutno više od polovine sudija sa predsjednikom, odnosno potpredsjednikom.

Javni tužilac federalne jedinice, odnosno oblasti, obavezno prisustvuje opštim sednicama bez prava u odlučivanju.

Opšte sednice sazivaju se najmanje jedanput u tri meseca.

Vrhovni sud Demokratske federativne Jugoslavije

Član 42

Vrhovni sud Demokratske federativne Jugoslavije vrši nadzor nad radom svih sudova u Jugoslaviji.

Član 43

U nadležnost Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije spada:

a) suđenje u prvom stepenu krivičnih i građanskih stvari, a koje su posebnim zakonima date u nadležnost ovog suda;

b) rešavanje nadzornih žalbi uložениh protiv odluka vrhovnih sudova pojedinih federalnih jedinica, odnosno Vrhovnog suda Vojvodine i protiv odluka svih veća Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije;

v) rešavanje sukoba o nadležnosti između sudova raznih federalnih jedinica ili oblasti, sukoba o nadležnosti između vojnih i građanskih sudova, sukoba o nadležnosti između sudova i drugih narodnih vlasti sa područja raznih federalnih jedinica, odnosno oblasti i sukoba o nadležnosti između veća

Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije i vrhovnih sudova pojedinih federalnih jedinica ili Vrhovnog suda Vojvodine;

g) davanje obaveznih uputstava u pitanjima sudske prakse iz područja zajedničkog zakonodavstva.

Član 44

Vrhovni sud Demokratske federativne Jugoslavije može zatražiti od svakog suda u zemlji pojedine krivične i građanske sporove i sam ih raspraviti.

O tome odlučuje veće Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije na predlog Javnog tužioca Demokratske federativne Jugoslavije.

Član 45

Vrhovni sud Demokratske federativne Jugoslavije donosi odluke u veću od jednog sudije i dva prisuditelja, u veću od trojice sudija i u Opštoj sednici.

U veću od jednog sudije i dva prisuditelja odlučuje kada sudi u prvom stepenu (član 43a); u Opštoj sednici odlučuje kada rešava o nadzornoj žalbi protiv odluke veća Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije, kada rešava o sukobu nadležnosti između veća Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije i vrhovnih sudova pojedinih federalnih jedinica, odnosno Vrhovnog suda Vojvodine i kada daje obavezna uputstva u pitanjima sudske prakse, dok u ostalim slučajevima donosi odluke u veću od trojice sudija.

Član 46

Vrhovni sud Demokratske federativne Jugoslavije sudi u krivičnom, građanskom i vojnom veću.

Član 47

U nadležnost vojnog veća spada:

a) suđenje u prvom stepenu krivičnih stvari koje su posebnim zakonom date u nadležnost ovog veća;

b) suđenje u prvom stepenu krivičnih dela generala i admirala;

v) rešavanje po žalbama protiv presuda vojnih sudova divizija, pomorske flote i vojnih područja, kada je presudom izrečena smrtna kazna;

g) rešavanje po žalbama protiv presuda vojnih sudova armija, mornarice, samostalnih korpusa i Vojnog suda za grad Beograd;

d) rešavanje nadzornih žalbi protiv pravnosnažnih odluka svih vojnih sudova;

d) rešavanje sukoba o nadležnosti između vojnih sudova, ukoliko te sukobe ne rešavaju drugi vojni sudovi.

Član 48

Izuzetno od člana 13 vojno veće Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije sudj u prvom stepenu u sastavu od trojice sudija.

Član 49

Vrhovni sud Demokratske federativne Jugoslavije sastavljen je od predsednika, potpredsednika i potrebnog broja sudija i prisuditelja.

Broj sudija i prisuditelja određuje Ministar pravosuđa Demokratske federativne Jugoslavije.

Član 50

Predsednika, potpredsednika, sudije i prisuditelje Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije bira Privremena narodna skupština Demokratske federativne Jugoslavije, za vreme od pet godina.

Član 51

Opšta sednica Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije sastoji se od predsednika, potpredsednika i svih sudija, a punovažno donosi odluke ako je prisutno više od polovine sudija sa predsednikom, odnosno potpredsednikom.

Javni tužilac Demokratske federativne Jugoslavije obavezno prisustvuje opštim sednicama, bez prava u odlučivanju.

Opšte sednice sazivaju se najmanje jedanput u tri meseca.

Raspored poslova

Član 52

Predsednici svih sudova unapred određuju raspored poslova u sudu. Oni predsedavaju većima ili određuju predsedavajućeg sudiju.

Predsednik suda, odnosno predsedavajući sudija, određuje predmete za raspravu i izdaje naređenja za poziv u sud.

Član 53

U slučaju privremene odsutnosti predsjednika suda, zamenjuje ga potpredsednik ili sudija koga predsednik odredi.

U slučaju privremene odsutnosti sudije, zamenjuje ga sudija koga odredi predsednik suda.

Isključenje sudija i prisuditelja

Član 54

Sudije i prisuditelji svih sudova dužni su saopštiti odnose sa strankama koji ih isključuju od vršenja sudijske dužnosti u predmetima tih stranaka.

Sekretari i administrativno osoblje

Član 55

U svima sudovima može postojati potreban broj sekretara i administrativnog osoblja.

Sekretari svih sudova moraju imati završeni pravni fakultet.

Sekretarima se može poveriti samostalno vršenje pojedinih pripremnih radnji u krivičnim i građanskim stvarima, a naročito u vanparničnim i izvršnim.

Član 56

Sekretare i administrativno osoblje Vrhovnog suda Demokratske federativne Jugoslavije postavlja Ministar pravosuda savezne vlade, dok sekretare i administrativno osoblje u svima drugim sudovima postavlja Ministar pravosuda zemaljske vlade, odnosno Oblasni narodni odbor Vojvodine.

Sudski izvršioci

Član 57

Izvršenje u svim građanskim stvarima, a u krivičnim stvarima ukoliko se odnose na imovinska potraživanja, vrši se putem sudskog izvršioca.

Član 58

Sudski izvršioci postoje kod narodnih sreskih i okružnih sudova, a postavlja ih Ministar pravosuda zemaljske vlade.

Član 59

Zahtevi sudskih izvršilaca u pogledu izvršenja sudskih odluka obavezni su kako za službena lica tako i za sve građane.

Završna naređenja

Član 60

Dosadašnji sudovi dužni su predati svoju arhivu i inventar sudovima koji se budu organizovali na osnovu ovog zakona.

Bliže odredbe o tome propisaće ministri pravosuda zemaljskih vlada, odnosno Oblasni narodni odbor Vojvodine.

Član 61

Stupanjem na snagu ovog zakona ukidaju se oblasni i opštinski sudovi u mestima gde su dosada postojali.

Član 62

Organizacija sudova po propisima ovoga zakona ima se sprovesti do 1 januara 1946 godine, a sprovođenje ovog zakona stavlja se u dužnost Ministru pravosuda savezne vlade.

Član 63

Ovaj zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu Demokratske federativne Jugoslavije«.

OBRAZLOŽENJE

PREDLOGA ZAKONA O UREDENJU SUDOVA

Načelo podjele vlasti na zakonodavnu, sudsku i izvršnu koje je trebalo da osigura nezavisnost u radu svake od ovih vlasti, u staroj Jugoslaviji nije bilo oživotvoreno. Utjecaj izvršne vlasti na zakonodavnu i sudsku postajao je svakim danom sve veći, tako da je izvršna vlast postala svemoćna.

U odnosu na sudove utjecaj izvršne vlasti ogledao se naročito u tome, što je izvršna vlast postavljala suce te se zbog ovoga sudski aparat javljao kao oruđe u rukama svemoćne izvršne vlasti. Pravac sudske politike u staroj Jugoslaviji kretao se u smislu intencija koje je davala izvršna vlast, a kada je izvršna vlast počela redovno da i sama donosi propise, koje su sudovi primijenjivali ne ispitujući njihovu zakonitost, onda je pravosuđe egzistiralo samo u okvirima koji su mu bili po-

stavljani od strane izvršne vlasti. Rezultat ovakvog stanja je bio: potpuna ovisnost sudova od izvršne vlasti i rdavo odgojen kadar sudaca.

Da bi dobili potpunu sliku uvjeta pod kojima je sudska vlast živjela, moramo imati u vidu i činjenicu da je moćna izvršna vlast bila nosilac nenarodnih režima u staroj Jugoslaviji te je dosljedno tome sudstvo postalo jedno od sredstava nenarodne politike.

Naši narodi imali su određeni stav prema ovakvom pravosuđu stare Jugoslavije i ovaj svoj stav jasno su izrazili u toku Narodnooslobodilačke borbe. Na oslobođenom području narod je napustio stare organizacione oblike sudstva, smijenio je sudski aparat, i preuzeo sam u svoje ruke sudska funkciju kao i ostale funkcije narodne vlasti.

U početku Narodnooslobodilačke borbe sudska funkciju vršili su narodnooslobodilački odbori, a tokom borbe sve više i više stvarali su se posebni sudski organi kao samostalni nosioci funkcije sudske vlasti, ali opet kao dio jedne jedinstvene vlasti koja je bila i ostala u rukama naroda.

Ono što je narod izrazio kroz borbu i što je u pogledu sudstva postala tekovina borbe, to je prvi put pismeno izloženo u uputstvima koje je izdao Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije 19. maja 1944. godine. Oslobođenjem velikog dijela zemlje nastala je potreba za organizacijom sudova i ta organizacija do danas je provedena prema načelima koja je narod izrazio kroz borbu. Oslobođenjem cijele zemlje, u doba kada se prelazi u mirnu izgradnju i obnovu, ukazuje se potreba da se donese zakon o uredenju sudova, koji bi prihvatio sve organizacione forme izražene u toku borbe. U tom smislu izraden je Prijedlog zakona o uredenju sudova, čija je bitna karakteristika da je vršenje pravosuđa povjereno samom narodu, preko sudija koje on izabere, a ne profesionalnom činovničkom kadru, kako je to prije bilo.

Prema Prijedlogu zakona o uredenju sudova, ovaj zakon treba da bude jedinstven, dakle s važnošću za cijelu zemlju. Ovo zbog toga što ovaj zakon sadrži osnovna načela sudstva koja su postavljena kroz borbu, načela koja predstavljaju tekovine borbe, pa kako su te tekovine jedinstvene za sve narode Jugoslavije, to i organizacioni oblici novog sudstva kao tekovine borbe sviju naših naroda, moraju biti jedinstveni. Ovom osnovnom razlogu treba dodati da sudstvo u Jugoslaviji mora biti jedinstveno uređeno zbog međunarodnih odnosa i poslovnog prometa u zemlji.

U Prijedlogu zakona o uređenju sudova došla su do izražaja četiri osnovna načela našeg novog sudstva. Sudovi su kod nas: narodni, izborni, zborni i neovisni.

Naši sudovi su narodni, jer u vršenju sudske funkcije sudjeluje sam narod. Nikakvog ograničenja u pogledu osobe nema, već svaki građanin koji uživa biračko pravo može biti izabran za suca. Da bi se omogućilo još jače sudjelovanje naroda u suđenju Prijedlog zakona o uređenju sudova predviđa sudjelovanje narodnih prisuditelja (prisjednika) koji redovno sude u prvom stepenu.

Suci za svoj rad odgovaraju narodu koji ih može ako nađe da su se ogriješili o sudačku dužnost, i opozvati. Osim toga narodni suci polažu račun narodu o svome radu.

Naši sudovi su izborni, što znači da suce bira narod, bilo neposredno (kod narodnih sreskih sudova), bilo posredno preko predstavničkih tijela (kod ostalih sudova). Izborni mandat sudaca traje ograničeno vrijeme, ali sudac može i prije svršetka izbornog mandata biti smijenjen od vršenja sudačke dužnosti.

Naši sudovi su zborni, što znači da uvijek sude u vijećima kada izriču pravo među strankama. Vijeće se sastoji uvijek od tri člana. U prvom stepenu suđenje se po pravilu vrši od jednog suca i dva narodna prisuditelja (prisjednika), a u drugom stepenu i po nadzornoj žalbi u vijeća od trojice sudaca. Pojedinačno rješavanje u sudu dozvoljeno je samo iznimno i to u onim slučajevima kada se konačno ne utvrđuje neko pravo. Sudac pojedinac, prema Prijedlogu zakona o uređenju sudova, sudjeluje u pripremnim radnjama, u izvršnom i izvanparničnom postupku.

Načelo neovisnosti kod naših sudova znači da su suci neovisni u izricanju pravde, da su slobodni, dakle, od ma kakvih utjecaja organa drugih vlasti, tako da oni mogu slobodno izraziti pravu volju naroda onako kako je ona sadržana u zakonima, ukoliko su donijeti od pravih narodnih predstavnika, a ukoliko takvi zakoni još nisu donijeti, sudovi će izražavati narodnu volju u duhu tekovina Narodnooslobodilačke borbe, u skladu s Odlukom AVNOJ-a od 3 februara 1945 Br. 132.

U Prijedlogu zakona o uređenju sudova predviđeno je postojanje ovih sudova: Vrhovnog suda Demokratske Federativne Jugoslavije, vrhovnih sudova federalnih jedinica, Vrhovnog suda Vojvodine, okružnih sudova i narodnih sreskih sudova.

Posebno postoje vojni sudovi, prema posebnom zakonu, ali konačne odluke po presudama koje izriču vojni sudovi

donosi Vrhovni sud Demokratske Federativne Jugoslavije u posebnom vojnom vijeću.

Na taj način provedeno je potpuno jedinstvo sudstva.

Općinski sudovi su ukinuti ondje gdje su dosada postojali, jer će se narodni sreski sudovi moći organizovati tako da oni budu bliski narodu, pa uz njih nije potrebno osnivati i općinske sudove.

Tako isto neće više postojati oblasni sudovi, jer bi ti oblasni sudovi bili protivni osnovnom načelu dvostepenog suđenja:

Što se tiče zadataka koji se postavljaju sudovima u vršenju pravosuda, ti zadatci se izražavaju:

1) u zaštiti tekovina Narodnooslobodilačke borbe, u zaštiti prava i zakonom zaštićenih interesa ustanova, poduzeća i organizacija javnog i privatnog karaktera, u zaštiti osobnih i imovinskih prava i zakonom zaštićenih interesa građana;

2) u osiguranju točnog ispunjavanja zakona od strane ustanova, poduzeća, organizacija i građana;

3) u odgojnom karakteru sudstva u odnosu na građane.

Ovi zadatci protivni su ranije postavljenim zadacima sudova, jer dok je prije sud bio pozvan da čuva i osigurava u prvom redu osobnu imovinu i osobna prava pojedinaca, pa makar to bilo i na štetu općih interesa, dotle se u Prijedlogu zakona o uredenju sudova na prvo mjesto stavlja zaštita tekovina Narodnooslobodilačke borbe: Osiguranje točnog ispunjavanja zakona i odgojna uloga sudstva također su novi zadatci novog narodnog suda.

U prijedlogu zakona doslijedno su izražene i druge tekovine Narodnooslobodilačke borbe: izjednačenje žene s muškarcem, izjednačenje pripadnika narodnosnih manjina pred sudom i dr.

Kao osnovno pravo građana, u Prijedlogu zakona o uredenju sudova, istaknuto je pravo na žalbu, što znači da se u pravilu protiv svake sudske odluke može uložiti redovna žalba. U iznimnim slučajevima, kada u prvom stepenu bude sudio Vrhovni sud Demokratske federativne Jugoslavije i vrhovni sudovi federalnih jedinica, odnosno autonomnih oblasti, odluke tih sudova bit će odmah pravomoćne i protiv njih nije predviđena pravomoćna. Na ovaj način ubrzaće se postupak i spriječena žalba, da bi se time istaklo povjerenje koje narod ima u najviše sudove.

Prema Prijedlogu zakona o uredenju sudova postoji suđenje samo u dva stepena, tako da je odluka suda drugog ste-

ječit će se dugo vođenje parnica, a garancija o čuvanju zakonitosti nalazi se prije svega u novim narodnim sudovima, a s druge strane u Javnom tužiocu, koji će, kao čuvar zakonitosti, moći podnijeti nadzornu žalbu protiv svih pravomoćnih sudskih odluka. Pravo podnošenja nadzorne žalbe priznao je, u ograničenom opsegu, predsjedniku Vrhovnog suda Demokratske Federativne Jugoslavije i predsjednicima vrhovnih sudova federalnih jedinica, odnosno predsjedniku Vrhovnog suda Vojvodine.

S obzirom da će Zakon o uredenju sudova stupiti na snagu prije zakona koji će detaljno regulisati nadležnost sudova u krivičnim i građanskim stvarima, bilo je potrebno da se makar u najopćenitijim crtama odredi nadležnost sudova. Ovo određivanje nadležnosti treba da bude samo putokaz za daljnje razrađivanje propisa o nadležnosti.

Prijedlog zakona o uredenju sudova obuhvata u glavnim potezima i dužnost sekretara (tajnika) u sudovima, što je bilo potrebno i učiniti s obzirom da sekretari u nekim sudovima danas vode rasprave, kao što su sekretari i u toku borbe bili tehnički pomoćnici — stručnjaci pri sudovima.

Predloženi nacrt obuhvata u osnovnim crtama i odredbe o sudskim izvršiteljima, dok će nadležnost ovih izvršitelja i njihova funkcija biti određena posebnim zakonom.

Na kraju treba naglasiti da Prijedlog zakona o uredenju sudova obuhvata samo onu materiju, čije uredenje zahtjeva stvarna potreba današnjice i što je danas moguće oblikovati s obzirom na stepen razvitka odnosa u pogledu sudstva. S druge strane, išlo se za tim da se u ovom momentu ne ukaluje i ne uguše u organizacione forme našeg sudstva u budućnosti, te zbog toga izvjesne stvari nisu našle potpuno rješenje u ovom zakonu. Tako, na primjer, u ovom zakonu ne govori se o takozvanim mirovnim (primiriteljnim) sudovima koji bi imali glavni zadatak da, prije spora, pokušaju nagodbu (poravnanje) između stranaka i koji bi možda imali jednu usku i točno određenu nadležnost u pogledu rješavanja sporova manjeg značaja. Ako se u budućnosti pokaže potreba za osnivanjem ovakvih sudova, oni će se moći organizirati na osnovu posebnog zakona po ovlašćenju koje sadrži čl. 1 prijedloga. Pri izradbi Prijedloga zakona o uredenju sudova vodilo se računa i o tome da nemamo još pisanog prava iz svih područja i da će to novo pisano pravo unekoliko dopuniti praznine ovog zakona, a, s druge strane, možda će uslijed novog zako-

nodavstva nastati potreba za izmjenom ili preradbom pojedinih propisa ovog zakona.

Ovakav Prijedlog zakona o uređenju sudova nesumnjivo će popuniti jednu prazninu, stvoriti jedinstvenu organizaciju sudstva i, uz pravilnu primjenu čl. 2 Odluke AVNOJ-a od 3 februara 1945. godine, omogućiti pravilno funkcionisanje sudova.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Beograd
18 avgusta 1945. godine

Ministar pravosuđa
Frane Frol, s. r.

I Z V E Š T A J

VEĆINE ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O UREĐENJU SUDOVA

PRIVREMENA NARODNA SKUPŠTINA
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
ZAKONODAVNI ODBOR

Br. 149
25. avgusta 1945. godine
Beograd

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Zakonodavni odbor na svojoj sednici od 25. avgusta ove godine proučio je i usvojio sa 35 protiv 2 glasa Predlog zakona o uređenju sudova, onako kako ga je Ministar pravosuđa podneo Privremenoj narodnoj skupštini Demokratske Federativne Jugoslavije, sa sledećim izmenama i dopunama:

U naslovu predloga zakona posle reči »uređenje« dodati »narodnih«.

Čl. 1. U prvoj alineji, peti red, posle reči »i« brisati reč »narodni«. Druga alineja menja se i glasi: »Posebnim zakonima mogu se osnovati specijalni sudovi i ovlastiti federalne jedinice da osnuju pomiriteljne (mirovnje) sudove, pri čemu će se odrediti njihova organizacija i nadležnost.«

Čl. 2. U tač. 3, drugi red, posle reči »otadžbine« brisati reči »u duhu tačnog« i staviti »pravilnog«. Posle reči »zakona«

brisati reči »u duhu« i staviti »i«. U trećem redu, posle reči »gradanskih« dodati »prava i«.

Čl. 3. U prvom redu, posle reči »sudovima« brisati reč »izjednačeni« i staviti »jednaki«.

Čl. 11. U prvoj alineji, drugi red, posle reči »odluka« brisati reč »narodni«. Posle reči »sudova« brisati reči »odlučuje nadležni Okružni sud o nadzornoj žalbi protiv pravosnažnih odluka« a staviti reč »i«.

Čl. 14. U prvoj alineji brisati poslednji red i staviti »za vršenje sudske dužnosti«.

Čl. 15. U prvoj alineji, drugi red, posle reči »da« dodati reč »se«. U trećem redu, posle reči »pravilu« brisati reč »biva«. Mesto reči »pozivan« staviti »poziva«.

Čl. 17 menja se i glasi: »Sve sudije i prisuditelje od sreskih sudova do saveznog Vrhovnog suda, biraju odgovarajuća narodna predstavnika tela, kojima sudije i prisuditelji odgovaraju za svoj rad. Sudije i prisuditelje mogu, pre isteka roka za koji su izabrani, opozvati tela koja su ih izabrala ako za to ima zakonskih razloga.«

Čl. 19. U drugoj alineji, peti red, posle reči »odobrenju« brisati reč »Predsedništva«. U sedmom redu, posle reči »odobrenju« dodati reč »skupštine« i mesto reči »oblasnog« staviti reč »Glavnog«.

Čl. 20. Drugi red, posle reči »izvršiti« dodati reč »najdalje«.

U podnaslovu brisati reč »narodni«.

Čl. 21. U prvom redu, posle reči »nadležnost« brisati reč »narodnih«. U četvrtom redu, posle reči »nadležnost« brisati reč »ovih« i staviti »ovim«. Mesto reči »sudova« staviti »sudovima«. U drugoj alineji, prvi red, brisati reč »narodni«.

Čl. 22. U prvoj alineji, prvi red, brisati reč »narodnih«. U drugoj alineji, prvi red, brisati reč »narodnih«.

Čl. 23. Prvi red, briše se reč »narodni«.

Čl. 24 menja se i glasi: »Predsednik, sudije i prisuditelji sreskih sudova biraju se na tri godine.«

Čl. 25 briše se.

Čl. 26 postaje čl. 25. U prvom redu brisati reč »narodnih«.

Čl. 27 postaje čl. 26. U prvom redu briše se reč »narodnih«.

Čl. 28 postaje čl. 27.

Čl. 29 postaje čl. 28. U prvoj alineji, treći red, posle reči »nadležnost« brisati reč »ovih« i staviti »ovim«. Mesto reči »sudova« staviti »sudovima«.

Čl. 30 postaje čl. 29. U prvom redu, posle reči »spada« brisati dve tačke. U drugom redu brisati reč »a«. U trećem redu, posle reči »odluka« brisati reč »narodnih«. Druga tačka pod b) briše se.

Čl. 31 postaje čl. 30. U trećem redu, posle reči »odnosno« brisati reč »Oblasni« i staviti »Glavni«.

Čl. 32 postaje čl. 31. U drugoj alineji, drugi red, posle reči »odnosno« brisati reči »oblasni« i staviti »Glavni«.

Čl. 33 postaje čl. 32.

Čl. 34 postaje čl. 33.

Čl. 35 postaje čl. 34.

Čl. 36 postaje čl. 35. U prvoj alineji, tačka v), drugi red, posle reči »sudova« dodati reči »i sreskih sudova«. U tački g), drugi red, posle reči »i« brisati reč »narodni«.

Čl. 37 postaje čl. 36. U prvoj alineji, sedmi red, posle reči »odnosno« brisati reč »narodnom«.

Čl. 38 postaje čl. 37. U drugoj alineji, drugi red, posle reči »član« brisati »36« i staviti »35«. U četvrtom redu, posle reči »član« brisati »36« i staviti »35«.

Čl. 39 postaje čl. 38. U drugoj alineji, drugi red, posle reči »odnosno« brisati reč »oblasni« i staviti reč »Glavni«.

Čl. 40 postaje čl. 39. U četvrtom redu, posle reči »skupština« brisati reč »Oblasnog« i staviti »Glavnog«.

Čl. 41 postaje čl. 40. U prvoj alineji, četvrti i peti red, posle reči »prisutno« brisati reči »više od polovine« i staviti »dve trećine«.

Čl. 42 postaje čl. 41.

Čl. 43 postaje čl. 42. U prvoj alineji, tačka g), drugi red, posle reči »područja« brisati reč »zajedničkog« i staviti »državnog«.

Čl. 44 postaje čl. 43.

Čl. 45 postaje čl. 44. U drugoj alineji, drugi red, posle reči »član« brisati »43« i staviti »42«.

Čl. 46 postaje čl. 45.

Čl. 47 postaje čl. 46. U prvoj alineji, tačka a), posle reči »nadležnost« brisati reči »ovog veća« i staviti »ovom veću«.

Čl. 48 postaje čl. 47.

Čl. 49 postaje čl. 48.

Čl. 50 postaje čl. 49.

Čl. 51 postaje čl. 50. U prvoj alineji, četvrti red, posle reči »prisutno« brisati reči »više od polovine« i staviti »dve trećine«.

Čl. 52 postaje čl. 51. Čl. 53 postaje čl. 52. Čl. 54 postaje čl. 53. Čl. 55 postaje čl. 54.

Čl. 56 postaje čl. 55. U posljednjem redu, posle reči »odnosno« brisati reč »oblasni« i staviti »Glavni«.

Čl. 57 postaje čl. 56.

Čl. 58 postaje čl. 57. U prvom redu, posle reči »kod« brisati reč »narodnih«. U drugom redu, posle reči »sreskih« brisati reči »i okružnih«.

Čl. 59 postaje čl. 58.

Čl. 60 postaje čl. 59. U drugoj alineji, drugi red, posle reči »odnosno« brisati reč »oblasni« i staviti »Glavni«.

Čl. 61 postaje čl. 60. U trećem redu, posle reči »postojali« dodati reči »izuzevši oblasni sud Kosova i Metohije koji će privremeno suditi sa nadležnošću Okružnog suda«.

Čl. 62 postaje čl. 61.

Čl. 62 novi: »Ukidaju se svi dosadašnji propisi o uredenju sudova koji su u protivnosti sa ovim zakonom.

Dostavljajući ovaj izveštaj sa učinjenim izmenama i dopunama, Odboru je čast umoliti Privremenu narodnu skupštinu Demokratske federativne Jugoslavije da ga izvoli u celosti usvojiti.

Za izvestioca većine Odbor je odredio dr Miloša Žanka.

Manjina je odredila za svog izvestioca Iliju Stojanovića.

Zapisničar

Rato Dugonjić, s. r.

Pretsednik

Zakonodavnog odbora

Moša Pijade, s. r.

Članovi:

Simić Vladimir, s. r., Andrejević Kun-Đorđe, s. r., Jovanović dr Dragoljub, s. r., Filipović Krsto, s. r., Minić Miloš, s. r., Carević Miloš, s. r., Krstić Svetozar, s. r., Pavić Jefto, s. r., Kveder Dušan, s. r., Lubej France, s. r., Krmelj Maks, s. r., Stanić Petar, s. r., Mikuz dr Metod, s. r., Rus Josip, s. r., Šnuderl dr Maks, s. r., Žanko dr Miloš, s. r., Kosovac Vujo, s. r., Božicević Ivan, s. r., Sremec Nada, s. r., Kaclerović Triša, s. r., Tiljak Đuro, s. r., Milivojević Joza, s. r., Rehorović Ivan, s. r., Zlatarić Jerko, s. r., Škarica Dane, s. r., Andonov Metodije-čento, s. r., Piruze Petar, s. r., Agoli Kemal, s. r., Medan Sava, s. r., Eraković Simo, s. r., Krstajić Pero, s. r., Mališić Panto, s. r., Prodanović Dragoljub, s. r.

IZVEŠTAJ

MANJINE ZAKONODAVNOG ODBORA O PREDLOGU ZAKONA O UREĐENJU SUDOVA

PRIVREMENOJ NARODNOJ SKUPŠTINI
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Na sednici Zakonodavnog odbora od 25. ovog meseca pretresan je Zakon o uređenju narodnih sudova, na kojoj smo mi prilikom pretresa pomenutog zakona dali sledeće odvojeno mišljenje:

1) Usvajajući u svemu princip biranja sudija od naroda, smatramo da je u članu 13 pomenutog zakona trebalo stati na gledište da je učešćem prisuditelja dovoljno osiguran princip narodnog učešća u suđenju, te da je sudija, koji je po zakonu stalan, u svakom slučaju trebalo da bude čovek sa stručnom pravničkom spremom, tj. diplomirani pravnik. Ovo stoga što pravna nauka ima svoje velike humanitarne tekovine i principe, čije bi primenjivanje od sudije dobro upoznatog sa njima, samo učvrstilo i išlo u prilog narodnih sudova tim pre što bi i taj pravnik-sudija bio biran od naroda.

Kada se uzme u obzir još i to da je u zakonu predviđeno da sekretari suda, koji nisu birani, moraju imati pravni fakultet, a po čl. 52 predsednici sudova određuju raspored poslova u sudu, onda je jasno u kakvoj će se neprilici nalaziti predsednik suda — nepravnik, prema svome sekretaru diplomiranom pravniku.

U prilog našeg mišljenja ide i to da je izvestan broj predstavnika većine prilikom diskusije u Zakonodavnom odboru, također zastupao isto gledište.

Isto tako bili smo mišljenja da bi se i za prisuditelje imali birati ljudi od izvesnog iskustva u životu i sa izvesnim kvalifikacijama, kako njihova uloga ne bi bila svedena na ulogu prisutnih građana, već bi ceo kolegijum tako sastavljen imao da ispuni jedini svoj cilj: izricanje i dodeljivanje pravde.

2) Takode smatramo da je u čl. 9 zakona trebalo odrediti izvestan rok do koga se pravo nadzorne žalbe može upotrebiti. Pravni saobraćaj iziskuje izvesnu stabilnost i nije zgodno konstataciju izvesnog pravnog stanja po presudi ostaviti nesigurno u nedogledno vreme, koje se može godinama protezati.

3) Ne smatramo da je pravilno ni to da po čl. 44 ovoga zakona, Vrhovni sud može zatražiti od svakog suda u zemlji pojedine krivične i gradanske predmete i sam ih raspraviti, jer se time pojedincu oduzima pravo dvostepenog sudenja, koje je veća garancija za pojedinca.

Sa ovih razloga odvojili smo svoje mišljenje i glasali protiv ovog zakonskog predloga.

Za izvestioca manjine određen je Ilija J. Stojanović.

25 avgusta 1945 godine
u Beogradu

Il. J. Stojanović, s. r.

Jovan Borović, s. r.

PRETSEDNIŠTVO AVNOJ-a I PRIVREMENE NARODNE SKUPŠTINE

(izabrano na III zasedanju 9 avgusta 1945 god.)

Pretsednik:

dr Ivan Ribar

Potpretsednici:

Moša Pijade

Josip Rus

Marko Vujačić

Filip Lakuš

Đimićar Vlahov

Avdo Humo

Sekretari:

Mile Peruničić

Omer Gluhić

Članovi:

Josip Broz Tito, Kemal Agoli, Bane Andrejev, Mihailo Apostolski, Spasenija Babović, dr Vladimir Bakarić, France Bevk, Jure Begić, dr Vašo Butozan, Jovan Veselinov, Josip Vidmar, dr Jože Vilfan, Todor Vujasinović, inž. Franjo Gaži, Kiro Gligorov, Mihailo Grbić, dr Jakov Grgurić, dr Pavle Gregorić, Milan Grol, Peko Dapčević, Milovan Đilas, Tripko Žugić, Sreten Žujović, Veljko Zeković, Vlada Zečević, Dušan Ivović, Josip Jeras, Blažo Jovanović, dr Dragoljub Jovanović, Osman Karabegović, Edvard Kardelj, dr Vojislav Kecmanović, Boris Kidrič, Lazar Koliševski, Sava Kosanović, Ivan Krajačić, Vicko Krstulović, Husnija Kurt, Franc Leskošek, Blažo Marković, Venko Markovski, Miha Marinko, dr Metod Mikuž, dr Miloš Moskovljević, Vladimir Nazor, Mara Naceva, dr Blagoje Nešković, Savo Orović, Stanko Opačić-Čanica, dr Rade Pribičević, Jaša Prodanović, Đuro Pucar-Stari, Aleksandar Ranković, Miloš Rašović, Vladislav Sl. Ribnikar, inž. Lazar Sokolov, Petar Stambolić, dr Siniša Stanković, dr Zlatan Sremec, Jovan Četković, Tone Fajfar, Sulejman Filipović, Frane Frol, Andrija Hebrang, Fadil Hodža, Metodije Andonov-Čento, Emanuel Čučkov, Rodoljub Čolaković, dr Ivan Šubašić

STALNI ODBORI

ZAKONODAVNI ODBOR

(izabran na III zasjedanju 9 avgusta 1945 godine)

Pretsednik:

Moša Pijade

Potpretsednici:

Vladimir Simić

Josip Rus

Zapisničari:

Rato Dugonjić

Šime Balen

Članovi:

Vladimir Simić, Dragoljub Ilić, Moša Pijade, dr Siniša Stanković, Đorđe Andrejević-Kun, dr Dragoljub Jovanović, Krsto Filipović, Momčilo Đurić, Miloje Milojević, Miloš Minić, Mi-
tra Mitrović-Đilas, Lajčo Jaramazović, dr Dušan Nedeljković, Raja Nedeljković, Radovan Grković, Pavle Savić, Miloš Carević, Svetozar Krstić, Jefto Pavić, dr Branko Čubrilo-
vić, dr Jože Vilfan, Dušan Kveder, France Lubej, Miha Marinko, Maks Krmelj, Petar Stante, Josip Vidmar, dr Metod Mikuž, Josip Rus, dr Maks Šnuderl, France Svetek, Marijan Stilinović, dr Mi-
loš Žanko, Đuro Salaj, Josip Cazi, Vujo Kosovac, Ivan Božićević, Jefto Šasić, Nada Sremec, dr Hinko Krizman, Pavao Po-
curnić, Triša Kaclerović, Đuro Tiljak, Šime Balen, Joza Milivo-
jević, Ivan Rehorović, Jerko Zlatarić, Dane Škarica, Metodije Andonov-Čento, Petar Piruze, Kemal Agoli, Epaminond Po-
panđonov, Todor Stojanov-Zvezdin, Sava Medan, Rato Dugo-
njić, Simo Eraković, Miloš Rašović, Pero Krstajić, Panto Ma-
lišić, Savko Dukanac, Ilija Stojanović, Dragoljub Prodanović

FINANSISKI ODBOR

(izabran na III zasedanju 9 avgusta 1945 godine)

Pretsednik:

Branko Zlatarić

Zamenik Predsednika:

dr Aleš Bebler

Zapisničar:

Kiril Gligorov

Zamenik zapisničara:

Dobrivoje Radosavljević

Članovi:

Dobrivoje Radosavljević, Vojin Bajović, Života Đermanović, Stojadin Soldatović, Miladin Urošević, Mato Rusković, Aćim Grulović, Ivan Nemeć, Josip Jeras, Imro Filaković, inž. Franjo Gaži, Martin Sučić, Strahil Brajovski, inž. Janko Bjelica, Mihailo Grbić, Vladimir Tucović, Nikola Đonović, Stanko Škare

ADMINISTRATIVNI ODBOR

(izabran na III zasedanju 9 avgusta 1945 godine)

Pretsednik:

Mihailo Lučić

Zamenik Predsednika:

Lazar Sokolov

Zapisničar:

Blažo Marković

Zamenik zapisničara:

Franc Škerlj

Članovi:

**Božidarka-Kika Damnjanović, Franc Škerlj, Lazar Sokolov,
Hamdija Omanović, Nada Sremec**

IMUNITETNI ODBOR

(izabran na III zasedanju 9 avgusta 1945 godine)

Pretsednik:

Savo Orović

Zamenik Pretsednika:

France Lubej

Zapisničar:

dr Svetislav Živković

Zamenik zapisničara:

Momčilo Marković

Članovi:

**Jure Begić, Venko Markovski, Savo Orović, Imro Filaković,
France Lubej, Momčilo Marković, dr Svetislav Živković**

MANDATNI ODBOR

(izabran na III zasedanju 9 avgusta 1945. godine)

Pretsednik:

Momčilo Marković

Izvestilac:

Jakov Avšič

Članovi:

**Radovan Grujić, Stjepan Prvčić, dr Vaso Bužozan, Dušan
Ivović, Mihailo Apostolski**

ODBOR ZA MOLBE I ŽALBE

(izabran na III zasedanju 9 avgusta 1945 godine)

Pretsednik:

Marko Vujačić

Zamenik Pretsednika:

Josip Jeras

Zapisničar:

Petar Mundrić

Zamenik zapisničara:

Rato Dugonjić

Članovi:

inž. Nikola Brozina, Lazar Ginovski, Rato Dugonjić, Josip Jeras, Milentije Popović

VEĆNICI AVNOJ-a

i

NARODNI POSLANICI PRIVREMENE NARODNE SKUPŠTINE

Avšič Jakob	Biber Josip	Vipotnik Albin
Agoli Kemal	Bjeladinović dr Boško	Vlajković dr Milorad
Alargić Judita	Bjelica inž. Janko	Vlahov Dimitar
Andonov Sima	Blaževski inž. Jordan	Vojković Tomo
Andonov — Čento	Bogavac Blagoje	Vražalski Nikola
Metodije	Bogdanov Petar	Vrkljan Ante
Andrejev Bače	Božanić Andrija	Vujasinović Todor
Andrejević — Kun	Božičević Ivan	Vujacić Marko
Đorđe	Božović Nikola	Vukić Sveto
Andrić Ratomir	Bolt Ivan	Vukmanović Svetozar
Antunović Rista	Borić Franjo	Vuković Josip
Apostolski Mihailo	Borović Jovan	Vukosavljević Sreten
Arandelović Rista	Bošković dr Duda	Vulin Sava
Augustinov Mata	Bošković Milan	
Augustinčić Antun	Brajković Bogomir	Gaži Franjo
	Brajovski Strahil	Gaži inž. Franjo
Babić Ante	Brašnarov Panko	Gaš Aljuš
Babić Antun	Brecelj dr Marijan	Gašparac Juraj
Babić Ljubo	Brkić Dušan	Gizdić Drago
Babović Spasenija	Brkić Hasan	Ginovski Lazar
Bajalski Risto	Brozića inž. Nikola	Gligorov Kiril
Bajović Vojin	Broz Josip Tito	Gluhic Omer
Bakarić dr Vladimir	Brstina Dušan	Grbić Mihailo
Balaš Boris	Bubanj Andrija	Grgurić dr Jakob
Balen Šime	Buljan Vice	Gregorić dr Pavle
Bandić Ivan	Butozan dr Vaso	Gržetić Maca
Barbalić Ivan		Grk Dušan
Barbarić Božo	Vavpetić dr Vlado	Grković Radovan
Bebler dr Aleš	Varga Istvan	Grol Milan
Bevk France	Vasiljević Dušan	Grujić Radovan
Begić Jure	Vasiljević Živan	Grulović Acim
Belić Marko	Vejnović Svetozar	Grulović Nikola
Belić dr Aleksandar	Veselinov Jovan	Guberović Nikola
Belovuković Milan	Vesiljevksi Naum	
Beriša Rifat	Vidmar Josip	Davidović Radivoje
Berus Anka	Vidović Nikola	Damjanović Božidarka
Beširov Dimitrije	Vilfan dr Jože	Danilović inž. Uglješa

Dapčević Peko
Devedžić Dušan
Dedijer Vladimir
Detoni Marijan
Divac Nedeljko
Divić Miloš
Dimitrijević Milorad
Dimitrijević Spasoje
Dobrašinović Miloje

Došen Ilija
Draušnik Jurica
Dugonjić Rato
Dukanac Savko
Dulić dr Vojislav

Đaković Spasoje
Đarić Ljuban
Dermanović Života
Dilas Milovan
Đonović Nikola
Đorđević Dragoslav
Đukanović Pero
Đurić Ljubodrag
Đurić Momčilo
Đurović Danilo
Đurović Mihailo

Eraković Simo
Eror Simo

Žanko dr Miloš
Živković dr Svetislav
Žigić Rade
Žiža dr Aleksandar
Žugić Tripko
Žujović Sreten
Žunjević dr Karlo

Zeković Veljko
Zemljak Jože
Zečević Vlada
Zečević Stevo
Zlatarić Branko
Zlatarić Jerko

Zogović Radovan

Ivanović Slobodan
Ivančić Marija
Iveković dr Mladen
Ivović Dušan
Ilić Dragoljub
Ilić Miilvoje
Ilić Pavle

Jakac Božidar
Jakovljević Miladin
Jakovljević dr Stevan
Jakša Uroš
Jančiković dr Tomo
Jaramazović Lajčo
Jeras Josip
Jeftić Vitomir
Jeftić Radovan
Jovanović Arso
Jovanović Blažo
Jovanović dr Dragoljub
Jovanović Živko
Jovanović Isa
Jovanović Jovan
Jovanović Ljubisav
Jovanović Radivoje
Jovanović Radoš
Jovičević Pavle
Jozić Živojin
Jokić Špiro
Joksimović dr Dragić
Jordan Marija
Josipović Dušan
Josipović Srboljub

Kavčič Stane
Kalajdzijev Lazo
Karabegović Osman
Karamatijević Jevstatije
Kardelis Andrija
Kardelj Edvard
Kačlerović Triša
Kveder Dušan

Kek Žiga
Kecmanović dr Vojislav
Kidrič Boris
Kovačević Mitar
Koliševski Lazar
Komadina Pera
Kosanović Sava
Kosovac Vujo
Kostev Mihailo
Kostić Kosta
Koharević dr Aleksandar
Kocbek Edvard
Koče Juraj
Krajačić Ivan
Krajger Boris
Kranželić Ivan
Kraus dr Herbert
Kržišnik dr Anton
Krieziu Hasan
Krizman dr Hinko
Krmelj Maks
Krstajić Pero
Krstić Boško
Krstić Ratko
Krstić Svetozar
Krstulović Vicko
Krunić dr Simeon
Krcce Pavao
Kršulj Mate
Kukoč Ivica
Kulenović Skender
Kurt Husnija
Kuturčević Toma

Lakuš Filip
Leković Voja
Leskošek Franc
Livada Dušan
Lubej France
Luković don Niko
Lukšić Korijolan
Lunaček dr Pavel
Lučić Mihailo

Ljujić Vojo	Moč dr Aleksandar	Petrović Dušan
Majcen Sandi	Mrazović Karlo	Petrović dr Milan
Maksimović Omer	Mraz Franjo	Petrović Nikola
Maleski Vlado	Mugoš Dušan	Petrović Ninko
Maljšić Panto	Mundrić Petar	Petrović Slavoljub
Manojlović Radmila	Mutapović Dragoslav	Petrović Srećko
Mandžić Pašaga		Petruševa Olga
Marinko Miha	Nad Kosta	Pešić Vidoje
Marić Ignjat	Nazor Vladimir	Pijade Moša
Marković Aleksandar	Naumovski Naum	Piruze Petar
Marković Blažo	Naceva Mara	Pobrić Edhem
Marković Momčilo	Nedeljković dr Dušan	Poležinovski dr Vladimir
Markovski Venko	Nedeljković Raja	Polić Zoran
Martinović Ante	Nemec Ivan	Polović Marko
Marušić dr Drago	Nešković dr Blagoje	Popandonov Epaminond
Mastilović Novak	Nikolić Dragoljub	Popivoda Krsto
Mahmutčehajić Džemal	Nikolić Dragomir	Popović Dobrivoje
Maček Ivan	Nikolić Živojin	Popović Dobrosav
Medan Sava	Nikoliš dr Gojko	Popović Dušan
Mijatović Cvijetin	Nimani Džavid	Popović Jovan
Mijušković Radovan	Ninković Dmiatar	Popović Koča
Mikuž dr Metod	Novak dr Viktor	Popović Milan
Mikulić Jure	Novak Ivan	Popović Milentije
Mikulčić dr Vinko	Nošpal Tode	Popović Petronije
Milatović Milorad		Pocrnić Pavao
Miletić Dane	Olah Aleksandar	Počuča Mile
Milivojević Joza	Omanović Hamdija	Prvčić Stjepan
Milojević Miloje	Opačić Stanko	Pribičević dr Rade
Milosavljević Ljubinka	Orović Savo	Pribišić Lazo
Milosavljević Milosav		Prodanović Dionisije
Milošević Dušan	Pavić Janko	Prodanović Dragoljub
Miloševski Tihomir	Pavić Jefto	Prodanović Jaša
Miljković Milutin	Pavlić Andrija	Pucar Đuro
Miljovski Kiril	Pavlović Kosan	
Minić Miloš	Pajković Đoko	Radeka Milan
Minčev Nikola	Papa Andrija	Radenković dr Dorđe
Mitrović Mitra	Pastovnicki Jevrem	Radić Vojislav
Mitrović Radmilo	Pejnović Kata	Radović Joksim
Mirković Joso	Penezić Slobodan	Radović Momčilo
Mihajlovski Kiril	Penca Jože	Radojčić Ignjat
Midžev dr Nikola	Perković Mile	Radosavljević Dobrivoje
Moskovljević dr Miloš	Peruničić Mile	Rajić Blaško

Ranković Aleksandar
Ranković Dragutin
Rašović Miloš
Rehorović Ivan
Redžić Enver
Ribar dr Ivan
Ribnikar Sl. Vladislav
Ristić Milan
Rumbak Ivan
Rupena-Osolnik Mara
Rus Josip
Rusković Mato

Sabo Đerđ
Savić Brano
Savić Životije
Savić Pavle
Savić Savo
Salaj Đuro
Svetek France
Semić Stane
Sigurnjak Ivan
Simić Božin
Simić Vladimir
Simić Stanoje
Simonović Jagoš
Smiljanić Milan
Smodlaka dr Josip
Snoj Franc
Sokolov Lazar
Soldat Mitar
Soldatović Stojadin
Sorić Mate
Sofijanić Ratko
Spasić Časlav
Spasović dr Božidar
Srdović Nikola
Sremec dr Zlatan
Sremec Nada
Stajić Vasa
Stambolić Petar
Stanisavljević Mita
Stanković dr Đuro

Stanković inž. Svetolik
Stanković dr Siniša
Stante Petar
Stević Luka
Stefanović Lazar
Stefanović Rista
Stefanović Svetislav
Stilić Marijan
Stojanović Brana
Stojanović Ilija
Stojanov Todor
Stojiljković Radmilo
Stošić Stamenko
Subotić Mitar

Tatarac Svetislav
Temelkovski Borko
Tiljak Đuro
Todorović inž. Mijalko
Todorović Radomir
Todorović Simo
Tolo Niko
Tomašević Dobrosav
Tomić Aleksa
Trajković Aleksandar
Trandafilović Ljubomir
Trbović Rade
Treneski Zlate
Trifunović Borislav
Trifunović Mladen
Tudman Stjepan
Tucović Vladimir

Čamić dr Edhem
Čemerlić Asim
Čemerlić Hamdija
Četković Jovan
Čipiko Niko
Čirić Miloško
Čuković Stevo

Uzunovski Cvetko
Urošević Miladin

Urošević Sredoje
Fajfar Tone
Filaković Imro
Filipović Krsto
Filipović Sulejman
Frol Frane

Hajduković dr Stanko
Hadži-Smailović
Muhamed
Hebrang Andrija
Hećimović Grga
Hodža Mehmed
Hodža Fadil
Hodžić Mujo
Hribar Janez
Humo Avdo

Cazi Josip
Carević Miloš
Cvetanov Trajko
Cvetković Vitomir
Cvetovjević dr Nikola
Cervovac Antun
Cetina Josip

Čakić Boško
Čalić Dušan
Čalovska Ljiljana
Čičević Dimitrije
Čolaković Rodoljub
Čubrilović dr Branko
Čubrilović dr Vaso
Čukalovski Vangel
Čučkov Emanuel

Šalomon Stjepan
Šarac dr Zaim
Šaćiri Ismet
Šašić Jevto
Šević Aleksandar
Šegrt Vlado

Šiljegović Boško
Škare Stanko
Škarica Dane
Škerlj Franc
Škundrić Mihailo

Šlander-Marinko Mica
Šnuderl dr Maks
Šoti Pal
Štanger dr Uliks
Štrcin Ivan

Šubašić dr Ivan
Šukrija Ali
Šutej dr Juraj

VEĆNICI AVNOJ-a

UMRLI IZMEĐU DRUGOG I TREĆEG ZASEDANJA

Becele Franc
Jambrišek dr Milivoj
Milutinović Ivan
Mujkić Hadžimehmed

Osmić Omer
Rakovac Joakim
Rozman Franc
Sokol Vid

Strižić Tomo
Filipovski Čedomir
Cipovski Todor

Vrhovni komandant Jugoslovenske armije
Marsal Jugoslavije

Josip Broz Tito

VLADA
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar narodne odbrane
Maršal Jugoslavije Josip Broz Tito;

Potpredsednik Ministarskog saveta **Milan Grol;***

Potpredsednik Ministarskog saveta i Ministar za Konstituantu **Edvard Kardelj;**

Ministar inostranih poslova dr **Ivan Šubašić;**

Ministar bez portfelja dr **Josip Smodlaka;**

Ministar unutrašnjih poslova **Vlada Zečević;**

Ministar pravosuda **Frane Frol;**

Ministar prosvete **Vladislav Ribnikar;**

Ministar finansija **Sreten Žujović;**

Ministar bez portfelja dr **Juraj Šutej;**

Ministar saobraćaja **Todor Vujanović;**

Ministar industrije **Andrija Hebrang;**

Ministar trgovine i snabdevanja inž. **Nikola Petrović;**

Ministar poljoprivrede dr **Vaso Čubrilović;**

Ministar šumarstva **Sulejman Filipović;**

Ministar rudarstva **Bane Andrejev;**

Ministar kolonizacije **Sreten Vukosavljević;**

Ministar socijalne politike dr **Anton Kržišnik;**

Ministar narodnog zdravlja dr **Zlatan Sremec;**

Ministar pošta, telegrafa i telefona dr **Drago Marušić;**

Ministar građevina **Steva Zečević;****

Ministar informacija **Sava Kosanović;**

Ministar Srbije **Jaša Prodanović;**

Ministar Hrvatske dr **Pavle Gregorić;**

Ministar Slovenije **Edvard Kocbek;**

Ministar Bosne i Hercegovine **Rodoljub Čolaković;**

Ministar Makedonije **Emanuel Čučkov;**

Ministar Crne Gore **Milovan Đilas.**

* Potpredsedniku Ministarskog saveta Milanu Grolu uvažena je ostavka 24 avgusta 1945 godine.

** Ministar građevina Steva Zečević imenovan je 24 aprila 1945 godine na mesto dr Rada Pribičevića, kome je uvažena ostavka.

ZAKONODAVNI SAVET
VLADE DFJ*

Pretsednik

Edvard Kardelj

Članovi:

**Frane Frol, Jaša Prodanović, dr Pavle Gregorić, Edvard Koc-
bék, Rodoljub Čolaković, Emanuel Čučkov i Milovan Đilas**

* Obrazovan uredbom od 2 aprila 1945 godine.

VRHOVNI SUD
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Pretsednik
Živko Jovanović

Članovi:

**dr Teodor Tomišek, dr Josip Hrnčević, Milija Laković, Radovan Ilić, Mihailo Janković, Savo Strugar, Jože Segedin, Nikola Stan-
ković, Milovan Krdžić, dr Zvonimir Švrljuga, Petar Raičković,
dr Marijan Derenčin, Aleksandar Todorović, Petar Piruze i
dr Dušan Arneri**

JAVNO TUŽIOŠTVO
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Javni tužilac DFJ
dr Jože Vilfan

S a d r ž a j

ANTIFAŠISTIČKO VEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

PRVI PRETHODNI SASTANAK — 7 AVGUSTA 1945

	Strana
1 — Prozivka većnika čiji su mandati verificirani — —	5
2 — Prozivka i predaja punomoćija većnika čiji mandati treba da budu verificirani . — — — — —	7
3 — Izbor Mandatnog odbora — — — — —	8
4 — Saopštenje o konstituisanju Mandatnog odbora — —	9
5 — Čitanje i usvajanje izveštaja Mandatnog odbora o verifikaciji poslaničkih mandata — — — — —	10—11
Govornici: izvestilac Jakov Avšič — — — — —	10
6 — Čitanje ukaza o sazivu Trećeg zasedanja AVNOJ-a za 7 avgust 1945 godine — — — — —	11
7 — Pozdravni govor Pretsednika AVNOJ-a dr Ivana Ribara povodom otvaranja Trećeg zasedanja AVNOJ-a — —	13

PRVA REDOVNA SEDNICA — 7 AVGUSTA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Utvrđivanje dnevnog reda — — — — —	17
2 — Saopštenje da su Predlog poslovnika i izveštaj Pret- sedništva o radu otštampani i razdati većnicima — — — —	17

Dnevni red:

1 — Izveštaj Pretsedništva AVNOJ-a o radu u periodu između Drugog i Trećeg zasedanja — — — — —	18
Govornici: izvestilac Moša Pijade — — — — —	18
Izveštaj Pretsedništva o promenama u članstvu AVNOJ-a	33
Čitanje predloga Pretsedništva AVNOJ-a za odobrenje svih zakonskih odluka koje je Pretsedništvo donelo između Drugog i Trećeg zasedanja — — — — —	34

	Strana
Čitanje predloga Predsedništva za odobrenje rezolucije o rešavanju položaja Sandžaka i Kosova i Metohije — — — —	40
Čitanje predloga Predsedništva za proširenje AVNOJ-a — — — —	41
Diskusija o izveštajima i predlozima Predsedništva — — — —	44
Govornici: Sime Balen — — — — — — — — — —	44
izvestilac Moša Pijade — — — — — — — — — —	44
2 — Usvajanje Predloga poslovnika AVNOJ-a — — — — — — — —	45
3 — Polaganje zakletve poslanika — — — — — — — — — —	46
Utvrđivanje dnevnog reda za narednu sednicu — — — — — — — —	46

DRUGA REDOVNA SEDNICA — 8 AVGUSTA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika prvog prethodnog sastanka i prve redovne sednice — — — — — — — — — —	47
2 — Saopštenje da je ime dr Tome Jančkovića ispalo prilikom prozivke većnika i usvajanje predloga da se dr Toma Jančković primi za većnika AVNOJ-a — — — — — — — — — —	47
3 — Saopštenje da na mesto inž. Dušana Serneca dolazi za većnika AVNOJ-a njegov zamenik Miha Marinko — — — — — — — — — —	48
4 — Čitanje akta Ministarstva za Konstituantu, kojim se traži hitnost za Predlog zakona o biračkim spiskovima — — — — — — — — — —	48
5 — Usvajanje hitnosti za Predlog zakona o biračkim spiskovima — — — — — — — — — —	50

Dnevni red:

1 — Ekspoze Predsednika Ministarskog saveta maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita i diskusija o ekspozeu — — — — — — — — — —	50—86
Govornici: Predsednik Ministarskog saveta maršal Jugoslavije Josip Broz Tito — — — — — — — — — —	50
dr Rade Pribičević — — — — — — — — — —	60
Peko Dapčević — — — — — — — — — —	63
Marko Belinić — — — — — — — — — —	67
dr Hinko Krizman — — — — — — — — — —	69
Sime Balen — — — — — — — — — —	71
Kiril Miljovski — — — — — — — — — —	72
dr Branko Čubrilović — — — — — — — — — —	74
Ivan Nemeč — — — — — — — — — —	77
Ante Vrkljan — — — — — — — — — —	80
Aleksandar Marković — — — — — — — — — —	83
Dopuna dnevnog reda — — — — — — — — — —	87

TREĆA REDOVNA SEDNICA — 9 AVGUSTA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika druge redovne sednice — — — — — — — — — —	89
2 — Saopštenje o naknadno prispelim punomoćijima većnika i o predlozima za prijem novih većnika u AVNOJ — — — — — — — — — —	89

	Strana
3 — Otsustva narodnih poslanika — — — — —	90
4 — Saopštenje o pozdravnom telegramu Ujedinjenog komiteta Amerikanaca jugoslovenskog porekla iz Detroita — —	90

Dnevni red:

1 — Nastavak diskusije o ekspozeu Pretsednika Ministarskog saveta maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita — — — — —	90—109
Govornici: Jovan Četković — — — — —	90
Jakov Avšič — — — — —	95
Rodoljub Čolaković — — — — —	99
Kosan Pavlović — — — — —	103
dr Blagoje Nešković — — — — —	105
Radovan Mijušković — — — — —	108
Pretsednik Ministarskog saveta maršal Jugoslavije Josip Broz Tito — — — — —	109
2 — Izbor Pretsedništva AVNOJ-a — — — — —	109—112
Govornici: pretsednik dr Ivan Ribar — — — — —	111
3 — Izbor Zakonodavnog odbora — — — — —	112—113
4 — Izbor Finansijskog odbora — — — — —	113—114
5 — Izbor Imunitetnog odbora — — — — —	114
6 — Izbor Administrativnog odbora — — — — —	114—115
7 — Izbor Odbora za molbe i žalbe — — — — —	115
8 — Potvrda izbora Mandatnog odbora — — — — —	115—116
Utvrđivanje dnevnog reda — — — — —	116

CETVRTA REDOVNA SEDNICA — 10 AVGUSTA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje, ispravka i usvajanje zapisnika treće redovne sednice — — — — —	117
Govornici: dr Dragoljub Jovanović — — — — —	117
2 — Saopštenje o podnetim zakonskim predlozima — —	118
3 — Čitanje i usvajanje izveštaja Mandatnog odbora o verifikaciji mandata — — — — —	118—119
4 — Saopštenje o konstituisanju odbora — — — — —	119
5 — Molbe i žalbe — — — — —	119
6 — Saopštenje telegrama Kabineta Pretsednika Narodne vlade Hrvatske upućenog Tomi Vojkoviću — — — — —	120
7 — Saopštenje o traženoj hitnosti za zakonski predlog i njeno usvajanje — — — — —	120—122
8 — Dopuna dnevnog reda — — — — —	122
9 — Čitanje izveštaja sa Prve skupštine izaslanika naroda Vojvodine i usvajanje predloga za priključenje Artonomne Pokrajine Vojvodine federalnoj Srbiji — — — — —	122—123
10 — Saopštenje i usvajanje rezolucije o promeni naziva AVNOJ-a u Privremenu narodnu skupštinu — — — — —	123

PRIVREMENA NARODNA SKUPŠTINA

NASTAVAK ČETVIRTE SEDNICE — 10 AVGUSTA 1945

Strana

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje teksta kojim Privremena narodna skupština odaje priznanje Jugoslovenskoj armiji — — — — —	127—128
2 — Izjava Potpredsednika Vlade Edvarda Kardelja povodom izjave kralja Petra II u Londonu — — — — —	128
Govornici: potpredsednik Moša Pijade — — — — —	129

Dnevni red:

1 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o biračkim spisovima — — — — —	129—138
Govornici: izvestilac Moša Pijade — — — — —	130
Sreten Žujović — — — — —	133
Potpredsednik Ministarskog saveta Milan Grol	134
Rista Arandelović — — — — —	138
2 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o proširenju na područja Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije važnosti Zakona o isplati potvrda izdatih prilikom zamene okupacijskih novčanica i o raspolaganju sa potraživanjima na vezanim računima od 7 juna 1945 godine kao i o isplati potvrda izdatih na okupacijske novčanice koje u mestu zamene nisu bile zakonsko sredstvo plaćanja — — — — —	138—139
Govornici: Ministar finansija Sreten Žujović — — — — —	139

PETA REDOVNA SEDNICA — 20 AVGUSTA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika četvrte redovne sednice	141
2 — Primedba Predsednika u pogledu odsustva poslanika	141
Govornici: Tripko Žugić — — — — —	142
3 — Saopštenje da je narodni poslanik Vasa Stajić podneo na verifikaciju svoje poslaničko punomoćije — — — — —	142
4 — Saopštenje o podnetim molbama za prijem u Privremenu narodnu skupštinu — — — — —	142
5 — Saopštenje o podnetim zakonskim predlozima — — — — —	142
6 — Saopštenje o traženoj hitnosti za zakonske predloge i njeno usvajanje — — — — —	143—145
Govornici: Ministar finansija Sreten Žujović — — — — —	143
7 — Saopštenje o podnetim izveštajima Zakonodavnog odbora — — — — —	145

Dnevni red:

1 — Utvrđivanje dnevnog reda — — — — —	145
--	-----

ŠESTA REDOVNA SEDNICA — 21 AVGUSTA 1945

Pre dnevnog reda:

	Strana
1 — Čitanje i usvajanje zapisnika pete redovne sednice	147
Govornici: dr Dragić Joksimović	147
2 — Saopštenje o molbama za prijem u Privremenu narodnu skupštinu	148
3 — Saopštenje o podnetom zakonskom predlogu	148
4 — Saopštenje o podnetim izveštajima Zakonodavnog odbora	148
5 — Otsustva narodnih poslanika	148
6 — Molbe i žalbe	149

Dnevni red:

1 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o Ustavotvornoj skupštini	149—175
Govornici: izvestilac većine dr Dragoljub Jovanović	149
izvestilac manjine Savko Dukanac	153
Ministar za Konstituantu Edvard Kardelj	155
Frane Frol	160
Rodoljub Čolaković	163
dr Vaso Čubrilović	167
Boris Kidrič	170
Sreten Vukosavljević	171
Utvrđivanje dnevnog reda	175

SEDMA REDOVNA SEDNICA — 22 AVGUSTA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika šeste redovne sednice	177
2 — Saopštenje o ostavci Milana Grola na položaj potpredsednika Vlade	177
3 — Saopštenje o molbama za prijem u Privremenu narodnu skupštinu	178
4 — Otsustva narodnih poslanika	178
5 — Molbe i žalbe	179

Dnevni red:

1 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu	179—202
Govornici: izvestilac većine Vladimir Simić	179, 200—202
izvestilac manjine Tripko Žugić	182
Ministar za Konstituantu Edvard Kardelj	185
dr Miloš Žanko	189, 193
Milan Grol	194
Života Dermanović	194
Jovan Veselinov	197
dr Dragić Joksimović	201

	Strana
2 — Pretres Predloga zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji — — — — —	202—227
Govornici: izvestilac Moša Pijade — — — — —	203
dr Duda Bošković — — — — — 210—215, 218, 219	216
Ačim Grulović — — — — —	219
Dobrosav Tomašević — — — — —	220
Dušan Mugoš — — — — —	222
Ivan Nemeć — — — — —	225
Kiril Miljevski — — — — —	227
Dopuna i utvrđivanje dnevnog reda — — — — —	227

OSMA REDOVNA SEDNICA — 23 AVGUSTA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika sedme redovne sednice	229
2 — Čitanje i usvajanje izveštaja Mandatnog odbora o verifikaciji mandata narodnog poslanika Vase Stajića — — —	229—230
3 — Čitanje i usvajanje izveštaja Mandatnog odbora o molbama za prijem u Privremenu narodnu skupštinu — — —	230—231
4 — Čitanje i usvajanje izveštaja Mandatnog odbora o odsustvima narodnih poslanika — — — — —	231—232
5 — Saopštenje o podnetom izveštaju Zakonodavnog odbora — — — — —	232
6 — Dopuna dnevnog reda — — — — —	232
7 — Saopštenje o traženoj hitnosti za zakonski predlog i njeno usvajanje — — — — —	232
8 — Otsustva narodnih poslanika — — — — —	233
9 — Pitanje narodnog poslanika Ivana Bandića i drugova	233—234

Dnevni red:

1 — Nastavak pretresa i usvajanje Predloga zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji — — — — —	235—247
Govornici: Aleksa Tomić — — — — —	235
Tripko Žugić — — — — —	239
Ministar poljoprivrede dr Vaso Čubrilović — — — — —	241
izvestilac Moša Pijade — — — — —	244—246
2 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o državljanstvu Demokratske Federativne Jugoslavije — — — — —	247—256
Govornici: izvestilac dr Maks Šnuderl — — — — —	247
Vladimir Simić — — — — —	252
Bogomir Brajković — — — — —	253
Ministar unutrašnjih poslova Vlada Zečević — — — — —	255
3 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o oduzimanju državljanstva oficirima i podoficirima bivše jugoslovenske vojske koji neće da se vrate u otadžbinu i pripadnicima vojnih formacija koji su služili okupatoru i odbegli u inostranstvo — — —	256—274

	Strana
Govornici: izvestilac dr Siniša Stanković — — — — —	256
dr Stevan Jakovljević — — — — —	259
dr Đorđe Radenković — — — — —	269
Veljko Zeković — — — — —	272
Utvrđivanje dnevnog reda — — — — —	274

DEVETA REDOVNA SEDNICA — 24 AVGUSTA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika osme redovne sednice	275
2 — Saopštenje o predlogu za prijem novih članova u Privremenu narodnu skupštinu — — — — —	276
3 — Otsustva narodnih poslanika — — — — —	276
4 — Saopštenje o podnetim izveštajima Finansiskog odbora — — — — —	276

Dnevni red:

1 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o ratifikaciji Povelje Ujedinjenih nacija — — — — —	276—281
Govornici: izvestilac, Moša Pijade — — — — —	276, 280
Ministar spoljnih poslova dr Ivan Šubašić — — — — —	278
2 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o štampi — — — — —	281—315
Govornici: izvestilac većine Miloš Carević — — — — —	281, 314
izvestilac manjine dr Dragić Joksimović — — — — —	285
Potpredsednik Vlade i Ministar za Konstituantu Edvard Kardelj — — — — —	287, 309
Ministar informacija Sava Kosanović — — — — —	290
Mitra Mitrović-Dilas — — — — —	291
Jovan Četković — — — — —	295
Milan Grol — — — — —	300, 313
France Bevk — — — — —	304
Skender Kulenović — — — — —	306
Vlado Maleski — — — — —	306
Vladislav Ribnikar — — — — —	313
Saopštenje o podnetim izveštajima Zakonodavnog odbora	315
3 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o ustrojstvu i nadležnosti vojnih sudova u Jugoslovenskoj armiji — — — — —	316—319
Govornici: izvestilac Miloje Milojević — — — — —	316
dr Dragić Joksimović — — — — —	317
Moša Pijade — — — — —	317
Miloš Divić — — — — —	318
Utvrđivanje dnevnog reda — — — — —	319

DESETA REDOVNA SEDNICA — 25 AVGUSTA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika devete redovne sednice	321
2 — Saopštenje o pretstavkama Antifašističkog odbora oslobođenih zarobljenika u Beogradu povodom držanja i rada u	

zarobljeničkim logorima narodnih poslanika Dimitrija Čičevića i Radmila Ž. Stojiljkovića — — — — —	321
3 — Pitanje narodnog poslanika Ninka Petrovića — — — — —	321—323

Dnevni red:

1 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o udruženjima, zborovima i drugim javnim skupovima — — — — —	323—346
Govornici: izvestilac većine dr Hinko Krizman — — — — —	323, 344—346
izvestilac manjine Savko Dukanac — — — — —	327
Zoran Polič — — — — —	330
Mihailo Đurović — — — — —	332
Mara Načeva — — — — —	334
dr Svetislav Živković — — — — —	337
Čitanje pisma Izborne komisije Narodnog odbora I rejona — — — — —	342—343
Govornici: Momčilo Marković — — — — —	342
Savko Dukanac — — — — —	343
Saopštenje o podnetom izveštaju Zakonodavnog odbora — — — — —	346
2 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o krivičnim delima protiv naroda i države — — — — —	347—369
Govornici: izvestilac većine dr Jože Vilfan — — — — —	347
izvestilac manjine dr Dragić Joksimović — — — — —	349
Ministar unutrašnjih poslova Vlada Zečević — — — — —	351
Milan Grol — — — — —	352
Ministar za Crnu Goru Milovan Đilas — — — — —	356
Branko Zlatarić — — — — —	362
dr Mladen Iveković — — — — —	363
Moša Pijade — — — — —	364
Utvrđivanje dnevnog reda — — — — —	369

JEDANAESTA REDOVNA SEDNICA — 26 AVGUSTA 1945**Pre dnevnog reda:**

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika desete redovne sednice — — — — —	371
--	-----

Dnevni red:

1 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o uredenju narodnih sudova — — — — —	371—409
Govornici: izvestilac većine dr Miloš Žanko — — — — —	371, 408
izvestilac manjine Ilija Stojanović — — — — —	375
Moša Pijade — — — — —	378
Ministar pravosuda Frane Frol — — — — —	378
Josip Rus — — — — —	383
Miloš Minić — — — — —	385
Vladimir Tucović — — — — —	391
Tripko Žugić — — — — —	395

	Strana
Potpredsednik Vlade i Ministar za Konstituantu	
Edvard Kardelj — — — — —	398
dr Dragić Joksimović — — — — —	407, 408
Predlog i usvajanje rezolucije povodom pretstojeće Konferencije ministara spoljnih poslova u Londonu — — — — —	409—411
Čitanje Predloga zakona o izmeni Zakona o davanju amnestije i pomilovanja — — — — —	412
Saopštenje o primljenom dopisu od predsedništva Biskupske konferencije u Zagrebu — — — — —	412—413
Usvajanje predloga da skupštinski odbori nastave svoj rad i posle zaključenog zasedanja — — — — —	413
Saopštenje u vezi člana 64 poslovnika — — — — —	413
Čitanje Ukaza o zaključenju Trećeg zasedanja AVNOJ-a odnosno Privremene narodne skupštine — — — — —	413
Ovlašćenje Predsedništvu da može potpisati zapisnik poslednje sednice — — — — —	415

SPISAK PRILOGA

	Strana
1 — Sprovedno pismo uz Predlog poslovnika AVNOJ-a	419
Predlog poslovnika AVNOJ-a	420
2 — Sprovedno pismo uz Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini, Predlog zakona o biračkim spiskovima i Predlog zakona o iz- boru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu (Saveznu skupštinu i Skupštinu naroda)	438
3 — Predlog zakona o biračkim spiskovima	439
Obrazloženje	446
4 — Predlog zakona o proširenju na područje Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije važnosti Zakona o isplati potvrda izdatih prilikom zamene okupacijskih novčanica i o raspolaganju sa potraživanjima na vezanim računima od 7 juna 1945. go- dine kao i o isplati potvrda izdatih na okupacijske novčanice koje u mestu zamene nisu bile zakonsko sredstvo plaćanja	451
5 — Predlog zakona o Ustavotvornoj skupštini	454
Obrazloženje	459
Izveštaj većine Zakonodavnog odbora	463
Izveštaj manjine Zakonodavnog odbora	464
6 — Predlog zakona o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu (Saveznu skupštinu i Skupštinu naroda)	466
Obrazloženje	496
Izveštaj većine Zakonodavnog odbora	500
Izveštaj manjine Zakonodavnog odbora	502
7 — Predlog zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji	505
Obrazloženje	512
Izveštaj Zakonodavnog odbora	516
8 — Predlog zakona o državljanstvu Demokratske Federativne Ju- goslavije	518
Obrazloženje	530
Izveštaj Zakonodavnog odbora	535
9 — Predlog zakona o oduzimanju državljanstva oficirima i podofici- rima bivše jugoslovenske vojske koji neće da se vrate u otadžbinu i pripadnicima vojnih formacija koji su služili oku- patoru i odbegli u inostranstvo	537
Obrazloženje	538
Izveštaj Zakonodavnog odbora	539

	Strana
10 — Sprovodno pismo uz Predlog zakona o ratifikaciji Povelje Ujedinjenih nacija	542
Predlog zakona o ratifikaciji Povelje Ujedinjenih nacija	544
Povelja Ujedinjenih nacija	545
Statut Međunarodnog suda pravde	575
Izveštaj Zakonodavnog odbora	590
11 — Predlog zakona o štampi	592
Obrazloženje	598
Izveštaj većine Zakonodavnog odbora	601
Izveštaj manjine Zakonodavnog odbora	603
12 — Predlog zakona o ustrojstvu i nadležnosti vojnih sudova u Jugoslovenskoj armiji	605
Obrazloženje	611
Izveštaj Zakonodavnog odbora	616
13 — Pretstavka Antifašističkog odbora oslobođenih zarobljenika u Beogradu povodom izbora Radmila Stojiljkovića i Dimitrija Čičevića za većnike AVNOJ-a	619
14 — Predlog zakona o udruženjima, zborovima i drugim javnim sastancima	624
Obrazloženje	630
Izveštaj većine Zakonodavnog odbora	632
Izveštaj manjine Zakonodavnog odbora	634
15 — Predlog zakona o krivičnim delima protiv države	635
Obrazloženje	640
Izveštaj većine Zakonodavnog odbora	646
Izveštaj manjine Zakonodavnog odbora	650
16 — Sprovodno pismo uz Predlog zakona o uredenju sudova	652
Predlog zakona o uredenju sudova	652
Obrazloženje	664
Izveštaj većine Zakonodavnog odbora	669
Izveštaj manjine Zakonodavnog odbora	673
17 — Predsedništvo AVNOJ-a i Privremene narodne skupštine	675
18 — Stalni odbori	676
Zakonodavni odbor	676
Finansiski odbor	677
Administrativni odbor	678
Imunitetni odbor	679
Mandatni odbor	680
Odbor za molbe i žalbe	681
19 — Većnici AVNOJ-a i narodni poslanici Privremene narodne skupštine	683
Većnici AVNOJ-a umrli između Drugog i Trećeg zasedanja	687
20 — Vrhovni komandant Jugoslovenske armije	688
21 — Vlada Demokratske Federativne Jugoslavije	689
22 — Zakonodavni savet Vlade DFJ	690
23 — Vrhovni sud DFJ	691
24 — Javni tužilac DFJ	691

REGISTAR GOVORNIKA

Avšič Jakob	10—11, 95—99
Arandelović Rista	138
Balen Šime	44, 71—72
Bandić Ivan	234
Bevk France	304—306
Belinić Marko	67—69
Bošković dr Duda	210—219
Brajković Bogomir	253—254
Broz Josip Tito	50—59, 109
Veselinov Jovan	197—200
Vidmar Josip	354—356, 412
Vilfan dr Jože	347—349
Vrkljan Ante	80—83
Vukosavljević Sreten	171—174
Gluhić Omer	147, 200—202, 229, 314, 321, 344—346, 369, 407—408
Grol Milan	134—137, 193—194, 300—304, 313—314, 352—356
Grulović Aćim	216—218
Dapčević Peko	63—67
Divić Miloš	318—319
Dukanac Savko	153—155, 327—330, 343

Dermanović Zivota	194—157
Đilas Milovan	356—362
Durović Mihailo	332—334
Žanko dr Miloš	189—194, 371—375, 408
Živković dr Svetislav	337—342
Žugić Tripko	142, 182—185, 239—241, 395—398
Žujović Sreten	133, 139, 143—144
Zeković Veljko	272—273
Zečević Vlada	255, 351—352
Zlatarić Branko	362
Iveković dr Mladen	363—364
Jakovljević dr Stevan	259—269
Jovanović dr Dragoljub	117, 149—153
Joksimović dr Dragić	147—148, 201, 285—287, 317—318, 349—351, 407—408
Kardelj Edvard	128—129, 155—160, 185—189, 287—290, 309—313, 398—406
Kidrič Boris	170—171
Kosanović Sava	290—291, 410—411
Krizman dr Hinko	69—71, 323—326, 344—346
Kulenović Skender	306
Maleski Vlado	306—309
Marković Aleksandar	83—86
Marković Momčilo	342—343
Mijušković Radovan	108—109
Milojević Miloje	316—317
Miljovski Kiril	72—74, 225—227
Minić Miloš	385—391
Mitrović-Đilas Mitra	291—295

Moskovljević dr Miloš	245
Mugoš Dušan	220—222
Naceva Mara	334—337
Nemec Ivan	77—79, 222—225
Nešković dr Blagoje	105—108
Pavlović Kosan	103—105
Petrović Ninko	321—323
Peruničić Mile	5—8, 11—13, 33—43, 47—49, 89, 110, 112—115, 117—123, 141, 174, 177, 246, 255—256, 273—274, 275, 315, 319, 346, 369, 371, 409, 413—414
Pijade Moša	18—33, 44, 129—133, 203—210, 244—246, 276—277, 280, 317, 346—369, 378
Polič Zoran	330—331
Pribičević dr Rade	60—63
Radenković dr Đorđe	269—272
Ribar dr Ivan	5, 8—9, 11, 13—16, 17—18, 33—34, 40—41, 43—46, 47—50, 59—60, 63, 67, 69, 71—72, 74, 77, 80, 83, 87, 89—90, 95, 99, 103, 105, 108—116, 117—123, 127—130, 133, 137—140, 141—143, 145—149, 153, 155, 160, 163, 167, 170—171, 174—175, 177—179, 182, 185, 189, 193—194, 197, 200—203, 210, 212—213, 215—216, 218—220, 222, 225, 227, 229—235, 239, 241, 244—247, 252—256, 259, 269, 272—274, 275—276, 278, 280—281, 285, 287, 290—291, 295, 300, 304, 306, 309, 313—319, 321, 323, 326, 330—331, 334, 337, 342—347, 349, 351—352, 356, 362—364, 369, 371, 375, 378, 383, 385, 391, 395, 398, 406—409, 411—415
Ribnikar Vladislav	313
Rus Josip	383—385
Simić Vladimir	179—182, 200—202, 252—253
Stanković dr Siniša	256—259
Stojanović Ilija	375—378
Tomašević Dobrosav	219—220

Tomić Aleksa	235—239
Tucović Vladimir	391—395
Četković Jovan	90—95, 295—300
Frol Frane	160—163, 378—383
Carević Miloš	281—285, 314
Čolaković Rodoljub	99—103, 163—167
Čubrilović dr Branko	74—77
Čubrilović dr Vaso	167—170, 241—244
— Šnuderl dr Maks	247—252
Šubašić dr Ivan	278—280



Štampa Jugoslovensko štamparsko preduzeće → Beograd

ЦЕНА 100— ДИН.